7/7/1982

S 1301A

BRITISH MUSEUM
NATURAL HISTORY.

ACTA
PHYSICO-MEDICA
ACADEMIAE CAESAREAE
NATVRAE CVRIOSORVM

NOVA ACTA
PHYSICO-MEDICA
ACADEMIAE CAESAREAE
LEOPOLDINO-CAROLINAE
NATVRAE CVRIOSORVM
EXHIBENTIA
EPHEMERIDES
SIVE
OBSERVATIONES HISTORIAS
ET EXPERIMENTA
A
CELEBERRIMIS GERMANIAE
ET EXTERARVM REGIONVM
VIRIS
HABITA ET COMMVNICATA SINGVLARI STVDIO
COLLECTA
TOMVS QVINTVS
ACCEDVNT APPENDIX ET TABB. AEN.
CVM PRIVILEGIO SACRAE CAESAREAE MAIESTATIS

NORIMBERGAE,
Impensis WOLFGANGI SCHWARZKOPFII.
TYPIS DE LAUNOY ANNO MDCCLXXIII.

BRITISH MUSEUM
NATURAL HISTORY

SACRATISSIMO ET POTENTISSIMO
INVICTISSIMOQVE PRINCIPI
DOMINO DOMINO
IOSEPHO II
ROMANORVM IMPERATORI
SEMPER AVGVSTO
GERMANIAE HIEROSOLYMORVMQVE
REGI

HVNGARIAE BOHEMIAE DALMATIAE
CROATIAE SCLAVONIAEQVE REGNORVM
PRINCIPI HAEREDITARIO
ARCHIDVCI AVSTRIAE
LOTHARINGIAE BARRIQVE
DVCI
MAGNO DVCI ETRVRIAE
ET RELIQVA
IMPERATORI REGI
GLORIOSISSIMO
ASSERTORI AC CONSERVATORI NOSTRO
OMNIVM CLEMENTISSIMO

IMPERATOR CAESAR AVGVSTISSIME.

Intereſt omnino Muſarum manſuetiorum, ut alma fruantur pace, quando laborum ſuorum penſa abſolvere cupiunt. Hanc AVGVSTISSIME IMPERATOR regimini TVO tranquillo pa-

cato leni acceptam refert Academia noſtra, unicam ſalutem in TE, tamquam Deo Tutelari quaerens, qui hanc felicitatem virtute et exemplo nobis dedit uberrimam. Veneramur proin humillimo ſanctoque animi cultu tanti beneficii Statorem et Amplificatorem divinitus conceſſum, laetique deponimus ad Solium TVVM ſolemni ritu noſtros ingenii foetus, et ſubiectiſſimam fidem, pium devotiſſimumque obſequium teſtamur. Suſcipe, ſupplicibus id oramus precibus, gratioſiſſima fronte hoc pietatis et devotionis qualecunque monumentum, ſuſci-

pae,

pe, et ulterius gratiae TVAE radiis ſtudia noſtra clementiſſime fovere haud graveris. Nolumus hic in laudes excurrere TVAS, quas orbis decantat. Splendidiori opus eſt eloquio, quam tenui ſtilo, paucisque his lineis; unde ſilere praeſtat, quam inculto ore non aſſequi tantum faſtigium. Quae vero ſub auſpiciis optimis imperii TVI, MAXIME PRINCIPVM, clauſa fuerunt limina Jani, ut in poſterum occluſa maneant, eſt ſumma votorum noſtrorum; plura inſuper pro vita et incolumitate SACRAE TVAE MAIESTATIS et AVGVSTAE DOMVS

nuncupabimus enixiſſime. Siquidem aequitate, indulgentia et clementia in TVI amorem allicis univerſos, ut ſuſpiciant et impenſe colant TE tot gentium delicias.

SACRATISSIMAE
MAIESTATI TVAE

devotiſſimi
Academiae Naturae Curioſorum
Praeſes, Director, Adiuncti,
et Collegae.

PRAEFATIO.

Quod officium noſtrum eſt, id praeſtamus, et exacto triennio in publicum proponimus, quicquid hinc inde congeſſit Collegarum ſedulitas. Nulli proin dubitamus, quin ſat numeroſo eorundem acceſſu multum incrementi ac ornamenti in poſterum perceptura ſit Academia noſtra, quos inter eminent generis proſapia illuſtres, aliique extra forum medicum degentes Celeberrimi Viri. Quo magis autem illorum nomina in albo noſtro coruſcant, eo magis confidimus fore, ut verae benevolentiae documenta praedicare nobis li-

 ceat,

ceat, quorum plura grato cognoſcimus animo. Siquidem favore et labore ſalus Academiae nititur. Quicquid enim ad augendam atque ornandam Muſei noſtri communis, Erfordiae inſtructi, ſupellectilem, intra hoc temporis ſpatium, ex Germania, Belgio, Italia aliisque regionibus liberaliter advectum fuerit, ſucceſſive indicabunt ſupplementa catalogi Bibliothecae, ut publice profiteamur, per quos profecerimus. Quod ſupereſt, Lectorem benevolum valere, et conatibus noſtris favere iubemus.

I.

Continuatio

CATALOGI

Dnn. Collegarum Academiae Caesareae Leopoldino - Carolinae Naturae Curiosorum

ab anno 1770. *usque ad annum* 1773. *in eandem receptorum:*

Ordo receptionis.

729. Dn. *Georgius Christianus a* WOLFF, Caesareae Celsitudinis Imperialis Coronae Heredis, Successoris in throno et totius Ruthenorum Imperii Magni Ducis Cubiculi Comes, in summo Ducatuum Holsatorum regimine tutelari Administer actualis, in senatu sanctiori Consiliarius, nec non Capituli Canonicorum Hamburgensium Praepositus, Maximi Ruthenorum S. Alexandri Newski et Divae Annae Slesvico-Holsatorum Ordinis Eques auratus. *Maecenas.*

730. Dn. *Godofredus Henricus ab* ELLENDSHEIM, aurati Ordinis Divae Annae Slesvico-Holsatorum Eques, in summo Ducatuum Holsatiae regimine tutelari Administer actualis, in senatu sanctiori Consiliarius. *Hephaestion.*

731. Dn. *Melchior Adamus* WEIKARD, Medicinae Doctor et Professor, Reverendissimi et Celsissimi Episcopi et Abbatis Fuldensis S. R. I. Principis Consiliarius et Archiater. *Amphilochus.*

732. Dn. D. CRUSIUS, Sacratissimae et Potentissimae Imperatricis totius Ruthenorum Imperii Catharinae II. Archiater et Consiliarius Status. *Aristander.*

733. Dn. *Chriſtophorus Ludovicus Liber Baro a* MAIERHOFEN, haereditarius in Aulenbach, Reverendiſſimi et Celſiſſimi Epiſcopi et Principis Fuldenſis Conſiliarius intimus actualis, Vicedominus et Archiſatrapa Centenae Fuldenſis. *Thales Cretenſis.*

734. Dn. D. *Caſten de* ROENNOW, Ordinis Regii Stellae Polaris Eques, Potentiſſimi Regis Stanislai P.M. Conſiliarius intimus et Archiater primarius, Academiae Regiae Scientiarum Holmienſis Sodalis. *Caſſius Hemina.*

735. Dn. D. *Chriſtophorus Theophilus* BÜTTNERUS, Medicinae Profeſſor ordinarius in Univerſitate Regiomontana, Phyſicus Samlandinenſis, et Collegii Sanitatis Regiomontani Sodalis. *Euphranor.*

736. Dn. *Ioachimus Fridericus* HENCKEL, Medicinae et Chirurgiae Doctor et Practicus Berolinenſis, Profeſſor Chirurgiae primarius, Chirurgus Regii Noſocomii Charitatis Operator, Sereniſſimi Principis Haereditarii Pruſſiae a Conſiliis Medicis Acad. Chirurg. Pariſienſis Membrum. *Tryphon.*

737. Dn. D. *C. H. v.* MELLE, Noſocomii pedeſtris Medicus Petropolitanus, anatomiae et chirurgiae noſocomii tam pedeſtris, quam maritimi, demonſtrator. *Diocles Cariſtius* III.

738. Dn. *Carolus Gottlob* STEDING, Pharmacopoeus Norimbergenſis. *Claudius Rocardus.*

739. Dn. *Erneſtus Godofredus* BALDINGER, Philoſophiae et Medicinae Doctor, eiusdemque theoreticae et botanices Profeſſor publ. ordin. in Univerſitate Goettingenſi, Academiae Electoralis Moguntinae Scientiarum utilium Sodalis. *Soranus* II.

740. Dn. D. *Ioannes Erneſtus* NEUBAUER, Anatomes et Chirurgiae Profeſſor in Alma Ienenſi publ. ordin. *Empedocles* II.

741.

741. Dn. D. *Franciſcus Xaverius* HARTMANN, Auratae Militiae Eques, Comes Palatinus Caeſareus, Collegio Medico Viennenſi adſcriptus. *Dionyſius.*

742. Dn. D. *Philippus Ambroſius* MARHERR, Inſtitutionum medicarum et materiae medicae Profeſſor publ. ordin. in Academia Pragenſi. *Theodotus.*

743. Dn. *Ioannes Henricus* LINCKIUS, Sereniſſimo ac Potentiſſimo Electori Saxoniae a Conſiliis commerciorum, Pharmacopoeus Lipſienſis. *Plinius* V.

744. Dn. D. *Andreas* PASTA, nobilis Bergomas, non modo in patria, ſed et Mediolani et tota Inſubria Medicus. *Philinus Cous.*

745. Dn. D. *Leonardus* TARGA, Veronenſis, Medicinae Practicus. *Antiphanes.*

746. Dn. D. *Ioannes* MARSILIUS, Venetus, Horti Patavini publici Praefectus et Botanices Profeſſor, inclutae nationis germanicae Dnn. Artiſtarum Comprotector. *Petronius Diodotus.*

747. Dn. D. *Michael* GIRARDI, in regia Parmenſi Univerſitate anatomen e prima cathedra docens. *Philotimus* II.

748. Dn. D. *Franciſcus* ZANETTI, in alto Novarienſium Comitatu Cannobienſium Medicus. *Clicon.*

Anno 1771.

749. Dn. D. *Petrus* BODDAERT, Urbis Fliſſingenſis Conſiliarius Senior, Poliater Ultraiectinus, Societatis Seelando-Fliſſingenſis Collega. *Attalus.*

750. Dn. D. *Iman Iacobus van den* BOSCH, Poliater Hagienſis. *Aelius Gallus.*

751. Dn. *Martinus* SLABBER, Secretarius Baarlandiae in inſula de Goes, Electoralis Saxonicae Societatis, Phyſicae in Luſatia ſuperiori, Societatum Scientiarum Hollando-

landо - Harlemenſis et Seelando - Fliſſingenſis Sodalis. *Aelianus* II.

752. Dn *Petrus* BURMANNUS, in Athenaeo Amſtelodamenſi elegantiorum ſtudiorum Profeſſor et Polyhiſtor. *Plutarchus.*

753. Dn. *Lazarus* SPALLANZANI, Sacerdos Congregationis Sanctae Virginis Mariae et ſancti Caroli, Profeſſor hiſtoriae naturalis in Univerſitate Pavienſi, Societatum regiarum Anglicae et Goettingenſis, Academiarum Inſtituti Bononienſis, regiae Scientiarum Mantuanae Sodalis. *Porphyrius.*

754. Dn. *Ioannes* BECKMANN, Philoſophiae Doctor, in Univerſitate Goettingenſi hiſtoriae naturalis et oeconomiae Profeſſor publ. ordin. diverſarum Societatum Collega. *Euphranius.*

755 Dn. D. *Chriſtianus Rudolphus* HANNES, Phyſicus Veſalienſis, Principalis Hallıacae Societatis Academicae Gieſenſis Sodalis. *Antiſtius.*

756. Dn. *Carolus Alphonſus* GUADAGNI, Philoſophiae et Medicinae Doctor, in regia Academia Piſana Philoſophiae experimentalis Profeſſor pub. ordin. Societatum regiae Anglicanae Scientiarum et Botanicae Florentinae Sodalis. *Papyrius Fabianus.*

757. Dn. *Ioannes Fridericus* CONSBRUCH, Medicinae Licentiatus, Sereniſſimi Ducis Würtembergiae in civitate et praefectura Vaihingenſi Phyſicus. *Olympius Mileſius.*

758. Dn. *Alexander Petrus* NAHUYS, Philoſophiae et Medicinae Doctor, eiusdemque theoreticae, Anatomiae et Chirurgiae Profeſſor publ. ordin. in Univerſitate Gebro-Zutphanica, Societatis Philoſophiae experimentalis Roterodamenſis Sodalis. *Philonides.*

759. Dn. D. *Carolus Caſpar* SIEBOLD, in Univerſitate Wirceburgenſi Anatomiae, Chirurgiae et artis obſtetriciae Profeſſor

Profeſſor pub. ordin. Noſocomii Principalis Iuliani Chirurgus primarius. *Philotimus* III.

760. Dn. M. *Balthaſar* SPRENGER, in Gymnaſio Maulbronnenſi linguarum orientalium, Philoſophiae et Matheſeos Profeſſor primarius, eiusdem eccleſiae Paſtor, diverſarum Societatum Collega. *Dion Colophonius.*

761. Dn. *Ioannes Chriſtianus Antonius* THEDEN, Potentiſſimi Boruſſorum Regis exercituum e Chirurgis primariis et Legionum rem tormentariam exercentium Chirurgorum Praefectus. *Meges.*

762. Dn. *Carolus Chriſtophorus* OELHAFEN *de Schoellenbach et Eismansberg*, Inclutae Reipublicae Norimbergenſis ſilvarum Praefectus. *Benedictus Curtius.*

763. Dn. *Antonius* CADET iunior, Profeſſor Chimiae in domo regia Pariſienſi, Apothecarius ſenior et primarius in noſocomio invalidorum. *Stephanus Alexandrinus.*

764. Dn. D. *Ianus Bernardus* SANDIFORT, Poliater Hagienſis. *Silimachus* VI.

Anno 1772.

765. Dn. D. *Iodocus* EHRHARTUS, in libera S. R. I. Civitate Memmingenſi Phyſicus et artis obſtetriciae Practicus. *Lyſias* II.

766. Dn. *David Henricus* GALLANDAT, Demonſtrator Anatomiae, Chirurgiae et artis obſtetriciae Fliſſingenſis, eiusdemque Societatis Scientiarum Sodalis et Theſaurarius. *Medeus.*

767. Dn. *Petrus* OSBECKIUS, Potentiſſimo Suecorum Regi a concionibus aulicis, Paroeciarum Haſsloeficae et Woxtorpicae in Hallandia Praepoſitus, Academiae Regiae

giae Scientiarum, quae in Suecia floret, ut et Scientiarum Societatis Upſalicae Sodalis. *Philolaus Crotonienſis.*

768. Dn. *Georgius Florentius Henricus* BRÜNING, Philoſophiae et Medicinae Doctor, Comes Palatinus Caeſareus, Sereniſſimi Principis regnantis ab Hohenlohe Waldenburg et Schillingsfürſt Conſiliarius et Archiater, Sereniſſimi et Illuſtriſſimi Capituli Eſſendienſis, Urbisque eiusdem imperialis Medicus et Senator. *Chienus.*

769. Dn. D. *Theodorus Auguſtus* SCHLEGER, Illuſtris Almae Carolinae Caſſellanae Prorector, Sereniſſimi Haſſiarum Landgravii Conſiliarius aulicus et Medicus, therapiae medicae ac chirurgicae Profeſſor pub. ordin. Collegii medici membrum, Medicus provincialis. *Heron.*

770. Dn. M. *Nicolaus* SCHWEBELIUS, Illuſtris Carolino-Alexandrini Rector et Profeſſor, Societatum Academiae Imperialis Thereſianae Roboretanae, Regiae Goettingenſis, Electoralis Bavaricae et Latinae Ienenſis Collega. *Iſocrates.*

771. Dn. *Wilhelmus Bernardus* TROMMSDORFF, Philoſophiae et Medicinae Doctor, Facultatis medicae Erfurtenſis Aſſeſſor ordinarius, Academiae Electoralis Moguntinae Scientiarum Sodalis. *Ariſtander* II.

772. Dn. D. *Ioannes Emmanuel* ROTHARDUS, Medicinae Practicus Bernburgenſis. *Charixenes* II.

773. Dn. D. *Ioannes Gerhardus* KOENIG, Potentiſſimi Regis Daniae in terris Malabaricis Medicus Miſſionarius. *Philippus Acarnan.*

Anno

Anno 1773.

774 Dn. *Henricus* VINCK, Philoſophiae et Medicinae Doctor, Poliater, Anatomiae Lector ordinarius et Chirurgiae Profeſſor honorarius, Scabinus Senior Roterodamenſis et Societatis Scientiarum Fliſſingenſis Director. *Heliodorus III.*

775. Dn. D. *Leonhardus* PATYN, Poliater et Medicinae Profeſſor honorarius Roterodamenſis, Societatis eiusdem Philoſophiae experimentalis Director. *Archimedes V.*

776. Dn. D. *Salomon de* MONCHY, Poliater, et Medicinae Profeſſor honorarius Roterodamenſis, Societatis Philoſophiae Harlemenſis Sodalis, et Societatis Philoſophiae experimentalis Roterodamenſis Director. *Alexius II.*

777. Dn. D. *Ioannes Chriſtianus* KERSTENS, in Univerſitate Kilonienſi Medicinae Profeſſor publicus ordinarius. *Martianus.*

778. Dn. D. *Antonius Cap de* VILLA, Botanices et Georgiae Profeſſor Regius, Regiae Societatis Scientiarum Georgiae Auguſtae Sodalis, Matheſeos Profeſſor Valentinus. *Diophanes.*

779. Dn. D. *Ludovicus Ioſephus* PEREIRA, Evora Luſitanus, Ducis Medinae Sidoniae Archiater, Medicus Madridenſis. *Hermogenes.*

II.

CATALOGVS

Dominorum Collegarum huius Academiae hactenus, quoad quidem nobis constat, demortuorum.

Ordo receptionis.

280. Dn. D. *Ioannes Baptista* MORGAGNUS, nobilis Forolivensis, in Patavina Universitate primarius Anatomiae Professor et Praeses, Academiae Imperialis Naturae Curiosorum Adiunctus, et plurium in Europa celebrium Academiarum Sodalis. † d. 6. Decembris 1771. anno aetat. 89.

411. Dn. D. *Mauritius Antonius* CAPPELER, Inclutae Reipublicae Lucernensis Senator, Physicus et Mathematum Professor publicus, Societatum Regiae Anglicanae et Physicae Tigurinae Sodalis. † d. 16. Septembris 1769. anno aetatis 84.

462. Dn. D. *Ioannes Bernhardus de* FISCHER, Augustissimae Russorum Imperatricis, Annae, glorios. mem. Personae Medicus, et per Russias res medicas dirigens Archiater. † d. 8. Iulii 1772. anno aetatis 87.

500. Dn. *Ioannes Daniel* SCHLICHTING, Medicinae et Chirurgiae Doctor, Practicus Amstelodamensis. † d. 10. Maii 1770.

588. Dn. D. *Liber Baro van* SWIETEN, Augustissimi Romanorum Imperatoris et Imperatricis a Consiliis, Comes Archiatrorum, Bibliothecae Augustae Praefectus, Gratiosae Facultatis Medicae Viennensis Praeses perpetuus, nec non Academiae Regiae Scientiarum et Chirurgicae

Pari-

Parisinae, itemque Instituti Bononiensis et Literatorum incognitorum Sodalis. † d. 18. Iunii 1772. anno aetatis 73.

606. Dn. D. *Wolfgangus Thomas* RAU, Sereniſſimi Electoris Bavariae in Comitatu Wieſenſteig et Illuſtris Reipublicae Ulmenſis in oppido et territorio Geislingenſi Phyſicus provincialis. † d. 5. Iulii 1772.

626. Dn. *Zacharias* VOGEL, Medicinae et Chirurgiae Doctor et Practicus Lubecenſis, Academiae Regiae Scientiarum Suecicae et Monſpelienſis Sodalis. † d. 18. Aprilis 1772. anno aetatis 64.

678. Dn. *Gerardus* MEERMANN, *de Dalem et de Vuyren*, Ordinis S. Michaelis Eques, Penſionarius Senior Urbis Roterodamenſis, Conſiliarius ſummi tribunalis et Syndicus, eiusdemque nomine ad conſeſſum Ordinum Hollandiae et Weſtfriſiae Deputatus ordinarius, Regiae Academiae Goettingenſis, itemque Societatis Regiae Scientiarum et Antiquariorum apud Anglos, nec non latinae Ienenſis Sodalis. † d. 15. Decembris 1771. anno aetatis 49.

702. Dn. *Petrus* GABRY, Juris utriusque Doctor, atque Phyſicus, Aſtronomus et Mathematicus, Regiarum Societatum Scientiarum Londinenſis et Goettingenſis Sodalis, literarumque commercio cum Regia Academia Scientiarum Pariſina iunctus. † d. 7. Maii 1770.

718. Dn. *Gottlob Burchart* GENZMER, Praepoſitus et Paſtor Eccleſiae Vetero Stargardienſis in Ducatu Mecklenburgo-Strelizenſi. † d. 20. Maii 1771. anno aetatis 55.

726. Dn. D. *Chriſtianus* RICKMANN, in Academia Ienenſi Medicinae Profeſſor publicus extraordinarius. † d. 10. Februarii 1772.

742. Dn. D. *Philippus Ambroſius* MARHERR, Phyſiologiae et materiae medicae Profeſſor publicus ordinarius in Univerſitate Pragenſi. † d. 28. Martii 1771. anno aetatis 32.

769. Dn. D. *Theodorus Auguſtus* SCHLEGER, Illuſtris Almae Carolinae Caſſellanae Prorector, Sereniſſimi Haſſiarum Landgravii Conſiliarius aulicus et Medicus, therapiae medicae ac chirurgicae Profeſſor publicus ordinarius, Collegii medici Membrum, Medicus provincialis. † d. 14. Decembris 1772. anno aetatis 35.

III.

CATALOGVS

ALPHABETICVS

Excellentiſſimorum Virorum, qui pro quinto hoc Tomo Obſervationes phyſico-medicas communicarunt.

Dn. D. *Chriſtophorus Gottlieb* BONZ, Liberae S. R. I. Civitatis Eslingenſis Phyſicus ordinarius, Academ. N. C. *Diophantus IV.* pag. 239.

Dn. *Georgius Florentius Henricus* BRÜNING, Philoſophiae et Medicinae Doctor, Comes Palatinus Caeſareus, Sereniſſimi Principis regnantis Hohenlohico Waldenburgenſis et Schillingsfürſtenſis Conſiliarius aulicus et Archiater, Sereniſſimi et Illuſtriſſimi Capituli Eſſendienſis eiusdem-

demque Vrbis Imperialis Phyſicus et Senator, Acad. N. C. *Chienus*. pag. III. 209. 250.

Dn. D. *Guilielmus Henricus Sebaſtianus* BUCHOLZ, Poliater Vinarienſis, Phyſicus Praefecturae Berckavienſis, Societatis regiae Francofurtenſis ad Viadrum ad incrementum Scientiarum directae Aſſeſſor, itemque Electoralis Boicae Academiae Scientiarum Sodalis, Academ. N. C. *Solinus III.* pag. 46. 197.

Dn. D. *Chriſtophorus Theophilus* BÜTTNER, in Vniverſitate Regiomontana Medicinae Profeſſor ordinarius, Phyſicus Samlandenſis, Collegii Sanitatis regii Membrum, Academ. N. C. *Euphranor*. pag. 71.

Dn. *Antonius Alexius* CADET, Profeſſor Chimiae in domo regia Pariſienſi, Apothecarius Senior et primarius in nosocomio regio invalidorum, Academ. N. C. *Stephanus Alexandrinus*. pag. 339.

Dn. *Lic. Ioannes Fridericus* CONSBRVCH, Sereniſſimi Ducis Wurtembergiae in Civitate et Praefectura Vayhingenſi Phyſicus ordinarius, Academ. N. C. *Olympius Mileſius*. pag. 74. 137. 301.

Dn. D. *Henricus Fridericus* DELIUS, Sereniſſimi Marchionis Brandenburgici Onoldini et Culmbacenſis Conſiliarius aulicus, in Vniverſitate Friderico-Alexandrina Erlangenſi Profeſſor Medicinae Primarius, Regiarum Societatum Monſpelienſis et Rhotomagenſis Sodalis, Academ. N. C. Adiunctus pag. 241. 332.

Dn. *Iacobus Franciſcus* DEMACHY, Pharmacopoeus et Demonſtrator Chimiae Pariſienſis, Academiae regiae Berolinenſis Scientiarum Sodalis, Academ. N. C. *Syneſius II.* pag. 190.

Dn.

Dn. D. *Iodocus* EHRHART, Liberae S. R. I. Civitatis Memmingenſis Phyſicus ordinarius et artis obſtetriciae Practicus, Academ. N. C. *Lyſias II.* pag. 182.

Dn. *David Henricus* GALLANDAT, Anatomiae, Chirurgiae et artis obſtetriciae Demonſtrator, Societatis Fliſſingenſis Membrum et Theſaurarius, Academ. N. C. *Medeus.* Append. pag. 104.

Dn. D. GERVAIS, Chirurgus primarius Regiminis de Borck e copiis Potentiſſimi Boruſſorum Regis. pag. 291.

Dn. D. *Ioannes Auguſtinus Philippus* GESNER, Liberae S. R. I. Civitatis Rotenburgi ad Tubarim Phyſicus ordinarius, Academ. N. C. *Agathinus III.* pag. 219.

Dn. D. *Ioannes Fridericus* GLASER, Phyſicus ordinarius Suhlanus, Societatis Electoralis oeconomicae Lipſienſium Membrum honorarium, Academ. N. C. *Moſchion III.* Append. pag. 73.

Dn. D. *Ioannes Fridericus Carolus* GRIMM, Sereniſſimi Ducis regnantis Saxo-Gothani Conſiliarius et Archiater, Medicus fontis ſoterii Ronneburgenſis, Academ. N. C. *Clidemus III.* Append. pag. 117.

Dn. D. *Chriſtianus Rudolphus* HANNES, Phyſicus Veſalienſis, Principalis Haſſiacae Societatis Academiae Gieſſenſis Sodalis, Academ. N. C. *Antiſtius.* pag. 64. 105.

Dn. D. *Paulus Ioannes Fridericus* HELMERSHAUSEN, Sereniſſimi Ducis Saxo-Vinarienſis Conſiliarius, Praeſidii militaris Medicus ordinarius, et Praefecturae Mega-Rudeſtadienſis Phyſicus, Academ. N. C. *Hygiemus IV.* pag. 42.

Dn. *Ioachimus Fridericus* HENCKEL, Medicinae et Chirurgiae Doctor et Practicus Berolinenſis, Profeſſor Chirurgiae Prima-

Primarius, Regii Nosocomii Charitatis Operator, Sereniſſimi Principis Haereditarii Pruſſiae a conſiliis medicis, Academiae Chirurgorum Pariſienſis Membrum, Academ. N. C. *Tryphon.* pag. 96. 169.

Dn. D. *Chriſtianus Philippus* HERWIGIUS, Sereniſſimi Principis ab Hohenlohe et Waldenburg a Conſiliis, et Praefecturarum terrae Waldenburgenſis Phyſicus ordinarius, regiaeque Francofurti ad Oderam Academiae Scientiarum Sodalis, Academ. N. C. *Hyceſius III.* pag. 206.

Dn. D. *Iacobus Fridericus* ISENFLAMM, Sereniſſimi Marchionis Brandenburgici Onoldini et Culmbacenſis Conſiliarius aulicus, in Univerſitate Friderico-Alexandrina Medicinae et Anatomes Profeſſor publicus ordinarius, Academ. N. C. *Heraclianus II.* pag. 171.

Dn. D. *Georgius Fridericus* KORDENBUSCH, Reipubl. Norimbergenſis Phyſicus ordinarius et Profeſſor Phyſices et Mathematum in Gymnaſio Aegidiano, Academ. N. C. *Cteſibius II.* pag. 329.

Dn. D. *Ioannes Iacobus* LERCHE, Medicinae Practicus in Moſcovia, Primoribus Praeſidii maritimi a Conſiliis medicis, Academ. N. C. *Moſchus.* Append. pag. 61.

)()()(Dn.

Dn. D. *Chriſtophorus Andreas a* MELLE, noſocomii pedeſtris Medicus Petropolitanus, Anatomiae et Chirurgiae noſocomii tam pedeſtris, quam maritimi Demonſtrator, regiae Sueciae Holmienſis Academiae Scientiarum Sodalis, Academ. N. C. *Diocles Cariſtius.* pag. 1.

Dn. *Alexander Petrus* NAHUYS, Philoſophiae et Medicinae Doctor, Anatomiae et Chirurgiae Profeſſor in Univerſitate Gebro-Zutphanica, Societatis philoſophiae experimentalis Roderotamenſis Sodalis, Academ. N. C. *Philonides.* pag. 8.

Dn. D. *Cornelius* PEREBOOM, Poliater Hornanus, Weſtfriſiorum, Academ. N. C. *Philoxenus.* pag. 19.

Dn. D. *Ioannes Iacobus* RITTER, Medicus Practicus Peylaviae in Sileſia, Acad. N. C. *Mundinus II.* Append. pag. 1.

Dn. D. *Ioannes Caſparus de* RUEFF, Sereniſſimi Electoris Bavariae Conſiliarius aulicus et Archiater. Academ. N. C *Theombrotus.* pag. 276.

Dn. D. *Ludovicus Euſebius* RUMPEL, Profeſſor Medicinae extraordinarius in Univerſitate Erffurtenſi, Cuſtos Bibliothecae

thecae Academiae noſtrae Adiunctus, *Ariſtoxenus II.* pag. 247.

Dn. M. *Balthaſar* SPRENGER, in Gymnaſio Maulbronnenſi linguarum orientalium, Philoſophiae et Matheſeos Profeſſor Primarius, eiuſtem Eccleſiae Paſtor, diverſarum Societatum Collega, Academ. N. C. *Dion Colophonius*, pag. 120.

Dn. *Ioannes Chriſtianus Antonius* THEDEN, exercituum Potentiſſimi Regis Boruſſiae e Chirurgis Primariis, et Legionum rem tormentariam exercentium Chirurgorum Praefectus. *Meges*. pag. 282.

Dn. D. *Melchior Adam* WEIKARD, Reverendiſſimi et Celſiſſimi Epiſcopi et Abbatis Fuldenſis S. R. I. Principis Conſiliarius et Archiater, Profeſſor Medicinae, Academiae Electoralis Moguntinae Scientiarum utilium, atque Electoralis Palatinae Phyſico-oeconomicae Sodalis, Academ. N. C. *Amphilochus*, pag. 143.

Dn. *Wilhelmus Ludovicus* WILLIUS, Medicinae et Chirurgiaè Doctor, Sereniſſimi Marchionis Bada-Durlacenſis Conſiliarius, eiusdemque in Marchionatu Hochbergenſi et

Civitatis Emmendingenſis Phyſicus ordinarius, Academ. N. C. *Leonides IV.* pag. 153.

Dn. *Franciſcus* ZANETTI, Philoſophiae et Medicinae Doctor, in alto Novarienſi Comitatu Cannobienſium Poliater, Academ. N. C. *Clicon*, pag. 146.

NOVO-

NOVORVM ACTORVM PHYSICO-MEDICORVM ACADEMIAE CAESAREAE NATVRAE CVRIOSORVM TOMVS QUINTVS.

OBSERVATIO I.

Dn. D. C. H. v. MELLE.

De

Cavitate glenoidea artificiali ossis humeri difformi, et luxatione claviculae.

Celeberrimus LOESEKE de articulatione artificiali scapulae mentionem iam fecit a), rari casus in chirurgia, quem sine

a) Neue anat. und chirurg. etc. Wahrnehmung. p. 1-10.

sine exemplo esse, ipse fatetur celeberrimus Vir b); dolet etiam, se in ligamenta inquirendi nullam habuisse occasionem c). Quum igitur mihi casus eiusmodi se obtulerit, ubi artificiali cavitati glenoideae monstrosum accedebat caput humeri simul cum luxatione claviculae, quam luxationem, etsi non valde rara sit, tamen viro cuidam magno bis saltem contigit videre d), et quidem, ut os supra acromium locum occupaverit, infra illud vero non vidit e). Quum autem nostro in subiecto os claviculae totum quantum sub processu acromio obtinuerit locum, inde casum nostrum dignum putavi, qui describeretur, ut res se habuit.

Anno 1765. Mensis Novembr. die 24. ex obsidiaria legione prima miles, *Michaila Abrahamow* KATSCHKOFF nomine, febre lenta laborans, nosocomium intravit nostrum Petropolitanum pedestre. In eo, dum causam morbi interrogando evolvo, unum brachium altero immobilius, thoraci propinquius, et tam antrorsum, quam deorsum motum exercendi impotens esse sentio, sic ut ad elevandum et deprimendum humerum solummodo valeret. Manibus et oculis exploraturus, sentio quidem, hic praeternaturalis quid latere, sed quid rei sit, detegere non potui. Praeter haec apparebat etiam, manum dextram praeternaturaliter constructam esse et siniſtra breviorem. Vnde hanc deformitatem ortam esse, mihi interroganti sequentia retulit.

Homo nempe iste VI. aetatis anno ioci gratia vas aqua plenum, quod hic nuncupatur *Uschat*, (est vas quoddam dolii instar cylindricum, CXXXXIII ℔ viij ʒ continens) cum commilitone suo ex vecte pendulum, humeroque innixum portavit, quo facto statim tumorem rubrum doloremque sensit,

b) Ibid. p. 5.
c) Ibid. p. 9.
d) Petit maladies des os, p. 114. T. I.
e) Ibid.

ſenſit, et immobilem factum humerum. Anicula quaedam ruri degens herbas ipſi procuravit coctas, quibus applicatis tumor et rubor ceſſavit, paulatimque motus brachio rediit, ad eum gradum, quem ſupra enarravi.

Poſtquam haec reſciveram, ante omnia ad febrem lentam, qua laboravit, reſpexi, et medicamentis idoneis proſpexi, quae vero ſine fructu fuerunt; die enim 15. Decembris eiusdem anni animam efflavit. Sectione inveni pulmones corruptos, unde hectica orta erat febris. Quum autem ad anatomicas demonſtrationes conſervandum fuiſſet cadaver, in praeternaturalem humeri cum muſculis, ligamentis et oſſibus conſtitutionem inquirendi, valde idonea mihi enata eſt occaſio.

Myologiam praeparanti nil praeter naturam mihi obveniebat, niſi quod capitis longi muſculi bicipitis tendo, naturaliter in ſulco oſſi humeri inſculpto iacens f), extra ſulcum fuerit, et ſulcus obliteratus. Annulus ligamentoſus, quo hic tendo cingitur g), ſimul cum retinaculo ibi exiſtente h) ruptus fuit, et in maſſam irregularem confluxit. Muſculus ſubſcapularis valde tumidus et deorſum retractus, reliqui muſculi nullam alienationem paſſi. Muſculis autem remotis obſtupui, luxationem humeri, ſimul cum luxatione claviculae ibi, ubi coniungit ſe cum acromio, inveniens, et quidem ita, ut extremitas ſcapularis claviculae infra ſcapulam reſideret; ligamenta claviculam cum acromio nectentia, quorum robur VESALIUS eſt miratus i), rupta, et ex his ruptis congerieque lacertorum naturalium k) ligamentum aliquod irregulare capſulare ortum, quod ex fibris validis con-

 flatum

f) Albini Hiſt. muſculor. p. 432.
g) Ibid.
h) Weitbrecht Hiſt. Ligament. p. 24. T. I. fig. 9.
i) Human. corp. fabr. L. I. C. XXI.
k) Weitbrecht Hiſt. Ligament. p. 16.

flatum fuit, mox longitudinalibus, mox obliquis. Maceratum aqua communi, addito acido vitriolico, resolvebatur in fibras vix evolvendas. Hocce ligamentum forte a margine processus acromii oriebatur, et margini inserebatur extremitatis scapularis claviculae; tegebatur porro hoc ligamentum praeternaturale membrana capsulari ascititia, a musculis proveniente. Discisso ligamento, superficies inferior acromii et superficies superior extremitatis scapularis claviculae cartilagine incrustatae reperiebantur, sic vt inferior tenuior. Capsulare ligamentum naturale, statui naturali satis conveniebat, nec nisi in eo discrepabat, quod oriretur non solum a cervice, sed a laterali etiam parte superficiei internae scapulae, ita ut conum repraesentaret, cuius basis in scapula, apex in humero resideret. Crassities, quae naturaliter inaequalis l), hic quidem etiam ita se habuit, sed versus internam superficiem scapulae insuper fibris, a subscapulari musculo proficiscentibus, et ligamento se implicantibus, valde aucta fuit, quod mihi nunquam antea videre contigit. Ligamentum conoideum hic defuit, sed loco huius ligamenti in origine et insertione tubercula, instar pisorum formata, ligamentosa quasi fuerunt, sic ut ruptum fuisse putem: idem hoc memoratu dignum est de ligamento trapezoide. A quibus autem luxationibus et rupturis nova curiosaque fabrica huius articuli exstructa sit, porro eluceſcet; inde has partes notatu dignas etiam describam.

Clavicula naturaliter quidem quodam modo incurva est, sigmoideae figurae non absimilis m), magis tamen ad rectilineam, quam ad serpentinam formam accedit. Extremitas eius posterior, parum flexa naturaliter n), hic vero valde incurva fuit, eiusque margo anterior praeter naturam valde ser-

l) ibid. p. 24.
m) Cowp. Tab. anat. T. 95. fig. 4.
n) Ibid.

ſerratus, haecce etiam extremitas triquetra et quaſi complanata exſtitit; anterior vero extremitas nihil praeter naturam monſtravit.

Extremitas ſcapularis infra acromion detruſa erat, ſic ut acromion hanc extremitatem totam tegeret, in ſuperficie etiam inferiori acromii foveola quaedam, quaſi nova articulatio adfuit. Cartilago inter claviculam et acromion exiſtens o), quam invenire aliis non contigit p), hic adfuit, et quidem infra acromion detruſa novaque cartilagine, de qua mentionem feci, iuncta, ſic ut hanc ab illa diſtinguere facile potuerim, illaque ligamenta, hanc cartilaginem iungentia, ad trium linearum longitudinem prolongata. Tab. I. Fig. 1.

Scapula figura et magnitudine naturali ſimilis erat, et omnia, quae alias in ea notari ſolent, monſtrabat, excepta cavitate glenoidea, quae naturaliter quodammodo ovalis eſt, dein ab ambitu gracileſcit q), quae et hic quidem adfuit, ſed ſurſum et deorſum acuminata. Iuxta oram huius cavitatis naturalis internam vero alia cavea, maior priori, et ſemilunaris, ſe ſe formaverat, margine aſpero, acuminato, ſerratoque circumſcripta; ſuperficies eius erat concava, valde ſcabra et inaequalis. Ipſa cavitas huius novae caveae cartilagine ſplendida et laevi, aeque ut cavitas glenoidea naturalis, veſtita fuit. Cartilago praeternaturalis craſſitie a naturali diſtinguebatur; valde tenuis enim et rubella quaſi fuit, naturalis vero craſſior et alba. Tab. I. Fig. 2.

Os humeri ſuis quidem ligamentis ortum erat r), caput eius vero potiſſimum in caſu noſtro a naturali valde diſcrepabat. Secundum naturam pars ſuperior eius globoſa s), et

o) Veſalius C. H. F. L. I. C. XXI.
p) Monro in the anatomy of the humani bones. Edit. II. p. 62.
q) Albinus de oſſibus p. 236.
r) Winslow memoir. de l'acad. des ſciences.
s) Monro in the anatomy of the humani bones.

ſimul parum ovalis eſt, eademque tubere magno oblongo, per ſulcum in duas partes diſtributo t), ornatur; noſtro autem in ſubiecto extremitas ſuperior plurimum alterata eſt, et quaſi ex duobus capitibus conſtat. Vnum caput, quod naturale vocari meretur, a latere interno compreſſum apparet, a latere vero externo naturalis alterum quaſi caput valde acuminatum, et interiora verſus incurvum, ſe ſe formavit excreſcendo. Inter haec duo capita cavea profunda, magna, ampla, interiecta erat. Superficies eius interna capita dividens laevior; exterior ſcabrior et tuberoſa ſeſe obtulit. Haecce ſuperficies, pariter ac caput, naturali cartilagine veſtita fuit, cartilago ſaltem, eodem modo ut in ſupra dicta praeternaturali cavea, tenuior fuit illa, quae conſuetum caput humeri tegere ſolet. Hac etiam in ſuperficie, verſus caput naturale, foramen quodammodo rotundum patebat, ad cavitatem oſſis penetrans, etiam praeternaturale. Hae cunctae partes, ſeorſim deſcriptae, hocce modo inter ſe articulabantur, ut claviculae extremitas anterior tegeretur acromio, et caput naturale humeri in cavitate artificiali verſaretur, e contrario in cavitate glenoidea caput praeternaturale contineretur. Ex his igitur patebit motus ante dicti poſſibilitas. Tab. I. Fig. 3.

Certe haec obſervatio tam chirurgis, quam anatomicis, multa enucleat, ut ex Epicriſi patebit. Hominem noſtrum vaſe elevato, quod pondus ad minimum 143 ℔ viij ʒ implevit, articulationi intuliſſe tantam vim, cui reſiſtere non potuit clavicula, dubium non eſt. Claviculam depreſſam protruſiſſe antrorſum humerum, ut collum humeri margini inſideret cavitatis glenoideae, quod hoc modo et margini inſidens, quum oſſa in infantia adhuc exſiſtant mollia, praeternaturale illud caput ſeu excreſcentiam humeri novam effecerit, et ligamenta a vi hacce rupta, monſtroſa conſtruxerint

t) Syllabus anat. Tab. VI. fig. XVI.

rint tubera ligamentoſa. Caput autem humeri detruſum, ſcapulaeque approximatum, impreſſionem in ſcapula, ſub foveae deſcriptae forma, excavavit, viciſſim etiam margo ſcapulae impreſſionem, in collum humeri factam, magis magisque auxit, unde caput humeri diviſum apparet. Quae et qualis eſt potentia, haec omnia efficiens? Certe muſculi huius phaenomeni cauſa primaria habendi ſunt. Muſculos magnam exſerere poſſe vim, multae obſervationes practicae evincunt, v. g. in convulſionibus, ut GOHLEN et MEDICUS recenſent, quid? quod oſſa a contractione muſculi fracta. Idem calculi mathematici ſufficienter docent u), et muſculos in actione ſe contrahere et reddi breviores, ſive ſit ad tertiam v), ſive ad minorem partem w) perinde eſt, quin et vi valida adhibita rumpi, experientia probat, vti eiusmodi quid etiam annotavit ZINNIUS. Muſculi igitur, oſſibus hiſce per vim ſupra dictam dislocatis, adfixi et inſerti, conſueto more agere non valentes, caput humeri ad ſcapulam, et collum eius ad cavitatis glenoideae marginem, fortiter appreſſerunt, et ſucceſſu temporis crebrioribusque actionibus iſtas, quas deſcripſi, malas conformationes et difformitates in oſſibus effecerunt, praeſertim cum propter mutatum ſitum ſaepius quaſi irritati fuerint. Muſculi enim poſt irritationem ſe contrahunt, ut experimenta HALLERI x), et obſervationes aliorum y) manifeſtant.

Reſtat, ut pauca dicamus de cartilaginibus noviter enatis, unde hae ortae ſint? Oſſa per ſolam preſſionem deformata fuiſſe, probabile eſt; ſed an compactiora reddita, an vero deraſa fuerint ope contractionis muſculorum, non penitus conſtat. Difficile creditu videtur, compactiora reddita

u) Borellus de motu animalium.
v) Fried. Winter de muſculis p. 22.
w) Boyle opera p. 78.
x) Memoir. ſur la fibre ſenſible et irritable.
y) Kaau de impet. facient. p. 277.

dita esse; hoc enim si esset, partes hae duriores naturalibus esse debuissent, ossa vero spongiositatem eandem, ut secundum naturam, monstrarunt, inde rosioni magis faverem. Nemo obiiciet, ubi partes derasae manserint? quum materiae per anchylosin collectae etiam resorberi possint: Eaedem igitur per eandem viam ex articulatione eliminari potuerunt. Quin et ex derasis partibus, et fluidis, per vasa huc confluentibus, inspissatis, generatas esse cartilagines, quae quidem eandem cum ossibus possidere videntur structuram. Neque omni veri similitudine careret, si concluderemus, quod vasa, ad ossa abeuntia, et ex iis venientia, aucta nutritione prolongata, quum ulterius tendere non potuerint, compressa fuerint et cartilagines istas struxerint. Suadet hoc ars chirurgica, quae docet, post trepanationem pullulare vasa z), haec sensim cartilaginea fieri, et dein ossea a). In amputationibus membrorum idem contingere vidi. Haec circiter ad aliquam casus nostri dilucidationem sufficere poterunt.

Petropoli Norimbergam
missa die 6. Martii, 1770.

OBSERVATIO II.

Dn. D. ALEXANDRI PETRI NAHUYS

De

Colica vehemente, intolerabili, a violenta contractione et angustatione intestini coli suborta, et de uteri incremento scirrhoso, mirabili, ossiumque totius corporis singulari degeneratione.

Anno 1763. Nosocomium Dei Rhotomagense intravit foemina triginta annorum, quae diris per duos dies tor-

z) Hospitals Chirurgus.
a) Schreibers Anweisung und Cur.

torquebatur abdominis doloribus, et quidem tantis, ut clamoribus ſuis et eiulatibus haud interruptis omnium attentionis et miſericordiae obiectum eſſet. Dolor hic totum occupabat abdomen, verum omnium vehementiſſimus erat in ipſius laterali dextra, ſuperiore anteriore, et laterali ſiniſtra poſteriore parte; nunquam ceſſabat, imo ne quidem per momentum remittebat, ſed continuo eodem tenore et vehementia miſeram excruciabat, imo ſenſim potius exaſperabatur. Varia et quidem morbo appropriata a medicis ingerebantur et extus abdomini applicabantur remedia emollientia, anodyna, vena ſecabatur, balnea in uſum vocabantur, clyſmata oleoſa iniiciebantur, impoſſibile autem erat aegrae ea retinere, imo ſtatim iam ſub applicatione per anum effluebant, nullum quoque ſolamen omnia haec remedia, licet aſſiduo et ſufficiente quantitate ingeſta et applicata, aegrae adferebant, verum e contrario dolor de momento in momentum increſcebat, horrendo eo et flebili cum eventu, ut, doloribus tandem ad ſummum evectis omnique humana patientia ſuperioribus, aegra inſequente nocte violentas manus ſibi ipſi intulerit, mane enim eam mortuam, graviſſime vulneratam et ſanguine ſuo quaſi natantem reperiebamus. Loto cadavere duo in conſpectum veniebant vulnera, quorum primum erat ſuper cartilaginem enſiformem, pollicem dimidium latum et directione obliqua deorſum abdomen penetrans; alterum vero inſigne, quatuor pollices latum et transverſim ad locum umbilici integumenta, muſculos rectos et peritonaeum abſcindens, ita, ut integram manum per vulnus intra abdomen facile adigere poſſem; aperto abdomine et eluto ſanguine arteriae epigaſtricae ambae transverſim abſciſſae reperiebantur, imo et ipſum inteſtinum ileum ipſiusque vaſa variis in locis laeſa; uterus quoque enormiter vulneratus erat, et hinc non mirum, quod laeſione tot vaſorum inſignium arterioſorum venoſorumque, tantaque ſanguinis deperditione, animam efflaverit miſera.

Curiosus autem detegendi causam, quae tantis, tam continuis et horrendis doloribus ansam praebuerat, totum abdomen lustrabam sedulo, in eoque quaedam annotatu digna reperiebam, et quidem statim in conspectum veniebat uterus, qui mole tantopere increverat, ut ad umbilicum fere sese extenderet *), ad attactum instar lapidis durus, figurae valde irregularis et multis tumoribus variae magnitudinis et figurae duris scirrhosis obsessus, quorum nonnulli lata basi, alii pedunculo tenui utero adhaerebant, imo ad ipsius anteriorem partem tumor videbatur pedunculo adhaerens, qui perfecte figuram pyri maioris (bon chretien dicti) referebat. Substantia ipsa uteri transcissi triplo et nonnullis in locis quadruplo crassior naturali erat, scirrhosa omnino et tam dura, ut cultro vix dividi posset, intus cavitatem habebat tantam, ut ad minimum uncias sedecim liquoris continere posset, quamvis ne guttula liquoris adesset, atque fundus ipsius variis tumoribus polyposis vel fungosis obsessus esset; pondus totius uteri erat fere quatuor librarum, adeoque ipsius naturale pondus multum superabat.

Quamvis autem hic tanta degeneratio locum haberet, nequaquam tamen eam causam doloris atrocissimi considerabam, dolor enim per duos dies tantum saevire coeperat, dum haecce degeneratio procul omni dubio per longum tempus iam subsistiterat; aliam itaque ipsius causam quaerens, et eum in finem intestina lustrans, oculis sese offerebat chorda e dextro latere adscendens, sub ventriculo transversim locata et in sinistro latere retrorsum descendens, dura aliquomodo, inaequalis sive nodosa, trium quatuorve linearum diametrum ad summum habens, et transversim scissa setam porcinam vix admittens, quaeque accuratius examinata intestinum colon erat; incipiebat enim illa chorda ad distantiam trium quatuorve pollicum ab eo loco, ubi ileum in colon transit,

*) Haec ratio est, cur a cultro vulneratus fuerit.

tranſit, ita quidem, ut coecum valde diſtentum eſſet et flatibus plenum, colon autem ſenſim anguſtatum in chordam illam terminaretur. Summa illa inteſtini coli anguſtatio per totum ipſius tractum ſeſe extendebat fere ad ipſius finem, et vix pollicari a recto diſtantia finiebatur. Hoc conſpecto nullus dubitabam, quin inteſtinum illud fuerit ſedes morbi, et violenta ipſius ſpaſmodica conſtans contractio et anguſtatio cauſa atrocis doloris, quem aegra perpeſſa erat, cauſa, quae egregie reſpondet locis ſupra indicatis, ubi aegra omnium atrociſſimum ſenſit dolorem, exacte enim loca illa conveniunt cum decurſu huius inteſtini per abdomen. Nullo modo hinc quoque mirandum, cur enemata penetrare haud potuerint, ſed ſtatim ſub eorum applicatione iam effluxerint.

Caetera viſcera tam abdominis, quam thoracis et capitis, non multum a ſtatu ſanitatis recedebant, ſed illa prioris cavitatis diverſimode e locis ſuis remota erant ob ingens illud incrementum uteri.

Oſſa huius foeminae, quae conſervo, fere omnia diffor-mia ſunt, capitis enim oſſa, et praeſertim illa cranii, tam tenuia ſunt, ut multis in locis fere transpareant, quod eodem modo verum eſt de omnibus ipſius oſſibus planis. Oſſa extremitatum maiora mirum in modum intorta ſunt, et, ubi duo, uti in cubito et crure, inter ſe ad loca articulorum concreta et nonnunquam ingentibus tumoribus oſſeis obſeſſa, qui inaequales, poroſi et friabiles ſunt, atque in cadavere carne fungoſa repleti erant. Omnia inſuper oſſa, praeſertim ea extremitatum maiora, innumeris exoſtoſibus dimidio, uno, imo et duobus pollicibus longis et variae craſſitiei hirſuta ſunt.

OBSERVATIO III.

Dn. D. ALEXANDRI PETRI NAHUYS.

De

Morsibus felis rabidae feliciter, absque insequente hydrophobia, curatis.

Die 23. Maii anni 1768. arcessitus adii viduam pictoris, quae paulo ante a propria fele domestica, valde mansueta antea et familiari, nunc vero summo cum furore propriae herae assiliente, binis in locis vulnerata erat. Circumstantiae, quas mihi narrabant patiens et adstantes de fele, ipsius habitu et insultandi modo, ipsiusque actionibus ante et post insultum, nullum dubitandi scrupulum relinquebant, quin vere rabida facta fuisset.

Tristem hinc aegrae sortem mecum reputans, nisi efficax et promptum ipsi adferretur auxilium, statim vulnera examinavi, quorum unum erat in anteriore parte tarsi pedis dextri, alterum vero ad articulationem primae phalangis digiti medii cum osse metacarpi manus sinistrae. Ambo vulnera valde dilacerata erant, quamvis imprudenti consilio ab imperito chirurgo, qui prius advocatus erat, futura ficca iam exacte adunata. Statim itaque totum illum apparatum reiiciebam, et vulnera muria salis marini forti lavari, ipsisque, hoc facto, vesicatorium imponi curabam, eo scopo, ut sic vehemente illo stimulo omnem venenatam materiam, morsu felis communicatam, non tantum illis in partibus figerem, verum, ut et illam, quae forte iam imprudenti chirurgi actione sanguini misceri coeperat, eo versus revocarem, sicque forti dein insequenda suppuratione e corpore exterminarem. Interne hinc et forte propinabam sudoriferum ex succi expressi Herbae Rutae unc. ij. Salis communis dr. j. et Aceti Theriacalis unc. ij, ut sic et illud, quod massae sangui-

guineae traditum erat, et versus vulnera irritata fluere negabat, ea via foras elicerem.

Die 24. Maii vesicatoria insignem evacuationem humorum ex vulneribus et partibus adiacentibus causata erant. Interna remedia modicum tantum sudorem, sed notabilem urinae evacuationem concitaverant. Patiens caeterum, quoad corpus, optime se habebat, absque febre, bene appetens et vigorosa; quoad mentem, quieta, hilaris et adhibitis remediis plene fidens, suamque curationem ab iisdem omnino exspectans. Vulnera de novo, ut praecedente die, muria salis marini lavabantur, et plumaceola, unguento basilico inducta et bona cantharidum pulveris copia superspersa, deligabantur. Interne nunc quoque remedia camphorata et mercurialia, quae a quamplurimis depraedicantur, sequenti forma praescribebam: ℞ Pulveris Radicis Valerianae unc. j. Castorei, Camphorae ana dr. ij. M. F. Pulv. in duodecim partes dividendus. ℞ Mercurii Vivi dr. ij. Pulveris Gummi Arabici unc. ß. Triturentur diu in mortario marmoreo, sensim addendo Aquae Fumariae cochl. j. Exactissime mistis admisce Aquae Fumariae unc. viij. Syrupi florum paeoniae unc. j. Horum pulverum unum vesperi, mixturae vero cochlearia duo mane, exhibebam.

Die 25. Maii quum initia suppurationis se manifestarent, bis de die vulnera, post lotionem cum muria salis marini, nunc deligabantur unguento basilico, cui notabilis copia piperis albi pulverisati admixta erat, ut sic stimulante eo remedio suppurationem quam maxime promoverem; eiusque applicationem ut et usum remediorum internorum usque ad 27. Maii continuabam, quando ulcera largiore suppuratione profundiora et ampliora reddita notabilem puris copiam fundebant. Patiens interea perfecta fruebatur sanitate, atque ab assumtis remediis nil incommodi animadvertebat; omnia itaque eodem modo continuanda iussi usque ad 30. Maii, quando pedis intumescentia, dolor et inflammatio

atque his iuncta febris et constipata alvus remedia paulo mitiora et symptomatibus adaequata postulabant. Desistebam itaque a lotione ulcerum cum muria salis marini, eaque solummodo unguento basilico cum parca quantitate piperis albi deliganda curabam, propinabam simul purgans refrigerans ex Tamarindis, foliis Sennae et Syrupo e succo Citri.

Die 3. Iunii aegra melius se habebat, febris cessaverat integre, sed pes adhuc multum inflammatus erat, et diversa minora ulcera nunc in unum confluxerant, sicque unum maius ulcus constituebant, ad cuius partem inferiorem parva crusta gangraenosa conspiciebatur. Quum itaque inflammatio nondum cessaverat, et suppuratio insignis erat, simplici unguento basilico ulcus deligabam, omisso pulvere piperis albi, usumque alvum laxantium continuabam.

Die 10. Iunii, ulcus digiti, quod, quum ulceratio pedis tanta erat, unguento basilico octo posterioribus diebus tantum deligaveram, consolidari incipiebat. Vlcus pedis purissimum erat, et crusta gangraenosa, copiosa suppuratione integre separata, pes quoque detumuerat atque ipsius inflammatio et dolor penitus cessabant; deligatio unguento basilico simplici continuabatur, et interna remedia camphorata et mercurialia de novo propinabantur.

Die 19. Iunii ulcus digiti perfecte consolidatum erat, illudque pedis multum diminutum; patiens optime quoque se habebat, nullumque incommodum sentiebat, continuabat tamen adhuc remedia interna usque ad 11. Iulii, atque ulcus tarsi quoque remediis aptis usque ad finem eiusdem mensis apertum servatum fuit, tumque quam facillime consolidatum, absque quod patiens unquam quid mali perceperit; duo enim iam sunt praeterlapsi anni et ultra, per quos perfecta sanitate fruitur, nullumque mali metuendi indicium, ne vel leviſſimum, experta est, nullus hinc quoque dubito, quin ab eodem per totam vitam incolumis manſura sit.

Ex

Ex hac observatione itaque patet, quod venenum contagiosum animalis rabidi, corpori humano applicatum, bona et tempestiva remediorum administratione iners reddi possit, vel, quod malo, tantopere adfluentibus humoribus dilui et obvolvi, ut iis mediantibus e corpore expellatur. Internis enim contra hunc morbum non multum fido remediis, et, licet patiens notabilem remediorum mercurialium et camphoratorum quantitatem intus sumserit, curam tamen externis efficaciſſimis praecipue elaboratam puto remediis. Remedia enim hac acredine sua et vi stimulante partes nudatas sensibiles tantopere irritant vellicantque, ut humores, undiquaque eo versus magna quantitate confluentes, materiam contagiosam diluant, obvolvant, aptamque reddant, quae una cum ipsis effluat, sicque simul impediant, ne massae sanguineae tradita et intra corpus recepta terribiles suos, nec sine horrore nominandos effectus, diriſſimamque hydrophobiam producat. Nunquam itaque, ubi satis tempestive appellamur, remedia ea negligenda sunt, sed quam ocyſſime applicanda, quum ab eorum applicatione patientum salus dependeat. Nunquam hinc et vulnera talia imprudenti deligatione et futura sicca adunari debent; (uti hic perverse chirurgus fecerat) verum, si non satis ampla, potius dilatanda sunt, ut materiae contagiosae liber effluxus procuretur.

OBSERVATIO IV.

Dn. D. ALEXANDRI PETRI NAHUYS.

De

Foemina gravida facta, non obstante insigni mola in ipsius utero hospitante.

Vxor mercatoris huius urbis consilium meum petiit 8. Aprilis anni 1764. de ambiguo, quo versabatur, graviditatis statu. Novem enim iam erant fere praeterlapsi menses,

per

per quos omnia succeſſiva graviditatis ſigna diſtincte experta erat, menſtruis unice exceptis, quae omni hoc tempore regulariter fluxerant, ita tamen, ut de menſe in menſem copia minui viderentur. Quum autem menſtruorum ille fluxus continuatus ipſi ſuſpectus erat, ante ſex menſes iam medicum quemdam celeberrimum conſuluerat, qui ſigna praeſentia eo, quo valet, mentis acumine et perſpicacia ponderans, eam non obſtante menſtruorum fluxu gravidam pronuntiabat. Idem et paulo poſt obſtetrix ipſi ordinaria poſt primam explorationem affirmabat, ſed nunc ante paucos dies, propter ſupervenientes atroces lumborum pelvisque dolores, illam altera vice explorans, graviditatem negabat. De ſtatu ſuo incerta itaque et anxia volebat, determinarem, an gravida eſſet, an vero omnia haec phaenomena a cauſa quadam morboſa in corpore hoſpitante producerentur. Omni idcirco, qua valeo, attentione ſigna praegreſſa et praeſentia graviditatis comparans, conſiderans, ea tam diſtincta, tam numeroſa reperiebam *), ut nullus dubitarem, eam gravidam declarare, ſi nova exploratio et examen orificii uteri per aliam obſtetricem vel magiſtrum artis facta, reliqua ſigna confirmaret. Aſt, poſt explorationem obſtetrix declarat, ſe quidem orificium uteri reperiſſe a ſtatu naturali recedens et aliquomodo applanatum, nequaquam tamen tantopere mutatum, quantum in foemina, quae termino partus proxima eſt, eſſe deberet. Incertus itaque, quid rei eſſet, certum reſponſum dare nolui, dominaeque conſului, eventum exſpectare et bono animo eſſe, uſque dum lapſu temporis de ſtatu ipſius certiores fieremus. Suſpicabar quidem, corpus quoddam heterogeneum ſive molam, ſive aquam, ſive aërem intus in utero hoſpitari, ſed certe determinare non audebam, et hinc in tanta ambiguitate nihil concludere et agere conſultius

*) Non opus eſt omnia haec ſigna recenſere, quum unicuique artis obſtetriciae perito cognita ſunt.

tius duxi, quam incerta methodo incognitum malum adgredi. Consilium secuta est domina omni animi constantia, nullaque alia remedia adhibuit, quam quae ipsi pro mitigandis doloribus, quos in lumbis et pelvi nonnunquam patiebatur, atrocibus et affectionibus hystericis, quae ipsi familiares erant, praescripsi. Quinque sic praeterlabebantur menses, absque quod ulla notabilis circumstantiarum mutatio superveniret, verum tum quoque menstrua, quae ad hoc tempus usque et hinc per quatuordecim menses regulariter fluxerunt, supprimebantur in integrum, et suppressa manebant, absque quod ullum incommodum inde animadverteret. Signa graviditatis, quae constanter adfuerant, nunc adhuc magis distincta fiebant, et versus quintum mensem, postquam menstrua suppressa erant et, constanter inposterum, tantam foetus commotionem in utero percipiebat, ut inde fere in animi deliquium incideret, venter quoque, licet mole iam insignis, notabiliter increscebat, et increscere pergebat, ita, ut de novo verae graviditatis idea, quae penitus iam deleta erat, renasceretur, imo de die in diem magis verosimilis, et tandem, exploratione facta, certa evaderet. Neque opinionem elusit eventus, post novem enim elapsos a menstruorum suppressione menses filium bene valentem et optime conformatum peperit. Partus erat naturalis, nullis aliis insolitis symptomatibus concomitatus, quam quod insignem, et solita longe maiorem, aquarum copiam evacuaret; secundinae partum immediate sequebantur, et lochia satis abunde fluebant; venter tamen vix ultra dimidium detumescebat, et dolores partus quoque non integre cessabant, sed per intervalla redibant. Praeterlabebantur tamen viginti quatuor horae, absque quod praeter lochia quid appareret, sed tum, cum conamine urinae emittendae valido et sonitu aliquali intus in corpore percepto, evacuabat molam tantae magnitudinis, ut totam matulam, cui urinae faciendae causa insidebat, integre repleret, imo excederet. Mola haec mo-

dice dura erat, carnosa, irregularis figurae, plus minus rotunda, multis eminentiis et membranulis undiquaque obsessa, nondum tamen corrupta, nihilque putridi vel ingrati olens. Postquam molam hanc evacuaverat, venter insigniter detumescebat, et ad consuetam magnitudinem brevi redibat, lochia, quae abunde fluxerant, iam quoque minui incipiebant, et dolores partus adhuc residui in totum evanescebant; uno verbo, postquam puerperii tempus erat praeterlapsum, ab omnibus prioribus incommodis integre liberata fuit.

Quicunque decursum huius observationis attenta mente consideraverit, mecum facile consentiet, 1) quod omnia graviditatis signa in foemina hacce, licet distincta et numerosa adfuerint, per quatuordecim priores menses unice praesentiae molae sensim increscentis attribuenda sint, quodque vera ipsius graviditas tantummodo ab eo tempore, quo menstrua supprimebantur, numerari debeat, hoc certe docet partus nono a menstruorum suppressione mense accidens, hoc docet infans ipse in omnibus infanti novem mensium perfecte similis. 2) Quod signa graviditatis admodum sint fallacia, ita ut, licet numerosa et distincta adsint, nullatenus tamen sufficiant distinguendae verae a falsa graviditate.

Mirabitur etiam, quod, licet tanta in utero mola haeserit, foemina tamen impraegnari potuerit, quodque foetus in utero contentus ab enormi tali corpore nullo modo compressus et laesus, pluribusque in corporis partibus difformis redditus fuerit, verum e contra optime conformatus ad naturalem et consuetam magnitudinem pervenerit, veramque et unicam huius mirabilis conservationis causam agnoscet salutare naturae conamen, quo tantam aquae in uterum congessit copiam, ut pressioni molae efficacissime resistere potuerit.

Horna Noribergam missae die 12. Aprilis 1770.

OBSER-

OBSERVATIO V.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Corpus ligneum ex vesica urinaria egestum.

Optimus meus Pater, senex integerrimus, annorum 65, longis itineribus marinis, quippe Praefectus maris, ab ephebis fatigatus, caeterum adhuc Dei gratia vitam degens pro aetate incolumem, haud ita pridem de nihilo nisi de levi insolita quadam lassitudine querebatur: accidit autem, ut, dum in matulam reddebat urinam, eius fluxus per momentulum plane interciperetur, moxque dein ex urethra, sine omni fere molesta sensatione, prosiliret cum urina corpus aliquod fundum petens, quodque examinatum durum reperiebatur. Illud iam corpus ex matula exemtum, et fere siccatum mihi examinandum praebuit indulgentissimus parens. Apparuit omnino esse ligneum, coloris castanei, figurae, quemadmodum pictura ostendit, praecise referentis Echinum (prout hoc animalculum pulcre descripsit Vir eruditus *Iacob Christian* SCHAEFFER, in tractatu haud vulgari *die Egelschnecken in den Lebern der Schafe*, quemque nuperrime ex germanica consuetudini vernaculae tradidi). Primo adspectu cauda recta quidem fuit instructum, seu tibi extremitatem vocare placet, sed quae a siccitate, ut in pictura, tantillum circumflexa est. Microscopio examinatum, tenuissima pellicula erat obductum, prouti annexarum figurarum pictor celebris Amstelaedamensis *Cornelius* BUIS mecum observavit, et variis granulis arenosis, coloris partim albi, partim flavi, aspersum, quaeque videntur corpori accreta, atque hoc quidem charactere omne dubium, quin ex vesica proventum sit, tollitur: Modum vero, quo generatum fuerit, immo ne hallucinari me posse, lubens fateor.

Tab. I. Fig. 4. Corpus deſcriptum oſtendit ab utraque parte in naturali magnitudine. Fig. 5. Idem in magnitudine aucta, granulis hinc inde conſperſum.

Scholium.

Haec obſervatio Catalogum earum, quem dedit Vir Celeberrimus *Iohannes Philippus* BURGGRAVIUS *in Act. Phyſ. Med.* Vol. X. Obſ. XXXVIII. p. 132. equidem auget, originem phaenomeni, ſive derivationem corporis huius heterogenei, eiusque moram haud moleſtam in veſica, vero aliunde repetendam eſſe autumo; quippe nulla unquam ſigna, ne quidem ulla ſuſpicio, adfuerunt, quibus de ulcere inteſtinorum cogitare poſſes.

OBSERVATIO VI.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Mictus cruentus, purulentus, acuto dolore ſtipatus, et flatulentus.

Vrederik Reyenſe, Olitorius, a multo retro tempore nephritide laboravit et ulcere veſicae, quemadmodum hoc ex urina purulenta et ſanguine tincta cum cruciatibus reddita, palam fiebat. Die 20. Februarii h. a. quo accerſor, praeter haec ſymptomata, iamque acerbiſſima, flatus inter meiendum copioſos ex pene emiſit, praeciſe ac ſi ex podice crepaſſent. Statim concluſi, veſicam eſſe eroſam; & in ancipiti hoc caſu, ubi conſulto auctores, occurſat mihi G. W. WEDEL a) qui huius phaenomeni duas cauſas annotavit: — *vel per inteſtinum rectum ad veſicam eroſione mediante*

a) Miſcell. Nat. Cur. D. I. Ann. 2. Obſ. 46. p. 85. Confer. etiam D. I. A. 1. Obſ. 11. p. 28; et ſeqq. ubi malum a nativitate.

diante datur, vel vulnere vesica pertusa, ubi aër ex ventre eo deduci potest. Absque talibus manifestis, inquit, *nemo facile illud observarit vel viderit.* Agmen malorum complevit vehementissimus cruris sinistri spasticus dolor. Die 23. eiusdem mensis ingentem coagulati sanguinis molam, semunciae circiter ponderis, simul et semel inter mingendum extrusit, una cum urina, tanquam si sincerus esset sanguis, cui copiosa purulenta materia subsidebat. Vomitum molestissimum laxante mannato, et post huius operationem syrupo papaveris albi compescueram; iam vero praeter anodyna pro ratione doloris exhibenda, subiuncto pro victu iure carnis vitulini pingui, desperato quidem in casu, ut mictus cruenti moderamen caperem, et methodum *Cel.* WAGNERI in haemoptoën a), saltem pro parte et simpliciori cum apparatu, imitarer, inclinabat animus. Summa cum cautela igitur praescripsi quavis hora cochlear sequentis mixturae, interposito usu Laudani liquidi Sydenhami: ℞ Aq. Melliss. ʒvj. Cinnamom. ʒj. Vitriol. Mart. ʒj. Cort. Per. ʒjß. Magnes. alb. ʒß. Syr. Dialth. Fernel. ʒj. M.

Eodem quidem tempore patiens φιλανθρωπος serio me rogat, vellem post mortem sectionem cadaveris sui haud denegare, ea spe, ut morbus, quem incurabilem pronunciaveram, saltem posteris lucem aliquam afferre posset. Ne vero mihi cum agnatis rixandi superesset causa, me suadente signavit schedulam.

Die 25. urina minus sanguinolenta erat, dolor mitior, pulsus ex opii usu incitatior. Sequenti vero die parum quidem vel nihil sanguine tincta, aut parcissima copia, et, ut videbatur, cum faecibus alvinis subsidentibus. Cathetere in vesicam inmisso, hanc invenimus vacuam, et calculum hic me reperisse ex sonitu fistulae incidentis nullus dubito. Iam vero hunc lusum excepit diarrhoea, quamobrem

a) Act. Phys. Med. Nat. Cur. Vol. VII. App. p. 150. seqq.

digitum in anum inmittere ad ulteriorem explorationem haud consultum fuit. Ipse totum relinquere negotium hac die naturae mecum constitui, ne laedere viderer, quem servare non potui, praescripturus saltem diaetam lacteam cum Laudani dosi debita. Intra nychthemeri spatium tricies, et quod excedit, alvum copiose deposuit. Die 27. Febr. urina parcior adhuc foetidissima, et cum sedimento stercoreo copiosiori extillavit. Prima Martii continuavit adhuc diarrhoea, ex urethra vero praeter pauciſſimam quantitatem materiae stercoreo mucidae in fila extractilis summo cum dolore nihil excretum fuit. Faeces alvinae manifesto foetorem prodidere urinosum. Pulsus naturalis, et patiens praeter debilitatem adhuc apparuit sano similis, et praeter iustas querelas, constanti et aequo animo miserias suas, laus Deo! tulit. Appetitus recte sese hucusque habuit. Continuavit e contra molestia doloris in femore, sine dubio ex motu eius partis spastico in consensum rapto; quemadmodum aeque certum puto, causam diarrhoeae urinae stimulo, in intestinum rectum influentis, esse adscribendam. Die 8. Martii praeter varia heterogenea, stercorea, et purulenta, seminis pomi Chinensis arillum pridie comestum cum tantillo urinae excrevit; scilicet quantitas urinae quotidie excretae hucusque vix unciam unam alteramve excessit. Postridie (9. Martii) iterum una vice ingens urinae quantitas reddita fuit, cui inter caetera assumptorum reliquiae ficuum aliquot, ut et oryzae grana integra subsidebant, diarrhoea huius diei sufflaminata. Quid vero hacce in controversia causae fuerit, haud petricosa res est, ne hallucinarer; obstructa nempe communicatione inter vesicam et intestinum rectum talia necessario contingere debuisse, utique ex legibus physiologicis sponte explicatu est.

Hucusque nullam morbi curam gesseram praeter prophylacticam, utque exactam observaret diaetam docilis patiens. Iam vero convenimus, aliquam tentandam esse therapeuticam.

cam. Internum in usum praescripsi decoctum ex Cortice Peruviano et millefolii summitatibus, cui mellis portio fuit adiecta: huic adiunxi medicamini enema sequens, bis de die iniiciendum: Rec. Decoct. Millefol. ℥vij. Thereb. Venet. Vitell. Ovor. ana ℥j. Tinct. Myrrh. Mell. ana ℥ß. f. Clyster. Portio clysmatis cum urina fuit reddita: nihilominus triduum post ulcus coalescere coepit, et symptomata plurimum remisere, adeo, ut si non perfectae sanationis, prophylacticae saltem curationis spes superfit.

OBSERVATIO VII.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

De
Paralysi Hysterica.

Honesta Eusebia virgo benefactricem suam, matronam egregiam, quam candido amore prosequebatur et aestumabat, haemorrhagia uterina laborantem, omni, quo par erat officio, adstitit; dum vero haec ex improviso sanguinis amissione in illius brachiis animi deliquio corripiebatur, quemadmodum id speciem mortis prae se ferebat, tanta adsistens anxietate adficitur, ut inde paralysi artuum superiorum ipso momento, una cum aphonia et constrictione faucium, corriperetur. Quare me immediate accersito, sanguinem validissime congestum cerebrumque comprimentem observavi, morbumque salutavi Paralysin hystericam. Largam hinc statim administravi venaesectionem, eodemque momento vim motricem paralyticis in musculis laetus prompte restitutam comperi. Quam validus vero affectus fuerit, ex eo coniicere licet, quod statim subsecuta sit febris, ingenti cum siti et sudore fumante stipata, quaeque iterationem venaesectionis postulavit, nitrosaque ut exhiberem, diaetamque refrigerantem ut observaret patiens. Die tamen

sequenti

sequenti peripneumonia laboravit postea, sanguine iam ad pulmones congesto, impacto, stagnante, cui haemorrhagia narium blande obviam ivit. Ego ut natura duce paribus ambularem passibus, communem Sydenhami potionem purgativam exhibui, qua alvus ἄνω καὶ κάτω fuit exturbata. Circa vesperam efflagitavit decumbens, ut Syrupum papaveris albi praescriberem. Interea videtur illa ex levi diaetae errore sanctorianae perspirationis negotia tantisper cohibuisse: ad minimum media circiter nocte peripneumonica febris rediit cum vomendi conatibus, sociante rursus haemorrhagia narium. Iterata fuit venaesectio et purgans, mixturamque pectoralem, polychrestam expertus dico, praescripsi; Rec. Aq. Meliss. ʒvj. Cinnam. Cord. ʒj. Kerm. Mineral. gr. iiij. Oxymell. Scillit. ʒß. Syr. dialth. F. ʒj. M. sumat quovis bihorio cochlear j.

Febris posthac intermittere, et Cortice, per excellentiam sic dicto, profligari haud recusavit.

OBSERVATIO VIII.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Scabies febre artificiali curata.

Pistoris famulus scabie rebelli scorbutica a duobus fere annis vexatus fuit. Humiditas praesertim manus occupavit, quod autem ego ex opificio suo derivarem; plures enim pistores curavi, quorum manus continua subactione emollitae, ubi scabie affectae erant, magis quam caetera membra pruritus molestiis cruciabantur. Quod ad nostrum attinet, caeterum curato morbo, insuperabilis in volis manuum pruritus mali reliquit vestigium, neque prius cessavit, quam ptisana guaiaci loco potus ordinarii in usum vocata, et per aliquot hebdomades continuata, donec strenua hac potatione febre corriperetur patiens; cui tandem a scabie perfecte liberato,

berato, corticem peruvianum exhibui, eo tamen eventu, ut statim scabies febris locum occuparet. Dispositionem hancce pertinacem optime febre rursum excitata exterminatum iri consultus iudicavi; quo facto, deinde morbum guaiacinum, ut ita dicam, solis purgantibus tractavi; ita perfecta sanitas glabra cute comparuit.

OBSERVATIO IX.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Haemorrhoides vesicae periodicae.

Honestissima matrona sexagenaria iam per aliquot vices circa solstitia mictui cruento periodice subiecta fuit. Accidens, ut mihi videtur, ex fluxu critico haemorrhoidum vel vesicae enatum, non morbus est dicendus ἀσυμπτόματος. Saltem cum eruditis Medicis Vratislavienfibus concludi poterit, eiusmodi exclusionem sanguinis per urethram referendam esse ad haemorrhagias, quas natura pro suo levamine, non ruptis, sed hiantibus tantum vasis, instituit. Periodi interim adventum praesagit matrona ipsa, in insolito quodam, sed levi et constanti sensu lassitudinis in pede dextro; caeterum nescivisset, se talia pati, nisi consuetudine quadam circa urinam matutinam more medico observationes suas instituisset.

His vero attonita meam opem extorquet, tumque euporistum ipsi feliciter decoctum pomorum Chinensium taleolatim incisorum num. iij. in Aq. font. ℥xx. praescribo. Horum fructuum scilicet cortex interior, sive albedo, virtutem leniſſimam tonicam exercet, quod in menstruis inordinatis etiam non contemnendum remedium saepius experientia addidici. Praeterea pulpa gratam refrigerantem vim possidet; unde in similibus levioribus quantumvis casibus merito commendatur.

OBSERVATIO X.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Deglutitio laesa.

Nobiliſſima virgo, iam provectioris aetatis, conſtitutionis debiliſſimae, phthiſicae et pectoralis, per omnem aetatem menſtruorum incommodis obnoxia, corripitur deglutitione laeſa a contractione muſculorum. Morbus, quovis anxietatum genere ſtipatus, adeo organum dislocavit, ut vix guttulam unam vel alteram per aliquot dies fuerit licitum deglutire. Rebus ad extremum ductis, intolerabilem ſitim, acerbum dolorem, cum febricula hectica patiebatur, adeo, ut ſemel unicum fragum, recreationis cauſa ſub lingua detentum, ſuffocationem minaretur. Exhibebat aliquis ex adſtantibus fruſtulum mali Chinenſis, experturus, num eius ſuccus aliquid ſolatii adferret, atque res omnino ex voto ſucceſſit. Poſtquam enim illud per aliquod tempus ore detinuit aegrotans, tantillum viſum eſt deglutiri. Continuato uſu, ſenſim aucta doſi, ſimulque diaeta adiuncta, inexpectato ex orci faucibus erepta eſt. Sequenti anno morbo pectorali correpta, iterum deglutitio fuit laeſa, atque ab eodem plane remedio in uſum quotidianum vocato, multa et diuturna comeſtura, eundem vidi ſucceſſum.

Pluribus haec confirmare poſſem caſibus, quibus utiliſſima poma Chinenſia in deglutitione laeſa adhibui. Iſtis autem ſuperſedere licet, poſtquam *Societas Harlemenſis* ex inſtituto de hoc morbo ſua monimenta evulgavit. Oportet vero diu et abunde remedio iſto aegros veſci; ſex, octo, vel duodecim ſcilicet pomis quotidie utendum eſt. Non poſſum et reticere, quantum aliquoties ſolatii attulerim, ubi in iisdem deſperatis affectibus ſpiritum vitrioli ad unciam ſemis cum quatuor unciis ſyrupi violarum mixtum cochleatim praeſcripſi. Scilicet laxitatem ſcorbuticam frequentiſſimam huius

morbi

morbi originem inter noſtrates autumo: atque idem remedium diu continuandum eſſe repeto, neque tamen in omni caſu convenire cuivis patet.

OBSERVATIO XI.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Nova Geometrico-Catoptrica, quaedam nec non Catoptrico-Geometrica dilucidans.

Inter varia Philoſophorum monumenta, quae in vaſtis ſuis *Voluminibus, Centuriis, Actis, Ephemeridibusve* ILLUSTRISSIMA ac INCLYTA ACADEMIA N. C. ad quaevis temporis et oblivionis iniuria usque in Lunae finitionem, conſervat, et NUNQUAM OTIOSA in incrementum auget, haud ſine animi oblectamento, *Obſ.* XXXIX. *Volum.* VIII. ACTOR. N. C. ubi Vir Cl. D. EHRENBERGERVS, *Euclides* III. Noſter, eleganter de *Deceptionibus Catoptricis* diſſeruit, perſcrutatus ſum. Haud diu haeſitavi fontem, quem *Doctiſſimus Auctor* indicavit, ſeu potius qui ex *principiis Catoptricis* ſponte emicat, nondum exhauſtum eſſe, immo, ex contrario, multis iucundis, utilibusque experimentis, argumentis atque inventis exundare. Simulac etenim ratiocinia mea ad notiſſimum illud Theorema perpendi, *in omnibus ſpeculis illapſus angulus angulo reflexionis aequalis eſt,* nonnulla mihi, ut puto, haud vulgaria, quamvis intellectu facillima, Problemata formare, perſpicere, atque reſolvere per divinam gratiam contigit; ſaltem religio mihi foret hiſce inſtructis intereſſe, quo minus animum profiterer propenſum, ut me, pro tenuitate conſcia, dignum ACADEMIAE praeſtarem *Sodalem.* Docuit citatus Cl. *Auctor* methodum, quo altitudinem inacceſſam, datis duabus ſtationibus, duorum ſpeculorum planorum ope, cum dicta altitudine in eadem linea horizontali ſitis, metiri liceat. Praeſens vero, quod ſequitur, Problema, plura quaeſita, minora vero data, continet.

Problema I.

Altitudinem, quamvis inacceſſam, cuius *vertex ſolummodo* ex unico puncto viſibilis, data unica ſtatione, *metiri*, eiusque ſimul diſtantiam ab ſtatione determinare.

Supponitur autem Baſis altitudinis in eodem Horizonte cum ſtatione. (Tab. II. Fig. 1.)

Conſtructio et reſolutio.

1) Ante ſtationem E, in qua baculus ED cognitae dimenſionis normaliter erigitur, poſitum ſit ad libellam ſpeculum planum, vas aqua plenum, aut, pro regionis conditione, ſit fluvius, vel mare perfecte tranquillum, hac quidem ratione, ut punctum A radians per reflexionem in C, ex D ſit viſibile.

2) Applicato ad baculum Aſtrolabio, fiat angulus ODM = MDC; hinc inferatur:

DM : MO = DE : EG eritque $\triangle CFD = \triangle DEG$.

3) Quoniam A directe in D viſibile, regulam Aſtrolabii dioptricam dirigite in punctum A, denotateque in limbo angulum KDM, ex quo, continuata nimirum AD in K et F, angulus KDP, et analogia ſequenti adhibita et GF et quaeſita altitudo AB, innoteſcunt:

Eſt vero 1) GF : DE = CF : AB,

2) DP : PK = AB : BF, quare,

3) BF — EF = BE = diſtantia ſtationis a baſi altitudinis, et

4) BF — CF = BC = diſtantia ſpeculi ab altitudinis baſi; porro

5) $\left\{\begin{matrix} DP : DK = AB : AF \\ DP : DK = ED : DF \end{matrix}\right\}$ conſequenter diſtantia altitudinis viſibilis A

a puncto D = AD erit = AF — DF.

Demon-

Demonſtratio. Ex eo, quod latera ΔDPK, ut et ΔDMO cum ipſo baculo ſint eiusdem commenſus, pariter ac ex ∽ΔΔDPK, DEF, ABF, CED, GED, ABC ſequitur: et ΔΔ GF ∽ACF ∽DFK et in reſolutione problematis aſſerta inſimul vera eſſe. Q. E. D.

Nota.

Binis tantum in caſubus huius problematis praxis reſtat valde imperfecta:

I^mo ubi punctum radians verticaliter ſupra ſtationem ſit poſitum, tum etenim angulus requiſitus difficillime formatur.

2) Ubi punctum radians nimis procul diſtat, quo differentia inter EG et GF non ſatis diſtincte licet determinare.

Intelligimus, ut et hoc addam, per ſpeculum, unicum et ſemper idem punctum in eius ſuperficie, quod radium lucis ad oculum reflectit. Illud punctum adamante notari conſultum eſt.

Problema II.

Diſtantiam trium vel quotvis locorum inacceſſibilium, ex unico ſolummodo ſtationis puncto viſibilium, determinare, unius ſpeculi plani *medio*.

Reſolutio.

Supponitur angulum, quem CS (Tab. II. Fig. 3.) cum ſpeculo verticaliter poſito, intercludit, eſſe cognitum, ut et diſtantiam ſpeculi ab oculo; ſint itaque loca quaeſita, A, B, et W, poſſunt obiecta catoptrice in ſpeculo, tum et directe conſpici, adeoque menſurare quadrantis ope *L*CSA et CSB, tum et ASB innoteſcit; inveniri quoque poſſunt anguli ACB et BCS, quoniam *L*RCS, ſive reflexionis = Angulo incidentiae, ex hypotheſi, cognitus ſupponitur, qui vero cum ACB, vel cum BCS duos rectos conficiunt, inventum ergo ACS = ACB + BCS, ergo in ΔCAS cognitum habet, CAS, *Eucl.* L. I. 32. idem valet de *L*CBS,

hinc inferatur: 1) CAS : CS = CSA : AC = *distantia A a speculo*
2) CBS : CS = CSB : CB = *distantia B a speculo*
3) CBS : CS = BCS : BS = *distantia oculi a B.*
4) CAS : CS = ACS : AS = *distantia oculi ab A.*

Inventis ita, angulo ACB, quoniam RCS + RCS + BCS + ACB = duobus rectis, quorum tribus cognitis, quartus innotescit, tum et lateribus AC et CB, distantia B ab A haud poterit desiderari: nam trigonometrice

ut summa laterum ad different. laterum, sic tang. ½ summ. *LL* incognit. ad tang. ½ different. *LL* incognit. *Tacquet* Probl. X.

hinc in ΔBAC

BAC : CB = ACB : AB

Eodem modo distantia W a B vel A, C et S investigare licet, quoniam anguli ACW, BCW, CSW, ASW, WCS, WSB, tum et latus CS sunt commensurabilia etc. Q. E. F.

Problema III.

Distantiam Obiecti directe invisibilis, verticaliter supra stationem unicam datam, radiantis in speculum planum, eius *adminiculo, metare?*

Resolutio.

Sit obiectum O (Tab. II. Fig. 4.) supra verticem speculatoris perpendiculariter elevatum, et non nisi per reflexionem in C mediante speculo plano oblique inclinato visibile, quodque baculo horizontaliter extenso, angulo speculi cognito, teneat homo, qui suam propriam dimensionem SP et sciat, oportet.

Sit radius reflexus AS cum horizonte ut et cum brachio extenso, parallelus, angulus RCS datus est, hinc Angulus reflexionis OCS invenire licet, est vero CSO Angulus rectus, quare COS : CS = OCS : OS.

Proble-

Problema IV.

Altitudinem quandam lucentem, v. g. Candelam muro appensam, vel Pharum, directe invisibilem, ex unica statione *metiri.*

Resolutio.

Sit A punctum lucens ex statione E directe haud visibile, sed solummodo per reflexionem in C, metato angulo CDE (Tab. II. Fig. 1. 2.) ut in Problem. I. alter baculus, longitudine eiusdem cognita, constituat cum baculo DE angulum rectum DPK: sic umbra dabit PK, invento ΔDPK, reliqua ut in Problemate I. fiant.

Hoc artificio possemus *Solis* et *Lunae* distantiam, tum a nostra tellure, tum et a se invicem, exacte determinare, modo mensura DP, PK, DM, MO, et DE satis accurate distingui datum esset.

Problema V.

Omnes tres profunditatis cuiusdam directe invisibilis, in genere, nonnullorum extensorum dimensiones, unica speculi plani ope, ex unica solummodo statione, *determinare.*

Resolutio.

Sit ABCD profunditas, (Tab. II. Fig. 5.) ad cuius marginem in E constitutus sit speculator ES, terga dans profunditati, qui in eadem perpendiculari cum oculo suo super caput suum teneat speculum planum ita inclinatum, ut puncta radiantia A et B successive in oculum reflectant. Distantia speculi a telluris superficie sit ex longitudine et dimensione ipsius speculatoris desumta et cognita: angulorum vero ASE, et BSE, ope quadrantis mensura datur. In Δ rectangulo SCE, datis CSE idem ac BSE et SE, trigonometrice inventu facile est CE et SC. Definitur quoque ACS; *Euclid.* I. 13. ergo et SAC, *Euclid.* I. 32.

quare in ΔASC:

CAS: CS = ASC = ASB : AC = distantia marginis AC (posi-

(posito spectatore in eadem linea AC prolongata in E.) verum et in Δ rectangulo, praeter latus AC, datur angulus *L*ACB=SCE *Euclid.* I. 15. ergo cognitus ABC; inferat iterum

ABC: AC = ACB: AB = profunditatis altitudo.

Idem apparatus ad profunditatis superficiem (Tab. II. Fig. 6.) metandam pulcre sufficit: sit eadem CALM; posito in E iam spectatore in eadem linea AE, quando punctum radians A per reflexionem perpendiculariter radiat ex S in E, angulus reflexionis sive Δ ASE facile invenitur, eodemque modo ΔSEL sit cognitum. Catoptrice quoque metiri licet angulum ASL, sive interceptio radiorum AS et LS, ergo et ΔLSA inventum est. Eodem modo distantia ME vel MS inveniri potest, scilicet M radians per reflexionem in E, L format catoptricum MSE quae meti ri potest Ergo ΔMSE inventum; metiri quoque possumus angulum radiorum LS et SM et cognitae sunt eorum distantiae ab S, ergo LM inventa; eodemque modo MC expiscatur.

Inversa eadem ferme methodo, tres dimensiones camerae cüiusdam, scilicet altitudinem, longitudinem et latitudinem, ex unica statione et a tergo stante spectatore licet definire, quod vero inventum, ne nimis ampli simus, lectoris industriae relinquamus, ut resolvat.

OBSERVATIO XII.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Speculum Geometricum explicans.

Nihil refert, num speculum, modo planum, sit magnum vel parvum, quadrilaterum circulariformeve, quoniam unicum punctum fixum tantummodo in ipso ad imagines reflectendas requiratur. (Tab. III. Fig. 1.) Proprium in usum elegi speculum planum, quale celeberr. *Bakerus Cl.* depinxit

et

ſcripſit a). Alterutri ipſius axi Indicem I adaptavi, mobilem ad rotationem ſpeculi circa axin, quo quidem varia inclinatio ſpeculi ad horizontem pulcre indicetur. Ubi v. g. ſpeculum conficit planum inclinatum ad 45°, index 45° monſtrat in ſemidiſcum IA, immobilem et perpendiculariter dependentem a ſemiannulo GG, diviſumque in 180 gradus. Semiannulus vero, qui ſpeculi axes ſuſtinet, inferne elongatur in columnulam O, mobilem in diſco ligneo BC, et perforatam in O, per quod foramen tranſit alter Index, ut inclinationem obliquam indicaret ſpeculi ad ſemidiſculum cupreum D, eadem ratione in gradus diviſum, et parallele diſco ligneo affixum.

Punctum fixum F adamante, vel alio modo in centro motus ſpeculi notetur, quod quidem facile invenitur ductis linea perpendiculari ex O, et horizontali ex axi I, erit punctum, ubi lineae concurrunt, quaeſitum, reflectens.

Erigatur ante ſpeculum, ad diſtantiam v. g. trium pedum, bacillus HK perpendiculariter, cui ineſt foramen H ad accipiendos radios reflexos; quod quidem foramen ſit eiusdem altitudinis ac centrum motus ſpeculi; habemus punctum opticum, ſive oculum, obiecta in F reſpicientem.

Quivis radius reflexus ex F in H erit parallelus cum baſi ſpeculi ſeu diſco ligneo, cuius ſitus ergo ad obſervationes optimus horizontalis erit, adeoque tribus cochleis, quibus inſiſtat, inſtrui licet. Simplici aliter apparatu punctum opticum perpendiculariter ſupra vel infra punctum reflectens licet determinare; ſc. erecto prope ſpeculum baculo normali KPH, cuius foramen opticum ſit in H perpendiculare ad F. (Ubi HF = FH ponatur et HK = HP machina erit tum proportionata, et PK = HK + HF.)

Caeterum in Praxi convenit longitudinem baculi HK, ſive altitudinem ſpeculi, ut et eius diſtantiam ab oculo, ſive lon-

a) Microſcoop gemakkelyk gemaakt Hoofdſt. IV. Plaat 1.

longitudinem radii reflexi FH, (vel et KP, PH, HF) pro variis circumstantiis ad arbitrium sumere, quemadmodum in sequentibus patebit: immo quod magis est, in dimensionem cuiusvis altitudinis haud absolute requiritur, longitudinem radii reflexi praecognovisse.

Huius machinulae ope acquirimus tria puncta fixa, radians scilicet, reflectens, et opticum, sive focum radiorum quorumcunque in hemisphaerio visibilium, cuius centrum F est. Anguli incidentiae et reflexionis indicantur ab indicibus I et O, prout scilicet speculum vario erit inclinatum. Anguli quoque H et HKF ponuntur recti; sunt tandem lineae FH, sive radius reflexus, et HK, sive baculus, eiusdem cum speculo altitudinis, sunt, inquam, hae lineae, vel tantummodo ultima, (sive longitudo baculi,) determinatae, adeoque cognitae, longitudinis: quae quidem postulata, iunctis iis, quorum mentio fiet in sequentibus, sufficiunt *ad Geometriam Catoptricam ex unica statione exercendam.*

OBSERVATIO XIII.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Geometria Catoptrica.

Problema Primum. Tab. III. Fig. 2.

Altitudinem inaccessibilem, cuius vertex tantummodo ex unico optico puncto visibilis est, data unica statione, metiri, eiusque distantiam ab statione determinare? a).

Basis vero altitudinis supponitur in eadem linea horizontali cum statione.

Reso-

a) Confer. praeter Cl. Ehrenberger. in Act. Phys. Med. Vol. VIII. p. 115. Wolf. El. Catoptr. Cap. II. Probl. 5. El. Math. T. III. p. 113.

Reſolutio.

Sit altitudo AB viſibilis ex unico puncto H, ſtationis HS; erit BSG linea horizontalis.

Perpendiculariter infra H ponatur ſpeculum Geometricum, et tantum inclinetur, ut punctum radians A viſibile ſit in H, ex inclinatione ſpeculi cognita, notum fiet angulus AFH: cognitum quoque aſſumſimus diſtantiam oculi ab ſpeculo HF.

Deinde dum A directe viſibile ſit ex H, metiatur angulus AHF, quod ad Quadrantem facile perfici licet, Trigonometrice inventu facilis eſt longitudo AH et AF ſeu diſtantia altitudinis ab ſtatione. Imaginemur lineas AH et BS productas, donec in G concurrunt.

In ΔHSG, cognitus fit angulus SHG per Eucl. I. 13.
cognitus eſt et HS, ſive diſtantia oculi ab ſpeculo HF,
plus diſtantia ſpeculi ab horizonte FS,
angulus tandem HSG rectus eſt,

adeoque lineae HG, ut et SG fiunt cognitae; *(Trigon.)* nec minus angulus HGS determinatur;

ſic linea AG = HG + AH: hinc inferre licet

HG : SG :: AH : BS. *Eucl.* VI. 12.

unde nota fit linea BG = BS + SG.

In ΔABG, praeter angulum AGB cognitae ſunt AG et BG, quare et Trigonometrice AB.

Q. E. D.

Alio modo. Tab. III. fig. 3.

Inclinetur ſpeculum, ita ut radius reflexus HF ſit horizontalis, erit ex praemiſſis angulus AFH, nec minus HF cognitus.

Quadrantis ope menſuretur angulus, quem radius opticus AH efficit cum perpendiculo HS.

Quare, quoniam AHF, AFH, ut et latus HF fiunt cognita, ΔAHF erit per Trigonometriam notum, nec minus ΔHPF, et APH, et HSO.

Ergo innotescit angulus AHD. *Eucl.* I. 15.

Et quoniam ADH est rectus, hinc invenitur ΔADH.

Sed DB = HS, ergo AB = AD + HS. Q. E. D.

Alio modo. Tab. III. Fig. 4.

Ponatur speculum C horizontaliter ante stationem DE: sit vero DE baculus determinatae longitudinis, et quidem ut punctum radians A per reflexionem sit visibile in D.

Quadrantis ope angulus ADE, tum et CDE licet inveniri.

Ergo Trigonometrice cognitum fit ΔDEC, eiusque latus CD.

Est vero angulus reflexionis DCE = ACB angulo incidentiae, quare innotescit ACD, seu complementum ad duos rectos.

Iam porro in ΔACD notus est ADC = ADE — CDE, tum et ACD, nec minus CD, hinc Trigonometrice invenitur AC.

et quoniam ABC angulus rectus est, inventum est ΔABC;

Ergo AB etc. Q. E. D.

Alio adhuc modo in *Novis Catoptrico - Geometricis* idem Problema dissolvi, quod vero brevitati studens hic repetere omitto: immo facile plures aliae solutiones excogitari possunt.

Problema secundum. Tab. IV. Fig. 1.

Distantiam quotvis locorum inaccessibilium, ex unico tantum puncto visibilium, determinare?

Resolutio.

Conficiat Radius reflexus HF parallelam cum horizonte. Constituat porro cum horizonte speculum nostrum angulum

gulum rectum. Sint loca quaesita A,B et W, deinde speculum oblique ita invertatur, ut punctum radians A incidat in oculum H.

Annotetur angulus, quem Index alter O ostendit.

Deinde speculum convertatur, ut punctum B incidat in H, index O monstrabit alium angulum, et sine dubio proportionatum ad inversionem speculi.

Hoc modo inveniantur et computentur anguli AFB, BFH, AFH.

Deinde ex puncto H stationis HF quadrantis beneficio directe metentur anguli BHA et AHF, tum et BHF, cognita tandem assumitur distantia oculi ab speculo FH.

Ergo Trigonometrice inventu facile ΔAHF, cuius data HF, AHF et AFH: et ΔBHF, cuius data HF, BFH et BHF.

Ita inventis AF et BF, vel AH et BH, et angulis AFB vel BHF, invenitur ΔAFB; ergo AB. Q. E. F.

Eadem ratione AW et BW invenire datur.

Corollarium. Distantia horum locorum ab oculo ex iisdem principiis fit cognita.

Alio modo. Distantia quaesitorum locorum ab oculo, tum ex problemate primo vario artificio, tum et ex praecedenti demonstratione, innotescit; hinc Trigonometrice inveniri licet ΔAHB cuius data iam sunt AH, BH et BHA, ergo inventum AB etc.

Problema tertium. Tab. IV. Fig. 2.

Omnes tres dimensiones extensionis cuiusvis regularis ex unica statione determinare?

Resolutio.

Sit extensio (v.g. Camera vel Templum); observator vero nullis aliis auxiliis, nisi baculo, quadrante et speculo

Geometrico instructus, positus ipse in quacunquè statione, ubi per reflexionem, saltem pro parte, coenaculum, solum, et parietes liceat conspicere; sive per feneſtram, sive intra extensionis parietes hoc fiat, res eodem redit.

E. c. ponamus speculum ante ostium F camerae cuiusvis AB, et conficiat radius reflexus HF perpendiculum cum horizonte: anguli camerae sint ACDBEGLM, erit altitudo AC, vel DM, vel BG, vel LE inter se aequales: latitudo AL = MG = CE = DB, longitudo tandem AM = LG = CD = EB. Ponatur radius reflexus FH trium pedum, et quadrantis auxilio, posito eiusdem pendulo supra F sive in eadem linea cum FH, ex H angulus MHF directe metiri licet; adeoque △MHF innotescit, nec minus eadem plane ratione △GHF, quare MF et FG fiunt cognita.

Iam vero speculo ita conversо, ut punctum radians M deinde G, succeſſive in oculum H reflectantur, docebit index speculi O, angulum MFG; quare in △MFG latus MG, sive latitudo camerae, erit inventum.

Sunt vero anguli AMF, ut et FGL, complementa ad rectum, hinc ex FMG computari licet FMA: et quoniam FAM est rectus, inventum est AM, sive longitudo camerae; immo et AF, ut et FL, inveniri licet, seu locus, quem obſervator occupat.

Nihil iam restat, nisi quod punctum radians D reflectatur, ita monstrabit speculi index I angulum incidentiae DFH; et quoniam MFH rectus est, erit MFD = FH — DFH. In △ ergo DMF tria cognita dantur, sc. praeter angulum modo dictum, et angulum rectum DMF, latus MF. Inventum ergo MD sive camerae altitudo. Q.E.F.

OBSER-

OBSERVATIO XIV.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Geometria Optica. Tab. III. Fig. 5.

Ne quid dissimulem, ea quae Catoptrice proposui Problemata, etiam Optice, vel si mavis, pure Geometrice, solvi possunt: supperaddito tantum uno Postulato Problemati primo.

Apparatus.

Sit F H baculus perpendiculariter erectus ex tabula D L, et in foramen F versatilis. Ducatur circulus centro F intervallo L D, et prope baculi basin applicetur index O, ut gradus in circulo notatos monstret. Ad verticem baculi adaptetur dioptra H V, mobilem ex centro H, ita semidisci ope, cuius centrum cadat in H, et similiter in gradus divisi, angulus V H F fit mensurabilis. Tandem distantia ab H ad superficiem telluris sit praecognita.

Problema primum. Tab. III. Fig. 4.

Altitudinem inaccessibilem, cuius basis et vertex ex unico puncto sunt visibiles, data unica statione metiri, eorumque distantiam ab ipsa determinare?

Resolutio.

Sit altitudo A B visibilis ex H, mediante apparatu descripto angulus opticus A H F potest inveniri, et ex hoc fundamento F H G (Eucl. I. 13.) trianguli rectanguli H S G, quod imaginemur nasci ex lineis A H et B S productis in G, inventum est ergo idem △, quoniam H S data est.

Deinde metiatur angulus B H F, inventum erit △B S H. Ergo inventis latere B G, nec minus angulo G, △rectanguli A B G, erit A B, nec non B H inventae. Q.E.D.

Alio

Alio modo. Metato angulo BHF, quo invenitur △ BSH, computari licet angulus ABH = ABS — HBS. Est vero AHB mensurabilis, ergo △ AHB, sive AB, inventu facile, etc.

Problema secundum. Tab. IV. Fig. 5.

Distantiam quotvis locorum inaccessibilium, ex unico tantum puncto visibilium, determinare?

Resolutio.

Distantia locorum A, B et W, ab H vel F, ex praecedenti Problemate licet determinari; ergo inventae sunt lineae AH, BH et WH; et quoniam anguli ad H sunt mensurabiles, hinc facile determinanda sunt latera triangulorum ABH, BWH, et AWH. Q. E. F.

Problema tertium. Tab. IV. Fig. 2.

Omnes tres dimensiones cuiusvis extensionis ex unica statione invenire?

Resolutio.

Positus sit observator in ostio FH Camerae v. g. AB inventu promptum est ex Probl. I et II. FM, ut et FG, MG, et MD. Q.E. I.

Scholion generale.

Oculi in locum ponatur speculum nostrum Geometricum, sic novus patet campus, in quo iucunda ac utilia experimenta Catoptrica capessere possimus.

OBSERVATIO XV.

Dn. D. CORNELII PEREBOOM.

Novum Organum Musicum.

Incepi, nondum vero perfeci, instrumentum construere, caeterum Musices amatoribus gratissimum. Constat ex theca, cuius altitudo circiter sit 5 pedùm, latitudo quatuor, profunditas fere trium.

Ipsius

Ipſius in fundo clavi (belgice *de Klavvieren*) eodem modo dispoſiti ſunt, ac in communi organo, et eiusdem formae, ac ſi eſſent communes ſic dicti Clavicymbali, tantum ad finem perforati ſunt, ut admittant filum DBK ſericeum, quod debite tendi licet mediante clavis S (de Sleutel belgice vocatur), clavo inſidentis. Caeterum theca tabulata eſt; infima contignatio inſervit ad tegendum clavos, et imponendum librum muſicum ſimiliaque, ut in ipſa conſerventur: reliquae tres ad imponendum unicuique ipſarum pocula.

Super tabulam quamvis aſſerculus eſt conſtitutus, cui impoſitae ſunt vectes ED, praeciſe cum clavis correſpondentes. Aſſerculi inſtructi ſunt pennulis pro motu vectium, et ne hae iactarent, cancellae R hoc impediunt, quibus motus vectium dirigitur. Vecti cuivis dependet filo aeneo globulus ligneus, poſt quem pocula locantur, quae itaque tangi poſſunt a globulis, ubi vectes moventur. Pars anterior vectis E ſit tantiſper gravior ac quidem FD.

Ex aliquot centenis poculorum variae magnitudinis eligi licitum erit ea, quae debiti ſunt toni, eaque dein ſuo ordine locentur. Ita acquiremus organum, quod nunquam confundetur, et canore reſonabit.

Tab. IV. Fig. 3. repraeſentat utcunque thecam deſcriptam.

AA clavi.
MM contignatio primà.
PPP tres reliquae contignationes.
R cancella, per quam tranſit vectis ED.
F aſſerculus ad ſuſtentandam vectem ED.
GG pocula contignationibus impoſita.
B Fili ſericei pars ad vectem movendam.

Tab. IV. Fig. 4. vectem et clavum a latere.

AB clavus.
C aſſerculus cui clavi moventur.

SBD filum sericeum, altero suo extremo vecti D alligatum, altero vero clavi S, qua debite tendi licet.
DE vectis, perforata in F, ubi transit pennula asserculo infixa: ita E descendet, ubi A digito deprimitur.
EH filum aeneum cum suo globulo ligneo.
G poculum.
P contignatio ad pocula sustentanda.
R cancella.

Horna Westfrisiorum Noribergam missae die 24. Maii 1770.

OBSERVATIO XVI.

Dn. D. PAVLI IOANNIS FRIDERICI HELMERSHAVSEN.

De

Singulari visus imbecillitate et tremore artuum ex atonia partium solidarum.

Miles, annorum viginti quatuor, structurae et habitus corporis mollioris, ab incunabulis optimae valetudinis, animi tranquilli, et vitae generis plerumque sedentarii assuetus, repente tremore artuum et visus imbecillitate verno tempore corripiebatur, nebulosa et impetuosa tempestate exercitia bellica faciens. Ita quidem et semper subito afficiebatur, ut nunquam muneris et obligationis rationem implere posset, interim tamen momentanea quies saltem affectum iterum sistebat, tremorem artuum nempe et visus debilitatem: per reliquum temporis spatium exercitiis bellicis vacuum bona gaudebat valetudine, quod se- et excretiones regulariter et naturaliter succedentes comprobarunt. Centurio ab initio simulationem suspicatus, vi ad officia praestanda eum coegit, sed paulo post de vero statu praeternaturali convictus, curae et observationi Medici praesidii militaris tradidit. Primo intuitu nec in oculis, nec in toto corpore statum morbosum potui detegere, nisi quod pupilla sub levi et aliquali compressione magis se dilatabat,

et

et musculi brachii et manus inviti post factam compressionem vel potius contractionem sese extendebant, ut vix nummum quidem, multoque minus arma, in manibus retinere posset. Successu etiam temporis nullum observabatur intervallum sub quiete antea accidens; caeterum de nullo querebatur symptomate, nisi interdum de horripilationibus et levioribus quibusdam insultibus febrilibus, quorum paroxysmos mox medicina specifica sedavit. Integra igitur fruens valetudine, et floridum referens vultum, et sibi, et reipublicae erat inutilis ac molestus, quia nec litteras vel obiecta discernere, nec sine lapsu ambulare poterat. Ab initio suspicabar, malum ex transpiratione per labores aucta, et sub tempestate frigida et humida iterum suppressa, esse prognatum, eaque ex causa nervos ex congestione comprimi; per diapnoica igitur fixiora, interpositis laxantibus, et transpirationem restituere, simul vero et accumulatas partes serosas in interioribus ad partes ignobiliores et externas derivare intendi; sed successus haud respondebat intentioni, commotiones febriles quidem, ut antea iamiam dixi, cessabant, sed tremor artuum et visus imbecillitas eodem manebant gradu. Exinde igitur, quod haec symptomata diversa simul et semel invaderent, quod pupilla nimis sese dilataret, et lente contraheret, quod musculi extremitatum officium suum quidem praestarent, sed statim perpessa contractione inviti iterum sese relaxarent, quod subiectum post aliquod tempus etiam de vertigine quereretur, attamen de nullo dolore, colligendum fuit, nervos comprimi non in totum, quia actio partium affectarum restabat, sed ex parte, speciem ergo adesse incipientis guttae serenae ex nervo optico affecto, et paralyseos spuriae. Materiam igitur subtiliorem in cerebro stagnantem et resolvere et derivare per fortiora remedia, simul vero nervos debilitatos corroborare suscepi, qua ex causa praemissa venaesectione iterata, camphorata et sulphurea coniunctis phlegmagogis et apophlegmatizantibus cum tonicis, nervinis in-

ternis et externis in auxilium vocavi, et memor dissertationis immortalis nostri Praesidis *Illustr.* BÜCHNERI b. m. *de remediis mercurialibus, salibus paratis per adiunctum sulphur ad morbos quosdam magis accommodandis*, in qua defendit, quod principem horum medicamentorum virtutem atque efficacitatem sibi postulent omnes affectus lymphae corruptae, et praxi edoctus sit, virtutem huius remedii et in cataracta incipiente valere, et omnia illa mala a quacunque visciditate humorum, obstructione vasorum, debilitate fibrarum originem ducentia, optime huius remedii usum perferre, etiam haec remedia non inexperta reliqui, quia luce meridiana clarius, quod in nostro subiecto visciditas humorum, obstructio vasorum et debilitas concurrerent; at spes me fefellit. Asam foetidam, MP. de succin. Crat. Mixt. tonic. Stahlii, decoctum et pulverem Chinae, ⊖ succin. volatile, martialia sub varia forma, externe fonticulos, vesicatoria, unguenta rubefacientia et roborantia, species cephal. spiritum nervinum, incassum adhibui cum iactura trium mensium. Quod vero remedia efficere haud potuerunt, id frigus et hyems absolverunt. Notandum tamen est, tremorem artuum per remedia modo commemorata evidenter imminutum esse, sed visus imbecillitatem et nubeculam ante oculos, qua impediebatur subiectum, quo minus obiecta et litteras distinguere posset, semper in eodem statu mansisse. Tempestas frigida sub finem mensis Decembris evadens mirum in modum huncce statum convertit, et quod mercurius sublimatus corrosivus in spiritu frumenti dulcificatus, ultimum oblatus, non efficere potuit, id repente et omnino praeter expectationem evenit. Subiectum quasi desperatum et per diuturnam, etsi necessariam et voluntariam, custodiam melancholicum, die festo nativitatis Christi templum introit sacrum, in quo ingens sentiebatur gelu, et valde miratur, quo magis frigore afficitur, eo melius se obiecta et demum litteras in hymnario distinguere posse. Maximo gaudii gradu

du affectus domum repetit, erecto animo iusculum fervens ingurgitat, sed eheu! coecitatem quasi plenam sentit, quo statu per totum diem tristis mansit. Altero die templum iterum frequentans, denuo visus restitutionem experitur, domum reversus prandium bis coctum capit, ex quo quidem aliqualem oculorum debilitatem, sed non hebetudinem persentit. Hypocaustum ob frigus acre minus calidum non auget affectum et inde concludit, frigus visui esse amicum, id quod vario modo et iteratis vicibus experitur. Experientia igitur edoctus, quoties iusculum calidum vel alios cibos fervidos sumserit, toties reverti affectum, nec non convictus de ratione et effectu frigoris in corpus suum, ex hoc tempore fugit hypocausta calida, cibosque eiusdem conditionis, et in praesentiarum quasi in statu naturali ratione visus sese sentit. Ego vero rationem huius phaenomeni singularis ex contractione fibrarum relaxatarum per frigus, et relaxatione illarum per iuscula calida quaero; simul vero convictus de arctiori consensu membranarum ut omnium inter se, sic specialiter ventriculi cum cerebro, ex eo tempore vinum medicatum tonicum martiale roborans secundum praescriptionem *Celeberr.* WHYTTS ex succis vegetabilibus, cremore tartari acuatis, in quibus crocus et limatura martis solvitur, et per vinum generosum virtute exaltatur, quotidie ad uncias quatuor vel sex assumendum et id cum euphoria curavi, interpositis tamen ad humoris pituitosi praeparationem et attenuationem, simul vero ad praeparatae materiae electivam expurgationem, tam resolventibus cephalicis, quam purgantibus specificis per nares et alvum: quod impedit, quo minus malum recrudescat, ac aegrotus, inprimis aere sereno, nec spasmis extremitatum amplius vexetur, nec facultate litteras, praecipue praelo expressas, et obiecta dignoscendi destituatur. Radicalem curationem de vigore naturae, de tempore et de thermis Lauchstadiensibus expectamus, in atonia oculorum inprimis proficuis.

Observatio noſtra confirmat et illuſtrat ſententiam illorum, et praecipue nominati WHYTTS, qui perhibent, quod actio remediorum in corpus determinetur et modificetur a ventriculo et eius membranis, quum vero, ſecundum effatum HIPPOCRATIS, ventres hyeme et vere calidiores et robuſtiores ſint, de qua materia docta etiam proſtat *Diſſertatio Illuſtr.* b.m. BÜCHNERI *de ventriculi ſub caelo frigido robore maiori*, non mirandum amplius videtur, quod in noſtro ſubiecto tam celer, quam optabilis effectus ſucceſſerit. Mirabilis conſenſus ventriculi cum cerebro negari nequit, ſed quod reſtitutio viſus quaſi momentanea ex robore ventriculi maiori ſub coelo frigido, vel potius debilitas et amiſſio eiusdem ex ventriculo per calorem maiorem relaxato, evenerit, admiratione et obſervatione digniſſimum ſemper iudico et concludo, materiam viſcidam tenacem, et obſtructionem in cerebro per remedia activiora reſolventia ſublatam et reſolutam, partes ſolidas membranaceas et nervoſas adhuc relaxatas, debilitatas, et ob perpeſſam longiorem compreſſionem et per actionem remediorum elaſticitate ſua privatas fuiſſe, quae per frigus intenſius iterum in ſtatum naturalem reſtituebantur. Similem caſum fere allegat BALTHASAR A GVLDENKLEE caſu XXIV. libri primi.

Vinaria Norimbergam miſſa die 17. *Februarii* 1771.

OBSERVATIO XVII.

Dn. D. GVILIELMI HENRICI SEBASTIANI BVCHOLTZ.

Experimenta ſolutionem corporum gummoſorum, gummi reſinoſorum, reſinarum, ad materiam medicam pertinentium, ſpectantia.

Magnus ille gummoſorum corporum, gummi-reſinarum, et pinguedinum, numerus, quorum in medicina uſus eſt

eſt, licet magnus, maior tamen evaderet, niſi ingratus multorum horum corporum ſapor aegrorum palatum offenderet. Anſam haec conſideratio dedit, diverſis ſolventibus tentandi, utrumne haec corpora formulis, tam iudicio medici, quam palato aegrorum, reſpondentibus, inſervire poſſent?

Opponenti, quod dicta corpora, in liquorem haud facile ſolubilia, in pilulas tamen coacta, deglutiri poſſent, reſpondeo: 1) quod aegri pilulas ſaepius abhorreant, 2) nondum ſatis evictum eſt, aegrorum ventriculum, cruda corpora, in forma pilularum deglutita, vincere ſemper poſſe, et ſolvere, dum eadem, citra ullum commodum, per conſuetas vias iterum ſaepe reiiciuntur.

Dantur quidem diverſa media ſolventia, quibus dicta corpora in liquores ſolvuntur, ſaepius tamen hactenus notum ſolvens aegri circumſtantiis e diametro contradicit. Sic *cera flava, ſperma ceti,* aliaque huius tenoris corpora, alcalico quidem menſtruo, et vitello ovi, cedunt, et olea, ſale alcali volatili mixta, aqua reſolvit, ſaepius autem aegritudo uſui utriusque alcali repugnat. Docet *Pharmacopoea bateana,* ceram liquare, atque ſolvere, ope ſpiritus vini, deinde colare, quo facto cera, butyri ſpeciem referens, remanet. Hoc vero artificio ſpiritus vini ad eum gradum revocari nunquam poterit, quin aliqua eius particula cerae adhuc adhaereat. Qui igitur ceram hac ratione liquatam dyſenteriae opponere vellet, noxium certe ſpiritum vini haberet, cum e contrario vitellum ovi hunc in finem maiori fructu adhibere poſſet. Praeſtatne itaque medium habere ſolvens, quod ad humores animales magis accedit, quam ſpiritus vini?

Communicavit nobis celebris quidam pharmacopola IAMES BOGLE FRENCH in Vol. I. *of the medical obſervations and inquiries by a ſociety of phyſicians in London,* utiles obſervationes et experimenta cum gummi arabico, eiusque mucila-

cilagine. Mea interim conamina eo vergunt, ut plura eiusmodi inveniam solventia, quae liberiorem nobis usum gummosorum corporum, gummi resinarum, balsamorum et oleorum, ad diversas formulas pollicentur. Liceat saltem solventis cuiusdam, paucis forsan lectorum meorum noti, magni tamen ad liquanda, praesertim resinosa corpora, usus, priusquam alia aggrediar, mentionem facere, eiusque praeparationem indicare.

Recipias itaque magnesiae vitriariorum unc. IV. has mixtas tribus partibus sulphuris communis, in vase bene clauso, reverberio, ut chymici loquuntur, per quasdam horas committe, sic corpus habebis e rubro fuscum; cui refrigerato adfunde libras tres vulgaris aceti vini, et per octiduum digere, ita, ut libra una humoris adfusi recedat. Erit tibi hac ratione liquor, qui indolem vitrioli refert, plurimaque resinosorum corporum, tritus, in mortario vitreo, auxilio, liquat. Nullum hactenus mihi obvenit solvens, quod maiorem, praeter vini spiritum, daret effectum, et multo minus, quam dictus modo spiritus corpori humano noceret. Egit laudatus paulo ante *Dn. James Bogle* FRENCH in experimentis suis de quibusdam gummi resinis, ut de Gummi Benzoe, Styrace etc. ast ego plura huius indolis corpora ad materiam medicam pertinentia, examini subiiciam, atque experimenta omnia, sive eventu bono stipata fuerint, sive in cassum ierint, sincere narrabo.

Mucilago gummi arabici eodem modo praeparabatur, quo eam Dn. FRENCH in allatis experimentis fecit. Duae nempe gummi arabici in pollinem redacti unciae, et quatuor aquae longo tritu inter se iungebantur.

Concentrata cerevisia, quam ad experimenta mea, infra recensenda, adhibui, bonae indolis, lupulo bene maritata, fusci coloris, cerevisia fuit. Huius libra una leni coctura ad duas usque uncias reducta, speciem tenuis Syrupi obtinuit. Iamque experimenta ipsa expositurus, nihil amplius addere

addere reſtat, quam quod tritum, de quo paſſim ſermo erit, in mortario vitreo, vel e lapide ſerpentino facto, ſemper exercuerim.

Experim. I.

Gummi ammoniacum aceto, aqua calida et ſalina, liquefieri, iam Celeb. CRANZIVS in materia medica Vol. II. notavit; quare haec experimenta quotidie fere obvia recoquere nolui. Drachma dimidia gummi ammoniaci in lacrymis, ut loquuntur pharmacopolae, citra ullam impuritatem, una cum drachma mucilaginis e gummi arabico per longum tempus trita, in liquorem abiit, cremorem lactis aemulantem. Huic miſturae dum quaedam aquae guttae addebantur, tritusque iterabatur, omne tandem gummi liquefactum adparebat. Poſtquam tota aquae communis uncia cum dicta miſtura, continuato tritu, commiſta erat, uniformis exſurgebat liquor, emulſioni per omnia ſimilis. Poſt quinque quidem dies, parva pars gummi ammoniaci, fundum vaſis petierat, ſed haec etiam, adhibito leni motu, cum aqua iterum coibat.

Experim. II.

Gummi ammoniaci in lacrymis drachmam dimidiam et drachmas duas mellis puri per tres horas trivi, ſed incaſſum, quare drachmam unam mellis adhuc addidi, tritumque per horam adhuc integram continuavi. Quo facto mel quidem albicabat, ut cremor lactis ſolet, reſinoſa autem gummi ſubſtantia indiſſolubilis remanebat, plenamque, ut in primo experimento, reſolutionem non admiſit, licet drachmam unam mucilaginis gummi arabici adiecerim. Praeter aliquam enim mollitudinem, pars reſinoſa nihil oſtendit. Deeſt itaque melli vis gummi ammoniacum liquandi.

Experim. III.

Drachmas duas laudati modo liquoris magnesiae vitriariorum et drachmam dimidiam optimi gummi ammoniaci, per semihoram trivi. Pars gummosa hac ratione perfecte liquescebat, resinosa e contrario dicto liquori nullo modo se immiscebat, licet totam adhuc unciam aquae fontanae addiderim. Relictam resinam drachma una spiritus vini rectificatissimi, temporis puncto, admoto leni calore, fluidam reddidit. Hoc quoque experimentum ad imperfecta quodam modo pertinet.

Experim. IV.

Sinistrum praecedentis experimenti eventum debili liquori magnesiae vitriariorum tribuens, partem quandam huius liquoris, in vase vitreo bene patulo, quod arenae balneo, chymicis noto, commendavi, ad dimidiam partem evaporare curavi; huius drachma una, optimi gummi ammoniaci drachmam dimidiam illico resolvit, et adiecta uncia una aquae fontanae optimum dedit ac uniformem liquorem.

Experim. V.

Vitellum ovi oleosa atque resinosa corpora, ut satis notum est, facillime in liquorem solvit. Drachma una vitelli ovi dimidiatam drachmam gummi ammoniaci exigua opera fluere fecit, hancque misturam uncia una aquae fontanae in perfectam vertit emulsionem, quae tamen ob putrescentem ovi vitellum citra corruptionem ultra tertium diem non stetit. Notari itaque meretur, quod parva saltem pars eiusmodi emulsionis parari debeat, si aegrotis forte propinare eandem velis.

Ex-

Experim. VI.

Gummi arabici mucilago cum tantas in solvendis corporibus exerat vires, tentare haud incongruum duxi, quid alia huius generis corpora regni vegetabilis praestare possent? Drachma una mucilaginis e semine cydoniorum concentratae, tritus beneficio, consuetam partem dimidiatae drachmae gummi ammoniaci reddidit fluidam, hancque mistruram, adiecta uncia una aquae, ad gratam formavit emulsionem, cuius partes, sex diebus lapsis, eodem modo inter se adhuc cohaerebant, quam illius, quae ope mucilaginis gummi arabici facta fuerat.

Experim. VII.

Decocta illa cerevisia, vel si mavis concentrata, quam ad initia descripsi, gummi ammoniacum parem in modum subegit. Drachma enim dimidia huius gummi una cum drachmis duabus coctura reductae cerevisiae, supra descriptae, trita, bonum dedit liquorem.

Experim. VIII.

Bdellium quidem iuxta celeberrimi CRANZII sententiam difficiliori arte, quam gummi ammoniacum liquescit; duae tamen drachmae mucilaginis gummi arabici et uncia una aquae humorem fecerunt instar lactis albicantem, cuius partes constituentes per longum temporis spatium coniunctae manebant.

Experim. IX.

Pari ratione se res cum bdellio et crudo melle habuit. Drachma dimidia huius gummi et duae drachmae crudi mellis per aliquod tempus simul tritae liquescebant, ita ut, adfusa aquae fontanae uncia, liquorem constituerent perfe-

ctum. Aqua autem guttatim saltem ad initia addenda est, si fieri, quod dictum est, debeat.

Experim. X.

Unum idemque solvens sub eodem statu non semper aptum est, ad eadem corpora liquanda. Auxilio enim liquoris magnesiae vitriariorum concentrati, melius fluebant corpora, quam si idem liquor, sed debilior, in usum vocabatur, ut paulo ante monuimus. Longe aliter autem se res habuit cum gummi bdellii et hoc liquore concentrato. Huius enim drachma una et gummi drachma dimidia, tritu in liquorem haud perfecte abibant, sed fibrosum et glutinosum constituebant corpus, donec sensim aqua guttatim adderetur, cuius uncia una consueto modo admista, solutionem producebat.

Experim. XI.

Drachma dimidia gummi bdellii crasse saltem contusi, una cum drachma ovi sorbilis trita, addita deinde uncia aquae, uniformem spissumque dabant liquorem, in cuius interstitiis gummi bdellium diu haesit suspensum.

Experim. XII.

Eundem plane successum, quo gummi arabici mucilago ammoniaci et bdellii gummata fluere fecit, ostendebat mucilago sem. cydoniorum concentrata. Huius enim drachma, gummi bdellii drachmam dimidiam reddidit brevi tempore fluidam, et adiecta adhuc communis aquae uncia emulsionem perfectam.

Experim. XIII.

Cerevisia concentrata gummi bdellii fluorem promovere non potuit. Nam drachmae duae huius fluidi cum drach-

drachma dimidia gummi bdellii, ope tritus, permisceri plane non potuerunt, et addita aquae uncia maxima pars gummi fundum vasis petiit.

Experim. XIV.

Galbani gummi, cuius usum medici aeque ac chirurgi, experientia suffulti, probarunt saepius, quo in experimentis meis dominaretur, digniſſimum videbatur. Ideoque drachmam dimidiam huius gummi optimi electi, una cum drachmis duabus mucilaginis e gummi arabico, iam per antecedentia notae, trivi, donec galbanum in pollinem redactum esset. Huic miscelae cum unciam unam aquae sensim adderem, liquor emulsionem aemulans adparebat, qui quidem post longum tempus ad fundum vasis aliquid, quod tamen leni motu cum reliquo fluido iterum coibat, dedit.

Experim. XV.

Seminis cydoniorum autem mucilago concentrata haud pari ratione, qua mucilago gummi arabici, cum solvere vellem galbanum, favit. Drachma enim dimidia huius gummi et drachmae duae mucilaginis seminis cydoniorum, simul et quidem diu tritae, maiori opera, quam in praecedenti experimento, liquescebant; nec adiecta aquae uncia impediit, quo imperfecta fieret emulsio, multum galbani brevi tempore ad fundum vasis reddens.

Experim. XVI.

Maximam denique spem in melle posui, huiusque ope galbanum optime dissolvi posse, credidi. Duae autem drachmae mellis, quibuscum drachma dimidia galbani terebatur, gummosam saltem huius corporis substantiam reddebant liquidam, dum resinosa, pistillo adhaerebat,

omnemque operam, qua fluor eius promoveri posset, eludebat. Calorem tandem admoveo, quo facto indomita illa pistillo adhaerens resina obedit, quamprimum exiguus saltem calor mortarium penetrabat. Postquam calor miscelae aliquantum remiserat, uncia una aquae addebatur, quae coniunctionem horum corporum mirum in modum promovebat. Emulsio inde nata perfecte albicabat, dissolutumque galbanum tam apte cum reliquis cohaerebat, ne quidem post aliquot dies sensile eius sequeretur sedimentum.

Experim. XVII.

Liquor magnesiae vitriariorum, cuius liquandi virtutes supra delineavimus, hic, ubi cum galbano res erat, nihil plane effecit. Postquam enim drachma dimidia huius resinae, cum drachma una huius liquoris magnesiae vitriariorum per longum tempus trita erat, ineptum plane ad concipiendam resolutionem videbatur galbanum, nec guttae quaedam aquae, quas ad accelerandum fluorem addidi, huic fini quidquam profuerunt, multo minus tota aquae uncia sensim sensimque adfusa; quanquam liquor magnesiae vitriariorum, aqua temperatus, efficacior fuerit, ut experimentum paulo ante descriptum testatur, quam concentratus. Tenax remansit galbanum, nec nisi praeter propter grana quaedam defecerunt, fluida facta. Quia calor eiusmodi experimenta saepius promovet, in mortario calido drachmam dimidiam electi galbani fluere feci, eamque adhuc calidam cum duabus drachmis dicti liquoris trivi; durante calore solutio galbani perfecta quidem videbatur, sed prout calor decrescebat, separabatur etiam a galbano liquor magnesiae. Calori denuo miscelam trado, unciam unam aquae adfundo, sed omnia iterum incassum.

Ex-

Experim. XVIII.

Drachmam dimidiam galbani in pulverem, qualem per eius tenacitatem habere licebat, redegi, eique vitelli ovi drachmas duas addidi. Hoc enim medium, quod ad liquanda eiusmodi corpora alia tantum valet, hic quoque haud minus utile erat. Addita quippe uncia una aquae optatam produxit et uniformem emulſionem.

Experim. XIX.

Syrupus dialthaeae Fernelii, debito modo comparatus, galbanum multo melius vicit, quam mel, ſecundum Exper. XVI. Dimidia enim huius reſinae drachma, cum duabus dicti ſyrupi drachmis, tritu per quoddam tempus coniuncta, perfectam dedit ſolutionem, quam, uncia una aquae ſenſim adfuſa, liquidiorem adhuc fecit. Caveas autem, ne aquam addas, prius quam galbanum a ſyrupo perfecte ſit ſubactum, alias enim experimentum te fruſtrabitur.

Experim. XX.

Oxymel ſimplex etiam liquidum reddidit galbanum, ſub alio tamen ſtatu, quam in praecedenti experimento. Drachmae duae oxymellis, cum drachma dimidia galbani, tritu inter ſe actae, permiſceri, ut optabam, non patiebantur. Calori mortarium, ut in quibusdam experimentis, paullo ante allatis, iam feceram, commendo, donec flueret oxymel, tunc galbanum illico fluidum, cum adfuſa etiam aquae uncia perfecte coibat, et emulſionem optimam largiebatur. Uterque liquor, tam is cum ſyrupo dialthaeae, quam praeſens cum oxymelle, egregiam opem contra tuſſim diuturnam atque ferinam, aliosque pectoris morbos, non denegaturi ſunt.

Experim.

Experim. XXI.

Mirabile illud corpus, gummi laccae in granis, ut vocant, quod, me iudice, magna iniuria, ad gummata relegatum est, fluori, quem alia gummosa et resinosa corpora a mediis dissolventibus accipiunt, maxime resistit. Hanc ob caussam ad id examinandum alia plane in usum vocanda erant media, quam quidem priora experimenta habent. Obiicies forsan, quod haec media dissolventia fini meo contradicant, dum ad usum internum minus applicari possint; sed superflua potius, quam pauciora facere verba, de corpore tam difficulter liquando loquens, malui. Donabunt hanc culpam speranti lectores scientia ornati, eo facilius, quo rariora forte, non dicam nulla, huius generis dissolventia legantur experta. Drachmam dimidiam gummi laccae in granis, ad pollinem redacti, una cum duabus drachmis cerevisiae decoctae vel concentratae per longum tempus in mortario trivi, et unciam unam aquae adfudi; sed parum admodum gummi liquidum videbatur, residebat enim post breve tempus in fundo vasis, subtilioris instar arenae, et liquor supernatans cerevisiae similis, rubro colore, sed leviter, tinctus erat.

Experim. XXII.

Haud multo melius gummi arabici mucilago gummi laccae, in granis, adibat. Quum consueta mucilaginis quantitas, nempe drachmae duae, una cum drachma dimidia gummi laccae, in pollinem redactae, diu terebantur, et uncia una aquae addebatur, corpora haec statim disiungebantur, et superstans aqua colorem pallide rubentem ostendebat, citra saporem subadstringentem.

Experim. XXIII.

Unciae tres cerevisiae, lupulo bene conditae, et fermentatae, cum drachma dimidia gummi laccae in pulverem contritae

tritae, ſub continua agitatione lente coctae, donec mellis inſtar ſpiſſeſceret mixtura, ne veſtigium quidem reſoluti gummi laccae in conſpectum dabant; nec quatuor unciae recentis cereviſiae adhuc adiectae et de novo coctae quidquam profuere. Hae enim poſtquam ultra dimidiam partem iterum decoctae erant, gummi laccae corpus ſuum ſolvens, nempe cereviſiam, reliquit, et in maſſam coiit, quae ponderata drachmam dimidiam aequabat, quare ne granum quidem huius gummi fluidum reddiderat cereviſia.

Experim. XXIV.

Celeberrimus CRANTZIUS in ſua materia medica, et ante eum NEUMANNUS, beatae memoriae, in praelectionibus chymicis, nec non alii cum his, affirmant, quod ſalia lixivioſa hoc refractarium corpus optime doment. Hunc itaque in finem drachmam dimidiam pulveris gummi laccae, tribus drachmis olei tartari, quod vulgo vocant, per deliquium, miſcui et calori tradidi. Quo facto gummi cum oleo tartari ita coierat, ut mucilaginis ſpeciem prae ſe ferret miſcela et dimidium fere recepti gummi flueret. Fluido omni aquam adieci, miſturam colavi, et hac ratione tincturam eleganter rubram obtinui. Quicquid vero chartam bibulam non penetraverat, aqua calida tam diu coegi, donec aqua citra omnem colorem deſtillaret, deditque haec methodus octo uncias tincturae rubrae. Id autem, quod adhuc in charta emporetica relictum erat, xv. gr. pondere aequabat, colorem puniceum, et quidem floridiorem quam antea, prae ſe ferebat. Demonſtrat hoc experimentum, quod ea, quae dicit Celeberr. Dn. CARTHEUSER, in ſcripto ſuo lectu digniſſimo, de genericis quibusdam plantarum principiis hactenus plerumque neglectis, Editione III. Francof. ad Viadr. 1764. pag. 36. ſint vera: *Male*, inquit, *inter corpora gummoſa et minus quoque recte inter reſinas perfectas hoc concretum collocatur, quoniam maſſa quaſi hermaphroditica exiſtit,*

istit, de resinae aeque ac cerae natura participans etc. Alibi hoc gummi laccae substantiam resinoso ceraceam vocat. Cera flava lixivio alcalico, adhibito quodam artificio, fluida redditur, ob eandemque rationem fluida alcalica corpora maximam in gummi laccae vim habent.

Experim. XXV.

Nec minori fere vi salia alcalica volatilia hoc gummi aggrediuntur. Mixta enim drachma dimidia pollinis gummi laccae, duabus drachmis spiritus salis ammoniaci vinosi, et in calore leni detenta, hunc spiritum tam arcte sibi adiunxerat, ut parum saltem pulveris gryfei, remoto calore, in fundum vasis rediret. Tantillum saltem de gryseo hoc corpore aderat, ut idem potius pro immunditie, qua eiusmodi gummi haud raro conspurcatur, habuerim. Spiritus autem salis ammoniaci colore obscure rubro superbiebat. Notatu dignum videtur, quod et haec mixtura, postquam frigida erat, mucilaginosa appareret, quamquam talis re ipsa non esset, dum enim eandem chartae bibulae dabam, et aquam sensim adfundebam, quatuor uncias tincturae pulcherrime rubrae obtinui, et quod aqua reliquerat in charta, octo grana habuit.

Experim. XXVI.

Spiritus salis ammoniaci, qui cum aqua paratur, gummi laccae minus mutavit, quam vinosus, secundum praecedens experimentum. Oriebatur quidem liquor quodammodo mucilaginosus, sed parum coloratus. Cum huic misturae unciam unam aquae fontanae addebam, eandemque colaturae commendabam, gummi laccae adeo intumuit, ut ne gutta quidem per chartam bibulam fluxerit. Plus aquae adieci, sed exigua saltem pars colorati liquoris guttatim decidit, quod in charta relictum erat, perfecte pallebat, cum e contrario illud gummi laccae, quod ope salis lixivioſi fixi

tra-

tractaveram, fuscum referebat colorem. Mirabar interim, quod residua pars sex saltem granorum pondus haberet. Sequitur inde, salem lixivioſum volatilem maiorem gummi laccae partem reddere fluidam, quam sal lixivioſus sic dictus fixus, quamquam hic profundiorem, illo, inducat gummi colorem.

Experim. XXVII.

QuumMyrrha tam interne, quam externe ars medica abunde utatur, spiritui vini autem hoc corpus parum obediat; haud incongruum duxi, aliis hoc gummi tentare mediis solventibus. Affirmat celeberrimus CRANZIUS in sua materia medica, quod myrrha perfecte fluat in saliva. NEUMANNUS e libra una myrrhae uncias XIII extracti aquosi eduxit, quae, gummosas huius corporis partes resinosas longe superare, satis demonstrant. Uncias octo cerevisiae bene lupulatae et unciam dimidiam myrrhae electae sub frequenti agitatione simul coxi, donec evaporatae essent unciae quinque. Erat nunc myrrha perfecte liquida et decoctum grati admodum odoris. Exigua pars in fundo vasis quiescens, vix quinque grana adaequare, et ad indolem pulveris *(Staub)* magis, quam resinae, pertinere videbatur. Operae forsan pretium esset, quantum vires huius decocti in arte chirurgica possint, maiori industria experiri.

Experim. XXVIII.

Drachmas duas myrrhae electae et quatuor uncias aquae, in qua uncia dimidia liquoris nitri fixi latebat, ad dimidiam partem decoxi. Mistura ab igne remota, paulo post aliquid, resinam simulans, in fundo vasis habebat, sed cum misturam in aliud vitrum effundebam, perparum huius resinae aderat. Charta bibula, cui hanc mixturam committebam, tardissime eandem transmisit, quamprimum vero frigidulae aquae quidquam adieceram fluere libenter incepit, et grana

octo resinae in charta reliquit. Hic liquandi myrrham modus, ad conficiendum sic dictum extractum myrrhae aquosum, ut ego opinor, optimus erit, quique myrrhae resinam, ad certum quendam finem, educere intendit, hac eat facillima breviſſimaque via.

Experim. XXIX.

Drachmas duas liquoris magnesiae vitriariorum bene concentrati et myrrhae electae ʒß in mortario, e lapide serpentino facto, una trivi, donec myrrha perfecte fluere videretur. Misturam uncia una aquae fontanae temperavi, et hac ratione liquorem, emulsionem aemulantem, qui fere nihil ad fundum vasis dederat, inveni.

Experim. XXX.

Drachmam dimidiam myrrhae electae in pollinem redactae, cum drachmis duabus mellis puri permisceo, mortarium modice calefieri iubeo, et in hoc dicta corpora tam diu agito, donec mel myrrham perfecte fluidam feciſſet, nunc aquae fontanae unciam unam sensim sensimque adiicio, pulchramque grati saporis emulsionem sentio.

Experim. XXXI.

Idem sub iisdem circumstantiis observavi, cum drachmas duas syrupi dialthaeae Fernelii et drachmam dimidiam myrrhae electae, in pollinem versae, tractabam. Emulsio quoque ad eandem perfectionem, quam prior e melle et myrrha facta habebat, venit.

Experim. XXXII.

Eandem vim myrrham resolvendi mucilago radicis althaeae ostendit. Aſt non de nudo hic loquor radicis huius decocto, sed de vera mucilagine, dum nempe pars huius radicis in aqua fontana sufficienter coquitur, decoctum colatur,

latur, et nova coctura magna pars humoris adhuc diſſipatur. Drachmae duae huius mucilaginis et drachma dimidia myrrhae, brevi tempore tritae, docuerunt me, quam facile haec mucilago reſinoſa fundat corpora, et fateri me oportet, quod hoc experimentum citius proceſſerit, quam cum mucilagine gummi arabici.

Experim. XXXIII.

Alterum poſt mucilaginem radicis althaeae mucilago gummi arabici tenet locum. Nam drachmae duae mucilaginis gummi arabici, drachmam dimidiam myrrhae bene contritae, exigua opera fluere fecerunt.

Experim. XXXIV.

Utrumne forſan et cereviſia ſecundaria quandam ad reſolvendam myrrham vim contribuere poſſit, hac quoque occaſione experiri volebam. Hunc in finem eodem modo, qui in experimento cum cereviſia et myrrha facto legitur, proceſſi, ſed fruſtra, dimidium enim myrrhae intactum remanſit.

Experim. XXXV.

Iamque gummi opopanacis quibusdam quoque ſubiiciebatur experimentis. Nulla in conſpectum veniebat diſſolutio, quum drachmam dimidiam huius gummi et drachmas duas mellis miſcerem, ideoque mortario calorem, ut in quibusdam experimentis antecedentibus, dedi, ſed et haec methodus laborem fruſtrabatur. Adfuſa enim aquae uncia, gummi opopanax copioſe in praeceps agebatur, et qui ſupernatabat humor, paululum ſaltem ſaporis paſtinacae radicis acceperat.

Experim. XXXVI.

Quamquam mel, tanquam corpus conſideretur ſaponem mitans, ideoque aptum habeatur, eiusmodi corpora, quale ſt opopanax, reddere fluida, hoc tamen in caſu vim ſuam

non probavit. Opus itaque erat medio quodam aggressionem adiuvante. Cum enim drachmam dimidiam opopanacis in lachrymis, ut dicunt, et unciam dimidiam oxymellis simplicis una tererem, et more solito cum uncia una aquae fontanae permiscerem, perfecta fere sequebatur dissolutio, relicta perexigua saltem parte opopanacis. Hanc itaque dissolutionem acetum hic maturavit.

Experim. XXXVII.

Nec syrupus dialthaeae Fernelii hac in re defuit. Drachma enim dimidia opopanacis et drachmae duae huius syrupi mixtae et tritae fluebant, adiectaque solita aquae copia, emulsionem dedere odore et sapore pastinacae recenti haud dissimilem.

Experim. XXXVIII.

Est quoque cerevisia, per evaporationem concentrata, medium dissolvens opopanacis, quod ante dictis minime postponi debet. Ad initia quidem experimentum cum uncia una cerevisiae concentratae et drachma dimidia opopanacis non successit, sed mortario tepefacto cerevisia opopanacem perfecte subegit.

Experim. XXXIX.

Alio prorsus modo se gerit gummi opopanax adversus cerevisiam, si invicem ambo coquuntur. Nam unciae tres cerevisiae bonae notae et drachma dimidia opopanacis tam diu coctae, donec unciae duae cerevisiae in auras abiissent, fluidum fecit, relicta cerevisia, maxima ex parte gummi, idque valde resipiebat.

Experim. XL.

Liquor minerae marcasitae martis supra descriptus omnem fere dissolvit opopanacis massam. Drachmae duae huius liquoris cum drachma dimidia opopanacis tritae, et uncia una aquae purae sensim auctae, perbellam dederunt emul-

mulſionem, quae poſt viginti quatuor horas perpauculas ſaltem partes decidere paſſa erat.

Experim. XLI.

Dictam vero (§. anteced.) emulſionem antecedit ea, quam conſtituit mucilago gummi arabici. Drachmae duae huius mucilaginis et drachma dimidia opopanacis ſimul tritae, quibusque poſtea uncia una aquae fontanae additur, optatam largiuntur emulſionem.

Experim. XLII.

Diſſolvitur Sagapenum adhibita, quam docuimus, methodo, ope aquae, liquoris minerae marcaſitae martis, aceti, et mucilaginis gummi arabici. Perfectiſſimam vero ſolutionem ab oxymelle ſimplici et mucilagine radicis althaeae expectabis. Cereviſia per evaporationem concentrata hic quoque locum obtinet.

Experim. XLIII.

Drachma dimidia olibani electi et drachmae duae mellis, mortario calido exceptae, tritae, adiecta dein aquae fontanae uncia, in liquorem haud difficulter abierunt.

Experim. XLIV.

Idem pondus gummi fel bovinum recens bene diſſolvit.

Quodſi erudito placere publico his datum eſſet experimentis, iucundiſſimo impoſterum labore meliora adhuc, quam quae hactenus innotuerunt media, quibus plura ad materiam medicam pertinentia corpora in liquorem ſolvi poſſunt, tradere ſtudebo.

Vinaria Noribergam miſſa die 19. *Februarii* 1771.

OBSER-

OBSERVATIO XVIII.

Dn. D. CHRISTIANI RVDOLPHI HANNES.

De

Gravi affectione hypochondriaca periculum vitae minitante, et falsa imaginatione polypi cordis.

Vir quidam duodequinquagenarius, vitae literariae, nervis praeditus erat tenerioribus et pronis valde tum ad acutiores sensus, tum ad faciles affectiones valetudinis. Accesserant per tempus belli graviores commotiones animi, et ex accepta aliqua iniuria militari commotio insignior. Auxerat forsan causas mali mense Martio acrimonia aeris. Quindecim diebus ante summum morbi gradum prima molestia percepta est ex palpitationibus cordis. Quarum causam, si forte in intestinis leviter lateret, vir ille frangere cogitabat laxanti aliquo. Palpitationes vero etiam post id tempus per intervalla redibant, molestia magis magisque intolerabili, quam augere coepit animus prospectu vitae periculi anxius. Erat aegrotus in notitia, et interdum in colloquio literario cum medico quodam. Cum cor pergeret graviter palpitare, subiit animum aegroti primo levis cogitatio, et mox, quum commemoratus medicus plane non dissentiret, persuasio corroborata, obsideri cor polypo. Quare cum antea a medico libenter medicamenta sumsisset, quae dissolvendo sanguini viscoso inservirent, postquam opinio de polypo invaluisset, nihil quicquam amplius spei in medicamentis ponere voluit. Sensus magis magisque emolliebantur prospectu periculi, et increscebant cogitationes moestae una cum crescentibus causis. Somnus palpitationes et molestiam difficultatis sanguinis lenire videbatur, non exasperare. Quare etiam pridie eius diei, quo ma-

malum ſuum faſtigium habebat, tempore matutino vir ille ita parum ſibi videbatur valere, ut ſibi videretur periculo exemtus ſibique ſuisque de recuperata valetudine gratularetur. Sed vix lecto ſe extulerat, cum palpitationes redeuntes omnem ſpem tollunt. Tum vero illae continenti incremento ita exaſperantur, ut iam ſub veſperam vitae amplius intolerabiles viderentur. Vir ille per incredibilem reſpirandi difficultatem, hincque naſcentem anxietatem ſummam, putabat ſingulis momentis cor ruptum iri. Quam rupturam etiam certiorem atque neceſſariam exiſtimabat, ſi corpus quieti dediſſet. Quare, cum ei videretur motus corporis extremum momentum vitae aliquantum retardare, ſuſtinens ſe pedibus totam noctem in cubiculo ultro citroque ambulando exigebat, quamquam ad eam ambulationem non tam ratiocinatio aliqua, quam coecus aliquis niſus naturae, anxietatem quoquo modo lenire volentis, illum videretur rapere.

Interea dum aegrotus ſingulis momentis putabat ſe mortuum ad terram prolapſurum, et opinatio rumpendi cordis in labore eſſet, accidit tandem aliquo momento, ut videretur ſibi clare ſentire, uno impetu vas aliquod circa cor rumpi, et ſanguinem diffluentem totum ventrem pervadere. Qui error ſenſus et imaginationis, quod mirum eſt, mox adiuvabatur inſolito ſuperveniente ſenſu ſubiti validique odoris veluti rei putridae. Fidem vero odoris coadiuvabat aſſenſus eorum, qui pronunciabant, ſibi ex halitu itidem inſolitum odorem ſentiri. Mens quidem ſibi erat praeſens, ſed ſibi veluti nimis praeſens, non delira quidem adhuc, ſed tamen in delirii finibus. Itaque poſtquam ſemel per errorem ſenſus atque imaginationis ſanguis aegroto viſus eſſet, rupto aliquo vaſe, ſe diffudiſſe, animus eatenus uſum bonae rationis amiſerat, ut, quamvis procedentibus momentis et horis multae rationes hunc errorem potuiſſent evincere, tamen pergeret rupturam credere, et in omnia minuta mortem exſpectare.

Ita nocte anxia et continenti ambulatione exacta, tandem, ut videtur, lassitudo aegrotum ad lectum propulit. Paucas aliquas horas cubuerat, cum accedunt vehementiae morbi extremae. Duae erant accessiones acutissimae convulsivae, prior vehementior, cum aegrotus sensu omni sublato animam efflare videretur.

Interea ego, quem aegrotum puduerat arcessere, quia me initio morbi non consuluisset, ad visendum infantem aliquem aegrotum vocatus, in via ab amico illius viri quodam tristis eius morbi certior fio, ut eum viserem me rogante. Non cunctabar adire. Offendebam illum summe anxium, oculos suos hinc indeque torquentem, maxime debilem; quo horrendo eius aspectu perterritus, de illius vita fere desperabam. Vix vero ad se rediit, quum mox insignem copiam sanguinis, quae in os adscenderat, exspuit. Quo facto, cum valedixisset adstantibus, accessit quidem nova accessio, sed cum deliquio aliquanto minori.

Post id vero tempus novi eiusmodi insultus, quamquam eos aegrotus in omnia momenta exspectaret, non redierunt, forte maiori minorive intervallo redituri, si morbus per totum illum diem sibi permissus fuisset. Conservandae aegroti mihi amicissimi vitae cupidissimus mox inquirebam in veram morbi causam. Naturam corporis aegroti cognitissimam habebam, quae de polypi cordis praesentia ne quidem somniare mihi permittebat. Nec in capite, nec in thorace hostem latere, hasce vero partes ob consensum pati, facile mihi persuadebam, abdomen flatibus valde distentum tactu observans. Quam meam persuasionem corroborabant ea quoque, quae olim in Tractatu medico HENRICI IOSEPHI REGAE *de sympathia seu consensu partium corporis humani ac potissimum ventriculi in statu morboso*, quaeque de hoc partium consensu in celeb. LANGHANSII Dissertatione inaugurali legeram. Ex solo autem pectoris consensu cum infimo ventre tristissima mala oriri posse, minime dubitabam, quum in memoriam

moriam ea revocarem, quae de hoc peculiari consensu ex Dissertatione inaugurali celeb. DELII didiceram, de quo consensu eo minus quis dubitabit, qui communicationem nervi intercostalis cum pari vago et visceribus abdominalibus sibi cognitam reddidit. Quam huius nervi communicationem vividissime depinxit illustris SCHMIEDELIUS, qui ex eius ortu, coniunctione cum aliis nervis, atque distributione ad varias corporis partes, abdominis cum capite quoque consensum explicat. Confirmabant porro meam hanc sententiam ea, quae *de pathematibus gravioribus a flatuum causa occulta oriundis* disseruit laudatus DELIUS. Idem hic vir aliquando palpitationem cordis diuturnam ac vehementem ex hepate obstructo ortam vidit, solutam ictero superveniente. Qua occasione rectissime monet, saepissime polypum cordis pro causa palpitationis eius falso agnosci, quum soli tantum flatus incarcerati illam produxerint. Qui error causa est, ut huius morbi sanatio non raro dissoluto cordis polypo male adscribatur. Haec omnia animo mecum volvens, de causa morbi viri illius in abdomine haerente certior certiorque fiebam.

Tum gravitatem symptomatum, tum ipsius spumescentis floridique sanguinis sputum minime mirabar, nervorum et in arterias imperium haud ignorans, quod nervorum imperium tam accurate delineavit solertissimus naturae scrutator illustris HALLERUS.

Forsan medicum illum fefellerat intermissio pulsus, quam et ego ipse in aegro observabam. Propria vero autopsia edoctus eram, non a solo cordis polypo, sed ex variis quoque aliis causis intermissionem hanc oriri posse. Et in recenti memoria mihi versabantur ea, quae *de causis pulsus intermittentis*, moderatore illustri quondam Praeside BUCHNERO, disseruit *Abrahamus Theophilus* TRALLES, qui ventriculi a flatibus vehementiorem expansionem inter causas pulsus intermittentis referre non oblitus est. De singulari sensibilitate hypo-

chondriacorum et inprimis de ea illius viri sensibilitate convictus, eius morbum non nisi pro affectu primarum viarum spasmodico flatulento, capitis atque pectoris partes in consensum trahente, agnoscere poteram.

Vitae periculum imminere videbatur. De cita ergo morbi sanatione cogitandum mihi erat. Usum clysterum in omnibus fere morbis insignem dixit, *de primis viis, ut fonte plurimorum morborum*, differens *Philippus Fridericus* GMELIN, cuius praematuram mortem doleo, et dolent alii medici. Nec mihi latebant laudes, quas *Ioannes* KAEMPFIUS eiusque filius, KOCCHIUS, SCHMIDTIUS, ELVERTUS, FABERUS, in infarctibus vasorum abdominalium resolvendis clysteribus tribuerant. In his vero repetitus atque diuturnus eorum requiritur usus. Celerem autem clysteris effectum postulabat morbus illius, de quo loquor, viri. Sed et de celeri hoc illius effectu minime hic dubitabam. Adstantes hinc rogo, ut medicum, iam absentem, quam citissime arcessendum curarent. Huic, satis cito advenienti, facile persuadeo, causam morbi nequaquam in thorace, sed in solo abdomine quaerendam, neque quicquam magis e re fore, quam si intestina clystere laventur; sed magnum negotium erat aegroto id persuadere, qui per falsam imaginationem certum sibi habere videbatur, causas mortis indeclinabiles atque insuperabiles adesse. Per complures tamen amicos ad persuadendum a me excitatos concupitum tandem adipiscor. Clyster dedit effectum speratum. Quo facto, cum etiam chirurgus, pertentato manu ventre, aegroto declarasset, nihil aut tumoris amplius aut rei insolitae sentiri, menti agitatae aegroti prima cogitatio revixit, fieri posse, ut revalesceret.

Testatur aegrotus, cum primum coactus fuisset cogitare, se etiam vivere posse, suae menti ex repentino nunquam admirabiliorem cogitationem obortam esse, seque illum affectum aut motum animo capere vix potuisse. Palpitationes

tamen

tamen etiamnum manebant, quamquam debilitatae et tolerabiliores. Praeter has vero et praeterquam quod aegroto mens et memoria erat aliquantum turbata, ei sub vesperam ex clystere repetito ita bene esse coepit, ut et cum appetentia pro tempore bene coenaret, et mox incideret in suavem et non parum longum somnum. Postridie aegroto, cum adhuc de manentibus palpitationibus conquereretur, nec adhuc valeret cogitationibus de polypo plane renunciare, affero *Theodori* KERKRINGII opera omnia, ex quibus, ut ei demonstrarem, cordis polypum non tam frequentem esse, ac quidem nonnulli medici putant, ei praelego id, quod de pseudopolypis KERKRINGIUS scripsit. Quod vero illum a polypi metu non plane liberare valuit. Nihil negligens, quod inanem hunc metum avertere posset, affero etiam Dissertationem *de morbis imaginariis hypochondriacorum*, Halae olim sub praesidio beati ALBERTI defensam. Meo suasu legit aegrotus oculo volatico paragraphum huius Dissertationis septimum, qui haec habet verba: *Nihil autem facilius sibi persuadent* (hypochondriaci), *quam se laborare cordis polypo, eaque opinio eo altius in eorum animis infixa haeret, quo difficilius hic, si revera adsit, cognosci ac diiudicari potest. Adducit autem eos in hanc sententiam potissimum cordis palpitatio, qua laborare hypochondriaci solent, non solum post assumtum cibum, aut motum corporis vehementiorem, sed post leviſſimos quoque animi adfectus, imo non raro absque manifesta dabili causa. Confirmat eos pulsus inaequalitas, qui modo celer est, modo tardus, modo plane deficit et intermittere videtur. Ridiculos hac in re saepius lusus de se praebent amicis, medicis praesertim, dum anxie de pulsu suo solliciti, non desinunt eum explorare, manus digito tangere, et si quando deprehenderint levem aliquam eiusdem imminutionem, continuo existimant, iam rumpi ac separari polypum, hinc mortem sibi instare subitaneam ac inevitabilem. Accedit singularis quaedam instantis veluti lipothymiae sensatio, quae persuadet ipsis*

sis, instare sibi fatum ultimum, et iamiam sanguinis circulum in toto corpore deficere. Imo nugantur saepiuscule, sentire se posse sanguinis in toto corpore stagnationem. Cum in iis, qui polypo laborant, nonnunquam dyspnoea observetur, ac similem in se animadvertant hypochondriaci respirandi difficultatem, facile patet, eos inde non parum confirmari in sua sententia. Iam incipit testari aegrotus, se hic legere historiam morbi, quasi descriptio ex exemplo sui morbi facta esset, ita melancholiam, cogitationes de polypo, errores imaginationis et omnia congruere, addens haec verba: *Me vero amice cogis utique credere, me posse plane convalescere.*

Optatissimam quoque die postridiano mutationem palpitationibus cordis attulit venaesectio, quam in pede fieri iusseram. Tum enim aegrotus declarabat, sensui molesto palpitationum cordis sensum verminationis succedisse non tam in meditullio regionis cordis, quam instar halonis circa cor. Rhabarbarinorum, et quae nervis amissum robur reddere valent, medicaminum usu prorsus convaluit, et in hunc usque, quo haec scribo, diem a gravi hoc affectu immunis vivit, atque idem adhuc in numero meorum suavissimorum amicorum.

Si unquam, sane in hoc aegroto propria experientia convictus sum de magno usu Theoriae consensus partium corporis, quem consensum beatae memor. *Fridericus* HOFFMANNUS, dum illi totam Dissertationem dicavit, merito praecipuum pathologiae et praxeos medicae fundamentum dixit. Convictus simul sum de praestantissimo clysterum effectu in tollendis spasmis, et praesertim iis, quorum causa in abdomine haeret. Sed et didici quoque, quam pernicioſum praeceps nimis medici iudicium esse possit.

Vesalia Norimbergam missa die 22. Februarii 1771.

OBSER-

OBSERVATIO XIX.

Dn. D. CHRISTOPHORI THEOPHILI BÜTTNER.

De

Exoſtoſi maxillae ſuperioris in latere ſiniſtro feliciter exemta.

Ex ruſtica gente natus adoleſcens, octodecim annorum, 1764. menſe Aprilis nimio tumore in latere ſiniſtro faciei correptus, chirurgum urbis noſtrae, *Koeppen*, adiit, absque illo veram huius tumoris externi cauſam ac ſedem ſcire cupiit. Chirurgus, peracta vera indagatione, hunc tumorem non in partibus faciei mollibus, ſed in ipſo oſſe maxillari ſuperiori ſiniſtri lateris, ſedem habuiſſe fixam cognovit. Chirurgus, cui talis caſus nondum notus erat, nec alios chirurgos, nec medicos ad conſilium ſumens, curam cum aegrotante ſolus inſtituit; hunc tumorem vero externe in latere ſiniſtro faciei aperiendum haud conducere iudicavit, hinc tantummodo in ore, perveſtigato tumore oſſeo, varia applicavit remedia, quae optimum produxerunt effectum, ita, ut tumor in mollibus faciei partibus non in abſceſſum abierit, ſed tantummodo exoſtoſis maxillae ſuperioris, globulum in peripheria quinque pollices, et quod excurrit, ſiſtens, ſeſe, relictis duobus dentibus molaribus, a reliqua ſubſtantia oſſea maxillae ſuperioris die 28. Aprilis a. c. optime ſeparaverit, et a chirurgo, mediante inſtrumento, extracta fuerit. Adoleſcens poſtea in totum reſtitutus, nec cariem reliquam maxillae ſuperioris, nec vitium in maſticando expertus eſt.

1) Annexa delineatio binas repraeſentat ſuperficies; Fig. I. ſuperiorem, fig. 2. inferiorem Tab. V.

2) Exoſtoſis haec vere ſphaeroidea globulum quendam inaequalem, multis partim maioribus, partim minoribus foraminulis gaudentem, ſiſtit.

3)

3) Pondus ſeptem drachmas et unum ſcrupulum tenet.

4) Peripheria globoſa maior ſecundum dimenſionem geometricam eſt $4\overset{''\,'''\,IV}{38}$; peripheria vera minor $4\overset{''\,'''\,IV}{15}$, hinc diameter maior huius excreſcentiae plerumque $1\overset{''\,''}{39}$, diameter vero minor $1\overset{''\,'''\,IV}{32}$.

5) Bini dentes poſteriores molares nec carie, nec ſpongioſa ſubſtantia praediti, potius naturaliter conſtituti duri, eorumque radices ſubſtantia oſſea firmiter circumdatae perſpicue apparent. Corona vero horum dentium libera a ſubſtantia oſſea obſervatur; tantummodo prioris dentis corona magis prominet, et parumper nigra exiſtit, alterius vero dentis corona albicans oculis ſe praeſentat. Fig. 2.

6) Haec ſubſtantia oſſea in ſuperficie ſuperiori intus tota cava vel cavernoſa obſervatur, ſed nec friabilis, nec a lue venerea corrupta cernitur.

7) Per varias aperturas in hac ſubſtantia vere oſſea hinc inde diſſeminatas, mediante inſtrumento, internam ſubſtantiam firmiſſimam detegere licet.

8) Radices binorum dentium molarium in numero 6. allegata ſubſtantia cavernoſa non apparent, ſed circum circa cruſta oſſea circumdatae occulte latent.

9) Plura in hac exoſtoſi rara detegere, et nota reddere impoſſibile mihi fuit; hinc tantummodo quaeritur, unde huius origo? A chirurgo curante id cognoſcere haud potui, quia ad hanc indagandam nec curam nec attentionem adhibuit: hinc illam a nimio ſucci nutritii in ſpongioſam ſubſtantiam maxillae affluxu, in tenerioribus annis, forte nimia refrigeratione accedente, primum traxiſſe ortum, ſecundum neotericorum in ſcientia chirurgica experientiſſimorum opinionem, concludere poſſum.

OBSER-

OBSERVATIO XX.

Dn. D. CHRISTOPHORI THEOPHILI BÜTTNER.

Officulum albissimum, loco ovi, a gallina quadam quatuor horarum spatio summo cum labore excluſum.

Albicans officulum, quatuor drachmas, vel semiunciam ponderans, figura oblonga, superficie superiori convexa, inferiori plana, multis tuberculis ac sulcis seu impressionibus gaudens, loco ovi, a gallina quadam in praefectura Lithuanica Polommen, multis, ut observatum est, conatibus, quatuor post horas, tandem excluſum fuit. Non ovi figuram, sed magis caput vel cranium repraesentat: Si imaginationi locum concedere velles, facile prominentiam anteriorem, os frontis, sub hac bina puncta lateraliter locata, oculos, parvam inter haec puncta descendentem eminentiam, nasum, et sub hoc impressionem, vel potius rimam quandam oblongam, aperturam oris nominare posses.

Figura huius officuli oblonga, secundum dimensionem geometricam, qua sphaeroidis instar, peripheria maior continet $\overset{\prime\prime\prime\prime\prime\prime}{3}\overset{\prime\prime\prime\prime}{2}\overset{\prime\prime\prime}{5}\overset{\prime\prime}{\mathrm{I}}\overset{\prime}{\mathrm{V}}$; minor vero $\overset{\prime\prime\prime\prime}{2}\overset{\prime\prime\prime}{5}\overset{\prime\prime}{0}$, hinc diameter maior huius officuli est $\overset{\prime\prime\prime}{1}\overset{\prime\prime}{0}\overset{\prime}{3}\overset{\prime}{\mathrm{V}}$, minor autem diameter tantummodo $\overset{\prime\prime}{7}\overset{\prime}{9}\overset{\prime}{\mathrm{V}}$.

Hoc officulum (nisi nominare velles ovum induratum et in osseam substantiam redactum) certissime a gallina quadam, sub custodia et vigilantia dominae praefecturae nominatae, multo labore excluſum est. Hinc suspicio cessat, hoc officulum fortasse alio modo esse exortum vel productum. Ovum hoc induratum licet domina nominata raritatis gratia conservaverit, neminique extradere voluerit; attamen amici cuiusdam mei, precibus illam fatigantis, persuasionibus locum

dedit, ipsumque hoc ovulo indurato donavit, quod ille statim ad me transferendum curavit. Plures circumstantias de constitutione gallinae, eiusque ulteriori ovorum exclusione, mihi ignotae sunt; hinc plura de hoc officulo fari vel scribere superfluum esset; sagacioribus potius naturae perscrutatoribus explicationem orti, indurati et in osseam substantiam conversi ovi relinquo.

Regiomontio Noribergam missae die 30. Aprilis 1771.

OBSERVATIO XXI.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH.

Ulcus cancrosum cum carie ossis temporum, herbae cicutae externo usu persanatum.

Puer decennis, macilenti corporis habitus, in dextra temporali regione tumorem accepit durum, indolentem, avellanae magnitudine. Quoniam aliquot menses ante vaccae, in ipsum tendentis, cornu hunc forte in locum percussus fuit, parentes crediderunt, exinde rem duxisse originem. Diu tamen post leviorem hanc laesionem nil mali ibi sensit aegrotus. Qui sub initio accersebatur chirurgus, emplastro quodam tenaci, charta compacta et fasciae praelongae arcta circumvolutione eum coercere voluit. Tuberculum dein auctum, inflammatum et in mollitiem versum, ut discaret, nullo modo potuit induci, anevrysma subesse sibi persuadens. Unguenta tunc digestiva et varii generis emplastra adhibita sunt. Re autem quotidie in peius declinante, alter, isque dexterior, in auxilium vocabatur chirurgus, priori penitus neglecto. Ille ulcus squamosae ossis temporalis regioni insidens deprehendit. Longitudo unum et dimidium pollicem habebat, latitudo, tantum non unum pollicem. Quam proxime supra apophysin zygomaticam sinus desinebat, infra musculum crotaphitem proserpens, et stylum

lum ad pollicis fere extensionem admittens. Inibi vero instrumenti ope caries detegebatur, quae parti squamosae ossis temporum inhaerebat. E sinu atque ex ipso ulcere copiosus foetens ichor promanabat, vicinam cutem ubique arrodens, exulcerata insuper superficies luxuriante carne scatebat. Stylo vel suspensa manu ad ulcus sinumve ducto, statim sanguis profluebat. Chirurgus epithemata ex radice aristolochiae rotundae, ligno guaiaco, herbis agrimoniae et rutae in vino decoctis, addita essentia myrrhae sine alcali, admovit. Ad cariem tollendam sinuosum ductum dissecare voluit, sed ob pueri morositatem id perficere nullus potuit, atque ideo per sinum euphorbii essentiam oleo caryophyllorum acuatam, ad locum misit carioſum. Dum haec agebantur, acceleratam sanationem ulcus simulabat, ast, post breves inducias, omnia iterum in peius ruebant, quin infida haec rerum permutatio aliquoties accidebat. Intra hoc longum tempus (tres fere menses enim sic praeteriere) aliquoties exiguae ossis corrupti lamellae, e ductus fine prodibant. Postea aqua phagedaenica Dispensatorii Wirtembergici in usum vocabatur, insimul ego tum consultus, aegroto decoctum lignorum praescripsi, pilulasque mercuriales, ad alvum laxandam interdum sumendas. Attamen omnia haec irrita erant, ulcus potius proserpens, superficiem habens maioribus, quam antea excrescentiis distinctam, marginesque duros, luridos, hiantes et reclinatos, ac ichorem fundens pessime olentem, de cancrosa sua malignitate nullum amplius reliquit dubium. Suasi ideo, ut lintea carpta, ulceri imponenda, decocto saturato herbae cicutae in aqua calcis vivae facto, in cuius libra una mercurii sublimati drachma integra solvebatur, imbuerentur. In sinum mixtura spirituosa ex radicibus aristolochiae rotundae, peucedani, iridis Florentinae, gummi euphorbii, cortice ligni guajaci, caryophyllis aromaticis atque camphora iniiciebatur. Aeger insuper, nunc lactis serum bibens, per vices adhuc laxans

mercuriale sumebat. Quae, dum ita gerebantur, laeti vidimus ichoris copiam imminui, malamque eius indolem quam optime emendari, et ulcerosam superficiem in dies aequabiliorem reddi et puriorem. E sinu aliquot carioſae ossis temporalis lamellae educebantur, cauta dein a chirurgo compressione adhibita, ductus claudebatur. Atque hoc modo sanatio cancrosi ulceris, cum ossis carie coniuncti, divina adiuvante gratia, intra quinque septimanas erat peracta. Ipse puer per dimidium iam annum integra gaudet valetudine.

De externo cicutae usu liceat hic annotare, me saepius eum in sanandis mali moris ulceribus, et duris glandularum tumoribus resolvendis, inveniſſe proficuum. In exulcerato tamen mammae cancro, nunquam mihi contigit, ut aliquid magni per hoc remedium praestarem. Noviſſime saturatum eiusdem herbae decoctum aquosum, lithargyrii aceto auctum, nefandos cancrosae mammae dolores multum sopivit, et deterrimum foetorem profluentis ichoris quodammodo correxit, sed ultra nihil profuit, contra diriſſimum malum scalpello postea sublatum. In supra expoſito casu, ad felicem rei eventum quam plurimum fecit conium, aqua phagedaenica etenim sola adhibita nihil laudabile egit. Nolui tamen eam, ob virtutem suam mundificantem et exsiccantem omittere. Caeterum constat, calcis vivae aquae mercurium non intime immiſceri, utpote qui praeceps ad fundum datur, acido salis cum alcali calcis vivae semet uniente.

OBSERVATIO XXII.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH

De

Febre intermittente tertiana soporosa, cortice peruviano sublata.

Virgo nobilis, octodecim annorum, temperamenti sanguineo-cholerici, optimaeque valetudinis, menſe Septembri

bri anni 1770. poſt ſtrenuum motum, corpus aeri ventoſo incauta expoſuit, ſitimque multa frigida aqua, ſucco citri acuata, fefellit. Vix hora elapſa frigere coepit, dein calor in ſudorem deſinens eſt inſecutus. Paroxyſmus, per horas circiter ſeptem productus, oris amaritiem, nauſeam et aliqualem praecordiorum anguſtiam habuit comites. Tempore intermedio, praeter laſſitudinem, et imminutum appetitus vigorem, nil mali accuſavit aegrota, neque ſecunda exacerbatio, tertio adveniens die, aliquid notatu dignum exhibuit. Tertia acceſſio priores duabus fere horis antevertit, ſub ea capitis temulentia et nimia in ſomnum propenſio obſervabantur. Ego tum in auxilium vocatus, pulſum inveni parvum et celerem, linguam mucoſam, palpebras inferiores molli et quaſi oedematoſo elevatas tumore, ac oculorum album diluta flavedine tinctum. Hisce addebantur difficilis reſpiratio, tenſio praecordiorum viriumque decrementum. Ex ſomnolentia vero et aliis iam notatis ſuſpectis ſymptomatibus, ne aliquid maligni ſubeſſet, veritus ſum, nonnulli tamen loci incolae, tum temporis tertiana haud graviter laborantes, metum imminuerunt. Dedi tamen in electuario corticem peruvianum, adiectis rheo et ſale ammoniaco, ſitim vero acidiuſculis potibus duxi reſtinguendam. Urina poſtero die rubra conſpiciebatur, a ſumto rhabarbaro, neque turbida erat. Veſperi eius diei, qui quarta notabatur acceſſione, denunciabatur mihi, illam iterum proxime antecedente duabus horis citius rediiſſe, aegramque ſub initio de dolore in ſiniſtro hypochondrio eſſe conqueſtam, poſtea vero in profundum delapſam ſomnum. Quicquid egerint adſtantes, ut ſopor excuteretur, id tamen perficere eos nullo modo potuiſſe, aegram etenim, poſt exhortationes et conquaſſationes qualescunque, vix oculos aperientem, priſtino ſtatim ſe dediſſe ſopori. Videns nunc perſpicue, febrem hanc e peſſima ſoporoſarum familia eſſe, illam ſolo cortice peruviano ſum aggreſſus. Doſes vero ſic fuerunt

disposítae, ut per diem uncia forte dimidia remedii sumeretur. Altero mane ad generosam virginem iter feci, atque tunc percepi, somnum per horas circiter quindecim durasse, novissimis tamen horis minus fuisse profundum. Me praesente, aegra titubante gradu in conclavi poterat obambulare, faciem exhibens pallidam, pulsumque parvum et tardum, palpebrarum inferiorum tumorem fere nullum. Ego statim curavi, ut suris vesicatoria imponerentur, iniuncto simul strenuo corticis usu. His ita gestis, nulla amplius terruit febrilis accessio, aegrota potius inter coctas urinas et moderatos sudores, acceleratis gressibus, ad integram pervenit sanitatem. Quum autem specifici medicamenti usum nimis mature negligeret, et diaetae minus rectam haberet rationem, intra trimestre spatium bis rediit tertiana febris, nullo tamen suspecto symptomate gravis, sed cortice et lenioribus evacuantibus facile superabilis.

Scholion.

Quoniam febres tertianae intermittentes soporosae tam callide mitem indolem simulant, ut illico eas iugulare, piaculum esse videretur, e re sane medici est, ut is attentus sit, ad exploranda qualiacunque latentis malignitatis indicia. Illi etenim in nervum demum erumpenti, frustra plerumque sera paratur medicina. Nolo hic omnia symptomata enarrare, quae LOERDENS, WERLHOF, LAUTTER aliique clarissimi viri exponunt; contemplationem tamen meretur tumor palpebrarum inferiorum, in aegrota, tertia sub exacerbatione a me observatus. Huiusmodi tumores HIPPOCRATES inter lethargi signa notavit, μεταρσια τα ὑποφθαλμια dixit a). Idem alio in loco asserit, quod homines, qui lethargo conflictentur, partes sub oculis habeant elevatas b). Praeter aegrotam quidem neminem scio, qui in ista tertianae febris epidemia soporem inciderit, sed tum in eodem pago et vicinis locis hinc inde aliquis febre putrida detinebatur, cui

a) Coac. praenot. I. 192. b) Ibidem I. 139.

cui sopor accedere consuevit. Annon in virgine generosa putridae febris genius tertianae se immiscuit? Ipsum soporem ex imo ventre consensualem fuisse, a veritate non alienum censeo. Nausea, oris amarities, hypochondrii siniſtri dolor aliaque complura symptomata, hanc me iubent amplecti sententiam. Neque incongruum erit annotare, quod CAELIUS AURELIANUS ex eodem fonte lethargi ortum deduxerit; nam, quidam, inquit, attenderunt etiam naturam aegrotantis, si salivosus semper fuit. Etenim declives atque faciles istiusmodi naturae in pressuram veniunt c). Quod autem est huius auctoris incultum et salebrosum scribendi genus: per salivosos intelligendi lienosi vel hypochondriaci, quos alii sputatores dicunt; per pressuram, sopor lethargicus d). Non minus tumorem ad segmentum musculi orbicularis palpebrarum inferius ex imo ventre consensualem habere videtur *Cous*, dum ait: Quibus sub oculis partes vehementer attolluntur, hos habere magnos lienes deprehendes e). Dein medicorum fugit neminem, quam late pateat ventriculi et intestinorum in universum corpus imperium, concurrunt enim hic famosa ista bina paria nervorum sympathicorum, magnum puto intercostale, et medium, par vagum. Quantam efficaciam habent quandoque medicamenta et venena in ipsum cerebrum, licet tantum in ventriculo haereant, e quo, si excutiuntur, evanescunt omnia mala! Cortici peruviano, ad educendam e primis viis biliosam saburram, lubenter laxans adiunxi, sed videns quarti paroxysmi pernicioſas machinationes, non potui, quin in latens illud solum agerem, quod excitat novos paroxysmos. Corticem ideo largis tunc in dosibus dedi, omittens laxantia et qualiacunque ea, quae egregiam specifici virtutem potuissent infringere.

OBSER-

c) Acutor morbor. L. II. c. 3.
d) Clariss. Brendelii Dissert. de Lethargo. pag. 26.
e) Praedict. II. 42.

OBSERVATIO XXIII.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH De

Difficili deglutitione, per plures quam quadraginta annos durante.

Qui gulae tubum coarctat, scirrhosus tumor, ut plurimum intra sesquiennium aegrotum perimit, nonnunquam tamen inusitatam eius lenitatem conspicere licet, quae homini quidem molestam, ast satis longam vitam permittit.

Vir quinquaginta, et quod excedit, annorum, gracilis et biliosus, in tenerrima aetate crebras a dentitione nervorum distensiones est passus. Dum sextum egressus esset annum, laxans quoddam, prunae damascenae fragmento involutum, devorare debuit, atque exinde deglutitionis difficultatem sibi ortam putat. Hoc enim facto, ingesta non aeque commode, ac ante, ad ventriculum descendere potuerunt, quae res per plurimos annos lenta cepit incrementa. Ab undecim annis viri valetudo mihi nota est, atque intra hoc tempus morbum potius perstitisse, quam auctum fuisse, observavi. Aeger liquida et solida deglutire potest, optime tamen exiguos, molles et pulmentares bolos, id omne autem multa adhibita cautione peragere illum oportet. Quoties enim aliquid improvide deglutit, praecipue, si maiorem ingerit offam, excitatur statim gulae contractio, qua cum impetu eiciuntur per os ingesta, sequente saepius copiosae aquae vel pituitae vomitione. Obex, quem deglutita praeterlabi debent, ad sensum aegroti in ea oesophagi regione haeret, quae cum quinta colli vertebra aequalem habet altitudinem. Omnis vero morbus intus consistit, cum gracile collum, neque tumorem, neque duritiem exhibeat. Interdum severior spasmus gulam urget, is, si maximae pertinaciae est, per duos vel plures dies durat, et facillime ira, taedio aut frigido haustu excitatur. Eo tempore, ne quidem

iusculi

iuſculi vel pultis portiuncula, absque ſumma moleſtia ad ventriculum ferri poteſt. Tum quoque extra deglutitionem non omnis gulae contractio ceſſat, itaque aeger cibo potuque parciſſime refectus, quamdiu hoc ſymptomate vexatur, triſtem et languidam trahit vitam. Quaecunque contra hunc ſpasmum tentata ſunt, irrita fuere. Quondam vapore quodam emolliente, in os admiſſo, laxare volui ſtrictas oeſophagi fibras, ſed eo nihil profeci. Quies tantum et ſolicita evitatio rerum, quae nocere poſſent, certam praeſtant utilitatem. Quod reliquum eſt, aeger contra morbum ultra quadraginta annos durantem, multa medicamina, a variis medicis praeſcripta, uſurpavit, reſolventia inprimis et antiſpasmodica, ſed mali pervicacia cuncta eluſit. Data etiam fuerunt anthelmintica, quum ſecundum quorundam opinionem fieri poſſet, ut ſpaſticus iſte affectus a vermibus commoveretur, nulli tamen prodierunt. Aegrotus itaque videns, quam imparia ſint morbo ſuo medicamina, horum uſum iam per longum tempus negligit.

Scholion.

Villoſa oeſophagi tunica copioſis inſtructa eſt glandulis, quae humorem mucilaginoſum praeparant, canalem hunc intus lubricantem. Facile igitur in hoc viro, eo tempore, quo laxans, in pruni damaſcenae fragmentum reconditum, coactus devoravit, oeſophagus in tam tenera aetate vi extenſus et preſſus, in loco maxime vexato tumere, et tandem in ſede tumoris ſcirrhoſus reddi potuit. Nervorum vero alimentarii tubi ad ſpasmum mobilitas, ex crebris in infantili aetate toleratis convulſionibus, quae ſine dubio frequenter gulae fibras ſtrinxerunt, maxima ex parte petenda videtur.

Inter veteres GALENVS a) ſimilis mali mentionem facit, ſic enim habet: Si vero tumor aliquis ex non calidis fuerit, ſine

a) De locis affectis. L. V. c. 5. CHARTER. T. VII. p. 491.

ne febre et calore et siti, deglutitionis inaequalitas fit, retentis in parte quadam alimentis; praesertim, si maiora aut solidiora deglutiantur, acceditque dolor aliquis exiguus. Nolo hic aliorum observationes de hoc morbo apponere, complures legi possunt in auctoribus, qui historias de eo collegerunt b), sed afflictionis huius perseverantiam, ultra quadraginta annos propagatam, rarissimi exempli esse censeo. WILLISIUS c) quidem describit morbum, nostro quodammodo affinem, qui aegro plus sedecim annis vitam concessit, dum per artem via parabatur deglutitis, ut in ventriculum delabi possent. De eius causa tamen ipse auctor dubitat, an ad paralysin, an vero ad tumorem praeternaturalem, gulae fistulam coarctantem, sit referenda.

Dum morbus initia capit, praeter alia efficacia resolventia, mercurium dulcem praecipue, et herbae conii extractum in usum vocanda duco, collo vero emplastrum quoddam mercuriale, cum eo de cicuta mixtum, applicari possit. Lubricantia et emollientia decocta, ac blanda olea, utcunque prosunt, dum ingestorum descensum per lubricatam viam reddant faciliorem, caeterum nihil faciunt ad solidam curam. Ad deglutitorum descensum promovendum, varia instrumenta ab ingeniosis viris excogitata sunt, quae pro re nata adhibere licet d). Quodsi insuperabile subsit malum, omni instrumento vel tubulo transitum prohibens, clysmatibus nutrientibus succurrendum est e). Quamvis autem

b) v. BONETI Sepulchretum L. III. S. 4. p. 745. et seq. Clariss. MAVCHARTI Dissertatio de struma oesophagi. p. 10. et seq. Illustr. v. SWIETEN Comment. in aphorismos BOERH. T. II. p. 647. et seq.

c) Pharmacevt. rational. T. I. S. 2. c. 1. p. 45. Illustr. v. SWIETEN Comment. T. II. p. 649.

d) Huiusmodi instrumenta describit Clariss. MAVCHART in Dissertatione de Struma Oesophagi p. 30 et seq.

e) Materia de clysmatibus nutrientibus, ingeniose ventilata est a celeberrimis Viris LITTRE et LEMERY, v. Historie de l'Academie royale des Sciences de Paris. ann. 1717. Edit. Amstelod.

tem praepostero hoc nutriendi modo, corpus non tantum nutrimenti accipiat, ut vita in longum produci queat, male tamen ista clysmata negligerentur; aliquid enim est, quem servare integrum non possis, eum, quamvis miserum et afflictum, ad tardiorem exitum componere e).

OBSERVATIO XXIV.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH.

De

Scirrhoso colli tumore, oesophagi functionem tollente.

Accidit nonnunquam, ut inter asperam arteriam et oesophagum durus se insinuet tumor, is plerumque primo coarctat, et sensim occludit gulae fistulam. Quae res hominem, post Tantali poenas diu toleratas, conficit quam certissime.

Virgo 19 annorum, temperamenti cholerico-sanguinei et boni corporis habitus, mensium fluxum iusto parciorem experiri consuevit. Hyeme anni 1769. valido occipitis et cervicis dolore, huiusque simul rigida tensione frequenter fuit divexata. Morbus initium fecit, postquam virgo, fluentibus menstruis, strenue saltans, et magno excandescens calore, subitaneis frigidis haustibus sitim restinxit. Mense Aprili malum taedio ac ira exacerbatum est, nam tussis spasmodica, vomitus, singultus, virium decrementum et corporis attenuatio, graves istas mentis commotiones exceperunt. Notari vero meretur, iam tum deglutiendi molestiam adfuisse, inter bibendum praecipue conspicuam. Sub finem Maii exigua menstrua et animi defectiones apparuerunt. Quando nunc aegra aliquid assumere voluit, supervenere statim spasmodica tussis, fortisque faucium constrictio, quae

f) Sunt verba PECHLINI in Observationibus phvsico-medicis. p. 187.

ingesta tanta saepius reiecerunt vi, ut per os et nares resilirent. Acerbam hanc afflictionem semper copiosi muci exscreatio est insecuta. Ipsa aegrota sedem obicis istius, in quem deglutienda impingebant, in ea oesophagi regione sensit, quae supremis asperae arteriae annulis, quam proxime adiacet. Praeterea asseruit, offam, antequam profundius descendere posset, ibidem colliculum quasi superare debere. Deglutitionis autem difficultas tantum increvit in modum, ut misera vix exiguam refrigerantis linctus portiunculam absque subitaneae strangulationis metu posset in ventriculum cogere. Haud raro sub eiusmodi conamine, fauces veluti stricto laqueo fuerunt praeclusae, tota interim facie livescente. Fames et multo magis importuna sitis, dici non potest, quantum auxerint inusitatas morbi miserias. Deplorandae haec rerum conditio usque in mensem Iulium perstitit, tandem, novissimis vitae diebus, inflammatoria supervenit febris, quae in peripneumoniam desinens, die 16. Iulii, virginem beata morte de tantis exemit calamitatibus. Remediorum, quae adhibui, taediosam recensionem lubenter hic omitto, illa enim omnia illusit indomabilis morbi atrocitas.

Sectio Cadaveris.

1) Corpus, contra morbi rationem, non summa macie fuit extenuatum.

2) Ipsa sectio haud multum cruenta esse potuit, ob sanguinis raritatem.

3) In glandula thyroidea scirrhus resedit, supremos annulos asperae arteriae occupans et latera eiusdem cingens. Sed et scirrhosus tumor inter oesophagum et asperam arteriam delituit, is gulae parieti, aereae fistulae proximo, intricatus, canalem alimentarium compressit. Omnis tumor in unam globosam coaluit massam, quae mole sua gallinae ovum tantum non aequavit. Non licet hic reticere, thyroideam glandulam, dum viveret defuncta, per complures iam annos scrophulosum exhibuisse tuberculum. Timens

mens iſto tempore virgo, ne formoſitas ſua inde detrimentum capiat, me inconſulto, varia, ex parte forſan noxia, contra hoc malum remedia uſurpavit.

4) Colli vertebrae nihil inconſueti habuerunt.

5) Cor fuit flaccidum, uterque pulmonum lobus peripneumoniae notas geſſit.

6) In reliqua oeſophagi portione et ventriculo nullam inſolitam rem deprehendi.

7) Inteſtina, praecipue tenuia, uterum atque ovaria hinc inde inflammatio occupavit.

8) Hepar magnae molis, inferior margo maioris lobi inflammatus, veſicula multa bile turgida. Cranium non fuit apertum.

Vayhinga Noribergam miſſae d. 13. *Maii* 1771.

OBSERVATIO XXV.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH

De

Incipiente amavroſi venerea, uſu interno mercurii ſublimati corroſivi in ſpiritu frumenti ſoluti, depulſa.

Sartor quadraginta et aliquot annorum, homo bibax et libidinoſus, menſe Septembri anni 1766 meum petiit conſilium. Is iam ult a annum viſionem ſibi ſenſim hebeſcere ſenſit, denique omnia, quae aſpexit, tenui quaſi nube velata apparuerunt, oculisque ignes obverſati ſunt, variis ſplendentes coloribus. Ego tum oculos inſpiciens, eos, neque inflammatos, neque male ſerenos deprehendi, ſed mira iſta iridis, ad lucis mutationes ſenſibilitas, languit. Aegrotus, multa medicamina incaſſum ſe uſurpaſſe, conqueſtus eſt, aſt reſcivi, illum quondam venerea labe fuiſſe inquinatum, quod et aeger demum mihi eſt confeſſus, licet nullum amplius vulgarium huius mali ſymptomatum, in corpore ſupereſſet. Ita-

que procul dubio visus depravatio, a venerei virus reliquiis in oculorum nervos translatis, provenit, quam ob rem de efficaci remedio cogitandum fuit, quod tolleret morbum, priusquam is perpetua caecitate mulctaret hominem.

Praescripsi ad modum *illustris de* HAEN (in Rat. medend. etc. Part. II. p. 209.) mercurii sublimati corrosivi grana tria, in spiritus frumenti unciis sex solvenda. De hoc medicamine aeger mane et vesperi cochlear unum sumens, post quamvis dosin, libram, apti alicuius decocti aquosi, quale illud fuit, ex radicibus althaeae, bardanae et liquiritiae, affuso prius lacte, debuit bibere. Alvus interdum pilulis mercurialibus pharmacopoeae Wirtenbergicae expurgata fuit. Fateor, me in danda mercurii sublimati corrosivi solutione, sub initio timidum fuisse, quum aegrotus macilentus esset, et sicca tussicula crebro divexaretur, metum tamen excussit eiusdem remedii, semper absque noxa a me adhibiti, memoria. Sartor vero, cum sentiret, oculis suis opportunam esse hanc medicinam, saepe per diem, me inscio, quinque illius cepit cochlearia, quod, cum mihi enarraret, serio prohibui. Ultra septem menses medicamina assumsit, ast non continue, prout enim morbum augeri vel imminui putavit, remedia accipere aut negligere ipsi placuit, neque curatius diaetae praecepta observavit. Nihilominus, his ita peractis, falsa ista igniculorum simulacra desierunt oculos illudere, et aeger tam bonum obtinuit visum, ut filum promte in acum traiicere, et opificium suum, tam interdiu, quam ad lumen nocturnum, exercere posset.

OBSERVATIO XXVI.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH

De

Gravi et periodico dolore, in dentis evulsi alveolo, cortice peruviano discusso.

Quando dolor quidam homini intermissiones praestat, certisque redit temporibus, is, sive eum febris comitetur, sive

ſive ſolus aegrotantem invadat, cortice peruviano plerumque opprimitur.

Mulierem aliquam, annos natam plus minus triginta, in dentis molaris, rudi fabri alicuius ferrarii manu evulſi, alveolo, atrox et diſtentionem nervorum minitans dolor afflixit. Ille autem alternis diebus, febrilia inter ſymptomata, vim ſuam conſuevit exercere. Aegrota, plebeculae in morem, tanto damno nondum ſapiens, male ſano tunc empirici cuiusdam conſilio eſt uſa, qua ex re, uti fieri ſolet, plus damni habuit, quam emolumenti. Ego demum conſultus, nihil praeſcripſi, niſi pulverem, ex corticis peruviani uncia integra et nitri depurati drachma una, cuius tres cultri cuſpides aegra, omni trihorio, in aqua debuit capere. Optimus cortex protinus morbum tam potenter diſcuſſit, ut nulla amplius in nervum erumperet exacerbatio.

OBSERVATIO XXVII.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH

De

Graviori artuum inferiorum ſpasmo, olei calidi diuturna perunctione ſoluto.

Vir quidam robuſtus, quadraginta circiter annorum, poſt graviorem lapſum, pedum muſculos rigida et pertinacius inhaerente tenſione ſibi comprehendi ſenſit, quamvis nullibi in corpore notabilis aliqua laeſio in conſpectum ſe daret. Illud autem non videbatur tutum, quum imminentium convulſionum faceret ſuſpicionem. Diſtentos tum artus, calido olivarum oleo perungere, tantae fuit utilitatis, ut nihil ſupra eſſe poſſet. Ultra quindecim horas fere continuo hoc peragi debuit, priusquam evaneſceret malum, ſiquidem aegrotus, quoties per breve tempus omittebatur perunctio, toties illico de rediturae calamitatis minis eſt conqueſtus. Atque id

auxilii

auxilii huiusmodi in afflictionibus magnum remedium esse, suo discrimine didicit GALENVS a), ille enim, dum in palaestra exercebatur, divulsum habuit a clavicula acromium. Palaestrae magister, luxatum eius humerum credens, summa vi et repetitis vicibus distrahebat partem, nempe, ut restitueret os luxatum. A tam valida distractione, musculis et ligamentis adhibita, GALENUS convulsionem sibi instare sensit, quam evitavit, quum vexatas partes, per totum diem noctemque, calido oleo perfundi iuberet. Asserit quoque, se, dum vel modico tempore intermitteretur olei affusio, sensisse statim cervicis musculos distendi, et propius abesse convulsionem.

OBSERVATIO XXVIII.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH

De

Bona liquoris nitri fixi in hydrope ascite efficacia.

Hydropicis, quando fractae sunt vires, nocet vehemens per alvum purgatio, et, quo plus humoris ex intestinis eiicitur, eo maior ipsius copia brevi in ventrem refluit b). Ipse HIPPOCRATES c) potius incipientem morbum purgantibus impugnandum esse docet, quam illum, qui iam nimium increverit. Itaque, cum eo est ventum, praestat, per urinae iter abundantes aquas foras propellere. Unum ex praecipuis remediis, quae huc apta sunt, liquorem nitri fixi d) habeo, siquidem nunc medico minus anxio esse licet, in prae-

a) Galen. Comment. I. in Hippocr. de articulis. Chart. Tom. XII. p. 323. Illustr. v. Swieten Comment. in Boerh. aphorism. T. I. p. 242.

b) Richardi Mead monita et praecepta medica, p. 76.

c) De intern. affect. c. 6. p 626.

d) De cauta praeparatione nitri fixi, legi merentur, quae docet illustris Dn. Archiater et Prof. VOGEL, praeceptor quondam meus summe venerandus, in egregiis suis institutionibus Chemiae. §. 582.

praebendis salibus alcalinis fixis, ex quo celeberrimus PRINGLE a) probavit, illa non favere putredini, imo vero eidem resistere. Memini, me quondam mulieri sexaginta septem annorum, hydrope abdominali et difficillima spiratione infestatae, magno cum fructu liquorem istum dedisse, sed plurima eorum, quae tum aegrotae contigerunt, neque memoriam subeunt, neque in chartis meis sunt notata. Aliud igitur exemplum, ab erudito quodam amico mihi relatum, proponam. Rusticus sexaginta circiter annorum, hydrope ascite graviter tentatus, sub initio accepit purgantia, postea pulveres alterantes Plummeri, camphora auctos, sed omnia incassum, morbo interim in peius se inclinante. Ergo liquor nitri fixi cum decocto radicis lapathi acuti, florumque genistae, mane et vesperi est adhibitus, atque hoc dilutus, semper iste debuit assumi. Prima liquoris dosis quindecim continuit guttas, et quaevis insequentium una gutta aucta fuit, usque eo, dum quinquaginta guttae simul caperentur. His ita gestis, urinae abunde fluxerunt, et aquosus tumor subsedit, quin liquor, ulterius in novissima dosi sumtus, curam perfecit, omnibus absolutam numeris.

OBSERVATIO XXIX.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH.

De

Musculorum in sinistro faciei latere paralysi, post plurimorum vermium excretionem evanescente.

Puer duodecim annorum, dum preces clara voce pronunciabat, subito inarticulate loqui incepit, musculis simul, qui in sinistro faciei latere collocantur, resolutis, sensu tamen in iis superstite. Quum varia medicina, per tres circiter septi-

a) Pringle Versuche über septische und antiseptische Substanzen. In dem Anhang zu denen Beobachtungen über die Krankheiten einer Armee. p. 354.

ptimanas fruſtra tentata eſſet, meae demum curae aeger tradebatur. Ipſi vero omnis faciei gratia ademta fuit, comprehenſae etenim partes, turgidulae, molles et flaccidae pendebant, os in dextrum latus intorquebatur, ſiniſter oculus rubebat, palpebris eius leviter inflammatis, et ab acri humore arroſis. At, ſi a reſolutis partibus diſceſſeris, reliquae omnes nihil exhibuerunt, a ſanitate alienum. Antequam morbus puerum corriperet, fluentes capitis puſtulae, quantum ſcio, ſponte ſunt exſiccatae, inſuper alvus vario tempore liquida eſſe conſuevit, et cupiditas panem comedendi fuit nimia. Itaque remedia adhibita ſunt, tum, quae reſolvunt ſpiſſos humores, tum, quae acres emendant. Data etiam ſunt lumbricis adverſa, ſiquidem eos ſimul ſubeſſe, fas fuit credere. In occipite nullae puſtulae repullularunt, licet ad eas excitandas nuchae veſicans unguentum ſit inductum. Quam primum autem mercurius dulcis purgantibus immixtus, et magnam lumbricorum teretium copiam, et numeroſam aſcaridum progeniem, per alvum exturbabat, protinus omnia proſpere venerunt. Nimirum, iam proxime inſequente die, reſolutis partibus rediit mobilitas, brevique, praeter vocem, paulo minus, quam antea expeditam, nihil priſtinarum calamitatum ſuperfuit.

OBSERVATIO XXX.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH De

Graviſſima pleuritide vera et vaporis cuiusdam medicati inſigni in ea efficacia.

Stannarii cuiusdam uxor, mulier 29. annorum, procerae ſtaturae, preſſi pectoris et gracilioris corporis habitus, per omnem fere hyemem tuſſi affligebatur valida, cum plurimis mucoſis ſputis. Binis noviſſimis menſibus conſuetus

ſanguinis

ſanguinis ex utero fluxus non redibat, qua ex re graviditatis ſibi ſumebat indicium.

Die 28. Martii anni 1771. vera corripiebatur pleuritide, acuto iſto dolore ſiniſtrum thoracis latus invadente. Priusquam accerſebar, bis vena ſecabatur, prima vice in lateris afflicti brachio, altera, minus recte, in dextro pede, qualis autem eſſet emiſſus ſanguis, nulli attendebant. Interea nihil medicamentorum porrigebant aegrotae, niſi herbae hyſſopi infuſum, lateri vero dolenti, cepas, in lini oleo toſtas, ſuperdabant.

Morbo itaque in dies augmenta capiente, ego die 31. Martii vocatus, mulierem inveni debilem, tuſſi crebra et ſicca divexatam, ſpiritus frequens erat et difficilis, pulſus tenſus, parvus et celer, lateris dolor paulo mitior. Vires, iam tum adeo labefactatas, nolui nova ſanguinis miſſione magis infringere, ad revellendum tamen humorum ad pectus affluxum, pedibus larga veſicatoria duxi imponenda. Nox ſatis commoda, haud tota inſomnis tranſigebatur.

Die 1. Aprilis, veſicae in pedibus amplae et turgidae, calor nondum imminutus, urina pallida, ſputa rara, ſubflava et tenacia, lateris dolor pertinax. Veſperi vomitus mucoſae et bilioſae ſaburrae, cum vivo terete lumbrico. Nox, proxime antecedente non deterior.

Die 2. ſputa plura, thoracis cruciatus imminuti, ſpiritus facilior, calor minor, pulſus parvus, ſed mollior et minus acceleratus. Adveſperaſcente vero die iam omnia in peius delabebantur. Aeſtu etenim febrili validius recandeſcente, ſputa ſupprimebantur, pectus ſummis gravabatur anguſtiis, lateris dolor acrius ſaeviebat, et pedum ulcera ſiſtebant fluxum. Haec omnia non poterant, quin noctem redderent triſtiſſimam et plenam diſcriminis.

Mane diei 3. miſeram aegrotam tantum non conclamatam deprehendi. Dorſo etenim culcitris, ad altum ſitum exſtructis, incumbens, caput continuo iactitabat, ſpiritum

hiante ore et quorumcunque ad respirationem facientium musculorum nisu trahebat. In pectore iam ingratus quidam audiebatur strepitus, fatiscentibus interim ad tussiendum et egerendum, per morbi atrocitatem, viribus. Pulsus erat tremulus, inaequalis, extremitatum calor exiguus, facies collapsa, et oculi turbidi, neque lateris tormenta desistebant. Praescripsi protinus ea, quae ad excreationem restituendam et inflammationis impetum compescendum credidi efficacissima. Post meridiem vero adveniens, ne minimi quid hisce calamitatibus abscessisse dolui. Aegra nunc solam mortem, tantorum malorum finem, ardentissimis votis desiderans, ulteriorem remediorum usum modeste abnuebat. Mihi autem serio animo agitanti, quale in extremo hoc rerum statu capiendum sit consilium, mentem subiit, num non vapore quodam irritante et resolvente, salutare quid posset effici. Curavi igitur, ut herba salviae tecto in vase cum aqua leniter ebulliret, posteaque haud parca aceti vini portio affunderetur. Hoc facto aegrotantem instruxi, ut, quantum id vires permitterent, per impositum vasi infundibulum, calidum in se traheret vaporem. Per breve tempus id agebat, quum excitata tussis, aliquot iam eveheret sputa. Tam prospero eventu, meisque et adstantium adhortationibus permota mulier, creberrime per reliquum diei ac integram noctem vapore isto est usa, quo contigit, ut magnam sane eiiceret sputorum copiam, cum aperta dirorum symptomatum imminutione.

Diei quarti matutinis horis, sputa absque vaporis adiumento aliquoties prodibant, et omnia videbantur ad melius reditura, sed post meridiem insignis debilitas, exscreationis suppressio, cum quorumcunque symptomatum increscente pravitate, spei nostrae primitias praecidebant. Spiritus tamen gravitas ad eam prioris diei minime ascendebat. Aegrota quidem aliquid medicamentorum sumebat, sed vaporem recusabat. Iussi tum, ut exsiccatis pedum ulceribus mitiga-

tum

tum veſicatorium emplaſtrum imponeretur. Nox inſequebatur moleſta et omni orba ſomno.

Die 5. (erat autem morbi dies 9.) priſtinis calamitatibus nova acceſſit, deglutitio nimirum difficilis, ob linguam et fauces ſpiſſa et mucoſa obductas cruſta. Malo huic protinus neceſſariis ſuccurrebatur remediis. Poſt meridiem aegrota dolorem per totum ſe diffundentem abdomen accuſabat, profluebant inſuper crebro et largiter urinae, ex pallido flavae ac albo diſtinctae ſedimento. Obſervabantur quoque cocta ſputa, ſudor tepidus, ſpiritus facilior, pulſusque mollis, parvus et frequens. Veſperi dolor ad dextrum thoracis latus tranſibat, atque exinde interdum verſus claviculam. Sed et novus dolor dorſum et oſſis ſacri ſedem infeſtabat, abdominalibus torminibus nunc fere ſopitis. Bona nox reficientem adferebat ſomnum, tepidosque ſudores, totum irrorantes corpus. Ex utero aliquid ſanguinis profluebat.

Die 6. laeta ſane affulgebat rerum facies, pectoris enim dolor, in duas quaſi divulſus partes, ad dextri lateris claviculam et hypochondrium ferebatur, qualibuscunque interim ſymptomatibus, in melius verſis. Sanguinis ex utero ſtillicidium non penitus ceſſabat. Expergefacta noctu aegrota debilis erat, et paulo difficilius ſpirabat, ſed iuſculo refocillata, redeuntibus ſputis, mox, melius ſe habere, profitebatur.

Die 7. calor modicus, pulſus parvus, aequabilis et pacatus, ſputa multa, ſpiſſa, flava, facilia, reſpiratio egregie allevata, decubitus utrumque in latus commodus, ſudor frequens, alvus per morbum rara, nunc ſua ſponte liquata, urinae citrinae et albo notatae ſedimento. Nocturna quies bona, et non, niſi ſputorum irritamentis interpellata.

Die 8. demum omnia exoptato iſto tramite pergebant. Urinae nunc copioſiori onuſtae conſpiciebantur ſedimento, e clavicula et hypochondrio punctio cedebat. Poſt meridiem dolores ad partum ingruebant, prodeunte dein abortu, quem vix trimeſtrem fuiſſe coniicio. Eum moderatus ſanguinis u-

terini fluxus excipiebat. Nox, ob symptomatum lenitatem suavi opportuna somno.

Atque sic inter criticarum evacuationum constantiam, aegrota denique cum sanitate rediit in gratiam. Ipsa importuna ista tussi, per plures menses cedere nescia, cum morbo evanescente.

Praecipua, quae tam saevae pleuritidi opposui remedia, fuere nitrosa, oleum amygdalarum dulcium, gummi ammoniacum, sulphur auratum antimonii 3. praecipitationis, oxymel squilliticum, camphora, hordeique decoctum melle edulcoratum.

Scholia.

1) Vapores medicatos, magnae in quam plurimis pectoris morbis efficaciae esse, nemo facile dubitabit, quum totum alluere queant cavum aereum pulmonum. Sic vapor pleuriticae nostrae adhibitus, potuit irritante, resolvente et humectante sua virtute, pulmones ad exscreationem incitare, sputa mobiliora reddere, sanguinisque per hoc viscus expedire motum. Hoc autem medicinae genus, quamvis, quod non meruit, rarioris sit usus, omni tamen auctoritate non est destitutum. Ipse iam HIPPOCRATES a) suadet, ut istiusmodi in morbis, ex lagena, cui parvum sit orificium, bibatur, eam forte ob causam, ut partim liquor et halitus diutius conserventur calidi, partim, ut minores uno tempore haustus fiant, atque ideo vapor ore et naribus attrahatur copiosior b). Dein video, clarissimos viros HUXHAM c) PRINGLE d), et TISSOT e), in pectoris

a) Libro III. de morbis. S. XXIV. edit. Lind.

b) HUXHAM in operibus physico-medicis. T. II. p. 182.

c) Ibidem. T. II. p. 183.

d) V. Recensionem editionis anglicae V. observationum de morbis militum, in Comment. de rebus in scientia naturali et medicina gestis. T. XIV. p. 57.

e) Anleitung vor das Landvolk, in Absicht auf seine Gesundheit. p. 85. 86.

ris inflammatoriis affectibus, vapori ex aceto, vel ſolo, vel aqua diluto, haud exiguas laudes tribuere.

2) In pleuritide conſuetum naturae conamen eſt exſcreatio, per eam ſolam tamen morbus haud facile ſolvitur, ſed potius variae ſimul criticae evacuationes in decumbentis ſalutem debent conſpirare. Perfectiores criſes dedicant ſibi praecipue verae pleuritides, et generatim febres ad contactum ardentiores, ortae ex rigoribus, quos rigori reſpondens aeſtus excipit. Viciſſim criſibus imperfectioribus opportuniores obſervantur parvae potiſſimum febres, quales plerumque ex horroribus incipere, aut aeſtum non ad rigoris rationem, aut horrores admixtos habere, obſervamus f). Harum tribules cenſeo malignas iſtas febres, ex larvis pleuriticis initia capientes, quae et HIPPOCRATI videntur fuiſſe cognitae. g)

3) Felicem morbi eventum exſpectare licet, quando claviculas, ſcapulas, dorſumve dolor occupat, cum lateralis doloris manifeſto levamine. Etſi hanc rem COVS non tam dilucide expoſuerit, quam noſtrae aetatis auctores h), videtur tamen docere, quod aliquid boni a dolore circa claviculam in pleuritide ſperaverit, dum dicit: At ſectio (venae) non ſimiliter dolorem ſolvit, niſi dolor ad claviculam pertingat i). Quodſi vero dolor ad iſta loca extenditur, inſiſtentibus ſimul lateris cruciatu, ſpiritus difficultate et febris vehementia, nihil ſolatii exinde polliceri poterit medicus, quum haec grave inflammationis augmentum ſignificent. k)

4)

f) V. clariſſ. BRENDELII diſſertationem de ſeriori uſu evacuantium in quibusdam acutis. §. 6.

g) V. Coac. Praenot. n. 491.

h) V. inprimis Ill. TRILLERI Commentationem de pleuritide p. 5. et adiectas aegrorum hiſtorias, paſſim.

i) De acutorum victu. Text. 10.

k) V. illuſtr. v. SWIETEN Comment. in BOERHAVII aphoriſmos. T. III. p. 26, 27, et 64.

4) Gravidis pleuritidem absolute lethalem esse, pronunciavit HIPPOCRATES l), hanc tamen sententiam nostra mitigat observatio m) Periculosiorem eundem morbum iudicari graviditatis tempore, nemini quidem mirum videbitur, qui abortus, ex febris impetu periculum, subitas vasorum depletiones, ob sanguinis missiones largas et repetitas, uteri per tussim validos concussus, spiritusque ob abdominis molem auctos labores, perpendit. In nostra tamen pleuritica, sanguinis ex utero fluxum, ad inflammatoriae in thorace stasios resolutionem multum feciſſe, a veritate non videtur alienum.

Vayhinga Noribergam missa die 27. Maii 1771.

OBSERVATIO XXXI.

Dn. D. IOACHIMI FRIDERICI HENCKEL.

De

Sectione Caesarea.

Cum sectio caesarea satis nota, magnisque in arte viris aptissime descripta sit: superfluum foret in longum super ea excurrere sermonem. Tantum expono, quae mihi, in praxi medico-chirurgica versanti, brevi abhinc temporis spatio de illa occurrerunt observatu digna. Rari casus, quo maioris momenti sunt, eo magis medicorum attentionem merentur. Mihi enim, theoria hysterotomiae quidem imbuto, nunquam tamen hactenus occasio se obtulerat, istius operationis administrationem conspiciendi, multo minus eam propria encheiresi instituendi. Ante aliquot annos eius necessitas quidem urgebat apud matrem, quae tamen una cum prole praesentaneo fato potius cedere, quam partum caesa-

l) De morbis. L. I. c. 11.

m) V. Observationes huc pertinentes, quas profert illustr. v. SWIETNE in Comment. in aphorismos BOERH. T. III. p. 71.

caesareum subire, malebat. Frequentia casuum rariorum, mihi in praxi obviorum, me edocuit, quam necessaria medico sit concinna plenaque theoria eorum quoque, quae minus frequenter occurrunt. Operatio caesarea huc merito referenda est, quam variae partus difficultates insuperabiles pariter inevitabilem nonnunquam reddunt. In praesenti, quem mox fusius narrabo, casu nimis angusta pelvis in causa erat. Virgo 37. annorum, parvae deformisque staturae, gravida facta partus termino appropinquabat. Una dexterrimarum obstetricum Berolinensium, nomine *Plesman*, in adiumentum vocabatur; molimina partus incipiebant, aquae praeter opinionem effluebant, quamvis nullam infantis partem obstetrix tangeret, angustia pelvis clausoque ore uterino manui introitum, et accuratiorem explorationem quoque negantibus. Tunc ego in opem et auxilium rogatus, cum propria manu eadem ob impedimenta ulterius penetrare haud possem, partusque per viam naturalem absolutionem plane impossibilem esse convincerer; nihil consilii habebam, quam ut operationis caesareae administrationem suaderem, utpote unicum difficillimi casus remedium. Attamen reiiciebatur operatio, poscebaturque vivae prolis dissectio, extractioque per partes. Huius quoque encheiresis impossibilitatem demonstrans, monebam, ut alii periti medici consulerentur. Inter alios unus ex chirurgis gallicis, regiae munificentiae alumnis, accersebatur, qui vero partum in 3. septimanas adhuc differens, hoc spatio praeterlapso, felicem eius absolutionem spopondisse dicitur. Brevi tamen necessitas urgebat, partus caesarei institutionem a me efflagitandi, quamquam alius doctus vir, spem aliquam felicis partus fovens, operationem per unum diem adhuc removebat. Tandem eodem alteroque experientissimo chirurgo consentientibus, et adstantibus iisdem multorumque studiosorum corona, difficile opus aggrediebar. Parturiens angusto lecto commode imponebatur, omnium ad operationem necessariorum prae-

missa cura. Linea alba eligebatur pro loco sectionis, quam a semipollice infra umbilicum inchoans, usque ad dimidium circiter pollicem supra symphysin ossium pubis terminabam. Ad integumentorum communium dissectionem faciliorem reddendam, a me alioque ad latus adstante illa elevabantur, quantum fieri poterat; ipse vero incisionem hac ratione dirigebam, ut, cultrum continuo sursum deorsumque ducens, non prius desisterem, quam cutis discissio perfecta esset. Idem erat culter, quo *Cheselden* utitur ad secundam speciem sectionis lateralis lithotomiae instituendam. Tum manu suspensa lineam albam subiectumque peritoneum parvo vulnere transfigebam, postea istud dilatans eodem cultro super specillum sulcatum conducto. Deinde duos digitos sinistrae manus introducens, eorum ope interque eos discissionem versus symphysin ossium pubis absolvebam. His peractis, ileique sinisterius per vulnus proruente portione caute reposita, ipsum uterum parva incisione nunc aperiebam, quam, ante iam delineata encheiresi, ope specilli sulcati, cultri, duorumque sinistrae manus digitorum immissorum, per 8. circiter pollices substantiae uterinae ut et velamentorum continuabam. Humerus sinister infantis factam aperturam statim intrabat, quem ipsum tum invertens trahensque per pedes educebam, cum id per caput efficere non satis commodum esset. Collum infantis uno gyro circumdabat funiculus, quo statim remoto discissoque, curae obstetricis infans tradebatur. Deinde placentae, superius vulnus sponte ingredientis, reliquam portionem a fundo uteri solvens, integram eius molem producebam. Tandem sanguine per spongiam abluto, uteri artificialis plaga apte uniebatur, ibidemque externum vulnus, super quod emplastra glutinantia aliquot satis longa, plumaceoli balsamo Arcaei illiti, splenia et fascia uniens ad confirmandum imponebantur; regimine necessario tum quoque ordinato, potioneque subacido analeptica et anodyna praescripta. Puerpera paulo post ex voto

to bene se habebat. Antequam vero in enarratione pergam, adhuc annotandum, quod, cum lineae albae et peritonei incisionem sursum umbilicum versus ampliarem, unciae aliquot flavescentis liquidi superius ex abdomine exsilirent; dein quod tam parca sanguinis iactura intra totum operationis tempus fieret, quam absque hac experientia nunquam mihi persuasissem. Porro lochia rite fluebant; urina reddebatur sufficiens; somnus nocturnus puerperam reficiebat, evigilansque nil aegre ferebat. Hesterna deligatione remota, uterus apertus circa totum vulneris ambitum peritoneo quasi agglutinatus conspiciebatur. Detersо vulnere infusum ex herb. scord. salv. et melle ros. paratum in uteri cavum iniiciebam, mox revertens per uterinum ostium vaginamque; vulneri glomer lineum, cylindricum, filo affixum, balsamoque Arcaei illitum inferius immittebam; tum longorum emplastrorum glutinantium ope vulneris labia, imprimis supra iungebam; plumaceolos balsamo Arcaei imbutos, linteumque carptum insternebam; totumque apparatum fascia uniente iecta muniebam. Reliqua, ut pridie instituebantur. Puerpera per diem, proximamque noctem bene se habebat, pulsusque fere naturalem rhythmum pergebat. Praeterea tamen subiungendum, quod abdomen superius magis quam naturali in statu tumidum; etsi satis molle exstaret, sicque etiam maneret. Causa huius phaenomeni flatus esse videbantur. Hactenus universum abdomen panno laneo frisio, tepido oleo emollienti intincto, involutum erat, id quod nunc cum ante memorato infuso calido, aceto vini remixto, commutabatur, iiuncta simul huius fomentationis reiteratione. Tertio mane vinctura sublata optabilia omnia, vulnusque totum iam bonae notae monstrabat. In utroque vulneris latere aliquantum infusi, ex herb. scord. salv. et melle ros. parati, abdominis cavo iniiciebam, tentansque postea, num per aptam syringam extravasati, forte ibi commorantis, quid inde haurire possem, vel nihil omnino, vel ad-

modum parum educebam. Quoad reliqua, omnia eodem modo repetebantur ut pridie. Lochiorum fluxus perseverabat. Versus meridiem clyster parca quantitate provideque immissus, alvum aliquantum referabat. Attamen post meridiem optima spes felicis futurae sanationis subito frustrabatur. Vix enim duo studiosi, per integra nychthemera alternis vicibus vigiles puerperae adstantes, pransum discesserant, cum statim aegra erigi se, super latus imponi, et pulvinaria subiecta commutari sinebat. Tum vero non multo post enormis ordiebatur vomitus, magno impetu intestina per vulnus externum foras propellens. Ego quidem festinanter advocatus, deligatione revoluta intestina sensim leniterque in abdomen reducere conabar, restituens postea fasciationem, magis confirmatam adhuc per fasciae unientis applicationem, cuius §. 181. *in Introductione mea ad emendationem deligationis chirurgicae* ed. 2. memini. Interne liquor anod. min. cum laud. liqu. Syd. maritatus, ut et infusum theiforme ex Fl. samb. et chamom. propinabantur. Sed irrita omnia. Vomitus continuo fortiterque urgebat, ita, ut ambae adiuvantis manus vincturae etiamsi firmissimae, tamen nimis debili, succurrere deberent. Postridie uterque experientissimus medicus, in consilium apud puerperam rogati, et ego spem omnem abiiciebamus, pulsu parvo debilique existente, extremis frigentibus, sudore frigido manante, deliriisque accedentibus. Vinctura satis adhuc firma relicta, abdomen infuso supra memorato aceto vini remixto fovebatur, et utrique pedi vesicatorium apponebatur. Potus theiformis, modo laudatus, aliudque analepticum subacidum ad usum internum commendabantur. Nihilominus tamen puerpera, magis magisque viribus deficiens, tandem circa meridiem animam reddebat. Cum parentes nobis indicarent, defunctam iam 10. abhinc annis frequentes eiusmodi vomitus per 4, 6. septimanas continuas nonnunquam perpessam esse, absque diri mali medela; quin intra graviditatis

tem-

tempus saepius vomitum recurrisse, ut et ante operationem, quamquam minus fortiter et continuo; veniam secandi cadaveris petebamus, ut inde plenior rarissimi casus notitia ad nos perveniret. Qua concessa, sectio aliquot post horis a me instituebatur, praesentibus duobus illis clarissimis viris multisque studiosis. Reiecta ligatura, sursum et ad utrumque latus abdomen apertum conspectui nostro exhibebat fere omnia intestina tenuia inter se et cum colo coalita, quorum interstitiis cellulosis multa flavescens lympha inhaerebat. Omentum, insignibus vasis sanguiferis abundans, intestinis quoque concretum videbatur. Colon atque ventriculus flatibus nimie expansa turgebant. Maculae parvae leviterque inflammatae sparsim per ventriculum ac intestina apparebant. Uterus, in satis exiguam molem iam contractus, tam quoad eius externa, quam interna, nihil insoliti monstrabat. In pelvi circa uterum nullus sanguis extravasatus latitabat, excepto pauciſſimo, dextrorsum versus annulum abdominalem se prodente, qui tamen alias facillime ad vulnus appellere, eoque effluere potuisset, quique forte tum prodiit, cum uterus in novissimo illo vomitu per expulsa intestina dextorsum compressus, eiusque plaga ab externo vulnere remota erat. Diameter aperturae superioris pelvis ossеae, ab anterioribus retro ductus, 3. digitorum latorum tantum; ab uno latere ad oppositum manus transversae erat. Inferior apertura utraque amplitudine superiorem fere aequabat. In specie autem 3. ultimae vertebrae lumborum, introrsum valde prominentes, una cum superiori osse sacro tantam constituebant protuberantiam, ut capitis in nimis compressam pelvim descensus omnino plane impossibilis fuisset. Infans puella, soluta funiculo umbilicali revincto, languidam vitam agebat, cui excitandae sollicitam curam omnemque operam impendebat diligens et eximius chirurgiae studiosus GOTHARD, ab *Episcopo Bambergensi* et *Wirceburgensi* Berolinum missus, in chirurgia ulteriores progressus faciendi, assiduus idem quo-

que praelectionum mearum auditor, meaque utens familiaritate. In dextro capitis latere puellae ossa valde intro pressa erant, illisque in naturalem rotunditatem redigendi quamvis manus meas applicarem; irriti tamen erant conatus mei. Obtegebatur ergo tantum caput splenio vino calefacto intincto, desuperque mitra velabatur. Sequenti die ossibus extrorsum restitutis, capiti naturalis aptaque forma redierat; puellae autem vividae, beneque valenti ulterius prospiciebatur, nutricis curae eam optime commendando. Ex his itaque apparet, per sectionem caesaream vivam servatam esse puellam, quam ex matris parentumque desiderio necare debebam, ut mater conservaretur, quod perficere cum plane impossibile cognoscerem, praevideremque simul matri necem illatum iri, operationem in medium proferebam. Ratio impossibilitatis discindendae in utero prolis extrahendaeque per partes consistebat in eo, quod uteri orificium, aperturae pelvis superiori imminens, tam parum se dilataverat, ut unum modo digitum immittere, et explorationem non sine magnis parturientis doloribus, propter pelvis anguſtissimae resistentiam, instituere possem. Postridie ostium uterinum per reiterata molimina in tantum modo ampliatum erat, ut duo digiti ingrederentur, infantisque caput leviter parumque tangeretur. Ante 4. dies iam effluxerant aquae; parturiens maxime inquieta de ferocissimis doloribus conquerebatur, atque pluribus vicibus vomebat. Congrua remedia, sed irrita adhibebantur. Num sub hac rerum facie infantis discissionem audere mihi licuisset? Quicunque modo huius operis difficultatem rite intelligit, dissectionem reiiciet. Perpendatur, quaeso, cranii apertura, eius evacuatio, infantisque per caput extractio, tum periculum instantis matri necis inclarescet. Omnino autem, ad iustum aptumque de ista operatione iudicium ferendum, ipsius administrationem in levioribus casibus iam praecessisse oportet. Certe periculi atque terroris plenissima est encheiresis, quae unquam

a chirurgo instituenda sit; sed quis cognoscit? Attamen a viris, qui his intelligendis et ponderandis idonei iudices putantur, expectandum foret. Sed sileo. Num vero D. BOSSEL infantis inversionem, et CRANTZIUS forcipis usum adhibuissent? Non nisi difficulter haec ab eorum experientia et iudicio mihi persuadeo. Si tamen, praeter opinionem, eorum consilia eo collimarent; tum felici mihi contingere optarem, spectatorem testemque agere, ut a tantorum virorum dexteritate proficerem, atque encheiresin instituendam, mihi plane impossibilem, ediscerem. Porro, quale iudicium CRANTZIUS de sectione caesarea hic a me administrata feret? Nonne regeret, maturius eam adhibendam fuisse, priusquam infantis caput tantopere compressum fuisset, cum id solum matrem prolemque interficere potuisset? Fatendum omnino est, contusionem non levem fuisse. Sed quid agendum erat? Ea autem est dexterrimi, aptissimique artificii infelicitas, ut postea contradictiones ineptaque convicia illi opponantur a viris saepissime, a quibus nemo talia sibi persuasisset. Nunquam nimis providum esse nocebit, quam ob rem arduis in casibus experti probique viri in consilium et opem semper trahantur. Num vero CRANTZIUS comprobabit, quod in virgine dudum valetudinaria, vomituque habituali laborante sectionem caesaream instituerim? Statim occurrit excusatio, non nisi absolutam post operationem me illud resciviſſe. Sed etiamsi mihi ante constitisset, num propterea eam detrectare, matrem prolemque certissimae morti relinquere debuissem; et tum quoque, cum praevidissem, infantem me quidem conservaturum, facile, aut certe tamen matrem necaturum esse? Ratio, et propriae conscientiae vox me ad operationem impellebant. Sequatur CRANTZIUS suas. Nihil interest praesidium an satis tutum sit, quod unicum est. Demum an damnum forte attulit operationis locus, in linea alba electus, non ad latus ex communi consilio? Nullum video; potius levius periculum, variaque commoda inde redundant.

dundant. Accidere quidem potest, vesicam per urinae retentionem magnopere dilatatam sectioni impedimento fore, propria id testante experientia. Tum vero ea evacuetur ante sectionis ipsam institutionem. Quod si tamen vesica, antea nimis extensa, in minorem molem tam cito se contrahere haud valeret, uti necesse est, tunc omnino alterutri lateri incisio infligenda foret. Ab urachi discissione, si forsan ea contingeret, nihil mali iure timendum esse censeo. Caeterum sectioni maxime idonea ac tutissima linea alba est. Si enim in uteri apertura periculum quoddam minatur, a vasorum sanguiferorum insigniorum discissione pendet, quae tamen rariores in uteri anteriori parte occurrunt. Tum ex consueto naturae ordine placenta utero antrorsum minime adhaeret. Demum cum per plagam, peritoneo inflictam, ilei pars statim foras a sinistro latere prodiret, quanto maior hinc erupisset portio, sinistrorsum magis vulnere illato. Nihilominus tamen excipio certis sub circumstantiis, superius allegatis, sectionem ad alterutrum lineae albae latus praeferendam esse. Restat quaestio, quam ob causam gastroraphia non usus sim? Respondeo, rationem, quae istam operationem ad vulnus continendum necessariam postulasset, me nullam intellexisse, fasciamque unientem huic scopo adimplendo sufficientissimam me cognovisse. Intestina quidem impetuose proruperunt. Sed heu! quam enormis vomitus! Praeterea aegrae in lecto inversio et commotio vincturam necessario aliquantum relaxarunt. Quod si potestas fuisset celerrimae medelae vomitui afferendae, aut ego de inveterato, frequenterque recurrente malo instructus fuissem: tum huic maiorem attentionem atque providentiam impendissem. Tantum vero abest, ut gastroraphia eruptioni intestinorum refraenandae par fuisset, ut potius eadem filis evulsis eo maiora apportasset damna, nisi satis firma fascia uniens maximam partem, ad noxam avertendam, simul contulisset.

Berolino Noribergam missa d. 1. *Iunii* 1771.

OBSER-

OBSERVATIO XXXII.

Dn. D. CHRISTIANI RVDOLPHI HANNES.

De

Calculo sub lingua extracto.

Succenturio quidam dolorem sentit ad angulum maxillae inferioris, in latere sinistro. Tumet simul locus dolens. Fovetur tumor sacculis siccis, ex herbis resolventibus paratis. Non resolvitur tumor, qui durus est. Increscit ad fabae maioris maioremque magnitudinem. Eadem manet tumoris durities. Augetur dolor, qui iam ad aurem se extendit. Incipiunt etiam dolere fauces, simulque inflammari. Deglutitio fit difficilis. Leni laxante remedio ducitur alvus. Repetitur remedium hoc. Adhibentur gargarismata resolventia et iniectiones resolventes. Nullum ab his mali levamen. Cataplasmata nunc tumori imponuntur. Mollescit inde tumor. Mollescendo simul evadit minor. Inminuuntur etiam reliquae molestiae. Sed alius in ore se prodit tumor durus sub lingua, ad sinistrum fraenuli latus, prope radicem eius. Redit, quae imminui videbatur deglutitionis difficultas Huic accedit difficilis loquela. Emolliendo huic tumori opera datur. Emollitus incisione aperitur. Effluit pus. Inde levamen aeger sentit, qui postridie ita parum male sibi videbatur valere, ut in publicum prodiret. Aliquod tamen sub lingua sentiebat adhuc loquelae impedimentum. Vix triduo elapso redit sublingualis tumor. Redeunt cum eo reliquae molestiae. In auxilium revocantur, quae emolliendo tumori inservierant. Denuo pus exstillat. Tumorem apertum, quum specillo argenteo examinaret chirurgus legionarius D. BINGERT, instrumentum suum corpus durum attingere sentit. Illud, volsella captum, extrahit; et ecce verum prodeuntem calculum. En eius magnitudinem faciemque superiorem, a facie eius inferiori vix diversam, Tab. V. Fig. 3. Post extra-

ctum hunc calculum intra pauciſſimos dies priſtina Succenturioni rediit ſanitas.

Glandulam maxillarem ſiniſtram ſedem huius calculi natalem fuiſſe, haud dubium eſt. Non enim omnino eſt inſolitum, in locis glanduloſis calculos naſci. Sic in glandula pineali iuvenis apoplexia exſtincti vidit calculum *Bartholdus* KRUGERUS (*Anatomic. curioſ. Deodid. cap.* 12. *p.* 38.). Lapillos huius glandulae, in quinque mente alienatis, deprehendit GUNZIUS, qui doctiſſimus vir, poſt fata etiam celebris, varios citat auctores medicos, qui in eadem hac glandula calculos obſervarunt. Praeſidii Veſalienſis militi ſuppurabat parotis dextra, cum pure lapillus prodibat, piſum magnitudine aequans; ſequebantur plures alii. Ab aliis medicis idem obſervatum eſt. Amplus ſane ſe mihi offerret dicendi campus, ſi omnes illos medicos recenſere vellem, qui in thymo, glandula lacrymali, glandulis bronchialibus, meſenterii glandulis, aliisque calculos invenerunt.

Illis, quae rarius accidunt, calculos ſublinguales iure annumerat b. m. SALZMANNUS. Hic vir celeberrimus cum cl. SCHERERO obſervationem communicavit de calculo, fabae indicae minoris magnitudine, ex ductu ſalivali warthoniano excreto, quem quarto poſt huius excluſionem die alius minor ſecutus eſt. Haec obſervatio viro huic, qui iam e cathedra Duisburgenſi medicinam docet, anſam praebuit, de calculis his ſcribendi diſſertationem ſuam inauguralem Argentorati 1737. defenſam. Calculos ſublinguales obſervarunt etiam WIRSUNGIUS, *Gerardus* BLASIUS, *Roſinus* LENTILIUS, AVENZOAR, *Stephanus* BLANCARDUS, *Emanuel* KOENIG, *Felix* PLATERUS, *Hieronymus* MONTUUS, *Fridericus* LOSSIUS. Hos pluresque alios nominat *Martinus* SCHURIGIUS (*Lithologia* cap. 2. § 15.) Nominat eos *Chriſt. Frid.* GARMANNUS (*de miraculis mortuorum* Lib. III. Tit. III. §. 51.). *Guil.* COWPERI et *Conradi Ludovici* WALTHERI, qui ſimiles viderunt calculos, meminit laudatus SCHERER. Quibus ex

recen-

recentissimis scriptoribus celebrem illum Suecorum medicum, doctissimum ACRELIUM (*chirurgiske Haendelser* pag. 92.) addere sufficiet.

OBSERVATIO XXXIII.

Dn. D. CHRISTIANI RVDOLPHI HANNES.

De

Mictu verminoso.

Puella quaedam, usque ad tertium aetatis suae annum valetudinaria valde, tertio hoc aetatis anno in magnam incidit mingendi difficultatem. Dolores atrocissimos ex mictione sentiens, inter miserrimos eiulatus urinam non nisi guttatim mittere poterat. Parentes, de vita suae filiolae solliciti, meum implorabant auxilium. Huc illuc me tunc temporis vocans aegrorum cohors, impediebat, quo minus aegrotulam, ruri degentem, ipse visere possem. Praescribebam interim remedia, quae morbo tollendo, vel isti saltem levando, idonea iudicabam. Horum vero usus nullum morbi levamen attulit. Nunciabatur enim mihi, dolorum, quos inter mingendum sentiebat aegrota, non solum eandem esse vehementiam, sed post singulos mictus remanere etiam in vulva pruritum molestissimum, matrem infantis vero, quum inquisivisset, an forsan peregrini aliquid, pruritus huius causa, in vulva haereret, detexisse in ista parvos vermiculos, eosque acicula abstulisse, eoque facto cessavisse pruritum, similes vero vermiculos sese denuo visui obtulisse, et rediisse pruritum, quoties urinam aegra misisset. Facile hinc mihi persuadebam, vermiculos hos non ex intestino recto, solito hoc ascaridum hospitio, ad vulvam prorepsisse, uti forsan quis credere posset.

Propria ascaridum signa sunt (si nempe in intestino recto haerent) *vehemens ani pruritus, continua vellicatione sensilissimi loci molestissimus, tenesmi et ad alvum deponendam frequens irri-*

tatio, quibus nonnulli addunt stercora, instar equinorum aut ovinorum per globulos ejecta: si autem hi vermiculi adsint, satis cito in faecibus se monstrare solent, inquit, de vermibus intestinalibus hominum doctissime differens, *celeb. van* DOEVEREN, nulloque medico rationali haec signa latent, de quorum vero in aegrota mea absentia literis certior fiebam. An igitur in vulva sunt geniti? In hac ascarides observarunt BIANCHI, FORESTUS, TIMAEUS, RODERICUS a CASTRO, quos citat cl. PALLAS in erudita sua dissertatione *de infestis viventibus intra viventia*. Sed nonnisi post mictum apparuerunt. Ut ergo ex renibus vel ex ipsa vesica urinaria prodierint, necesse est. In his enim quoque partibus quandoque vermes reperiri observata docent. Ut autem indolem ac formam horum vermium cognoscerem, parentes aegrotae rogabam, ut inquirerent, an etiam urinae filiolae suae vermes innatarent, mihique aliquam eius quantitatem transmitterent. Aderant enim aliquando temporis intervalla, ubi puella lotium sine magno dolore et satis magnam eius copiam mittebat. Referebant mihi, multos se in isto deprehendisse vermes parvos ac viventes, quos mortuos vero in isto, quem mihi miserant, lotio deprehendi. Vivebant enim hi vermes in urina adhuc calida, moriebantur in frigida. Eos autem, microscopio subiectos, simillimos illis ascaridibus deprehendi, quos saepe ingenti caterva homines per alvum deponere solent.

Medicamenta ordinavi, quae enecandis vermibus apta reperiit ars nostra, et talia quoque ab aliis medicis praescripta esse, expertus sum. Horum ille fuit effectus, ut aegrota paulatim a morbo suo convaluerit.

Rarior sane morbus mictus verminosus est, tamen et ab aliis quoque medicis observatus. *Per mictionem cum urina*, inquit *Felix* PLATERUS (*Prax. med.* Tom. III. p. m 873.), *quales in caseo putri gignuntur, vermes exiguos illisque omnino similes vivos innumeros, urinae innatantes, sed mox fundum petentes, illicque extinctos conglomeratim iacentes, a colico aegro*

emictos

emictos vidimus. Poſtea idem in alio aegro eveniſſe obſervavimus, atque alios hoc quoque obſervaſſe legimus. Reinerus SOLENANDER (*Conſil. med.* Sect. V. Conſil. 15.) teſtatur, ſe vidiſſe exiguos *vermiculos vivos, tenues, in urina excretos, quales putridis caſeis innaſcuntur.* Quotidianum horum vermium mictum vidit etiam illustr. TULPIUS (*Obſerv. med.* Lib. II. cap. 51.). Poſt quinque dierum iſchuriam, ut refert cl. ACREL (*chirurgiske haendelſer anmaerkte uti Kongl. Lazaretet* p. 232.) mulier quadraginta annorum multos vermiculos, aſcaridibus ſimiles, per urinam excrevit. Vermiculos teredinibus maioribus in caſeis conſpicuis ſimiles, minutis pedibus nigroque capite gaudentes, cauda aculeata, a puero decenni cum urina excretos vidit celeb. DELIUS (*Amoenit. med.* pag. 53.). Hos vero teredines nihil niſi veros fuiſſe aſcarides, iudicat celeb. de SAUVAGES (*Noſol. meth.* Tom. III. pag. 202.) qui ſimilem aſcaridem cum urinis a viro emiſſum vidit, qui dyſuriam et dein iſchuriam patiebatur, antequam vermiculus ille eiiceretur, unde aſcarides hos iſchuriae cauſis iure annumerauit D. D. HOLTZHAUSEN (Diſſ. inaug. *de ſuppreſſione urinae vera* pag. 33.). Sed praeter hos viros alii quoque medici mictionem verminoſam viderunt, quorum plurimos a laudato cl. PALLAS, amiciſſimo meo *Eduardo* SANDIFORTIO (*Natuur en Geneeskundige Bibliotheek.* 5. Deel. 1. Stuk) et *Abrahamo Iacobo s'* GRAEUWEN (Diſſ. inaug. ſiſt. *medicinam ex urina*, pag. 64.) citatos lego.

Eadem illa, de qua locutus ſum, puella elapſis pauciſſimis poſt morbum illum annis, febre corripiebatur verminoſa. Plures tunc per vomitum atque alvum reddidit lumbricos, et per hanc ingentem ſimul aſcaridum copiam. Viſi illam et febrem valde validam deprehendi. Ore nihil niſi emulſionem aliquam refrigerantem papaverinam aſſumere voluit. Clyſmata praeſcripſi chinata, quorum repetito uſu intra quatuordecim dies convaluit. Nulla adfuit hoc tempore ſtranguria, nullus vermium mictus. Sed hic cur iam defuit?

An priori illo tempore vermium ovula ex inteſtinis per vaſa lactea ad ſanguinem, cum ſanguine ad renes et ex his ad veſicam urinariam ac urethram delata ſint? Huic theoriae faventem invenio celeb. DELIUM. Favet illi D. D. *van* PHELSUM, *Hiſtoria ſua phyſiologica aſcaridum* clarus. Cl. KRATZENSTEINIUS forſan eorum ortum muſcillarum ovis adſcriberet, ad vulvam ac urethram depoſitis. Amplum ſane diſputandi campum invenirem, ſi in omnes de vermium ortu ſententias inquirere vellem. Tantum vero hoc ſententiarum diſcrimen quid aliud eſt, quam incertitudinis adhuc verum argumentum.

Reticere autem hic non poſſum, in patria mea a vulgo et praeſertim a gente ruſtica ut optimum authelminticum aeſtimari daucum ſativum ſeu carotas luteas *(gelbe Möhrrüben)* crude comeſtas, quas ut tale remedium, inprimis contra aſcarides, etiam ab illuſtri ROSENSTEINIO laudatas invenio. Parentes aegrotulae illius, de illarum virtute hac experientia convicti, liberis ſuis magnam ſaepius earum quantitatem comedendam concedebant. Alia eorum filia quinto aetatis ſuae anno incidebat in pertinaciſſimam alvi obſtructionem cum vomitionibus continuis. Advocatus aegrotam maxime febricitantem invenio, eiusque abdomen tumidum valde et fere tympaniticum. Evomebat, quicquid vel remedii vel alimenti aſſumeret, cui ſemper illarum carotarum magna fruſta admixta videbam. Experiebar, aegrotam praegreſſo ante morbum die ediſſe magnam carotarum copiam. Ex cauſa morbi! Quaecunque ad alvum reſerandam tentabam irrita omnia erant. Increſcebat febris, cui aſſociabantur dirae convulſiones. Sub harum gravi paroxyſmo aliquo mane ſponte ſolvebatur alvus, cum qua ſimul magna carotarum fruſta prodibant. Iam affulgebat ſanitatis recuperandae ſpes. Hanc vero fallacem fuiſſe, docuit ſeptimo die ſub atrociſſimis convulſionibus ſecuta mors. Carotae igitur illae infantibus non niſi in minutum raſae praebendae forent. Coctas ego crudis praeferrem. Per coctionem enim non perdi anthel-

helminticam earum vim, propria autopsia didici. In promptuario Hamburgensi lego, Longosoliae et in tota Thuringia, testante id cl. SCOBERO, ex carotis illis coctione praeparari succum melleum dulcem, qui, uti in tussi sicca et phthisi saluberrimus sit, ita virtutem quoque anthelminticam possideat.

Vesalia Noribergam missae die 26. Iunii 1771.

OBSERVATIO XXXIV.

Dn. D. GEORGII FLORIANI HENRICI BRÜNING.

Uteri hydrops graviditati iunctus.

Foemina quadragenaria, per plures continuos annos perillustris matronae pedissequa, vitam sedentariam agens, mensium difficultatem et ἀταξίαν, huic vitae generi familiarem fere morbum, sociaque huic symptomata subinde passa est: Quibus, quae ars iubet praesidia, tam diaetetica, quam pharmaceutica, non sine fructu oppositа sunt. Caeterum bona fruebatur sanitate.

Haec post fata herae, animum ad coniugium intendens, viro nubit sutori, cumque eo vitam, quam ante connubium degerat desidem, inactuosam, sedentariam, cum victu levi, lauto, eupepto, iam vivere pergit victu utens difficili, crasso, gravi.

Lapso uno alteroque post celebratas nuptias mense, appetitus laedi, dolere caput, ventriculi munus turbari, decolorari facies, oculi livida circumfundi zona, alvus segnescere, torpere corpus, urina minui, silere catamenia, elevari abdomen, tumere sub vesperam pedes, mammaeque prominere coeperunt: Quae tamen omnia, cum veram arguere graviditatem mulierculis viderentur, omnino non curabantur, potius, quae ad instantem partum requirebantur,

tam

tam matri, quam infantulo nascituro, necessaria comparabantur sollicite.

Praeteribat unus post alterum mensis, ad nonum, decimum, undecimum, ad annum usque, absque quod exspectatum quotidie puerperium sequeretur: Pergebat interim in ingentem molem elevari venter.

Iam peribat sensim concepta de graviditate idea, eiusque locum occupabat ingens de mola, de hydrope, de scirrho, de vermibus, hydatidibus, tympanitide etc. metus. Quibus omnibus in consilia et auxilia vocati undiquaque medici, pro varia ingeniorum fertilitate, varia quoque opposuerunt medicamenta, emmenagoga, pellentia, crocata, hydragoga, purgantia, anthelmintica, carminativa, discutientia varia, externa, balnea, unguenta, sexcentaque alia, hic non memoranda. Haec promiscue per longum tempus sine vel minima affulgente felicis succesſus spe adhibita sunt.

Per biennium forte haec rerum facies non mutata perstitit, elevatum quam maxime mansit abdomen, gravidae gemellos gerentis partu proximae simillimum, sine alio notabili, nisi quod ventris insolita moles advehebat, incommodo.

Iam autem motus accedebant infimi ventris spasmodici, dextrum latus potissimum occupantes, valde dolorifici, manu abdomini impositа facile sensiles, noctu praeprimis ingravescentes; quibus varia iterum medicamenta tam externa, quam interna, sed sine fructu, adhibuit.

Tandem vigesimo septimo circiter post morbi principium mense, doloribus colicis atrocissimis corripitur; accedit vomitus, perquam molestus, enormis, largus, post vehementissimos nixus, suffocationem minitantes, incredibilem materiae aquosae, limpidae copiam per periodos evacuans. Augentur exquisitissimi dolores, profluitque per muliebria, iteratis vicibus, pleno rivo, ingens aquae collectae, lentae, nauseosae, quantitas, ad animi deliquia usque, cum nullo dolo-

dolorum, vel minimo dispendio : Potius hi ita increverunt, ut tandem sera nocte, frustra vocatis in auxilia et stupentibus novum hoc et dirum morbi genus vicinis, post devoratas tot incertitudinis aegritudinumque aerumnas, accedentibus spasmodicis artuum motibus — et quid? filiolam enite-retur, vegetam, sanam.

Detumuit insigniter, post egressum hospitem remotaque impedimenta, abdomen, valet et viget mater, vivit, valet, et bene valet neonata, sicque totum hoc intricatum maxime medicisque indissolubile aenigma, sola obstetricante natura, solutum est.

Scholium.

Hydrope foeminam hanc laborasse nullum dubium est. Docent hoc collatae morbi circumstantiae. Eventus hoc comprobavit et evacuata tam per vomitum, quam per muliebria ingens collectae aquae copia. - Vomitu hydropicorum aquas saepe reddi morbumque sic sanari novum non est — exempla notaverunt Marcellus DONATUS, du VERNEY, FORESTUS, SCHENCKIUS, MONRO etc. — Symptomatum ratio, abdominis elevati figura, elevationis ipsius modus, manuque facta in morbi principio cauta exploratio, uterum primario distentum et aquis quidem distentum arguebant. - Arduae ideirco decisionis quaestio haec forte foret : *Utrum graviditas hydropem, an potius hydrops graviditatem hic antecesserit?*

Utrumque maxima non caret difficultate. - Collectarum in utero iam gravido aquarum exempla plura notavit MAURICEAU etc. idem probat, qui sequitur casus. Sed unde tam serum, post septem et viginti menses demum eveniens puerperium? - Differt quidem nonnunquam natura, si ex quacunque sontica causa impediatur, foetus iam maturi exclusionem : qualia exempla in Diariis medico-chirurgicis (Iournal de medicine et chirurgie) bina, plura alibi prostant. - - Saepe oblivisci eiusdem omnino videtur, donec tandem no-

va accedente causa, vel externa, vel interna, lacessita eius exitum moliatur; tunc autem corruptus utplurimum prodit et solutus iam in frusta foetus. - Notabilem casum cl. BREHM in Diss. sua de hydatidibus notavit: ubi foemina per biennium pro ascitica habita, tandem sex saccos spithamam longos, aqua foetidissima plenos, unum autem sceleto embryonis gravem ex utero excluſit. - Sed hic puerperium felix, et partus infantis, novimestri similis. - Praeter naturam distentum iam aquis uterum conceptui capacem ego vix crediderim. - Factam conceptionem, clauso licet p.n. ostio uteri interno, vidit RIOLANUS. - Fieri eandem posse in Fallopii tubis docuit me iam autopsia. Crescere ibidem posse et in notabilem quoque molem augeri, antequam in uterum glisçat, observata subinde monstrarunt, quin ad plenariam embryonis organisationem eundem ibi morari, et in dilatatis quam maxime huius tubae sic dictae membranis hospitari posse, ad ipsius partus tempora usque, tristes aliquot obstetorum Gallicorum experientiae nos docent. - Sed horum omnium ad subſtratum casum applicatio? - Hoc opus, hic labor est.

OBSERVATIO XXXV.

Dn. D. GEORGII FLORIANI HENRICI BRÜNING.

Graviditas cum uteri hydrope et ascite iuncta.

Foemina trigenaria et quod excurrit, habitus sani, torosi, alacris, viro per aliquot annos nupta, bis mater, ob suppressum per bimestre tempus lunare tributum, aliaque nata sibi symptomata e.g. odontalgiam, matutinum ptyalismum, nauseam, intercurrentes vomitus etc. gravidam se putat; praeprimis, quum elevatum abdomen, spontanea lassitudo, appetitus irregularitas etc. huic opinioni patrocinaretur. Verum

rum enim vero poſt natum ſponte largius urinae defluvium per aliquot dies continuum, omnis haec intumeſcentia, ſimul cum concepta graviditatis idea perit, redit corpori vigor et alacritas, redit roſeus faciei color, ſtrenueque ſolitis laboribus iterum vacat.

Brevi poſt revertitur praeternaturalis corporis tumor, augetur cito, inflantur pedes, urina mingitur pauca, alvusque ſegnior multum faceſſit operis, decoloratur vultus, perit oculorum vivida ſerenitas, opprimitur pectus, intercluditur reſpiratio, dolorque ventris accedit gravativus.

Hinc cum de aſcite nulla ſupereſſe videretur dubitatio, varia a variis, vicinis, amicis, medicantibus vetulis, aliisque circumforaneis, quae hydropi convenire remedia didicerant, adhibita remedia ſunt: ex quibus, quae reſcire licuit, ſequentia fuerunt.

Stercus vaccinum cum ſeminibus cumini et ſulphure vivo mixtum, abdomini circumponi iuſſerat medicans iam a longo tempore ſacerdos, pulveremque nigrum, purgantem, draſticum, antimonialem ſimul capiendum dederat, a cuius unica doſi trigeſies ſaltem deiecerat. Iterata haec aliquoties ſcena fuit, cum aliquali abdominis ad tempus detumeſcentia, celerique morbi reditu.

Pilulas ex ſcammon. Gamboia, reſin. ialapp. tartar. vitr. an. gr. viij calomel. ſeu mercur. dulc. ℈ß. ol. ſuccini gtt. iij. thereb. ven. q. ſ. ad conſiſtentiam, dederat chirurgus vicinus, qui pilulas quoque hydragogas cl. Shaw ad gr. xx. pro doſi cum inſecuta enormi hypercatharſi exhibuerat.

Formula earündem haec eſt: Rec. Extr. aloes unc. ij. ſcammon. ʒj. reſinae ialappae, extracti colocynth. aa. dr. v. Gamboiae, extr. bened. *) aa. ʒß. tartar. vitr. dr. vj. elaterii, ca-

 ryoph.

*) Extractum benedictum ex unc. ſemis fol. ſennae cum pari quantitate rhabarbari duabusque drachmis agarici conſtat. Haec ſpiritu vini et aqua lact. infunduntur, et dein leni igne ad conſiſtentiam extracti exhalant.

ryoph. macis, castor. Ruff. croci an. dr. ij. calomel. ʒiß. syr. de spina cervina q. s. ut fiat massa.

Fregerat horum usus omnimode laceſſitas iam vi morbi vires, evacuabatur quidem collectum hoc p. n. serum, redibat autem tanto citius corporis moles. Ex iuniperi ligno et geniſtae ſtipitumque fabarum cineribus potum decoxerat amica, qui tamen creſcenti indies malo parum vel nihil profuit; non magis, quam exhibitum brevi poſt gummi guttae, decoctum corticis interioris ſambuci, cucumerisque aſinini ſuccus inſpiſſatus.

Tandem medicum adiit, empyricum quidem, ſed ſatis felicem: hic vomitoria hoc morbi genus feliciter nonnunquam debellare videns, dum incaſſum purgantia adhiberentur, infuſum croci metallorum ad tertiam usque vicem, non ſine fructu exhibuit, praeſertim quum interpoſita, ex roborantium claſſe, medicamenta, vacuis temporibus ſumerentur, ſimulque appoſitis faſciis laxata nimis partium compages firmaretur.

Detumuerat inſigniter abdomen, redierant ad ſtatum naturali propiorem pedes: Verbo, ſigna aderant rei feliciter gerundae, quum iam depleto ventre tuber in abdomine reſtaret magnum, ſphaericum, nulla arte domabile, uteri gravidi figuram aemulans. Acceſſerat iſchuria, aegram ad extrema usque agens. Haec rerum facies erat, quum meum rogaret auxilium. Sextus iam agebatur a prima morbi invaſione menſis, abdomen diſtentum erat a protuberante revera utero, quem tamen aequabilem magis et rotundulum deprehendi, quam quidem a foetu legitime formato eſſe ſolet. Tumebant muliebria a contenta in illis materia aquoſa lenta, cuius acrimoniam ardor et voluptuoſa partium titillatio prodebat. Clauſum erat, ut in graviditate vera, et retractum uteri os, quin oblitum fere materia viſcoſa tenaci. Sequeba tur quemlibet corporis motum abdominis tumor, eique inhaerens pondus: Turgebant lacte aquoſo mammae,

pro-

protuberabant papillae, quarum discus decolor et lividus observabatur. Compressérat uterus, laxatis suis ligamentis, adeo ultimas urinae vias, ut catheteris ope evacuari cumulatum ibi iam per aliquot dies lotium esset necesse.

Re bene considerata vix dubii aliquid penes me manebat, de latitantibus in ipso uteri cavo aquis, quamquam vividus faciei color, mammarum torositas, pulsus agilis et plenus, concoctio laudabilis etc. contrarium suadere et graviditatem potius indicare videbantur.

Certior itaque cum de hac re fieri vehementer cuperem, leveque et omnis periculi expers scirem faciendum, quod penes me constitueram, tentamen; postridie, quum cathetere insignem rursus urinae copiam e vesica traxissem, omni, qua potui, cautione, inmisso in vaginam digito conductore, catheterem ori uteri lente inmisi, et obtinere revera, quod suspicatus fueram, deprehendi. Prodibat magna aquae ibi collectae flavescentis copia. Libras forte decem simul et semel ex utero hausi, ventrem ligaculo cinxi, sicque aegrotae de brevi futura plenaria restitutione gratulatus, domum redii. Sequenti die sponte iam redditum audivi lotium, eodemque modo eandem circiter aquae lentioris quantitatem siphone eduxi, quum aegrotae tremor, conatus vomendi, anxietas, sudorque frontis unctuosus, frigidus, de finienda operatione moneret.

Calidis itaque linteis involuto firmatoque nonnihil ventre, exhibito aegrae cardiaco, imperataque quiete, quod reliquum erat in crastinum diem remisi, cum libras forte binas materiae viscidae, nauseosae acciperem. Et neque tunc omnis evanuerat infimi ventris tumor, quin potius notabilis supererat abdominis, praesertim in sinistro latere elevatio; cuius tamen causam brevi post detexit exhibitorum roborantium medicamentorum effectus, et rediens viscerum tonus. Veros foetus vivi motus sentiit mox foemina; sentii et imposita manu ego. Sicque et hic veram graviditatem cum

uteri hydrope et ascite simul iunctam deprehendi. Absoluto termino infantem feliciter peperit vivum et vegetum.

Scholion.

Inter morbos difficillimae diagnoseos profecto et uteri hydrops numerandus. - Graviditatem hic saepe mentitur, et vice versa in hydropis formam saepe se induit graviditas. Dederunt quidem cl. SCHOLZIUS, SENNERTUS, FORESTUS, ROLFINCIUS, MAURICEAU etc. certas quasdam characteristicas huius morbi notas; verum ad certi et indubitati quid hac in re statuendum non sufficiunt. Fallunt, quaecunque dederunt, et speciosissima licet, pathognomonica signa. Quid mirum, si circa lata in huiusmodi morbis prognostica, erraverint quoque magnorum nominum viri. Sic praegnantem nobilem Helenam de Mocenigo, medici inclyti Veneti Fr. STABILIUS et Ben. FLANGINUS ut tympaniticam tractaverunt: neque ita diu est, quod celebrem in Belgio austriaco ICtum, Cancellarium T. de simili medicorum, in coniuge sua gravida, commisso errore, graviter querentem audiverim. Hallucinatus iam est in propria uxore circa eandem hanc rem AVENZOAR. - Crescit haec diagnoseos difficultas, si graviditati iunctus fuerit hic morbus. Movit in hoc subiecto suspicionem hydropis uteri a) morbus socius ascites brevi ante expulsus, b) oedematosus genitalium tumor, c) sphaerica et aequabilis omnino uteri distenti figura, d) humoris aquosi in mammis praesentia, e) decolor et luridus, qui papillas ambiebat, discus, f) gravitatis seu ponderis insolitus sensus, qui graviditatibus praecedentibus non adfuerat, g) tumoris, seu uteri distenti quemlibet corporis situm sequax natura, h) tumoris huius in infimam ventris regionem decubitus.

In iis, quae uteri hydrope laborant, vividus faciei color, externusque sanus corporis habitus animique vigor, saepe inalterata manent, ob intacta plerumque digestionis et nutritionis organa. - In ascite non ita.

Gra-

Gravidis exhibere vomitoria, emmenagoga, purgantia, diuretica, subinde noxium. - Non tamen tanta moliuntur embryoni pericula, ac vulgo quidem creditur. - Notae nimis sunt meretricularum infames artes, earumque saepe numero irrita conamina ad expellendum novum, honori suo detrahentem hospitem. Venaesectiones largae, iteratae, hausta, quae pellere foetum dicunt, actuosissima medicamenta, omniaque illa, quae sacra vetularum officiositas puellis porrigere solet, expertae virtutis secreta matrem saepius, quam foetum iugulant. Conferri meretur cel. HOFFMANNI Diss. de laesionibus externis abortivis, venenis ac philtris. Venaesectiones et largas et iteratas gravidis innocuas probant Rod. a CASTRO, *Amatus* LUSITANUS. MAURICEAU foeminam gravidam memorat, cui quadragesies quinquies in brachio, bis in pede, semel iugularis secta vena fuerat, idque sine ullo embryonis periculo. Alterum addit exemplum gravidae, cui octavo graviditatis mense vigesies bis in brachio, bis in pede phlebotomia instituta fuerat: toto autem graviditatis eiusdem tempore eadem haec nonagesies sanguinem miserat. Idem prorsus diaria medico-chirurgica confirmant, quae et vomitoriorum graviditatis tempore innocuum usum experientiis probant. Incassum exhibita scio ad eiiciendum foetum emmenagoga fortissima; movent haec quidem sanguinem, totique circulo rapidiorem imprimunt motum, nil autem promovent, per accidens pellentia fiunt. Vehementissima purgantia et in nostro casu embryoni innocua fuerunt. - Tunc nocent, si partium simul internarum spasmos producunt graves, dolorificos. - Hinc dulcia omniaque illa, quae flatulentias in corpore generant, et sic spasmos cient, facilius abortire faciunt. SCHOLZIUS ex usu mannae abortum natum in A.N.C. memorat. - Innoxios purgantium et drasticorum quoque usus in gravidis notavit in iisdem Actis WEDELIUS, descripsitque in Tract. de gravidis a diarrhoea, dysenteria et usu drasticorum purgantium innoxie

libera-

liberatis. - Temerarias huiusmodi evacuationes sequi facile solet tenesmus. - Hic embryoni multo periculosior. - Abortuum inde natorum exempla notavit FORESTUS, LANZONIUS etc. - Timuit eundem iam senex noster COUS: Praegnanti, inquit, si tenesmus superveniat, abortire facit. Nephriticis spasmi infimi ventris dolorifici solennes esse solent, hinc et foeminis hoc morbo laborantibus frequens abortus est, teste MAURICEAU etc.

Vesalia Noribergam missae d. 11. *Sept.* 1771.

OBSERVATIO XXXVI.

Dn. M. BALTHASARIS SPRENGERI

Ad medicinam electricam pertinens.

N. uxor civis cuiusdam Goeppingensis, in Ducatu Würtembergico, nata mense Decembri anni 1706, corporis obesi, spongiosi, et, ut videbatur, constitutionis phlegmaticae, vitae autem sedentariae, exeunte anno 1766. apoplexia serosa gravissime correpta, adhibitis remediis in hoc morbi genere ordinariis, mox e morbo convaluit, secutis tamen per intervalla 3 - 4. mensium aliis tribus eiusmodi insultibus, sed minus gravibus. Inde ab insultu isto primo pedes sensim debilitari, visus vero hebescere; quibus vitiis corrigendis, novisque insultibus avertendis crebro medicina alvum ciens et fonticulus in pede ad derivandos humores, et nescio quae alia ad eosdem attenuandos oppositа sunt: ipsa, ut fieri solet, oculis corroborandis varia, inprimis spirituosa, subinde adplicuit. Sub initium anni 1768, cum Maulbronnam, ad me meosque invisendos, proficisceretur, ea fuit pedum imbecillitas, ut difficillime se moveret, et pupilla utriusque oculi, inprimis dextri, tam coarctata, ut aperturae diameter vix ultra 2 lineas poll. Würt. posset ullo modo dilatari. Nec visu suos discernere, nec, qui cibi in mensa

ci

ei proponebantur, ipsa potuit dissecare, nec quicquam ab aliis dissectum fuscina, sine pluribus aberrationibus prehendere. Quibus malis pressa persuaderi tandem sibi passa est, ut electricam, toties oblatam medicinam experiretur. Cum iam statuerem, hoc medicinae genus, non nisi peritissimis medicis, Dn. Collega, *cel.* CONSBRUCHIO, et *cel. Dn.* KOEHLREUTERO, quos honoris caussa nomino, consultis adhibendum esse; ex illius consilio fonticulus accessit, in cervice setaceum, ex huius autem praescripto, hic subiuncto, decoctum ad mundandos et attenuandos humores fuit quotidie praebendum, una cum pilulis e cicutae extracto formatis, quae sola praecepti pars posterior non est observata. ℞. Rad. Bardan. Sapon. aa. ʒij. Valerian. Cort. L. sassafras an. ʒj. Hb. Millefol. M. iv. Rutae M. ij. Sem. Foenic. ʒß. C. C. M. D. S. Species, zum Trank. ℞. Extr. Cicut. ʒj. F. Pil. pond. duor. gr. et Sem. lycop. consp. D. ad Sc. Uterque iussit caveri, ut ne senex, apoplecticis obnoxia insultibus, et continua laborans cephalalgia, commotionibus electricis, praesertim fortioribus, subiiceretur. Relaturus, quae ad hanc pertinere videntur curationem, digeram, quae observata sunt, in *quatuor periodos.*

Periodus I.

Ineunte itaque Martio dicti anni 1768, b. c. D. adhibendae electricitatis initium feci, et quidem, quod a necessaria supellectile nondum instructus eram, hoc modo:

1) Foemina *in continente posita,* et proxime ante quemlibet electricitatis usum 1 — 1½ ℔ *illius decocti bibens*, ut (ex consilio clar. ZEZELII in Consectariis electrico-medicis sub titulo: Contractura) vasa aegrae liquore congruo implerentur, ne qua in motum acta materia noxia in nobiliores partes proiiceretur,

2) per octiduum, *bis* quotidie, mane scilicet et vesperi.

a) Sensit primo *ventum electricum* ex cuspide gladii, qui conductor globo proximus erat, primo in oculos pal-

pebris clausos, deinde in eosdem retectos exeuntem. Secutus hic sum cl. GISLERUM T. XVI. Act. acad. scient. Stockh. p. 159, qui hac ratione caecitati medebatur. Sollicite cavi, ut ne scintilla ex oculis prorumperet, quod alias pessime ceciderat scintillarum ex ipso bulbo oculi nudi exitus. Curavi propterea, ut, antequam globus fricandus machinae gyraretur, oculus cuspidi adpropinquaret, et a cuspide tam prope abesset, ne posset scintilla exoriri. Visus hebetior fieri, incipere lippitudo oculi, maxime sinistri, oculorumque exinde obscuratio. Commutavi hinc, precibus aegrotae victus, ventum

b) cum *fomentatione electrica*, admovendo globosum conductoris ferrei extremum oculis nunc tectis, nunc retectis, ita 1) ut oculos, antequam globus circumageretur, ipsos tangeret, 2) et hic contactus aliquandiu persisteret. Credidi, fortassis hoc modo materiam electricam maiori copia, sed minori impetu leniusque, quam si ventus electricus illaberetur oculis, ad hos accessuram. Nondum potui Divischianam fomentandi rationem adhibere, id est, conductorem, cera totum, exceptis ambobus extremis, obductum adplicare. Nec fomentatione, femina adhuc in continente posita, quicquam me profeciisse inveni.

c) Parvam ergo phialam Leydensem, quae vix 1 ℔ aquae poterat capere, electricitate replevi, quam manu tenens feminae filia ad *foramen orbitale* utriusque oculi alternis vicibus ita adplicuit, ut *ex nervo scintillas*, sed sine commotione electrica, debiliores et gradatim fortiores *eliceret*. Continuata hac per aliquot dies agendi ratione, quae statum feminae nequaquam mutavit, percommode accidit, ut octennis feminae nepos, ad quem de circulo electrico concussorio auditiuncula pervaserat, subito interveniens eodem tempore, quo pueruli mater

la-

lagenulam aviae admovebat, altera manu manum aviae, altera autem manu manum matris, qua haec phialam tenebat, prehenderet, et hoc modo forte fortuna commotionem electricam avia in capite sentiret, quae, cum antea nihil harum rerum sensisset, novitate sensationis subitae et insolitae admodum perterrita est. Elapsis autem aliquot horis totum suum corpus multo melius habere, caput inprimis, quod, uti dixi, continua cephalalgia premebatur, valde levatum esse, adseverans rogavit, ut huiusmodi commotiones in posterum repeterentur.

Periodus II.

Parata iam sella electrica, et reliqua supellectile electrica ad hoc institutum necessaria, potuit *poni in insula*, opusque coepit ferventius urgeri, neque tamen depositi memoriam moniti de commotionibus aegrae periculosis sollicite evitandis. Collocavi itaque illam in sella electrica, et per alterum octiduum hoc modo tractavi.

1) Non nisi a) *bis*, mane et vesperi, primo per horae quadrantem, deinceps per dimidiam horam, b) uno die non nisi *simplicem*, altero simplicem electricitatem cum *concussoria* coniunctam adhibui, ita, ut nunc praecederet, nunc sequeretur concussoria, c) et *decoctum* ante quemlibet electricitatis usum, ut dixi, per omne huius curationis tempus, sumeretur.

2) Catena, quam femina manu tenebat, connexa fuit cum conductore, et, admotis illi vel digito vel corpore metallico non electricis, gradatim post minora ab initio, deinde post maiora temporis intervalla *scintillas electricitatis simplicis* debiliores fortioresque emisit plurimas, nunc ex pedibus, nunc ex digitis, nunc ex temporibus, nunc apud angulum oculi exteriorem, nunc secundum aurem, nunc ex foramine orbitali, nunc ex cervice. *E pede sinistro*, talis sc. et digitis eius, plurimae

exierunt scintillae, quod puerulus iste, huic pedi proximus, furtim eas inde copiosissime provocavit.

3) *Commotiones* ita subiit, ut quavis vice
a) *ter* vel *quater* concuteretur, phiala ampliore, qualem celeb. SCHAEFERUS Medic. Electr. p. 4. fs. not. describit, nunc minus nunc magis onerata, concussionibus nunc tardius, nunc celerius sibi invicem succedentibus.

b) Ipsa *primo* catenam superficiei interioris lagenae, quam brevitatis caussa *adducentem* vocabo, tenuit una manu, alteri eiusdem manui admovi ego globulum plumbeum catenae superficiei externae lagenae, quam *abducentem* nominabo. *Postea* globulum catenae abducentis subieci uni eiusdem pedi, et catena adducente elicui scintillam concussoriam ex altero pede vel manu. *Tertio* homo non electricus adplicuit globulum catenae abducentis ex filo serico pendentem foramini orbitali nunc dextri nunc sinistri oculi, ego globulo catenae adducentis elicui scintillam concussoriam ex occipitio. Simili ratione ambo tempora, et ambas regiones secundum aures inserui circulo concussorio.

4) In principio huius periodi secundae, finita electrisatione qualibet, modo *ventum electricum*, modo *fomentationem*, hancque methodo Divischiana (cf. I, 2, b) addidi; sed vehementer recusavit, quod videretur visus (loc.cit. a) debilitari, ideoque ab his oportebat me abstinere.

5) Cum per octiduum hanc viam persequerer; redierunt corporis, inprimis pedum, vires, aucta corporis animique alacritate, visu nec meliore, nec deteriore, nisi quod in dextro oculo leviss imas nonnunquam punctiunculas per intervalla sensit. Urinam misit frequentius, alvus coepit esse minus adstricta. Ut sudaret, tantum abfuit, ut ne quidem in eius corpore vel tantillus humor vel calo-ris incrementum ab ipsamet aliisque posset sentiri, et pul-

sus

sus adeo vix immutatus esse videretur. Commotiones, quod valde mirabar, cum videret alios aegre ferre, et de iis acerbe conqueri, irrisit, quod ipsa vix eas perciperet, nulloque ex iis adficeretur dolore.

Periodus III.

Atque haec, cum praeterea maritus reditum matrisfamilias maturandum urgeret, me adduxerunt, ut electricitate animosius utendum decernerem, eamque pedetentim et gradatim augerem.

1) Ab hoc igitur tempore per tres septimanas quotidie *ter*, mane h. 8, post meridiem h. 3, et h. 9 - 10, antequam se in lectum recepit, utrique electricitati tam simplici quam concussoriae eam subieci, ut septimanis duabus postremis a) simplici per horam dimidiam, et b) concussoria ultra horae quadrantem 10 - 15 sc. concussionibus validis, ea ratione adficeretur, quam per. II, nr. 3. exposui.

2) Prima iam harum trium hebdomadum effectus per. II, n. 5. recensitos pleniores reddidit, et praeterea visum eo usque restituit, ut, redeunte pupillae dilatabilitate, cibos apte discerneret et fuscina prehenderet, ut suos et alios, etiam die ad vesperam vergente, ut per fenestram prospiciens hominem in platea 70 - 80 passibus a domo distantem agnosceret, sed adhuc nec sudor, nec ullum notabilis transpirationis indicium, nec maior commotionum sensus; pulsus tamen quo tempore electricitas adhibita est, aliquanto celerior, calorque corporis aliquanto maior. Interim in dies omnia ad laetiorem exitum provecta sunt, ut tertia hebdomade exeunte ipsa filum per foramen maioris acus traiiceret.

3) Sub finem huius hebdomadis in mentem venit experiri, annon posset transpiratio sensibilior, maiorque calor et commotionis electricae sensus obtineri. Statui propterea

pterea hac in femina electricam ita materiam cumulare, ut eam totam repleret. Conſedit ergo in inſula ſellae electricae, catenam adducentem conductoris fere per dimidiam horam manu tenens, quo omni tempore ne unicam quidem ſcintillam quisquam ex ea eduxit, ſolliciteque cavi, ne corpus non electricum ullum adpropinquaret, et materia electrica ex ea efflueret. Iam incaluit, iam manus et facies tangentibus humidulae ſunt viſae, iam, cum concuſſio ſequeretur, conqueſta eſt de acerrimo eius ſenſu. Poſtero dié a) eodem modo, absque ſcintillis eductis, decoctum manu tenens, ſimplici electricitate aliquandiu perfuſa, decoctum bibit, et poſtea ultra ½ horae porro electriſata eſt. Incaluit, maduit, concuſſionem tam vehementer ſenſit, ut lacrimis profuſis abhorreret ab omni fere electriſatione. Supervenit maritus, et uxorem ſequenti die Goeppingam reduxit.

Periodus IV.

Operam dedi, ut et ibi machina electrica cum neceſſario adparatu praeſto eſſet; ſed fruſtra fui. Electriſationes omiſſae ſunt, ſetaceo mox poſt reditum ſe liberavit, ſolis contenta fuit medicinis alvum cientibus, per intervalla 1 - 2 menſium ſumendis, et adeo autumno anni 1770. fonticulum, ſuaſore marito, obturavit. Nihilominus ab inſultibus notabiliter apoplecticis immunis fuit; viſus quidem aliquanto debilior factus eſt, longiſſime tamen remotus perſtitit a ſtatu, ante periodum primam deſcripto. Potuit neceſſaria ſatis bene diſtinguere, inprimis coelo ſereniore. Interim bis terve quotannis ei conflictandum erat cum febribus eryſipelaceis, quarum ardores 24-36 horas continenter duraverunt, et interdum cum deliriis coniuncti fuerunt. Solo pulvere antiſpasmodico vulgato uſa mox liberata eſt, conſequente quamlibet eiusmodi febrim tumore *pedis ſiniſtri* valde rubente. Adplicuit ex conſilio empyricorum unguenta, tumor-

que

que conſedit. Cum inde ab aeſtate anni 1770. integra uteretur valetudine, et ideo maritus iudicaret, fonticulo eam praeclare carere poſſe; ineunte anno 1771. invaſit febris dicti generis vehementiſſima; confugit ad empiricos; tumor pedis multo periculoſior ſecutus eſt; puſtulae nigrae exortae, forfice diſſectae ſunt; unguenta ſolita adhibita ſunt, pes nigrum colorem induit, et ſphacelo tandem obnoxius factus eſt. Ut ſolet fieri, non niſi poſt aliquot dies huic ſe impares profeſſi ſunt empirici; ſero advocati uterque urbis medicus omne artis ſalutaris ſubſidium adhibuere, ſed vis morbi et impedimenta domeſtica eluſerunt conatus omnes; mortua eſt femina d. 26. April. 1771.

Liceat ſubiungere *obſervationes* quasdam, quae, cum hanc curationem electricam ſuſciperem, ſubnatae ſunt, et partim ad eam, partim ad electricitatis uſum medicum generatim ſpectare videntur.

I. Quae pars *effectus* ex hac curatione oriundi fonticulo et ſetaceo, quae decocto, quae electricitati denique tribuenda ſit, aliis me peritioribus diiudicandum relinquo; putem tamen, electricitati non poſſe abiudicari omnia.

II. Admodum diverſus fuit *odor*, qui ex conductore exhalatus eſt, pro diverſitate materiae, ex qua conſtabat conductor. Alius odor fuit, cum conductore ferreo, alius cum ſtanneo, alius cum plumbeo uterer; alius cum nudos adhiberem conductores, alius, isque balſamicus, cum cera reſinaque eos obducerem. Ventum electricum ex ferro nudo femina minus perferre potuit, qui videbatur oculis inducere rigiditatem. Omnium minime perferre potuit ventum ex ſtanno et plumbo; gratior erat ex conductore cera obducto. Ut omnes particulae igneae ex corpore cum vaporibus halitibusque evolantes, videtur materia electrica partes tam conductorum, quam aliorum corporum, ex quibus proficiſcitur, et per quae tranſit, ſubtiliſſimas ſecum abripere, et easdem ſibi coniunctas aliis

liis ingerere corporibus. Alii iudicent, num in huiusmodi curationibus *perinde sit, quibus conductoribus utamur.* Electricam materiam solam, seiunctam ab aliis materiis, vix credo obtentum, et ulli homini insertum iri.

III. Cum in sextam usque hebdomadem fere quotidie aliquoties electrisandum esset, et globus vitreus manu fricaretur; factum est, ut fricantes, iique *asseribus abiegnis*, qui pavimenti loco erant, hiberno hypocausti calore admodum *arefactis insistentes*, subinde essent cum aliis permutandi, quod, reliquis omnibus electricitati quam maxime faventibus, manu etiam fricantis prioris quantumvis ficca, et probe praeparata, nulla potuit alias vel valde debilis tantum excitari electricitas. Accidit id hominibus diversae aetatis, constitutionis, sexus etc. si quis e.g. *per* 14 aut *plures dies continuo fricavit*, inprimis si per totum hoc tempus se aedibus continuit. Ex quo tempore homo sua frictione electricitatem vel nullam vel debilem excitavit; alius languit, alius tremore artuum correptus est, alius alia sensit incommoda, et non nisi post notabile temporis intervallum pristinas vires et vim electrisandi recuperavit. Constitui fricantem *in tabula metallica*, asseribus pavimenti superposita; diutius huic labori sustinendo par fuit, sed tamen et in illo tandem vis electrisandi evanuit. Vidi igitur eum, qui fricaret, et omnia cum eodem connexa, *negative* electrisari, i. e. ex eodem materiam electricam exhauriri, et per globum transfundi in conductorem; adeoque fricantem, si non aliunde alia materia electrica in eum continuo rursus sufficienti quantitate influat, et damnum plene resarciat, quotidie minus electricae materiae, quam reliqua corpora in statu suo naturali posita, possessurum, immo tandem vacuum futurum. Videtur ex his consequi

1) Ut fricans sanus hunc laborem illaesa valetudine per satis longum tempus, sub propositis quidem conditionibus, perferre nullo modo possit. lacturam quidem nullam

lam electricae materiae faciet, si insistit aut alio modo connexus est metallico corpori, quod per filum metallicum cum continente e. g. arbore viridi, aqua, terra humida ita cohaeret, ut in eum tantumdem influat, quantum materiae electricae ex illo in globum et conductorem effluit; sed tamen continuus influxus, transitus et effluxus per eius corpus non potest non a) motus corpori alienos inferre, et augere motus naturales, b) atque in partes solidas et fluidas nimium agere. Consultum itaque erit, uti pulvillo inanimato, capillis metallicisque particulis repleto, et per filum metallicum connexo cum continente.

2) Transfundit fricans electricam materiam ex se in conductorem, et per hunc in hominem, cui adhibetur curatio. Ex illis, quae observatione secunda adlata sunt, non interfuerit nihil, ex quo fonte electricitas hauriatur, utrum ex puro an impuro, i. e. utrum ex fricante sano, an morbido, in hominem curandum ingeratur.

IV. Cum femina, alias ad commotiones electricas obdurescens, et in omni vita atque in ipsa curatione difficillime ad sudores perducenda, posita in insula, et per semihoram simplici electricitate, absque scintillis, perfusa, transpirarit, et commotiones vehementer senserit; patere videtur, non in solis istis duobus electrisandi modis, qui maxime cogniti sunt, subsistendum esse, sed reliqua genera *electrijandi* intentata non esse relinquenda. Spero, mihi vitio versum non iri, si *potiora* hic *genera* recensem.

1) *Pono*, in quolibet corpore naturali determinatam esse materiae electricae quantitatem, et ab ea, quae extra hoc corpus in circumstantibus aliis haeret, et ab attractione s. cohaesione cum particulis ipsius corporis ad aequilibrium et quietem redactam, ut se intra fines corporis illius contineat. *Pono*, illam cohaesionem et illud aequilibrium tolli posse, partim tremefactis aut frictio-

ne aut introitu fluidi elastici particulis corporis, partim aut ablata in vicinia alicubi aequilibrante materia electrica, aut imminuta huius vel quantitate, vel elasticitate. *Pono* propterea a) posse materiam electricam corporis *in motum agi*, b) posse puram vel minus impuram aliam corpori *immitti*, c) posse hoc modo praesentem corporis ipsius materiam electricam commutari cum alia intrante, *salva manente quantitate* materiae electricae corporis generatim spectatae, d) posse e contrario quantitatem eius materiae in corpore mutari, itaque vel *augeri* vel *minui*, e) posse *motibus* materiae electricae, tamquam fluidi elastici in corpore se moventis, intrantis, influentis, effluentis, transeuntis, sibi occurrentis, particulis corporis se impingentis, concuti partes corporis solidas et fluidas, et hoc tremore varia fluida elastica inde decuti. Dubito autem, quin, pro natura fluidi huius elastici, materia electrica corporis in eodem ipso possit moveri, ita ut non effluat, et locum ab effluente relictum non statim nova influens iterum occupet, ad aequilibrium restituendum. *Tria* igitur tantum *electrisandi* videntur esse *genera*, I. Effluxus et continuo subsequens influxus, i.e. *Transitus* materiae electricae in motu constitutae per corpus, *sine adcumulatione et evacuatione*. II. *Adcumulatio*, i. e. augmentum materiae electricae in corpore ultra quantitatem eiusdem naturaliter alias in corpore contentam. Corpus tunc dicitur *positive* electrisatum. III. *Evacuatio*, i.e. decrementum materiae electricae infra quantitatem corporis naturalem. Corpus tunc dicitur *negative* electrisatum. Quibus coniunctis, ut eidem corpori unum genus post alterum serie non interrupta adplicetur, cooritur IV. genus, quod *mixta* possit vocari electricitas. Cuiuslibet generis sunt *gradus*, prout unumquodque genus vel diutius, vel intensius, vel et

in-

intenſius et diutius ſimul adhibetur. *Species* iſtorum generum ſunt plurimae; quasdam in ſequentibus indicabo.

2) Electriſari igitur poteſt homo

A) TRANSITU, ſine adcumulatione et evacuatione, *poſitus in continente.*

a) Materia electrica *leniter* per eum tranſit, ſi

aa) cum eo communicatur 1) per *ventum* electricum, 2) per *fomentationem* electricam, conductore vel nudo, vel cera obducto, vel alia materia congrua illito, 3) per *nexum* cum *conductore*, cuius catenam tenet manu, vel cuius catena aliam corporis partem immediate tangit, 4) per *immediatum nexum cum globo* absque conductore alio, 5) per *vicinitatem* conductoris cera vel pice etc. obducti, 6) per *corpus cuſpidatum*, cuius cuſpidem homo aliquantum diſtans a conductore huic obvertit. 7) Vix credo, ſpectatores propinquos nihil electrici tranſitus ſenſuros, inprimis ſi quis electricitatem aliis adplicat, quod meo didici exemplo.

bb) Poteſt communicari materia electrica poſitiva e globo *vitreo*, et negativa e *ſulphureo* etc.; poteſt communicari, cum homo phialae Leidenſis catenam vel adducentem vel abducentem manu tenet, aut aliqua corporis ſui parte tangit.

b) *Vehementius* tranſit materia electrica per hominem, ſi, *in continente poſitus*, aliqua ſui corporis parte tangit catenam abducentem vel adducentem, id eſt, connectitur cum conductore et ſuperficie interna lagenae Lugdunenſis, vel cum ſuperficie eiusdem externa. Onerari phiala poteſt vel ope globi vitrei, vel reſinoſi.

c) *Vehementiſſime* tranſit per hominem, ſi, in continente poſitus, et vel abducentem vel adducentem tangens catenam, mox poſtea priori caſu, conduc-

ctorem, posteriori superficiem lagenae externam tangit, verbo: si concutitur.

d) Potest etiam transire per hominem, *in insula positum*, si cum una parte corporis connectatur conductor, cum altera parte pulvillus s. fricans homo. Ita idem homo fricans, si catenam conductoris cum suo corpore connectit, efficit, ut per se materia electrica transeat. Transit per eumdem, si, non cum conductore, sed cum continente connectitur. Cf. Observ. III.

Notae.

1) Scintillae in his experimentis eliciuntur nullae.

2) Eo velocior est transitus, quo magis connectitur homo cum continentis eiusmodi corporibus, quales sunt aqua et metalla, in experimentis per a) - c) institutis; vel quo magis in experimentis per d) institutis connectitur cum conductore et cum pulvillo, et quo plenius globus maior etc. exhaurit e pulvillo s. homine fricante electricitatem, pulvillusque lacunam in se ita ortam ex homine, quocum connexus est, iterum explet. „Generatim: quo „ magis negativum est corpus, quod hominem ex una „ parte contingit, et quo magis est positivum illud cor- „ pus, quod hominem ex altera parte contingit, eo „ velocior et vehementior est transitus materiae electri- „ cae per hominem, ambobus corporibus interpositum.

3) Non videtur materia electrica per corpus transire posse, quin, uti sec. Observ. II. ex eius particulis aliquas secum abripit, ita suarum particularum, et aliarum, quas secum infert, aliquas in corpore, per quod transit, deponat, corporis partibus adhaerentes.

4) Nescio, an non et huc referenda sit electrisandi *ea ratio*, qua *ex homine continenti insistente*, celerrime aliae ex aliis *scintillae* educuntur, ab adpropinquante conductore simplices et debiliores, ab adpropinquante autem catena

tena phialae Leidenſis abducente vel adducente fortiores. Si enim homo inſiſtit *corpori metallico* aliive eius generis, *connexo* rite *cum reliquo globo terraqueo*, ſtatim influit rurſus in eumdem materia electrica, repletque locum ab illa materia derelictum, quam ſcintillando eiecit. Fortaſſis momentanea adcumulatio ab ingrediente ex conductore vel catenis materia electrica poſſit locum obtinere.

B) ADCUMULATIONE ſ. POSITIVE electriſatur homo, *ſi in inſula ponitur*, et eidem infunditur materia electrica modis, apud A) a) et b) indicatis.

a) Eo magis adcumulatur in homine materia, 1) quo plus materiae ingeritur, et 2) quo tardius procuratur materiae ingeſtae exitus e corpore hominis, adeoque quo diutius abeſt homo ab omni contactu corporis vel non electrici, vel negative electrici. Cumprimum enim homo vel relinquit inſulam et continenti rurſus admovetur, vel ex eodem in inſula morante ſcintilla educitur; avolat adcumulata materia. Si igitur opus eſt, ut hominem valde inundet materia electrica; 1) non ſolum magna eius copia celeriter illi infundenda eſt, 2) ſed etiam ſollicite cavendum, ut ne quam rimulam poſſit perfluere. Seiungendus eſt homo ab omni corpore non electrico et negativo per fulcra ſatis alta; coelo et aere conclavis ſicciſſimo; cavendum a vicinitate corporum electricitatem abſorbentium; arcenda multitudo; cavendum ab halitu oris, manuum hominis alterius. Forſan non inutile fuerit, hominem electriſandum, quantum fieri poteſt, totum involvere materiis per ſe electricis, e.gr. ſerico, laneis, ceratis, et per unicam aperturam ad eum derivare electricitatem; inprimis cohibere cuſpidata in eo prominentia e.g. capillos, per quae materia electrica largiſſime, uti notum eſt, effluit. An non et potus, etc. electrici-

tate perfusus, et ingestus, ad eius in corpore adcumulationem aliquid conferre possit? cf. period. III, 3.

b) Si imbutus electricitate homo post breve vel longum temporis intervallum *scintillando* reducendus est in statum naturalem; explosio per scintillam facta, et motus inde in eius corpore subsequens erit eo vehementior, 1) quo plus materiae electricae accepit, 2) et quo aptius corpus homini adpropinquans est ad eliciendas scintillas, adeoque aa) quo minus idem est electricum, bb) et quo convenientior eius est materia e. gr. metallica, magnitudo, et figura e. gr. globosa.

C) EVACUATIONE i. e. NEGATIVE electrisatur homo pluribus modis.

a) Generatim id fit, si ex homine copiose educitur materia electrica, nec eadem copia illi statim restituitur. Educitur per *scintillas*, et per *contactum* corporum *negativorum* inprimis cuspidatorum. Restitutio impeditur, si homo vel *in insula ponitur*, vel insistit *corporibus*, non quidem per se electricis, sed tamen non nisi debiliter per communicationem electrisabilibus, qualia sunt ligna arida etc. et si haec cum reliquo continente non sunt valde connexa, verbo: si proximus est homo, quantum potest fieri, corporibus electricitatem avide imbibentibus, et remotissimus a corporibus, eamdem largiter communicantibus. cf. B) a).

b) *Magis negative* electrisatur homo, si, *positus in insula*, vel 1) ipse globum fricat, vel 2) cum fricante, in insula posito, connectitur. Quo maior est globus, et quo magis efficitur, ut conductor, cum continente connexus, copiose dispergat haustam e globo et fricante electricam materiam; eo magis evacuabitur homo.

D) *Mixtam* voco electricitatem, si eadem serie sibi succedunt

dunt quaedam recenſitorum (A-C) generum, e. gr. ſi, ut Period. III. nr. 3 factum eſt, homo, aliquandiu poſitive electriſatus, deinde concuſſiones aliquot ſentit, vel aliquot ſcintillae non concuſſoriae ex eo eliciuntur.

3) Cum electricitas homini uno vel altero horum generum adplicatur, poteſt a) vel toti corpori, b) vel parti uni, c) vel quibusdam partibus adplicari, prout ſtatus hominis vel poſtulat, vel patitur. E. gr. ſi motus vehemens in corpore per tranſitum excitandus eſt, et ideo concuſſoria adhibetur electricitas; commotio, ut notiſſimum eſt, poteſt ita inſtitui, ut e. gr.

a) non niſi brachium dextrum concutiatur, quo caſu phialae oneratae altera, e. gr. abducens, catena propealam ponitur, et altera, e. gr. adducente, catena ſcintilla ex extremis digiti alicuius elicitur.

b) Si catena altera pedi dextro ſubiicitur, altera ſcintillam e manu ſiniſtra evocat, plures partes ſimul concutiuntur.

c) *Regulae* alias ſunt, 1) catenam alteram cum parte corporis adfecta connectendam, e. gr. manu dextra, et ſcintillam concuſſoriam altera catena ex parte oppoſita e. gr. manu ſiniſtra evocandam eſſe, 2) non facile commovendum eſſe pectus et caput, 3) tam longum, quam fieri poteſt, iter electricae materiae concutienti per corpus eſſe praefiniendum; quibus 4) notabilior accedit, corpus non facile eſſe commovendum ultra eas partes, quas commoveri maxime opus eſt.

4) Omnia dicta tria genera excitant motum in corpore hominis, maxime autem *tranſitus* vehemens concuſſorius. Iſti motus videntur motum ſanguinis augere, ſtagnantes humores reſolvere, obſtructiones tollere, et excitare igneas particulas in partibus corporis ſulphure, ſale, terra conſtantibus. *Adcumulatio* videtur calorem

inferre

inferre maiorem, viresque augere, siquidem fluidum nerveum et materia electrica cognatione se invicem contingunt; videtur eadem leniſſime reſolvere. Certe *Diviſchius* olim, adcumulatione per fomentationem ſuam uſus, et a violenta electriſatione, quam non niſi deſperatis rebus adhibebat, abhorrens, dicitur plures aegrotos tuta lenique ratione ſanaſſe per Balſamum Naturae, quo nomine ingeſtam ita homini materiam electricam inſignivit. Inſervit ea maxime tranſpirationi augendae, excitando calori, tumoribus nondum inveteratis depellendis, membris paralyſi infirmatis corroborandis, et maxime doloribus ex partibus maxime ſenſibilibus e.gr. dentibus, lenius, quam per ſcintillas, abigendis. *Evacuatio* videtur tentanda eſſe in hominibus, quorum calor ſ. ardor eſt ad mediocritatem redigendus e. gr. in febribus ardentibus, inflammationibus, rel. Quorum nervi ſunt admodum ſenſibiles, vel vires exiguae, iis videtur maxime convenire fomentatio in continente, in inſula, ſcintillarumque eductio ſine concuſſione, in continente, in inſula. Aegerrime ferunt cruciatus et tormenta commotionum violentarum impetusque ſcintillarum fortiorum e teneris partibus cum exploſione vehementi erumpentium. Sed medicorum eſt, conſtituere ſuum ſimul cuilibet morbo genus electriſandi, et exponere, quid in corpore humano valeat unumquodque genus; meum autem eſt, optare, ut, praeter modos hucusque maxime frequentatos, evocandi ſcintillas ſimplices et concuſſorias, electriſatio negativa et poſitiva ſine ſcintillatione, tranſitusque ſine ſcintillis, pluribus experimentis explorentur ſecundum vires ſuas in ſanando corpore humano. Fateor, me, remotum a medico, qui pro conditione morbi, electriſandi genus, partem corporis electriſandam, et per ſcintillas commotionesque ſollicitandam, qui medicinas cum electriſatione coniungendas deſcribat, et ſym-

pto-

ptomata diiudicet, timidiorem esse, quam ut plura eiusmodi pericula faciam. Video, ipsum celeb. Dn. HARTMANNUM, omnis electricitatis peritissimum, non nisi medicis consulentibus, hucusque medicinam electricam exercuisse.

Nota.

Superfluum videtur, monere, quo significatu adhibuerim voces: *in insula, in continente collocare, circulus electricus concussorius*, hactenus non explicatas, sed passim in hoc argumento frequentatas. Explicuit priores duas voces cl. BAUER in Electr. theor. et usu p. 7. §. 4. not. Circulus electricus oritur, si phialae oneratae catena abducens coniungitur cum adducente vel conductore. Commotionem tum sentiunt omnia huius circuli membra, et quidem eatenus tantum, quatenus huius circuli sunt membra, i. e. eidem sunt inserta, ubi tenendum est, adcumulatam, ad superficiem phialae oneratae interiorem, materiam electricam irruere in superficiem phialae externam evacuatam via proxima brevissimaque, certe facillima, quales viae facillimae sunt metalla et aqua.

Maulbronna Noribergam missa die 9. Iulii 1771.

OBSERVATIO XXXVII.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH.

De

Amaurosi imperfecta dextri, et perfecta sinistri oculi, utraque purpuram rubram insequente.

Foemina quinquaginta novem annorum, irae indulgens et negligens diaetae praecepta, per complures annos sinistri brachii rheumatismo, atque hysterica cardialgia frequenter fuit infestata. Quondam etiam oculorum inflammatione ex levibus momentis affligi consuevit, quocirca ante duodecim

annos fonticulus dextro in pede est excitatus, qui hactenus persistens, valetudini huic magno fuit auxilio. Ante quinque septimanas purpura rubra tentari coepit, morbusque moras fecit, novis semper efflorescentibus exanthematibus, antequam pristina disparuerint. Denique elapsis tribus septimanis, aegra, utcunque valens, domo exiit, quin in horto, cum humida esset terra, leviores quosdam peregit labores. Sed ex octo diebus visus aegrae, dudum paulum hebes, usque adeo imminui coepit, ut metus de proxime insecutura caecitate insurgeret. Ea in calamitate ego die 17 Iulii, anni 1771, in auxilium vocatus, statim iter ad feminam sum aggressus. Quum primum illam convenirem, tristis enarravit, visus potestatem in dies sibi magis labefieri, et dolorem aliquem oculorum orbitis superioribus insidere, seque serena luce non tantum videre, quantum moderata et crepera. Oculos vero inspiciens, eos nihil tenebrosi in se habere deprehendi, pupillae tamen ad quaevis lucis incrementa solito magis permanserunt dilatatae. Tum vero misera vix vestium colores distinguere potuit, pulsusque tardus fuit, et purpurea exanthemata repullularunt. Ubi pomeridiana in luce candelae flammula aegrotae oculis opponebatur, eam observare minime potuit. Nihilominus imbecillitas ipsi tanta non fuit, ut perpetua lecto se continendi necessitas adesset. Nosse vero oportet, corpori iam a longo tempore aliquid obesitatis ademtum esse, et nuperrime fonticulum foetidiori pure madere coepisse, brachiique sinistri rhevmatismum, sub morbi initiis severius, quam unquam urgentem, nunc fere desiisse. Medicamina, hucusque morbo obversa, fuere nitrosa, terrea absorbentia, cortex peruvianus, et nescio quae alia plura. Praeter haec pone dextram aurem vesicans emplastrum est positum. Sed ego apta huc remedia existimavi, tum, quae stagnantes humores discutiunt, tum, quae emendant corruptos. Itemque utile duxi, et exanthematum proventum incitare, et molestam materiam ab oculis in tutiora loca avertere, deinde

inde etiam roborantia atque nervina adiungere. Ergo datus est quavis quinta hora pulvis, qui habuit pulv. contr. acred. gr. xxv. et sulph. aurat. antim. tert. praecipit. gran. iß. Capi quoque debuit pro potu ordinario, decoctum aquosum, ex rad. valerian. sylv. sarsap. lign. guaiac. sassafr. et cass. lign. atque insimul vesicatorium sinistro brachio et dextro pedi fuit admotum. Die 19. Iulii, morbo nondum in melius conversо, aegram profusi sudores fatigarunt. Sulphur auratum antimonii tert. praecipit. imbecillem ventriculum ad vomendi nisum solicitans, ob cardialgiae metum omittendum fuit. Praescripti vero sunt pulveres, quorum qüivis continuit, pulv. resolv. St. simp. scrup. j. rad. serpent. virg. scrup. ß. lact. sulph. gran. v. Horum unus quavis quinta hora debuit devorari. Die 22 Iulii, exanthemata maiori numero prodiere, oculo dextro visus paulo melior rediit, pupilla huius oculi minus, quam illa alterius dilatata. Pulveres in eo duntaxat immutati sunt, ut locum radic. serpentar. virg. radix contraj. occuparet, et quoniam ulcera, cantharidibus concitata, exaruerunt, tum quoque super dextri brachii et sinistri pedis consueta loca datum est vesicans emplastrum. Die 24 Iulii percepi, sinistrum oculum omni lucis usura orbum esse, at dextrum non item. Praescripsi igitur mixturam ex aq. scord. sambuc. aa. unc. iij. castor. scrupul. ß pulv. resolv. Stahlii compos. mixtur. simpl. ordin. aa. drachm. ij. syrup. contraj. unc. j. Huius medicinae cochlearia duo quovis bihorio assumenda fuerunt, atque eadem iterata vice est assumpta. Die 29. Iulii res in melius se inclinasse videbantur, relatum enim mihi fuit, oculorum valetudinem illam esse, ut femina, qualiacunque alterutri eorum propius admota, conspicere queat, tardam alvum suppositoriis obedire, ulceraque cantharidibus excitata, rite fluere, atque exanthemata vigere. Data est mixtura a priori non diversa, nisi quod, mixt. simpl. carens, essent. succin. Gmelini Pharmacop. Wirtenb. drachm. ij. reciperet. Scire autem convenit, essentiam hanc optimas succini

partes, in liquore anodyno minerali solutas, continere. At mixt. simpl. ordin. separatim tum est propinata. Post haec, sudore ex aliquo tempore cessante, urinae ubertim profluxerunt, id quod, cum reliquis bonis rebus, spem fecit secundae valetudinis. Iam inde etenim videndi beneficio pedetentim augmentum accessit, neque nova prodierunt exanthemata. Quapropter non alienum duxi remedia adhibere, quae ad promovendam urinae excretionem facerent. Nimirum bis per diem praeberi iussi tinct. antim. tartaris. gutt. 70. mixturae vero, omisso pulv. resolv. Stahlii compos. pulv. antisp. nitros. drachm. j. et terr. fol. tart. drachm. ij. adieci. His ita gestis, cervicem tensivus dolor occupavit, sed oculi tam commode rerum conspectum praestiterunt, ut aegrota in libro maioribus formis exscripto, ope perspicilli, ipsi dudum usitati, legere posset. Remedia novissime praescripta ulterius capienda fuere. Die 1. Septembris percepi, feminam pridie paulo peius ex oculis laborasse, iam nunc vero rem in melius esse mutatam. Diebus hisce me inscio purgans quoddam assumsit, quod, et vomitus, et creberrimas alvi deiectiones excitavit. Auctor fui, ut tinct. antim. tartaris. gutt. 60. ter per diem caperet, addidique decoctum ex rad. valer. sylv. gramin. lign. guajac. et sassafr. Die 6. Septembris haec mihi relata sunt: Superioribus oculorum orbitis pungens dolor inest, sinistri brachii rhevmatismus urget acrius, oculorum vis nec aucta est, neque imminuta, at purpura repullulat. Praescripta fuit mixtura, ex aq. scord. sambuc. aa. unc. iij. pulv. resolv. Stahlii comp. mixt. simpl. ordin. aa. drachm. ij. et syrup. contraj. unc. j. ac pristini decocti usus est continuatus. Die 19. Septembris ipse aegrotam visitavi, illa sane satis bene se habebat, cum et minutula obiecta, oculis vicina, et maiora longius remota, probe conspicere posset, licet tenuior quaedam nebula adhuc ante oculos obversaretur, hanc multum imminuebat moderata lux, contra augebat eandem coruscа. Utraque pupilla ad lucis incrementum coarctabatur, appetitus et vi-

res

res vigebant, omnisque aberat purpura. Dorso tensionem et pressuram exercens dolor inhaerebat, sinistri brachii rhevmatismus augebatur, atque fonticulus foetidum pus fundere pergebat. Indicationi respondit sequens formula: ℞. Extr. cort. peruv. drachm. iij. extr. millefol. tart. tartaris. aa. drachm. ij. solv. in aq. meliss. unc. v. add. tinct. antim. tartaris. unc. ß. iulep. ros. unc. j. atque capiendum fuit aliquoties per diem cochleare, speciebus pro decocto cassiam lign. adieci. Visu denique satis bono persistente, et valetudine ita constituta, ut ea feminae domo exeundi copiam faceret, modo descriptum elixirium denuo parari iussi, praescribens simul balsamum ex essent. castor. bals. vit. Hoffm. aa. drachm. ij. ol. caiep. scrup. j. palpebris et temporibus affricandum. Erectus autem tam prosperis rebus aegrotae animus, iam iterum iracundiae dominatum in se percepit, id quod tamen nihil ad medicos, siquidem eiusmodi animi morbis exturbandis, SOCRATES potius opus est, quam HIPPOCRATES.

Scholion.

Prout oculis ex causa nervum opticum retinamve afficiente, videndi potestas, aut omnino eripitur, aut certe quam plurimum debilitatur, ita amavrosis oritur, sive perfecta, sive imperfecta. Aegrota autem nostra gravius ex oculis laborare coepit, cum purpurae materia, ex parte in corpore retenta, in ea sanguinis et lymphae vascula sit recepta, quae, vel per nervum istum retinamque distribuuntur, vel prope ea decurrunt. Quia insuper tum temporis consuetus sinistri brachii rhevmatismus fere evanuit, non potui non suspicari, fore, ut multum molesti humoris caput occupet. Vascula igitur dilatata, premente vi, tenuissimos nervi optici et retinae tubulos urgebant, quapropter spiritibus animalibus tantum non omne iter per eos est interceptum. Atque id mali, ut initio in utroque oculo nerveis istis canaliculis accidit, sic dein in illis sinistri oculi tantopere increvit, ut aliquandiu

inhiberet, quo minus ullus per eos fieret ſpirituum tranſitus. Quam facile vero oculi caecitati pateant, aliud quoddam, idque triſtius exemplum, aperte oſtendit. Nimirum puella quaedam ruſtica, annorum ſeptendecim, ſana alias, etiamſi fluxus menſtrui adhuc ignara, dentium dolore et faciei rheumatismo fuit divexata. Utrumque malum fumo ex floribus ſambuci, prunis iniectis, aſcendente, diſcutere eſt anniſa. Admiſſus ad afflictas partes fumus, ſopivit quidem dolores, ſed ingens ſucceſſit calamitas, viſus videlicet obnubilatio, deſinens, cum in guttam ſerenam, tum in mydriaſin. Probatiſſimae virtutis medicamina, et ipſa electrica vis, incaſſum fuere adhibita, imo miſera usque adeo oculis capta permanſit, ut ne quidem meridianam lucem a tenebris poſſet diſcernere. Quodſi vero cuiusquam difficilioris morbi, amavroſeos certe infidi et ancipites exitus eſſe conſueverunt; quandoquidem vis infertur tenerrimis partibus, quae facile tantopere deſtruuntur, ut noxae gravitas eludat quamcunque artem medicam. Nervus opticus quidem membranis inveſtientibus ab utraque cerebri meninge donatus, in ſuo decurſu tenax et firmus apparet, at pars intima eius medulloſa eſt, et cerebro continua. Porro, ubi medulla huius nervi in tunicam retinam expanditur, tantae ea eſt mollitiei, ut, niſi aequabili preſſione ambientis liquidi ſuſtineatur, in mucum quaſi informem fatiſcat. Atque hic interrogandi ſit venia, cur mydriaſis plerumque amavroſi ſe praebeat comitem? an tum iridis nervi reſolvuntur? Sed quali ex conſenſu, et cur non idem accidit nervis ad oculorum muſculos pertinentibus? Huc aliquid lucis afferre videtur anatome. Nimirum, vel ex ipſo trunco tertii paris nervorum cerebri, vel nonnunquam ex trunci ramo, ad muſculum obliquum inferiorem progrediente, ramus oritur, qui ſub abducente muſculo, in optico nervo, ophthalmicum ganglion ovale efficit. Ex eo ganglio, et nonnunquam etiam a trunco tertii, quintive, quatuor vel quinque ciliares nervi, flexuoſo ductu circa opti-

cum

cum ludentes, globum oculi adeunt, perforant ſcleroticam pene mediam, cum arteriolis longioribus venisve, recti decurrunt per choroideam, et conſpicui ad iridem feruntur a). Annon igitur afflicto nervo optico, facile noxa et ad ciliares nervos ſe inclinare poteſt? Annon ea res rationem aliquam ſuppeditat, cur toties amavroſin pupillae diffuſae atque immobiles comitentur?

Vaybinga Noribergam miſſa die 13. *Iulii* 1771.

OBSERVATIO XXXVIII.

Dn. D. MELCHIORIS ADAMI WEIKARD.

Virtus ferri emmenagoga fallax.

Magna eſt ſummorum in arte virorum de ferro exiſtimatio, magna chloroticarum ferro ſanatarum praedicatio, maior virtutis roborantis commendatio. Sed medica quoque eſt quaeſtio, an menſtruis morantibus chalybeata conducant? Audacter id, uti paſſim ſolent medici, aliquando adfirmavit *Ioſephus* LALLEMANT, Praeſide M. *Carolo Ludovico* LIGER, D. M. Diſſert. ſ. Quaeſt. med. pariſ. ex bibliotheca *G. Frid.* SIGWART denuo edita. Novi ego, quam pulchre ferrum corpora laxa, pallida roborare, tonum reſtituere aut elaterem viſceribus impertire valeat; neque inficior, craſi, copia ac motu fluidorum reſtitutis non raro catamenia languida, morigera prodiiſſe. Verum tam univerſaliter, ſeu indiſcriminatim, ac vulgo ſolet, etiam in corporibus laxis vim a ferro emmenagogam expectari haud poſſe, trina mihi nuper experientia probare videbatur. Experiendo quippe circa vires medicaminum, magis quam diſcendo cognoſcimus. Ex obſervatis meis facilius eruam, ferrum vi ſua adſtringente aptius eſſe ad ſiſtenda in debilibus menſtruorum profluvia, quam ea deficientia ad reſtituendum.

Virgo

a) Illuſtr. de HALLER primae lineae phyſiologiae p. 327. et 328.

Virgo nobilis diutinis doloribus arthriticis, praecipue vehementissima chiragra, tumultu posthaec ac turbinibus in intestinis, et nescio acerbis quot malis immaniter urgebatur. Alleviationem, quam vix sperare ausa fuerat, iam per annos gustarat. Aderant musculosus habitus, calor, color, sanis sat similia: quamquam querelis, pro more sexus nobilium, et medicaminibus semel assuefacta, fere quotidie sua timebat mala, tutumque pusillanimis petebat pharmacum. Vocatus aliquando ad eam, de diutino acido in ventriculo debili latitante plurima audiebam. Asseveravit quoque aegrota, fluxum menstruum, bene licet coloratum, parce nimis extillare. Propinato prius purgante rhabarbarino, id nunc dabam consilii, ut pilulas sequentes martiales, earumque ter de die quinque deglutiret. ℞. Limat. ferri puriss. dr. iij. Extr. cort. peruv. dr. j. rhab. dr. iij. Extr. absinthii q. s. F. pil. pond. gr. ij. Dimidiam forte harum pilularum portionem consumserat, cum catamenia instabant. Ast sanguis iam fere nullus, parumque duntaxat aquosi, loturae carnium similis, prodiit.

Matrona nobilis, habitu molli et sensili praedita, primipara, abortum post molam passa, pallida, debilis, parce menstruata, a medicamine robur ac spem prolis desiderabat; pilulas supra dictas martiales suasu meo deglutivit. Viscera ferro roborare animus fuit: inde forsan praemissis, ut aiunt, praemittendis, obtinenda foecunditas, praesertim si nunc sterilibus conveniant, qualia olim ab oraculo in medicamentum *Ipbiclum* improlem accepisse legimus. Menstrua, quae antea discolora et quasi nigricantia fuerant, iam post pilulas loturae carnis non absimilia, parcissime fluere cernebantur. Adiit postea matrona ista balneum nostrum Bruckenaviense, quo ipsi salubri facto, melior primum valetudine, dum gravida fiebat, atque dum haec scribo, partui proxima est.

Eiusdem prosapiae coniux hysterica, taediis ac animi solicitudine forte plus iusto afflicta, dudum valetudinaria, post clysteres, seu purgantia feces alvinas glutinosas sat copiose

deie-

deiecit, doloribus artuum crebro correpta fuit. Propinata illi aperientia incidentia fat bene conduxerunt. Post haec autem aquam laxativam Mannagettae cum sale sedlicensi et carminativis hauriendam suasi, tandem sequens roborandi scopo a clar. D. STOERCKIO ordinavi medicamentum. ℞. cort. peruv. cinnam. winter. limat. ferri aa. unc. ß. M. F. pulvis, cui affunde vini generosi lib. ij. in leni relinque digestione per viginti quatuor horas, dein colaturam exhibe. D. et S. Sumatur ter de die cochlear unum. Robur inde, continuato per tres septimanas medicamine, sensim observabatur. Imminente autem tempore mensium ingens capitis dolor, corporis animique vires prosternens, fluxus mensium parcus, ceteraque mala rebellia comparuerunt. Nihilo secius usum medicamenti sincere experturus, commendavi infusum martiale repetendum, ast eodem circa mensium negotium caruit effectu.

Num igitur cautius menstruis morantibus cum ferro sit mercandum? an vero parciori adhuc dosi ferrum dari oportuisset? an vis ferri adstringens aucta, combinato cum eo cortice? aliis relinquam discernendum.

Scholion.

Martialia aperientia interdum minus respondisse indicationi novimus, prout vel dispositio subiectorum, vel diversa commixtio comparata est. Causa primaria consistit in denegata resolutione et corporis motu imminuto, sexui sequiori fere proprio, unde pigriora et resistentia in se evadunt; secundaria vero patet ex principio corticis adstrictivo, quod in mitigandis haemorrhagiis sacram praebet ancoram.

Ferd. Iac. Baier.

OBSERVATIO XXXIX.

Dn. D. MELCHIORIS ADAMI WEIKARD.

De

Tumore ſtrumoſo poſt vomitorium imminuto.

Virgo viginti, et quod excurrit, annorum, cuius quidem medicus non fueram, a pluribus annis ſat ſtrumoſa, aut potius collo anteriore circum tumido deformata, ſubinde pro bile aut alia ventriculi ſaburra eiicienda, guttas emeticas, ex vitro antimonii, ut aiebant, paratas, ſibi familiares habuit. Collum antea tempore vomitionis ſemper ligarat. Aſt iam 1770 menſe Septembri maiore doſi vomitorium iſtud ſat vehementer evacuans adhibuerat, collumque ligare prae nauſea et aegritudine neglexerat. Mirum, quod ipſa, et quivis alius diebus ſequentibus viderit ultra dimidium colli tumorem evanuiſſe. Ambigua nunc erat, utrum repetere vomitorium idem, aut omittere foret ſatius? Verum, nullo id cordate ſuadere audente, non vomuit. Tumor interim, contra quem varia antea medicamina incaſſum tentata fuerant, ultra dimidium perſtitit imminutus, manifeſto indicio, quid valeat motus muſculorum citatior in diſcutiendis glandularum obſtructionibus.

Fulda Noribergam miſſae die 2. Septembris 1771.

OBSERVATIO XL.

Dn. D. FRANCISCI ZANETTI.

De

Moſchi uſu interno contra tetanum et convulſiones.

Quamvis virtutes moſchi a tot tantisque in arte peritis meaque laude maioribus viris pridem decantatae fuerint, et in antecedente tomo novorum actorum egregios obtinue-

tinuerint praecones, quid conducat interne propinatus hydrophobia et delirio ex ſpasmis abdominalibus miſere vexatis; mea tamen qualiacunque ſiſtere mihi licebit experimenta, ad efficaciam eiusdem ulterius confirmandam.

Anno 1765. menſe Octobri, quo in cella vinaria purgabantur dolia, unum ex his, dum tractabatur à baiulis, excidens a pedamento, quo ſuſtinebatur, impulit in dorſum adſtantis virginis, quae viginti annorum erat, ſana et robuſta, atque eam in terram proſtravit. Sublevata queritur de gravi dolore circa partem alliſam, idcirco in lectum defertur miſera. Accito chirurgo locus dolens exploratur, ubi leviſſima circa undecimam dorſi vertebram conſpicitur laeſio, cui emplaſtrum anodynum reſolvens imponebatur. Noctes ſequuntur moleſtae, poſtridie aboletur appetitus cum dolore faucium; oritur febris, difficilis maxillarum apertio, quintoque die, accedentibus validiſſimis per intervalla totius corporis concuſſionibus, cum inſolita cervicis rigiditate manifeſtus increbeſcit tetanus. Medici ſuaſu alvus emolliente clyſtere ſubducitur, bis tunditur vena, potio laxans porrigitur, atque mixtura analeptico-antiſpasmodica ſubſequentibus veſperis praeſcribitur. His peractis, licet quandoque inde remittere per aliquot horas viderentur ſymptomata; brevi tamen, datis induciis, rurſum vehementia recrudeſcebant prioribus ſimilia. In tali rerum ſtatu opem a me, et ipſa et parentes eius efflagitarunt quam ſollicite; in conſilium accerſor, et percipiens pulſum adhuc valentem et plenum, pedis venam iterum ſecandam praecepi; pro potu ordinario decoctum molliſſimum copioſe bibendum inſtitui, nec non ſyrupum moſchi cum diacodio, cochleatim omni trihorio ſumendum, praebere iuſſi, cuius deſcriptio eſt: ℞. moſchi ʒß. facch. canarienſ. ʒiß. terantur in mortario, dein adde diacodii ſolidi ʒij. aq. fl. tiliae, chamaem. vulg. aa. ʒv. M. Ex huius ſumtione patiens tam ſalutarem intra octiduum conſequitur effectum, ut, excitato per euphoriam ſudore, ſenſim mi-

tigarentur spasmi, os melius diduceretur, deglutitio facilior esset, et febris ipsa remitteret, denique per mensem et ultra in cura continuato usu eiusdem syrupi plus minusque moderato, atque praeter clysteres pro re nata infusos, interposito laxante, aliisque remediis extemporaneis, una cum debito vitae regimine, omnia molesta acquieverunt symptomata, atque appetitu ac somno redeunte, aegrota, Deo favente, perfecte convaluit.

Pistor annorum quadraginta, cholerico temperamento praeditus, nudis pedibus incedens, apicem digiti pollicis in frustum assis ligneae lariceae impingit, et ibi infigitur spina cum insigni totius pedis dolore. Haec a chirurgo extrahitur ope incisionis, digestoque per octiduum vulnere et fere ad cicatricem perducto, patiens decimo a punctione die afficitur quadam deglutiendi difficultate et succesive horripilatione, febre cum vigilia, nervorum subsultu et distensione, ita, ut dorsum flectere non possit, sed cogatur extensum servare. Praemissis praemittendis, meo consilio utitur moscho ad grana octo, cum pulvere marchionis ad drachmam semis, bis de die in aqua fl. paeoniae ac papaveris erratici propinato, hinc ab insolenti huius morbi saevitia intra mensem liberatus est.

Efficaciam moschi etiam superiori anno expertus sum in puero decenni, sensibilioris naturae, qui a terrore incidit in tam ingentes totius corporis convulsiones, per intervalla repetentes, ut evidenter vita periclitaretur. Varia a variis remedia praescribuntur, fomenta, clysteres, decocta, pulveres etc. sed frustra. Ego suasi, ut praebeantur duo grana moschi cum diacodio, mane ac vesperi, in aqua fl. tiliae, per dies aliquot: hoc factum fuit tam felici eventu, ut motus illi effrenes paulatim compositi, feliciter demum profligarentur.

Vires moschi in sanandis quibusdam morbis multiplici experimento praedicantur. Etenim de singultu cordisque palpitatione per moschum sanata casum refert ANONYMUS

Observ.

Obſerv. diverſ. mat. med. obſerv. x. edit. Venet. 1763. Eodem remedio in doloribus hyſtericis atque hypochondriacis *Reinerus* SOLENANDER Conſil. 15. Sect. IV. *Gregorius* HORSTIUS de morb. mulierum Lib. V. RIVERIUS Prax. med. Lib. xv. cap. 6. et obſerv. 65. Cent. I. in variolis ROSENIUS Diſſert. de variolar. cur. in febribus nervoſis HUXHAMIUS Eſſai ſur les fievres : in morbis convulſivis *Frid.* HOFFMANNUS Med. ſyſtem. Tom. IV, ut et in convulſionibus, quae febribus acutis accedunt, *Dominicus* GALEATI Commerc. Bonon. III. MORANDUS Diſſert. de rabie canina ; SAVASIUS Diſſert. ſur la rage, et alii tam feliciter uſi ſunt, ut in hac parte nihil ferme deſit ; non ſepoſito illo pulvere Tunquinenſi, qui in morſu canis rabidi, in febribus malignis et inflammatoriis, atque in maniacis melancholicisque affectibus, maximam ſuam virtutem moſcho debet, teſte *Rudolpho* VOGEL Hiſt. mat. med. de moſcho, ac *illuſtri van* SWIETEN de rabie canina, Comment. §. 1146.

OBSERVATIO XLI.

Dn. D. FRANCISCI ZANETTI.

De

Remedio doloris ventriculi euporiſto.

Quotidie iam ad ſemeſtre ſtomachi dolore gravativo, recurrente per intervalla, nullis remediis internis atque externis cedente, affligebatur nobilis quaedam monialis annorum 33, mollioris texturae. Nulla aderat febris, nauſea, vomitus, nullumque vitium in epigaſtrio ac reliquo abdomine notatu dignum. Uterus in catameniorum purgatione optime ſuis defungebatur muniis. Ventriculus tantum, etſi videretur cibos appetere, illis etiam moderate aſſumtis, tempore concoctionis eorum dolorifica gravitate ac oppreſſione corripiebatur. Ego in conſilium vocatus, ſolo vainigliae de-

cocto, mane jejune ad triginta dies epoto, patientem ab hoc molesto pervicacique morbo liberavi.

OBSERVATIO XLII.

Dn. D. FRANCISCI ZANETTI.

Secundinae ad mensem et ultra retentae.

Memorabilem casum vidi in puerpera, annorum 28, sanguinea ac vegeta. Haec mense Maii 1767, post congruum gestationis tempus, feliciter foetum iterum enixa est, parvo subsequente lochiorum effluxu. Rupto subinde umbilicali fune, os uteri clauditur retentis secundinis. Harum extractionem molitur obstetrix, ast cum in uterum manum immittere non possit, ne illi, si quid sinistri puerperae in partibus cogendis contigerit, imputetur, nullum aliud opus audet intentare, imo interrogata de integra secundinarum extractione facta, affirmative respondet. De facto diebus successivis nullum persentit incommodum puerpera, et sicut se habet optime, praeter quandam ventris distensionem, edit, bibit, lectum relinquit, et ad domestica munia obeunda redit. Nondum elapsis sex hebdomadis, doloribus vehementissimis corripitur, parturientium similibus, quibus compescendis ego accitus, clysterem emollientem ano iniiciendum suasi, dato etiam intus oleo amygdalarum dulcium cum syrupo de artemisia, sed vix quicquam levaminis experitur. Quid referam? sub iisdem spasmis sponte sua os uteri laxatur, et post duas horas integra prodit placenta. Evacuato utero omnia cessarunt molesta, lochiisque ad aliquot dies fluentibus, venter detumuit, et patiens pristinam sanitatem est assecuta. Anno 1770. denuo facta gravida, in partu feliciter foetum excludit, retenta ad duos menses placenta, quae, obortis doloribus, ut supra separatur.

Scholion.

Scholion.

Quodſi nonnullam in dubitationem cuidam placeat adducere, vix probabile videri ſecundinas, per aliquot ſeptimanas in utero retentas, absque omni labe matris excluſas fuiſſe, ductus ratione, quod ceſſat illico poſt foetus egreſſum, abſciſſo nempe funiculo umbilicali, ſanguinis circulus in placenta uterina, quae neceſſario putreſcere et gangraenam inducere ſolet.

Veriſſimum ſiquidem eſſe reſpondeo, ſed non obſtat, interdum fieri poſſe, quod actio ea peculiaris circuli, quae in partu aboletur, poſt foetum editum ſuperſit in ſecundinis, et hae diu haerentes utero vegetationem ſuam ad tempus ſuſtineant. Etenim ſi extincta in illis foret actio ea, in irritum fortaſſe non cederent conatus uteri, ſed uno quaſi nixu caderet placenta, nec diu retineretur. Si ergo firmiter adhaeret utero, ut connexus non tam facile amoveri poſſit a naturae viribus, iure affirmandum, licet excluſo foetu communis eſſet communicatio, ex parte tamen uteri per inoſculationem humores in orbem adhuc ferri, ac moveri debent hydraulico ſuo peculiari concentu, per telam hanc cellulo-ſam, unde elaſticitas in fibris, et contractibilitas in ſuo vigore, quibus a corruptione facile ſe vindicabit, et impolluta ad tempus ſervabitur, intercepto etiam humorum circulantium motu, et praeſertim ſi aer externus non accedat. Hoc poſito non abſonum eſt concludere, ſimiliter contigiſſe in mea puerpera, quae per aliquot ſeptimanas ſecundinas haerentes utero a parva ſanguinis copia ante partum, in partu et poſt partum excluſa, ut notat SWIETENIUS text. 1321. Comment. in *Boerhaavium*, ſine ullo incommodo retinuit, et incorruptas edidit, quod ſancte aſſeverare poſſum inſpectis luſtratisque involucris. Aſt non deficiunt ſimilia exempla: triduo absque corruptione expulſa placenta fuit; vid. de la MOTTE Obſerv. 263; poſt triduum MAURICEAU Obſerv. 162;

162; integra et interrupta quatuor mensibus a partu KERCKRING. Observ. 36. atque de his non diffitetur HALLERUS in Boerh. praelect. text. 683. not. 34. ita, ut etiam VINODONA de morbis mulierum cap. 3. concludat his verbis: "Coniiciant ii quidem, secundinas eas vere nequaquam fuisse, sed corpora eisdem analoga, cuiusmodi fere sunt concretiones ex concrescente sanguinis parte, qui in uterum effunditur. At fateantur et ipsi tandem necesse est, quod alii volunt, secundinas vere fuisse, atque adeo a corruptione liberas in utero diu servatas, quod ab aere intactae fuerint, ut ipsi foetui mortuo eadem fere de causa contigit." Conf. HILDANUS Observ. chirurg. cent. 2. observ. 51. QUESNAY Memoires de l'Academie Roiale de Chirurgie.

OBSERVATIO XLIII.

Dn. D. FRANCISCI ZANETTI.

De

Panis fecalini efficacia in contumaci alvi obstructione.

Litterarum magister, scorbutico-hypochondriaca intemperie laborans, vix superata quartana febre, contumacem alvi constipationem ad annum fere sustinuit, ita, ut vix per dies octo vel decem, cum gravi molestia, eiusdem beneficio semel frueretur. Multa adhibuit, clysteres molles, varia lenientia, victum medicatum, sed haec tantummodo tempore, quo assumebantur, faeces quandoque proliciebant. Impatiens aeger a me quaesivit, anne hoc incommodum penitus averti possit, cui, utique respondens, suasi, ut pane fecalino in omni pastu vesceretur, donec quotidiana succederet alvi excretio. Hoc facto, brevi functio haec naturalis in pristinum rediit statum, et integritas valetudinis viguit. Eandem praescriptionem in pluribus aliis felici cum eventu expertus sum, quem pani fermentato tribuo.

Cannobio Noribergam missae d. 14. Sept. 1771.

OBSER-

OBSERVATIO XLIV.

Dn. D. WILHELMI LVDOVICI WILLII.

De

Ascite in foemina, quae sedecim in annis paracentesin per XLVI vices perpessa est.

Malam utplurimum viscerum abdominalium constitutionem veram et proximam ascitae esse causam, omnes aeque sciunt medici, ac illis etiam notissimum est, corruptionem interanearum partium hoc in morbo non semper unam eamdemque habere originem, et non in singulis huius mali subiectis unum idemque viscus, sed in uno hoc, in altero illud, et in aliis plura affligi. Non minus attenti practici cognitum habent, ipsas aquas, in asciticorum abdominalibus cavitatibus collectas, contentasque diversos monstrare colores, variasque tenere consistentias. In nonnullis enim limpidum, in aliis viridem, in aliis vel lacteum vel loturae carnis instar, iterumque in aliis alium ostendunt colorem, in nonnullis porro fluida, in aliis vero mucida atque gelatinosa adparent consistentia. Merito ergo canon ille physicus: *quod unius effectus plures esse possint causae, et unius causae plures operandi modi*, etiam in asciticorum adfectibus ac symptomatibus prudentem meretur adplicationem. Haec effata observationibus asclepiadeae artis solidorum vereque doctorum sacerdotum confirmantur. Sic *celeberrim. D. Sam.* SCHAARSCHMID ann. 1. hebdom. 39. et 40. Indicior. medico-chirurgicor. asciten e steatomate in mesenterio, XXXVIII. libras ponderante, ortum recenset. *Illustr. D. Mich.* ALBERTI Tom. II. Iurisprud. medic. pag. 637. seq. casum asciticae foeminae, in cuius vesica fellea bilis loco humor tantum gelatinosus albus duobus lapillulis mixtus inveniebatur, cuiusque uteri praegrandis interna superficies multis tuberibus magnitudinem ovorum gallinaceorum, partim carnosam, partim pulta-

ceam tantum subſtantiam, varios autem colores repraeſentantibus occupata erat, refert. *Obſervatio 1. Tom. III. Actor. noſtr. novor.* hiſtoriam aſcitici ex intercepto podagrae decurſu deſcribit, in quo viro, inſtituta poſt mortem ſectione anatomica, ventriculus et duodenum inteſtinum plurimis veſiculis, atris maculis, multisque ulceribus obſeſſa, hepar durum VII. libras ponderans, et in interna ſubſtantia humore putrido repletum, veſicaque fellea plurimis calculis effarcita inveniebantur. *Obſervatio XVIII. Tom. III. modo citator. Actor.* aſciticae foeminae mentionem facit, cuius hepar molle, nigrum, et quaſi gangraenoſum, in duplicatura peritonaei vero magna burſa, tres libras puris continens, reperiebantur. Aſcitae etiam cauſae, in binis nunc enarraturis caſibus, non unam eamdemque habuerunt originem. In primo enim caſu, univerſi viſcerum abdominalium ſyſtematis admirandus ſtatus praeternaturalis a praegreſſa dyſenteria inflammatoria fuit ortus; in altero autem ſcabies male curata, diarrhoea chronica, et longa in fluvio commoratio, primo hepar et lien adfecerunt, tandemque hanc hydropis ſpeciem produxerunt.

His praemiſſis, expono nunc tam a me ipſo geſtas, viſasque, quam ab aliis mihi relatas res.

Hiſtoria morbi.

Bene formata et in vico huius Marchionatus *Weisvveil* e gente ruſtica anno MDCCXXI. nata foemina, praeter iam in tenera ſua aetate, neſcio autem quo caſu, adquiſitam herniam inguinalem, per totam infantilem aetatem optime valebat. Anno vero XV. vel XVI. aetatis ſuae gravi corripiebatur dyſenteria inflammatoria, et conſuetum huius morbi ſymptoma, tenesmus nempe, herniam valde augebat. Cumque eodem in tempore in virginum ordinem ſe conferre, menſtruusque fluxus in ea apparere deberet, hic non ſolum tunc, ſed et per totum vitae curſum emanebat, eiusque loco, ſine ullo tamen ordine, doloribus circa lumbos et

uteri

uteri regionem lancinantibus et pungentibus vexabatur. Circa aetatis XVIII. vel XIX. annum abdomen eius adeo increscebat, ut singulis graviditatis puncto suspecta esset, quamobrem confessionarius etiam ei excitabat conscientiam, bonumque vitae commendabat institutum. Sub idem tempus, a suspicione graviditatis libera, tam a veris, quam falsis medicis consilia petere, et medicamenta praescripta et accepta sumere inchoabat. Sed incassum adhibebantur singula, abdominis enim moles de die in diem maius capiebat incrementum. Nihilo tamen minus anno XXV. aetatis cum robusto sutore coniugale contrahebat foedus. Sed et haec mutatio votis non respondebat, tumor enim abdominis tantum capiebat incrementum, ut quotidie ruptio eius circa umbilicum expectaretur. Saepius etiam adflicta locum hunc acu perforare, et contenti in abdominis cavitate conditionem examinare tentabat, semper tamen fine excidit. Anno tandem salutis nostrae MDCCLXVIII. ardor eius cupiditatum restinguebatur; cum enim maritus, nescio autem, an per seria, an per ludum, relatum tamen mihi est, quod per iram factum sit, cultellum suum crepidarium in uxoris suae abdomine defigeret, mox ultra libram humoris aquei profluebat. Et sic etiam in hac foemina ascitae praesentia casu, uti *illustr.* HEISTERUS in chirurgia, et ROUSSETTUS in libr. de partu caesareo iam adnotarunt, detecta est. Certior nunc facta, copiam aquae in abdominis cavitate collectam veram ventris tumidi esse causam, aquarum eductionem operationis chirurgicae ope curabat. Ipshemium ergo, vicum quemdam in Alsatia situm, migrabat modo indicato anno, ibique instituta per famosam empiricam paracentesi, a LXII. libris aquae in abdomine collectae liberatur illa. Quo facto non solum bene evacuato ventre, verum etiam optime purgato marsupio, quinquaginta enim et sex florenos rhenanos huius non magni momenti operationis causa solvere debebat, laete domum redibat. Haec autem laetitia brevi erat durabilitate,

paucarum enim hebdomadum spatio abdomen, aquarum extravasatarum et exhalatarum copia, pristinam recuperaverat molem. Imo humorum collectio tam cito semper procedebat, ut non solum, tribus elapsis mensibus, eadem aquae quantitas paracentesis beneficio iterum educi posset, sed et haec operatio aliquot per annos levaminis gratia singulo trimestri tempore repeti deberet. Primis annis humores educti subviridem pellucidum tamen semper monstrabant colorem, fine autem mensis Augusti anni MDCCLXIII. adspectus eorum, hucusque consuetus, cum subrubro instar loturae carnis mutabatur, qui etiam aquarum arte emissarum color ad mortem usque immutabilis persistebat. Ad excurrentem Octobrem vix memorati anni usque foemina haec ubique obambulare, labores suos domesticos bene perficere, cibum, potumque consuetum sine ullo incommodo adsumere, ac naturaliter dormire valebat. Post hoc tempus lecto adfigebatur, vires et adpetitus prosternebantur, aestu, siti et agrypnia adficiebatur aegra, febris in ea accendebatur hectica, et tandem die XXV. mensis Ianuarii anni MDCCLXIV, eodem adhuc die ultima vice instituta paracentesi, animam efflabat.

Tam officio (*physici enim Bada-Durlacensium ditionum singulos casus rariores studio perquirere, et adnotare tenentur*) quam curiositate permotus, et autoritate huius Marchionatus supremi magistratus suffultus die XXVII. modo indicati mensis instituebatur a me

Sectio anatomica.

Hoc in actu manus auxiliatrices et chirurgus iuratus Hochbergensis primarius Dn. ECCARD, vir in anatomica indagatione versatus ac indefessus, et chirurgus loci mihi adhibuerunt, spectatores vero Dominum Pastorem, duas loci obstetrices, et aliquot foeminas demortuae agnatas, habui. Sequentia in hac perscrutatione adnotabam.

1. In tota corporis peripheria, praeter herniam in dextro vulvae labio contentam, et magnitudinem ovi anserini habentem

bentem, nil inconsueti, et ne quidem femorum aut pedum tumorem inveniebam.

2. Dissectis integumentis communibus et abdominalibus musculis, in interna superficie circa umbilicum mox tumor cartilagineus quasi magnitudine iuglandis, hydatide tumoris dicti magnitudine tectus, in conspectum veniebat.

3. Interna iliacae regionis pars, ubi ultima punctura facta erat, gangraenosa, multoque sanguine extravasato repleta reperiebatur.

4. Viscerum et intestinorum interstitia humore subcruento plena erant.

5. Omentum plenarie fere corruptum, et huc illucve fruſtulum tantum eius putredine adfectum comparebat.

6. Ventriculus, intestina tam crassa quam tenuia, et mesenterium non solum inter se invicem tam arcte concreta, ut sine dilaceratione separari non possent, sed et eundem in modum plurimis in locis abdominalibus musculis adfixa erant: imo concretiones hae cartilagineam passim habebant duritiem. Mirum etiam in modum partes vix indicatae multis hydatidibus, partim iuglandum, partim avellanarum magnitudine, erant conspersae.

7. Hepar globi instar constrictum, diaphragmati accretum, in peripheria colore albido, et nonnullis hydatidibus circumcinctum, in interna vero sua substantia subfusco, flavoque, intermixtis sanguinis extravasati globulis, adspectu adparebat. Viscus hoc libras quatuor civiles cum dimidia ponderabat.

8. Lien in parvam triangularem sarcinam erat corrugatus. Pars eius media cultello cartilaginis instar resistebat. Externe pallidum, interne autem fuscum monstrabat colorem, ac omni erat privatus succo.

9. Renes integri et ab omni statu morboso alieni reperiebantur.

10. Uterus sphaericam figuram habebat, et sex vel septem digitos in diametro. Adspectus eius externus erat lividus, et substantia eiusdem spongiosa multo cruore extravasato repleta. Cavitatem in eo naturalem reperire non poteram. Ponderabat libras quatuor civiles.

11. Vagina uteri adeo erat constricta, ut vix calamus scriptorius immitti potuerit. Pars eius posterior cartilagineam, anterior vero tendineam possidebat duritiem. Totaque eius peripheria et hydatidibus et scirrhosis tumoribus erat circumdata.

12. Fallopianae tubae, ovariaque cum partibus vicinis adeo erant concreta, ut ea, omni adhibita diligentia, separare, et perscrutari non pollerem.

Foeminam hanc coitus crebrioris valde cupidam fuisse, ut maritus palam proferebat, quis, partibus modo descriptis et tam male constitutis, credat?

13. Vesica urinaria ab utero deformi os ischion dextrum versus erat pressa; duas vel tres adhuc urinae uncias continebat, et in fundo eius tres maculae gangraenosae erant conspiciendae.

14. Tandem herniae in dextro vulvae labio incarceratae conditio examinabatur, et etiam hic intestini prolapsi et herniam formantis portio cum continente parte in unum corpus arctissime erat coalita. A quo autem intestino hernia haec originem duxerit? ob totius viscerum abdominalium systematis confusionem praecise determinare non audeo.

Maxime omnino mirandum esse puto, foeminam hanc, tali viscerum vitalium metamorphosi, tam diu vitam continuare potuisse. Satis misere et calamitose autem eam fuisse transactam, quivis facile perpendere potest.

OBSER-

OBSERVATIO XLV.

Dn. D. WILHELMI LVDOVICI WILLII.

De

Ascite in viro, qui sex in annis paracentesin per XXVI. vices pertulit.

Relatio morbi historica.

Civis quidam huius civitatis, in qua habito, a pueritia semper pallens, anno aetatis suae circiter decimo aut duodecimo mox tertianis, mox quartanis febribus, quae variis profligebantur domesticis remediis, corripiebatur. Ab illo tempore optime valebat, et furnaria instructus anno MDCCXLVI. loca visitabat diversa externa, ibique pistoribus famulando duos consumebat annos. Anno MDCCL. inter cohortes austriacos militaria petebat munera. Non longo post tempore in Olomucensi praesidio collocabatur, ibidemque mox inficiebatur scabie, quae post quinque hebdomades unguento e sulphure citrino, semine coculi et oleo olivarum parato, depellebatur. Hanc dyspnoea sequebatur, quae sponte iterum cessabat. Tribus posthac annis, cum Pragae miles erat praesidiarius, iterum scabie adfligebatur, quae iisdem remediis tollebatur. Dyspnoeae vero loco pedes tunc tumebant, ac in eis maculae et vesiculae lividae adparebant, quae sponte paulatimque desiccabant. Paulo post diarrhoea, per septem septimanas durante, cruciabatur. Ad hanc tollendam in nosocomio sedecim, ut defunctus mihi referebat, doses remedii cuiusdam laxantis trium hebdomadum spatio sine omni effectu, interpositis pluribus dosibus theriacae Andromachi, et tandem infusum quoddam amarum propinabantur ei: huius infusi usui hoc malum denique cedebat. Durante hoc morbo, iusculis e carnibus, pulmentis e hordeo, oryza, et farina paratis, prunis damascenis coctis, et pomis assatis nutriebatur, et nonnunquam pauxillulo vini

refi-

reficiebatur. Morbum autem hunc minime simplicem diarrhoeam, sed potius dysenteriae speciem fuisse prorsus arbitror.

Vix cum convaluisset hic ascitae candidatus, per quatuordecim dies prope Pragam super Muldaviam in rate tentorio, ut ille credebat sine ullo incommodo, morari debebat. Tam illo autem iam, quam subsequente tempore centurio eius de incremento abdominis saepius ad eum faciebat verba, ipse vero aegrotus hoc symptoma nondum observabat.

Octavo tandem militaris suae vitae anno Pilseni litteras missionis testes accipiebat, atque itinere XXXI. dierum locum suum natalem hic *Emmendingam* redibat. Mox post hunc reditum, et familiaribus et agnatis abdomen suum debitam magnitudinem excedens admirabile videbatur, ipse solus vero tristem suam porro vilipendebat conditionem. Eodem circiter tempore pes eius dexter exulcerabat, qui autem, sed nescio an sponte aut arte, trium hebdomadum spatio iterum consolidabat. Aliquot, post domum suam reditionem, elapsis mensibus abdominis sui incrementum ipse sentiebat. Cum vero nullam de eo animadverteret molestiam, anno post dictum in patriam reditum transacto, coniugium inibat, atque duas durante matrimonio generabat filias, et quidem unam primo matrimonii anno, alteram vero mox post secundam institutam abdominis paracentesin. Brevi post nuptias tempore ambo pedes denuo exulcerabant, et propullulabant in eis ulcera phagedaenica, ad finem vitae eius perpetuo durantia, quae dextrum tamen vehementius semper prae sinistro adficiebant. Pari tempore abdominis sarcina primum ei oneri erat, et increscente hac sarcina etiam pedum, femorumque tumor magis magisque increscebat. Ceterum facile respirabat, ciborum adpetitus minime prostratus ei erat, nulla sitis eum vexabat, tranquille, placideque dormiebat, secet excretiones bene in eo succedebant, et sufficientes ille possidebat vires ad exercendam rem pistoriam, modo facies eius pallida, unacum pectore et brachiis tabescebant; tali-

que

que in ſtatu, ſine omni medicamentorum uſu, ut ille perhibebat, aliquot tranſigebat annos.

Sub finem tandem Maii MDCCLIX. me adibat, meumque petebat conſilium, auxiliumque. Tam ex antecedentibus et iam deſcriptis, quam praeſentibus circumſtantiis, et praecipue conſueta inſtituta encheireſi, percepta aquarum in abdomine fluctuatione, inveteratam adeſſe aſciten iudicans, huic declarabam patienti: ſe nunquam in totum reconvaleſcere, ſed commode per aquarum eductionem paracenteſis abdominis ope tantum levamen moleſtiarum ſuarum ſubinde impetrare poſſe. Ut vero aliquod ei afferrem ſolatium, ordinabam pulverem reſolventem ſalinum, ſcilla marina praeparata mixtum, unacum conveniente diaeta. Adhibebat aeger per aliquot hebdomades hunc pulverem, qui magnam urinae copiam expellebat, nihilo tamen minus abdominis tumor non imminuebatur, ſed maius potius capiebat incrementum. Nunc commendatam operationem ſuſcipere decernebat, eumdemque igitur locum, eamdemque empiricam in Alſatia, quorum in antecedente obſervatione mentionem feci, eligebat. Ipſa haec operatio die XXIV. Auguſti dicti anni MDCCLIX. inſolito modo, operatrix enim acum perforatoriam malleo ligneo in abdomen pangebat, inſtituebatur, eaque et abdomen ab aquis contentis, et marſupium a ſexaginta florenis rhenanis purgabantur. Vix quinque erant exacti menſes, cum abdomen priſtinam ſuam recuperaverat magnitudinem. Denuo ergo meum efflagitabat auxilium, et tunc perſuaſor fui, ut chirurgum huius Marchionatus primarium *Dom. Eccardum*, inſtituendae abdominis punctura gratia, ſalutaret, qui etiam ſingulas paracenteſes, in ordine nunc recenſendas, mea ſemper in praeſentia omni dexteritate adminiſtravit. Ut

Anno MDCCLX. die VIII. Febr. die XXX. Maii, die XX. Auguſti, et die XIII. Novembris.

Anno MDCCLXI. die V. Ianuarii, die XIII. Aprilis, et die XVIII. Novembris.

Anno MDCCLXII. die XVI. Aprilis, et die IV. Octobris.

Anno MDCCLXIII. die XI. Martii, die XXIV. Iunii, et die V. Decembris.

Anno MDCCLXIV. die IX. Martii, die XXIII. Maii, die XX. Iunii, et die XIX. Octobris.

Anno MDCCLXV. die II. Ianuarii, die XX. Februarii, die XXX. Martii, die XXIII. Aprilis, die XXXI. Maii, die XII. Iulii, die XVI. Augusti, die XXIII. Septembris, et tandem die XXII. Novembris.

Mox primas post evacuationes hunc asciticum per duodecim semper horas vehementes cruciabant dolores colici, post sequentes operationes mitius autem se gerebant, et tandem prorsus evanescebant.

Ultimo in anno aliquoties, peractis iam operationibus, lipothymicis opprimebatur debilitatibus.

Quod qualitatem eductarum aquarum attinet, subviridem illae pellucidum tamen monstrabant colorem, qui vero color vitae finem versus in subflavum pallidumque mutabatur. Inter effluxum suum spumam, saponis in aqua agitati instar, plures horas durantem, formabant. Tactus earum glutinosus erat, et refrigeratis illis in fundum reponebant sedimentum mucidum. Nares nullo ab eis feriebantur odore. Eas autem secundum gustum examinare, nulla in me incendebatur cupiditas.

Semel LV. alio tempore LXX. plerumque autem LX. vel LXVI. librae civiles aquarum depromebantur. Concedamus nunc singulis vicibus libras tantum LX. aquarum eductas esse, sequitur, virum hunc a pondere MDLX. librarum aquarum, in corpore successive collectarum, liberatum esse. Quod eo magis mirandum videtur, cum aegrotus hic perpaucum semper, et saepius plane nullum, ob sitis defectum, adsumserit potum. Impeditam autem in vasa humorum exhalatorum re-

resorptionem, veram tantae collectionis aquarum in abdominis cavitate fuisse causam, infra anatomica monstrabit sectio.

Anno MDCCLXIII. circa medium Octobris miser hic dysenterica diarrhoea, epidemice tunc grassante, corripiebatur, ab ea autem *corticis peruviani cum cremore tartari mixti* usu mox liberabatur.

Anno MDCCLXIV. patiens de maiore incremento tumoris in pedibus femoribusque, ac dolore in iisdem, respirationis difficultate, et oris siccitate saepius conquerebatur. Die XVII. mensis Iunii eiusdem anni me domum suam, ob ingentem scroti tumorem, quem tactu admodum durum, colore e fusco rubentem, passimque humorem aqueum exsudantem, ipsum vero aegrotum in facie tumidum, et de magna siti querentem, inveniebam, vocabat. Ad discussionem tumoris scroti ordinabam hasce species: ℞. *Rad. bardan. bryon. alth. aa.* ʒvj. *Hb. malv. melilot. Fl. chamom. vulg. aa. Mj. M.* D. ad Ch. S. sacculo linteo includendae, partibus anaticis aquae calcis vivae et lactis decoquendae et saepius calide adplicandae. Ad exstinguendam sitim et febrem autem, unacum conveniente diaeta, praescribebam hoc remedium: ℞. *Cort. peruvian. opt.* ℥j. *crem. tartari* ʒiij. *M. F.* pulv. subt. div. in XII. part. aeq. D. ad Ch. S. singula quinta vel sexta hora una dosis aut e vino aut aqua sumenda. Harum medicinarum virtute et tumor modo dictus, et sitis tollebantur feliciter, et clinicus in fine eiusdem mensis in publicum iterum prodibat. Id adhuc notandum esse credo, urinam durante etiam tumore scroti, in sufficiente semper quantitate sine ullo incommodo, aurantii autem coloris, profluxisse.

Anno initiante MDCCLXV. singula in peius cedebant. Aquae enim tunicam etiam cellulosam abdominis inferiorumque partium magis magisque implebant, respiratio molestе succedebat, lotium parce et cum dolore fluebat, induebatque colorem lixivioſum, ciborum hucusque bonus adpetitus

evanescebat, aestus, sitis et horripilationes febriles increbescebant, vires collabescebant, crebriores accedebant alvinae deiectiones, et nonnunquam tormina cum crebriore tenesmo vexabant aegrum hunc meum, quod vero symptoma semper usu sequentis haustus, spatio unius horae cochleatim deglutiendi, fauste profligebatur. ℞. *Aq. menth. crisp.* ʒiij. *syr. cichor. c. rh.* ʒij. *pulv.* ⊖*is polychr.* ʒij. M. D. ad Vitr. In fine tandem mensis Septembris gangraenosa pedum et scroti inflammatio, levia deliria, agrypnia, et totius corporis molesta debilitas, ad lectum affigebant aegrum. Exeunte denique Novembre pedum tumor subsidebat, sitis, doloresque cessabant, somni defectus et virium prostratio maximum capiebant incrementum, die demum XXVII. modo dicti mensis hora matutina quarta tranquille ac placide vitam, per plures annos anxie et moleste satis actam, finiebat. Ad examinandam ergo viscerum conditionem horis postmeridianis eiusdem adhuc diei a me, supra laudato chirurgo comite, cadaveris susscipiebatur

Anatomica perscrutatio.

Hac in occupatione sequentia occurrebant considerandа:

1. Singulae corporis superiores partes tabe erant consumtae.
2. Totum genitale membrum lividum habebat adspectum. Circa astragalos utriusque pedis ulcera, ichorem putridum fundentia, margineque sphacelosa circumcincta, conspiciebantur.
3. In abdominis cavitate XVI. reperiebantur librae aquarum denuo collectarum, licet quinque tantum ante mortem diebus paracentesis ultima vice instituebatur. Aquae hae repertae subviridem pariter ut praecedentes habebant colorem, foetidum autem nunc spirabant odorem.
4. Dissectis abdominis partibus continentibus, peritoneum, omentum corrugatum, mesenterium, et intestina tenuia gangraena erant infecta. Ventriculus vero, intestina crassa, vesica

vesica urinaria, ureteres et pancreas nihil monstrabant morbosi.

5. Lien tam latitudinem, quam longitudinem suam naturalem accurate adhuc possidebat. *Vid.* WINSLOW *anatom. corp. human. descriptio. Tom. IV. §.* 330. Crassities vero eius statum naturalem duobus superabat digitis; habebatque hoc viscus pondus duabus libris civilibus maius. Maximam eius partem alba, firma, unius digiti crassitie, multis foveis avellanarum impressarum instar exstructa circumcingebat membrana. Interna huius visceris pars semiputridam, intermixtis pluribus granulis puris, magnitudine seminis cannabis, monstrabat consistentiam subfusci coloris, corruptumque hoc magma in suo medio flavum durumque mediocris in glandis magnitudine continebat scirrhum.

6. Hepar oblongum quasi repraesentabat hemisphaerium, et ultra libras quatuor civiles ponderabat. Membrana id cingens eamdem habebat figuram et consistentiam ac lienis, modo crassities eius lineam mathematicam haud superabat, pluribusque, sed multo minoribus erat exstructa foveis, illis, quas variolae relinquunt, simillimis. Circa sic dictam portam autem hoc viscus naturalem suum retinuit habitum atque adspectum. Substantia eius interna spongiosa atque pallide rubens pulmonis coctae instar erat. Vesica fellea externe flavescens et magnitudinem ovi circiter columbini referens atra, tenaceque erat repleta bile.

7. Ambo quamvis renes in integerrimo et ab omni labe libero se praesentarent statu, in tubulosa tamen sinistri parte tres inveniebantur extrinsecus bruni, intrinsecus autem albi coloris, durissimaeque consistentiae calculi. Unus eorum magnitudinem uvarum seminis, alteri vero milii granorum adaequabant.

8. Thoracis tandem viscera in illaesa reperiebam conditione.

Primariam ergo chronici huius mali cauſam in mala hepatis, lienisque conſtitutione haeſiſſe, facile quisquam videbit; et hac tam nobilium viſcerum depravatione magnam copiam vaſorum lymphaticorum deſtructam, reſorptionisque negotium humorum exhalatorum turbatum fuiſſe, omnino credo.

OBSERVATIO XLVI.

Dn. D. WILHELMI LVDOVICI WILLII.

De

Singulari adfectu melancholico in foemina moeſtitia ſuborto, et per quatuor annos cum dimidio durato, ac repentino terrore iterum ſublato.

UNZERUS.

Animi pathemata medicamentorum ſunt ſpecies, ſive bene ſive male nobis ſi ſapiunt, ſemper tamen certiſſimum eſt, ea certis tantum perſonis, certis ſub circumſtantiis et in determinata ac nunquam transgredienda menſura proficua, praeter hanc autem noxia eſſe.

Corpulenta, robuſta, ab infantia perfecte ſana, laborioſa, optimo praedita iudicio, duodecim partus feliciter enixa foemina ruſtica, et a marito, liberis, vicinis, cognatis et familiaribus dilecta, honorata et aeſtimata uxor, mater et amica, ſexageſimum nonum nunc agens annum anno MDCCLIV *ſaepius vehementibus adeo cephalalgicis corripiebatur doloribus*, ut ſervis, ancillisque ruri opera facientibus cibum, ſecundum huius regionis conſuetudinem, in capite apportare non amplius valeret. Octobre vix dicti anni una filiarum ſuarum, in vico a domicilio ſuo unam horam diſtante, foetum enitebatur, ſimulque magno adfligebatur morbo. Hac in calamitate mater filiam quotidie viſitabat, talique in itinere iudaeus remedium ad reconvaleſcentiam filiae proponens, ſed quale neſcio, ſemel occurrebat matri. Hoc remedium ob ſimplicitatem

tatem suam reticebat, et tandem filia octava post partum hebdomade moriebatur, decemque relinquebat proles.

Die XIV. Februarii anno MDCCLV. domestici foeminae huius eam delirare, prima vice observabant, quod etiam symptoma ab eo tempore de die in diem, et speciatim a XXIV Iulii ad II. Novembris tantos faciebat progressus, ut voluntariam ciborum adsumtionem prorsus respueret, eique duorum vel trium hominum ope alimenta per vim infarciri deberent. Modo autem dicto die ultro uvas, consuetamque suam escam, iura nempe e pane cum aqua sale et butyro confecta, edere incipiebat. Prima in aestate plures horas diei vel in area, et etiam in maximo aestu solari, vel circa torculare stando semper, complicatisque manibus statum liberorum suorum gemendo, commorabatur, reliquo tempore in lecto suo, in hypocausto locum habente, retro velo perpetuo et quidem tam tranquille, complicatis pariter manibus, sedebat, ut a nemine neque observari, neque audiri posset. Toto huius delirii tempore nullum versus hominem ne unicum quidem faciebat verbum, iura tantum, pultes et pastillos farinaceos, et panem edebat, nemini autem domesticorum in memoriam redit, eam hoc in statu ullum adsumsisse potum. Noctu semper cum marito, qui nonnunquam eam exili voce preces dicere audiebat, in lectum decumbebat. Ceterum omnem observabat honestatem ac munditiem. Semper etiam tam ad exonerandam alvum, quam emittendam urinam, non aliter nisi vestibus suis induta locum, secundum consuetudinem et ordinationem rusticorum nostrorum ad haec in area destinatum, visitabat.

Ultimo mensis Iunii die anni MDCCLXIX. cum melancholica haec sola in hypocausto versaretur, ac retro velo suo subreperet, e fenestrisque in aream cerneret, privigni duorum annorum infantem in puteo inoperto sedentem conspiciebat. Infantis maximum vitae periculum perspiciens foemina, velociter puteo accedebat, pusillum ab eo removebat, et post-

ea

ea tam marito, quam privignis, anxiis gestibus periculum, in quo infans erat, indicabat. Die sexto Iulii insperato privigni sex annorum filiolo dicebat, matri suae fila lintea eum postulare, se tibialia illi texere velle. Puerulus referebat hoc matri suae, omnesque familiares ob tam cito recuperatam huius, per aliquot annos mutae quasi, mulieris loquelam valde admirabantur. Interim fila petita suppeditabantur ei, cumque durante delirio melancholico singulos fugeret labores, re ipsa tibialia nunc texere incipiebat. Die IX. XI. et XIII. eiusdem mensis *ore primum coagulatum, deinde vero fluidum, modica autem tantum in quantitate cruorem, qui secundum sensum suum e capite defluxit, eiiciebat.* Die tandem XVI. vix dicti mensis loquela et sensuum usus repentine redibant.

Quamvis unus iam esset elapsus annus cum dimidio, cum foeminam hanc post suam reconvalescentiam inviserem, adeo tamen adhuc erat languida, ut non alios nisi facillimos ad concoquendum cibos, nullamque plane carnem perferre, et domo nondum exire valeret. Etiam tunc omnibus adhuc abstinebat potulentis, et testabatur, nullam se unquam percipere sitim. Ceterum fatebatur, se non aliam repraesentationem durante animi sui perturbatione facere potuisse, quam quod a Deo, singulisque hominibus deserta in loco maxime solitario degat, seque semper nudam ac investem esse crediderit, quare etiam perpetuo tam solicite abditam se habuerit.

Hoc etiam in statu morboso neque medicamenta, neque remedia sic dicta domestica ei propinabantur, sed singula naturae molimina propriis viribus unice relinquebantur.

An vero dolores cephalalgici, melancholico huic statui antecessi, non ab inflammatoria congestione sanguinis versus caput originem suam duxerint, anne in fine mali cruor ore excretus critice eiectus fuerit? id accuratius investigare potuisse vehementer optaveram.

Emmendinga Noribergam missae die 29. *Septembris* 1771.

OBSER-

OBSERVATIO XLVII.

Dn. D. IOACHIMI FRIDERICI HENCKEL.

Foetus monſtroſus, velamentis ſuis incluſus et velamentis alterius infantis recenter nati adhaerens.

Aliquot abhinc diebus chirurgus quidam noſocomii regii Berolinenſis, Charitatis dicti, puerperae ut opem ferret, appellabatur. Domini *Urſpruch* et *Sevens* in domum puerperae ſe transferebant, quorum prior verſionem foetus neceſſariam iudicabat, qua inſtituta, foetum mortuum educebat. Hoc facto, alter placentam extrahebat, quam contemplantes, foetum duorum circiter pollicum, propriis velamentis incluſum, velamentis alterius foetus mortui, a placenta illius duos circiter pollices adhaerentem, inveniebant. Perparum aquae foetum circumdabat, funiculus umbilicalis unius pollicis, verſus umbilicum craſſior, ſenſimque decreſcens nusquam adhaerebat. In his velamentis, magnitudinem ovi anſerini aequantibus, fruſtra placentae veſtigia quaerebantur. Chirurgi haec ſibi omnia viſa, placentam cum adhaerente ovulo mihi tradebant, quo aperto, accuratiori contemplationi ſubiecto, ſequentia apparebant: Foetus monſtroſus erat, capite carebat, pars ſuperior trunci anterius inaequaliter, et magis quam convenit, diſtenta erat. E latere ſiniſtro protuberantia parva videbatur, quam primo aſpectu pro aure habebam, ſed veroſimiliter manus ſiniſtra eſt, quippe duo digiti cernuntur. E latere eius anteriori proceſſus quidam curvus, digiti longitudinis, inveniebatur, quem non ſatis cognoſco. E latere dextro nihil cernitur. Prope umbilicum funiculus umbilicalis brevis et craſſus eſt, in fine vero tenuis et nullibi adhaerens. Spinam dorſi et coſtas tangere mihi viſus ſum. Num viſcera in pectore et abdomine ſint, affirmare haud audeam, dum integrum foetum in ſpiritu vini conſervo. Oſſa innominata cum oſſe ſacro et coccygi adeſſe videbantur, ſed

anus deest. Partes genitales sexus potioris esse videbantur. Extremitates inferiores naturales erant, nisi quod pedes extremi anterius curvi sint, et duobus digitis finiantur, prout manus: sic delineandum curavi; vid. Tab. VI. fig. 1. E foemina compertus sum, quod maritus eius valde libidinosus sit; quod durante infantis gestatione illi non pepercerit, sed singulis fere diebus, imo quindecim dies ante partum coitum instituerit.

Explicationem huius casus difficilem iudico. Num superfoetatio sit? an gemelli concepti sint, quorum unus parvus et monstrosus manserit ex defectu nutritionis, cum funiculus umbilicalis nullibi adhaerebat, et placenta deerat? num hic foetus diu vixerit? nonne forsan diu mortuus sit, cum nondum putrefactio in illo observari poterat, aut num diu sine putredine manserit carente aere? affirmare non audeam. Dno PLENCK potius assentio dicenti, quod multi observatores erraverint, et quod saepius etiam partus gemelli pro superfoetatione habiti sint: porro quod inaequalitas infantum gemellorum superfoetationem non probet. Simul tamen fatetur, quod apud autores observationes quaedam exstent de superfoetatione, de quorum certitudine non dubitandum sit (quos tamen non indicat). PLINIUS observavit, quod gemellorum unus patri, alter adultero similis fuerit. In *Physiolog. magna Dn. de* HALLER completa collectio omnium superfoetationum, quae hucusque innotuerunt, invenitur. Dicit, quod etiam fieri possit, cum infantes in utero induruerint, et nihilominus foeminae postea feliciter parturiverint: Duos uteros aut duas cavitates in eo invenerunt etc. Quamvis ergo huius rei theoria non aeque pateat, haud tamen res ipsa negari potest. In animalibus, quibus uterus plurium cavitatum est, superfoetatio minime rara esse dicitur. Ad opem ferendam quod attinet, mihi necesse esse videtur, ut post partum primi infantis inquiratur, anne venter, ut solet, collabascat: si dolores cessarunt, nec aliud quid accidat,

na-

naturae caetera relinquerem; quodsi motus infantis secundi sentitur, superfoetationem opinari liceret, quod ulteriores observationes forsan docebunt.

Nuper obstetrix quaedam me docuit, cui ob dexteritatem et experientiam suam fidem haud denegare possim, sibi accidisse in praxi sua, ut abortui foetus trium mensium assisteret, foetum velamentis integris inclusum, simul cum multo sanguine fecessisse. Tribus mensibus elapsis foeminam hanc denuo infantem mortuum septem circiter mensium in lucem edidisse. Id quod me iudice aut theoriam superfoetationis confirmat, aut saltem probat, gemellorum unius abortum alterius abortum non semper provocare, sed fieri posse, ut praegressum abortum partus septem mensium, adeoque verosimillime etiam partus naturalis, sequi posset.

Berolino Noribergam missa die 29. Octob. 1771.

OBSERVATIO XLVIII.

Dn. D. IACOBI FRIDERICI ISENFLAMM.

Haemorrhoides vesicam urinariam perforantes.

Inter dogmata *rationalem medicinam profitentium*, quae CELSUS Lib. I. in praefatione recenset, id quoque additum deprehendo: *neque, cum dolor intus incidit, scire, quod doleat, eum, qui, qua parte quodvis viscus intestinumve sit, non cognoverit; neque curari id, quod aegrum est, posse ab eo, qui, quid sit, ignoret.* Haec quam sint vere dicta, ii, quos muneris ratio mederi infirmis iubet, quo frequentiori eo sane tristiori edocentur experientia. At non de iis solum hic agi, qui iusta destituti corporis humani cognitione ad medendum accedunt, verum etiam eandem interdum esse sortem eorum, quos, quae humana praecordia recondant, non latet, posterior dogmatis pars exhibere videtur. Accidit enim persaepe, ut si qua regione dolor adsit, quae potissimum pars aegrotet, difficillime determinari possit, utque, quo exactius, quae sub-

sint, aut pati possint, consideremus, cumque morbi comparemus symptomatibus, eo densiori in explicando malo involvamur caligine. Merito hinc summos passim anatomicos de difficili morborum topicorum diagnosi conqueri video, dum, *quid sit, quod aegrum est, ignorare se* ingenua interdum fatentur eruditione. Callide persaepe coniicere licet, at coniecturis solis innixi non sine formidine medemur. Est triste quoddam voluptatis genus, dum, quem servare non potuimus, concessa secandi opportunitate, eo, quod adesse dudum suspicabamur, immedicabili malo sublatum deprehendimus, coniectura quippe sic nostra ad certitudinem evecta, erroris-que ablato taedio. Verum non mors semper, non ferrum incisoris abstrusi morbi causam manifestat atque indolem; superstite saepe aegro, inque medio morbi decursu ea interdum repente apparent phaenomena, quae omnes prorsus a morbo hucusque abstrusissimo abigunt tenebras, nullo iam penitus in formanda morbi diagnosi relicto dubio. Morbus iam sic pertinaciter hucusque omni se subtrahens indagini, manifestatur distinctissime, at non cum rebus infirmi melioribus, non via ad medendum strata faciliori; quo enim nunc clarius, quae sit mali indoles, ars perspicit, eo sibi ad id sanandum minus ex suo suppeditari agnoscit promptuario. Permultae sunt, quae id validissime confirmant, eruditorum observationes; neque tamen sequentem adiicere, cumprimis si, quae laesae fuerint partes, respiciatur, incongruum esse iudicavi. Licet enim vitiorum huiusmodi succesSive in vesica urinaria enatorum passim apud autores exempla deprehendam, ea tamen, quam praesens casus exhibet, vesicae laesio inter minus frequentes referenda videtur, eoque magis si, quae in ipso morbo, et latente laesione et manifestata obvenerunt, ponderentur sollicite.

Vir aliquot supra sexaginta annos natus, habitus corporis admodum stricti et gracilis, faciei coloris eius, quem vere FORESTUS haemorrhoidalem vocat, patreque genitus haemor-

morrhoidario, duro admodum ipse initio adolescentiae et iuventutis usus est, dum laboribus peregrinationibusque multis commercii causa susceptis sat valide corpus exerçeret, nec tamen victu semper laudabili vires decenter reficere, aut exhausti corporis curam gerere curta suppellex permitteret. Superavit tamen cuncta haec robur iuvenile, nec, de quibus multum conquereretur, infirmitates tum passus est noster. Verum ad consistentem magis accedens aetatem, iamque, dum pristinis laboribus optime rei suae familiari consuluisset, hac longe feliciori, hincque quiete et vita sedentaria utens, variis iam adfligi coepit molestiis, quas tamen, cum in principio satis essent tolerabiles nec continuae, per aliquot annos patienter tulit, solisque aut proprio aut amicorum consilio adhibitis euporistis mitigare annisus est. Infidum tamen id fuit et inconstans levamen, iamque suas sensim ingravescere sentiens molestias, de radice mali exstirpanda sibi cogitandum, medicique implorandum auxilium ratus est. Hoc igitur fine cum me media anni MDCCLXIX. aestate accederet, talem eius, ut supra descripsi, habitum externum deprehendi, quamve retuli, vitae ante actae rationem ab eo percepi, cui id adiecit, a multis iam retro annis sese fluxum haemorrhoidalem haud quidem adeo copiosum, satis tamen ordinatum sibique semper fere proficuum, expertum esse. De praesentibus, quibus adfligeretur, incommodis eorumque initio interrogatus, sequentia retulit: Triennium iam, a quo sanitatem suam labefactari sensisset, elapsum esse, malaque, quibus nunc vexaretur, pedetentim quidem, ast in dies aucta, haec in abdomine soloque tractu intestinorum residere, manifesto se convinci; inflari sibi scilicet saepius in miram tensionem et duritiem, cumprimis sub utriusque lateris costis spuriis, abdomen, sed brevi evanescentem, prorumpentibus scilicet et ore et ano cum levamine flatibus. Appetitum satis interdum constare, interdum prorsus deletum esse, sitim se ignorare, potumque ratione non sensu ductum assumere,

alvum interdum foeces naturales, interdum lubricas et aquoſas, interdum cibos ſemicoctos reiicere, haecque ſaepe uno eodemque die contingere, comparuiſſe quidem interdum hoc tempore et adhucdum comparere fluxum haemorrhoidalem, at minus ac antea frequentem et copioſum, parum ſaepe, ſaepe nihil levaminis adferentem: in excernenda urina interdum, aſt raro, ſe in ipſo quaſi veſicae collo obſtaculum quoddam ſentire, ita ut maiori niſu et conatu tum haec expellenda ſit, quae profluens copioſa ſaepe, ſaepe parciſſima, pallida ſemper et ſublactea, ſedimentum quaſi chyloſum deponat: ſentire ſe praeterea pondus quoddam in ea inteſtinorum parte, quam, cum deſcriberet, inferiorem coli flexuram eſſe cognovi: verum omnium moleſtiarum moleſtiſſimam, quave potiſſimum liberari unice et vel maxime cuperet, eſſe miram quandam alvi incontinentiae ſpeciem, longe a vera alvi excretione aut etiam diarrhoea diverſam, qua absque ullis praeviis torminibus flatum, cuius ſtimulum ſentiret, excreturo, ſimul invito illico vel pituita vitrea ſubcruenta, vel utplurimum materia tenuis et aquoſa, copia tamen unciam circiter dimidiam nunquam excedens, ex inteſtino recto erumperet, idque ſibi plus quam quinquagies diu noctuque accidere, quo vel toties in ſeceſſum ſe recipere, vel flatus comprimere, vel linteaminibus perpetuo ſubſtratis ſibi conſulere cogeretur vir munditiei ſtudioſiſſimus. Haec ille. Ego pulſum tum explorans, parvum et debilem, caeterum ſat naturalem, reſpirationem liberam, functiones cerebri integras, labia palpebrasque internas pallidiſſimas deprehendi, ut anaemia iam, non plethora laborare hic haemorrhoidarius videretur. Maturo cuncta trutinanti iudicio haud adeo difficilis aut obſcura videbatur mali diagnoſis: adeſſe ſcilicet in ſubiecto ad haereditarium morbum diſpoſito, iamque a vita mobili ad ſedentariam diaetamque lautiorem converſo, paſſiones hypochondriaco-haemorrhoidales, minus expeditum per viſcera abdominis in corpore ſtricto fluidorum circui-

cuitum; debitum inteſtinorum tonum paſſim labefactatum, eaque interdum ingruentibus conſtrictionibus ſpaſticis eo gravius adfici; exprimi ſic et colligi in inteſtino recto forte magis laxo pituitam vitream, ſeu, ſi quis malit, haemorrhoides albas et mucoſas, et ſtimulo et excretione moleſtas: dyſuriam levius interdum infeſtantem, nec his in malis adeo infrequentem, infarctui ſine dubio vaſorum veſicae urinariae cum vaſis haemorrhoidalibus communicantium eſſe tribuendam: reliqua ſymptomata facile ex ſanguificatione laeſa, aut genito acido hypochondriaco atque ſpontaneo explicari; neque hic, abſentibus aliis ſignis, de lithiaſi aut tenesmo calculoſo eſſe cogitandum. Prognoſis anceps licet, in utramque tamen partem aeque videbatur diſtincta, aeque expedita. Vel enim metuendum erat, ne, ſi irritus eſſet remediorum effectus, in affectum hydropicum aut tympaniticum tranſiret malum, vel forte hectica abdominali aut maraſmo conficeretur emaciatus ſenex, vel ſperandum, ſi quid medicamina valerent, fore, ut malorum nonnullis ſublatis, aliis mitigatis, ſatis placida per plures adhuc annos fruatur valetudine. In eo igitur et ſpes conſiſtere videbatur et conſilium, ut, quae obſtructa forte eſſent, aperirentur leniter, viſcida abſtergerentur, aequabilis per abdominis viſcera fluidorum motus reſtitueretur, inteſtinis cumprimis debitum robur ac tonus redderetur, hisque obtentis ipſum haemorrhoidum moderamen naturae committeretur. Hoc conſilio abſtergentia leniora, aperitiva, amaricantia, roborantia, carminativa, rhabarbarina, chalybeata et chinata remedia ſucceſſive variis ſub formulis adhiberi ſuaſi, nec remediis externis proficuis neglectis, eo quidem effectu, ut ſub diuturno horum uſu, haemorrhoidibusque quovis circiter menſe, parce tamen comparentibus, ſummopere ſe levatum ſentiens aeger ſatis commode aeſtatem anni ſequentis MDCCLXX. attingeret; cumque tum ſpadanarum aquarum uſum ſubiungeret, tantum inde emolumenti percepit, ut prorſus ſe convaluiſſe arbitraretur, appetitu

petitu scilicet naturali et viribus redeuntibus, colore faciei longe minus lurido, oedemate pedum, quod praeterita hyeme supervenerat, vehementer decrescente et hypochondriorum tensionibus penitus fere conquiescentibus. Restitit tamen contumaciſſime omnibus hisce remediis, utut caeterum maxime proficuis, illa, de qua supra dictum, molestia, quam, cum diarrhoeam vix nominari posse in fine patuit, alvi potius incontinentiam seu verius stillicidium dixero, intercurrente subinde leniori dysuria, quarum quidem haec, epithemate pubi applicato, multum se levari passa est, illa vero omnem et internorum et externorum remediorum elusit efficaciam. Nata quidem iam dudum erat singularis cuiusdam vitii topici circa intestinum rectum aut vesicam urinariam suspicio, verum cum, quale illud proprie esset, aut quid ad id tollendum fieri posset, vix distincte pateret, contra vero non simplicem satisque caeterum frequentem dysuriam haemorrhoidalem hic subesse constaret, remediis supra dictis, e quibus tantum hucusque profeciſſet aeger, insistere e re iudicatum est, adsentiente, cuius in morbo abstruso rogatum est consilium, medicinae in academia nostra Professore primario. Ast media aestate subito ad infirmum evocor, repentino quippe quodam insultu iam in mortis discrimen praecipitatum. Advolo. Referunt adstantes infirmum stimulo solito adactum in secessum se recepisse, ibique valida lipothymia correptum corruisse, iamque nunc in lectulum deportatum ibi semianimem cubare: immanem sanguinis congrumati copiam in matula repertam. Ad lectulum accedens, semianimem revera deprehendo, pallidiſſimum quippe, frigidum, vix prae debilitate verba proferentem, pulsum celerem, minimum, vermiculantem, stillante adhucdum ex intestino recto sanguine. Stragula inspiciens et linteamina, puerperam me non virum invisere mihi visus sum, illa scilicet non sanguine solum tincta, sed insignibus cruoris grumis contaminata deprehendens, ut adiecta, quantum aestimari poterat cruor matula contentus,

tus, quantitate, subitam hanc sanguinis iacturam IV. aut V. libras medicas aequare certum esset. Desistere tum aliquantum a remediis hucusque adhibitis, iamque soli insistere methodo cardiacae, analepticae et roboranti mutata vehementer iussit morbi facies. Conquievit brevi post cruoris erumpentis impetus, iamque meliuscule se habuit rursus infirmus, ita ut et per paucas horas lectum relinquere posset. Mirum iam sibi videri retulit aeger, non solum alvi illud perpetuum olim stillicidium, nunc iam longe rarius minusque esse molestum, verum etiam expeditiorem urinae excretionem, contra sibilum se quendam, subinde dum urinam emitteret, subinde absque hac, flatus instar ex urethra erumpentem percipere. Displicuit summopere haec relatio, non obscure sonticam quandam his in partibus indicans laesionem, eo demum magis confirmatam, dumpost paucos dies saepius in die urina sat copiosa sanguine tincta profluueret, subsidente post quietem cruoris parte fere dimidia. Quam tum fovebam, suspicioni certitudinem addidit sequentibus diebus urina profluens maxime turbida ac foetidissima, post brevem quietem dimidiam sui partem instar sedimenti vere lutulenti deponens, quod sedimentum exactissime exploratum verissimas esse foeces alvinas apparuit, eoque certius, cum ab eo tempore et alvi stillicidium conquiesceret, et alvus naturalis satis hucusque respondens iam nunc longe succederet parcius. Strata sic subito est via, neque tamen adeo iucunda, ad formandam morbi diagnosin, quod ve latuerat hucusque malum, tristi patefactum certitudine. Erosum scilicet stagnante ac collecto sanguine haemorrhoidali intestinum rectum contiguamque vesicam urinariam, iamque ex uno in alteram patere hiatum; materiam limpidam olim ex ano profluentem, maximam partem urinam fuisse per osculum, dum exiguum esset, in rectum assiduo depluentem, suaque et irritatione molestam et excretione; eroso sensim magis hiatu, sicque destructis vasis quibusdam insignioribus sanguine

haemorrhoidali turgidis, repentinam illam âni haemorrhagiam ortam, patuloque iam nunc ostio et flatus et foeces in vesicam et urethram detrusas; satis quidem feciſſe utcunque remedia olim adhibita indicationibus suis, aſt laesioni inteſtini recti mederi non potuiſſe. Alte satis in inteſtino recto deliteſcere eroſionem, vel ex eo cognitum eſt, quod iam olim ſphinctere contracto pro lubitu humoris aquoſi excretio aſſidua cohiberi poſſet. Facile iam quantum hic adfectus ab haemorrhoidibus veſicae aut etiam mictu cruento differret, cunctorum proba docuit conſideratio; facile erat explicare, cur ex ano urina ſtillaret aſſiduo, cur interdum obſtructo vulnuſculo libere ex urethra proflueret, cur eo reſerato foeces copioſas admixtas haberet. Aſt parum iam ex diagnoſeos certitudine in infirmum redundavit emolumenti, neque *id, quod,* iuxta CELSUM, *aegrum eſſe non ignorabatur,* ideo *curari* poterat. Licet enim et epithematibus perinaeo ac pubi, nullo tamen tumore conſpicuis, applicatis, et iniectionibus abſtergentibus atque balſamicis malo iretur obviam, nulla tamen laesionis alte adeo, ut nec digito nec cereo explorari poſſet, deliteſcentis mundificatio aut conſolidatio ſperari ſerio poterat. Accidit ergo, quod fore praeviſum erat, ut continuante iugiter vel cruentae vel ſtercoraceae urinae excretione, labaſcentibusque magis magisque viribus vitalibus et animalibus, aeger tandem miſere confectus, paucas poſt ſeptimanas placidiſſime exſpiraret. Licet iam, quod ſane aegerrime tuli, mortui vel corpus, vel partes ſaltem, quas laesas eſſe, manifeſto conſtabat, ſecare nullatenus a propinquis concederetur, tamen circa ea ſolum, quae in ipſo morbo ad mortem usque apparuerunt, meditanti naſcitur opportunitas. Vix enim tempus illud, a quo vel inteſtinum rectum vel veſica urinaria laedi coeperat, determinari poteſt, nec an peculiare quoddam fuerit vitium topicum aliunde enatum, an ſolius ſanguinis haemorrhoidalis ſtagnantis effectus, nec an ullo artis auxilio obviam malo, licet cognitum eſſet, iri potuiſſet

tuisset, quippe quorum resolutio similibus in casibus, haemorrhoidum scilicet anomalia, cumprimis ubi is fluxus nec levamen affert nec exacerbationem malorum insignem, non sua prorsus careret utilitate.

OBSERVATIO XLIX.

Dn. D. IACOBI FRIDERICI ISENFLAMM.

Parotis vehementer exulcerata salutaris.

Quanta in observandis iis, quae in morbis obveniunt, aut, quae obventura sint, praenoscendis versatus sit soliditate HIPPOCRATES, omnes sane, qui eius scriptis attente evolutis ad lectos infirmorum accedunt, quotidiana fere edocentur experientia. Nascitur sane voluptas quaedam, dum, quae praesentia caute divus senex diiudicavit, aut futura callide suboluit, ea sic se ad amussim nostris quoque, circa quos sanandos versamur, in aegris habere deprehendimus. Verum nos quoque, ut mihi videtur, cautos esse ac circumspectos his in praenotionibus adhibendis esse oportet, dum sive climatis differentia, sive victus ratio, sive habitus corporis, sive aliae plures concurrentes caussae id efficiunt, ut secus ea se habere saepius deprehendamus nostro tempore nostrisque in regionibus, ac verissime de Graecis ab HIPPOCRATE dicta sunt, nec eadem semper etiam apud nos sive salutis sit sive interitus certitudo. Obvenit id quidem maxime frequenter, dum materiae coctionem vel coctae evacuationem aut depositionem attente consideramus. Licet enim in sola materiae coctae prompta ac perfecta evacuatione salus aegri maxime constituta sit, nec sit forte medicus, qui metastasin praeferat, cum sic, si dicendum, quod res est, infirmus non sanetur, sed ab uno morbo liberatus praeceps in alterum detur, non minorem interdum incutientem sollicitudinem, locorum tamen, ad quae materia deponi potest, differentia summam constituit in spe aut periculo diversitatem. Ut enim nihil nunc de

metastasi ad partes internas nobilioresque commemorem, quippe de qua, quanto fiat cum vitae discrimine, facile constat, externarum quoque partium diversarum in diiudicanda metastaseos salubritate habenda est ratio. Parotidem seu depositionem materiae ad glandulam parotidem multum passim in scriptis HIPPOCRATIS laudari deprehendo, et ne Graecis solis eam salutarem esse quis existimet, bene quoque de ea CELSUS, GALENUS, PAULUS AEGINETA, TRALLIANUS aliique veterum iudicant. Nollem quidem prorsus a viris tantum de re medica meritis dissentire, at candide tamen, quae ego ipse a multis iam retro annis saepissime expertus sum, proponam. Fateor igitur omnium fere partium externarum, ad quae deponi materia potest, parotides mihi semper maxime displicuisse, neque me, si hanc vel imminere solum animadvertam metastasin, vehementer gaudere, vix aut raro bonis eam cum rebus infirmi contingere saepe expertum. Sive enim fabrica ipsa huius glandulae, cellulosusque textus dense satis stipatus acinos glandulosos colligans talis sit, ut omnem materiae coctae affluxum minus expedite admittat, sive vasa sanguifera huius glandulae pro ratione minora omnem eam non facile recipiant, sive vasa nervique maiores vicini, increscente tumore compressi, varia symptomata inducant, sive in commixtione liquoris salivalis cum materia cocta noxa quaedam lateat, sive aliae concurrant causae absconditae, varia, quae ex hac metastasi in infirmum redundarunt, observavi detrimenta, forte ex iis, quae paulo ante dicta sunt, explicanda. Vidi parotidem die morbi VII. IX. XI. cum signis coctionis et levamine quodam obortam repente, materia sine dubio recedente, disparuisse, febremque periculosam ac deteriorem noviter accensam; vidi eundem tumorem acuto quidem morbo finem fecisse, at immutatum lapidea duritie contumaciter perstitisse, longoque tempore post aegrum, stupido quodam semper sopore obrutum, tabe et marasmo sustulisse; vidi in tumorem scirrhosum penitus degenerasse, per mul-

tos

tos annos et insignem deformitatem et insigne semper discrimen inferentem; vidi hunc tumorem vel pravis lacessitum remediis, vel etiam sponte sua in ulcus apertum ac insanabile scrophulosum abiisse; hisque motus observationibus, magis semper extimesco quam exopto infidas has, ut mihi quidem plurimum experiri accidit, ad parotidem metastases. Sane ergo praeter opinionem accidit, ut summopere salutarem huiusmodi metastasin in iuvene experirer, quem vix absque labe remanente cum sanitate in gratiam rediturum speraveram, neque ergo, aequum de parotidibus laturus iudicium, paucissimis, qui id factum sit, recensere, inutile arbitror.

Iuvenis XVII. annorum sat firma semper olim usus valetudine, ineunte huius anni vere febre corripitur, consuetis diris symptomatibus malignitatem testante, eo maiorem, dum et patrem et matrem iuvenis iisdem diebus idem morbus sustulerit. Abstinere a remediis, totumque negotium naturae committere aegrum rei familiaris coegit angustia. Conquievit die morbi XI. febris ferocia, omniaque symptomata mirum in modum mitiora. At circa parotidem dextram ingens tumor saxeus tum repente enatus non tolerandos infirmo dolores intulit, quibus tandem coactus medici auxilium flagitavit. Lubens miserum accedo. In lectulo cubantem absque ullis febris indiciis stupore quodam sepultum invenio, neque tamen tanto, quin eiulatu ac gestibus summum dolorem, quem a regione temporali ad claviculam usque dextram pateretur, indicaret. Tumorem ibidem video capitis infantilis compressi magnitudine. Stillat ex aure materiae spissae purulentae quantitas insignis. In medio tumore licet durissimo ac fere livido mollities quaedam et obscura fluctuatio. Applicata epithemata emollientia tantum in nycthemero efficiunt, ut locus fluctuans a peritissimo chirurgo academico levi vulnere pertundi posset, effluente puris laudabilis copia maxima. Subsidens sic sensim tumor longe celerius diminutus est, dum postridie aeger eiusdem materiae purulen-

tae quantitatem insignem ex ore exspueret, quam sibi, si tumor externe leviter comprimeretur, abunde iuxta dentes molares superiores in os depluere dicebat, ita, ut ex parotide in os destillare dubitari non posset. Obstitit tumentium adhuc partium renitentia, quo minus satis os dilatari sicque inquiri posset, num ex ductu Stenoniano, num ex vulnusculo quodam a parotide exulcerata in os usque erosо, pus stillaret, nec facilius forte in tanta licet vicinitate viam determinare probe attendenti fuerit, per quam ex parotide in meatum auris materia purulenta delata est, eoque magis, cum etiam summos anatomicos, de caussis et sedibus morborum sollicitos, interdum prudenter dubitare video, ubi in malis sonticis effluentis ex auribus cruoris, saniei, ichoris, lymphae vel materiae purulentae iter exacte explicandum est. Id caeterum hic sufficiat triplici hoc copiosae materiae effluxu, scilicet ex aure, ex vulnere externe inflicto et ex ore mira celeritate iam parotidem detumuisse, lenissimisque remediis externis adhibitis prorsus consolidatam, nullo penitus in ore vulnusculi, ex quo olim tanta stillasset materiae purulentae copia, vestigio conspicuo relicto, et discussum sic sat celeriter, qui de altiori quoque puris ex aure stillantis scaturigine suspicionem non forte iniustam moverat, loporem esse, ita ut iuvenis pristinae ac perfectae paucis diebus restitutus valetudini, iam nunc ab eo tempore illa fruatur optima.

Erlanga Noribergam missae die 2. Novembris 1771.

OBSERVATIO L.

Dn. D. IODOCI EHRHART.

De

Utero in partu rupto.

Proponere mihi liceat partum illum sine partu, quem, prouti maxime contra leges naturae, eo magis memoratu dignum iam pridem censuit *Illustris Caesarea Academia Naturae Curio-*

Curioſorum, ut ſimiles ſuis voluminibus continerentur caſus, qui plures aberrationes naturae, naturae curioſis iam per plures annos exhibuerunt. Ac quemadmodum imminens periculum, praeviſum, eo facilius averti poteſt; ita artis obſtetriciae incrementis adeo profuerunt eiusmodi deſcriptiones lethalis huius futurae retentionis foetus in abdomine, a matrice iam liberati.

Spectant huc obſervationes excellentiſſimorum huius Collegarum: TUDECII, PREUSSII, HARDERI, SCHOLZII, *Maurit.* HOFFMANNI, LOSPICHLERI, REISELII, HEISTERI, aliorumque, qui inſertos tradiderunt tot diverſos de utero rupto caſus.

Non miror, obſtetriciam plebem ignoraſſe hoc periculum eminens, ſed vix concipere poſſum, antiquiores artis obſtetriciae practicos in ſuis compendiis hunc periculoſiſſimum partum plane non enodaſſe, quem celeb. HEISTERUS a) ſaepius contingere, ac vulgo creditur, aſſerit cum perilluſtri *de* HALLER b), qui eas foeminas, quae adeo continuo a laborioſo partu exſpirare, - frequenter omnino ab utero rupto occidi affirmat.

Idem ſedecim menſium ſpatio ter uterum ruptum obſervavit. GREGORIO ſedecim caſus uteri vulnerati experientia triginta annorum exhibuit. Quater uterum ruptum, dum per ſex annos cadavera partu lethali denatarum ſecueram, ipſe ego inſpexi.

Huius vero periculi medelam, quoad cauſam efficientem, ad duplicem claſſem generatim reduci poſſe arbitror. Aut enim praeveniri poteſt partu manuali foetus, vel verſione, vel forcipe; aut non.

Alter caſus conſtituitur: oris uteri anguſtia, et impoſſibili eiusdem dilatatione, mala uteri conformatione, ſcirrho, caetera.

Haec

a) Act. Acad. nat. curioſ. Vol. I. obſ. 176. p. 397.
b) HALLERI opuſc. pathol. Lauſann. 1755. p. 92.

Haec meae obſervationis ſunt praedicata: rupturae uteri, quam depingam, ſimilis illis KNOBLOCHII c), uxori PACKEN d), SCHOLZII e), WITZELII f), quatenus ex ſcirrhoſa uteri ſubſtantia; REISELII g), MAURICEAU h), WEISSII i), *van* DOEVEREN k), MONRO l), prouti corpus matricis laceratum.

Die primo Aprilis A. MDCCLXVII. veſperi ad parturientem aetatis XXXVI. annorum vocatus ſum. Haec iam praecedente anno partu laborabat difficili, ob uteri ſitum obliquum in partem poſteriorem, et capite foetus margini oſſium pubis tam ſtrenue affixo, ut, partu denique enixo, et veſicae urinariae orificium, et ani ſphincter ita comprimerentur, ut per quatuor ſeptimanas urinam retinere nequiret, et prolapſum recti inteſtini pateretur. Quae mala vero denique, dum ipſa poſt periculoſum miliarem morbum bene convaluit, ceſſarunt.

Tactu iam huius parturientis explorans orificium uteri, non magis illud apertum deprehendi, ac quod apices duorum meorum digitorum caperet. Comprehendit diameter aperturae pollicem cum linea. Sed miratus ſum inteſtinum rectum ita dilatatum, ac quaſi in duo labia externe diviſum, ut commode et ſine parturientis gravamine totam manum meam immittere potuerim, tamque profunde penetrare, ut immiſſa totum caput foetus tegere, et involvere illud, ſubſtantia uteri inveſtitum, poſſem.

Atro-

c) Schurig. Embryolog. Lipſ. 1737. p. 249.
d) Ibid. p. 251.
e) Miſc. nat. curioſ. Dec. I. A. II. Obſ. 85.
f) Cranz Comment. de utero rupt. Lipſ. 1756. p. 10.
g) Miſc. nat. curioſ. Dec. II. A. VII. Obſ. X.
h) Siebenhundert Obſervationes. Dreſsd. 1709. obſer. 251.
i) Behling Diſſ. ſuper caſ. uteri in partu rupt. Altorf. 1736.
k) Specim. obſerv. acad. Lugd. Bat. 1765. Cap. VIII.
l) Neue Verſuche einer Geſellſch. zu Edimburg B. II. Altenb. 1757. p. 384.

Atrociores huius partus dolores et vix remittentes uteri orificium ne hilum aperiebant, quin potius occludebatur illud eo magis saeviſſimis his continuantibus, et auctis dilatatio inteſtini recti increſcebat, cum leni excretione muci aliquatenus ſanguine tincti, (quem e matrice prodeuntem alias ſigna vocaveris) et ſtrenuo conatu capitis praevii per ſubſtantiam uteri in hanc inteſtini aperturam penetrandi, ut omni nixu partus, etiam rupturam uteri verſus hoc inteſtinum metuerem. Tanta vi agebatur verſus hanc directionem. Nec reſiſtere huic niſui valebam oppoſito vecti Roonhuyſiano per inteſtinum rectum; nam ſicuti cera omni impreſſioni cedit, ita hoc inſtrumentum flectebatur ſecundum obſtaculum capitis, ſubſtantia uteri incluſi, ut plane nihil reſiſteret. Mutato hinc conſilio brachium alterum forcipis Levretianae in inteſtinum rectum intruſi, ut hinc obeſſem capiti exitum per anum tendenti, hosque conatus dirigerem verſus orificium uteri. Ita extenſum enim hoc inteſtinum rectum reperiebam, ut manus mea cum brachio forcipis adhuc ſpatium haberet.

Nec fotus emollientes, nec veſica lacte repleta et in orificium uteri immiſſa illud magis dilatabant, quin minus aperiebatur, quo atrociores partus dolores erant, et ſphincteris ani diameter ita increſcebat, ut perinaeum non amplius ſpatium inter duo haec orificia duorum digitorum aequaret vel ſpatium unius pollicis cum duabus lineis. Sphincter vero ipſe in duo labia accurate diviſus ſe praeſentavit cum tam extenſo inteſtini recti cavo, ut facile partum transmittere valuiſſet.

Ita hora undecima, nocte media, apertura orificii uterini vix digitum transmiſit, et ego praedixi rupturam uteri inſtantem, niſi admitterent, ut cultro anatomico aperirem uterum.

Hoc mihi cum non concederetur, brevi poſt ex animi deliquiis, ut pedes parturientem non amplius ſuſtentarent, ſubito ceſſantibus doloribus ad partum, antea atrocibus, angore, et novo in abdomine dolore fixo, ut illud tangere non

admitteret parturiens, uterum iam ruptum, et ultimum fatum propinquans recte iudicavi.

Altero mane hora sexta rediens ad parturientem, reperi laxum uteri orificium, abdomen collapsum molle, intestinum vero rectum saltim adhuc ita extensum, ut manum admitteret; pulsum tetigi adeo debilem et celerem; valde sitiit, et abdomen doloroſum tactu exhibuit mihi membra foetus, illumque extra uterum positum.

Adhibebatur quidem alius, et mere obstetricius vir, qui inepto consilio nunc pellentia ordinabat, sed uti omnem, quam biberat avide, aquam, ita et haec medicamenta vomitu reiecit parturiens, quae angore continuo, dolore fixo, et sensu flammae urentis in abdomine, denique vesperi convulsa animam exhalavit.

Mox cadaveris sectionem instituí, et integumentis communibus cum peritonaeo apertis, inter intestina foetum reperimus in abdomine iacentem versus dorsum matris, ut saltim dimidia capitis pars cervici uteri et pelvi adhuc incuneata se sisteret. Etiam placentam extra uterum versus renem dextrum elapsam vidimus. Foetu cum secundinis nunc exemtis, ut uterum laesum detegere possemus, hic vulnus exhibuit, quod oriebatur supra ossa pubis a cervice uteri, et determinabat versus illam regionem, quam linea ex una tubae apertura ad alteram ducta declarat. Ita totum corpus matricis ruptum in superiore latere, cuius oppositum, inter tubarum insertionem versus fundum uteri, stamina placentae ibi concretae exhibuit, iuxta DOEVEREN a), qui inter vulnerati uteri causas concretionem placentae ad posteriorem uteri parietem numerat.

Ipse vero fundus uteri usque ad insertionem tubarum scirrhosus et cartilaginis instar induratus erat; cuius etiam faciem exhibuit et crassitiem trium digitorum, vel duorum pollicum geometricorum.

San-

a) Loc. cit. pag. 136.

Sanguinis extravaſati in abdomine copia.

Cauſa rupturae efficiens inſpectione cadaveris patet: ex ſcirrhoſa nimirum fundi uteri duritie, hinc corporis matricis, in graviditate, nimia extenſione, ergo minuta eiusdem foetui in partu reſiſtentia, oris uterini deſtituta vero diductione ex impotentia fundi uteri, huiusque depravata compreſſione contentorum verſus orificium, aliter accidere haud potuit, quam quod foetus maiori vi premens corpus uteri, in cuius coarctato ſpatio incluſus erat, et dum verſus huius latera vis partus agebatur, inde denique, ut eius fibras ſepararet, et uterum hac in regione rumperet foetus.

Depingam nunc, priusquam tranſeam ad alteram vulnerati uteri obſervationem, omiſſis in aliam occaſionem illis indiciis, quae et tempore graviditatis, et mox initio partus antecedunt his rupturae uteri, ea ſaltim ſigna, quae inſtantem rupturam concomitantur, iisque illa ſubnectam ſymptomata, quibus praeſentibus uterus iam ruptus perſpicitur. In omnibus parturientibus, ubi metus rupturae exiſtit, et quam inſequentem mox reperii, crudeles partus dolores, ſine omni partus ſpe, animadverti, ut mirandum, illos partum non mox protrudiſſe, non ſpurios accuſandos, quia et in dorſo oriebantur, et directionem actionis, quam veri dolores ſub contractione uteri ſequuntur, imitabantur, ſed cum tam contrario ad partum ſucceſſu, ut altum orificium uteri vel non mutarent, vel vi liquoris amnii velamentis incluſi etiam illo aperto mox oſtium hocce in priſtinum ſtatum iterum rediret, vel denique, ſaeviſſimo etiam dolore praeſente, tantum abeſſet eius dilatatio, ut magis occluderetur, nec unquam illo caput inveſtiente, aut capite in coni formam coarctato. Durante etiam hac parturiendi atrocitate uterus tam panſus tangebatur, ut et adſtantes metu afficeret, an poſſibile ſit, ne omni ſaeviſſima ſua actione rumperet. Id quod ſine exceptione ſequi oportet, ni ars praeveniat ſua medela his continentibus, vel ſupprimendo hos conatus, quod ſemel cum feliciſ-

simo effectu perfeci, vel liberatione festinata foetus aut versione, forcipe, aut operatione, in difficillimo casu, caesarea.

Uteri iam rupti continuum semper comitem, et inter alia, quae recenset illustris CRANZ a), commune symptoma reperi vomitum bilioſum ad effatum CELSI: *cum vulva percussa est, vomitus bilioſus insequitur.* Cessarunt subito omnes partus dolores, nec unquam rediere, eorum locum vero supplevit dolor in abdomine fixus, ut tangi illud non amplius admitteret parturiens. Laxe apertum nunc exploravi orificium uteri, antea occlusum, et apparuit abdomen antea tumidum et pansum, nunc molle, ut tangi membra infantis possent. Accedunt mox instantis mortis indicia: animi deliquia, anxietates, pulsus debilis, celer, intermittens, frigus, facies hippocratica, caeteraque, quae recenset cel. CRANZ, dum convulsa infeliciſſima parturiens periit.

Observatio altera.

Dolores atroces sine partus spe instantis rupturae uteri signa, repentinam remissionem illorum, vulnerato iam utero, alium vero fixum tum horum locum supplentem, quo minus parturiens abdomen tangi admitteret, modo nominavi.

Iam vero obſervationem uteri rupti exhibeo, ubi hi dolores falsa mihi signa dederant, nimirum quod parturiens illos in dorso, similes doloribus ad partum, accusabat, nisi tactu explorata ruptura et caetera symptomata me certiorem reddidissent.

Intelligo uterum vulneratum in eo cervicis latere, quod respicit os sacrum, ut caput denique hanc aperturam sequeretur. Obſervavi hoc infortunium in primipara, ad quam die duodecimo Octobris A. MDCCLXV. mane hora prima vocabar. Haec aetatis XXVII. annorum, parvae et gracilis staturae, insuperque debilis animalis oeconomiae, iam praecedente die, mane hora tertia, liquorem amnios effluentem percepit.

a) Loc. cit. pag. 19.

cepit. Ipsam reperi valde debilem, pulsumque celerem. Praevium caput tetigi, et parturiens atroces dolores in dorso et lumbis profitebatur, cum tenesmo; hinc adstantes ex errore dolorum ad partum eam adhortabantur, ut his conatibus parturiendi obediret. Ego venaesectionem ordinavi, ac cum in omni nixu parturiendi altum orificium non mutari animadverterem, iussi, ne his conatibus, nullum effectum promittentibus, sese defatigaret. Verum enim vero dum animi deliquia appropinquabant, consilium cepi perforandi cranium tumore foetus capitis adeo mollis et collapsi. Sed cum situm foetus, et retro caput omne suum connubium inquirerem, reperi uterum versus os sacrum, sinistrorsum magis, ruptum, et manus mea per hoc vulnus penetrabat abdomen. Interim vomitus bilioſus adeo debilitavit increscens parturientem, ut pulsus parvus et celer, facies hippocratica, animi deliquia, frigus, caeteraque mortis instantis indicia appropinquarent, et misera parturiens leviſſimis convulsionibus animam efflaret.

Insequenti die instituimus sectionem cadaveris, et integumentis communibus apertis, uterum perspeximus ruptum in cervicis illa speciatim regione, qua in sinistro latere os sacrum nectitur cum osse ilii. Tantum erat spatium vulnerati uteri, ut quatuor pollices cum dimidio aequaret, et pars occipitis cum sinistra aure aliquatenus cavum abdominis in posteriore latere penetraret.

Inflammata erant vulneris labia externa, et abdomen extravasato sanguine repletum.

Denique ipsam matricem aperuimus, ut laesionem illius et situm infantis investigaremus. Iacebat vero ille in sinistro latere illiusque brachio flexo, et occipite praevio mentum pectori appressum erat. Quemadmodum autem totius corporis praeternaturalis situs regionem temporalem et aurem sinistram ad os sacrum inclinavit, dextram vero ad os pubis

elevavit; ita in quo ſtatu foetus caput obliquum fuit, clare patet.

Vulnerata uteri pars membranae inſtar attenuatae apparebat, ipſe vero uterus gangraena, in vulnere ſphacelo, corruptus.

Viderunt etiam uteri cervicem ita vulneratam LOEW a), *Fabr.* HILDANUS b), SALMUTHUS c), MÜLLERUS d), ſimilemque annotavit SCHURIGIUS in *Gerbichii* uxore caſum e).

Cauſa rupturae vero apparet iniquo foetus poſitu, et obliquitate capitis: nimirum ex preſſione cervicis uteri caput foetus inter et prominentiam ultimae vertebrae lumborum in baſi oſſis ſacri, hinc fibrae cogebantur expandi ad earum ſeparationem usque, eo magis cum ſiniſtra axilla inique ſita, retro marginem poſteriorem pelvis, ubi connectitur os ſacrum cum oſſe ilii ſiniſtro, arcum formaret, quo inferius ſegmentum uteri in tantum extendebatur, ut inde tenſio cervicis uteri ad rupturam usque increſceret.

Memminga Noribergam miſſae die 12. *Decembris* 1771.

OBSERVATIO LI.

Dn. IACOBI FRANCISCI DEMACHY.

Circa praeparationem tartari ſtibiati.

Neminem latet hanc eſſe tartari ſtibiati conficiendi methodum: cremoris tartari quantitas quaelibet pulveriſata ſufficienti quantitati aquae bullientis inditur. Tum vitrum antimonii exquiſite pulveriſatum inſpergitur, ſpatha lignea liquorem agitanti levis ob oculos efferveſcentia ſe monſtrat.

Per

a) Act. Academ. nat. curioſ. Dec. II. A. IX. obſ. 115.
b) SCHURIG. Embryol. p. 242.
c) Ibid. p. 246.
d) Diſſ. ſiſtens caſ. rariſſ. uteri in partu rupt. Argentor. 1745.
e) Loc. cit. p. 252.

Per horae ſemi quadrantem ebullitio continuatur. Vas terreum ab igne removetur, poſt brevem refrigerationem transcolatur liquor, unde cryſtalli multae citiſſime efformantur.

Obſervanti cuilibet videre adhuc fas eſt, quanta ſit liquoris incryſtalliſabilis (ſalſo Saumere dicti) abundantia, talis, ut e quatuor libris cremoris tartari, vix duae cum ſemiſſe libræ emergant tartari ſtibiati. Liquorem iſtum, ſi vapores ad ſiccitatem, (ut antiquitus moris erat) maſſa difficillime exſiccata brevi humiditatem ex aere quaſi attrahit, unde incerta vis emetica eiusdem.

Meliora tentare animo cum eſſet, liquori noſtro novam inſperſi cremoris tartari quantitatem, qui, prompta ſolutione, ſui veram cum liquore emetico combinationem monſtravit, novasque tartari ſtibiati cryſtallos, prioribus omni parte ſimiles, refrigerando prodidit. Tali methodo omnem liquorem incruſtabilem in cryſtallos transformavi, quarum non minor fuit ac primarum vis emetica. Vis illa talis eſt Pariſiis, ut quatuor grana pro maiori doſi ſint ſatis. Ne vero quid dubii ſuperveniat, cryſtallos omnes, quotquot ſint, bene exſiccatas miſceo, ſimulque exquiſitiſſime in pulverem redigo.

OBSERVATIO LII.

Dn. IACOBI FRANCISCI DEMACHY.

De

Legitima ſyruporum ex aromaticis compoſitorum praeparatione.

Non ſine iudicio ZWELFFERUS in ſyruporum ex aromaticis compoſitorum praeparationem animadvertit, cum partium ſubtiliorum, oleoſarumque, per longam ebullitionem, ab antiquioribus praeſcriptam, deperditionem avolationemque in auras demonſtrat. Iis conſervandis novam proponit methodum, deſtillationem nempe, qua partes illae odoriferae

riferae servantur totae quantae, et separantur; liquori destillato sacchari duplum miscet, et levi calore in syrupum redigit. Decocto autem residuo fortiter expresso, post defaecationem alteram sacchari quantitatem addendo, clarificando, coquendo, alterum conficit syrupum primo miscendum, unde obtinetur nova compositio, quae, ita dicente ZWELFFERO, extractivas item et odoras partes aromaticorum continet.

Cum in Lovanienses medicos, pharmacopoeum Bruxellensem indigitantes, acute arguit SASSEUS, eadem fere notat et perficit ac ZWELFFERUS. Hac lege in omnibus pharmacopoeis eo tempore syrupi aromatici praescribuntur componendi, et prae caeteris syrupi de mentha, stoechade, artemisia, erysimo etc.

Liceat tamen in strenuos istos censores aliquid arguere. Quid sibi volunt, quaeso, cum ista longissima, calidissima, turbidissima decoctione, vel in balneo maris, post unciarum aliquot destillationem, in alembici fundo relicta, unde syrupum alterum conficiunt. Nonne partibus, aqueo menstruo extrahendis, longa ebullitio resinosas addet, mucilaginosas item et salinas nonne funditus destruet, et loco purae et desideratae extractionis certam nonne efformabit turbulentiam, a primo rerum destillatarum statu toto coelo distantem?

Syruporum conficiendorum prima est, ut opinor, intentio; si vegetabilium, cuiuscunque sint naturae, partes vera donatae virtute ab insulsis, terrestribus separentur, unde nuda magis et concentratior eadem virtus, saccharo quasi condita in longum servari possit. Partes autem illae extrahendae, vel sunt oleosae, resinosaeve prosapiae liquori spirituoso amice per digestionem sociabiles; vel inveniuntur salinae item et gummosae aqueis lubentissime solvendae menstruis. Alterutro menstruo, primus docuit NEUMANNUS, varia obtinentur extracta, neque pure resinosa, neque pure mucida, resinosi autem v. g. pondus differt, si menstruum spirituosum

prius

prius in vegetabile extrahendum admittatur, et si post digestionem aquosam ad manum fiat. Ex his patet, quanta cum perspicacitate pharmacopoeus procedere debeat in extrahendis vegetabilium partibus. Quasdam, ut malvaceas, borragines, violas, sola decet aqua; quasdam spirituosum decet menstruum, v. g. thymum, rosmarinum etc. alias et longe plures aqueo extrahere simul et spirituoso menstruo in lege est, aut mixto, vinoso nempe, tractentur, ut plantae antiscorbuticae et aromaticarum series illa, quae multa pollet aquositate, ut apium, petroselinum, satureia etc. de quibus proxime plura dicam. Syrupos igitur aromaticos hac lege parantes, et bonam ZWELFFERI imitabimur correctionem, et vitiosam vitabimus methodum decoquendi ultra rationis normam. Exemplo sit syrupus de stoechade. Plantae omnes, siccae, contusae, per viginti quatuor horas infundantur in vini generosi albi ea proportione, quae sacchari pondo praescripto convenit. Digestio transcolatur, defaecatur, et cum saccharo in syrupum redigitur, unde emergit syrupus aromaticus, resinosis, odoriferis, extractivis, salinis quin immo confertus partibus, et, ni fallor, omnimodo absolutus, hinc et sui congeneres decem abhinc annis in meo pharmacopolio, secundum praedictam methodum parare moris mihi est, ut invisenti quotannis Facultati medicae, cum medicorum laude, ostendo.

OBSERVATIO LIII.

Dn. IACOBI FRANCISCI DEMACHY.

Circa syrupos ex plantis aromatico-viscosis omni tempore varie praeparandos.

Pharmacologos inter liquet, plantas omnes, vel inodoras esse vel odore praeditas. Minime vero omnibus hisce in plantis, odor oleo debetur essentiali. Praeter flores illos, vere luxuriante patulos, hyacinthorum, narcissorum nomine celebres, quibus ne micula veri olei essentialis arte chi-

mica detegitur, rosae sebaceam produnt materiam, ab oleis essentialibus omnimode alienam. Sunt et, quibus odor et sapor in certa quadam resiniformi consistunt materia, quae parenchymati multum fortiterque inhaerens, latet quasi, dum succo pollent; hyssopus, satureia, apium, nasturtia, etc. exemplo prodantur. Syrupos ex hisce plantis parare omnibus pharmacopolis in promptu est. Succum exprimunt plerique, plantam siccam infundunt, alii et saccharo condiunt, ut syrupos simplices componant. Succo expresso superstitem massam reiiciunt omnes. Hanc, non una vice, examini subiiciens, odoramque et minime effoetam inveniens, liquori infundendam vinoso commisi, novumque inde secretum liquorem (tincturam dicere si lubet) saccharo condidi, unde omni iure praestantiorem confeci syrupum. Flores nec non folia persicorum, rosas, hyssopum, apium, hac methodo tractavi: cuivis sensibus obvia fiet praestantia. Ne vero iis, quorum in mente est virtutem plantarum salibus solis tribuendam esse, deficiat aut contradicat methodus nostra; in gratiam hypotheseos hoc addimus. Succum ipsum defaecatum, nota cum sedulitate in syrupum convertimus, nostroque miscendo habemus partes omnes plantarum virtute quavis valde donatas, vel praeditas.

Recipe igitur rosas floridas, centifolias nomine, tunde pistillo ligneo in pila lapidea vel marmorea, prelo committe, et expressum succum post defaecationem, cum sacchari quantitate nota, coque in syrupum; magma superstes manibus divellatur, et in balneo maris in vini albi quantitate sufficienti, ut madefiat, digere per noctem, exprime, cola, in syrupum redige, misce syrupos; et sic de caeteris.

Nostris plerasque servare siccas in commodum est, ut tempore quolibet infusa vel syrupos parare nobis ad manum sit. Primam infusionem, austeram, acerbam, graveolentem prorsus abiicere ne dubites. Secunda vice aquae bullienti plan-

plantam si credas, veram et odoram extricabis infusionem, quam, si lubet, infuso vinoso miscebis et saccharo condies.

OBSERVATIO LIV.

Dn. IACOBI FRANCISCI DEMACHY.

De

Radicis bardanae vi non diuretica solum, sed et lithontriptica.

Dum in magno Parisiorum nosocomio degerem, iuvenis, nomine *Stephanus Colard Meldensis*, calculo laborans operatione ab omnibus nota liberatus fuit. Quinque mensibus elapsis, puellam quamdam in matrimonium conducere animo ipsi venit. Certo quodam festo amasiam non expugnandam, post amplam cum cerevisia Baccho libationem, Veneris in sacra cum adduxisset, laetus aedes suas fero salutavit. Posterà vero die certa quadam fatigatus tentigine, quam levis comitabatur liquoris cuiusdam e viru insolita demissio, sauciatum se serio sensit, Bacchum, Venerem, puellam detestatus, consilium a me petit. Virginis sanitatem sollicitus, salvam pronunciavi gonorrhoeam, nimio cerevisiae usui debitam, parca spiritus vini gallici quantitate epota sanandam. Ad nutum omnia, sed derepente vesicam gravissimus tundit dolor, urinas emittit sanguinolentas aeger. Ad emollientem potum, e radicis bardanae uncia una et seminis lini scrupulo uno pro singulis aquae pintis, aegrum revoco. Post quinque dies et epotas decem circiter pintas, laetus exsultans, sanatum se clamitat. Lapillulos quatuor inter meiendum emiserat. Intra quindecim dies, ne nimium immorer, varios pro forma, pondere, crassitudine lapillulos ad quatuordecim numerum excrevit radix bardanae. Inito paulo post matrimonio nullum usquam cruciatum persensit aeger, et ne miculam arenulae in urinis percipere potuit sanus et laetabundus.

Hac edoctus experientia plures salvos habui, quibus arenularum, lapillulorum etc. suspicio erat. Bardanae radix

foras eliciendo, virtutes manifestas fecit, diureticam credebam, lithontripticam inveni.

OBSERVATIO LV.

Dn. IACOBI FRANCISCI DEMACHY.

De

Oleorum ex animalibus rectificatorum colorationis vera causſa.

DIPPELIO duce, chimici omnes animalium olea empyreumatica rectificando, eo limpiditatis et albedinis gradu augent, ut facile cum liquore aethereo FROBENII confundantur. MODELIO, pharmacopoeo celebri, praeprimis debemus novam, facilem et certam huius rectificationis methodum. Lucida licet sint haec olea, licet arcte obturatis serventur lagenulis, hoc mali serius, ocyus advenit, ut vel minimo aeris concursu colore rubro donentur. Alcali volatili in animalium oleis contento colorationem hanc tribuere, pluribus abhinc annis vel scribens, vel docens non dubitabam, hoc fultus experimento. Si nempe oleis vegetabilium, citri, iuniperi, terebinthinae, vegetabilium aut mineralium, ut succini rectificatissimo, spiritum volatilem ex sale ammoniaco et calce viva paratum digerendo miscemus, eadem iis suboritur alteratio, fusco rubro videlicet infucantur colore. Multo aliter cum animalium oleis se res habere nuperrima me docuit experientia. Oleum Dippelianum cum eodem spiritu alcali non digestum modo, sed et libero aeri expositum, ab omni coloratione immune se monstravit per tres hebdomadas. Cum acidis vero digestum brevi coloratum inveni. Unde haec differentia, de praesenti dicere non audeo. Pro certo interea remanet, vegetabilium olea essentialia ab alcalinis volatilibus, animalium vero ab acidis colore infici.

Parisiis Noribergam missae d. 18. *Decembris* 1771.

OBSER-

OBSERVATIO LVI.

Dn. D. GVILIELMI HENRICI SEBASTIANI BVCHOLZ.

Hydrops cum graviſſimis ſymptomatibus ſanatus.

Ex relatione *Dn. D.* IACOBI, Medici Oldenburgenſis.

Coniugi meae XLI. annos natae, tenerioris conſtitutionis, per longum temporis ſpatium menſtrua rite fluentia Septembri 1762. evaneſcebant. Brevi poſt ſentit parvum et quidem duriuſculum tumorem in ilei regione lateris ſiniſtri, quem ipſa a menſibus retentis ortum eſſe arbitratur, ego vero gravidam eſſe ob ſigna, quibus hic ſtatus notatur, ſimul praeſentia, ſuſpicor. Tumor ſenſim Octobri Novembrique durior evadit, atque increſcit, menſes tamen haud redeunt. Menſe Decembri de graviditate uxori maius erat, quam antea, dubium, quamvis abdomen increſceret, et tumor durus, ſupra dictus, propter maiorem expanſionem parum obſervaretur, donec veritas huius rei, cuius ſemper certus fui, motu foetus hebdomade XVI. convinceretur. Interea per totum graviditatis tempus debilis erat, paucisque utebatur alimentis. Peperit tandem, cum in ſeptimum iam annum ſterilis fuerat, iuſto tempore vivum, ſed macie confectum filiolum, qui ſexta ſeptimana peracta ſubito obiit. Excluſo foetu, alterum adhuc ſupereſſe, inflatum et durum abdomen obſtetricem ſuadebat; inſtituto autem debito abdominis examine, tumor, quem ſupra iam accuſavi, nunc durior et maior deprehendebatur. Manum tangentem ſenſu farciminis inſtar preſſi afficiebat, latitudinem manus magni viri aequabat, et a regione iliaca ad hypogaſtricam, imo fere usque ad regionem iliacam dextri lateris procedebat. Paullo poſt mortem infantis menſtrua quidem revertebantur, ſed ſaepius quoque haemorrhagiam uteri ad animi uſque deliquium patiebatur. Ad reſerandas viſcerum obſtructiones, atque aequalem humorum circulum reſtituendum, pilulae balſamicae Stahlii

crebro in usum vocabantur, nec non aliquoties aquae pyrmontanae, quae vehementes spasmos sensim sensimque auferebant, tumor vero remansit atque increvit. Tanta autem erat spasmorum tam abdominis, quam surarum, vehementia, ut praesertim noctu de lecto surgere atque ad eos leniendos aliquamdiu in hypocausto ambulare cogeretur. His omnem bubonoceles caussam, quae citra omnem vim externam aut aliam sensilem occasionem die 16. Augusti 1764. prorupit, tribuo. Hoc enim die, dum curaverat prandium et ad instructam dapibus sedebat mensam, nihil mali ignoti sentiens, inter precationem vehementissimo dolore regionis inguinalis et labiorum vulvae subito corripitur, adeo, ut incurvata me in proximum conclave duceret et interrogaret, quid hoc, et an hernia esset? Locum affectum iam investigo, coniugemque ut congruum in lecto occuparet situm, moneo. Quo facto, intestinum egressum levi opera et brevi temporis spatio repono, animi tamen deliquium aegra patitur. Hoc morbo, qui tot aliis adhuc superveniebat, animus eius diu et vehementer frangebatur, donec tempus omnia patienter ferre doceret. Tumor abdominis prorsus impediit, quo minus bracherium ad retinendum intestinum applicari posset. Ferre itaque necesse erat, et si intestinum egrediebatur, quod stanti saltem accidebat, ad lectum fugit, et supina cubans, ipsa saepe sine alterius ope, intestinum repressit. Hac ratione bubonocele evasit tolerabilis, quam tnmore duro sensim sensimque sublato, per dimidium iam anni non sensit. Hunc quem enarravi, languidum statum, usque ad initium mensis Augusti anni 1768. tenuit aegrota, et ex hoc in alium, quem cachexiam adpellamus, incidit. Medium iam erat dicti mensis, cum tota corporis superficies, praesertim pedes, de die in diem magis magisque adeo intumescebant, ut tibialia fortiter adhaerentia, et ad dolorem usque tumidos pedes prementia, post paucos dies abscindere necesse esset. Hoc simul tempore menstrua prorsus cessarunt, nec prius, quam

medio

medio Februarii 1769. redierunt. Ad tumorem autem, qui a menſe Auguſti 1768. quotidie incrementa ceperat, arcendum, fluoris, quem chemici dicunt album, et methodo ſatis nota parant, per deliquium reſoluti guttas 60, totidemque tinctu-rae martis helleboratae, permiſtae, quotidie bina vice dedi, atque apozema amarum, quod herba cardui benedicti, trifolii fibrin. rad. helenii, gentianae rubrae ingrediebantur, ad uncias XVIII. quovis die ſorbendum, totumque menſem continuandum praeſcripſi. Haec in ſimilibus caſibus ſaepius optime ſe geſſerant, ſed nunc fruſtra adhibebantur. Hoc in ancipiti ſtatu convenit me medicus probe peritus, artemque medicam his in regionibus exercens. Huic ego morbi ſtatum refero. Quo facto pulverem miſit in duodecim partes diviſum, cuius pars limaturae chalybis alcoholiſatae ſcrupulum ſemis, et ſacchari albi ſcrupulum unum tenebat. Partem talem quavis veſpera, alternoque mane unam dare monet. His adiungit pilulas e ſaponis veneti et fellis bovini ad duritiem inſpiſſati ana granis quatuor viginti, alterno mane pulveris loco deglutiendas. Sed vix octo partes ſumſerat, dum aegra iam lamentatur, vires exiguas, huc usque praeſentes, nunc penitus evanuiſſe, nec quidquam amplius, niſi exequias curare, reſtat, ſi hoc medicamine abſtinere non liceat, addit, quaevis enim hora debiliorem me reddit. Ego interim per amorem noſtrum coniugem rogo, ut binis ſaltem adhuc diebus medicamento hoc uti vellet. Annuit; ſed tantam mox debilitatem eius, ut membra vix movere poſſet, proh dolor! video. Quare a medicamento abſtinendum erat. Interea tumor crevit, reſpiratio difficilior, maior praecordiorum anxietas aderant, et appetentia ciborum prorſus proſtrata, omnemque victum tenuis caffee potus lacte maritatus dedit, cuius tamen vix ʒviij. quotidie hauſit, hauſtique fluidi vix dimidiatam partem per conſuetas vias reddidit. Nullus ſudor; alvus ſicca; abdomen adeo tumidum et durum, ut de lecto ſurrectura ſenſim ſaltem elevanda eſſet,

quo

quo tumor a sterno versus latera premi prius posset. In sella non recto, sed reclinato corpore, ut abdomen inter crura incumberet, sedere potuit. Verbo! hydropica erat confirmatissima, usque ad abdominis fissionem. Accedebat gravis somnolentia tamen citra dolores, dorsumque aegrotae per tam longum tempus lectum prementis, non exulcerabatur, quod sane mirandum. Hac in rerum conditione granum unum semis tartari emetici et radicis ipecacuanhae scrupulum integrum pro vomitorio dedi, quod vomitus quinque excitans magnam pituitae copiam eliminavit; deinde vesperi et mane uncias tres lixivii stipitum fabarum. Lixivium autem ita paratum fuit, ut libris duabus puri et bene usti cineris tantum ferventis aquae superfunderetur, quo LX. unciae lixivii percolari possent. Hac ratione lixivium forte et pars bibenda minor reddebatur. Cum vero hoc lixivium ventriculum quodam modo arroderet, quia usum eius cardialgia per semi horam sequebatur, ad roborandum ventriculum, et digestionem promovendam hoc elixirium porrexi. ℞. Vini canarienſ. uncias quatuor, extracti cardui benedicti, cochleariae, ana unciam semis, fluoris albi per deliquium drachmas duas, olei destillati citri gtx. M. Praeterea decoctum adhuc amarum supra dictum nonnunquam interponendum. Haec omnia exacto mense nullum levamen dederant, quare aegrota tam longo usu medicamentorum defatigata, ulteriorem lachrymans deprecabatur. Ast ego, ut usum medicamentorum tribus aut quatuor adhuc septimanis continuare velit, per mei filiaeque nostrae amorem rogo. Deficiebant enim adhuc signa ruptorum vasorum, quamquam abdominis et artuum inferiorum tumor ultra modum magnus et asseris instar durus esset, pedesque calorem lecti, vespertino tempore valde calefacti, ad orientem diem saltem perciperent. Tandem sudor die vigesimo primo humectare aegrotam, et lotium de die in diem largius fluere incepit. Utraque excretio per quatuordecim dies eodem ordine, citra omne tamen tumoris

moris decrementum, proceſſit, molleſcebat autem cum levamine aegrotae. Hoc dum videt aegrota, medicamentis uti pergit, remanet ſudor, et lotium mirum in modum fluit. Iamque tumor cedit, anxietates evaneſcunt, appetit, vires augentur, et omnia mala ad initia anni 1769. minuuntur. Haec tam optata ſanitatis ſucceſſu et monitu meo mota, remedia, quae iam diu faſtidiebat, per aliquod adhuc tempus, quamquam minori doſi, uſurpavit; hac ratione abdomen ad priorem fere rediit ſtatum, et pedum tumor, praeſertim pedis ſiniſtri, quem ab anno 1762. conſtanter tulerat, prorſus diſparuit; nunc ſanitate fruitur, quam decem annorum ſpatio amiſit. De tumore quidem in regione ilei ſiniſtri lateris aliquid reſtat, ſed hoc ipſum continuo minuitur, et conſideratione non dignum eſt. Sit gratia Deo! Status ſexui foemineo naturalis, perfecte reſtitutus eſt. Per dicta autem ſatis conſtat, non tam extracta amara, quam potius lixivium maximam medicinae abſolviſſe partem.

OBSERVATIO LVII.

Dn. D. GVILIELMI HENRICI SEBASTIANI BVCHOLZ.

Hydrophobiae hiſtoria.

Virum quendam ad iram proniſſimum, triginta quatuor annos natum, canis rabidus menſe Novembris 1770. adgreditur, eiusque dextram manum, intra diei ſpatium bina vice, morſu petit. Campum tunc temporis venandi gratia tenens, morſum, periculi ignarus, flocci pendet, et vulnera inde nata, alio deſtitutus medicamine, proprio lavat lotio, et muccinio ſpiritu frumenti madido deligat. Eo usque tandem procedit admorſi negligentia, ut ſolo contentus emplaſtro diachylo ſimplici, altum ſervaret ſilentium, licet ipſe canis rabiem, quia alios canes morſu necabat, ſatis ſuperque

agnoſceret. Interim laeſo brachio, a primo mali tempore usque ad vigeſimum ſextum Iulii 1771. tendens interdum atque pungens dolor acceſſit, donec tandem aeger d. 24. Iulii ira vehementer commotus, ſequenti die laſſum admodum experiretur corpus, et vigeſimo ſexto horis meridianis ingentem horrorem, cum ore ſicco et nauſea, per quinque horas. Nocte, hunc diem excipiente, nulla quies, poſteroque mane vix quidquam calidi, nec ſine moleſtia bibere poterat. Praeterea deerat quies, praecordiorum anxietates, atque difficultas deglutiendi una cum nauſea increſcebant a). Hoc die, nempe vigeſimo ſeptimo Iulii, pilulas emeticas miſer devoravit, ſed incaſſum, ob potus defectum. Pomeridie vena brachii ſecta fuit, ſed ſpongiam humidam, qua chirurgus brachium venaeſectioni dicatum, tangebat, perferre iam, ob nimium nervorum ſenſum aeger vix poterat. Nocte, quae diem vigeſimum ſeptimum et octavum intercedebat, quies magis quam unquam antea deerat, pulſus e contrario parvus et celer adparebat. Augebantur adhaec anxietates, ſiccitas oris, praecordiorum dolor et taedium cuiuscunque fluidi; iamque omni trihorio enema, e hordei decorticati mucilagine et nitro compoſitum, accipit. Cervix et brachia veſicatoria gerunt, quae propter auctam nervorum irritabilitatem magnum ciebant dolorem, praeſertim ad brachium dextrum, ubi morſus locum habuerat. Horis pomeridianis quibusdam rubi idaei baccis veſci tentabat, ſed incredibili moleſtia, idemque labor, dum cochleare unum vel alterum potus thee, ex baccae groſſulariae ſpinoſae cortice ſorbet, miſerum fatigat. Neſciunt interim ad hoc usque momentum adſtantes, ipſiſſimusque aeger, hunc excitaſſe triſtiſſimum ſtatum canis rabidi morſum, quoniam ne cogitare quidem audent, quod morſus

a) Vide Medical observations and inquiries by a Society of Phyſicians in London Vol. III. London printed for William Iohnſton MDCCLXVII. pag. 357. item Ephemerid. ſeu Nova Acta Acad. N. C. Tom. III. p. 39.

morſus novem ante menſes impreſſus, nunc demum ſaevire poſſet, et neſcirent forſan adhuc, niſi interrogaſſem: utrumne unquam rabidi animalis morſu laeſus fuiſſet? quo facto hiſtoriam paulo ante ſcriptam, aegrotus ipſe narrat. Haec ſi ſtatim innotuiſſent, aliam ac tutam methodum et ante omnia unguentum mercuriale in medium vocaſſem b). Hora ſexta veſpertina faciem eius ſatis collapſam, oculosque feroces videmus c). Subtumidae adparent tonſillae, et aphthae, fauces et radicem linguae occupantes. Hoc in miſerrimo ſtatu Collega meus atque amicus integerrimus Dn. D. *Chriſtianus Theophilus* HUFELAND pilulam, quam grana decem camphorae, grana tria moſchi et ſcrupulus unus extracti corticis peruviani faciebant, aegro tradit deglutiendam. Iam ſubito lectum relinquit, ad hypocauſti angulum fugit, lectum iterum petit, haec omnia tanto cum impetu, ut tres viri eundem vix coercere ſufficiant; eiulat, ut canes ſolent, donec tandem per os pilulam redderet. Poſt quinque minuta quietus, refert: ad caput tranſiiſſe medicinam, aerem ipſi abſtuliſſe, et omnia ante oculos fuiſſe nigra, nec umquam ſe ſumturum eſſe eiusmodi aliquid. Quod camphora et moſchus huic paroxyſmo anſam dederint, dubitare nolo, haec enim corpora, tanquam volatilia, nimis celeriter irritabiles ultra modum nervos movebant. Iam hypocauſti aeſtum accuſat, ſudat vehementer, et omnia ſibi adparere ante oculos nigra, dicit. Ambulat aliquoties per hypocauſtum, et ego, ut camerae vicinae ianua aperiatur, iubeo. Sentit hoc aeger in momento, dum frigidior paullulum aer corpori obvenit; mihi vero cum omnibus aliis adſtantibus, ullam aeris mutationem percipere non dabatur. Unum adhuc idemque, quod ſupra commemoravi, clysma emolliens et antiphlogiſticum, aegro praeſcribentes, chirurgo ſimul, ut ſinapismum cum

b) Vide Medic. obſerv. and inquiries p. 356.
c) Loc. cit. pag. 357.

camphora plantis pedum applicaret, atque hunc actum quovis quadrihorio iteraret, inculcamus. Caeterum mentis quidem, sed paullo vehementioris, compos, miserandum statum, obortis interdum lachrymis, luctuose indicabat, omnemque mali historiam ad unguem usque recitare poterat. Cataplasma, quod camphora et theriaca constituebant, collo adplicandum, haud sponte tulit, ob camphoram hoc in statu nimis forte irritantem; quare tres in auxilium fortesque vocantur viri, qui figunt hydrophobum, dum chirurgus a tergo cataplasma adponit. Flexuras membrorum ut nocte, qua dies vigesimus octavus Iulii ad vigesimum nonum transit, unguento neapolitano sic dicto inungeret chirurgus d), concluſum quidem erat, sed sequenti trigesimo Iulii nuntius advenit, hoc impossibile fuisse, referens. Nox vigesimi noni ad duodecimam usque horam quieta erat, sed aurora accedente furit et saevit terribilem in modum; omnem amicum eliminat; nec quemquam adesse, praeter servum, patitur. Hic, quia inter omnes hydrophobo erat gratissimus, una cum eo lectum premit et temperat iras furoresque. Hoc non obstante lecti consortem adeo mordet, ut dentes per braccas linteas quatuor pollices transversos supra genu, in os femoris penetrarent; die trigesimo pomeridie locus vulneris subtumidus, durus, sed citra ruborem erat. Scarificatur itaque locus, et theriaca cum mercurio dulci mista tegitur; adhaec simul monuimus, ut totum os femoris supra morsum, oleo olivarum inungeretur quovis trihorio, ne ad reliquas corporis partes procederet virus. Iamque nemo hydrophobi hypocaustum intrare audet, sed solus sibi relinquitur. Is interim mensas, sellas, scamna reliquae supellectili miscet, manusque pedesque suos, dum ita furit, valdopere laedit. Dies a meridie haud longe aberat, cum a chirurgo venae sectionem postularet, qua peracta, mitior, stramini ad

ter-

d) Conf. Nova Acta Acad. N. C. Tom. III. pag. 44.

terram iacenti insidebat, et iuxta eum servus, cuius brachium humeris aegroti incumbebat. Hoc in statu advenit Dn. D. HUFELAND mecum trigesimo Iulii hora quarta pomeridiana. Vultus aegroti turbatus valde, furiosus et emaciatus erat, cum oculis prominentibus e), et interrogatus, quo modo se habeat? satis male! inquit pergitque: este boni! viri, et state procul! iamque e stramine surgere conatur, ut in nos forsan rueret, sed vana nunc sine viribus erat ira atque conamen. Vesperi tandem hora octava mors iam sequebatur, quam venae sectio nimis larga, ut arbitror, maturavit.

Quaedam huc pertinentia adnectere non superfluum autumo, quae scripta sunt in *Medical observations and inquiries* Vol. III. etc. pag. 360. Having never seen any symptoms occasioned by the bite of a mad dog, and knowing that many of the eldest, and most experienced physicians of this great city had never met with a single instance, I distrasted every thing which I first heard. The history however which I have given, and what I saw which I have not expressed, *and vvhat physicians vvell knovv to be inexpressible*, lest no doubt with me, that this boy's disease was caused by the bite of the dog. Attentionem merentur etiam, quae scripta sunt pag. 361. in modo memorato libro: When he (the boy) arrived at the door of the ward, he turned about of a Sudden, and cried out violently to have something to cover his face, for the cold air caused excessive pain. After this he ran down two pair of stairs in great emotion, and then consented to be carried the rest of the way to the bath.

Vinaria Noribergam missae die 20. *Iun.* 1772.

e) Idem observavit Excell. Archiater Gothanus GRIMM in Nov. Actis Acad N. C. Tom. II. pag. 216.

OBSERVATIO LVIII.

Dn. D. CHRISTIANI PHILIPPI HERWIGII.

Foetus humani bicipitis et bicorporei anatome.

Foemina 37. annos agens, Cuprocellae in pago Hohenlohico-Schillingsfurſtenſi habitans, menſe Ianuarii h. a. ſeptima vice iam pariens, foetus edidit gemellos, iuſto tempore, maturos, capillis et unguibus perfectis praeditos, vivos, ſexus ſequioris, ſed ſub pectoris medio usque ad funiculi umbilicalis ingreſſum connatos.

Quilibet foetus a capite usque ad pedes ſuis artubus, ſua peculiari ſpina dorſi, ſuisque coſtis et hypogaſtriis gaudebat. Unus adfuit *funiculus umbilicalis*, una *placenta*, et *membrana amnii*. Supra regionem umbilicalem, quae cute orbata erat, ſoloque peritonaeo tecta, hepar transparebat. Foetus ſiniſter, altero paulo robuſtior, magnum labrum, ut dicitur, leporinum monſtrabat, dexter levi tantum inciſione in labio ſuperiori fuit contaminatus. Brevi poſt partum, baptizati, diem obierunt, et quidem primo foetus dexter, quem alter demum, ut relatum eſt, elapſis circiter ſex aut ſeptem minutis imitabatur. Sectio cadaverum fuit conceſſa. Qua a me inſtituta, in funiculi umbilicalis reſidua portione una *vena*, et duae adfuerunt *arteriae*. Hae quidem arteriae in quolibet foetu ex arteriis iliacis, in foetu ſiniſtro ex iliaca dextra, et in dextro ex iliaca ſiniſtra, duobus ramis ortum duxerant, ſub ingreſſu autem in funiculum umbilicalem, in unum truncum terminabantur, ita, ut duas tantum, nec quatuor ſuppeditarent arterias. Duo *urachi* in conſpectum prodierunt.

Unum et integrum occurrebat *hepar*, ſed monſtroſum; ſub medio partis anterioris vel convexae transverſim levi ſulco in duas quaſi partes, ſed inaequales, diviſum obſervabatur. Duae in parte concava annexae erant *veſiculae felleae*, quaevis verſus utrumque latus foetus ſeparati ſita: maxima

hepatis

hepatis pars in cavitatem foetus ſiniſtri inclinabat. *Capſula Gliſſonii*, *vena cava* hepar transgrediens, *ſinus venae portae*, et *ductus venoſus* ſimplices animadvertebantur, ſed multo ampliores, quam in ſimplici foetu. Duo in aſpectum veniebant *ventriculi*, duo *pancreata*, duoque *ſplenes*, duo *duodena*, et ſic porro reliqua ſua *inteſtina* cuilibet erant foetui, ſed connectebantur inteſtina utraque *ſub duodeno* utriusque, *canali* transverſim ſito, cylindriformi, inteſtini ieiuni craſſitie, atque integri pollicis longitudine, multis deinde gyris inter ſe invicem contigua, absque ulteriori communicatione in cuiusvis foetus unum inteſtinum rectum terminabantur.

In *quolibet* foetu duo aderant *renes*, cum ſuis *ſuccenturiatis* et *ureteribus*; *quilibet* tandem foetus *veſica urinaria* ſuoque *utero* cum partibus *internis* et *externis* connexis gaudebat. *Diaphragma* unum, velum conſtituit tribus perforationibus praeditum, pro duobus nempe *oeſophagis*, et altera pro venae cavae trunco. Cuivis foetui erat *pelvis*. Separatis duobus *ſternis*, horumque in infima parte concretione cartilaginoſa, et valde eraſſa, perſcrutandae nunc erant pectorum cavitates. Duo *lobi pulmonales* in quovis foetu conſpicui erant, et quisque foetus glandula ſua *thymo* praeditus fuerat. *Mediaſtina* e quolibet pectore verſus diaphragma in unam confluebant membranam. Sub concretione ſupra nominata duorum ſternorum, tamquam proceſſu eorum denſo et cartilaginoſo, unum *cor* transverſim ſitum, in ſaccum quaſi expanſum, monſtroſum prodiit. Subſidebat baſis verſus foetum ſiniſtrum, et apex verſus foetum dextrum. *Pericardium* admodum tenerum liquore expers apparuit. Duas *auriculas*, ſiniſtram nempe et dextram, animadvertebam. Aperto corde duos vidi ventriculos, unum ſeptum, et inter duas auriculas unum foramen ovale, hic magis rotundum et magnum.

Ex ventriculo cordis anteriore breviſſimus aſcendit truncus illico in duos ramos diviſus, vel quaſi alios truncos, *arterias pulmonales*, conſtituentes; una ex his arteriis abiit verſus pulmones

foetus

foetus sinistri, altera versus dextri pulmones, tum vero quaelibet iterum in duos ramos post introitum fuit separata.

Pari modo parvulo uno canali duae *venae pulmonales* in auriculam sinistram intrabant, sacco protracto amplo venoso.

Duo *venae cavae* trunci, superior nempe et inferior, in auriculam dextram ingrediebantur, veluti in simplici foetu; formabant quoque ante ingressum saccum valde amplum.

Una arteria aorta e ventriculo cordis sinistro eminebat. Ad dextram cursum dirigens, cum sinistra arteria pulmonali unum *canalem arteriosum* conficiebat, et tunc illico in duos ramos dividebatur, quorum unus in foetum sinistrum, et alter in foetum dextrum desinens, quivis in separato suo corpore aortam ascendentem constituebat. Sic quoque in quolibet foetu aorta descendens apparuit. Pari modo *truncus venae cavae superior* in duos ramos divisus fuit, ex quoque foetu ramum accipiens: idem sub hepate in *trunco venae cavae inferiore* accidit.

Ulteriores tam venae cavae, quam aortae ramificationes, ut et nervorum communicationes persequi ob nimiam partium teneritatem, temporisque brevitatem neutiquam potui.

Tabula V. Fig. 4.

Foetus concretus integer.

A. Pars anterior seu convexa hepatis.
  a. Vena umbilicalis.
  b. Vena cava.
B. Pars posterior seu concava hepatis.
  c. c. Vesiculae felleae.
C. Pars intestinorum tenuium.
  d. Canalis intestina connectens.
D. Cor.
  e. e. Arteriae pulmonales.
  f. Arteria aorta.

h. h. Duo arteriae aortae rami.
i. Arteriarum pulmonalium exorſus.
k. Auricula dextra.

Oeringa Noribergam miſſa die 7. Martii 1772.

OBSERVATIO LIX.

Dn. D. GEORGII FLORENTII HENRICI BRÜNING.

Hiſtoria hydropis ſaccati lethalis.

Poſt inopinatum, ſed felix puerperium, in quo puellam vegetam et ſanam, nunc ſemeſtrem, in lucem ediderat foemina hydropica, cuius hiſtoriam iam ante aliquod tempus tradidi, bimeſtre forte elapſum erat; quum dolore quodam lancinante acuto in regione pubis, ſimulque urinae difficultate et febre corriperetur. Adhibita huic aegritudini varia medicamenta, tam interna, quam externa, non ſolum urinae profluvium reſtituerunt, ſed dolores quoque et febrim fugarunt omnino. Interiecto dein aliquo tempore elevari rurſus abdomen, brevique poſt in priſtinam fere molem augeri coepit. Tumor ipſe, ab inferioribus adſcendens, aequabilis, totum abdomen ſenſim occupabat, in principio planus, dein elevatus quam maxime. Nulla in hoc vel minima humorum fluctuatio, nullus ponderis ſequacis ſenſus, ſi ſitus corporis mutaretur. Adhaec, tumere ſimul facies, palpebrae, oculi, dolere inſigniter caput, pulſare in collo et temporibus arteriae, brachiumque quaſi ſtupere incipiebat. Creſcente magis tumore, atrox quoque dolor, ad minimam ingeſtorum copiam ſumtumque potum valde auctus, ſiniſtrum latus occupabat; nullis, quicquid egerim, auxiliis cedens: levabatur tamen, dum ſtatim poſt ſumtum cibum lateri dolenti incumberet. Factum hinc eſt, ut per totum morbi decurſum hunc corporis ſitum, utpote ex omnibus minime moleſtum,

aegra servaverit. Erecto corpore vel in lecto sedere exquisitissimi dolores prohibebant. Respiratio iam anhela fiebat; ita, ut praecludi pectus inspiratoque aeri obluctari quasi viderentur constricti pulmones. Accedebant cordis palpitationes frequentes eximiae, ad animi deliquia subinde auctae. Appetitus interim vigebat, et potui proportionata quoque copia urinae quotidie excernebatur. Faeces, ut in ictero solent, gryseae erant. Alvus ipsa non nisi laceſſita respondit: excipe breve aliquod tempus, dum cortice peruviano, tentaminis, ut aiebat, causa, uteretur. Sitis vix ulla aderat. Menses morbi huius tempore bis, sed cum insigni lumborum dolore praegresso fluxerunt; parci autem erant et decolores. Tandem medicationis solidae pertaesa aegra, uti et ante puerperium fecerat, promiscue quicquid consilii dabatur, adhibuit, morbique remedia undique corrasit. Ultimus, cui corporis sui curam committebat, medicus, saccis arena fervida plenis imponi aegram, sub axillis similes poni, totumque corpus illis circum obrui iussit. Succubuit brevi, post tentatum et hoc remedii genus, misera; postquam per quadrimestre rursus vitam egerat, ipsa morte peiorem.

Morbus hic, totusque eius tam ante, quam post puerperium decursus, nimis singularis mihi videbatur, quam quod non omnem, ad impetrandam de aperiendo cadavere veniam, moverem lapidem. Et licuit mihi post multos labores et sumtus, consentiente marito, corpus defunctae intempesta nocte rimari, et in morbi ipsius rationem et causam volante cultro inquirere. En quid detexerim.

Corpus totum, si superiores partes spectaveris, extenuatum maxime erat, et tabidum. Abdomini circumductum filum, quatuor pedes Rhenolandicos aequabat, cum dimidio. Tumebant oedemate ad rupturam usque pedes, ex quibus sinister, circa suram et genu, gangraena corripi inceperat.

Inciſa

Inciſa externa abdominis cute, ſcalpellum vix per integumenta communia penetraverat; quum iam pleno ſaltu erumperet lympha pellucens, inodora, tenuis, ad ignem concreſcens, quantitate circiter quadraginta et quatuor librarum. Hanc ſequebatur materia flaveſcens, ſenſim turbida, dein ſpiſſior, mox craſſiuſcula, tandem pultacea, purulenta, ſanioſa, teterrimi odoris, ad quinquaginta, et quod excurrit, libras; quibus ſi et illam quoque materiam computaveris, quam dein ſpongia lambit, facile ultra centum libras aſcendet collectae huius materiae copia. Aperto cruciata ſectione toto cavo, ſtupui revera; quum de inteſtinis, aliisque viſceribus abdominalibus, ne volam nec veſtigium, hypochondria tota utrimque vacua, et praeeminentem in medio dorſi ſpinam viderem; praeterea nihil. Re tamen penitius perquiſita, detexi facile, latere ſub inferiore, ſaccum hunc praeternaturalem formante membrana, verum abdominis cavum. Antequam vero hoc aperirem; de propria huius receptaculi natura et ambitu certior eſſe volui; invenique ſegregatum in lamellas binas peritonaeum, capacem hunc utrem efformaſſe; in cuius fundo, circa ſynchondroſin oſſium pubis, tumor haerebat cyſticus, ovi columbini magnitudine, materia corrupta, bruna, graveolente plenus; oſtio ſatis amplo, ſtylum exploratorium commode admittente, in cavitatem memorati huius ſacci hians, contentaque ſua, levi preſſione accedente, in illum eructans. Cavitas huius ſacci ipſa, a pube nata, procedebat utrimque ſecundum criſtam oſſium ilium, pergebat ſurſum ad loca inania, donec tandem ſuperato omni abdominis ambitu circa tendineum diaphragmatis centrum deſineret. Externa peritonaei lamella muſculis abdominalibus proxima, ſaccum hunc efformans, ſola, duplo craſſior erat, quam peritonaeum ipſum ſecundum naturam eſſe ſolet; inferior vero, peritonaei totius firmitatem, ultra triplum ſuperabat. Viſis his inferiorem, vel ſi mavis, interiorem incidi longo vulnere membranam, viſcera

subtus posita lustraturus. Sed, nova res: Dum tenaculo reclinare hanc peritonaei lamellam conarer; haesi undique. Coaluerat haec in omnibus fere locis primariis contactus cum intestinis subiacentibus. Quinquies me solvere illam a colo oportuit, antequam aditus ad ipsum abdominis cavum aperiretur. Tandem in conspectum venit venter, cuius viscera fere omnia, tam quoad eorundem praeternaturalem situm, quam quoad ipsam conformationem morbosam, omni attentione digna videbantur. Vacuum fere totum erat abdomen. Solum colon, exiguaque ilei pars, in suo loco quasi haerebant: Reliqua omnia intestina, in densum glomerem compacta, simul cum liene et ventriculo, in cavum sinistrum pectoris intrusa ita erant, ut diaphragma in hoc latere plus quam quatuor transversos digitos altius in thoracem ascenderit, quam in opposito dextro. Intestina ipsa tam inter se, quam cum peritonaeo sibi applicato multoties concreta erant. Duodenum distortum quam maxime, albidissimum et extenuatum apparuit. Simili modo et reliqua intestina, flaccida et perquam angusta fuerunt. Mesenterium chartae scriptoriae tenuissimae crassitiem vix aequabat. Vasa, quae mesocolon traiicere solent, venosa, atro sanguine utplurimum satura, vix visui patebant.

Ventriculus mole admodum parvus; coronaria autem vasa, solito duplo ampliora videbantur. Splen tabidus erat, et naturali pallidior. Ren sinister sub ventriculo et splene latitans, duplo, quam secundum naturam deberet, grandior, diaphragmati proxime appressus erat. Vasa eius emulgentia, retrogrado itinere, ex aorta, et vena cava sursum ascendentia, cum memoratis his vasis maioribus, angulum formabant valde obtusum. Pelvis huius renis enormiter ampla et ureter calami scriptorii crassitiem aequabat. Dexter autem ren, totus extenuatus, ad nucis iuglandis magnitudinem non ascendebat. Vasa huc pertinentia emulgentia, summopere distracta et tenuissima erant, liquidoque vehendo vix amplius capacia.

pacia. Abierat in ligamenti ſolidi ſpeciem huius lateris ureter; omnemque ſuam perdiderat omnino cavitatem. Hepar mediam abdominis epigaſtricam regionem, ventriculo alias propriam, occupabat. Subſtantia eius tota pulpoſa, flaccida et coloris multo dilucidioris, quam par eſt, deprehendebatur. Portarum ſyſtema, cruore alias profunde purpureo plenum, humorem iam mucoſum, rubellum, vix ſanguinis nomen merentem, vehebat. Cyſtis fellea, ſolito notabiliter maior, pariter liquidum continebat iners, tenue, coloris ſtraminei, nulla dote bilem referens. Omentum totum conſumtum erat. In meſenterii centro ſcirrhus haerebat praegrandis, ovi gallinacei maioris magnitudine, vaſis maioribus, ſanguineis, ſpinae dorſi incumbentibus, inſidens, haecque mole ſua et pondere manifeſto premens. Similis quoque tumor, in moleculas globoſas, avellanas vel piſa referentes, diſcerptus, aliquantum mollior, certo certius ſcirrhoſus, ovum columbinum nonnihil ſuperans, aliquantum compreſſus, venam lateris ſiniſtri iliacam, ubi hypogaſtricam emittit, vaſaque ſpermatica eandem decuſſant, onerabat. Uterus ipſe, cum ovariis ſuis, ſi flacciditatem praeternaturalem exceperis, ſanus erat, nullaque notabili labe infectus. Thorax apertus pulmonem ſiniſtrum in duplo minus ſpatium compreſſum; cor in dextrum latus cum mediaſtino detruſum, mole naturali, tam quoad corpus ipſum, quam quoad auriculas amplius; pericardium circiter libram aquae rubellae continens, exhibuit.

Non inutile nec iniucundum duxi, morbi ipſius, iunctorumque huic ſymptomatum, nec non deformitatis quorundam viſcerum abdominalium rationem, hic paucis rimari.

Vitam ſedentariam, praeſertim illam, ubi inclinatus ſimul corporis ſitus et compreſſum abdomen, liberum humorum per infimi ventris viſcera motum retardat, generandarum obſtructionum pertinacium, ſaepe indiſſolubilium, aptam admodum eſſe, obſervatis ſuis firmant RAMAZINI, HOFF-

MANN, BONNET, FORESTUS, TISSOT, alii. Eandem hanc cauſam in ſubſtrato caſu catameniorum ataxias, crebras difficultates, tandemque obſtructiones ipſas produxiſſe, iam in morbi primi deſcriptione notavimus. Tumores aquoſos ex retardatis vel ſubpreſſis huiusmodi evacuationibus naturalibus, praeſertim ſanguineis, naſci, quotidianum eſt. Uteri hydropem in noſtro caſu exinde genitum, monuimus iam ante. A compreſſis, ab utero mole et pondere enormi, vaſis, praepeditoque libero humorum ad viſcera infimi ventris affluxu, neceſſario eorundem debilitas morboſa, liquidorumque ab his praeparandorum laeſa coctio, debilior ſubactio, manifeſta cruditas. Hinc vaſorum minimorum, lymphaticorum praeſertim, in gyris glandularum labyrintheis obſtructiones et infarctus; facile, accedente ſimul humorum ſtagnantium degeneratione, in ſcirrhum tranſeuntes. Natos hos, tam in meſenterio, quam circa vaſa iliaca, docuit autopſia. Forte tertius addendus foret, ille, qui circa pubem in abſceſſum abierat; cuius habitus internus ſolutum in ſuppuration em ſcirrhum aperte referebat. Tumores hi, reducis brevi poſt puerperium hydropis facti matres ſunt. Ille enim, quem primo loco nominavimus, magnus, in meſenterio ſitus, cavam venam aortamque deſcendentem comprimens, ſanguinisque traiectum inſigniter gravans, per ſe, absque alia accedente cauſa, generando hydropi iam ſuffeciſſet ſolus. Nota enim, confirmataque per capta tentamina res eſt; intercepta vena maiori, omnes infra locum compreſſum ſitas partes, a trunco hoc communi irrigatas, tumore oedematoſo hydropico inflari. Liga ſic cani venam deſcendentem cavam; totum abdominis cavum breviſſimo tempore hydropicum videbis. Stringe ſubligaculis arctioribus pedes; cito oedemate tumebunt. Circumiectum abdomini cingulum nimis ſtrictum aſcitem iam ſaepe produxit. A conſtricta in collo iugulari, naſcitur hydrocephalus. A compreſſis ab utero gravido vaſis iliacis, pedes hydropicos oriri, quis neſcit? Proprie autem

de-

determinatum hoc hydropis ſaccati genus, fortuito a tumore illo cyſtico, in fundo ſacci iam memorati haerente, genitum puto, quem materia pultacea, purulenta plenum, et aperto vulnere in internam huius ſacci cavitatem hiaſſe, iam dixi. Scirrhoſus et hic ſine dubio, et durus, a remediis reſolventibus internis, nec non emollientibus externe applicatis, ſolutus, in ſuppurationem abiit; ruptus, collectum pus inter utramque peritonaei lamellam effudit; has ab invicem ſeparavit, eructatoque continuo pure, ſaccum hunc ſenſim formavit. Iunguntur ſecundum naturam ambae hae peritonaei tunicae interveniente membrana tenui celluloſa nervea, vaſis numeroſis, tam ad nutriendum totum peritonaeum, quam ad ſe- et excernendum humorem illum halituoſum, internas abdominis parietes, eiusque contenta viſcera humectantem et lubricantem, deſtinatis. Diſcerptis ergo ab invicem lamellis his, peritonaeum conſtituentibus; rumpi neceſſario vaſa haec iam memorata, et plorare continuo lympham hanc tenuem, in natum iam a feceſſu lamellarum ſaccum debuerunt. Hinc, quum ex duplici fonte cavitas haec contenta ſua hauſerit; non mirum eſt, quod tam cito in adeo enormem excreverit molem. Simul apparet ratio; cur materia limpida, tenuis, inodora, ſimul cum pure deterrimo, corrupto, graveolentiſſimo, in uno eodemque utre fuerit hoſpitata. Lympha quippe ex ruptis ſui generis vaſis, irrorandis viſceribus abdominalibus deſtinatis; materia vero purulenta, ex cyſtide apoſtematica propullulavit, et in ſaccum hunc fuit effuſa.

Collecta haec centum et plurium librarum moles, inteſtinis incumbens, eaque pondere ſuo enormi premens, non potuit, quin ſub continuo corporis in ſiniſtrum latus decubitu, omnia haec ſenſim ſenſimque in anguſtum illud, quod iam indicavi, ſpatium coerceret. Eandem cum memoratis inteſtinis ſortem nactus erat ren ſiniſter; hic pariter ex naturali ſua ſede ſurſum magis et retrorſum pulſus, vaſa ſanguinea

maiora

maiora ita post se traxerat, ut a spinae medio similiter in latus sinistrum recederent, vasaque emulgentia dextra summo spinae arcui incumberent. Intercepta sic inter dura vertebrarum corpora, et sacci hydropici molem, et compressa, non potuit, quin liquida reni nutriendo destinata prohiberent aditu. Hinc non solum ex sangue brevi contabuit hoc viscus, sed urinae quoque secretio imminuta primum, dein plane abolita est; sicque otiosus huius lateris ureter, coaluit omnino. Neque duraret diu, quin ipsa quoque vasa emulgentia insigniter iam angustata et vix non omnino clausa, concreverint eodem modo. Rebus itaque sic dispositis, necessario ren sinister unus uropoiesi praepositus in maius volumen augeri, pelvis eiusdem notabiliter ampliari, lumenque ureteris ultra solitum dilatari debuit; praeprimis quum liber ad illum manserit sanguinis ex arteria magna affluxus. Familiare hoc phaenomenon in calculosis est, iisque, quibus a nephritide praegressa corrumpi obtigit alterutrum renem, ut simul ac unus officio suo impar esse incipit, alter statim socii sui munere simul fungatur, auctisque laboribus mole quoque crescat. Quoad coalitum intestinorum, tam inter se, quam cum peritonaeo, hic facile fit: vel pereunte ex quacunque causa liquido lubricante quod ex peritonaei, aut omenti, aut intestinorum ipsorum superficie exhalat, aut a mutua partium et ad notabile aliquod tempus protracta applicatione quieta, vel denique post cruentatas, vel intestinorum, vel viscerum aliorum abdominis, vel peritonaei membranas externas. Obtinet hoc in omnibus cuiuscunque cavi visceribus. In nostro casu, perierat liquidum illud halituosum, lubricans, ex peritonaeo, ad irrorandas partes abdominales destillans, ex causis iam memoratis; accedebat valida pressio, ab incumbente aquarum pondere producta, partes partibus firmiter applicans, semelque iunctas, in eodem situ servans. Impedito sic, tam a tumore hoc enormi, cystico, quam a scirrho supra nominato, sanguinis libero ad inferiora itinere;

itinere; neceſſario ſuperiores corporis partes, a regurgitante hoc vitali liquido obrui, inundari, quin tumere et mole augeri debebant. Hinc dolores illi capitis enormes, oculorum protuberantiae et rubores, arteriarum tam in collo, quam in temporibus, adeo manifeſta pulſatio et reſpiratio anhela. Cor ipſum, omnem ſanguinis ſui copiam quum, ob praecluſam ad inferiora viam, evacuare non potuerit, neceſſario expandi, oſcillatorius eiusdem motus ſuffocari, palpitationes naſci, animique deliquia debuerunt. Ex eadem hac cauſa vaſorum quoque per ventriculum diſtributorum tanta capacitas; reliquorum vero, infra locum compreſſum ſitorum viſcerum, a defectu humorum nutrientium, laeſa oeconomia, pallor praeternaturalis, et flacceſcentia inſolita.

A prava hac ſolidorum diſpoſitione et impedito fere ubique humorum libero circulo, manifeſta ſanguinis nata eſt morboſa mixtio, liquidorum omnium ex ſanguine ſecernendorum dyſcraſiam creans. Sic v. gr. ſanguis venoſus ad portarum ſyſtema delatus iners, decolor, lympha inerti, aquoſa, cruda, dilutus; bilem quoque tenuem, aquoſam et inertem, accedente praeſertim debilitate ipſius organi ſecretorii generavit; unde cyſtidis quoque felleae totiusque duodeni pallidus praeter naturam et vix ad ſtramineum accedens color. A bile tenui et inerte viſcerumque omnium flacciditate etc. chylus quoque ſterilis, tenuis, ad nutritionem corporis ineptus, ſaltem inſufficiens, plaſtica ſua et ſaponacea natura priv s, emerſit; quin et ſolennes illae obſtructiones alvinae, foecumque deiectarum praeternaturalis et gryſeus color, ab eadem hac bilis inertia morboſa duxerunt originem. Hinc facile intelligitur, cur cortex peruvianus aliaque amaricantia exhibita quotidianas deiectiones alvinas reſtituerint: Remedia haec blando ſuo et aromatico ſtimulo vicem bilis geſſerunt, inteſtinaque, ut officio ſuo legitime fungerentur, amico hoc irritamento compulerunt.

Reſtat explicandum adhuc unum alterumque morbi ſymptoma. Dolores, quos in ultimi morbi principio accuſabat aegra, regionem pubis occupantes, vehementiſſimos, ab abſceſſu ibi nato ortum duxiſſe, patuit iam ex antecedentibus. Difficilioris explicationis videbantur cruciatus illi, qui foeminam hanc ſtatim poſt paſtum, vel largiorem aſſumtum potum invadebant, latus finiſtrum affligentes, a decubitu in idem hoc latus ſtatim levati : ſed phaenomeni huius rationem extiſpicium facile dedit. Cohaerebant in pluribus locis inteſtina tenuia in latus finiſtrum detruſa, cum peritonaeo; quin in ſitu corporis erecto vel in dextrum latus inclinato, pendebant revera a punctis his exiguis coalitus: hinc, ſi cibis vel potu onerabantur, pondere quaſi appenſo diſtracta, dolores illos immanes excitarunt; illico rurſus ceſſantes, ſi lateri huic, cui accreverant, incumberet aegra, auferreturque violenta haec partium diſtenſio. Reſpiratio, ab anguſtato thoracis cavo, in progreſſu morbi adeo intercluſa, explicationis non indiget.

Coronidis loco notas quoque characteriſticas hydropis ſaccati, quibus a morbis congeneribus ſecundum ea, quae praeſens caſus docuit, diſtingui poteſt, tribus adiungam. 1. In hydrope aſcite tument plerumque prius pedes, ſequitur inflatio abdominis; in hydrope cyſtico, abdomen prius; aucto dein morbo, pedes tandem tument. Idem quidem obtinet in hydrope uteri, in hac autem, ipſa tumoris figura, illaque, quae manu fit, abdominis exploratio, hanc hydropis ſpeciem facile detegit. 2. In hydrope aſcite aquarum in cavitatem ventris effuſarum ſentitur fluctuatio; in hydrope ſaccato, fluctuatio nulla. Sequax autem pondus, gravitatisque ſenſus ad mutatum corporis ſitum, in hydrope uteri obtinet. 3. Aſcitem comitatur iam in morbi initio luridus faciei color; in hydrope ſaccato, longe tardius fugit genarum rubor : idem obtinet in uteri hydrope; verum mulierbria hic oedemate tumere ſolent. 4. In aſcite, menſtrua foe-

mina-

minarum obſtruuntur, idem in hydrope uteri; in ſaccato hydrope raro hoc obtinet, niſi uterus eiusque confinia ſimul laborent. Excipe ultimum morbi ſtadium, ubi compreſſa a tumore praeternaturali omnia, humorum tranſitum praepediunt. 5. Appetitus in aſcite utplurimum magis laeditur, cum in hydrope uteri, vel ſaccato, ob minus laeſa primae digeſtionis organa, appetitus ſatis diu vigere pergat. Uteri autem hydropem, humoris aquoſi in mammis praeſentia, et decolor papillas ambiens diſcus, prodit. 6. In hydrope ſaccato, urinae excretio ſaepe in interrupta manet, potuique ſumto proportionata eſt, et ſimilis ſanorum; in aſcite pauca fluit, craſſaque utplurimum, et turbida excernitur. In uteri hydrope non raro obſtruitur omnino; praeprimis in morbi progreſſu. 7. Sitis in hydrope ſaccato caeteris paribus exigua eſt, maior in hydrope uteri, maxima in aſcite. 8. Quum nutritio corporis, in ſaccato hydrope, non tam cito, quam in aſcite labefactetur, tardius extenuabitur corpus et tabeſcet in hydrope ſaccato, quam in aſcite. 9 Hydatides, quum ad hydropis ſaccati genus pertineant, eadem prorſus in his obtinebunt ſymptomata, et obtinere revera, expertus ſcribo. 10. Alvi profluvia copioſiſſima, largus urinae defluxus, aliaque evacuationum genera, nec ſaccatum nec uteri hydropem levant.

Veſalia Noribergam miſſa d. 8. *Aprilis* 1771.

OBSERVATIO LX.

Dn. D. IOANNIS AVGVSTINI PHILIPPI GESNERI.

De

Febre acuta nervoſa Nordlingae per ſemeſtre hybernum ann. 1771 - 72. *epidemia.*

Pluvioſa quamvis fuerit tempeſtas per univerſum annum 1770. neque facile per aliquot dies ſerenum coelum, po-

pulares tamen morbos aut sporadicos per urbem rhaeticumve pagum incessisse rescitum non est, nisi quidem catarrhales varios insultus rheumaticosque respicias, nullo symptomate distinctos, quod memoria satis dignum fuisset. Vere autem anni insequentis morbi acuti varii passim animadversi sunt, ex quibus morbilli benigne decurrebant, neque artis opem, si tussim exceperis, accidente ullo efflagitabant. Reliqui fere omnes ex bilioforum genere fuerunt, et speciem mox apoplexiae imminentis, mox rheumatismi, mox pleuritidis, mox purpurae habuerunt.

Inflammati sanguinis indicia ubique notata sunt, qua de re venae sectio omnibus salutifera et necessaria fuit; eamque vel septem praeterlapsis, immo novem diebus instituendam aut repetendam esse iudicavi, si cruoris attritus inflammationem fovere aut instaurare videbatur. Sed hanc ipsam sanguinis ventilationibus solis temperare, qui animo secum constituit, male rem suam egit. Iteratis namque vicibus, qui venam, pulsus ratione ductus, secuit, illi magnitudinem eius duritiemque, caeterosque inflammati cruoris effectus non facile cum constantia imminutos videre contigit, nisi quae bilioſam saburram digerunt, educuntque remedia devoranda dedisset. Hoc inprimis observatum est in sene sexagenario, viro honorato, qui sopore fere perpetuo detentus, memoriae vim labefactam, et loquelae usum interceptum, stuporem sensuum vertiginemque passus, decumbebat. Is vena bis secta sanguinis duabus libris emissis, neque respirationis difficultate, neque capitis aegritudine levatus, neque arteriarum duritie pulsusque vehementia imminutis, ad salutem conversus est. Bilioſis autem multis per alvum deductis morbus levior esse coepit.

Atque hic idem casus evincere videtur, cathartica medicamenta illos non raro aegrotos iuvare, qui non adeo manifesta latentis saburrae signa ostendunt. Interdum oris amarities, linguae sordes, nausea, ructus, caeteraque bilis emotae

phae-

phaenomena consueta, aliquamdiu saltim abesse solebant, non absente sub chondriis immunda illuvie, quod vel ventriculus illa immunis fuerit, vel sanguinis viae suffusionem eius nondum passae essent. Puella sex circiter annorum, ob irritabilitatem nimiam finium vasorum cutis, hydrope anasarca bis tentata, subito convellitur, posteaque confestim febri acuta corripitur. Oris interea et linguae status naturalis est, neque puellula de ullo ex recensitis symptomate conqueritur. Clystere emolliente iniecto, et potione refrigerante antispasmodica affatim hausta, utrumque mitigatur malum, sed redit paroxysmus compluries spatio trium dierum, priusquam vomitio accederet. Tum demum quod reiecerant antea meticulosi parentes, emeticum propinavi, quod magnam bilis aeruginosae copiam ventre exturbavit, et caloris febrilis motusque convulsivi membrorum tantam fecit diminutionem, ut protinus illam ex incommoda valetudine emersuram crederent omnes. Sed resurgebat quinto die morbus, donec remediis diluentibus et purgantibus ano iniectis, quae reliqua erat materia acris alvo deducta erat. Serus enim evacuantium usus bilis corruptae partem non potuit prohibere, quo minus in secundas vias transiverit, ex quibus tandem ad cavum intestinorum reversa, aut ad venas propulsa est. Illo ipso namque die, quo noviissimos insultus clystere infuso avertere mihi contigit, purpura efflorescere coepit. Vasorum autem cutis finibus ab acri sero strictis tumor oedematosus, puellae solennis, per omnem corporis ambitum rediit, qui solitam exanthematum desquamationem praepedivit. Inflammata enim oscula, demum erosa, aquae magnam copiam destillabant, et emollitam solvebant circumquaque cuticulam, donec diluta coctaque materia acri conglutinata sunt loca exulcerata. Cum habitu cutis naturali, integra tum valetudo revocata est.

Rheumatismus, qui bilioso huic morbo comitem se adiungebat, universalis erat. Diros artuum, nuchae, dorsi, lum-

borum, dolores accuſabant aegroti, neque latum quidem pilum diſcedebat pes unus ab altero, quin magno cruciatu angerentur miſeri. Hi quidem oris amarorem, nauſeam, cardialgiam, tumorem doloremque regionis epigaſtricae, vomituritiones, cephalalgiam, vertiginem, oculorum caligines, aurium ſuſurrus, animi defectus, conquerebantur. Pulſus itaque fortis arteriaque dura nequaquam erat per omnem febris, ab invaſione eius ad declinationem usque, decurſum. Equidem primo morbi tempore plerumque duram tetigi venam, molliorem deinceps toties et debiliorem, quoties bilem turgere vel ebullire ſtomachi ſenſus moleſtus docebat. Atque alternis vicibus ſymptomata febris inflammatoriae et bilioſae accedebant, ita quidem, ut illis venae ſectione larga mitigatis, haec ſenſim increſcerent, et levatis vomitu excitato, aut cathartico aſſumto poſterioribus, priora recederent. Sanguinis miſſio non febris ſolum vim refringebat, et dolores mollichat, ſed ad repurgandas etiam bilioſas ſordes inſignem uſum exhibebat. Neque enim evacuantia multum proficere videbantur, antequam vena ſecta eſſet. Si quando rheumatismus redibat, ſanguine ſat multo detracto, et vacuis bile inteſtinis, febrisque acceſſionibus remiſſis, tum veſicantia, et ſolventia remedia interna, bonam opem ferebant. Egregios inprimis effectus obſervabam herbarum, quae, quod ſcorbuto medentur, antiſcorbuticae dictae ſunt, itemque kermes mineralis, camphorae, nitri, ſalis ammoniaci, radicis ſeneckae, reliqua. Receſſiones autem morbi corticem divinum illum prohibuiſſe, exploratum habeo.

Quos pleuritidis forma morbus invaſit, illi, praeter acceſſionis febrilis conſuetam aegritudinem, dolores laterum magnos quidem et pungentes, ſed vagos ſentiebant. Sputum, tuſſis vi reiectum, pituitoſum erat primo tempore, et pellucidum, ſanguineis ſtriis diſtinctum; in progreſſu autem morbi colore viridi tinctum. Decreſcente morbo diſparebat paulatim ſanguis cum bile, et puris ſpeciem recipiebat ſpu-

sputum. Si quis autem inopinato deiecerat viride coloratam pituitam exspuere, hoc moriturum esse illum indicavit. Bilioſae saburrae signa exhibebant ad unum omnes pleuritici, tempore autem incerto in conspectum veniebant. Alii enim antequam febris accessisset, oris amaritiem, nauseam, gravitatem ventriculi, habebant; alii procedente demum morbo. Alii in limine febris bilem evomebant, alii in progressu eiusdem. Diarrhoeam vero bilioſam non nisi vigente, aut remittente morbo, obſervare licuit.

Qui medici auxilium sero nimis implorabant aegroti, illi, quod bilioſa colluvies alvo exturbata non fuit, interni alicuius viſceris sphacelo mortui sunt. Peſſima enim virium proſtratio, extremorum frigus, sudores gelidi, respiratio anxia, inquietudo, pulsus celer, debilis, mentis alienatio, facies cadaverosa, halitus gravis, tumor abdominis, diarrhoea foetida etc. mortem praecurrebant.

Pleuritico huic morbo eadem, quae rheumatismo, remedia, emeticis exceptis, propoſita sunt, eodemque succeſſu bono. Attamen opiatis pharmacis tussim sopire sub finem febris interdum oportebat. Ea namque poſt superatum morbum continuabat, immo incrementum capiebat nonnunquam adeo, ut totam noctem pervigilare cogerentur aegroti. Sed unum alterumve exemplum subiungamus, nulla habita ratione eorum, qui caſus singulares, quaſi vero lectoribus moleſtos, parvi pendere solent.

Homo quadraginta annorum tussi longinqua laborans, in itinere refrigeratus febri acuta corripitur. Accedunt prima statim nocte dolores lateris dextri, et pituitae bilisque vomitiones. *Altero* die sanguinem mittit in brachio, et aquam fontanam succo mali citrei acidulam, saccharoque conditam, potat. *Quinto* morbi die vesperascente dolores valde remittunt; tumque fuscam materiam extussire, et, poſt noctem ex praecordiorum anguſtiis insomnem, porraceam screare aegrotum amici notant. *Sexto* itaque die, quod ingraveſce-

re

re valetudinem videbant, auxilium a me petebant. Interrogati eius ministri referebant: hominem praeterita nocte non inquietatum solum, sed in mentis alienationem adeo actum fuisse, neque illum, quamvis calore accensum esse suis oculis vidissent, sitim sensisse. Quae ipse ego animadvertebam symptomata praecipua, haec fere erant: Ingens prostratio virium, somnolentia, oculi semiclausi rigidi, respiratio brevis, citata, rhonchus, tussicula frequens, plerumque inanis, pulsus debilis, mollis, celer, inaequalis, calor cutis moderatus, humidus, faciei manuumque color ex viridi flavus, linguae tremor et titubatio et sordes, singultus, murmurationes abdominis, obstructio alvi, urina turbida, crassa, hypochondrii dextri dolor obtusus attactu auctus, aversatio potulentorum, subsultus tendinum, depravatio phantasiae.

Prima, quam paraveram, medicina potio erat ex aquis destillatis, kermes minerali et oxymelle squillitico composita. Sed alvum movere non dubitabam, simulac morbum animo perlustraveram. Cathartico autem remedium quoddam adiungendum esse iudicabam, quod vires reficeret, et intestinis robur adderet. Cremoris igitur tartari, magnesiae albae, rhei, iustis portionibus ex aqua florum chamomillae paulatim praebendis, corticem peruvianum maritabam. Decoctum praeterea radicum scorzonerae, acetosae, liquiritiae, malo citreo conditum, ut ductim biberet, praecipiebam. Atque bene respondebat medicamen. Alvo namque quinquies soluta, levationem morbi habebat aegrotus. Analepticam tum illi et antisepticam potionem comparavi, secunda quavis hora hauriendam. Sed instabile erat levamentum. Septimo enim die auctum videri calorem corporis, octavo mentem eum destituisse, sputumque viride cessasse, et nono mortuum esse hominem relatum mihi est.

Foemellam eiusdem cum illo aetatis per aliquot dies lassitudo cibique fastidium tenet, et horrores perfundunt, tandemque febris acuta invadit. In prima statim eiusdem accessione

cessione dolore acuto pectoris afficitur, qui ad quartum usque diem continuat, quo ab accepto medicamento cathartico, antiphlogistico recentioribus dicto, mitigatur. *Quinto* die dolorem pungentem sub mamma dextra accusat, et respirationis difficultatem et tussim molestam, et sputi cruenti reiectionem. Pulsus, quem manu tetigi, fortis, plenus et celer est, facies rubore perfusa, lingua sicca, haud tamen sordida. Venam igitur brachii incidendam curavi. Atque sanguine multo misso, dolorem confestim diminutum esse sentiebat. Dedi postea praeter potionem, quae oxymel, nitrum et kermes minerale habebat, infusum herbae malvae, florum sambuci, papaveris erratici tepide bibendum.

Die *sexto* colico dolore angitur, diarrhoea deinde sponte nata levato. Post non multo sanguinis striae pallescebant, sputumque a coctione proxime abesse videbatur. Die *nono* calor increscit, dolor fit acutus in regione sterni, pituitae tussi molesta reiectae, et sanguis pallidus, et porracea bilis remixta est. Lingua ab initio rubra, iam ex viridi flava et coenosa est, faciei color et oculorum flavus. Remedium igitur quaesivi morbo, quod bilem simul corrigat et pectori conducat. Cremori tartari aqua fontana soluto, oxymellis simplicis, singulorum iustam portionem addere iussi, huiusque potionis cochlearia aliquot secunda quavis hora, ut praebeant aegrotae, amicis imperavi. Die *decimo* calor multum remittit, sternum adhucdum ipsi dolet, caput stupor detinet. Cremoris tartari loco, tartarum solubilem potioni miscendum curavi, quod in biliosis morbis utilem illum fuisse, exploratum habeo. Sterni autem doloribus fomento mederi in mandatis dedi. Die *duodecimo* haustum exhibui, qui magnesiam albam, cremorem tartari, rheum, corticem peruvianum, mannam habebat. Quater hic salutariter alvum ducebat, caput stupore levabat. Die *decimo tertio* cathartico repetendum et postquam hoc operari desierat, remedium die 10. scriptum iterandum mandavi. Sputum ex cruen-

to et viridi album magis fieri faciliusque educi coepit, calor dolorque defecerunt, lingua humiditatem accepit, sordibusque purgari visa est. Narrabat autem aegrota die *decimo quarto*, se ob tussis vehementiam nocte praeterita somnum suis oculis non vidisse, neque tamen multum expectorasse, quod pituita crassa fuerit, et tenax, et alto pectori inhaeserit. Kermes itaque minerale ex aquis foeniculi et sambuci, oxymelle simplici et syrupo diacodii permistis praebui, quod mitigabat tussim. Sed somnum eius praeterita nocte tussim siccam rursus impediviſſe *decimo sexto* die referebant amici. Quod cum audivissem, gummi ammoniacum, acetum et oxymel squilliticum, et aquam florum tiliae maritavi kermes minerali, atque per diem assumendum, syrupum vero diacodii accipiendum dedi, antequam dulci committat membra quieti. Haec remedia pectus magnae pituitae copia expurgabant, et ad tussim compescendam sufficiebant.

Hic, quem enarravi, morbus polymorphus sub aestatis initium oculis evanescebat. Neque diarrhoea vel dysenteria in locum eius succedebat. Ineunte autem autumno inflammatoriae febres passim rursus obveniebant, quarum aliae inflammationem localem, quam vocant, comitem habebant, aliae synochum imputrem forma referebant. Omnes quoque, qui hac vel illa ratione aegrotabant, in principio purgare oportebat, licet consueta materiae turgentis phaenomena id non indicaverint. Cathartica namque remedia vel febrim diminuebant, vel dolores leniebant, vel diarrhoeam in incremento aut vigore febris periculosam, immo mortiferam, praecavebant. In vicinitate urbis febres ex remittentium adeo genere erant, quae purgantium inprimis usu discussae sunt. Et haud pauci ex illis, qui praecurrentia huiusmodi febris symptomata, cephalalgiam, dolores nuchae, tensivos, pungentes, horrores, lassitudinem persentiscebant, vomitu excitato, vel alvo relaxata, ad sanitatem integram redierunt.

In

In progressu etiam febris, si modo vires id permiserint, alvum duxisse utile fuit. Attamen medicamentis evacuantibus insistendum non erat, ne materia attenuata et transpirationi apta ad intestina invitaretur, quae pessimae irritationi quidem secretioni idonea sunt humoris eiusmodi agillimi. Etenim virium defectiones, refrigerationes externorum aeque ac internorum, spasmodici artuum motus, sensuum stupores accedebant ad deiectionum frequentiam. Atque, quae alvo excussa sunt, excrementa id declarabant. Flava nimirum bilioſa, pultis instar ex ovis sorbilibus, educta sunt, postea aquosa magis, sive sponte sua alvus levata sit, sive medicamento mota. Diaphoresis potius ratio habenda erat; quae namque ad exhalationem corporis faciunt remedia, coctionem simul iuvant, et calores temperant. Venaesectionem caeterum et reliquam medicinam neglexisse, quae inflammatorio morbo medetur, damno fuisse aegroto, compertum habeo.

Et haec quidem ad finem usque Octobris mensis animadversa sunt. Illo ipso autem tempore par foemellarum morbo implicatum est, qui prae reliquis consideratione dignus mihi videbatur. Popularem enim morbum cervicibus nostris imminere ex decursu eius praevidebam.

Altera viginti annos nata dolore afficiebatur a processu mammillari utriusque lateris ad humerum usque extenso, et brevi post in febrim incidebat, exiguam illam quidem, sed symptomatibus non respondentem. Inquietata nimirum valde erat, et noctu mente alienata. *Septimo* morbi die stupore detentam illam inveniebam, pulsum parvum, mollem, non adeo frequentem. A primo morbi tempore, quo cita alvo laborabat, ventre compresso erat. Nihil autem temere movendum esse censebam. Haustum exhibebam salinum tertia quavis hora repetendum, et infusum panis tosti, malo citreo conditum, potandum dedi. Die octavo membra illius subito convellebantur. Cum mentis usus rediisset, excruciari se do-

loribus ad cordis scrobiculum clamitabat. Clystere itaque alvum eluere praecipiebam, quo facto cum melius se habere coepisset, infusum foliorum sennae, sale et manna auctum, exhibebam. Subsequentibus diebus, quod subinde delirabat, emulsionis camphoratae usum illi praescribebam. *Undecimo* die turbas a natura medicatrice concitatas purpura miliaris et sudores sequebantur ingentes, quos signa coctionis in lotio, et aegrotae resipiscentia, criticos renunciabant. Sed febre discussa angoribus implicari, et magnis subinde terroribus vexari post *decimum tertium* diem incipiebat, adeo ut de melancholia a metastasi materiae reliquae timerem. Pilulis ergo ventre aliquoties purgato, emplastrum eruptionibus post aures factis applicare iubebam, ut attraheret humorem nervis infensum. Nec res me fefellit. Exulcerata enim loca, cum magnam puris foetidi copiam fundere coepissent, facile erat animum labantem confirmare. Ex iis, quibus cognatione coniuncta erat, domesticis, quatuor sub initium Novembris febre epidemia correpti sunt. Nullus autem eorum adeo periculose aegrotavit atque illa, praeter sororem, quae, quamvis firmo corpore fuerit, et pancratice valuisse visa sit, morbo succubuit.

Alteram viraginem quadraginta et quod excurrit annorum, vires subito deficiebant, postquam per dies aliquot frigore afflicta, hemicrania et laryngis dolore fatigata erat. Oris praeterea amaritiem et calorem cum frigore alternatim insurgentem, et pectus oppressum conquerebatur. Pulsum *secundo* morbi die frequentem satis tetigi, a naturali caeterum non recedentem. Sed cum firmo corpore esset, venam illi incidendam curavi. Miratus autem sum pulsus debilitatem, quam tertio die reperiebam. Emeticum nihilominus propinavi remedium in duas partes divisum, quarum altera devorata vomitum concitavit, altera, quod molesta ipsi fuerit medicamenti operatio, seposita est. Cum os amarum esse continuaret, cremorem tartari, syrupum rubi idaei et decoctum

ctum hordei commixta haurienda exhibui. Sed hanc etiam medicinam semovendam esse censebat. Somniabat enim augere illa oris amarorem. Neque eo secius *quinto* die pulsum robore auctum, non velocitate, tetigi. Horrores etiam intercurrentes cessare, reliqua autem symptomata perdurare dicebat aegrota.

Cremorem hordei, avenae, similemve cibum parce apponere, libenter enim illo utebatur, ministros iussi, et ptisanam paravi affatim hauriendam, sequentem fere: ℞. Hord. mund. radicis scorzonerae ana unciam unam, radic. liquirit. drachmam dimidiam, coq. cum aquae fontanae libris sex, colat. libris quatuor cum dimidia adde syrupi acetos. citri uncias duas, nitri puri drachmam dimidiam, postea integram et succi insuper citrei mali unciam dimidiam. Linctum praeterea, ad laryngem ab inflammatione defendendum utilem, comparavi, et decoctum malvae oxymelle et nitro conditum ano infundere chirurgum iussi, quod vero medelae genus immorigera aegrota recusavit.

Continuabat hac ratione morbus ad *undecimum* usque diem, neque si deliramentum exceperis, ullum symptoma accedebat. Illo autem die glandula sublingualis dextra intumescebat, saliva copiosissima lentaque secerni incipiebat, lingua adhuc rubra et pura, crassa, lividaque facta et epidermide nudata est. Balbe tum temporis narrabat, dolore se liberatam esse, sed adhucdum mente alienata cum fuerit, pro certo id habere impeditus sum, etsi coctionis principium urina indicaverit, quae quidem nunquam putredinis notas habuit. Caeterum eadem semper morbi facies erat, pulsusque ratio. Licet autem febris exigua fuerit, nunquam tamen mentis suae compotem illam videbam. Invita potius et inscia alvum concitatam deiiciebat, quod clam habuerunt multo ante, quam manifestum fecerunt, de mea valetudine sollicitae mulierculae, et angoribus confecta fuga salutem petebat. Quae ad os eluendum adhibita sunt gargarismata, nihil profecerunt.

Æque minus acidum minerale adiumento fuit, larga licet manu propositum. *Decimo quarto* tandem die mente in totum destituta iacebat, et *decimo quinto* morbo decedebat.

Atque has modo descriptas febres pontem quasi respicio, qua morbis biliosis supra paucis explicatis, *febris nervosa acuta* iuncta est. Ea quidem sub finem Octobris grassari orsa est, et cum Martio mense desiit. Gravissimus erat morbus ab initio fere Novembris ad medium usque Februarium, a quo levior esse coepit.

Lassitudo, inquietudo, capitis, nuchae, dorsi dolores, appetitus diminutio initium faciebant morbi, postea febris incursabat. Aliis horror membra perreptavit, alii frigore concussi sunt adeo, ut dentibus crepitaverint. Horrores unum alterumve diem plerumque durabant, attamen fuerunt, qui ad quartum, imo sextum, diem subinde refrigescerent.

Calor moderatus quidem erat, sed caput imprimis occupabat. Faciei adeo excandescentia praesignificabat morbum, si reliqua symptomata iunctim considerata in dubitationem adduxerant rem. Imo ignis vultibus quandoque aegris irrubuit per omnem febris decursum, sive discussa illa ad sanitatem redierint, sive morbo decesserint, summa quamvis fuerit virium prostratio.

Omnes fere cibum fastidiebant, nec nisi precibus defatigati illum, si quidem ad palatum fuerit, capiebant, pauci libenter illo utebantur, pauciissimi nimium se invitabant, quod tota mente deficiebant.

Capitis dolore laborabant, quicunque febre correpti sunt. Sed hemicraniam alii accusabant; alii doloribus vagis, acutis, veluti aciculis compuncti, afficiebantur; alii ad partes petrosas ossium temporum pressionem vel extensionem, auriumque susurrum sentiebant; alii dolorem gravem frontis; alii occipitis percipiebant; alii de cephalalgia quidem conquerebantur, locum autem, qui prae caeteris doleat, designare nequibant. Attamen fuerunt, qui non nisi stuporem, vel

ver-

vertiginem, a primo statim morbi tempore passi sunt. Dolorum omne genus ad vigorem fere morbi continuabat, nec defuerunt aegroti, qui declinante illo cephalalgiam adhucdum perdurare retulerunt.

Debilitatis etiam varia ratio erat. Alii per unum alterumve diem orthostadii obambulabant, alii in prima febris accessione languidi lecto se commendare cogebantur.

Lingua plerisque aegrotantium rubra quidem, et papillarum eminentiis distincta erat, sed pura et saporis ingrati expers. Neque nauseabant aegri, neque vomitabant, neque alvo cita laborabant. Paucis vel os amarum erat vel frequens deiectio; sed hos alio simul morbo implicatos fuisse ultro patet, nisi quidem sincera excreverint.

Sanguis nullam putredinis notam exhibebat. Pellicula alba vel ex albo flava tectum illum aliquoties videbam, nullo quamvis inflammationis signo manifesto praesente. Sed tamen, quae praeter naturam fuerit, cruoris qualitatem aegrotantium nullam saepe annotavi, licet locum aliquem inflammatum esse phaenomena significaverint. Obveniebant etenim, qui rheumatica, pleuritica vel peripneumonica febre correpti videbantur, quod, praeter dolorem hisce morbis proprium, pulsum concitatum magis, tussim et respirationem difficilem habebant. Et his quidem symptomatibus occultabat se quandoque febris epidemica, donec primum suum stadium emensa erat. Catarrhum etiam simulasse febrim compertum est.

Urinam notavi rubram perspicuam, saepius auri vel mali citrei instar coloratam, nubecula vel sedimento destitutam.

Circa septimum diem facies morbi mutata est. Etenim tum temporis virium prostrationem mentisque alienationem in dies auctas observabam. Arteriarum pulsum interdum adeo debilem fuisse recordor, ut defecisse illum credideris. Aegroti tum plumbi instar ponderosi, vix a ministris erigendi, supini iacebant, et respirationis ratione mutata, summae

debi-

debilitatis significationem faciebant. Quidam lectulo levati, confestim recumbebant, animi deliquium praesentientes. Attamen vires omnium aegrotorum usque adeo fractae non erant. Alii enim, aegre quamvis, pedem ponere ipsi poterant; alii lectulo saltim insidere, cordis interim et arteriarum motu debili facto.

Delirium futurum indicabat memoriae vacillatio, quae finem versus primae septimanae subinde animadversa est. Postea somnolentis phantasmata obveniebant, aegerrime a rerum circumiectarum praesentiumque perceptionibus discernenda, tandemque vigiles rerum olim perceptarum imagines, praesentium ideis miscebant, adeoque tota mente deficiebant. Plerique autem aegrotorum placide sedateque delirarunt, pauciſſimi in furorem acti sunt. Quos ego quidem curavi aegros ante medium Februarium omnes, sensus interni usu recto carebant; aliquos tamen eorum mens neque constanter, neque in totum, destituit, licet, quae dixi, phaenomena delirium praesignificaverint, cuius rei causam mox facilitatem morbi, mox remediorum efficacitatem fuisse iudicamus.

Lingua intra hoc secundum stadium, fusca crassaque epidermide tecta est. Alii adhucdum cita alvo laborabant, alii, quibus alvus antea adstricta, vel naturalis erat, iam diarrhoeam habebant. Vermes etiam vivos et mortuos ore et ano quidam excreverunt.

Circa decimum quartum morbi diem symptomata, quae modo explicavi, adaucta vigorem morbi annunciabant. Tum quidem alii somniculosi decumbebant, alii oculis apertis rigidisque stupebant, alii ad summum languorem dati animam quasi agebant. Accedebant tendinum subsultus, musculorum faciei spasmi, et colli rigores, oculorum immobilitates, deglutitio sonora, singultus, horrores internorum, externorum refrigerationes, pallores, retentiones urinae, recessus exanthematum, vel illorum difficilis et nunquam perfectus exitus,

respi-

respiratio stertens, tussis, floccorum lectio etc. sed hoc ipso tempore morbi solutionem incepisse animadversum est. Urinae etenim turbatae, sudores profusi, biliosa alvo deiecta, sputa copiosissima tenacissimaque tussi reiecta sunt.

Igitur, incerto dierum vel horarum numero expleto, percocta materia morbum declinavit, quod ex functionum restauratione inchoata videre facile erat. Recipiebant nimirum aegroti animum, cibos appetebant, et somnum capiebant. Lingua sordibus purgata humescebat, et lotium sedimentum roseum deponebat.

Inclinatione itaque febris incepta, tertium morbi tempus adesse coepit, quod vario modo a variis transactum est. Continuabant alii excretiones supra enarratas, tandemque purgato sanguine vires paulatim recuperabant. Aliis purpura alba vel rubra efflorescebat; aliis abscessus, pustularum eruptiones in capite, reliquisve membris, fiebant; alios scabies invadebat, antequam ad sanitatem redirent. Sed in exemplis est, febrim, nulla evacuatione manifesta facta, ex toto recessisse. Animo inprimis occurrit virgo quatuordecim annorum gravissimo morbo deiecta, quae ne cutis quidem exhalatione visibili, nedum alia qualicunque ratione aperta, materiam peccantem excrevit. Vomitum aeruginosum vetulae, et diarrhoeam aeruginosam virginis, inter criticas numeravi evacuationes, cum tempore critico levasse illas morbum viderim. Quae ante tertiam septimanam efflorverunt exanthemata, sive miliaria sive petechiis similia, symptomatibus potius morbi, quam excretionibus criticis adnumeranda erant.

Oris amaritiem et ventriculi gravitatem molestam, tum demum quidam sentiebant, cum febris illos dimisisset.

Perniciali morbo affecti omnes fere durante secunda septimana extincti sunt, et quidem circa nonum vel undecimum diem. Fuerunt tamen, qui post decimum quartum diem, imo vigesimo exacto decederent. Eorum autem nul-

lus, quod ego sciam, medicinam convenientem morbo paravit, vel parata usus est.

Licet haud pauci morbo hoc epidemio absumti sint, symptomata nihilominus mortifera recensere difficile est, quod paucos illorum curavi, pauciores frequentavi. In universum namque quatuor solummodo mortui sunt ex illis, qui meum implorarunt auxilium. Sed enarrabo meas qualescunque de lethifero morbo observationes.

Sudorem multum primo morbi tempore emisit vir sexagenarius, urinam reddidit aurantii coloris, turbatam primum, postea perspicuam, sedimento destitutam, respiravit ope musculorum inprimis abdominalium, dum pectus immotum quiescebat. Undecimo die tota mente sensuumque usu deficiebat, et decimo tertio peribat. Homo quadraginta annos natus inscius alvum deiecit, lingua titubavit, potulenta recusavit, et vigesimo die vivere desiit. Post mortem parotidem alterius lateris, tumore duro, nigro, auctam invenerunt. Iuvenis a quinto morbi die deliravit vehementer, cibos oblatos avide devoravit, die decimo purpura, quae paulo ante eruperat, recessit, stupuit postea, alvum inscius depositi, et duodecimo die animam efflavit. Foemella triginta nondum annos nata, decima morbi die, inscia, flava bilioſa, foetida, alvo exturbavit, protinusque vesperi convulsa postero die expiravit. Atque ex his sola haec foemina remedium morbi quaesivit, licet ad medicinae legem non vixerit, reliqui medicinam omnem nauseaverant.

Contagiosum morbum fuisse, veritati consentaneum videtur, non quod plures subinde eiusdem familiae illo correpti sunt, sed quod si interdum unicus dudum aegrotaverat, reliqui postea vel simul, vel alius post alium, brevi temporis spatio morbo implicati sunt. Tum hoc etiam considerandum venit, neminem ex honestioribus civem in morbum nostrum incidisse, quin aegrotantibus adesse, vel officio suo devinctus fuerit, vel circa lectum amici febrientis discurrerit.

rit. Sed non facile morbum ex contagio familiares contraxerunt, si munditiam exquisitam adhibuerunt, frequenterque aliquis solus in una domo morbo gravi tentatus est, domesticorum post illum ne quidem unus.

Durante epidemia passim febres intercurrentes SYDENHAMO dictae, obveniebant: ita febrem crassam, quam appellavi, in collectionibus nostris ad medic. etc. in fine Februarii mensis, febres catarrhatas, pneumonicas, urticatas, observare licuit, naturae popularis morbi haud participes, sed decursum sibi proprium sequutos.

Haec sunt, quae de historia febris nervosae epidemicae scribere habeo. Qua demum medendi methodo usus sim, proponam.

Primum omnium, quod exhibui, remedium emeticum erat, vel catharticum, atque illud quidem, si initio morbi vocatus aegrotis adfui, hoc si versus finem stadii primi auxilium a me petiverunt. Radicem itaque ipecacoanhae cremori tartari, vel rhabarbaro, iunctam dedi. Sed cum viderem, illam non semper opinioni medicorum respondere, vel tartaro emetico auctam deinceps praebui, vel sepositam commutavi cum modo dicto tartaro emetico aqua soluto, syrupo e. gr. violarum edulcorata.

Catharticum mihi solenne erat pulvis radicis rhei, cremore tartari et cortice peruviano mistus. Hunc vel solum assumendum praebui, vel pulpa tamarindorum, cassiae, involutum, vel aquis destillatis et manna subactum.

Sed temperavi me a fortiori medicina. Igitur in partes divisam sensim porrigere praecepi, ut rescindi potuisset, si vires non suffecerint. Si in altero febris stadio venter diu multumque compressus fuit, aut de clystere iniiciendo mandatum dedi ministris, aut suppositorio moliri deiectionem iussi. In tertio autem febris stadio alvum adstrictam infuso foliorum sennae vel tamarindorum decocto, pro re nata rheo, manna, sale acuatis, relaxare mandavi. Plerumque autem ex

cardiacis remedium cathartico addidi e. gr. corticem peruvianum, sem. cardamom. min. foenic. zingib. elaeosaccharum citrei vel aurantii mali, spiritum nitri dulcem, aquam menthae etc.

Vena de meo consilio nulli incisa est, nisi quidem vel sanguine multo abundaverit, quod rarissime accidit, vel inflammationis signa manifesta ostenderit, quo in casu bis venam utiliter sectam esse, compertum habeo. Sanguis autem vena missus sex uncias copia nunquam superavit.

Exinanita alvo plerumque vel potiones, temperantes medicis dictae, morbo propositae sunt, vel salinae. Non dubito aperte et ingenue fateri, me terreis, absorbentibus, diaphoreticis fixis, olim laudatis medicamentis, usum esse, lapidibus puta cancrorum, stibio diaphoretico, pulvere bezoardico Sennerti, epileptico Marchionis albo, e chelis cancrorum etc. Licet enim haud respondeant laudi praecessorum, non tamen culpa solum vacant a recentioribus illis assignata, si quidem caute adhibeantur. Sed revera calores sanguinis temperant, et exhalationem cutis placide augent. Eos igitur pulveres salibus e. gr. nitro, succo citri, aceto, aquis destillatis simplic. oxymelli, sapis, syrupis maritatos, aegrotis comparavi, dum sanguinis ebullitiones sensibus percipiebant, pulsusque ratio sensuum integritatem mihi indicabat.

Cum autem subdubitarem de febris excessu, haustus salinos tertia quaque hora vel quarta repetendos dedi, potionem puta Riverii vel spiritum Mindereri, aqua destillata vel fontana dilutum, oxymelle, syrupo v. gr. rub. id. granat. rib. ceras. acid. conditum.

Qui pleuritidis vel peripneumoniae symptomata habebant, illi nitri, stibii diaphoretici non abluti, oxymell. simpl. vel squillitici largiora praebia acceperunt, vel lac ammoniacum dilutum, quoadusque facies morbi mutata est. Tussi siccae et molestae lincti quaesivi ex oxymelle, syrupo diacodii, liquiritiae, gummi arabico etc. compositos. Vesicantia

tia etiam emplastra pro re nata pedibus, nuchae, dorso, lateribus, sterno, adplicata sunt.

Medio hoc tempore aquam puram, infusum panis, decoctum hordei, radicum scorzonerae, graminis, acetosae, etc. citreo malo vel aurantio, vel syrupis acidis, sapis condita, vel emulsionem amygdal. dulc. potandam dedi. Tenui interea vivebant victu, nisi forte omnem cibum nauscarent aegroti.

Diebus quinque vel septem peractis, cum pulsus debilitari, et vires extenuari magis magisque coepissent, sepositа reliqua medicina, spiritum inprimis Mindereri liberaliori manu praebui, ex aquis menthae, rutae, cordiali frigida, cinnamomi, syrupis cinnamomi, caryophyllorum, flor. tunicae, citri, aurantiorum, elaeosaccharo citri, etc. et pro re nata aceto vini conditis.

Deliris demum aegrotis, et valde debilitatis camphoram, gummi arabico tritam ex aceto, et aquis cardiacis, vel ex emulsione amygdal. sem. card. mar. utiliter adhibui. Egregia nimirum haec medicina haud raro brevi temporis spatio mederi delirio et refocillare naturam videbatur. Sin vero medicamen non suffecerat, neque ad vires reficiendas, neque ad mentem errore liberandam, vesicae tum emplastro excitatae sunt in suris, et emulsioni camphoratae sal volatile cornu cervi, magno aegrotis emolumento, maritatum est.

In hoc summo cordis languore moschi etiam iustam dosin, confectionem alkermes completam vel incompletam, liquorem anodynum mineralem Hoffmanni, potionibus analepticis salutariter miscendum, aegrisque propinandum, curavi.

Si remittente, vel absente delirio morbus loco suo stare ob virium defectum videbatur, tum decoctum corticis peruviani et serpentariae virginianae, aceto, vino malvatico, cardiacis aliis mistum, hauriendum utiliter praebui.

Corticem non minus in varia forma me suasore acceperant, qui criticis excretionibus inchoatis vel perfectis, fractis adeo viribus erant, ut vel perficiendis illis, vel morbis lentis avertendis, pares non fuissent.

Praeter corticem in *tertio* morbi stadio, extracta amara, elixiria v. gr. balsc. viscos. Hoffm. pectorale regis Dan. vitae Matthioli, vinum rhenanum, malvaticum, emulsiones, conditorum v. gr. aurantiorum, citri, ceras. varia ratione mista aegrotis proposui, neque facile alvum cathartico remedio moverent, consilium illis dedi, nisi certa phaenomena hoc medicinae genus indicaverint.

Quo haec gesta sunt tempore, illo pro re nata vel cerevisiam albam vulgo dictam, vel cremorem panis albissimi, aurei mali citreive succo, et elaeosaccharo conditum, aqua fontana solutum, vel iulapium analepticum, v. gr. ace um syrupo rub. id. rib. maritatum, ptisana vel aqua fontana dilutum, potanda praecepi. Cibos autem supra definitos per omnem morbi decursum non mutavi.

Diarrhoea symptomatica excedente vexatis electuarium theriacae Andromachi, vel mithridat. spir. Minder. et aqua carminativa dilutum, usui fuit. Utilitate tamen illa superavit extractum cascarillae tinctura rhei solutum, quod quidem paulatim firmabat alvum, excretionem autem semicriticam non sufflaminabat.

Adversus oris amarorem, et ventriculi dolorem, in tertio morbi stadio interdum ortos, in cortice peruviano cum cremore tartari mixto valentissimum auxilium fuit.

Cum pulsus arteriae inaequales languidi, animus deficeret, praecordiaque anxia essent, tendinesque subsiliissent, quod pustulae miliares in cutis profunditate haerebant, vel elevatae antea iam subsidebant, camphoram exhibebam vel moschum, vel sal volatile corn. cerv. vel kermes minerale, nitro, pulveri epileptico Marchionis, radicis paeoniae, serpen-

pentariae virginianae, maritata, et epispastica suris superhabere mandabam.

Sudores nimiopere profusos intra limites cohibui iulapio ex spiritu vitrioli, syrupo violarum, papaveris erratici, spiritu nitri dulci, et aqua fontana composito, quod ipsum remedium illis etiam comparavi, qui de calore interno conquerebantur.

Ad singultum diuturnum pacandum moschum et vinum malvaticum, non ita opium, feciſſe exploratum habeo.

Scabiem siccam illam scorbuticamque, quae febrim haud raro insequuta est, extractis enulae, cochleariae, aurantiorum, trifolii fibrini, aquis menthae, fumariae, spiritu vitrioli solutis sanavi. Fuerunt tamen, qui unguento sulphureo indiguerunt. Eadem remedia haemorrhagia gingivarum tentatis, scabiosis, adhibita sunt, et cum illis collutoria ex infuso salviae, aceto vini acuto.

Nordlinga Noribergam missa d. 28. *Aprilis* 1773.

OBSERVATIO LXI.

Dn. D. CHRISTOPHORI GOTTLIEB BONZ.

Tumor pharyngis imaginarius.

Virgo honesta XXX. circiter annorum per aliquot annos phthisi pulmonali laborans, difficultate tandem deglutiendi corripitur, quam a tumore quodam pharyngi inhaerente ortam putat. Igitur hunc digitis saepius ori immissis quaerit, ac tandem invenit, iubetque medicum, cuius curae se ipsam commisit, depressa lingua os inspicere; quo facto ille, aegra insimul laryngem, quantum potuit, sursum trahente, corpusculum quoddam carnei coloris semipollicem fere longum et latum animadvertit. Misella virgo exinde in magnum terrorem coniecta fuit, nam gulam tandem penitus occlusum iri opinabatur. In hac rerum facie morbi statum extero

cui-

cuidam medico transcribunt, qui ad abstergendum pulmonum ulcus potionem traumaticam praescripsit, decoctumque ex radicibus symphyti et pimpinellae ori iussit iniici. Verum forte ob animi angorem celerius hectica ingravescebat febris, aegraque, opinione citius, deglutitione non plane sublata, diem supremum obiit.

In cadavere cultro anatomico subiecto uterque lobus pulmonalis sinubus purulentis refertus, in pharynge vero excrescentia nulla offendebatur, sed corpusculum illud carnei coloris epiglottis fuit, naturali se modo habens.

Cum calore hectico non solum externae corporis partes, sed etiam internae, uti fauces et lingua valde emaciatae fuerunt; epiglottis, attracto cumprimis larynge, et in conspectum venire, et ab aegrota contrectari potuit.

Unde vero difficultas deglutiendi? A paralysi procul dubio gulae, et musculorum ipsi inservientium, quam mihi non ita multo post in alio phthisico paucis ante mortem hebdomadibus observare licuit. Ceterum de veris tumoribus pharyngis atque oesophagi videsis A. N. C. Vol. V. obs. IV. p. 34. Vol. VI. Obs. LXXIII. p. 265. Obs. CXLVIII. p. 493. Eph. Nat. Cur. Dec. II. ann. VIII. Obs. XLVII. Tulp. Libr. I. Obs. XLIV. XLV.

Continuatio observationis undecimae praecedentis Tomi quarti novorum horum Actorum.

Virgini, de qua modo dicta observatio agit, consilium dedi, ut, cum ad qualemcunque morbi recursum praecavendum, tum etiam ad infirmam, qua ante inflictum morsum iam laborabat, valetudinem tuendam, balneis XX-XXX. aquae dulcis semel quotannis uteretur. Quibus per aliquot annos rite adhibitis, satis bene se habuit; semel autem iisdem intermissis, exquisitissima cephalalgia, singultuque vehementi conflictari, nec non aquam subinde cum levi quodam horrore bibere coepit. Quae symptomata remediis

mediis nervinis atque cephalicis, nec non veficis in nucha et antibrachio excitatis, iterum fublata fuerunt feliciffime. Nullum interea temporis eiusmodi infultum amplius perpeffa eft, hactenusque quotannis lavans, bene valet. Et in poſterum in hisce Actis valetudinis huius virginis rationes candide enarrabo; id quod artis peritis haud iniucundum fore arbitror.

Eslinga Noribergam miſſa die 16. *Maii* 1772.

OBSERVATIO LXII.

Dn. D. HENRICI FRIDERICI DELII.

Terroris bovis fordae in foetum effectus.

Cauſſas foetum ſtruentes, mutantes, deformantes, diu multumque ſcrutati, rimati ſunt naturae myſtae. Monſtroſae praeſertim conformationis autorem varium omnino determinarunt. Principii ſentientis energiam plures agnoverunt, et imaginationis effectus inter voluntarios motus non referendos eſſe, ſed ſingularibus regi legibus, rati ſunt. Alii hanc energiam rident, et rerum teſtimonia pro fabellis declarant, et nunc praeformationes, nunc leves cutaneos morbos, nunc iniuriam ſaltem externam, et alia atque alia adoptant. Hos iterum riſones alii ſuo iure ſubrident. Non hic repetam, quae alibi circa hanc materiam dicta ſunt. a) Sed praeter homines, etiam in pluribus aliis animalibus quadrupedibus et mammalibus, quae et bruta vulgo appellant, nec minus in avibus, amphibiis, piſcibus, inſectis, vermibus, quoque ſenſationum effectus obſervantur, quos in proprios foetus transmittunt b). Sunt certe in mixtis, aggregatis, ſalibus, foſſilibus, in plantis, in animalibus, ſuae formae, ſunt ſtructurae leges, et deformationum quoque leges. Verum id, quod animalia a reliquis corporibus mixtis,

a) Conf. Nov. Act. Acad. Nat. Cur. Tom. II. p. 319. 320. not. *) et **)

b) Ibid. p. 207.

ſtructisque, diſtinguit, ſenſus eſt c). Iam, ſi obiecta movent ſenſum, ideoque et in ſingularibus caſibus, vividam quandam perceptionem ſequitur ſingularis effectus, tum inter effectum et cauſam nexum haud difficulter perſpiciet, qui volet, ut tamen ſemper, ubi ſubreptionis forte vitium manifeſtatur, non nimis credulum eſſe oporteat phyſicum, a ſuperſtitione alienum, neque autem quoque incredulum nimis, ſi phaenomenon exiſtit, nec phaenomeni cauſſa contradictionem involvit.

Obſervatio, quae nunc prodit, non mea eſt, ſed communico eam, quae ad perilluſtrem virum WILHELMUM FRIDERICUM L. B. de GLEICHEN dictum RUSSWORM, Dominum in Greifenſtein, Bonnland et Ezelbach, Conſiliarium intimum Brandenburgicum, et ordinis aquilae rubrae Equitem pertinet. Is generoſus naturae ſcrutator, atque editis pluribus huius rei documentis clariſſimus, benevole picturam vituli monſtroſi mihi transmiſit, quae forma diminuta Tab V. fig. 5. exhibetur. Adiuncta autem relatio haec habet:

„Circa finem menſis Auguſti 1771. vacca quaedam praegnans in difficili partu laboravit, atque foetu, non niſi manuum opera, liberata eſt. Eductus vitulus, mortuus autem, confeſtim omnes in admirationem rapuit, atque cuncti, quotquot conſpexerunt, ſe nunc imaginem vulpis excoriati, quem iam in memoriam revocabant, cernere, uno ore aſſeverabant. Accidit enim, ut, ſub praeteritae hyemis initium, venator vulpem, ſclopeto traiectum, pelle detracto, ita excoriatum in viam proiecerit, quae calcanda fuit vaccis tranſeuntibus. Una ex vaccis, quam paulo ante taurus, gregis pater, impraegnaverat, referentibus teſtibus oculatis, excoriatum cadaver vulpinum ſtupet, et aliter, *ac ſtupet ad portae vacca recentis opus*, ideoque, errore perculſa, ſuper hoc cadaver ſaltu fertur praecipiti. Inde nunc factam deformationem pulli haud immerito derivant. Faciem enim fere vulpinam vitulus monſtroſus prae ſe fert.

Caput

c) Perill. a LINNE Syſtem. naturae. Tom. I. p. 6. 9.

Caput anguſtius, et maxillae ulterius, ac in vitulo ſolent rite conformato, productae ſunt. Cutis omni pilo orbata, rufa, rugoſa. Brevi porro, antequam horreſceret forda, ſuper cadaver vulpis currus vehebatur, cuius rota ſpinam dorſi confregerat, et abdomen conquaſſaverat. Similem quoque conformationem, ſeu potius deformationem, in vitulo mortuo, conquaſſatam vulpem referente, conſpexerant adſtantes. Caeterum quadrageſima hebdomade, facta, a congreſſu cum bove, computatione, e vaccae utero, eductus et naturali partu minor, excluſus eſt vitulus."

Plura certe circa hoc phaenomenon monenda eſſent, praeſertim ſi in modum vitioſae conformationis inquirere vellemus. Hic quidem modus nutritionis, partim ſufflaminatae, partim auctae, legibus nititur, prout aliae partes emaciatae, deſtructae, aliae elongatae fuere. Verum ratio determinans, et prima cauſſa, et incitans, cur nunc vitioſo modo in hoc foetu talis nutritio proceſſerit, unde ad debitum habitum is non pervenerit, quaerenda eſt. Qui vero naevos maternos, et foetuum, ex imaginatione matris, deformationes, ex eo praecipue, quoniam fiendi modum introſpicere ſe non poſſe, cum viae non pateant, unde mater ſenſuum effectus in foetum transmittat? obiiciunt, et inde vim matris in foetum praefracte negant, eos Vir perill. ad clar. KRAUSII reſponſionem, ad quaeſtionem Petropolitanam, praemio condecoratam, quae et germanico idiomate in Promptuario Hamburgenſi d) exſtat, ablegat. Fines autem deformationum foetuum humanorum, et ſic dictorum brutorum, et ob quem ſcopum eveniant, dum tot tantaque circa rerum fines, circa naturae phaenomena, nondum liquent, hic uberius inveſtigare nunc non vacat.

Erlanga Noribergam miſſa die 8. Maii 1772.

d) Hamburgiſches Magazin. XX. Band. part. I, Num. III. pag. 54. ſeq.

OBSERVATIO LXIII.

Dn. D. CHRISTIANI RVDOLPHI HANNES.

De

Moschi virtute antepileptica in proprio filiolo observata.

Venerandus ille senex, celeb. TRILLERUS, publico scripto olim eorum remediorum, quae specificorum titulo superbiunt, fidem dubiam eorumque effectum ambiguum pronunciavit. Et quis medicus practicus huic illius viri dicto non assentiet, de veritate eius propria autopsia convictus. Radicem valerianae en quanti nonnulli medici in sananda epilepsia aestimant! Et celeb. quidem PANAROLI, COLUMNA, MARCHANT, MEADIUS, SCOPOLI, HALLERUS, GODOFREDUS, LENTILIUS, CHOMELIUS, WEPFERUS, GRÜGERUS, aliique optatissimos eius effectus experti sunt. Praefert illam omnibus aliis remediis contra epilepsiam laudatis celeb. TISSOTUS. Praefert eam cel. b.m. SCHREIBERUS. Eadem vero radix haec una cum aliis remediis antepilepticis nihil valuit in sanando illo puero, quem, ut commentariolo olim publice testatus sum, aurantiorum foliis a diro suo morbo liberandi contigit mihi felicitas. Scio, et ab aliis medicis radicem illam incassum adhibitam esse. Aurantiorum folia celeb. LOCHERUS optatissimo cum effectu epilepticis dederat, ex cuius observationibus et ex iis, quae illustris HAENIUS de foliis illis commentatus est, eorum virtutem antepilepticam didici. Quam illorum virtutem celeb. I. A. P. GESNERUS etiam in puero epileptico expertus est.

Benevolentiae doctissimi van DOEVEREN, Professoris apud Lugdunenses celeberrimi, varia docta opuscula debeo, et inter haec dissertationem inauguralem D. D. *Andreae Iulii Augusti* LOOF, Groningae initio huius anni defensam. Dissertatio haec sistit *historiam epilepsiae foliis aurantiorum persanatae aliorumque antepilepticorum remediorum examen.* Narrat doctissi-

ſtiſſimus auctor, ſe virginem quandam, annos XVII. natam, et ex terrore epilepticam factam, ope decocti ex foliis illis parati ſanitati priſtinae reddidiſſe. Eorum ope, poſt ſanatum illum puerum, etiam alium puerum decennem, ex terrore convulſum, a morbo ſuo liberavi. Fateri vero me oportet, me poſt illud tempus nunquam tam ſalutarem ab illis vidiſſe effectum, convulſiones quidem imminutas, non autem omnino ceſſantes; immo quandoque nullius fuerunt efficaciae. Ergo nec folia haec, nec radix illa omni loco, nec omni omnino tempore ſunt efficaciae certae.

Sed reliquorum ſic dictorum ſpecificorum eadem ſors eſt. Moſchum, qui praefandi haec mihi cauſam praebet, nunquam fere in domandis naturae motibus exacerbatis efficacem deprehendi. Paucis abhinc ſeptimanis matrona quaedam ex gravi melancholia in maniam incidit. Vena in pede ſecatur. Ad tempora hirudines applicantur. Hae multum ſanguinis detrahunt. Fit ſcarificatio occipitis, a celeb. b. m. WALTHERO tantopere laudata, a celeberrimo VOGELIO optimo cum ſucceſſu repetita, et a me ipſo plus ſemel ſalutaris deprehenſa. Ducitur aliquoties alvus tartaro ſolubili, a celeb. MUZELIO commendato. Adhibentur pediluvia. Alia etiam remedia tentantur, incaſſum vero omnia. Accedunt diri motus ſpaſmodici. Hi ex abdomine oriri videntur. Hoc mire convellitur. Sequitur tunc riſus Sardonius. Hunc excipit opiſthotonus. Malum recurrit ita ſaepius de die per varios paroxyſmos. Praeſcribo octo grana moſchi ſaccharo bene mixta circa meridiem. Sanationis aliqua affulget ſpes, Sed fallax haec ſpes. Repeto eandem moſchi doſin verſus veſperam. Convulſiones augentur. Forſan non a moſcho, ſed ab alia quadam cauſa increſcere illas cogito. Sequenti mane eandem praebeo quantitatem. Stupendum a tertia hac doſi motuum convulſoriorum incrementum. Moſcho abſiſtere cogor. Haec aliaeque obſervationes mihi facile perſuaſiſſent, omni moſchum virtute antepileptica carere, niſi celeberri-

morum virorum MEADII, GALEATI, WALLII, *Friderici* HOFFMANNI, *F. C.* MEDICI, *Iosephi* MASSÆ observationes de contrario me convicissent; quibus ea addo, quae cl. MORGENSTERN in praecedenti horum Actorum Tomo *de moschi virtute interna in delirio ex spasmis abdominalibus* memoriae prodidit.

Sed in proprio filiolo illam moschi virtutem observandi tristem olim nanciscebar occasionem. Accidit enim, ut, quum aliquo mane in horto meo veris amoenitates contemplarer, meditans simul, quae mihi die hoc negotia practica peragenda forent, ancilla mihi nunciaret, filiolum meum in mortis periculo versari, subitanea ac inopinata quadam affectione correptum. Domum cubiculumque intrans invenio illum diriissimis convulsionibus tortum. Oculi torvum videbant. Fluebat ex eius ore spumescens lympha. Pollices intra compressum pugnum compressos aegrotulus tenebat. Vera aderat epilepsia. Terrore percussus, quid facerem haesitans, praescribo tamen liquorem cornu cervi succinatum. Hunc in infantum epilepsia saepius efficacem deprehenderam. Praebeo aliquot guttas. Repeto illas. Eadem convulsionum sine ullo fere intervallo manebat vehementia. Laborabat tenellus, nondum annum natus, exanthemate illo chronico, frequenti in patria mea infantum morbo, quod crustam lacteam medici dicunt. Hoc, quum maderet antea, siccum nunc deprehendo. Etiam minorem ac antea eius invenio copiam. Iam de materia acri in corpus retrogressa non dubito. Subeunt animum, quae de moschi virtute antepileptica apud scriptores medicos legeram. Praebeo eius duo grana, saccharo bene trita. Iam laetior valetudinis facies. Vix enim dimidium horae elapsum erat, quum convulsionum vehementiam imminutam viderem, et paroxysmos non tam frequentes. Repeto eandem moschi dosin. Et nunc effectus eius erat saluberrimus. Intra bihorium unicum meum filiolum ab epilepsia liberum video. Versus vesperam, ne rediret malum, iterum duo moschi grana porrigo. Redit nunc retrogressum exanthema, denuoque ma-

madescit. Ab hoc tempore aegrotulus ab epilepsia immunis mansit.

Sudor infantis spergebat odorem moschi, quibusdam, qui illum visitabant, amicis maxime molestum et ipsi carissimae uxori meae valde ingratum. Manst hic odor, mutatis licet saepius indusiolis, per quatuordecim fere dies. Lego, illustrem *van* SWIETEN eundem moschi effectum, hunc nempe sudoris odorem, in puella octenni observasse. Illum verum non perpetuum esse, celeb. VOGELIUS ex propria experientia testatur, et ipse ego plus semel expertus sum.

De radice valerianae constat, eam praesertim contra illam epilepsiam efficacem reperiri, quae ex vermibus intestinalibus ortum trahit. An ita moschus illos praesertim motus epilepticos sedare valet, qui ab exanthemate vel retrogresso vel iusto tardius erumpente originem ducunt? Ubi hae causae adsunt, optimus ille de morbis infantum commentator, illustris ROSENSTEINIUS, moschum maxime commendat. Sed meum iam facio iustum illud CRATONIS votum: *Utinam ante vitae nostrae exitum veram dignotionem, verumque remedium mali epileptici et motus convulsivi aliquis ostenderet!*

Vesalia Noribergam missa d. 20. Maii 1772.

OBSERVATIO LXIV.

Dn. D. LVDOVICI FRIDERICI EVSEBII RVMPEL.

De

Glandulae thyreoideae affectu scrophuloso cum anevrismate spurio.

Virgo annorum triginta, et quod excurrit, apoplexia anno praeterlapso vitam amittebat. In eius collo prominebat glandula thyreoidea scroph uloso adfecta, cuius magnitudo duos fere pugnos aequabat, quae, dum resecaretur et resol-

ve-

veretur, fluctuationem fluidi cuiusdam prodebat. Ea igitur separata atque dissecta, magna sanguinis extravasati copia, quinque circiter unciarum ponderis reperiebatur, quo sanguine remoto calcarea et quasi lapidescens occurrebat materia, quae totam obtegebat superficiem internam, et in substantiam ipsam, quae spongiosa erat, penetrabat. In utroque strumae latere erat arteria thyreoidea superior conspicua, quae ramum carotidis externae constituebat, ac in permultos ramos in glandula dispescebatur. Notabilis huius arteriae sinistrae ramus in interna strumae superficie erat disruptus, et tantam sanguinis copiam fuderat, totius capitis vasa sanguine turgescebant, ut adeo huius arteriae disruptio anevrisma spurium constitueret, quod strumale dici posse videtur.

Thyreoideam glandulam tumoribus saepius obnoxiam esse, hocque vitium frequentius in muliebrem quam nostrum cadere sexum, illustris MORGAGNUS tam ex suis, quam aliorum observationibus docuit: Idem alia alios vitia in glandula thyreoidea vidisse, imo dura corpora, cartilaginea, ossea, lapidea et nonnunquam ipsam glandulam osseam factam, aut lapidescentem animadvertisse testatur (lib. de sed. et causs. morb. Ep. L. n. 37.). Hic summus anatomicus adcurate in glandulam thyreoideam inquisivit, et eam non esse ita exsuccam aridamque, ut propterea e glandularum numero sit eximenda, sed potius, teste FALLOPIO, viscidum oleosumque humorem in se continere docuit, quem alii mollem, amygdalarum oleo similem, insipide dulcem, in tota undique glandula esse tradiderunt. (Op. Tom. II. P. II. Epist. anat. IX. n. 37. 38.) Non modo autem in thyreoidea glandula, sed in aliis etiam eiusmodi lapidea deprehenditur materia, qualem MORGAGNUS in altera vidit parotide, quae parva ex materia tartarea exhibebat frusta, quae mora postea in osseam transivit duritiem (Lib. de sed. et causs. morb. Ep. XI. n. 15).

Celeberrimus HALLERUS strumas dicit esse scirrhum musculosum, vel quod vitium notius est et collo infestum, glandu-

duloſum. Vidit in femina aquis extincta ſtrumam ingentem, mollem, carneam, veram glandulae thyreoideae degenerationem, in cuius medio alba, calloſa, pinguedo et aliquid lapideum continebatur. Idem in alia ſtruma thyreoideae hydatidas aliquot, praeduram membranam, et in ipſa membrana collectarum arenularum aliquid obſervavit (Opuſc. pathol. Obſerv. VIII. p. 24. ed. 1768.).

Strumae quidem deformitatem, non autem per ſe periculum corpori, niſi aliis accedentibus cauſſis, adferunt. Dantur enim complures perſonae, imo dantur plures regiones, in quibus pendula eiusmodi colla ad aetatem usque ſenilem circumferuntur. At ubi alia concurrunt vitia, mortis inde enaſcitur periculum. Vidit ſummus HALLERUS, compreſſis venis iugularibus, ſenſim ſoporem ferreum viro erudito incubuiſſe, qui in funeſtam tranſiit apoplexiam; vidit idem arteriam aſperam ita compreſſam, ut aer vix duci poſſet, quae forte inter mortis cauſſas in vetula fuit. Et ſimili ratione ſe res in noſtro habebat caſu; comprimebatur iugularis vena, eaque re ſanguinis ex capite regreſſus impediebatur, ſuccedebat interea continuo per arteriam carotidem novus ſanguis, vaſaque capitis nimia replebat copia; hac re reſiſtentia in carotide augebatur, quae igitur ſanguinem ad latus in arteriam thyreoideam preſſit, quae, cum vim irruentem etiam ob morboſum forſan tunicarum ſtatum ſuſtinere non poſſet, disrupta in anevrisma ſpurium abiit, ſanguinemque in cavitatem ſtrumae effudit, quo ipſo ſtruma magis diſtenſa, compreſſionem iugularis venae auxit, ut nunc ſanguinis regreſſus plane intercluderetur, et apoplexia vitam praeſcinderet.

Erfordia Noribergam miſſa Calendis Iunii 1772.

OBSERVATIO LXV.

Dn. D. GEORGII FLORENTII HENRICI BRÜNING

Circa ileum morbum, eiusque a natura susceptam curationem.

Natura, aequivocum hoc medicorum principium, corporis animalis vivi incola, rector, conditor, custos, mutationum, tam ad vitam et sanitatem, quam ad morbos et mortem ducentium praeses perpetuus, cuius ministrum se venditat omnis medicorum et medicastrorum grex, magna saepe in corpore morboso praestat; maiora, quam quae ingeniosissima ars unquam vel cogitare fuisset ausa. Binos hic casus medicos allegasse sufficiet, ut quid valeat natura in desperatissimis quoque morbis, ferro et igne saepe insanabilibus, pateat clarius. Elegi morborum atrociſſima genera, sive dolores spectaveris sive pericula illis iuncta. Volvulus intestinorum esto, et incarcerata Hernia.

Presso pede utrumque sequitur *Ileus*. Aliquoties morbum hunc obtigit videre, omni infando suo stipatum satellitio, quod ipsa natura horret. Videre cruciatus ultra mortalium vires, ultra fidem exaltatos; anxietates omni nomine maiores; ventrem iam in ilia retroactum, iam instar tympani tensissimum et a convulsis abdominalibus musculis, modo in hunc, modo in illum situm distortum: videre propagatas in artus, in faciem, in totum corpus convulsiones gravissimas: videre vomitus chymosos, biliosos, aeruginosos, acerrimos, fauces vix non exurentes: videre infimam crassorum intestinorum sentinam faecesque alvinas ipsas, graveolentissimas, iniectaque ano clysmata lugubri spectaculo eructari per fauces: videre agones martyrio similes, multiplicatasque mortes. Robur huic medico et aes triplex circa pectus requiritur, cui hisce scenis interesse, et, ut saepe accidit, vacuus spectator interesse, contingit.

Rarum hunc morbum dicunt: Non est; quamquam ra-

rum

rum esse ob enormitatem suam expediret. *Nobis* non infrequens omnino, neque *Belgis*. Endemium insulae *Iamaicae* BARTHOLINUS refert. Epidemicum AMATUS *Lusitanus* et SCHENKIUS aliquando viderunt; meminitque contagiosi huiusmodi ilei in epistola sua ad BARTHOLINUM scripta, *Alexander* BENEDICTUS.

Placet, antequam susceptam a natura morbi huius atrocis sanationem exhibeam, pauca circa primarias eius causas, medendique methodum praemittere.

Tubi intestinalis pertinax obstructio, traiiciendorum iter praepediens, indeque nati infarctus, irritationes, motuum anomiae, inflammationes, gangraenae et sphaceli hic maxime in censum veniunt.

I. Obturatur intestinum vario modo. Ordiar a simplicioribus. Scybala dura, sicca, exusta, si in uno loco diu immota haerent, quantitate vel qualitate vel mora molesta intestina irritant; accumulata, cava eorundem claudunt, tubos ipsos ultra naturalem capacitatem extendunt, dum interim proxime subsequens intestini pars eodem hoc stimulo incitata praeter naturam contrahitur, cavumque suum notabiliter arctat. Simplex haec et levis ut videtur morbi huius causa arti nihilominus persaepe insanabilis est. Notaverunt saltem ilei ex hac causa nati lethales eventus DODONÆUS, PARÆUS, *Hippolitus* BOSCUS, alii. Ad eandem disponunt cibi sicci, duri, farinosi, austeri, crudi, potus parcior, animi affectus tristes, excretionum alvinarum neglectus, vita sedentaria etc. Sic v. gr. a pane sicciori, magna copia ingesto, lethalem viscerum infarctum vidi ipse, vidit WELSCHIUS. Ab avellanis avidiore gutture comestis, ZACUTUS *Lusitanus*. Ab ingurgitatione fructuum austerorum mortiferos effectus citat *Fridericus* HOFFMANNUS. Ab esu nimio pyrorum et ribesiorum nati ilei exempla in *Naturae Curiosorum Ephemeridibus* legere sunt. Poma immatura devorata noxios hos effectus produxisse HARDERUS observavit. A cydoniatis puellae ad

sistendam diarrhoeam propinatis ileum profectum refert FERNELIUS, idemque plane vidit *Iustus* LAIGNEAU. A nimio sacchari saturni usu in juvene, qui hoc medicamento ad pollutiones nocturnas sistendas largius usus fuerat, lethales viscerum infarctus ileumque memorat Fr. HOFFMANNUS, eosdemque effectus funestos ab ingesto lithargyrio et gypso aliisque exsiccantibus sistit WELSCHIUS. A neglectu excretionis alvinae vomitus tandemque et ileum natum, mecum notaverunt BARBETTE et BONETUS. Adscribi huic classi poterunt alia corpori ingesta, figura sua et mole tubi intestinalis cavitatem vel arctantia vel claudentia. Sic ab inglutito incaute nucleo persicorum cortice suo adhuc vestito obstructiones gravissimas non nisi lenta morte finiendas vidi ipse. Ab ingesta moneta minima argentea Belgica insuperabili modo clausum pylorum, vomitus continuos, mortemque ipsum in puellula Belga vidit GAUBIUS. A nummis aureis, a turca quodam inexpugnatione Budae deglutitis, in intestini ilei fine haerentibus, ileum et mortem vidit Physicus Warasdinensis KHERN. Confer quae in *Actis Nat. Curios.* circa haec plura. In genere, ingesti nimia copia cibi, mali huius matrices praebere possunt. A caseo immodice ingesto funestum ileum descripsit HELWICH. A fungis, intemperanter assumtis, mortem ab ileo vidit HIPPOCRATES. Hinc pueris quoque inter alia, ob familiarem huic aetati voracitatem et ingluviem, familiariores huius generis morbos putant COUS, ARETÆUS, AETIUS, MERCURIALIS, STRAUSSIUS etc.

Claudunt quoque saepenumero intestinorum canalem vermes s. lumbrici. Hi, iuxta *Fr.* HOFFMANNUM, in ileo intestino potissimum stabulantes, in magnos glomeres convoluti, omnem intestini cavitatem ita implent, ut in determinato hoc loco, impervium omnino reddatur. Licuit mihi bis glomerem huiusmodi vermium ano, non sine maxima difficultate, eiectum videre, quorum alter viginti septem no, vendecim alter capiebat. Exempla huius rei plura inter alios apud *Henricum ab* HEER, HILDANUM et MOLINETUM prostant.

Hy-

Hydatides praegrandes in inteſtinis genitos vidit BLANKARD et RIVERIVS. Implent inſuper nonnunquam et obturant inteſtinalem tubum concretiones calculoſae, vel in inteſtinis ipſis natae, vel ex cyſtide eiusque ductu illuc delatae. Utrumque obtinet. Poſſe in inteſtinis ipſis calculos generari, egregie demonſtrat cl. FABER, confirmant idem *Ephemerides Naturae Curioſ.* Veriſſimum certe, quod CRELLIUS: *Lapidicina eſt vivamiſellus homo; corporis hinc quaevis pars durum gignere ſaxum apta fit.* Concretiones ovi gallinacei magnitudinis, ex maſſa tartarea et lento praeter naturam glandularum inteſtinalium muco ſ. ſucco enterico tenaci coalitas, in cadavere viri ſeptuagenarii, ex ileo defuncti, deprehendit in inteſtino ileo STIEBERUS, coagulum eiusdem magnitudinis calculoſum in inteſtino notavit MOEHSENIUS, ſimilesque obſervationes in ſcriptis ſuis reliquerunt HOLLERUS, HORSTIUS, SCHENKIUS, FERNELIUS, alii. GALENO ipſo calculos inteſtinales ignotos non fuiſſe, contendunt multi. Praegrandem, et ovum anſerinum magnitudine ſua aequantem, calculum ex terrea quadam materia et pituita vitrea concretum, in inteſtino colo hominis in valetudinario Romano, divi Iacobi memoriae ſacro, pariter ex iliaca paſſione mortui, LARCHEUS detexit. Ludit ſubinde in effingendis huiusmodi, praeter naturam in corpore congeſtis, coagulis Morbona. Vidiſſe ſe refert BALLONIUS in cadavere hominis iliaci voluminoſum admodum calculum inteſtinalem infundibuliformem, pervium in medio, foecum liquidiorem partem commode ſatis transmittentem, qui tamen lentae mortis tandem cauſa fuerat. Calculum veſicalem praegrandem, pariter canali inſtructum, transmittendae urinae perquam aptum, in viro octogenario poſt fata repertum, memorat GROENEVELD, unde hauſiſſe eundem videtur VERDUC.

Ileum ex congeſtis in inteſtinorum cavo calculis biliaribus GLISSONIUS notat. Egeri hos ex cyſtide in tubum inteſtinalem notiſſimum eſt. Videmus hoc quotannis in bobus. Congerunt hi tempore hyemali, dum omni motu corporis

solito destituti in stabulis victu exarido nutriuntur, concretiones huiusmodi calculosas, felleas, crustaceas, cystidem fere totam, totumque choledochum ductum vestientes. Has verno tempore, dum victu salubri, recenti, aperiente, gramineo vescuntur in pascuis, una cum excrementis alvinis semisolutas deiiciunt. Calculum talem felleum ex loco natali exturbatum, intestino dein colo affixum, ilei causam BONETUS invenit, idemque intestinum a coagulo huiusmodi calculoso felleo obturatum in homine iliaco post mortem vidit FONTANUS.

II. Aliam obstructionis intestinorum gravioris causam suppeditare possunt variae ipsius intestini a statu sano declinationes. Carneam sic molem magnitudine renis vervecini, cavo intestini adnatam, faecum excretionem omnino prohibentem, sponte tamen a natura ab intestino separatam, et excretam per alvum, narrat in *Miscellaneis Naturae curiosorum*, WINCLER. Annulum quendam callosum, cavum intestini maxime arctantem, mortis et ilei causam deprehendit BENIVENIUS et *Ioh. Ioach.* KAST. Parem in oesophago genitum annulum, durum, carnosum, famis lethalis causam, reperit in cadavere LOBSTEIN, descripsit nuper GYSER. Conferri de hoc morbi genere, quod apud nos, nostris temporibus, frequentius ac olim obtinet, meretur HÆNIUS, *Actaque Harlemensia.* Ulcus sordidum circa coli principia haerens, totumque canalem obturans, vidit KERKRINGIUS. Ab exulceratione cancrosa intestinorum ileos plures natos observarunt HILDANUS et *Petrus* SALIUS. Scirrhum glandularum intestinalium, internam eorundem cavitatem oppilantem, ileum produxisse memorat HARTMANNUS et *Hippolitus* BOSCUS. A scirrho, *Bauhini* valvulam foedante, lethalem hunc morbum descripsit MOEHSEN. Natum a membrana valvulosa, in intestino ileo praeter naturam genita, ileum notant *Miscellanea Nat. Cur.* Intestinum ieiunum fere cartilagineum factum et angustatum enormiter, morbi huius et mortis causam observavit BALLONIUS.

Prae-

Praeter haec iam recenſita, arctant quoque et claudunt inteſtinorum cava, varia eorundem alia vitia; dum vel conſtringuntur, vel comprimuntur, vel concreſcunt, vel contorquentur, vel ſe mutuo ingrediuntur.

III. Stringi ſubinde ſingularem quandam inteſtini partem ita poſſe, ut nihil omnino transmittat, res nota eſt. Quilibet acutior ſtimulus, parti cuidam inteſtini debite applicatus, conſtrictionem huiusmodi producit. Ad oculum hoc demonſtrant facta in vivis animalibus experimenta. Obtinere idem in corpore morboſo certiſſimum. En quid extiſpicia ars in defunctorum ex hoc morbo corporibus detexerit. Contractiſſima inteſtina eaque intercepta ſic, ut ſubducto filo conſtricta, ſubligatoque farcimini ſimilia apparerent, invenit PANAROLUS. Strangulatum eodem modo inteſtinum ileum, et quaſi a laqueo circumiecto conſtrictum, deprehendit in cadavere viri, hoc morbo defuncti, PEYERUS, qui in genere circa ilei morbi geneſin explicandam egregie meruit. Conſtricta ſimili modo in pluribus locis ſimul inteſtina tenuia, in uno eodemque ſubiecto, viderunt HARDERVS, KERKRINGIUS, *van* VELSE, BRUNNERUS, BONETVS, HUNERWOLFF, RUYSCH, BLASIUS, plures. Sequuntur huius conſtrictionis cauſae. Proxima eſt ſpaſtica contractio fibrarum aliquot ſpiralium muſcularium inteſtini affecti, de quibus SYDENHAM, DOLÆUS, SENNERTUS, aliique uberius. Omnia, quae ſenſiles inteſtinorum tunicas ita irritare poſſunt, ut in motus hos inordinatos contractorios ſe coniiciant, morbum hunc, ſi pergant agere, producere apta ſunt. A concuſſionibus corporis vehementibus ileum pertinaciſſimum in veredario natum, prodidit memoriae FLACH. Vermes, inteſtina morſibus ſuis laceſſentes, ſtricturas huiusmodi iliacas inteſtinorum creare viſi ſunt a MOLINETO, HILDANO, FONTANO etc. Flatus in inteſtinis recluſos, ſpasmos infimi ventris dolorificos excitare, peregrinum non eſt. Ileos exinde genitos notarunt BONETVS, PLATERVS, PVERARIUS, HARDERUS, ROLFINCIUS etc.

Acria

Acria ingesta, stimulo qualicunque inimico conspicua, easdem generant stricturas spasticas, ileo et morte non raro finiendas, teste *Fr.* HOFFMANNO, FORESTO, pluribusque aliis. Ab uncia dimidia decocti hierae picrae ileum lethalem constrictissimaque intestina deprehendit *Prosper* ALPINVS. Neque opus quidem est, ut ab ingestis externis acrimonia huiusmodi vellicans exspectetur, inquilini ipsi corporis nostri humores, tantam saepe induere possunt acrimoniam, ut caustici fere evadant. Ileum pertinacissimum stricturasque intestinorum summas, ab enterico succo degenere, memorat in Encyclopaedia DOLÆUS. Ab humore bilioso corrupto, internam intestinorum sensilissimam tunicam vellicante, lethales huiusmodi strangulationes intestinorum notarunt PANAROLVS et *de le Boe* SYLVIUS. Pollicem huic sententiae premit PEYERUS, qui lympham intestinorum ita vitiari et in naturam adeo acerbam degenerare subinde asserit, ut tincturae gallarum aemula evadat. Forte similis quaedam succi huius, secundum naturam blandissimi, a statu sano aberratio, BOYLEO obvia, ansam ipsi dedit, ut liquidum hoc, acido corrosivum renuntiaret. A succo pancreatico corrupto, periculosas huiusmodi suffocationes intestinorum, et ileos recenset SYLVIVS. Alia, hic non praetereunda, interceptionis huius solemnis causa, non quidem primitive in ipsis intestinis haeret; sed per consensum partium earumque sympathiam fit. Notum est, tam arctum intercedere inter omnes corporis vivi partes commercium, ut, iuxta HIPPOCRATEM, per totum microcosmi systema confluxus sit unus, conspiratio una, consentientia omnia. Prae aliis autem ventriculus et intestina in partium aliarum male affectarum consortium cito rapiuntur, de qua re REGA instar omnium legi meretur. Fit hic consensus a nervorum vel vasorum nexu, a similitudine fabricae vel muneris, a continuitate membranarum iureque vicinitatis. Nimis prolixum hic foret, per omnes huius sympathiae classes ultro vagari: sufficiet, si una et altera huius nexus species, tribus hic recen-

cenſeatur. Exemplo itaque ſit conſenſus ille manifeſtus, qui inter primas vias intercedit, et organa urinae ſe-et excretoria; vi cuius applicata inteſtinis irritamenta in vias urinarias, harum autem ſpasmi in tubum inteſtinalem tranſeunt. Sic dyſuriam ab irritatis maleque affectis inteſtinis ETTMÜLLERUS, doloresque nephriticos a flatibus inteſtinorum in ſe ipſo expertus eſt GALENUS. Quotidiana haec phaenomena ulterioris probationis non egent. Sic verſa quoque vice, dum organa uropoietica inimico ſtimulo afficiuntur, criſpantur quoque ſpaſtice inteſtina, dolent, muneraque ſua negligunt. Nati, a calculo in renibus haerente, ſpasmi viarum urinariarum dolorifici plerumque in primae digeſtionis quoque organa tranſeunt, ibique vomitus, dolores colicos, obſtructiones alvinas etc. producunt: teſtibus BONETO, STORCHIO, GOHLIO, MOEBIO etc. Stricturas inteſtinorum violentiſſimas, ilei matres, ab hac cauſa vidit MOEHSENIUS. Saepe epileptici motus artus externos divexantes ad interna ruunt; inteſtina ſpaſtice conſtringunt, convellunt, morbumque hunc ferociſſimum producunt, notante *Henrico ab* HEER. A lacerante teneras gingivarum infantilium tunicas erumpente dente, convulſa inteſtina natumque ileum memoravit HERTOD, medicus Moravus in *Miſcellaneis curioſis*. Frigus corpori aeſtuanti ſubito applicatum, nervos perimetri noſtri inimice feriens, periculoſa ſaepe mala inteſtinis creat, dolores colicos atrociſſimos, ipſius canalis ſtricturas convulſivas, diarrhoeas, dyſenterias, vomitus, ileos ipſos. Haec potiſſimum ratio eſſe videtur, cur ſenex COVS autumnum, propter variantiſſimum tunc temporis coelum, ſubitaneasque aeris viciſſitudines, generandis ileis aptum crediderit. Vide, quae circa haec *Acta Berolinenſia*, BIANCHI et in A. N. C. LECHELIUS.

Cum iam in eo verſer, ut delatas aliunde ad alimentarem tubum noſtri morbi materias recenſeam; operae pretium erit, metaſtaticas quoque ilei cauſas hic breviter addere.

Materiam subinde acrem, intestina irritantem, strictuarum spasticarum saepe indissolubilium matrem iam supra vidimus. Haec nonnunquam ab aliis excerniculis, huic materiae evacuandae secundum naturam destinatis, revocatur, et ad viscera migrat exponenda ibi. Casus hi rari non sunt. Materiam acrem mucosam per nares eiici solitam, ad intestina depositam, dolores vehementissimos colicos, criticamque diarrhoeam excitasse, in *Ephemeridibus Nat. Cur.* recensetur, similemque casum refert in observationibus suis STORCH. Materiam catarrhalem mucosam, pectus primum opplentem, dein ad intestina transpositam, spasmos eorundem insignes et cruciatus exquisitissimos generasse, notavit SPINDLER: Inflammationes eorundem lethales, ex eadem hac causa, vidit HÆNIUS. Transferunt saepe et febres exanthematicae putridae materiam suam ad corticem corporis vel destinatam, vel iam depositam, ad abdominalia viscera, ibique spasmos violentos, dolores atroces, inflammationes, aliasque morbi nostri causas excitare solent, notantibus hoc prae aliis HIPPOCRATE, FORESTO, ROSENSTEIN, BALDINGER, BRENDEL, STOERCK, HENSLER, KLEIN, PLENCIZ, multisque aliis. A scabie retropulsa vomitus enormes, colicas, cardialgias, ipsasque viscerum inflammationes observavit BALDINGER, KLEIN etc. Ab achoribus, a cute ad intestina delatis, dolores vehementissimos, vomitus etc. notant *Naturae Curiosorum Ephemerides.* A translata ad tubum intestinalem materia oedematosa, vomitus ileumque lethalem vidit STORCHIUS. Ab ulceribus crurum antiquis revocatam, et ad intestina depositam, materiam acrem saniosam inflammationes intestinorum lethales, vomitusque iliacos produxisse ZACUTUS *Lusitanus* refert. Materiam arthriticam, intestinis transmissam, dolores insignes colicos, diarrhoeas, dysenterias, vomitus, intestinorumque abscessus procreasse, affirmat MUSGRAAV. Unum restat huc referendum. Magnos in corpore tumultus saepe moliuntur animi affectus, vehementesque et celeres toti systemati ner-

veo

veo imprimunt mutationes, in universum corpus mox diffundendas. Et hos quoque interdum morbum noſtrum produxiſſe conſtat. Sic ab ira graviori ileum et mortem vidit TVLPIVS; ex moerore eundem natum obſervavit CONRADI; ex pavore nocturno *Medici Vratislavienſes;* ex terrore ileorum natorum exempla communiora ſunt.

IV. Succedet iam proxime compreſſio inteſtini, quae a partibus vicinis praeter naturam conſtitutis fit. Primum locum hic merito occupat hernia, et quidem incarcerata, quam vocant, unde ileos et mortes notarunt complures BONETUS, STRAUSSIUS, DIODATI, ETTMULLER, BALLONIUS. Herniarum, hic in cenſum venientium, inteſtinalium quatuor potiſſimum ſpecies ſunt, omphalocele, merocele, bubonocele, et oſcheocele. Quamdiu orificium illud, per quod eruperunt inteſtina, laxe ſolum elapſa amplectitur, redduntur facile ſitui ſuo naturali, effuſa viſcera: Tum demum pericula monſtrant herniae, ubi incarcerantur. Quo robuſtiores fibrae muſculares, quo maior eorundem elater, quo actuoſior natura, eo citius fiet, eo periculoſior erit interceptio. Hinc in infantibus, foeminisque laxis, frequentes quidem herniae, rarae vero incarcerationes. Incarcerantur praeterea cito herniae in iis, qui animi excandeſcentiis vehementibus indulgent. Notavere exempla incarceratarum, ex hac cauſa, herniarum *Frid.* HOFFMANNUS et *Medici Vratislavienſes.* Ad cauſas, inteſtina comprimentes, pertinet quoque partium inteſtinis contiguarum figura praeter naturam mutata, auctaque moles. Ab omento, mole enormi ſubiecta viſcera comprimente, ileos lethales referunt RIVERIUS, BONETUS etc. A ſcirrhoſo tumore, colon inteſtinum premente, ileum et mortem vidit *Hippolitus* BOSCUS. A compreſſione inteſtini ieiuni in hypochondrio dextro mortiferum ileum LAVATERUS narrat. A meſenterio ſcirrhoſo ileum RIOLANUS. Ab eodem hydatidibus obſito BONETUS; ab eodem steatomatoſo iliacam paſſionem genitam tradit SALMUTH. Veſicam praeternaturalem

inteſtino recto adnatam, variis peregrinis rebus plenam, inteſtinum hoc omnino claudentem, ilei cauſam vidit BONETUS. Pancreas ſcirrhoſum KERKRINGIVS notavit, et vomitus inde lethales, ſaepius iam citatus BONETVS. A calculis in pancreate haerentibus, vicina inteſtina coarctantibus, ileum lethalem deſcripſit, ex communicatione celebris chirurgi Pariſini GVJEN, *Regnerus de* GRAAF.

V. Tranſeo ad coalitum inteſtinorum. Obtinere hunc quandoque, docent obſervata RIVERII, BONETI, BARTHOLINI, SCHULZII, STORCHII, etc. Fit hic, dum inflammantur inteſtina, vel dum excoriantur, vel dum vacua, ſibi per notabile tempus applicata manent. Excernit omne inteſtinorum punctum, tam in interna quam in externa ſuperficie, liquidum quoddam, tenue, halituoſum, lubricans, inter varios uſus, et huic quoque deſtinatum, ut futuras neceſſario a partium continuo attritu noxas averruncet, partes a partibus dirimat, easque a coalitu defendat. Perit haec excretio, compreſſis vel infarctis, ex quacunque cauſa, valis minimis exhalantibus. Fricata ergo ad ſe invicem perpetuo, quo aguntur, motu viſcera, brevi quoad ſuperficiem eorundem internam excoriabuntur, concreſcentque applicata ſibi latera. In externa inteſtinorum ſuperficie par ratio. Quinimo per totum corpus idem obtinere videmus. Muſculi inter ſe concreſcunt, quamprimum ſmegma illud perit, quod ex eorum vaginis excernitur. Adeo confuſos iam brachii humerique muſculos et concretos inter ſe, in publicis praeſectionibus oſtendi, ut totum humerum ex una et informi maſſa carnea conflatum dixiſſes. Inflammatus pulmo adnaſcitur pleurae: Pleura pulmoni. Phlegmone correptum hepar peritonaeo vel diaphragmati agglutinatur. Subit eandem ſortem inflammatus lien, reliquaque infimi ventris viſcera. Sic connatorum inter ſe inteſtinorum inflammatorum exempla in *Ephem. Nat. Curioſorum* proſtant. Concreta ex eadem cauſa cum peritonaeo LINDEN refert. Tam inter ſe, quam cum peritonaeo pluribus locis

cis coalita inteſtina, nuperrime adhuc in foemina, ex hydrope ſaccato peritonaei defuncta, vidi ipſe. Alter coalitus inteſtinorum modus eſt, dum interna eorundem tunica cruentatur. Partes deglubatas, ſibi mutuo applicatas, citiſſime coire, nexuque firmo uniri, chirurgis notiſſimum eſt. Fit autem in inteſtinis haec excoriatio a) ingeſtione acrium, rodentium, venenorum etc. Coalitus ab hac cauſa notarunt *Fr.* HOFFMANNUS et FORESTUS. b) In dyſenteria ſecedit ſaepe eroſa a materia acri putrida inteſtinorum tunica interna villoſa; ſaltem cruentatur. Saepe quoque in hoc morbo, ob deterſum et excretum mucum illum inteſtinorum, internam ſuperficiem lubricantem, ex cauſa iam citata deglubuntur. Hinc poſt dyſenterias ſaepe ileum naſci, idque ex inteſtinorum coalitu, docent obſervata RHODII, *Fr.* HOFFMANNI, BONETI etc. c) Excoriantur inteſtinorum interna latera et vulnerantur a vermibus; a quibus inteſtina tota ſubinde pereſa novimus. Concreta fere per univerſum eorum tractum, perforata et arroſa a lumbricis inteſtina reperit *de* BERGEN. d) Huc referendus eſt ille coalitus, qui poſt abſceſſus, vel ulcera, in inteſtinis praegreſſa, naſcitur; cuius exempla *Guil.* FABRICIO obtigit videre. Tandem e) coaleſcunt inteſtinorum latera interna poſt longam inediam. Septem dierum ſpatio, in fame confectis hominibus, concreſcere inteſtina, notavit HIPPOCRATES. Obtinet nempe hic, quod in depletis, collapſis, vel compreſſis omnibus corporis noſtri vaſis vel cavis maioribus vel minoribus, contingere toto die videmus; ut perdita cavitate ſua interna, coeant in partem imperviam ſolidam. Solum ligamentum hepatis ſuſpenſorium exempli nomine ſit.

VI. Concretionis proximus gradus inteſtinorum conglutinatio; quae fit, interventu materiae viſcidae, tenacis, pituitae ſic dictae vitreae; quam pluries ilei et mortis cauſam viderunt SALMVTH, RHODIVS, JOUBERTUS etc.

VII. Pergo ad aliam iliacae paſſionis cauſam, contorſionem nempe ſeu contortuplicationem inteſtinorum. In hac, funiculi ſeu chordae muſicae ad inſtar convoluta inteſtina dicunt, contortaque ſic, uti lotrices ex linteis lotis aquas exprimere ſolent. Impoſſibilem et fictitiam hanc inteſtinorum contorſionem ſtatuunt multi, nec infimi nominis viri; meſenterium hanc convolutionem praepedire exiſtimantes. Hi, quum in cadaveribus, ileo enectis, hanc contorſionem forte nunquam viderint, rem totam quaſi chimaericam rident. Agmen inter hos ducunt SYLVIVS, KERKRINGIVS, ETTMVLLERVS etc. Verum eſt, primo obtuitu impoſſibilem omnino videri hanc contortuplicationem; quin in cadaveribus eandem imitari, ſaepe, et fruſtra tentavi; prohibet illam meſenterium. Sed quae in corpore mortuo arte exhibere non licet, haec in corpore vivo viribus vitae inſtigato obtinere nequeunt: quis ita argumentabitur? Neque et ego, quanquam aliquot in uſus proprios ſecuerim ipſe, viderimque ab amicis ſecta iliacorum corpora, contorſionem hanc ſ. convolutionem vidi unquam; ingreſſum pluries; nihilo tamen minus tanta eſt, quam peritiae anatomicae veritatique hiſtoricae virorum ingenuorum, PLATERI, PANAROLI, TILEMANNI, JATREI, RIVERII, DIODATI, BONETI, BARBETTE, le MAIRE, RVYSCHII, FLACHII etc. tribuo, fides, ut autopſiam ſuam profitentibus credam omnino. Quae theoriae inexplicabilia, quae arti inimitabilia ſunt, et manebunt, credo, diu, multa reſtant: Multi naturae ſanae et morboſae luſus ſubinde reperiuntur, quos omnes cuilibet vidiſſe non datur, ergo non ſunt? Quale ratiocinium?

VIII. Sequitur celebris ille mutuus inteſtinorum ingreſſus; princeps ileorum cauſſa. Primus de hoc, quantum ſcio, ſcripſit *Realdus* COLVMBVS; icone expreſſit RVYSCHIVS. Negavit hunc et fictitium accuſavit *Guido* PATINVS, referente, in notis ad VESLINGIVM, BLASIO. Et hanc quoque introſuſceptionem imitari in cadavere difficillimum. Impoſſibilem

potius

potius hanc dixeris, quam contortuplicationem. Fieri tamen, centena forte et plura sectorum iliacorum cadavera ad oculum monstraverunt anatomicis, exhibuerunt viva animantium experimenti causa secta corpora. Fit haec susceptio, dum pars quaedam intestini, simul cum adnexo sibi mesenterio in proximam irrepit. An pars intestini superior inferiorem ingrediatur, an inferior in superiorem ascendat, idem est. Obtinet utrumque.

Ante incarcerationem (datur enim revera, et hic aeque ac in herniis, vera incarceratio et compressio violenta partis susceptae) quamdiu libere adhuc haeret in parte suscipiente intestinum intrusum, quandiu laxe solum pars intestini suscipiens ambit susceptam, species valvulae quasi nascitur; illi, quae a BAVHINO nomen adepta est, persimilis, tàm quoad formam, quam quoad effectum. In hoc morbi stadio facilis adhuc est intestinorum in naturalem situm regressus. Confer hic experimenta PEYERI. Simulac autem tumere susceptа pars, irritari et contrahi suscipiens incipit; longe alia nascitur rei facies. Amplexus tum adeo firmus obtinet, ut etiam post mortem, in laxatis et flaccidis partibus, explicatio difficilis admodum maneat. En susceptionis huius modum. Fac, irritari quocunque stimulo fortiori intestinum: constringitur statim, suaque contenta sursum et deorsum proiicit; prohibetur transitu permeans intestina expulsus ex cibis aer elasticus, appellat ad locum hunc constrictum, haeret ibi, intercluditur, rarefit, extenditque partem illam intestini, in quo coercetur, extendit saepe enormiter, extendit sic, ut vesicam diceres inflatum intestinum, ut ad brachii virilis crassitiem accedat, qualia exempla SYLVIVS, PVERARIVS et ROLFINCIVS viderunt. Tanta fibris intestinalibus, maxime sensibilibus, illata vis non potest, quin insignes ibi producat irritationes, constrictionum ulteriorum, dolorum colicorum, spasmorumque aliorum sympathicorum, varia intestinorum loca eodem modo afficientium, nec non incitati praeter naturam

peri-

periſtaltici motus, eiusque brevi ſuccedentis inverſionis, foecundam matrem. Vide experimenta WEPFERI. Idem hic auctus vel inverſus vermicularis motus, cauſſa eſſe videtur, ingreſſus inteſtini conſtricti in partem vicinam inflatam. Hoc modo ſuſcepta inteſtini portio, manente vel aucta cauſa ſtimulante, brevi poſt corrugatur et tumet, contrahentibus ſe fibris longitudinalibus, ſic ut in maſſam, quam primo obtuitu ſolidam carneam diceres, condenſetur. Obtinet hoc in omnibus, quibuscunque, hoc morbo enectis, contractam ita partem ſuſceptam inteſtini inveni, ut, quae in ſtatu ſuſceptionis forte pollicem longa videretur, poſt reſtitutionem, palmae manus longitudinem ſaepe ſuperaret. Immobilis ergo iam in parte vicina ſuſcipiente haeret, incarcerationi proxima. Perficit hanc externa ſeu ſuſcipiens inteſtini pars, quae, ob praepeditum humorum per vaſa ſua tranſitum, elevari, tumere et inflammari incipit, quo ipſo arctius quoque complectitur partem interceptam, eamque magis magisque coarctat. Tertia tandem inteſtini portio, inter intimam ſuſceptam et extimam ſuſcipientem media (ter enim inteſtina ſic morboſe affecta ſibi incumbunt) intercepta, compreſſa ubique et ſuffocata, neceſſario gangraeneſcere brevi, quin in ſphacelum immedicabilem cito tranſire debet. Et revera ex decem, hoc morbo defunctis, certe octo deprehendes, in quibus, ſalva licet adhuc parte extima et interna, hanc tamen intermediam inteſtini partem necroſi affectam videbis. Saepe plura ſimul inveniuntur in uno corpore huiusmodi mutui ingreſſus loca. Quater ſuſcepta vidi inteſtina tenuia in puella decenni, ex hoc morbo mortua, ipſe. In his quosdam ab inferioribus in ſuperiora aſcendendo, alios a ſuperioribus deſcendendo, factos vides. Si vicina fuerint intercepta duo loca, per deſcenſum ſuperiorem, per aſcenſum inferiorem, ingreſſum factum fuiſſe, deprehendes. Si ſolitariae fuerint interceptiones, indiſcriminatim fiunt. Phaenomeni huius ratio haec eſt: Pone, intercipi et conſtringi, modo iam exhibito, bina inteſtinorum vicina loca; pone, rarefactum in parte

inter-

intercepta aerem, locum inter binas has ſtricturas medium violenter extendiſſe: neceſſario, accedentibus cauſis iam dictis, pars ſuperior conſtricta in dilatatam inferiorem deſcendet, conſtricta inferior in dilatatam ſuperiorem intrabit. Concordant his obſervata *Henr. ab* HEER, BUDDEI, CASSEBOHMI etc.

Elegantia ſunt, quae, circa hunc inteſtinorum mutuum ingreſſum, in ranis vivis experimenta cepit PEYERUS, perbelle omnia illa, quae dicta ſunt, confirmantia; accurata, quae inſtituit, circa haec, tentamina PANAROLUS. Legi in genere merentur obſervata COLUMBI, BONETI, HILDANI, RIOLANI, WILLISII, WALÆI, PLEMPII, RUYSCHII, SYLVII, BLASII, *van* MEKERN, SMETII, aliorumque.

Una adhuc reſtat ilei cauſa, quam hucusque pro effectu eiusdem generaliter nimis ſalutavimus. Eſt inverſio periſtaltici motus. Inverti omnino motum periſtalticum a cauſis iam memoratis, inteſtina morboſe afficientibus, novi; ſed non omnis huius motus inverſio inde pendet. Omnia, quae vomitum ciere apta ſunt, motum ventriculi naturalem invertunt, eaque, quae per pylorum ad duodenum devehi debuiſſent, retrogrado motu per oeſophagum ad fauces propellunt, per os eiicienda. Haec, ſi agere pergant, vicinas duodeni provincias, totumque ductum choledochum, ipſamque felleam cyſtidem in conſenſum rapiunt, omnemque hunc tractum, ut contenta ſua, inverſa via, per pylorum in ventriculum, et ex hoc per cardiam in oeſophagum transmittant, ſollicitant. Iam ſtimulum hunc adeo fixum et activum finge, ut antiperiſtalticos hos motus alere, ulterioresque ad vomitum conatus ſuperaddere prioribus poſſit; iam longior inteſtinorum tractus emulgebitur, reddentur vomitu chymoſa inteſtinorum ſubſequentium contenta, ſubvertetur et in his ſolitus, a ſuperioribus verſus inferiora ſecundum naturam procedens, vermicularis motus, conſentient brevi vicina inferiora, fietque verus ileus. Confer, quae circa haec *Fr.* HOFFMANNUS quae circa periſtalticum motum in Transactionibus

anglicis PITT, quae in Ephemeridibus Naturae Curiosorum HARTMANNUS. Imitavit hoc in pendulo ex abdomine intestino, motusque veros antiperistalticos excitavit WEPFERUS. Hinc, cur, et quo fundamento possibilitatem huius rei in dubium vocent HAGUENOT et *St.* ANDRE, non video.

Notasse quoque hic iuvabit, saepe resolvi, vel a natura vel ab arte, primas inversi huius peristaltici motus causas, manente tamen producto semel hoc effectu, saepe post victam causam insanabili.

Peristaltici huius motus sic inversi tanta in iliacis saepe vis est, ut non solum ano iniecta clysmata, (cuius exemplum ante biennium forte in matrona quadam sexagenaria, pagi nobis vicini Horst im Bruch incola, vidi, qualeque SPIGELIUS notavit) per superiora egerantur; sed ut suppositoria quoque et glandes, in ventriculum rapta, per os eiiciantur; quale exemplum in puella duodecenni observavit *Matth. de* GRADIBUS et GVAINERVS. *Iacobus* OETHEVS, referente SENNERTO, ingestam ano candelulam sebaceam, a fabri ferrarii Toldani uxore postera die reiectam, vidit. Reiectorum per os tam enematum, quam suppositoriorum exempla, praeter auctores iam recensitos, GALENVS, DIEMERBROECK, SENNERTVS, *de* GRAAF, PARÆUS et ROSCIVS, in epistola ad HILDANVM, notaverunt.

Sed interiecta est huic itineri valvula, sic dicta, coli; quae omnem, contentorum semel in crassis intestinis, regressum in tractum intestinorum superiorem cavet? In statu naturali prominulus in colon ilei intestini finis, spontaneum foecum regressum prohibet; cedit tamen facile repagulum hoc, reditque laxatis habenis in ileon ipsum, quod valvulae loco fuerat, huius intestini extremum, sicque apertissima panditur via, ex ultimo viscerum tractu ascendentibus ad superiora intestinorum contentis. Licuit in corporibus, ex hoc morbo defunctis, aliquoties vel destructam omnino, vel inversam et in ileum ipsum repressam hanc sui productionem videre. Laxatas

xatas ita coli valvulas, ut hiaverint perpetuo, transmiserintque omnia quaecunque appulerint, vidit BONETVS, *Simon* PAVLI et TVLPIVS : Crepitus solum frequentes a recluſa et praeter naturam hiante, quam in secto cadavere equino invenerat, hac valvula, PAVLI notavit. In genere vis huius valvulae retentrix exigua est : quae in latera memoratae iam productionis intestini ilei, in colon proeminentis, a parte coli appellant, haec ascensu prohibentur ; si via recta irruant, si a parte inferiori aequabiliter extendatur intestinum colon, applicata omnia facile transeunt. Flatus, colo immissus, leniter in ileon transit, infusaque aqua. Pericula fecit *Ioh. Daniel* MAJOR, hic experimenti causa auram ope follis in rectum intestinum adegit, num ultra coli limites adscensura sit tentaturus ; transiit sine ulla adhibita vi in duodenum.

Effectus horum omnium facillime eluceſcunt. Interceptiones has intestinorum brevi excipiet partis superioris emphraxis, quam saepe tantam fuisse memorant auctores, ut disrupta intestina faeces in abdominis cavum evomuerint, qualia exempla scripta reliquit BONETVS, PANAROLVS, RIVERIVS et HARDERVS. Inflammationes in irritabilibus maxime his partibus cito fieri, nemo non per se videt ; natas breviſſimo tempore hinc gangraenas, refert CLERICVS, MANGETTI, HILDANUS, plures. Prognosis in hoc morbo semper ambigua, eventusque anceps. Vidi post pessima quaeque symptomata, vomitus stercoroſos, singultus, tendinumque subsultus etc. liberatos aegros ; vidi ereptos vitae, quos servatum iri ex symptomatum benignitate credideram.

Antequam de cura huius morbi agam, non incongruum duxi, si pauca tantum de χορδαψω veterum impraesentiarum differerem.

Eximii in arte nostra viri, HIPPOCRATEM circa determinandam huius morbi indolem graviter erraſſe, et contrariam experientiae sententiam protuliſſe, uno ore adserunt ; dum inter morbos illos, qui ante pubertatem nunquam contin-

gere solent, χορδαψον s. volvulum intestinorum quoque numeraverit; secta autem numerosa infantum iliacorum cadavera monstrent aperte contrarium. Erraſſet omnino noster senex, si mutuum intestinorum ingressum, (quem forte non novit) aliaque recensita ilei genera sub generali hoc nomine intellexisset. Verum enim vero si illam, quam de χορδαψω ideam GALENUS nobis dedit, cum his conferimus, apparebit manifesto, multo strictiorem sensum voculae huic esse adhibendum, quam CELSUS aliique volunt. Refert GALENUS, apparere in hoc morbo οἷον χορδήν τινα περιεῤῥάφθαι τὸ ἔντερον, *quasi a laqueo s. chorda circumiecta constrictum intestinum.* Ergo χορδαψος solum ille morbus erit, quo intestina spasmo violento et diu continuato ita praeter naturam constringuntur, et strangulata per notabile tempus manent, ut praecluſa pertranseuntibus intestinorum contentis via, tandem ileus nascatur. Constrictionibus huiusmodi adeo violentis, et tam diu, absque ulla relaxatione vel remissione, continuatis, ut intercipi et cumulari faeces, ut infarciri notabiliter, ut obturari insuperabili modo ad mortem usque possint intestina, capaces non credidit COUS noster molles infantum fibrillas, et favet quoque *Hippocraticae* huic sententiae experientia. Nunquam enim in iis, quae secui, iliacorum puerilium corporibus, natum ex data hac causa morbum vidi, nec visum unquam ab observatoribus, qui infantum ex ileo defunctorum corpora rimati sunt, memini. Ex susceptione vel ingressu intestinorum vidi pluries.

Quantum ad curam: Quem causa levis produxit, hunc natura saepe sponte sanat, vel medicamenta caute adhibita solvunt. Ad spasmos intestinorum solvendos oleosa blanda demulcentia, clysmata emollientia, fotusque blandos lubricantes emollientes abdomini applicandos suadent. Iuscula pinguia C. AURELIANUS et *Matth. de* GRADIBUS propinant, oleum cum anetho decoctum GALENUS commendat, utpote quo magnum Asiae principem ab hoc morbo sanaverit. Erepta vivis exta pecoribus et abdomini calide applicata AMATUS

Lusitanus

Lusitanus laudat, experimentique effectum in matre sua eventu probatum vidit CONRADI. Singulare morbo huic oppositum remedium JOHRENIUS effert, herbam telephium. Silet subinde ab adhibitis his malum; saepius artis auxilia eludit. Hinc quum magnis remediis magni morbi indigeant; magna quoque feroci huic morbo applicata remedia sunt; partim crudelia. Globulos aureos ingerere aegro iubet ETTMULLER; plumbeos sclopetorum adhibuit *ab* HELMONT: globos ex electro metallico antihectici POTERII formatos SCRETA laudat, ex regulo antimonii fabricatos alii praeferunt. Ut deglutiendorum molem minuerent, grandinem plumbeum, globulosque illos minores, quos *Posten* nostrates vocant, aegrotis subinde ingesserant. Tandem ad mercurium vivum perventum, quem ab uncia una ad libram usque et amplius dari iubet ETTMULLERUS; uncias hydrargyri tres, cum oleo amygdalino dulci nuptas, cum successu in desperato casu adhibuit WELSCHIUS, paresque fructus, in ileo ab hernia nato, descripsit in Med. R. S. HOFFMANNUS. Cautos nos tamen in mercurii usu esse iubet casus, quem scriptum prodidit, apud KOENIGIUM, METZGER, ubi ex larga nimis mercurii ingestione, post infandos dolores, subitanea nata fuerat mors. Sectum cadaver rupta intestina, effusumque in abdominis cavum cum faecibus ipsum mercurium, exhibuit. Ventrem pubetenus dividendum, findendum intestinum, solvenda convoluta, detrahendum stercus et consuendum dein vulnus, iubet PRAXAGORAS. Crudele hoc et barbarum remedii genus quanquam videatur; fuere tamen, non solum, qui illud suasere, inter quos BARBETTE; sed qui revera et cum successu exsecuti sunt. Sic Baronissa quaedam *a* LANTI prope Castilionem ad Sequanam in Burgundia, iliaco morbo laborans, post omnia frustra tentata, tandem sectionem hanc a chirurgo quodam, castra diu secuto, subiit et quidem feliciter, sanata est perfecte. Follem fabrilem intrudere ano, flatibusque omnem distendere intestinalem tubum HIPPOCRA-

TES iubet; ſuadet uterque LUSITANVS. Fumum tabaci, ope ſingularis fiſtulae, huic operi adaptatae, in anum inflant HEISTERVS, *Olaus* BORRICHIVS, VALENTINI, *Medici Vratislavienſes*, SYDENHAM, DEKKER etc. Ego nullum unquam ex hoc remedii genere tuli fructum.

En! qualem et quantum huic morbo oppoſitum apparatum; et hunc ſaepe vanum. Lege iam et mirare, quam ad ſanandum hunc morbum enormem inſtituerit et quam ſimplicem viam natura.

Caſus I.

Monaſtica quaedam virgo quinquagenaria, ſaná ceteroquin, et vegeta, pingendo per aliquod tempus acu byſſo nimis intenta, ultra ſolitum conſedit diutius, compreſſoque abdomine ſuper operam ſuam pendebat. His detenta laboribus, alvum deponere, quamvis interdum laceſſita, neglexit; ſic ut ad quintum usque diem alvinas obſtructiones impune tulerit. Iam autem vagi umbilicum circumreptantes dolores, ructusque admodum moleſti, virginem hanc graviter affligebant: quibus in dies auctis, ſeptima demum die, cum vomituritiones adeſſe, vomitusque ipſi aegram infeſtare inciperent, remedia opponere conſtituit. Iniecta ano, emolliendi induratasque faeces diluendi ſcopo, enemata poſt aliqualem in corpore moram redibant, particulasque quasdam globoſas, faeculentas, caprinis ſtercoribus perſimiles, educebant in principio, quas in diverſoriis inteſtinorum huc illucve haeſiſſe ſuſpicor; dein tamen tales omnino, quales iniiciebantur, absque fructu redierunt. Nec magis uſui fuerunt exhibita in eundem finem medicamenta diluentia et demulcentia ore ſumta, neque applicati abdomini fotus. Atrociſſimis, qui iam ſubnaſci incipiebant, doloribus ſedativa non minus, quam febri inſigniter furenti, neceſſario ab inflammatione inteſtini natae, venaeſectio adminiſtrata profuit: potius omnia in peius ruere videbantur. Urebat aegram inexplebilis et Tantalea ſitis, torquebat illam pertinaciſſimus materiae chymoſae acris

por-

porraceae vomitus, a quibuscunque ingestis de novo accensus, angebant dolores exquisitissimi, qui in dextro latere iam concentrari videbantur. Nona agebatur dies inter varia ad morbi huius atrociſſimi ſanationem facta tentamina, quum poſt validiſſimos nixus, ſtercoraceae materiae aliquantum vomitu exprimeretur teterrimi odoris, ſub ſudore frigido pulſusque intermiſſionibus, ſimulque elevari aliquantum dolens ille prae aliis in latere locus et rubere inſtituit, pergentibus eodem tramite ſymptomatibus reliquis. Tegebatur ſtatim cataplasmate emolliente latus totumque abdomen, dum interim viribus aegrae (quas operi huic novo, quod natura parare videbatur, impares futuros non ſine cauſa verebar) omni ſtudio proſpicerem. Triduum poſt applicatum cataplasma effluxerat, quum magnam fluctuantis materiae copiam, profunde ſub cute haerentem, animadverterem. Veritus ego, ne in abdominis cavum mox erumperet collectum pus, amplam ei ſtatim et patulam lanceolae ope paravi ad exitum viam. Pleno rivo effluxit ingens puris, ſanguinis atri, materiae corruptae bilioſae porraceae, copia, quam faecum teterrimarum ſentina ſequebatur, data porta erumpens. Linquebatur ſub horum effluxu animo aegra, et non niſi actuoſiſſimis adhibitis analepticis fugientem revocavi vitam. Pergebat per nycthemeron forte continuus materiae huius peſſimae effluxus, quem tandem inſignis duratorum ſcybalorum thrombus ſecutus eſt. Examinatum iam, immiſſo prudenter digito, vulnus, adnatum ubique per totum ambitum peritonaeo inteſtinum oſtendit, ita, ut tam ſurſum, quam deorſum tentantem digitum rotando, in inteſtini cavo eundem haerere animadverterem. Summopere ego de recognito hoc rerum ſtatu gaviſus, mentem aegrotae addidi, futuram, et iucundam futuram curationem, niſi quid novi non praeviſi accederet, pollicitus. Et reſpondit promiſſis eventus, reaſſumſit alvus ſolitum, quod deſeruerat munus, conſolidatumque intra breve tempus vulnus, et perſanatum, ne umbram

quidem

quidem desperatissimi morbi post se reliquit. Coaluerat sic inflammatum et tumens intestinum, certe ad palmae longitudinem, cum peritonaeo, ei labem suam communicaverat, idque in suppurationis quoque rapuerat societatem. Cicatrix partes musculosas abdominis uniens, simul natum in intestino ipsis accreto hiatum perfecte clausit. En praeclare medicatricis naturae exemplum, morbum sanans ad omnia artis molimina salutaria rebellem. Adiiciam aliud, aeque solemne, curationem herniae inguinalis incarceratae, natique inde ilei.

Casus II.

Vir sexagenarius, civitatis huius et ecclesiae antistes, olim hernioſus, bracherio per longum tempus elapsum repositarum feliciter partium abdominalium cohibuerat. Tandem molestiae pertaesus, omniaque percurata dudum ratus, ligacula solvit, reiectoque toto apparatu, vitam diu egit a motu omni violentiori vacuam, tranquillam, sanam. Oblitus sic sensim expulsi morbi, sarcinam in area positam dum removere tentaret, herniae suae reditum novum, tumoremque priori multo auctiorem, summopere perculsus, sensit, soloque prostratus, validissimis statim doloribus, affectum locum quatientibus, affligitur Tentat quidem repositionem elapsarum partium magna cum diligentia, magnoque nisu, sed incassum, miser. Vocatur in auxilia chirurgus: venit, videt morbum, applicataque magna confidentia manu, taxin, quam facillimam et citissimam promittit, tentat, sed frustra. Acrius ergo contra depellendum hostem insurgit, urget, quam potest maxime, tumorem, iterumque, post improbos hos exantlatos, desistere et tandem, vanam fore repositionis hic spem, ultro profiteri, cogitur. Tegit fomento defensivo locum, reditque domum. Transierat inter inconditos, tam a morbo ipso quam a tentata medela, excitatos dolores vespera totaque nox, quum interpellatus ego tumorem in inguine praegrandem deprehenderem, in quo partes durae, intestinum elapsum referentes,

tangenti

tangenti digito manifeste sese praebebant. Quid ergo consilii? Incarcerationem iam factam vix credebam; instantem brevi metuebam. Clysma itaque emolliens, ex herbis floribusque huius classis in lacte dulci coctis, cui olei non parva dosis accesserat, saepius iniici, oleumque lini recentissimum dulce, sub liquoris anodyni mineralis Hoffmanni praesidio et syrupo quodam demulcente, larga copia cochleatim hauriendum exhibui, dum interim emollientibus blandissimis continuo calide foveretur hernioſus tumor totaque circumiecta regio, num forte constrictus, per quem elapsae fuerant partes, locus laxari, sicque prolapsarum partium repositio feliciori successu tentari possit. Postridie secare venam, oleosisque iam potiunculam nitrosam acidulam interponere, postulabat, quae accesserat valida febris, tentataque eadem hac die a me provide, sed incassum, taxis. Nauseabundus iam ulteriorem oleosorum usum respuebat, quem tamen, de ominoso, in quo versaretur, statu monitus, invitus licet continuavit.

Multum ego in hoc morbi genere oleosis huiusmodi blandis confido, insinuant se pedetentim in minimas, in intestinis interceptis relictas, rimulas, diluunt, quae in illis forte continentur crassamenta, minuunt dolores, dum tensiones intestinorum minuunt, et spasticas eorundem constrictiones solvunt; lubricant tandem intestina ipsa, sicque subinde efficiunt, ut sponte sua in locum naturalem glisçant, et in abdomen redeant effusa viscera. Sed hic mihi non licebat esse tam felici. Subsequente enim vomitu, quem a largiori oleosorum ingestione sibi natum existimabat, hoc medicamenti genus recusabat prorsus. Alvus pertinacissime clausa, spontaneae vel saltem felicis resolutionis spe me propediem exuerat. Pergebatur interim in usu medicamentorum externorum, clysmatum, remediorumque aliorum internorum, ex necessitate praesenti indicatorum. Tentabatur subinde cauta manu, nec meliori successu, repositio, proponebatur, sed surdo, operatio. Augebatur quotidie malum, crescebat sic,

ut quinta die ab eiulatibus altisque clamoribus vix temperare sibi potuerit aeger. Rubor simul inflammatorius totum occupabat tumoris ambitum. Sexta morbi die, post inquietissimam praegressam noctem, quam ob enormes vomitus, atrocissimosque cruciatus sub continuis iactitationibus consumserat, alvum sponte dimisit, manentibus interim doloribus mire acutis, singultu, vomitu, anxietatibus ad animi deliquia usque procedentibus, pulsuum intermissionibus, reliquisque solitis morbi symptomatibus. Pergunt haec vario ferociae gradu ad undecimum usque diem, quum ego ex itinere, quod ad triduum facere coactus fueram, redux, tumorem inspiciens, pastae ad instar mollem, et materia aequabili plenum eum deprehenderem. Nec mora; aperui statim lato vulnere turgentem hunc pure saccum, effluxitque puris veri, boni, cocti, fere libra. Evacuato hoc, quum ulcus ipsum examinarem, statim notabilem omenti elapsam portionem, ex parte corruptam, detexi. Quid ergo? Praescindere hanc audacter? reponere reliqua? Animus certe erat. Metus certe infausti eventus, vel haemorrhagiae non obstabat. Activam vero et ad averruncandum hoc malum adtentam videbam naturam, quae ope suppurationis iam adgressa erat sanum a corrupto separare. Dabatur hoc naturae opus quotidie ad libitum lustrare, eiusque vel torporem excitare, vel activitatem nimiam moderari. Obtigit aliquando, quum solutis fasciis ulcus inspicerem, cui per biduum forte, ob languidum nimis suppurationis opus, emolliens fotus applicatus fuerat, ut in eius fundo, pure iam laudabili iterum madido, moveri quid huc illuc animadverterem, haurio igitur linteis carptis materiam hanc purulentam, ut, quid et quale peregrinum hoc versatile corpus sit, viderem clarius. Lumbricus erat teres, spithamam longus, bene pastus, alacris et vividus, qui non nisi per exesa intestina huc pervenerat. Vespertinis horis quum deligaretur iterum ulcus, quatuor adhuc eiusdem generis animalcula, dulcedine et suavi odore superimpositi fotus vel puris

ris allecta, extraxit cum volsella chirurgus. Postridie bini sequebantur eiusdem generis vermes. Plures, dein applicatum ulceri decoctum myrrhae vinosum, huc erupturos forte transfugas omnino arcuit. Clausum tandem est post varios casus ulcus, separato prius omni, quod corruptum fuerat, persanatoque, et situi suo reddito omento. Sanus postea vixit, et diu satis restitutus omnino aegrotus.

Exulceratarum herniarum exempla quoque notavit HEISTERUS, celebrisque PLATNER.

Nota 1. Difficilis herniarum saepe diagnosis est. Mentiuntur persaepe omentales herniae veras ἐντεροκήλας, eademque omnino excitant symptomata, qualia ab incarceratis intestinis ipsis nasci solent. Idem quoque observavit PIPELET.

Nota 2. Omenti corrupta pars, sine ullo ad haemorrhagiam aliaque forte metuenda mala habito respectu, absque praevia subligatione melius libere abscinditur, reponitur, eiusque sanatio naturae medicatrici committitur. Noxas a religatione omenti collegerunt ex observationibus, longaque experientia POUTEAU et VERDIER; expertusque est, post numerosa in canibus vivis circa eandem hanc rem instituta tentamina, PIPELET Revera autem praesectionem corruptae partis, absque praevia ligatura, feliciter instituerunt ipsi, et institutam notarunt cl. CAMPARDON, MARECHAL, GUNZIUS, GARENGEOT, SHARP, aliique multi. Annus iam labitur, cum ad lotricem quandam hic vocarer, quae corbem praegrandem linteis madidis plenum allevans, insignem acquisiverat hernioſum in inguine tumorem. Dolores erant vehementissimi, vomitus accedebant frequentes et admodum molesti, alvus pertinacissime clausa erat. Superimposita tumori cataplasmata emollientia, applicata toti abdomini linimenta eiusdem classis, ingesta oleosa, aliaque, quaecunque morbo huic adhiberi solent,

incaſſum tentabantur. Accedebat febris, totiusque tumoris rubor inflammatorius. Pergebatur in applicatione emollientium tam internorum quam externorum, ſub quorum continuo uſu, ante quatriduum poſt natam inflammationem, locus ſe manifeſtabat in media forte tumoris parte mollis, materia, ut videbatur, purulenta plenus. Aperui tumorem lata plaga, comperique poſt factam perquiſitionem, non niſi ſolum erupiſſe omentum, cuius tamen notabilis iam pars aliqualem acquiſiverat inſuperabilem ſoli naturae labem. Abſtuli forfice, quod erat corruptum, reliquum ex artis regulis ſitui ſuo reddidi. Sanata perfecte, intra tres ab operatione ſeptimanas, foemina haec fuit. Malique huius reditum, bracherio pila munito cavet.

Veſalia Noribergam miſſa d. 1. *Iunii* 1772.

OBSERVATIO LXVI.

Dn. D. IOANNIS CASPARI DE RVEFF.

De

Calculo felleo, ſingularis magnitudinis ac ponderis, per alvum excluſo.

Saeviſſimi equidem ſunt dolores, qui ex calculo renali, urinae canalibus firmius impacto, ſuſcitantur; aſt longe maioris ſaevitiae, ac periculi illae afflictiones merito cenſendae ſunt, quae a calculoſis concretis, inter canales bilioſos contentis, proficiſcuntur.

Numerum et magnitudinem calculorum cyſticorum mire variare, nemo eſt, qui dubitat, niſi hoſpes in medicina ſit. Nam probatiſſimorum auctorum fide et repetitis obſervationibus, omni cum cura inſtitutis, abunde conſtat, teſtante id celeberrimo *Friderico* HOFFMANNO in capite, de doloribus a calculo felleo ortis. fol. 261, *et totam veſiculam a calculo fuiſſe expanſam, aut pluribus diverſae magnitudinis impletam.*

Calculi

Calculi hi, quamdiu quiete in vesicula fellea iacent, praeter leve pondus nullas valde sensibiles procreant molestias, atque incommoda, quocumque vero demum modo a sede sua moti in ductum cysticum impingendo, ad ductum choledochum iter suum conficiunt, gravissimi circa praecordia non solum excitantur dolores, sed etiam diriſſima symptomatum caterva totum corpus obruitur, non citius ab hisce miseriis liberandum, nisi aut calculus ad intestina feliciter descendat, aut ad pristinam (vesiculam felleam nempe) retropellatur sedem; omnibus dein doloribus simul et semel cum reliquis symptomatibus subito cessantibus.

Canalem illum, qui sub ductus choledochi nomine ex anatomicis nobis innotuit, exigui adeo esse diametri ac ponderis admittendi capacitatis, ut lentem difficulter, nec sine dolore admittat, neminem latet in arte peritum: hunc vero ductum adeo dilatari posse, ut calculum ponderis drachmae dimidiae transmittat, ex sequente abunde patebit historia morbi. Hinc nunquam desperare, ast artis praesidia audacter tentare oportet; cum natura arte adiuta quandoque faciat miracula.

En singularis morbi historiam:

Sereniſſimae aulae nostrae chirurgus primarius, quinquagenario proximus, temperamenti sanguineo-cholerici, ac strictioris corporis habitus, podagrae martyrio ab aliquot retro annis quandoque vexatus, a tribus abhinc annis spasmo cardialgico vesperi Nymphenburga redux inopinate, ac vehementissime corripitur, quem ab iracundia (qua valde excanduit) ortum duxisse credidit. Applicatis, me suadente, clysmatibus abstergentibus, cum sacculis paregoricis calidis ad cardiae regionem, datisque pro usu interno antispasmodico anodynis, affectum hunc molestissimum paucis horis omnino dissipatum laeti observavimus, nec ullo inde relicto aut subsecuto incommodo.

Ante biennium vero, ob errores in diaetae regimine commissos, accedente insuper crebriore animi excandescentia, eaque gravissima hepatis inflammatione correptus, per 14. dies satis periculose decubuit. Ex qua divina favente gratia, quae meis benedixerat conatibus, felicissime evasit, ad officia sua obeunda, quam capacissimus.

Ab illo tempore tamen obtusum in dextro hypochondrio dolorem sensit, subicteritio quandoque faciei colore defoedatus.

Haud vanus mihi inde timor oriebatur, ne quidpiam concreti calculosi haereat in officina bilis, quod ductum choledochum obstruendo liberum bilis ad intestinum duodenum remoraretur influxum.

Autor igitur patienti fui, ut succos herbarum recenter expressos, cum sero lactis, ac melle purissimo decenti connubio sociatos, assumeret, interpositis semicupiis tepidissimis.

Annuit facile patiens, ac in horto suo per dies aliquot hanc methodum exactissime in usum vocavit; cum ecce nona aut decima initiatae huius curationis die, ipso in balneo quam tepidissimo moratus, de vehementi in hypochondrio dextro dolore conqueri coepit, qui in momenta auctus tam terribilis evasit, ut ob summos eiulatus miserandum adstantibus praebuerit spectaculum.

Post horam ego cum confessionario accersitus, in deplorabili patientem tristis inveni statu; summe anxium, difficillime respirantem et ob doloris saevitiem vix sui ipsius compotem.

Miserrimo hoc in statu absque mora larga celebrabatur venaesectio, eamque hora vix elapsa repetendam curavi, applicato ad regionem hepatis cataplasmate quam emollientissimo, ac saepe renovato; datis interne oleosis, lubricantibus ac leniter anodynis, non neglectis clysteribus.

Factum inde, ut inter atrociissima tormenta exclamaret miserandus, sensisse se aliquid ad intestina delapsum cum momentanea doloris remissione.

Calculum vias anguſtiſſimas feliciter penetraſſe, merito ſuſpicatus monui ſevere, ut bene examinaretur ſedes proxima, ſupponendo hunc in finem excipulo. Nec me fefellit prognoſis, hora enim vix elapſa, cum liquida ab applicato clyſmate ſede feliciter, ac absque dolore calculum per alvum excluſit glabrum ex bruno virideſcentem, et ponderis drachmae dimidiae, granorum trium.

Ab illo momento pancratice vivit, nec ullis niſi podagricis quandoque vexatus doloribus.

Quomodo calculus tantae magnitudinis et ponderis, nucem moſcatam referens, per anguſtum adeo ductus choledochi canalem ad duodenum fuerit expulſus, partibus illaeſis, nec ſubſecuto alio incommodo, res eſt omni admiratione digniſſima, meritoque a naturae curioſis ulterius inveſtiganda.

Scholium.

Quod autopſia anatomica docuit, ductus atque canales membranoſi, quales ſunt ureteres, a calculis renum tranſeuntibus ita dilatari, ut grandia eorum concrementa ad veſicam urinariam deſcendant, idem etiam de ductibus choledochis (conſtat a), eos iuſto ampliorem, quin pollicarem diſtenſionem nactos fuiſſe, donec tandem, robore naturali ad inteſtinum duodenum maximo conatu protruſi, calculi cum faecibus alvinis excretionem obtinuerint. Dolorum vero poſt hanc excluſionem abſentia unice debetur providae medentium curae, quando indicationi congrua in auxilium vocata ſunt remedia, ut mitigaretur expanſio violenta.

Ferd. Iac. Baier.

a) Conf. Io. Georg. Bezold Diſſertatio de cholelitho, Argentorati habita 1725, et Theoph. Bonetti Anat. Pract. Lib. III. Sect. XXXI. pag. 1056.

OBSERVATIO LXVII.

Dn. D. IOANNIS CASPARI DE RVEFF.

De

Morsu canis rabidi, feliciter in aliquibus curato, lethali, ob negligentiam chirurgi, in alio.

Nullus certe morbus pertimescendus magis, quam qui rationem ac intelligentiam hominis perturbat. Quid enim miserius? in alios more canum saevire, compedibus, vinculis et plagis, ne vel sibi vel alteri noceat, coerceri. Quibus omnibus illud accedit miserandum, quod difficillime curationem admittat. Nam exemplum morbi illius, ubi iam aquae metus (hydrophobia) adest, curati certa fide nullum constat. Hinc nemo certe dubitat, ocyssime summa hic adhibenda esse remedia, ut venenum absque mora eliciatur ex loco illo corporis, cui morsu communicatum fuit, et destruatur una cum parte corporis, cui adhaeret.

Quam felix faustusque, congruam deligationem in tempore lege artis factam, secutus sit effectus, sequens historia patefaciet.

Anno 1760. Neoburgi ad Oenum contigit, (dum Passavii adhuc Archiater Eminentissimi Episcopi medicinam facerem) ut quatuor personae, mater nimirum cum duabus filiabus, et filio unico, a cane rabido fuerint demorsae, ac vetula quidem in sura pedis sinistri profunde satis, a musculis gastrocnemiis valde laceratis graves dolores persentiscens.

Puellarum vulnera leviora observabantur in manibus.

Plaga vero, qua puer afficiebatur, omnium erat quam levissima in tibia pedis dextri, ita, ut dentium quidem vestigia, fugillationes leviss imae videri potuerint, epidermide vero a cute minime soluta. Hinc factum est, quod vulneratus puer, a balneatore negligentius ac incurie deligatus, misere demum perierit hydrophobus post decursum quatuor hebdomadum, salvatis feliciss ime reliquis sequente methodo.

Curavi

Curavi vulnera quam ocyssime deligari unguento aegyptiaco, ac theriaca, solutis in spiritu vini camphorato, scarificata prius, utque hac arte vulnera diu conservata fuerint plorantia, religiose curavi, alternando in deligatione cum unguento digestivo, propinando insuper interne ter in die scrupulum unum de pulvere antilyssо MEADII.

Factum inde, ut venenum, a morsu canis rabidi vulneri communicatum, in ipsa parte subito ac feliciter destructum, fluidum nerveum irritare non potuerit, hinc neque tristem, quam in puero observavimus, tragoediam ludere.

Mater enim cum filiabus integerrime curata, post quatuor septimanas alacris ad consuetos rediit labores, sublato puero, ob neglectam a balneatore incurio deligationem, quem levitas vulneris nimis securum decepit. Nihil enim puero praeter emplastrum defensivum applicatum fuit.

Igitur ex hac historia, sincerissime depicta, patebit haud dubie salutem demorsarum, matris nempe cum filiabus, soli deligationi, lege artis in tempore facta, adscribendam esse, veneni activitatem in ovo, ut aiunt, destruendo, impediendoque, ne saliva venenata sanguini, fluido praesertim nerveo, fuerit communicata.

Vividum casus iste medentibus exemplum praebet, et largitur, ne incauti a levitate vulneris (quam incurii contemnunt) decepti, congruam turpiter negligant deligationem. Cum medicamentis decantatissimis interne datis, hoc in affectu nulla sit fides, omnesque fere artis principes deplorent, aquam iam paventium sanatorum exemplum dari certa fide nullum. Van SWIETEN Tom. 3. fol. 558.

Monachio Noribergam missae die 13. Augusti 1772.

OBSERVATIO LXVIII.

Dn. IO. CHRISTIANI ANTONII THEDEN.

De

Urinae suppressione cum inflammatione et sphacelo in perinaeo, pene et scroto, ex repulsa capitis tinea, singulari operatione chirurgica feliciter sublata.

Quod miasma venereum teterrima mala corpori humano inferre valeat, inter omnes constare arbitror. Attamen vero eos valdopere errare puto, qui, similes effectus ex una eademque causa suum ducere debere originem, existimant, experientia contrarium probante. Ita e. g. tinea retropulsa tales effectus producere poterit, ut nobiscum ipsi dubitemus, an causa in miasmate venereo, an in tinea retropulsa quaerenda sit, procliviores ad illam, quam ad hanc confugere. Casus, qui sequitur, notatu dignus, quemque Illustrissimae Caesareae Academiae Naturae Curiosorum iam proponere audeo, quae dixi, illustrabit. Levissimum hocce, meae erga illam pietatis, documentum, pro insigni eius in me humanitate, pro qua me, tanto honore, qui afficiar, indignum, in spectatissima hac societate recipere voluit, benevole accipiat, rogo.

Vocabar mense Augusti 1770. ad virum probum, annum trigesimum agentem. Uxorem nondum duxerat, vitamque vixerat honestam. Laborabat atrocissimis anxietatibus atque doloribus, ob urinam per tres dies suppressam. Unde hoc, quaerens, aegrum antea ulcere perinaei, per quod urina transtillaverit, laborasse audivi, quod illi a viro in arte perito curatum sit. Quo vero consolidato, ante breve temporis spatium peracto, impedimenta quaedam circa urinae excretionem observaverit. Huic malo occurrendo, chirurgus, de quo sermo est, ut exiles candelas ex cera alba confectas urethrae immitteret, illi suaserat; qui vero, cum morbum minus lenirent, ut candelis ex cera viridi formatis uteretur, iusserat.

ferat. Hisce ad hodiernum diem usque quatriduo usis, per trium dierum spatium urinae suppressione laboraverat. Medicamenta, quae illi praescripserat medicus, non respondebant indicationi; quibus absque fructu adhibitis, se nulla alia remedia in auxilium vocare posse, medico-chirurgus confessus est, et miserum deseruit. Inquisivi abdomen et partes genitales, idque inflatum ac dolens, neque minus penem tumefactum ac rigidum inveni. Testiculi ad annulum usque retracti erant, perinaeum vero ad dimidiae partis ovi anserini magnitudinem expansum. Statim largam venaesectionem, hactenus neglectam, instituendam, clysteres emollientes saepius reiterandos, ad excretionem alvinam promovendam atque ad maiorem febris gradum imminuendum, repetitum antiphlogisticorum usum commendavi. Hoc in statu aegrotum vespere reliqui. Mane sequenti loca sphacelata in pene, scroto, ac perinaeo observavi. Venaesectionem repetii, scarificationes sufficientes administravi, emollientia et resolventia sub forma cataplasmatis cum aqua vegeto-minerali et balsamo vitae externe adhibui, clysteres quoque repetendos curavi, sed absque fructu. Post meridiem acum illam triangularem cannulatam, Gallis Trois-cars dictam, et ad hanc operationem curvam, depicta uti Tab. VI. fig. 3. docet, in anum intrudebam. Perforatis intestino recto et vesica urinaria, sanguis promanabat urina remixtus, magno aegroti commodo. Canalem huius instrumenti ad alterum diem immersum reliqui, quem quidem filamentis et emplastris, ne excideret, ligaveram. Decrescebant ventris expansio, tumor et atroces dolores; sphacelus ultra non progrediebatur. Interdiu cortice peruviano in aqua Goulardiana cocto partes fomentare, nocturno vero tempore cataplasmata superius allegata applicare, et interne decoctum radicis serpentariae virginianae cum cortice peruviano sumendum mandavi. Detracto canali, urina per aliquot dierum spatium ex ano profluebat. Locis scarificatis unguento digestivo obtectis, urina parva in quantitate per urethram

tranſtillare incepit, maiori tamen in copia per partes ſcarificatas, manifeſto indicio, quod continui ſolutio in urethra fuerit facta. Penis ad ſtatum naturalem ſenſim ſenſimque redibat, quo facto candelas Goulardianas applicandas ſuaſi, quae, etſi ab initio non ultra manus longitudinem immitti poterant, attamen antea, quam quinque hebdomades praeterlapſae erant, ſupra locum, quo ulcus fuerat, progrediebantur. Peractis ſex hebdomadibus, urina non amplius per partes ſcarificatas tranſtillavit, ſed via ordinaria excernebatur. Ulcus male curatum ſponte aperiebatur, dum partes ſcarificatae, ſeparatis partibus emortuis, conſolidabantur, urina ex ulcere promanabat, quod tamen continuato candelarum uſu ſucceſſive imminuebatur. Singulis diebus, duplici vice, illi ſulphuris antimonii grana tria et mercurii dulcis granum propinavi, quia, ne aliquid venerei lateat, verebar. Sed vir bonus ſequentem morbi hiſtoriam, rem ita ſeſe habere obteſtans, mecum communicavit, qua perlecta, huius morbi rationem in tinea retropulſa eſſe quaerendam, intellexi.

Cum adhuc iuvenis eſſem, ni fallor anno aetatis meae decimo ſexto, tinea adflictus ſum, qui quidem morbus huic aetati ſaepius contingit. Ab initio nulla remedia, huic malo ſuccurrendo adhibui, niſi quod alvum laxandam, capillos comendos et caput, quoties neceſſe fuit, ſeta purgandum curaverim. Quum autem morbum in longum protrahi ſentirem, et condiſcipulorum ironias inde excitatas, aequo animo amplius ferre non poſſem, hisce coactus capillos tondendos curavi. Quo facto tinea ſanatus ſum. Forſitan quoque remedia, a veterculis mihi commendata, ad tollendum hunc morbum concurrerunt, quippe quae uno eodemque tempore in auxilium vocavi.

Praeterlapſo brevi temporis intervallo oculi mei graviſſime inflammabantur. Remedia, quotquot ad diſcutiendam inflammationem ab initio ſtatim adplicavi, nullius fructus eſſe videbantur; temporis tamen progreſſu, eorumque uſu per aliquot

aliquot menses continuato, feliciter discussa est. Antea tinea, nunc efflorescentiis, quae nasum obsidebant, laborabam. Quibus contra hoc malum usus sum remediis, nihil efficere valui, nisi quod modo imminui, modo augeri viderem; efflorescentiae insimul ichorem lutei coloris fovebant, tanta acrimonia praeditum, ut partes vicinas corrodendo malum augeret.

Experientissimi medici, quorum consiliis usus sum, in exstirpando hoc morbo plures annos occupati fuere. Decocta mundificantia, pulveres, pilulae, antimonialia et mercurialia, quae tanta in dosi, ut salivationem fere excitassent, adhibui, fonticuli et setacea, id solummodo auxilii tulerunt, ut morbus per aliquot hebdomades aut menses tolerabilior incesserit: his vero praeterlapsis eo gravior evasit. Confugi tandem ad scarificationem narium, remedium, uti mihi visum fuit, omnium efficacissimum. Mihimet ipsi hancce operationem anno 1760. denuo administravi, eique tribuo, quod ita, uti nunc valeo, restitutus sim. Excepto morbo, cuius historiam narravi, frequentibus incommodis, ex urinae suppressione enatis, vexatus sum, cuius rei causam in frigore admisso et spontanea huius excretionis suppressione quaerendam esse puto. Accedebant haemorrhoides coecae, et utrumque malum ad istud tempus protrahebatur, quo novo morbo, cui noviissime succubui, laborare coepi: nulla enim remedia, quia nullius ipsa efficaciae iudicabam, adhibui. Attamen vero a morbi initio urinam paucam, turbidam et crassam, variisque sub emittendo molestiis coniunctam, reddidi. Abinde quoque morbi originem deduco, quo mense Decembris 1767. laboravi; quo tempore D. D. H. consiliis prima vice usus sum.

Patet exinde, quanta mala tineam sequantur retropulsam, et qua attentione, quin circumspectione in medendis morbis artifici opus sit. Cavendum enim, ne ex huius vel illius morbi symptomatum similitudine cum morbo venereo

ſtatim ad miaſma venereum confugiamus, idque pro cauſa morbi venditemus; ſed hiſtoriam morbi rite perluſtrandam, ſingulaque eius momenta perpendenda eſſe puto. Dein hiſtoria praecedens id quoque docet, aegrotos in periculoſiſſimis licet morbis neutiquam deſerendos, multo minus omnem reſtitutionis ſpem abiiciendam eſſe.

Ad curationem morbi, cuius hiſtoria exſtat, quod attinet, punctio perinaei neceſſaria quidem fuiſſet, ad veſicam exonerandam et graviſſimis ſymptomatibus occurrendum; ſed quantis haec operatio prematur difficultatibus, ſatis iam conſtat. Huic magis praefero, quae per anum et inteſtinum rectum inſtituitur. Conſului prius amicorum meorum digniſſimum, celeberrimum SCHMUKER, inter chirurgos exercituum regiorum ſupremum, an faciam, nec ne, quia, quod eam ſaepius iam feliciter praeſtiterit, recordabar. Hic, ut periculum facerem, me adhortatus eſt. Operationem paucis delineabo, ut hac in re minus verſatis ſatisfaciam. Utebar acu triangulari cannulata, (Trois-cars) longitudinis quinque vel ſex pollicum, uti Tab. VI. fig. 4. ſubminiſtrata deſignat, ad formam lunae creſcentis incurvata. In manubrio huius inſtrumenti iuxta canalem patella conſpicitur argentea, duobus foraminulis inſtructa (a. b.), per quae duae faſciae mittuntur; hisce faſciis inſtrumentum peracta operatione abdomini alligatur, et emplaſtris firmius redditur. Acus illa triangularis (Trois-cars) in alveolo occultatur, quam ut rite applicare queas, indicem oleo illitum in anum immitte, veſicam urinariam expanſam explora, eique digiti extremam phalangem impone. Quo facto arripias altera manu inſtrumentum cylindriforme, imponas hoc digito ano intruſo, idque ad digiti ultimam phalangem protrudas, ita tamen, ut huius inſtrumenti apertura, ex qua acus exit, veſicam tangat, deinde acum triangularem per alveolum expellas, veſicam perfores, eamque ope digiti in illam immittas: digito, ano ita inhaerente, inſtrumentum dirigere poteris. Hisce peractis digitum

tum ano immersum exuas; caveas autem, ne Trois-cars excidat. Arripe manu dextra instrumentum tuum, et, quum sinistra Trois-cars ex alveolo suo extraxeris, urinam promanare videbis. Tunc fasciarum et emplastrorum ope alveolus ne excidere queat, ligandus est. Tab. VI. fig. 5.

OBSERVATIO LXIX.

Dn. IOANNIS CHRISTIANI ANTONII THEDEN.

De

Hydrope ovarii, et methodo eum penitus tollendi.

Licebit huic casui problema annectere, an inveniri possit modus aliquis, quo hydrops ovarii penitus tolli queat.

Saepius iam mecum cogitavi, anne detur remedium, quo hydropis ovarii recursum post institutam aquarum evacuationem impedire, atque hoc modo aegram plane in integrum restituere valeamus: delector enim meditationibus speculativis. Huic meditationi plures aegrotae, quibus reiteratis vicibus aquas evacuaveram, et de quibus, quod causa morbi in ovario lateret, certissimis signis convictus eram, ansam praebuere. Inprimis aegrotam huc refero, quae post aquarum evacuationem saepius repetitam animam exspiravit. Obductioni, praesente consiliario aulico et physico KOKIO, Sedinensi, nunc beate defuncto, omni circumspectione institutae interfui, qua, remotis integumentis communibus et musculis abdominalibus, saccum ex tunica tenuissima formatum et aqua expansum peritonaeo incumbere observavi. Originem duxerat ex ovario dextri lateris et ad sinistrum usque sese expandebat. Aquis evacuatis, quae praeternaturaliter mutatae non erant, saccum attraxi, eumque facili opera tam a musculis, quam a peritonaeo, quibuscum in sinistro latere concreverat, liberavi. Saccum ita locatum, ut e latere dextro penderet, digitis meis ad ovarium usque prosequutus sum, quem et hic facillime solvere potui. Quum vero observarem,

quod

quod ovarium induratum sit, saccum, quem altera manu deduxeram, digitis avulsi: qua quidem in re maiori attentione opus non fuit; nam id solummodo consequi volui, ut et cohaerentiam et robur huius sacci membranae compertum haberem. Quoad reliquum peritonaeum quidem aqua depressum, sed integrum deprehendi. Hactenus obductio.

Meditabar, anne eiusmodi sacci plenaria exstirpatione, ut aegrota in integrum restitueretur, efficere et totum ovarium absque sanitatis laesione aufferre queamus? cuius rei possibilitatem ex operationis, quae in animalibus administratur, similitudine deduxi. Observamus enim, quod porcorum castratores, ut sues ad catulos edendos ineptas reddant, regionem inguinalem aperiant, et digito corpus glanduloso-membranosum, nimirum ovaria extrahant, vulnere obsuto suem mittant eique nihil, nisi potum per aliquot dies bibendum exhibeant. Raro accidit, ut sus ita tractata pereat. Cur ne in hominibus eodem felici successu ista operatio institui posset, quo in animalibus peragitur? Iam dudum ego periculum feciſſem, nisi foemina quaedam aegrota, veterculatum consiliis persuasa, mortem subire maluerit, quam huic sese tradere operationi, cui tamen antea iam adsenserat. Quapropter obiit misera, quae vitam adhuc servare potuisset.

Cum aliquando de felici huius operationis eventu cum medicis atque chirurgis conferrem, se in scriptis illustr. de HAEN de castratione, contra celeberrimum MORANDUM directum legisse: Laudandam quidem esse chirurgi intentionem, de eo vero, quin felix rei eventus inde sit exspectandus, valde esse dubitandum, horum quidam referebat. Ego vero obductionibus, quibus interfui, et experimentis in animalibus institutis, tam de huius rei possibilitate quam actualitate edoctus, longe aliter sentio; observetur tamen conveniens diaetae regimen.

Quodsi

Quodſi conſideramus, arteriam diſſectam absque ligatura ſanari poſſe, et haemorrhagiam, quia facile ſiſtatur, non eſſe attendendam, id quod ſaepius iam expertus ſum, magna removetur difficultas.

Ipſam vero operationem ſequenti ratione inſtituerem: Inciſione tanta circumſpectione in regione inguinali facta, ne, diſſectis integumentis communibus ac muſculis abdominalibus, ſaccum, qui hoc in caſu extra peritonaeum conſpicitur, laedam, inciſionem ita dilatarem, ut ad ovarium usque digitis penetrare valerem. Quodſi forſitan arteriam, exceptis vaſis cruralibus, quibus omnino parcendum eſt, diſſecuiſſem, arteriam diſſectam, nunc ſanguinem fundentem, ab adſtante digitis comprimi iuberem, et ſic operari pergerem. Saccum a labiis vulneris ex parte ſeparatum et evacuatum, ab abdomine, in quantum ſe expandit, ſepararem aut attraherem; leviter enim cohaeret cum muſculis abdominalibus, levius adhuc cum peritonaeo. Quo facto, ei e vulnere protracto bombycinum funiculum eiusmodi longitudinis, ut funiculi extrema e vulnere penderent, orbiculi inſtar circumdarem: orbiculum dicto modo formatum ad ovarium usque protruderem, eumque, niſi digitis cedere velit, retractis finibus conſtringerem. Ovarium induratum digitis exſtirpandum tentarem; hoc ſi fieri non poſſet, ei orbiculum circumdarem, et ut deſtrueretur, efficere conarer. Varias quidem hac in re difficultates vincendas eſſe praevideo: nam ſi nimis ampla ad id praeſtandum requireretur apertura, hernia ventralis eſſet metuenda, quam tamen praecavere valeo. Deinde fieri etiam poſſet, ut orbiculum relaxaretur, quod tamen, quamvis ovarii exinanitio, antequam avelli queat, ad diem tertium usque protraheretur, aequali modo conſtringi iuberem. Difficultates quidem et hic praevideo: ſed vir prudens eas facile ſuperat, orbiculum enim urgente neceſſitate modo relaxari, modo adſtringi poſſet; omnium vero optimum iudicarem remedium, ſi ovarii caſtrationem inter operandum inſtitui li-

ceret. Res ipsa prudenti media suppeditabit. Sanguinem extravasatum removere, vulnusque consolidare non est, quod anxie curem.

Haec sunt, quae illustris Academiae Naturae Curiosorum examini subiicere volui, debui.

In medium prolatis, quae ipsemet circa hanc rem meditatus sum, placet nunc evolvere celeberrimum MORANDUM, cuius equidem nullam antea mentionem feci. Etenim chirurgorum gallicorum asserta, quae in parte secunda dissertationum Academiae chirurgiae a pagina 386. usque ad paginam 407. continentur, nec non celeberrimi MORANDI animadversiones, hac de materia legi merentur, qui tamen contra principia anatomica egisse mihi videntur. Quod hydrops ovarii extra peritonaeum generetur, atque saccus, de quo in antecedentibus sermonem feci, peritonaei superficiem occupet, in obductionibus oculis meis usurpavi. Neque ad confirmandam huius rei veritatem mihi desunt testes. Si saccus intra peritonaeum contineatur, hydropem saccatum adesse inficias ire non possum; ovarii autem hydropem ibidem inveniri plane nego. Priori in casu incisionem tumoris, posteriori vero sacci deletionem optimum remedium iudico. Obstant quidem indurationes ex hydrope saccato in longum protracto subortae, nec minus sacci initium ovi gallinacei instar tuba concretum; sed animo non frangor, necesse autem est, ut aegrotae quoad reliquum sint sanae, et hydrops adhuc sit recens. Huius speciei hydrops in morbi principio cognitu facilis est; difficilis in progressu, uti MORANDUS iam monuit. Aegrota, cuius in antecedentibus feci mentionem, nondum per tres annos morbo laboraverat, altera annum, et quod excurrit. In utroque casu saccum supra peritonaeum sub musculis abdominalibus, ab aqua, vesicae, qua bractearii ad diducendum aurum uti solent, instar, extensum observavi. Ovarium autem induratum et in hac etiam regione saccum admodum subtilem deprehendi. Aquae evacuatae,

tae, pellucidae et inodorae erant, quod hydropem recentem indurationibus commemoratis carere, mihi manifestum visum est indicium. Quomodocunque haec res sese habeat, certe persuasus sum, quod scirrhus ovarii hydropis contineat rationem.

Casus, quem celeberrimus le DRAN primo loco adduxit, satis probat, quod scirrhi in suppurationem abierint. Operationem hanc eundem felicem effectum proferre, et sanitatem citius restituere arbitror, si saccus, qui circa abdomen conspicitur, non solum hic, sed etiam in regione ovarii exstirparetur: nam ovarium corruptum in suppurationem una cum parte adhuc residua abiret, et tali modo haec curatio feliciorem, quam evacuatione ope Trois-cars instituta, haberet eventum.

Berolino Noribergam missae die 14. *Augusti* 1772.

OBSERVATIO LXX.

Dn. D. GERVAIS.

De

Felici extractione calculi octo semunciarum pondere, et patiente in integrum restituto.

Anno 1771. die sexto Aprilis ad sartorem quendam, nomine Michael Gros, hic Regiomonti, in platea, sic dicta *Häckergasse*, habitantem vocabar. Annum agebat sexagesimum quintum, et multo abhinc tempore saevissimis doloribus, a calculo vesicae enatis, vexatus fuerat; calculos, pisi maioris vel fabae minoris magnitudinis instar, saepius iam tanta in copia excreverat, ut eorum numerus centum superasset: quae excretio magnis semper coniuncta doloribus, in novissimis praesertim duobus annis contigerat. Attamen vero se esse persuasum affirmabat, quod, praeter minores hos, maiorem adhuc foveret calculum: quos enim sentiret dolores, ex aliquot annis non solum essent adaucti, sed nunc etiam urina

continuo guttatim ſtillante tantos perciperet cruciatus, ut omnes fere noctes inquietas conſumeret. Alvus eſſet obſtructa, et ſi forſitan ſolveretur, vehementiſſimis tam a poſteriori quam ab anteriori parte expoſitus eſſet doloribus; hinc quoque factum eſſet, ut ſaepius iam de vita adimenda ſecum conſtituiſſet, niſi confeſſionarius eum a propoſito eſſet dehortatus. Quam ob rem auxilium meum implorans anxie flagitavit, ut eum, inſtituta lithotomia, quam citiſſime curarem, etſi vitae periculum involveret curatio: ſe enim tranquillo, uti chriſtianum decet, animo mortem ſubire velle profitebatur. Laborabat horrore praeternaturali, febre modo aucta, modo imminuta, totiusque corporis contabeſcentia; urina, quam minima in copia mingebat, erat cruda et ex parte turbida. Omnia haec ex tribus potiſſimum annis, uti referebat, admodum increviſſent, quo tempore a medicaſtro quodam ignorante et pernicioſo, nomine *Sincriſs*, pro tribus circiter thaleris medicamenta emiſſet, quae ex lateribus rubris inter ſe miſtis fuiſſent compoſita. Ego, ut ſtatum aegroti melius cognoſcerem, ſpecillo veſicam exploravi, quo de calculi grandioris ibidem latentis praeſentia certior ſum factus, quem quoque indice in anum immiſſo ſecundum longitudinem in fundo veſicae haerentem obſervavi. Concretus erat, uti mihi viſum fuit, cum fundo veſicae, et ob gravitatem, ne excrementa per inteſtinum rectum excerni poſſent, impediebat. Miſerrimi huius aegroti relatione maxime quidem eram commotus, verumtamen dubitavi, an ob aetatis rationem et corporis debilitatem arduam hancce operationem inſtituere liceat. Sed animo eius forti precibusque indefeſſis, cum potius emori, quam diutius a calculo extorqueri maluerit, incitatus, ut aegri deſiderio, iuvante Deo, ſatisfacerem, mecum conſtitui. Commendavi igitur ſtatim enema, et die ſubſequenti lene laxans e manna, rhabarbaro et ſale ſedlicenſi, quod quoque alvum ſatis expurgavit: porro aegroto aquam ex hordeo paratam, ſcopo relaxante per aliquot tempus uſurpandam

pandam ordinavi, subiuncta diaeta ad suscipiendam curationem congrua. Operationem vero ipsam ob tempestatem et adversam valetudinem aliquot hebdomades differre cogitabam: sed cum aegrotum impatientem reddi viderem, properare debui.

Elegi methodum celeberr. DRANII, quae maiori cum apparatu instituitur, cui Parisiis anno 1741. cum institueret, ipse aliquoties interfueram, eiusque regulas practicas notaveram. Institui autem lithotomiam in hypocausto aegroti non satis amplo d. 13. Maii 1771. praesentibus viris clariss. D. Med. et Professore secundario BÜTTNERO, Doct. med. et chirurgiae ROSCIO, chirurgo castrensi primario Dn. NEU, aliisque pluribus medicinae et chirurgiae studiosis.

Paucis ante curationem diebus venam in brachio secandam curavi, dein vero laxans praescripsi. Die, quae curationem praecessit, vesicam iterum inquisivi, cui praesens erat chirurgus experientissimus, quem modo vocavi NEU, qui primum quidem de calculi praesentia dubitabat, simulac vero digito ano ita intruso, ut specillum vesicae inhaerens attingeret, vesicam ipse exploraverat, se non solum de calculi praesentia esse persuasum, sed in eo quoque mecum convenire confessus est, quod calculus ingentis magnitudinis cum fundo vesicae concretus observaretur. Vesperi aegroto alvum per iniectum clysterem ducendam curavi, quod quoque mane, die scilicet curationis ipso, factum est. Deinde potionem cardiacam suasi, qua aeger ante et ipso curationis momento uteretur. Postquam mensam cum sella inversa, uti methodus haec praescribit, adaptaveram, fasciam scapularem una cum fascia T. composita aegroto adplicandam, eumque super mensam mappa contectam in situ idoneo deponendum mandavi: manus ac pedes armillis membranaceis colligavi, et, ut duo socii robusti eos diducant, praecepi. Aegro sic rite disposito ac firmato conductorem applicavi, iterumque de calculi existentia et ego et quotquot aderant omnes, quibus, ut ipsi

explorarent, permisi, facti sumus certiores. Filius meus, quem ac caeteros de functione sua satis instruxeram, scrotum providissime sursum tenebat, eiusque indices ab utraque loci incidendi parte ita locaveram, ut alter super raphen, alter super marginem ossis ischii quiesceret, cutem intendens. Scalpellum lithotomum ore, conductorem vero manu sinistra super raphen ita, ut respectu corporis aegri angulum rectum formarem, tenui, ne pars rostri conductoris extrema e vesicae cavo procideret, prohibens. Intestinum rectum conductore paululum pressi, et conductoris curvatura indice dextro in perinaeo notata, scalpellum quod ore tenebam, arripui, atque tali ratione incisionem feci, ut immediate infra scrotum integumenta communia cum subiacente pinguedine ad distantiam pollicis bene constituti infra ductoris curvaturam usque inciderem, totiusque sectionis longitudo duobus fere pollicibus aequaret. Quo facto, scalpelli cuspide in sulcum conductoris usque penetravi, et quousque cutis erat incisa, sursum ac deorsum ab interiori parte incipiens vulnus dilatavi; cavebam tamen, ne cuspis scalpelli e sulco aberraret. Adduxi conductorem ad os pubis, nodum vero, quo instructus est, ad latus aegroti dextrum vergebam, ut scalpelli cuspidem paululum removere, et ad rostri finem, ne intestinum rectum inde laederetur, adducere possem. Tunc scalpellum sursum duxi ad mediam et convexam conductoris partem, idque filio, qui scrotum sustinebat, in sulco detinendum commisi; cepi conductorem rostro instructum, a DRANIO inventum, et ad hanc operationem adaptatum, istiusque rostro supra scalpelli cuspidem in sulcum conductoris penetravi, qui in vesica immersus haerebat: extraxi scalpellum, et conductorem ad finem catheteris supra eius canalem in vesicam urinariam immisi, quod, ut factum esset, urina profluens testabatur. Catheterem supra aegroti abdomen statim extraxi, et calculum ductore satis cito tetigi, magis magisque de istius magnitudine convictus. Partem catheteris convexam intestino

stino recto admovi, concavam vero ad protuberantiam ossis ischii vergebam. Comprehendi scalpellum minus, quo DRANIUS ad vulnera amplificanda uti solet, duxi illud supra sulcum conductoris ad vesicam urinariam, ut non solum vulnus dilatarem, sed etiam glandulam prostatam et orificium vesicae discinderem: quae quidem operatio in hoc praesertim casu magni usus est, cum ob calculi magnitudinem, si extraheretur, partium dilaceratio metuenda fuisset. Hoc cum praestitissem, scalpellum minus sepositi, et ductorem canaliculatum (quem Galli Gorgeret vocant) supra conductoris sulcum intrusi; quo intruso conductorem statim extraxi, ac indice dextro iuxta ductorem canaliculatum intravi. Vulnus internum, in quantum fieri poterat, amplificavi; supra ductoris canaliculati sulcum forcipem rectam, mediae magnitudinis in vesicam demisi, a parte inferiori ad superiorem eam urgens; habita tamen circumspectione, ne fundum laederem: extraxi deinde conductorem canaliculatum et forcipe aperta calculum quaesivi et arripui. Applicavi forcipem intestino recto, quia, quod calculus ob propriam gravitatem intra forcipis maxillas caderet, credebam. Cum calculum forcipe tenerem, quatuor manus dextrae digitos inter forcipis ansas interposui ad impediendum, ne calculus, si forsitan mollis esset, rumperetur, eumque extrahere tentavi. Quum vero calculum sese forcipi non rite offerre animadverterem, quod forsitan ope minorum filamentorum cum fundo vesicae concretus sit, suspicabar, quae quoque filamenta post extractionem observavi, (id quod non raro in omnibus istis subiectis accidere videmus, quae maioribus laborant calculis, ubi vesica maiorem crassitiem et duritiem acquirit) ideoque necessarium fore iudicavi, quod calculum forcipe comprehensum huc vel illuc trahendo semicirculum describens, moverem. Movebatur, et nunc sperabam fore, ut eum educere valerem, dum etiam istius apicem, supra vulneris labia intra forcipis ansas protuberantem, conspicerem. Locavi am

partem

partem maxillarum forcipis convexam versus superiorem, et inferiorem vulneris partem, et ita sursum ac deorsum alternatim forcipem trahere coepi; laborem quoque si res ex voto contigisset, quinque minutorum spatio absolvissem: sed cum ita extractionem tentassem, calculus, quem non omni ista circumspectione comprehenderam, ac tum, si durities illius mihi innotuisset, certe feciissem, ex forcipe, et forceps e vulnere elabi coeperunt; quo facto conductorem capitatum vulneri immittere, et calculo iterum reperto, forcipem maiorem supra ductorem canaliculatum eiusque sulcum in vesicam intrudere, atque de novo calculum prehendere necesse fuit; etsi non ita feliciter ac prima vice id mihi contigerat: iam enim secundum latitudinem, ut forcipis ansae nimium quantum a se invicem distarent, eum comprehendi; hinc quoque factum est, ut ingenti calculi magnitudine terrefactus, omnem fere extrahendi spem amiserim. At vero dum calculum e forcipe dimittere constitui, dentes forcipis ita se molliori superiori calculi parti insinuasse percipio, ut ab incepto desistere animum duxerim: hinc nullum aliud mihi supererat refugium, nisi quod forcipem, quantum fieri posset, dilatarem, et mediante ductore capitato in vesicam demisso iteratis ictibus calculum protrudere conarer, quod tandem ex voto accidit. Forcipem maiorem retraxi, et priorem eodem modo, ac antea descripsi, in vesicam misi, et postquam calculum intra forcipis ansas contentum eodem modo ac prima vice rotaveram, scalpello minori denuo vulnus intravi, idque secundum forcipis longitudinem dilatavi. Vulnere dilatato forcipis ansas compressi, et intensis viribus ratione supra descripta, motu nempe reciproco a parte inferiori ad superiorem directo, calculi extractionem molitus sum, quod denique felici successu peragebatur. Per vulnus ductorem capitatum iterum immisi, et an plures adessent calculi perscrutatus sum (nam aequalis erat calculus protractus et superficiebus carebat) nullos vero tetigi.

Neque

Neque vero dubitavi figuram calculi hic apponere. Tab. VI. fig. 6. autem calculum ipsum cum frustulis sub operatione diffractis fig. 7. exhibet.

Sanguis, qui inter operandum larga in quantitate effusus erat, sponte sistebat. Sanguinem coagulatum vulneris labiis adhaerentem fungo, aqua calida et vino imbuto, absersi, ac vulnus linamentis carptis et splenio crasso texi. Vulnere tecto aegrotum, cuius animus operatione feliciter peracta confortatus erat, armillis membranosis liberavi, eumque in lectum lodice duplicata instructum deposui. Quo in situ vulnus turundis quibusdam siccis, filo inter se unitis, et linamentis carptis deligavi, idque speniis oblongis texi. Scroto splenium triangulare spiritu vini camphorato imbutum imposui, et omnia fascia T et scapulari, quas ante curationem iam adplicaveram, firmavi: pedes ac manus quoque constrinxi.

Abdomen, atque in specie regionem pubis, oleo quodam calido, ex oleo hyperici et oleo rosarum camphora impraegnato, illinendam, neque minus pannum asperum herbis resolventibus, in vino et aqua coctis, imbutum, quovis bihorio sub forma cataplasmatis calide adplicandum curavi. Aegrotus cibum desiderans, iusculum e cerevisia, ovis, pane trito et cumino paratum optimo appetitu comedit. Emulsionem refrigerantem omni a meridie trihorio capiendam, et ptisanam ex speciebus pro decocto vulnerario paratam, loco potus ordinarii praescripsi.

Prima nocte urina per vulnus large effluxit, aeger tamen bene dormivit, ac nulla febris, nullus circa abdomen et vesicam urinariam tumor, nulla testiculorum et labiorum vulneris intumescentia observabatur.

Die sequenti 14. Maii vulnus simplici unguento digestivo deligavi, quo linamentum carptum imbueram, turundas reliqui, quia, ne sanguis promanaret, verebar.

Die 15. Maii febricula supervenit, et exiguam noctis praecedentis partem dormiendo patiens consumsit. Turundas inter deligandum solutas deprehendi, et vulnus, cuius margines erant tumefacti, pus gignere coepit. Postquam omnia unguento digerente deligaveram, inunctiones et fomentationes abdomini et scroto calide applicandas continuare suasi. Per diem satis bene sese habuit, parum edit, pluresque horas dormivit.

Die 16. Maii nocte tranquilla et somno quieto fruebatur. Aderant quidem motus quidam febriles, sed mitiori in gradu. Aegrotus hilari erat fronte, vulneris suppuratio rite progrediebatur, et sanguinis grumosi fistula in dies diesque separabantur. Urina copiose promanavit, et aegrotus neque circa vesicam urinariam, neque circa abdomen, neque circa scrotum, intumescentiam vel dolorem sensit.

Die 17. Maii eodem modo, ac die antecedenti, sese gessit aeger. Adplicavi ductorem foeminam, eumque per vulnus in vesicam immisi; quo mediante decoctum ex hordeo melle rosarum edulcoratum, tam ad vesicam mundificandam, quam ad suppurationem sublevandam inieci. Decoctum profluens pure et sabulo erat remixtum.

Die 18 Maii, die post curationem quinto, horis antemeridianis itidem bene se habuit. Iniectiones et deligationes, quibus heri usus fueram, et hodie applicavi. Inter prandendum cibos maiori in copia ingurgitaverat: hinc factum est, ut horis pomeridianis magno horrore, posteaque ingenti aestu fuerit correptus. Aestus per totam noctem duravit, ac somnum inquietum et pavoribus interruptum reddidit; etsi medicamenta refrigerantia statim adhibuerim. Hactenus ab ipso curationis die alvus fuerat clausa, ideoque die sexto clysterem applicandum curavi, qui alvum copiose duxit. Vulnus bene constitutum erat, et quod exiit in pus vertebatur. Iniectionem, quia vulnus dolebat, per urethram applicavi, quae tamen e vulneris cavo prodiit. Vulnus more consueto

texi,

texi, et deligavi, neque minus usum remediorum tam internorum quam externorum continuavi. Noctem a sexto ad septimum usque diem admodum inquietam absolvit aeger, sed alvo una vice expurgata febris remittebat. Diaetam strictissime observavit, et nihil praeter iuscula e carne gallinacea et vitulina comedit. Vulnus more saepius iam commemorato texi, atque decoctum ob vulneris dolorem per urethram iterum inieci.

Die post curationem octavo d. 21. Maii quieverat, paululumque dormiverat. Totum diem satis hilaris peregit, et quamvis adhuc doleret, inieci tamen per vulnus: quoad deligationem vero nihil mutavi.

Die post curationem nono d. 22. Maii noctem dormiendo optime absolvit, praetereaque aliquot urinae guttulas per urethram excrevit. Iniectionem intermisi; deligationem vero consueto more institui. Interdiu bene se gessit, versus vesperam vesicam bubulam, quam peni adplicaveram, urina impletam inveni; hanc tamen se inscio excreverat.

Pergebat aeger die decimo bene se habere. Urina copiose per urethram, sparsim per vulnus effluebat, inunctiones vero et fomentationes abdomini applicandas omisi, scrotoque linamentum carptum spiritu camphorato madefactum imposui.

Die post curationem undecimo aeger hilaris fuit, cum appetitu edit et vitrum vino impletum ebibit. Vulnus adparatu sicco deligavi. Urina tam via ordinaria, quam e vulneris apertura exiit.

Die duodecimo febrem satis vehementem observavi. Suspicatus, quod aeger errorem edendo aut bibendo admiserit, incidentia cum absorbentibus praescripsi. Die vero subsequenti, cum diarrhoeam supervenire observarem, rhabarbarum cum absorbentibus in refracta dosi mane et vesperi sumendum ordinavi, quo facto morbus cessavit, et aeger a die in diem convalescere coepit. Quum autem hebdomade quar-

ta nondum finita, aeger circa urinae excretionem impedimenta quaedam sentiret, specillum in vesicam immittere studui: verum neque hoc, neque iniectionem adplicare poteram. Verebar, ne cicatrix vulnere consolidato enata urethram clauserit, vel quod magis dolendum fuisset, quod urethra concreverit, quia urina ex angusto vulneris cavo et ne gutula quidem ex urethra promanabat. Confiteor, quod animus meus inde sit fractus: sed ad candelas confugi, quas adplicandas, earumque volumen quotidie augendum curavi; his quotidie ultro penetravi, usque dum in vesicam perveni. Candelas vesicae immissas reliqui, donec vel ob ingratam aegroti sensationem inde excitatam, vel ob urinae profluentis irritationem, extrahere coactus sum: nam urina per urethram exire coepit. Inchoata sexta hebdomade vulnus erat consolidatum, quo consolidato candelas deposui. Quamvis aegrotus in integrum nunc esset restitutus, tamen ut aeri libero se exponeret nondum permisi. Praeterlapsis vero octo post peractam consolidationem diebus voto annui, ut inchoante hebdomade septima templum visitare, atque Deo pro recuperata sanitate gratias agere queat. Me quoque tunc temporis visitavit, mihique pro studio et labore, neque minus pro omni officiorum genere, quo illum sublevaveram, summas egit gratias. Cum autem ex eo tempore quotidie exiret, femur sinistrum supra modum intumefactum est, una cum pede sinistro, suasi laxantia, et diaphoretica, interdixi illi omni motu, et ut per dies aliquot in lecto conquiesceret, commendavi: quo praestito, tumor decrescere coepit, atque mox prorsus evanuit. Iam optima fruitur valetudine, negotia sua exercet, corpus firmat, et vires recuperat. Saepius mihi nunc contingit, ut illi occuram. Dabam Regiomonti d. 24. Dec. 1771.

Berolino Noribergam missa d. 14. Augusti 1772.

OBSER-

OBSERVATIO LXXI.

Dn. Lic. IOANNIS FRIDERICI CONSBRVCH.

De

Asthmate convulsivo, variis symptomatibus et inprimis oesophagi spasmo stipato, ac de insigni cuiusdam vaporis medicati, aaversus hanc gulae afflictionem efficacia.

Femina quinquaginta quinque annorum, laxioris corporis habitus, et iam dudum spirandi difficultate infestata, ex compluribus annis, per hyemem et catarrhis, et vagis artuum doloribus affligebatur, novissima autem hyeme ab iis fere immunis permansit. Tum temporis vero oedematosus tumor in pedibus ipsi est enatus, qui tamen, ut erat exiguus, laxante quodam remedio brevi tollebatur. Die septimo Maii, eoque iam in vesperam flexo, morbus ab externorum frigore, ac ingenti capitis imbecillitate incepit, vultus, qualis hominis est emortui, foedus ac pallens apparuit, pulsus creber fuit et parvus, aegrota tamen praesentes audiebat, videbat atque agnoscebat. Dein, et vehemens cordis palpitatio, et gravissimum asthma, a spasmodica pulmonum et septi transversi tensione oriundum, supervenerunt. Cum igitur verendum esset, ne gravis anhelatio feminam praefocatione occideret, protinus aliquid sanguinis e pede mittendum curavi. Id quidem auxilium mali vim infringebat, sed excitati forte, liquore cornu cervi succinato, cum nausea deglutito, pituitosi vomitus, paroxysmum discussserunt. Afflictio haec semihora circiter finiebatur, leviori tamen accessione eodem vespere aliquoties redeunte. Per noctem pulsus plenior et leves sudores se ostendebant. Postero mane mitis apparuit rerum facies, at vesperi pervicax morbus novos insultus minari videbatur. Insequentibus diebus haud insolitum erat, circa idem tempus, leviores exacerbationes observare, exiguo quodam horrore eas denunciante. Pulsus vario modo a suae na-

turae lege aberrabat, at inaequalis semper erat, vel languidus et tardus, vel parvus et celer, siquidem horum aliquis, tum novam accessionem indicare, tum simul cum ea adesse consuevit. Ego vero in resolventibus et evacuantibus medicamentis, opportunum huic morbo auxilium fore existimavi, neque tamen ea negligere volui, quae spasmis mederi, vel certe illos a superioribus partibus deducere possent. Quapropter dedi praecipue spiritum salis ammoniaci anisatum, oxymel squilliticum, tartarum tartarisatum, radicem ari et sulphur auratum, non omissis laxantibus, vesicatoriis atque clysmatibus. Quum autem his omnibus morbus nondum in melius verteretur, et aegrotae tamen is frequenter quieta tempora praestaret, quippe vesperi tantum redire solens, cum die decimo sexto Maii, cortice peruviano sum aggressus, cuius alternis vicibus decoctum, et extractum praebui. Atque id remedium, ad cohibendos morbi impetus, multum valere videbatur, cum isti definitis temporibus non redirent, sed matutinis horis, et mitiorem exhiberent indolem. Tametsi haec securitatem polliceri videbantur, tamen spes nos fefellit. Nimirum iam die vigesimo Maii, sub continuato corticis usu, vespere saevissimarum exacerbationum una aegram invasit. Ea cordis palpitationes nullas, vel certe exiguas ostendebat, quas bona femina maiores exoptavit, quoniam alias cordis motu admodum aucto, et calor ad extrema facilius redibat, et paroxysmus citius solvebatur. Illud quoque scire licet, anhelationem in ingentibus exacerbationibus usque adeo molestam fuisse, ut aegrota sedendo niteretur ad trahendum spiritum. Praeter haec magnam nunc attentionem exigebat vehemens oesophagi spasmus. Nempe in eius superiore parte, infra pharyngem tamen, cibis et potulentis impedimentum obiiciebatur, quo demum superato, ingesta illa in regione subsistebant, ubi alimentaris fistula proprium transversi septi ostium subit. Ibidem dolor versabatur, omniaque retinebantur usque eo, dum aegra, inter validos ructus,

ista

ista ad ventriculum descendere sentiret. Atque hoc potulentis citius contigit, quam cibis, utpote qui saepius ultra horam, sub anguſtiis hisce, inhaerebant. Quemadmodum autem frigidus potus, augens videlicet gulae spasmum, magis inibi retinebatur, sic calidus, strictas fibras demulcens, facilius descendebat. Tum temporis super suras cantharides applicabantur, neque alienum videbatur, doloris regionem apto quodam unguento illinere, impoſito dein cataplasmate ex herbis scordii, absinthii, meliloti, floribusque chamomillae vulgaris, cum farina in lacte coctis. Consultus etiam celeberrimus quidam Archiater, radicem squillae, valerianae sylveſtris, sulphur auratum tertiae praecipitationis, ac mercurium dulcem, commendavit, quae dein aegrota, in pulverem trita, accipere voluit. Ea vero, ut erat in capiendis remediis faſtidii delicatiſſimi, devorato exiguo pulviſculo, vehementiſſimis ructibus, et crebro ad vomitum niſu divexari coepit, quapropter et dolor in inferiori gulae parte, et spasmus huius tubi intendebantur. Inſequente nocte ardens dolor, conſueto inhaerens loco, vehemensque calor urgebant, cum pulſu celeri et pleno. Iam itaque morbus aegrotam non amplius trahere, ſed potius praecipitare videbatur, ſiquidem nihil propemodum aeque ſuſpicari licebat, atque gulae in dolente inferiori parte inflammationem. Igitur grata mixtura temperans eſt propinata. Poſtero mane febris multum remiſit, ſed levioris asthmatis invaſiones aliquoties in conſpectum veniebant. Dolenti loco, ex conſilio celeberrimi Archiatri, linimentum affricabatur, quod habebat ſpiritus ſalis ammoniaci urinoſi, oleique amygdalarum dulcium aa. ʒj. eſſentiae caſtorei ʒß. camphorae ʒj. veſperique clyſma ex ſpeciebus emollientibus et carminativis eſt adhibitum, neque id facile proxime inſequentibus diebus fuit intermiſſum. Per noctem febris mitior erat, ſed gulae spasmus ingraveſcebat. Quum autem ſpes, per interna remedia opem ferendi, longius remota eſſet, quandoquidem aegrota, et a temperante mix-

tura

tura dolorem intendi, conquerebatur, e re fore existimavi, tum mucum oesophago inhaerentem resolvere, tum maxime strictas eiusdem fibras laxare. Protinus igitur species cataplasmati destinatas, vel cum lacte et aqua coqui, vel, quod magis opportunum videbatur, speciebus liquores illos ferventes affundi iussi, additis prius recentibus salviae foliis. Hoc facto auctor fui, ut femina, per impositum vasi infundibulum, calidum in se traheret vaporem. Primo quidem aegrota malum ea re augeri sibi persuadebat, at brevi post, se iam levamen sentire, laeta asseruit. Nunc ipsa identidem vaporem petebat, neque sane spe sua frustrata est, eodem enim die, sub frequente vaporis usu, gulae constrictio multum est mitigata. A vigesimo secundo Maii ad vigesimum quartum usque, quavis vespera levis exacerbatio apparuit. Iisdem diebus pulsus plus roboris exhibebat, cutis fere continue sudore irrorabatur, et urina, alias utplurimum pallida, fusca erat. Praeter haec multum muci est exscreatum, atque e pedum ulceribus, cantharidibus excitatis, pus ubertim promanavit. Interim et per clysmata haud parum mucosi excrementi, dolorem in ano excitantis, educebatur. Praecipue vero nosse oportet, die vigesimo tertio Maii, quam plurimas rubrae purpurae pustulas, in corpore atque artubus esse observatas. Deinde, cum deglutitio, continuato vapore multum allevata, id facile permitteret, interposito aliquoties laxante, ex communi consilio mixtura propinata est, quae inprimis extractum valerianae sylvestris, et kermes minerale, continebat. Die 31. Maii et die 6. Iunii iterum capitis debilitas, et asthma manifestabantur, nunquam tamen ad pristinam evehebantur vehementiam. Cum autem nervorum imbecillitas, pravus corporis habitus, et denuo, conspectui se obiiciens, pedum oedema, roborantia exigerent medicamenta, corticem peruvianum dedimus, et praeparata martialia. Circa id tempus multum pituitae per nares stillabat, id quod capiti profuit. Atque ita aegrota ad meliorem rediit valetudinem, pedum-

que

que oedema disparuit, capitis tamen debilitas nondum omni ex parte est sublata, et ingestis adhuc in inferiori gulae regione subinde leve aliquod impedimentum obvertitur. Quoties etiam femina in templo cantum, ac organi pnevmatici sonum audit, toties spiritus quadam difficultate et maiori imbecillitate capitis afficitur. Idcirco capiti sacculus impositus est, aromaticis herbis repletus, et corticis peruviani usus, ipsi in roborandis nervis valde proficuus, adhucdum continuatur.

Scholium.

Spasmodicae, tum gulae, tum pulmonum et septi transversi tensiones, ab acrimonia nervos harum partium irritante, ut mihi videtur, excitatae sunt. Nimirum alias per hyemem catarrhi ac articulorum dolores aegrotam frequenter tentare consueverunt, quod vero, quo minus noviſſima hyeme accidit, eo magis mucosi et acres humores in corpore potuerunt accumulari. Immo sub ipso morbo, et purpura rubra, et mucus per clysmata evocatus, de acrimonia ista testabantur. Ex pravo autem corporis habitu, atque oedematosis pedum tumoribus, vel ante morbum, vel in eius decremento observatis, de thoracis hydrope mihi nata est suspicio, quam etiam augebat ipsum asthma convulsivum. Nam hoc genus morbi, ut omnis causa, quae impedire valet promptam exhalantis liquidi per venas resorptionem, hydropem pectoris non tantum augere, sed et generare potest. Certe in gravioribus asthmaticis paroxysmis, neque cor dextrum sanguinem per constrictum pulmonem pellere, neque venae cavae se evacuare possunt, quapropter omnes venae admodum repletae turgent, hinc et venae lymphaticae resorptam lympham tradere nequeunt venis sanguiferis, dum interim arteriae exhalare pergunt. Ita multum lymphae in pectoris cavis colligetur. Quaedam vero symptomata, cordis, maiorumve vasorum polypum denunciare videbantur,

inprimis cordis palpitatio ac mira pulsuum inconstantia, et quamvis pulsus intermittens nunquam deprehenderetur, potuisset tamen, vel absque eo, polypus subesse. a) Quemadmodum autem in arguendis hydrope pectoris, et cordis, aut maiorum vasorum polypis, coniecturis abundamus, sic notarum haud fallacium inopia premimur. Deglutitionis quaedam molestia feminae iam per complures annos non fuit insuetata, siquidem frequenter accidit, ut omne, quod avide deglutiebat, sive liquidum esset, sive solidum, in ista inferiori gulae regione parumper subsisteret. Igitur dudum metus esse potuit, ne ibidem alimentaris fistula, scirrhoso aliquo tumore in angustias compelleretur. Porro, urgente asthmate convulsivo, septum transversum vehementi spasmo afficiebatur, idcirco tum distentus simul musculus eius inferior, qui scilicet oesophagum per proprium ostium transmittit, deglutitionis difficultatem valuit inaugere. Denique, quod ad vaporem attinet, virtus eius adversus hanc gulae afflictionem tam aperta est, ut nulla egeat demonstratione. Æque forsan impugnando huic malo vel ebullientis aquae vapor conveniret, nisi tamen aegrotans simplici remedio omnem deroget fidem. Enimvero remedia, parata vulgo, inventu facilia et sine impendio, gravioribus casibus efficacius saepe opitulantur, quibusvis aliis, ex multarum rerum congerie operose compositis. Artis etiam principes, HIPPOCRATES et SYDENHAMUS, pauca, et fere simplicia morbis oppoſuere auxilia.

Vayhinga Noribergam missa die 26. Augusti 1772.

OBSER-

a) v. celeberrimi MAUCHARTI Dissertatio de pulsu intermittente et de crepitante. §. 19. 20.

OBSERVATIO LXXII.

Dn.D. CHRISTIANI RVDOLPHI HANNES.

De

Insitione variolarum in urbe patria Vesalienſi tentata, expoſita per epiſtolam

AD PRAESIDEM ACADEMIAE Dn. D. FERD. IACOBVM BAIERVM.

Diu eſt, Vir illuſtris, cum coepi optare, ut mihi contingeret, de pretio inoculationis variolarum mea ipſius experientia convinci. Noti enim mihi erant propugnatores, noti etiam oppugnatores eius. Utriusque vero partis ſcriptis perlectis, argumentorumque pondere mea trutina examinato, me adiunxeram illis medicis, qui, inoculationem illam debitis laudibus proſequentes, credunt, eius opera periculum funeſtiſſimi, atque univerſum populum male vaſtantis morbi recte depelli poſſe. Sed validiſſimum ad perſuaſionem argumentum mihi deerat adhuc, experientia propria. Quam vero ut aut acquirerem, aut ſaltem acquirere ſtuderem, cauſam et occaſionem obtulit Collegium Medicum provinciale Clivienſe. Quod quidem literis ſuis publicis mihi aliisque medicis practicis declaravit, ſe valde optare, ut commoda commemoratae inoculationis variolarum fierent in populum communiora. Simul, quia experimenta commodiſſime poſſunt inſtitui in alumnis orphanotropheorum aut brephotropheorum, idem Collegium Magiſtratibus auctor fuit, ut medicis in commemorata re quocunque modo adiumento eſſent. Quod melior poteſtas experientiae propriae mihi fieri non poterat, non ceſſavi, de propoſito meo ampliſſimum Magiſtratum certiorem facere. Qui nec ignorari velim, quam facilem, ſedulum et officioſum ſe in hac re praebuerit, et quam nihil mihi recuſaverit eorum, quae opus erant, et aliquid conferre poterant ad bonam inoculandorum puerorum aut puellarum curationem.

Conclave, quod mihi in brephotropheo concedebatur, erat amplum, spatiosum et in quo aer libere meare posset. Siquidem etiam in fenestris data opera facta spiracula aderant, per quae alias flagella palmitum accelerandi incrementi et maturationis uvarum causa introflecti solebant. Una ianuarum huius conclavis ducebat in diaetam aliquam parvam, paulo altiori solo et contiguam, velut conclave illud magnum, satis amoeno horto. Haec usui esse poterat ad afferendam pueris inoculandis aliquam ex varietate commorationis et prospectu contigui horti oblectationem. Quae res quamvis exigua videri possit, tamen ad curandam valetudinem non est nullius momenti, siquidem in hac causa multum interest, ut, quantum fieri potest, curetur, ut hominis aegroti adiuvetur salubris aliqua animi serenitas.

Sed una oboriebatur difficultas. In huius loci brephotropheis ante aliquot annos variolae grassatae erant. Plurimi alumnorum eo tempore iis correpti fuerant, in quorum aliquorum facie adhuc vestigia conspicua erant. Quatuor pueri et una puella dicebantur immunes mansisse, attamen tantum ex opinione, sicuti nec ipse ex ullis notis fiduciam aliquam veritatis capere poteram. Quae vero ambiguitas me non deterrebat, quominus ipsos illos quinque alumnos ad inoculationem designarem. Puerorum quidem natu maximus duodeviginti annos natus erat, secundus vero tredecim, tertius undecim, quartus novem et puella septem annos.

Nimis severa praeparatio inoculandorum valet commodum inoculationis deprimere. Id aiunt magni medici, et confirmat experientia, sicut ipse scio, certum quendam medicum ex hac causa inoculationem fefellisse, nullas apparuisse variolas. Celeb. GATTI adeo praeparationem supervacaneam et noxiam pronunciare non dubitat. Existimat, bona valetudine praeditos non esse praeparandos, at vero medicamentis antea sanandos et ad inoculationem parandos illos homi-

nes

nes esse, qui valent male a). Huic sententiae assentitur praeter alios cl. LOCHERUS b), et nuperrime, qui GATTEII commentationem, sermone gallico scriptam, lingua teutonica interpretatus est, cl. WAGLERUS. Praeparationem vero non omnino omnem praetermittendam et supervacaneam ducendam, iudicat noviſſimus de inoculatione scriptor cel. ACKERMANNUS c). Ita iudicarunt alii ante eum, atque etiam iudicabunt ita adhuc. Quibus ego equidem me libenter adiungo. Cautionem quidem illam, ut caveretur nimis scrupulosa praeparatio, mihi sanciebam tanquam legem. Ei destinabam tantum sex dies. Quo tempore commemoratis illis quinque alumnis bis dedi sumendum, pro leni eccoprotico laxante, resolutum in aqua electuarium lenitivum Londinense. Vesperis instituebantur pediluvia, et praebebantur in alimentum diluti cibi lactei atque alternis diebus iusculum gallinaceum, vitata vero cautiſſime ipsa quacunque carne.

Iam quod variolae plures domos obsidere coeperant, non putabam ad inoculationem mihi materiam defuturam. Sed tamen utique cum hominum praeiudiciis luctandum erat. Quorum stoliditas *medicus*, inquit, *aggreditur magiam exercere, idque agit, ut proborum hominum liberis utatur, ut iis alios occidat.* Interea dum talibus dicteriis aures patere debebant, hoc quidem inopinatiſſime accidit, ut adeo guttulam sordidi puris de variolis sui, variolis correpti, infantis, donare recusaret ipsius primarii chirurgi urbici uxor. Tam acre hoc tempore in hac urbe erat odium inoculationis. Demum opera peritiſſimi chirurgi legionarii Domini GEITH, amici mei, factum est, ut mihi fieret puris varioloſi copia, collecta ex variolis decumbentis in nosocomio militari militis. Quare in-

a) Nouvelles reflexions sur la pratique de l'inoculation. 1767.

b) Continuatio altera experimentorum de inoculatione variolarum, Vindobonae 1760.

c) Commentatio epistolaris de insitione variolarum, pag. 31.

oculationis actus susceptus et perpetratus est. In puero minimo et puella curabam, ut imbutus recenti pure varioloso scalpellus in brachio sinistro duceretur oblique inter epidermidem et cutem, et digitus eo consilio in cuspidem scalpelli imprimeretur, ut pus inter cutem et epidermidem haerens remaneret. Cuius absterso etiam fasciola impediebatur. In ceteris tribus pueris in brachio sinistro factae sunt duae, non profundae, et vix quinque lineas longae incisurae. In singulis earum imponebantur bina, recenti pure varioloso imbuta, fila gossypina trilicia, et ut ne fila insitionalia facile destringi possent, vulnera tegebantur linteo carpto et emplastro aliquo glutinante. Duobus diebus post, filis his sublatis, vulnera obligata sunt unguento digestivo et operta novo emplastro glutinante. Operationem perpetrabat amicus meus, chirurgus legionarius peritissimus Dominus BINGERT. Iam postridie perpetratae inoculationis mihi confirmabant cognati duorum puerorum et puellae, illos variolis naturalibus vere perfunctos esse, sicut paucis diebus post de puero tertio mihi idem nunciabatur. Quod ad puerum natu maximum attinet, eius soror mihi declarabat, se quidem non satis certo scire, suus frater variolas habuerit, an non, se vero sibi videri ex parentibus suis audivisse, eum tantum valde paucas habuisse. Visitabam hos alumnos quotidie bis, atque, si id mea mihi negotia permitterent, etiam ter. Oculis meis ne minima quidem mutatio offerebatur. Vulnera coalescebant non recrudescentia, neque variolae prodibant ullae.

Puerum natu maximum multis persuasionibus atque etiam donis pellexi, ut subiiceret se inoculationi iteratae. Interponebam vero moram trium hebdomadum, dum hanc iterationem perpetrarem. Neque materiae purulentae copia constituto tempore mihi erat difficilis. Nactus sum potestatem eam colligendi in puella aliqua iudaica, ad cuius a parentibus vocatus eram curationem. Cuius cum pater ad fordidum illud donum puris difficilis esset, mater id facile concessit

ceſſit. In brachio ſiniſtro applicavi veſicatorium, quod poſtridie mane veſicam effecerat. Tum diſciſſa veſica, defudi in nudatam epidermide cutem guttam, collectae paucis minutis ante ex puella illa iudaica, materiae purulentae. Quem locum operui goſſypio, itidem pure illo varioloſo large imbuto. Applicata vero ſimul faſciola impedivi, quominus dimoveri et excidere poſſet. In brachio dextro feci inciſuras duas, in quarum altera poſui imbutum recenti pure varioloſo filum laneum triplicatum. In altera ſimile poſui filum, eo tantum differens, quod hoc ex ſuperiori operatione reſiduum manſerat. Qua in re aliquo modo imitatus ſum methodum illuſtris SCHULZENHEIMII, eum morem ſervantis, ut tria fila imponat, quorum ſingula imbuta ſint materia purulenta varioloſorum diverſorum, eo quidem conſilio, ut, ſi forte unum fallat, tamen alia illa fila efficaciam exerceant d). In ceteris egi more conſueto. Nihilominus omnis haec operatio fuit irrita. Nam nullae conſequebantur variolae. Facile, Vir illuſtris, cogitabis, hoc eventum, quod in publicum non poterat obſcurum manere, opinioni inoculationis variolarum non attuliſſe commodum.

Sed vix pauci interceſſerant dies, cum mihi affertur optima occaſio faciendi experimenti novi. Praefectus quidam praeſidii huius urbis ordinis ſuperioris me interrogavit, quid de inoculatione ego ſentirem. Nolim diffiteri, fallax illud ſuperius experimentum mihi attuliſſe aliquantum timiditatis. Magnus ille WERLHOFIUS longe ab eo aberat, ut inoculationem reiiceret. Laudat eius pretium et dignitatem. Nihilominus ſimul fatetur, ſe nunquam adhuc eam ſuaſiſſe, et ſe nec unquam diſſuaſurum eſſe e). Cuius quidem viri confeſſio in hoc tempore animum meum recte ſubibat. Sicut

mihi

d) Abhandlungen der Königl. Schwediſchen Akademie der Wiſſenſchaften fürs Jahr 1755.

e) De variolis et anthracibus pag. 18.

mihi mirum quantum placuit, et in posterum placebit ea moderatio et modestia, qua celeb. ACKERMANNUS bonam, a se ipso feliciter exercitae, inoculationis causam defendit. Damnat eius in nimium auctam laudem, indignans vero etiam ludibriosam eius quorundam medicorum vituperationem f).

Affectare et urgere inoculationem duco indignum medici practici persona. Apud virum illum, praefectum militarem supra commemoratum, inoculationem nolebam dedignari, sicut nec id poteram, sed nec eum cupiebam persuadere. Mihi notum erat eius studium atque cultura bonorum scriptorum. Quare ei dedi legendas elegantes epistolas celeberrimi HENSLERI. Vix has perlegerat, cum me rogat, ut suum hoc adhuc tempore filium unicum suasque filias duas ad inoculationem praepararem. Filius erat undecim annorum, filiarum natu maior decem, minor annorum quinque. Non interposui multum morae. In praesentia vero usus sum praesertim pilulis illustris ROSENSTEINII, compositis ex calomele, camphora, extracto aloes et gummi guaiaci, quas sumendas dedi ex ipsius auctoris formula. Omnibus vesperis commendavi pediluvia fieri, interdicens adolescentibus esu cuiuscunque carnis et operis pinguis pistorii, praescribens diaetam vegetabilem, permittensque tantummodo alternis diebus tenue iusculum carneum. Erat mihi quidem adhuc copia materiae purulentae, sed cupiebam posse uti pure recenti. Quatuordecim dies interceserunt, dum mihi talis quidem puris copia fieret. Correpta interea variolis erat puella quaedam, ad quam a parentibus medicus vocatus eram. Cuius variolae, sicut erant melioris notae, ita valde large suppurabant. Rogati parentes, ut mihi pus colligendi facerent potestatem, id mihi animo minime stulte rigido facile concesserunt. Quare aliquo tempore matutino discissarum pustularum pure imbui filum trilix longum, quod in tot partes dissecare possem, quot

mihi

f) Loc. cit.

mihi ad ſuſcipiendam inoculationem opus eſſe poſſent. Itaque ipſa operatio fiebat dimidia hora poſt a chirurgo legionario DUBRO. In unoquoque adoleſcente, factis in brachio ſiniſtro more conſueto binis inciſuris, in ſingulas inciſuras applicatum eſt triplicatum filum, pure recenti imbutum, eoque facto locus vulneris, ſicut in ſuperioribus factum fuerat, obligatus. Obſervavi in hoc actu, ſicut obſervaveram in ſuperioribus pueris, cautionem illam, ut adoleſcentuli aut adoleſcentulae ſudarium naribus et ori obmoverent, eo conſilio, ut ne effluvia materiae purulentae per has vias hauſta in ſanguinem permearent, et hoc modo variolas efficerent. Primis quatuor noctibus adoleſcentes omnes tres non parum quiete dormiverunt. Die ſecundo ſenſerunt aliquid exigui doloris in vulneribus, quorum labia aliquantum erant inflammata. Die tertio, filis ſublatis, vulnera obligata ſunt unguento digeſtivo et emplaſtro glutinante. Tum aliquanto plus doluerunt, quam pridie, ſicut etiam labia vulnerum erant aliquanto magis inflammata. Praeſertim in adoleſcente filio conſpicuum erat aliquantum ſuppurationis; ſed in filiabus videbantur die quarto vulnerà coalitura, ſiquidem eorum apertura incipiebat multo anguſtior fieri, quam diebus ſuperioribus. Quo eodem die vulnera filii vix a ſuperiore die differebant. Die quinto mutatio inſignis in eorum nullo facta. Quae vero tanto inſignior facta die ſexto. Adoleſcens filius tum conqueri coepit de acri et pungente dolore in vulneribus, ſentire ſimul incipiens gravitatem capitis, languorem membrorum, aliquid cephalalgiae et vertiginis. Alvus, quae primis poſt inoculationem diebus fuerat ex habitu ſanitatis, abibat in diarrhoeam. Accedebat aliquid horroris alſioſi et doloris in tergo. Oculi rubuerunt, pulſus arteriarum factus celerior et duriuſculus. Inoculatus valde formidabat venaeſectionem, quam tamen libenter fieri volebam. Sumta, quam praeſcripſeram, emulſione refrigerante, uſus eſt praeter opinionem meam nocte non parum quieta. Etiam filia

maior sensit dolorem acriorem, siquidem etiam labia vulnerum magis inflammata erant. Algor et aestus alternaverunt, pulsus acceleratus est, et secuta nox inquieta. In adolescentula natu minori mutatio contigit similis, quamvis etiam utetetur bene quieta nocte. Die septimo omnium trium febris invaluit, in adolescente vero filio orta insuper libido vomendi. Alvus, quae pridie cita erat, nunc iterum naturali similis. Filia natu maior aliquantum sanguinabat e naribus. Pediluvium, compositum ex aqua et lacte, aliquot vesperis omissum fuerat; id vero in praesentia et posteris vesperis in usum revocabatur, sumta simul ab omnibus tribus emulsione illa refrigerante. Subsequente nocte omnes tres dormiverunt valde inquiete. Die octavo sensit adolescens filius ustionem et pressionem in abdomine. Quare iniectus est clyster ex aqua et melle, qui effecit desurrectiones duas. Abdomen fuit liberatum, et pulsus, cuius celeritas adhuc increverat, factus talis, qualis fuerat pridie. Secuta est nox quieta. In adolescentulis filiabus febris intentior facta erat, et somnus valde difficilis. Quarum natu minor etiam prodidit aliquid delirii. Die nono adolescentis filii febris aucta est. Obvenerunt novi dolores capitis et artuum. Hoc die videbantur vulnera ampliora fieri et paulo magis suppurare. Venerunt in conspectum meum aliquot rubra punctula faciei, quae versus vesperam etiam magis conspicua fiebant. Ortam narium haemorrhagiam secuta est quieta nox. In adolescentulis filiabus deprehendi febrem multum imminutam, in earumque facie sub vesperam mihi videbar conspicari eruptionem similem, sicut etiam deprehendere in vulneribus ampliatis suppurationem paulo largiorem. Sed et hae subsequente nocte quiete dormiverunt. Die decimo, rubris illis punctulis in omnibus tribus valde ampliatis, nihil iam dubitavi, quin eae verae variolae futurae essent. Sub vesperam vero similia punctula etiam in aliis partibus corporis deprehensa sunt. Febris omnium trium erat valde lenis. Vulnera, quae quotidie novo

un-

unguento digeſtivo obligabantur, largius ſuppurabant, eorumque margines videbantur minus rubere, et minus tumere. Filius et filia maior uſi ſunt ſomno ſubſequentis noctis valde quieto, filia vero minor ſomno, mixto levibus deliriis. Die undecimo in adoleſcente filio rurſus orta ſanguinatio narium, quo eodem die febris fuit exigua, ſubſequente nocte quieta. A filia maiori febris diſceſſerat. Quae, poſtquam aliquantum ſanguinis e naribus manaviſſet, uſa eſt ſomno ſubſequentis noctis valde quieto. Etiam filia minor, ab omni febri immunis, ſubſequente nocte ſatis quiete dormivit. In omnium trium faciebus variolae magis magisque turgebant, quae eaedem in ceteris partibus corporis magis conſpicuae fiebant, ita ut apud filiam minorem in vulnerum confiniis ſex, apud filiam maiorem et filium pauciores ſe oculis meis offerrent. Die duodecimo in filiabus, ſicut pridie, pulſus erat ordinarius, in filio vero aliquanto celerior, quam pro habitu ſanitatis. Hic conquerebatur de doloribus aliquibus faucium. Deprehendi in iis aliquid inflammationis, quae vero ex gargariſmo aquae et mellis mox evanuit. Verſus veſperam prodiderunt variolae faciei iam initium ſuppurationis, ſicut earum magnitudo etiam in ceteris partibus corporis augeſcebat. Omnes tres ſubſequente nocte non parum quiete dormiverunt. Die tertio decimo omnes tres febre liberati erant. Variolae faciei latiores et elatiores factae, magnitudine piſi, oſtendebant colorem ſubflavum, in ceteris partibus corporis plurimae initium ſuppurationis. Adoleſcens filius conquerebatur hoc die de dolore in eo brachio, in quo inoculatio facta erat. Totum illud brachium rubebat et tumebat. Sed hic rubor et tumor ad uſum reſolventium facculorum herbariorum evaneſcebat. Die quarto decimo variolae in facie exareſcebant, in ceteris vero corporis partibus plurimae in plena ſuppuratione verſabantur. In adoleſcente filio et filia natu maiore inter vulnerum obligationem ex vulneribus effluebat

materia puri varioloso similis. In filia vero minori suppuratio vulnerum non erat aeque larga.

Itaque nunc quidem numerans variolas deprehendi in adolescente filio variolas centum et quatuor, quarum tantum decem erant in facie, in virgine maiori quinque et triginta, cuius faciem tantum obsidebant tres, denique in filia minori quatuor et octoginta, de quibus in facie erant quatuordecim.

Die undevigesimo post inoculationem omnes variolae exaruerant. Vulnera coeperunt hoc facto coalescere, et plane sanata sunt brevi tempore. Sed die quinto decimo incidit adolescens filius in genus aliquod tristitiae, conquerens simul de dolore subter axilla brachii sinistri. Eius pulsus erat celer et parvus. Inquirens in locum doloris, deprehendi glandulas axillares tumentes, in quas curavi applicandum cataplasma. Postquam idem sumsisset lene laxans, quale etiam eius virginibus sororibus praescripseram, dedi ei sumendam emulsionem ex decocto corticis peruviani aquoso bene saturato, et seminibus quatuor frigidis confectam, edulcatam saccharo. Tumor augebatur, uti magnitudine, ita et mollitie. Aliquot diebus post, cum discissus esset, ex apertura effluxit magna copia cocti puris. Quo facto pulsus factus est senior, et solita animi serenitas sensim rediit, quanquam plus quam tres dierum hebdomades interceserunt, dum ulcus ad perfectam sanationem perduci posset.

Secunda febris illa est, quae variolas nativas saepius tam periculosas reddit, imo lethales. Quod quidem, cum fidelis experientia docuerit, non facile diffitetur quisquam medicorum. Itaque quod in variolis factitiis haec febris solet abesse, id merito in maximis inoculationis commodis a plurimis medicorum ducitur. Quam quidem secundae febris absentiam etiam ego observavi.

Virgo nobilis natu minor, alias fere adsidue valetudinaria, valde saepe medicamentis iuvari debebat. Perfuncta

vero

vero variolis factitiis, fruitur, ſicut ſoror et frater, ſanitate firma.

Refrigeranti ſuae ſanandi methodo tribuit celeb. DIMSDALIUS, quod inter plures quam mille quingentos inoculatos unus tantum fuerit, cui ulcus ſubter axilla natum ſit g). Servavi in his adoleſcentibus refrigerantiſſimum regimen, quod tamen non impedivit, quo minus in filio nobili tale tuber oriretur.

At ſunt, qui velint, ut inoculatio variolarum fiat in infantibus recens natis. Quod ſi fiat, caſus ille vitatur. Celeb. LOCHERUS ſuſcepta in infantibus recens natis inoculatione, ſibi viſus eſt hoc commodum valde laudare debere h). Etiam minimus caſus ſaepe eſt in parvis infantibus improviſa cauſa repentinae mortis. Quod ſi accidit, molli animo praediti parentes amittunt per eum caſum ſuum, et forſan unicum, infantem, ſummam ſuae vitae voluptatem ipſo illo tempore, cum variolae inoculatae ſunt. At non hic caſus, ſed inoculatio pronunciatur cauſa mortis fuiſſe. Quo facto, hoc eventum, percrebeſcens usque ad aures univerſae plebis, efficit, ut unusquisque deteſtetur medicum, neque ulla poſtea inoculatio amplius concedatur. Quis vero eſt ea facultate praeditus, ut valeat tale praeiudicium evertere? Nimirum poſſumus iuſtiſſimam quamcunque cauſam nimis prodige agere, hocque faciendo eius opinionem perdere. Ita cogitabam et ſcribebam, cum aliquando de libello celeberrimi LOCHERI publice ſententiam meam proderem, atque ita cogito etiam adhuc. Sint fauſta et felicia LOCHERI, medici multo meritiſſimi, experimenta. Simul tamen hoc addo, me non poſſe diffiteri, mortalitatem humanam primis duobus annis aetatis

g) Verhandeling over de tegenwoordige manier van inentinge der Kinderpokjes uit het Engelſch vertaald door Eduard Sandifort. pag. 41.

h) Obſervationes practicae circa inoculationem variolarum in neonatis inſtitutam pag. 46.

prae ceteris aetatis annis eminentem, atque in incomparabili opere viri celeberrimi, beatae memoriae SUESSMILCHII i) demonstratam, me valere ab experimento inoculationis recens natorum infantum acriter deterrere. Neque nescio, etiam clar. MATY hanc maturam variolarum inoculationem studuisse defendere k). At maximi momenti sunt argumenta, quae ei opposuit clar. PERCIVALL l).

Iam antiquiores probaverunt necessitatem missionis sanguinis in curatione variolarum nativarum. Recentioribus vero temporibus de eius utilitate loquuntur FREINDIUS m), BERGERUS n), TRALLESIUS o), VIOLANTIUS p), FISCHERUS q), TEICHMEIERUS r), MEIBOMIUS s) aliique medici cum tanta persuasione, ut non iam temere quisquam medicus de ea dubitet. Nimirum quis dubitet post tot feliciter peracta experimenta? Sed et variolae factitiae postulant interdum unam, imo vel iteratam venaesectionem. In commemorato quidem adolescente nobili valde cupivi venaesectionem unam fieri, sed deterruit me ingens eius adversus venaesectionem

i) Die göttliche Ordnung in den Veränderungen des menschlichen Geschlechts 2. Theil pag. 291. etc.

k) Medicinische Bemerkungen und Vntersuchungen einer Gesellschaft von Aerzten in London, 3. Band, pag. 243.

l) vid. celeb. Sandifortii Natuur-en Genees-kundige Bibliotheck, 7. Deel. pag. 68.

m) De purgantibus in secunda variolarum confluentium febre adhibendis. Lugd. Bat. 1750.

n) De usu venaesectionis et clysterum in curatione variolarum. Vitenb. 1711.

o) Das Aderlassen als ein oft unentbehrliches Mittel zu einer glücklichen Blattercur, Breslau 1736.

p) De variolis et morbillis, Dresdae 1750.

q) De remedio rusticano variolas per balneum primo aquae dulcis, post vero seri lactis feliciter curandi. pag. 60.

r) Diss. de variolis ut febre inflammatoria, Ienae 1741.

s) Diss. de venaesectionis in variolarum curatione usu, Helmst.

ſectionem formido, ex qua mala ſymptomata ego formidabam. Quare aequo animo praeſertim tum hoc meo propoſito abſiſtebam, cum adoleſcens iam ex prima ſanguinatione narium ſe valde levatum ſentiret.

Una eademque hora inoculatos non uno eodemque tempore febris varioloſa invadit, non eodem tempore in iis variolae erumpunt. Docent hoc TIMON et PYLARINI, quos citat celeb. KIRKPATRIKIUS t). Idem teſtatur et exemplis demonſtrat illuſtris ROSENSTEINIUS u). Confirmant id tot de inoculatione conſignatae literis hiſtoriae. Quod igitur in tribus illis adoleſcentibus mirabar, erat hoc, quod omnes tres eodem die febri corriperentur, et quidem iam die ſexto, cum raro haec febris ante ſeptimum ab inoculatione diem prorumpat. Sed mirabar etiam coeptam eodem in omnibus tribus die, eoque iam nono, variolarum eruptionem. An celeris hic inoculationis effectus puri varioloſo recentiſſime collecto adſcribendus? Aut an alios etiam hoc tempore in urbe varioloſos viſendo, adoleſcentibus contagium attuli? Sed cur tunc non maturius variolis correpti ſunt, quum ante praeparationem iam domum parentum, eorum medicus ordinarius, frequentius, et ipſo praeparationis tempore quotidie bis frequentaverim? Et cur in adoleſcentibus his primarium illud inoculationis commodum obſervavi, febris ſecundae abſentiam? quum illi, qui in urbe variolis nativis eo tempore laborabant, a febre hac ſecunda haud eſſent immunes, horumque nonnulli illa decumberent graviſſime. Multo maior in his, qui variolis nativis erant adfecti, quam in tribus illis adoleſcentibus, quibus variolae inſitae erant, earum erat numerus. Confluentibus decumbebant aliqui. Et nonne ex hoc contagionis modo ratio, cur omnes tres adoleſcentes febri varioloſa eodem die correpti ſint, cur in illis

t) Erläuterung der Einpfropfung pag. 122.
u) Von Kinderkrankheiten, pag. m. 205.

illis uno eodemque die in conspectum prodierint variolae, explicatu difficilior? Sed totus etiam morbi varioloſi in omnibus tribus decursus et vulnerum conditio me haud aliud credere cogit, quam ex sola insitione, non ex alio contagio, adolescentes morbum contraxisse.

Illis diebus, cum variolae in optima suppuratione versarentur, adolescentesque experrecto et sereno animo per cubiculum ambularent, mihi visum fuit Theologos quosdam introvocare. Consilium erat, ut, etiamsi exemplo virorum clarissimorum CHAISII x), LOEBERI y), PLITTII z), WOLFII a), LESSII b), DANNEILI c), CRAMERI d), MILLERI e), GROTII f) inoculationem aperte laudare nollent, ne tamen eam contemnerent. Introvocavi patresfamilias. Qui, conspicati salutarem inoculationis effectum, eum admirati sunt. Ille vero optatus effectus, ut ea magis magisque recepta communis fieret, desiderari perrexit. Tres iam anni et quatuor menses

a) Verdeedingende Proeve over de Manier van 't mèededeelen der Kinderpokies door Inenting, waar in men tragt te toonen, dat er het geweeten niet van gekwetst, nog de God dienst meede beleedigt word. vid. Verhandelingen van de Hollandsché Maatschappye der weetenschappen te Haerlem 1. Deel.

y) Predigt von der ächten Gewissenhaftigkeit älterlicher Sorgen für die Gesundheit der Kinder, besonders in Absicht auf die Blattereinpfropfung, am Sonntage Reminiscere in der Brüderkirche zu Altenburg gehalten, und auf hohen Befehl zum Druck übergeben. Altenb. 1769.

z) Theologische Untersuchungen, 2. Band 4. Stück.

a) Die Pflicht durch die Einpfropfung der künstlichen den natürlichen Blattern zu entgehen, Grünstadt 1760.

b) Theologische Moral, pag. 131—133.

c) Vergleichung der natürlichen und eingepfropften Blattern nach Vernunft, Erfahrung und Religion angestellet. Quedlinburg 1769.

d) Der nordische Aufseher, 2. Band, 116. Stuck.

e) Mosheims Sittenlehre, 9 Theil pag. 173. etc.

f) Kanzelrede von der Rechtmässigkeit der Blattereinimpfung, Mietau 1771.

menſes effluxerunt, ex quo haec inoculatio ſuſcepta eſt; quo toto tempore in urbe mea patria nulla nova facta eſt. Id quod eo magis mirandum, cum ea in proxime hinc ſita urbe Clivia tam bono ſucceſſu ſuſciperetur, ut illi, qui variolis ſe nondum credebant perfunctos eſſe, ad eam ſe ultro offerrent.

Etiam alii aliqui medici inoculationem in iis fruſtra ſuſceperunt, qui variolis iam antea perfuncti erant. Celeb. KIRKPATRIK g), TISSOTUS h), HENSLERUS i) aliique eius rei allegant exempla. Sicut etiam illuſtris ROSENSTEINIUS teſtatur, fuiſſe, qui, quod variolas parvo numero et valde leniter erumpentes aut unicam tantum variolam habuiſſent, timerent, ne quando iterum corriperentur, attamen liberi manſiſſent, quamvis commorarentur apud homines, variolis laborantes notae peioris, item fuiſſe, qui maioris ſecuritatis gratia variolas ſibi inoculandas curarent, non tamen correpti eſſent, ſi antea vel nativas vel inſititias habuiſſent l). Celeb. MATY in ſe ipſo, poſt ſuperatas variolas nativas, variolarum inſitionem, ſed fruſtra tentavit. Nullae prodierunt variolae m).

Quid igitur ſentiam de variolis ſecundis? Qui ſemel variolis veris perfunctus eſt, eum poſthac ab iis tutum eſſe, aiunt medici multi, et vel plurimi. Eundem bis variolis veris corripi poſſe, credunt alii. Hi ſtudent ſententiam ſuam obſervationibus comprobare, de quarum alii dubitant veritate. Rurſus alii malunt variolas ſecundas ad eventa referre multo rariſſima. In numeroſa mea praxi, quam iam ad ſedecim annos exerceo, ſane multos aegrotos varioloſos, at nunquam

g) Erläuterung der Einpfropfung pag. m. 180.
h) Practiſche Vertheidigung des Einpfropfens der Pocken pag. m. 130.
i) Briefe über das Blatterbelzen, dem Parlamente von Paris gewidmet 2. Theil pag. 271.
l) Anweiſung zur Kenntniſs und Cur der Kinderkrankheiten pag. 163.
m) HENSLERS Briefe über das Blatterbelzen, loc. cit.

quam in eodem corpore bis variolas veras vidi. Cui experientiae si adiungo commemoratam fallentem inoculationem in iis, qui variolis perfuncti erant, et mox recte efficacem inoculationem in his, quos parentes certum habebant variolas nunquam habuisse, fere ad pernegandum reditum variolarum verarum cogor.

At non valde diu est, cum diurna politica exempla redeuntium talium variolarum commemorarent. Tum quidem animum meum subiit ea de re interrogare Virum eximium, mihi amicissimum, medicum experientissimum Essendiensem, cl. BRÜNINGIUM, qui mihi in hanc sententiam respondit. *Veras*, inquit, *variolas nunquam in uno eodemque corpore diverso tempore iteratas vidi. Suspicor etiam, nec hoc unquam ab aliis visum. Fere difficile est variolas proprie veras distinguere ab illis variolis, quae veris finitimae sunt. Est genus variolarum aquosarum, Angli* the chicken pox *nominant, in quibus interdum accidit, ut intus latens materia aquosa, si corporis natura est aliquantum agilis, re ipsa in genus veri puris abeat, atque adeo si paulo diutius constiterit, veras cicatriculas et lacunulas post se relinquat. Imo vel communiores variolae aquosae id efficiunt, si ad eas percurandas cortex peruvianus in usum vocatus fuerit. Mihi quidem nunquam adhuc contigit videre variolas veras, mixtas, consistentesque simul cum generibus variolarum spuriis. Itaque credam variolas, casu pure bono repletas, praesertim, si aliae partes corporis variolis falsis obsitae sint, non variolas veras dicendas esse, siquidem nec de hoc genere variolarum spuriarum sumtum ad inoculationem pus effecerit variolas veras.*

Puella quaedam fere decem annos nata, unica illustrissimae stirpis soboles, post praecedentem accessionem exiguae febris, obserebatur variolis multis, quae, non insigni rubro ambitu circumdatae, parumque suppurantes, continebant humorem tenacem subflavum. Exarescentes cito iam octavo die excidebant. Iam sub initium eruptionis eius medicus, celeb. BURGGRAVIUS, confirmabat parentibus, variolas non

veras

veras ſed tantum ſpurias prodire. Cui ſententiae mater, ceterum non imperita, conſtanter repugnans contendit, eſſe variolas veras, utens in hac ſua cauſſa aſſenſu totius familiae et famulitii. Celeb. BURGGRAVIUS et mater uterque in ſua ſententia perſtiterunt, mater quidem cum aliqua pertinacia et medici indignatione. Qui, cum ſentiret, ſe non ſufficere errori eripiendo, tandem ſubridens, *quoniam cupis*, inquit, *filiam tuam ex veris variolis decumbere: Sunto!* Indignatio quidem matris inde crevit, at ſimul in futuram poenitentiam. Quinque annis poſt puella nupſit viro. Paucis poſt has nuptias menſibus correpta eſt veris variolis maximam partem confluentibus, morboque alte immerſa cicatricibus deformata eſt. Tum quidem mater, quam ſui erroris poenituit, ſe medico multum excuſavit. Tibi, Vir illuſtris, haec celeberrimi BURGGRAVII obſervatio non eſt ignota; notiſſima tibi etiam illa eius verba, quae obſervationem illam ſequuntur. *Nonne*, inquit, *ſi aulicorum more aſſenſus fuiſſem, et aegra, et tota familia illuſtriſſima per omnem Wetteraviam et totum Palatinatum, ubi aegra poſt nuptias in ditione mariti degebat, rumorem ſub initium ſecundi morbi ſparſiſſet, Comitiſſam veris variolis bis laborare, cuius rumoris vanitatem, collatio modi decurſus utriusque morbi deinde redarguiſſet?* n) Quod vero cel. BURGGRAVIUS de ſe refert, id mihi ſaepe ipſi, atque adeo ante annum in puero nobili contigit, ubi certus quidam vir, cuius officium erat medicinam exercere, variolas ſpurias pro veris habens, ſibi vix a me perſuaderi paſſus eſt, eſſe variolas ſpurias. Aliquae, ſed non omnes, continebant aliquid materiae purulentae. Quae fuit cauſa erroris.

Nunc eundem hunc puerum, comite amico meo, peritiſſimo chirurgo legionario D. LÜDEKE, viſi, variolisque deprehendi aegrotantem veris. Quae, quod ſimul erant peſſimae notae, confluentes atque gangraenoſae, vitae finem at-

n) Nova Acta N. C. T. 4. in App.

tulerunt. Lugeo triſtem hunc furentis huius morbi exitum, nec, cum id ſcribo, id ſine ſummo animi moerore ſcribo. Redundat enim ad me dolor ex ſtagnante dolore venerabilis patris. Qui, cum ſic filium unicum et amatiſſimum, eundemque tam inopinato amiſerit, certo nimis gravi procella obrutus videtur. Huc accedit dolor, in cuius partem venio, illuſtriſſimi avi et venerandi ſenis, deſiderantis nepotem ſuum cariſſimum, optimae ſpei adoleſcentulum, et obverſans canae ſuae ſenectutis ſuave ſolatium. Non mortem avertere valuit divinus ille cortex peruvianus, cuius virtutem in ſanandis peioris notae variolis laudant celeberrimi viri WALLIUS o), HUXHAMIUS p), ROSENSTEINIUS q), MEADIUS r), MONRO s) et cum his gentis ſuae decus cl. HIRSCHELIUS t) quamque tam ſaepe atque etiam hoc tempore epidemico expertus ſum ipſe. Sicut huic remedio acceptum referre debeo, quod olim filiola mea natu maior, variolis decumbens peſſimis, auxiliante Deo, mortis periculo erepta eſt. Nec iuvit camphora, quam varioloſis exhibuit praeſertim magnus ille HALLERUS, eiusque exemplum ſecuti plures alii medici. Nec voto reſpondit ſpiritus acidus, cuius magnum laudatorem venerorceleb. TISSOTUM u). Eſt etiam in remediis camphorae uſus externus, cuius eximiam vim, ut plures medici, ſic inprimis cl. ROUPPEUS expertus eſt v). Ex eo vero ego equidem auxilium fruſtra ſperavi. Neque periculum fugarunt lenia laxan-

o) vid. HUTH Sammlung verſchiedener die Fieberrinde betreffender Abhandlungen, Nürnberg 1760.

p) Opera omnia Tom. 2. pag. 143.

q) Diſſ. de variolis curandis, Upſal. 1754.

r) De variolis et morbillis, pag. 37.

s) Edimburgiſche Verſuche und Bemerkungen, 5. Band, pag. 109. etc.

t) Von den Vorbauungs und Vorbereitungsmitteln bey den Pocken, p. 98

u) De variolis, apoplexia et hydrope.

v) vid. celeb. SANDIFORTII Natuur- en Geneeskundige Bibliotheck, 4. Deel pag. 389.

xantia, quae adoleſcentulus ante morbum ſaepius, et mox ſub eius initium ſumſit. Denique etiam vanus fuit aliorum, quae ars praeſcribit, remediorum effectus.

Novi medicos, qui ſuam variolis medendi methodum tanquam certiſſimam iactent atque talem, qualis nunquam fallat. Volunt videri ſanare varioloſos omnino omnes. Sed ego equidem e re duco modeſtius loqui, quandoquidem mihi perſuaſum eſt, epidemiae malignitatem et conditionis morbidorum corporum caecas rationes ſaepe ita eſſe comparatas, ut quantamcunque ſpem et fiduciam medici ludant, in qua ſententia una ſunt medici modeſtiores omnes, ſigillatim, qui id in ſua ipſius cariſſima ſponſa expertus eſt, atque ſibi propria ſermonis elegantia demonſtravit cel. TRALLESIUS w).

Plures hoc tempore in hac urbe infantes variolis decumbunt veris. In his prae aliis periclitantur, qui exanthemate aliquo chronico, tinea, achoribus, cruſta lactea, aliove vel laborant adhuc, vel eo laborarunt brevi ante morbum varioloſum. Vulgi quidem opinio in patria mea eſt, talia exanthemata infantes a variolis tutos reddere. Sed contrarium teſtatus eſt PECHLINUS x). Numeroſiores ex illis variolas exiſtere teſtatur illuſtris ROSENSTEINIUS y). Nec in illa epidemia, quam quatuor abhinc annis Vinariae cl. BUCHOLTZIUS obſervavit, *achores obſtetere, quominus infantes iis obnoxii praeter ſpem et opinionem parentum in variolas inciderent peſſimi moris, hisque iam peractis, per longum adhuc temporis ſpatium, ulcera faucium, parotides, aliaque experti fuerint profunda atque ſerpentia ulcera* z).

Comitatur epidemiam hanc varioloſam alius infantum morbus epidemicus, tuſſis convulſiva, quam Angli *chincough* dicunt.

w) De methodo medendi variolis hactenus cognita ſaepe inſufficiente, magno pro inoculatione argumento, Uratislaviae 1761.

x) vid. KLEINII Interpres clinicus, pag. 288.

y) von Kinderkrankheiten, pag. 115.

z) Nova Acta N. C. Tom. 4. pag. 115.

dicunt. Cortex peruvianus, quem iam in epistola mea *de morbo militari*, ad amicissimum mihi BALDINGERUM data, laudavi, quemque mecum celeberrimi viri BRENDELIUS a), HUXHAMIUS b), ROSENSTEINIUS c), WHYTIUS d), STRANDBERGERUS e), BRÜNINGIUS f), WEBERUS g), MELLINUS h) aliique adversus hanc tussim laudant; sulphur antimonii auratum, quod in gravibus aliquibus morbis efficax testantur cl. ALEFELDIUS i), ROEMPLERUS k), REGENHERTZIUS l) aliique viri, quodque praeter celeberrimum UNZERUM m) et WEBERUM n) inprimis cl. CLOSSIUS contra illam tussim commendat o) castoreum, quod, chinae cortici nuptum, in suis ipsius liberis, tussi illa vexatis, efficacissimum deprehendit

a) Progr. de tussi convulsiva, Göttingae 1747.

b) Observationes de aere et morbis epidemicis Plymuthi factae. Decemb. 1732.

c) von den Kinderkrankheiten, pag. 338.

d) Betrachtungen über die Natur, Ursachen und Heilung der Krankheiten, die man gemeiniglich Nerven-hypochondrische und hysterische Zufälle nennet, pag. 258.

e) Abhandlungen der Königl. Schwed. Akademie der Wissenschaften, XI. Band, pag. 261.

f) Constitutio epidemica Essendiensis, pag. 22.

g) Observationum medicarum fascic. I. Observ. 6.

h) Von dem Keichhusten der Kinder, welcher in den Jahren 1768. und 1769. in Langensalza herrschete, pag. 50.

i) Diss. de insigni usu sulphuris aurati antimonii in morbis a vitio lymphae ortis. Giessae 1765.

k) Diss. de catarrho suffocativo efficaci quodam remedio tractando, Halae 1720.

l) Diss. de sulphuris aurati antimonii usu medico in arduis quibusdam, praecipue lymphaticis, morbis. Halae 1737.

m) Hamburgisches Magazin, 8. Band, pag. 356.

n) Loc. cit.

o) Specimen observationum miscellarum, observ. 29.

dit cl. MORRISIUS p), haec, inquam, medicamenta etiam nunc ad morbum illum debellandum mihi viſa ſunt arma optima. Nec virtute carent emulſiones papaverinae, ſicut et ſuam meretur laudem acetum commune, aqua dilutum et ſaccharo mixtum, quod ſaepius a viro, laude mea maiori, quem olim praeceptorem veneror, celeb. LEIDENFROSTIO pro remedio domeſtico commendatum audivi, quodque ex ore eximii huius Viri laudat D. D. ZANDERS, felix apud Solingenſes practicus q).

Fere omnes illos, qui nondum variolas ſuperarunt, hac vero tuſſi hoc anno vel aegrotarunt, vel illa adhuc anguntur, hoc tempore epidemico a variolis adhuc liberos obſervo. Cum tuſſis convulſiva et variolae hoc tempore communiter epidemicae ſint, an forte tuſſis commemoratae immunitatis a variolis cauſa eſt? Pepulit animum haec obſervatio. Attamen, ſcrutans aliorum obſervata et in his Annales phyſico-medicos Vratislavienſes, video, medicum aliquem Vismarienſem, *Nicolaum* CHILIANI, obſervaſſe olim effectum huius tuſſis ſimilem r). Quem tamen effectum perpetuum pronunciare eo minus auſim, quum aliqui eorum, qui tuſſi illa laborarunt, ſed pauciſſimi, ſex ſeptemve tantum, infantes morbo varioloſo correpti fuerint. In his autem variolae tam benignae fuerunt, atque tam parvus earum numerus, ut, lecto plane non detenti, libere per cubiculum ambulaverint.

Sed, quod minime tacere poſſum, ab huius temporis contagio varioloſo liberi etiam manent illi alumni, in quibus variolarum inſitio ſterilis manſit, ſicut etiam immunis ille adoleſcens nobilis, immunesque eius ſorores, in quibus inoculatio foecunda exſtitit, hoc eſt, in quibus inoculatio re ipſa variolas excluſit. Id quod eo magis advertit animum, quod eius-

p) Mediciniſche Bemerkungen und Vnterſuchungen einer Geſellſchaft von Aerzten in London, 3. Band. pag. 238.

q) Diſſ. inaug. de tuſſi infantum convulſiva epidemica, Duisb. 1761.

r) Menſe Iunio anni 1719. Artic. 3.

eiusdem illustris familiae filiola, tres annos natã, ãtque alterã filiola, nata annum unum, praeterea filiolus annorum duorum tempore praesentis epidemiae, variolis non optimae notae perfuncti sunt. Inoculata quidem illa natu maior a parentibus extra urbem in scholam aliquam missa est. At commemoratus ille et quondam inoculatus adolescens adsidue asledit varioloſae suae sororis lecto; inoculata vero natu minor adeo iussu patris varioloſae sororis amiculum cubiculare indutum gestavit, eo quidem consilio, ut pater certior fieret, variolae insititiae a nativis praemuniant, an non. Praeterea cum varioloſis sororculis et varioloſo fraterculo commorata est in eodem cubiculo. Neuter tamen, nec filius nec filia, contactus est.

Qui tussim ferinam iam pertulerunt, eos iterum ea corripi posse, fretus pluribus huius anni observationibus, mea ipsius experientia factis, libere tanquam rem certam pronuncio. Sunt, qui tribus abhinc annis ea conflictati sunt, qui iidem iterum nunc ea laborant. In quo numero sunt liberi amicissimi mihi BINGERTI.

Tussientes aliqui infantes sunt simul icterici.

Ictero praeterea laboravit matrona quatuor et septuaginta annos nata, sed periodico. Haec febri aegrotavit tertiana. Apyrexiae tempore cutis color erat, ut in statu sano. At accedente paroxysmo tota cutis flavescebat, flavescentibus insuper ipsis oculis. Qui color flavus rursus evanescebat, fiebatque naturalis, simul ac febris discessisset. Quae medicamenta febri medebantur, ea etiam icterum depulerunt.

Vesalia Noribergam missa die 30. *Octob.* 1772.

OBSER-

OBSERVATIO LXXIII.

Dn. D. GEORGII FRIDERICI KORDENBVSCHII

Deliquii solis partialis, d. 26. Octobris anni 1772. celebrati, Norimbergae habita.

Qua insigni mentis animique oblectatione, die 11. Octobr. h.a. sperandam *insignem lunae eclipsin totalem*, in ipso *Dianae* exortu, *Norimbergae* contingentem, iam satis conspicuam observassem, ii minime dubitabunt, quibus animus ineſt, ad OVIDII elegantem descriptionem formatus:

Felices animae, quibus haec cognoscere primum,
Inque domos superas scandere cura fuit.
Credibile est illos, pariter vitiisque iocisque,
Altius humanis exercuisse caput.
Non Venus, et vinum sublimia pectora fregit,
Officiumque fori, militiaeque labor.
Nec levis ambitio, perfusaque gloria fuco,
Magnarumque fames sollicitavit opum.
Admovere oculis distantia sidera nostris,
Aetheraque ingenio suppossuere suo.

Indultu, impensas perquam gratiosissime suppeditantis, perillustris *S. R. I. Lib. Civit. Norimb. Magistratus*, ad observationem, in primo quasi temporis momento exorientis lunae in horizonte totius ditionis Norimbergensis rite peragendam, turris rotunda munimenti urbis, in cacumine montis praealti (vulgo *Vestungsberg*) exaedificata, locus, alias, ad coelestes observationes, prope horizontem observandas, totius urbis aptissimus, eligebatur. Sed, eheu! aer hac die, densis ac obscuris nubibus refertissimus, non solum parum spei, pro instantis *deliquii* observatione reliquerat, sed, quod maius, sole, per totam diem quidem inconspicuo, secundum

penduli indicationem, in occasu occidente, nebulae densae e tellure, citatiori cursu ascendentes, aerem tanta caligine offuscarunt, ut lunae stellarumque intuitum penitus denegarent. Integra nocte iamiam elapsa, coeli inclementia, ne quidem *Dianam* nostram, tenuiori nubium velamine cinctam, in coelo aspicere permisit. Ne hilum itaque de *rara hac eclipsi lunari horizontali* a) hic loci videbatur.

Die 26. *Octobris*, in *Astrophilorum* solatium, altera, in hoc anno, vice, *deliquium*, non quidem *lunae*, sed *solis* ipsius, matutinis horis futurum esse, *astronomicus calculus* b) *paulo accuratius institutus*, indicabat; sed, an et ipsa eiusdem observatio, sereno coeli vultu perfici possit, res fuerat mere dubia; meridiano enim tempore, austro satis vehementi flante, austrum occidentemque versus nubes, nubibus undequaque coadunatis, densae coelum obtegebant, quae deinceps, in subsequente nocte, copiosa pluvia, ad diluculum usque diei deliquio festivi, delapsa, iterum terram celeriter petebant.

Omni igitur fere observationis habendae spe excussa, nullas publicas praeparationes, nullas omnino curas institui. Dies illuxit, et eo lucente, tecta urbis, ex pluvia nocturna adhuc madida, insimul a solis radiis illuminata novo lumine resplendescebant. In parte coeli ortiva serenum apparuit coeruleum, in occidua nubilum; spes iucunda, his visis, redibat; mecum itaque statim decrevi, quidquid de *eclipsi* sit obser-

Scholion I.

a) Eclipses lunares horizontales, inter rariora coeli phaenomena, ab antiquissimis iam temporibus referuntur. PLINIUS primo eiusmodi observationis historiam litteris consignavit; refractionum legum, ad WALTHERI nostra tempora usque, inscii posteri veritatem historiae strenue pernegabant; alii mitius cogitantes, PLINII locum inter vexatissimos numeravere.

Scholion II.

b) Celeberr. Canonic. *Angel.* CAPELLUS in Astrosophia numerica, calculum huius deliquii plane omisit.

obſervandum, omni adhibita diligentia, in aedibus meis obſervare. Horologium pendulum obſervatorii Norimbergenſis publici, die 24 Octobris, ad *medium tempus*, mediante accurata linea meridiana in marmore ducta, eidemque ſuperinſtructo triangulo filari, direxi, dieque 26. Octobris itidem, linea modo dicta meridiana, illud comparatum, tempore interim elapſo, curſum ſolis medium accurate aſſequutum fuiſſe, inveni.

Ad manus praeterea fuere: 1) tubus terreſtris duorum pedum, antrorſum tribus vitris diverſe coloratis ſibique, in capſa e cornu tornata, mutuo impoſitis, ad ſplendorem ſolis, oculis alias mire infenſum, abigendum, munitus; 2) alius tubus aſtronomicus decem pedum, Freiſingae olim ſumma cura elaboratus, machinae parallacticae impoſitus, cui in diſtantia debita, tabula lignea charta ſcriptoria obducta, normali ſitu fuerat adaptata, in quam ſolis diſcus a tubo proiiciebatur.

His inſtructus, quae obſervavi, ſequens tabula explicabit:

Tabula phaſium deliquii ſolis partialis obſervata exhibens.

Tempore apparenti correcto, per tubum bipedalem obſervavi eclipſin iam initiaſſe.	Tempus.			Magnitudo.		
	h.	1.	11.	Digit.	1.	part. min.
	9.	2.	19.	0.	20.	circiter.
Phaſis Ima per tubum 10. ped.	9.	22.	20.	0.	44.	38.
Phaſis II.da	9.	29.	24.	0.	27.	$\frac{7}{11}$
Phaſis III.tia	9.	33.	25.	0.	23.	$\frac{1}{11}$
Phaſis IV ta	9.	35.	25.	0	20.	55.''
Phaſis V.ta	9.	37.	54.	0.	10.	45.
Finis deliquii	9.	50.	55.	0.	0.	0.

In disco *solis*, tempore eclipseos, 8 *maculae solares* apparebant. Figura, observationi annexa, *phasin deliquii primam et macularum solarium* eodem tempore positum, delineat. Tab. VI. fig. 8.

Noribergae Onoldum missa die 18. *Decembr.* 1772.

OBSERVATIO LXXIV.

Dn. D. HENRICI FRIDERICI DELII.

Nonnulla de productione et mutatione coloris caerulei.

Vix quidam e coloribus, qui variae mixtionis ope producuntur, est, qui et maiore amoenitate, simul autem variabili qualitate, gaudeat, quam caeruleus. Ut enim nunc fugacem illum, qui solummodo refractionis radiorum, sub certo angulo, ope, in vaporibus aereis, liquoribus, in vitris prismaticis polyedris oritur, vel qui talis, si remotiora loca, aut non satis distincta, spectes, iudicatur, mittamus; certe is multiplici modo producitur, et mutatur. Plura in hanc rem olim a me dicta sunt, in dissertatione de *lixivio sanguinis*, Erlang. 1764. ex quo, sicuti et ex aliis corporibus, urinosum aliquod foventibus, caeruleum illud, Berolinense dictum, adhibitis acidis, et congrua utique methodo, emergit.

Urinosum autem, prouti in isto labore, laborisque successu, cum primis in censum venit, sic certe et aliis modis, in producendo hoc colore, actuosum est, cum illud circa praeparationem pigmenti caerulei ex planta *indigofera*, et *isatide*, in putredinem versa, utique manifestetur.

Saphirinus color e cupro, spiritus salis ammoniaci, urinosi, ope, emergit. Eum autem non solum cuprum largitur, sed et *argentum cupellatum*, in quo ne vestigium quidem cupri est. Solutio enim argenti finissimi plane excolor, et diaphana, si miscetur spiritu salis ammoniaci aquoso, oritur extemplo effervescentia, et praecipitatio quaedam argenti, colore albo, statim autem, adfuso iterum spiritu hoc urinoso, omnis

mnis liquor diaphanus redditur, argentum iterum, orta sic specie nitri flammantis, solvitur, liquor caeruleus redditur, et tempore in obscuro violaceum, sicuti ipsae nitri, inde ortae, crystalli, migrat.

Sed et alcalinis, et acidis, producitur, destruitur, restituitur, iste color: ut quoque in terris, lapidibusque caeruleis, similis quaedam, cum grano salis, mixtio supponi, assumive, possit. Cuprum in spiritu nitri solutum, e viridi caerulescit. Addito lixivio cinerum clavellatorum perit color, et restituitur acido nitri. Solutio vitrioli cyprii virideſcens saphirina fit a spiritu salis ammoniaci. Miscela inspissata a spiritu nitri magis virideſcit, ab adfuso lixivio alcalino iterum plane caerulea redditur. Tinctura flaveſcens, ope spiritus salis ammoniaci e caeruleo Berolinensi parata, ab acido vitrioli, nitri, salis communis, adfuso, iterum pigmentum caeruleum dimittit.

Denominationes illae, *phlogiston, pingue, inflammabile, volatile, oleosum, sulphureum*, genere, quodam modo, inter se conveniunt, sed intercedit tamen inter singula sua differentia. Sic v.c. in urinoso aquoso suum est volatile, sed inflammabilitatis expers, saltem ea qualitas difficulter manifestatur. Interim tamen et in soda haeret sulphureum, siquidem et lixivium sodae hepar sulphuris redolet, et monetam argenteam immissam, aureo colore, nigreſcente tandem, obducit. Et tamen et hoc lixivium, et ipsum sal sodae, ab acido vitriolico, nitroso, et salis communis, adfuso, elegans praecipitatum caeruleum largitur.

Notissima est mutatio *syrupi violarum* ab acido in rubrum, ab alcalino in viridem. Ut tamen, monentibus iam NEUMANNIS, TRUMPHIIS, MODELIIS, aliisque, ut et nuper Ill. Comite de SALUZE in *Miscellan. Taurinens.* maxima opus sit cautione, si omnem, ita ortum colorem viridem ab alcalino, vel rubrum ab acido, derivare velimus. Uterque autem, et

viridis et ruber color variat, nunc exaltatur, nunc obscurior redditur, pro mixtionis liquoris varietate. *Heliotropii tricocci* tinctura facilius in rubedinem ab eo liquore vergit, qui syrupum violarum viridi colore infecit.

Nuper aquam quandam, e solo argillaceo, et limoso, scaturientem, examinaturus, cum ea syrupum violarum miscui. Initio parum mutabatur, postea virideſcebat, tertio die in purpureum, dein rubrum, vergebat. Vix mihi temperare poteram, quin ad evolutum acidum concluderem, quod forte in argilla haeserit. Mense Novembri cum eadem aqua experimentum repetii. Color virideſcens manebat per complures dies. Iam pristinum experimentum, Iunio mense captum esse, recordabar, et aeris calorem symbolum attulisse, hariolabar. Itaque vitrum, aqua hac virideſcente repletum, in conclave calefactum reposui, ibi secundo iam die viridis color in caeruleum iterum transibat, qui posteris diebus purpureus, et rubellus, evadebat. Haud procul ab isto fonte gypsum, et glacies sic dicta Mariae, effoditur! An acidum vitriolicum, quod in selenite, et gypso, statuitur, in aquam transiit? sed magis nunc in hac aqua video vestigia salis communis. An calor, quanquam admodum temperatus, in syrupo fermentationem produxit, unde evolutum acidum colorem rubrum effecit? sed fermentationis signa non licuit observare. Neque ab aliis aquis, e fontibus soteriis haustis, quae et sal commune, et sal quoddam Glauberianum, et speciem salis ammoniaci fixi, et terram calcaream, et ex parte martialem, continebant, syrupi violarum color aliter, ac in viridem, vertebatur, quamquam diu in conclavi tepido haec miscela asservata fuerit.

Singulare quoque spectaculum nuperrime, dum in varia inquirendum erat, mixtio *solutionis aluminis*, cum syrupo violarum,

larum, exhibuit. Ea enim brevi virideſcebat, ut ſolet. Noctu, candelae ope, autem eam forte luſtrans, plane rubicunda apparuit. Altero mane eam iterum viridem video. Ita ſemper res ſe habuit, ut interdiu viridis, noctu rubicunda, apparuerit haec mixtura. Quae ratio phaenomeni? hucusque a me, et aliis, non obſervati, praecipue, cum alii liquores virides idem ſpectaculum non exhibuerint. Colores, luminis refractioni, et reflexioni, originem debent, prout radii a ſuperficiebus, ſub vario angulo, reflectuntur. Variatio itaque colorum variationi ſuperficierum, variatoque reflexionis angulo, nituntur. Quaenam autem, quales, ſunt hae variationes? Flamma quidem a ſpiritu vini accenſo, dum caeruleſcebat, etiam colorem viridem, in hac ſolutione aluminis, cum ſyrupo violarum mixta, vel caeruleſcentem, monſtrabat. Dum autem flamma cum rubedine quadam, flaveſcebat, etiam color ruber apparebat. In utroque caſu autem ſitus particularum non mutatus erat, ſed luminis radii varii, varium quoque colorem induxerunt. Quamvis enim in hoc liquore ſenſim tenue coagulum, ſeu enaeorema quoddam, ortum fuerit, quod et interdiu tenuiſſimum rubellum colorem monſtravit; tamen ipſe liquor perpetuo, per diem, viridis apparuit. Nunc nec ad acidum aluminis, nec ad eius terram ſingularem, recurro. Alias facile concedo, et in re baphiaria, colorem caeruleum produci, alterari, prouti a ſalino quodam partes ſulphureae, metallicae, terreae, nunc ſolvuntur, nunc praecipitantur, figuntur, vel iterum abſorbentur. Sicuti et hoc fundamento veſtium lanearum, ſericearum, lintearum, infectarum, ſaepe et momentanee, colores mutati, reſtituti, nituntur, quamquam hucusque magis in re facti, quam in phaenomeni ratione determinanda, adquieſcendum nobis eſſe videatur, cum ipſae tandem rationes, a BOYLEIS, NEWTONIS, BOERHAVIIS, aliis, adductae, ſive dictas particularum ſuperficies, ſive media denſa, rara,

gra-

gravia, levia, attractiones *cet.* adsumamus, iterum tantum in phaenomenis fundatae sint.

Illud autem ex variatione successiva coloris caerulei, et, pro variatione quoque luminis, variato colore, syrupi praecipue violarum, elucet, et a chemico non nimis praecipitanter concludi debere, sed et hic, praeter considerationem quantitatis eorum, quae miscemus, et qualitatem, quae varia esse potest, temporis, et circumstantiarum, et phaenomenorum, et signorum, sociorum, rationem semper esse habendam.

OBSERVATIO LXXV.

Dn. D. HENRICI FRIDERICI DELII.

Trepanatio in puero quatuordecenni feliciter peracta.

Crudelitatem quamvis quandam nonnullae operationes chirurgicae involvere videantur, ut inde etiam quaedam ex his magis aboliri, aut saltem rariſſime instituí, iubeantur; tamen inter generosa artis auxilia ea referenda sunt, quae, licet cruenta sint, et ferramentis in corpus aegrotum saevire videatur artifex, animo intrepidus, et, ex CELSI effato, et suo loco, immisericors, tamen e praesentissimo mortis periculo eripiunt mortales. Ad hanc classem pertinet omnino cranii perforatio, quae in certis casibus amputationibus palmam praeripit, dum ea non auferuntur partes nobiles, sed conservantur. Recte itaque, et spe conservationis vitae, trepanatio instituitur, ubi aut sanguis extravasatus, vel pus quoque, sub cranio, vel meningibus, haeret, aut ossa confracta eximenda, vel depressa elevanda, aliaque ordinanda, sunt. Neque solum haec ope-

ra-

ratio in adultis, quorum crania ad ſuſtinendam terebrationem ſatis firma videntur, ſuſcipienda eſt, ſed et ſuo tempore, in *aetate minoribus*, ſi neceſſitas urget, vel eorum crania ſaltem haud adeo mollia, vel flexilia, ſunt. Atque in tali ſtatu rem feliciter ceſſiſſe, noſtra docere poterit obſervatio.

Puer quatuordecim circiter annorum, alias vegetus, gaudens, ut ſolent, equis, d. 2. Maii 1768. hora X. antemeridiana ab equo, quem velociori curſu exercebat, proſternitur, et proſtratus ab eodem, ungula, ferro munita, circa frontis latus dextrum calcitratur, unde ſtatim exanimis procumbit, atque, valde cruentatus, in domum fertur. Accerſitus chirurgus, quamvis ſpei parum ſupereſſe videretur, tamen in vulnus inquirit, atque magnam cranii fracturam invenit. Statim contuſas graviter partes incidit, et os frontis, imo partem bregmatis, denudat, fruſta fracta educturus. Irritum autem hunc laborem ſentiens, ſpiritu vini tantum haemorrhagiam compeſcit, vulnus deligat, et venaeſectionem inſtituit, remque omnem ad medicos defert. In re hac ancipiti melius eſſe remedium experiri anceps, quam nullum, rati, ſtatim de trepanatione conveniebamus, atque ad eam hora III. pomeridiana nos accingebamus. Vulnere graviſſimo religato vix vitae ſignum in aegroto, ſopore confecto, niſi rhonchum aliquem, percipiebamus. Interim in lecto eum debite collocabamus, et afferem pulvinari ſubſternebamus, et caput ita, et per miniſtros, firmabamus. Chirurgus academicus Dn. MILDEKE, iuvante Dn. RUDOLPHO, Med. et Chirurgiae Doctore, nunc Prof. publ. extr. operationem ſuſcipiebat, me adſiſtente, et praeſente Dn. D. GOEKELIO, urbis phyſico. Praecipua autem indicatio operationis erat, ut confracta oſſa eximerentur, forte elevarentur, et extravaſatus ſanguis educeretur. Igitur aptus modiolo locus in oſſe bregmatis, cuius pars quaedam, ſupra ſuturam coronalem

quoque confracta erat, eligebatur, omnisque apparatus rite disponebatur, et ipsa operatio, ut artis est, instituebatur. Frusto osseo, unam, cum dimidia, lineam crasso, excifo, et ope terebrae, quam *tirefond* appellant, extracto, et ora circuli ossei, ope cultri lenticularis, a me laevigata, observabamus, duram matrem obtectam adhuc esse frusto osseo plano, haerente inter cranium et duram matrem. Conatus autem nostri, ad illud protrahendum, irriti hac vice erant, dum multo sanguine prorumpente vulnus inquinaretur. Aegrotus interea primum nunc, debili quanquam voce, loquebatur: sine me vadere, *lass mich gehen*. Reservata itaque in alterum diem ulteriore eductione, deligabatur aegrotus, haemorrhagia plumaceolis, spiritu vini madidis, sistebatur, fasciaque capitis magna applicabatur, potio denique antiphlogistica, et analeptica, ordinabatur. Altero die terebratum foramen, ope forcipis secantis, ampliabatur, atque tum latens adhuc frustum ossis frontis, cui quaedam portio bregmatis ita adhaerebat, ut in ea ipsa futura in conspectum prodiret, pollicem unum Parisinum, cum decem lineis, longum, atque pollicem unum fere latum, educebatur, quo facto dura mater, sanguinolenta, collisa, non autem dilacerata, apparebat. Restitabat aliud frustum, supra pollicem longum quinque lineas latum, iam autem nondum separabile, quod tempori, et exfoliationi, commisimus, quodque d. 31. Maii singulari cum dolore, et aegroti vociferatione, extractum est, ita, ut et d. 9. Iunii et posteris diebus, nonnulla alia minora frusta ossea eximerentur. Interea vulnus, ut artis est, tractabatur. Durae matri plumaceoli sicci imponebantur, reliquum vulnus essentia mastichis, succini, et balsamo peruviano, ambitus autem unguento digestivo, quo suppuratio contusarum partium, imo et ex parte durae matris, quanquam, non sine dolore, et vulneraria febre, rite procedebat, deligabatur. Ubi caro luxurians eminebat, illa alumine usto,

et

et mercurio praecipitato rubro, provide absumta est. Sensim nunc e durae matris superficie propullulabant fibrillae, quae cum iis, quae e pericranio, musculo frontali, et aponeurosibus subcutaneis, proveniebant, mistae, textum aliquod efformabant, quo vulnus tegebatur, quare consolidatio Octobri mense plane peracta est, et aegrotus ita restitutus, ut brevi post, dum vestigia levem animum non terrerent, iterum equum conscenderet. Sic

Naturam expellas furca, tamen usque recurrit.

Dubium autem est, utrum ossea iterum materia spatium plane expleverit. Prouti enim nunc iterum in hoc iuvene satis robusto, eusarco, et hilari, coram video, locus antea vulneratus depressus quidem est, et figuram triangularem refert, sed cicatrix densa est, neque digito facile cedit, neque ex pressione quidquam iuvenis patitur: ut tamen versus os temporum, sub cicatrice, mollitiem quandam, et obscuriorem pulsationem, mihi videar animadvertere, minime tamen iuveni, nunc annum decimum octavum agente, molestam.

Erlanga Onoldum missae d. 8. *Ian.* 1773.

OBSERVATIO LXXVI.

Dn. ANTONII ALEXII CADET.

Analysis chimica exuviarum hominis e sepulchro erutarum.

Die 26. Novembris 1771, coenobium adeo, mobilem in claustro tollo lapidem, per apertum ostiolum introspicio: hinc et illinc mortui iacent sepulti. Omni deposito hor-

rore descendo in conditorium. Dum somno indulgent monachi, ego et ipse securus curiositati e feretris plumbeis unum, anno 1621. inscriptum, totis meis viribus ad monumenti aperturam traho, ita metallum eroditur, ut in eo insculpta maneant digitorum vestigia, vixque cadaver a spoliatione defendat. Verum enim vero facillime aperitur, proh! stolida et vana hominum superbia! quae inanes et frigidas domus istae luteae reliquias tentat eripere. Serius ocyus compos sui iuris natura raptim subducta, raptim subducit elementa. Nihil enim fere supereſt cadaverosae molis praeter terram siccam, et quaedam ossium fragmenta, quae simul colligo. Vagatur in feretro avida manus, cui integrum caput obvium est, caetero destructo corpore. Miror: quod, ut aperte pateat ad visendum, ex hac reserta tumuli parte extractum iu lucem propero: maxilla dentibus totis, caput ipsum capillamento distinguitur flavo albescente, ut fit apud mortuos, iuxta THOMAM BARTHOLINUM, qui causam rei interrogans non audet explanare. Albedo autem capillorum aut pilorum indicat corporis debilitatem, quod ad demonstrationem usque perduxit sagaciſſimus autor libri, cui titulus est *Recherches Philosophiques sur l'Amerique*, plures inter testes ut senecta. Ego ipse novi dominam, cuius, nunciata patris morte, dextrum subito albicavit supercilium. Post fata vero, et propria humoris nutritii depravatione et impuro putrescentis corporis vapore prior capillorum mutatur color. Numquid toto destructo cadavere integrum iacet? ecce destructa erat pars tumuli, ubi reconditum erat, et compressum plumbo, capitis carneam dissolutionem prohibuit sal plumbi septicum e cadaveris acidis, qui plumbum dissolverant, humoribus ortum. Totum re ipsa coopertum erat caput crusta salina, levi, humida, quae sacchari saturni saporem referebat, quae ima tumuli pars irrigabatur sex drachmis liquoris sat fluidi, flavi, male olentis, ex quo per analysin

elicui

elicui ſal volatile, quod ſolidum fieri quibuscunque rectificationibus non potuit. Deſtillationis reſiduum, addita aqua deſtillatitia filtratum, non in cryſtallos abiit. Deguſtavi liquorem, qui praeter ſaturneum ſaporem, ſimul ſaporem ſalis marini mihi referre viſus eſt. Inſtillavi oleum vitrioli et ſubito ſpiritum ſalis, fuit levis odor ſalis bituminoſi. Sal tartari fixum liberavit adhuc alcali volatile, quod ſal ammoniacum indicat. Praecipitationem liquoris per ſal alcali fixum tentavi, obtinui grana quatuor pulveris albi, calcis certe plumbeae, quae per acetum ſoluta in cryſtallos ſaturneas abiit. Cumulus huiusce liquoris experimentorum parciſſimus fuit. Facile diiudicatur a liquore huiusce naturae nihil aliud obtinendum eſſe, quam ſal marinum, ſal ammoniacum, ſal metallicum conſtans ex acido animali et plumbo. Tandem alcali volatile liberum obtinui, etſi concreta fuerint haec ſalia. Cauſa eſt ſpiſſitudo liquoris evaporatione concentrati. Sed ad capillos redeamus. Capillitii veteris ſervabant formam duo quidam cincinnuli a caeteris ſecreti, tempora priori ſeculo lambere gallico more ſoliti, ad os usque cadebant: unde apparet ad quinque pollices capillos excreviſſe, quod minime mirum, ut, nititur teſtimonio doctiſſimi BOYLE, et celeberrimi PARE chirurgi noſtratis, qui mortuum ſervabat in muſeo, cuius renaſcentes ſaepe ungues circumcidebat. Praeterea conſtat accrementum capillorum diario eruditorum, in quo agitur de muliere Norimbergenſi, cuius, quadraginta et tribus annis poſt fatum praeteritis et ſepulturam, concreverant capilli. Humidi vero cadaveris capilli in trutina ponderabant unciam unam et ſemis, quos ablui aqua frigida. Sponte exſiccatos iterum ponderavi, binae deerant drachmae. Non erant flexibiles, et facile, quamvis humidi, in pulverem vertebantur, quos in retortam indidi, in alteram vero recentes eiusdem ponderis capillos. Eodem fornace, eodem

ignis gradu perstiterunt retortae, duplicem tentavi destillationem, producta inter se collaturus. Haec fuerunt discrimina, phlegma capillorum veterum, leviſſimo elicitum calore, citius dedit alcali volatile, quod serius in recentibus obtinui. Ex primis minus concreti salis extraxi, quam ex recentibus, sed albedine etiam et puritate praestabat oleum. Tandem in cadaverosis capillis multo spissius erat, quod probat capillos antiquos magis, quam novi, ad analysin disposítos esse.

Parisiis Quoldum missa mense Martio 1773.

APPENDIX

AD

TOMVM QVINTVM

NOVORVM

ACTORVM

MEDICO-PHYSICORVM

ACADEMIAE CAESAREAE LEOPOLDINO-CAROLINAE

NATVRAE CVRIOSORVM IN GERMANIA.

CONTENTA APPENDICIS.

I. D. *Ioannis Iacobi* RITTERI Morbona, Pars I. pag. 1. ſeqq.
II. D. *Ioannis Friderici* GLASERI Deſcriptio Mineralium Suhlanorum. pag. 73 ſeqq.
III. *David. Henr.* GALLANDAT Diſſertatio de Dracunculo ſ. Vena Medinenſi. pag. 104. ſeqq.
IV. D. *Io. Frid. Caroli* GRIMM Synopſis methodica ſtirpium agri Iſenacenſis emendata et aucta. pag. 117. ſeqq.
V. D. *Io. Iacobi* LERCHE Deſcriptio plantarum Aſtrachanenſium et Perſiae provinciarum Caſpio mari adiacentium. pag. 161. ſeqq.
VI. Memoria D. *Mauritii Antonii* CAPPELERI. pag. 208. ſeqq.
VII. Memoria D. *Ioannis Wolffgangi Friderici* BOENNECKEN. pag. 219. ſeqq.

MORBONA

IN DUAS PARTES DIVISA

SEU

ENUMERATIO

MORBORUM

SPONTANEORUM

QUOS

QUINQUAGINTA ANNORUM INTERVALLO

fustinuit

IO. IACOBUS RITTER

HELVETIO-BERNAS.

PATERNIS MANIBVS
SACRVM.

PRAEFATIO.

Fidem datam liberans, MORBONAM, seu Biographiam morbosam, (observationum medicarum in proprio corpore compendium chronologicum) otio valetudinario, non sine labore natam sisto LECTORI BENEVOLO.

SCOPUS: Aegrorum solamen: Symbolum ad historiam morborum: Praxi clinicae emolumentum qualecunque: Idea sanitatis, valetudinis, morbi concreta: Sanatio medicamentorum ope rarior, quam vulgo creditur.

Quaenam tutior ad sanitatem via? an per vires vitae, an per pharmaca? Quae utriusque vera notio? Quae ratio; dato morborum numero inter utramque? Qua ratione connubium utriusque instituendum? Quantum viribus vitae committendum? Quando remediis animandae? Quando his unice agendum? Quando ab iis abstinendum? Cautelae circa diiudicationem causae sanatricis: Vi vitae, pharmacorum: Morbis commutatio facilis eorum. Fiduciae in eas perverse locatae fallacia, aut iniqua inversio laudum. Quo et quousque iactatio de sanitate reddita et fundata et limitanda? Arti subinde conatibusque Medici tribuens, quae vi-

ribus vitae debebatur. Qualis diffidentiae gradus in fauſtos obſervationum per therapiam nactos eventus?

Obſervationes morborum vulgarium centies ab aliis quidem factae homogeneae; iis confirmata repetitione quodammodo, novitatis valor. Clinicis, frequentiſſima licet praxi, frequentiores occurrunt prae rarioribus caſus vulgares.

Qualis morborum ſeries; acutorum cum chronicis; calidorum cum frigidis alternatio ſubiecto, cui ſanguis fluidior, ſerum lymphaque tenax parco potori, humores ſalſi a ſale abſtinenti; Morborum animi et corporis reciprocatio a ſanis nato parentibus. Num labes haereditaria moderabilis et quomodo? An morbis ex acutorum genere iudicatio conſtans per criſes, et quales? Periodi eorum, data licet abbreviandi quacunque opera, decurſus pertinax, aequabilis, omnia eludens remedia: an decurſui lex conſtans immutabilisque? Morbi graviores ſponte ſanati; leviores erga quaevis remedia rebelles; ſimplices rariores, veteribus frequentiores: unde? Melancholiae inſultu primo fractae corpori iuvenili citius vires, quam ſequentibus adultiori, perſeverante ea vigori tamen reditus. Mente aegra corpori ſanitas, et vice verſa. Utrum horum organicis, aut mechanicis favet?

An ratio, cur melancholia et malum hypochondriacum ex cauſa praecipue immateriali, adeoque rebellia, in eo, quod cauſa et effectus reciprocantes: Metus?

Fuga morborum animam munire, ſpes ſanitatis eam erigere creditur. An ſpes vitae, vivendi deſiderium morbos mitigant, abbreviant, minus reddunt complicatos? An inde argumentum pro, aut contra directorium animae in ſanitatem morbosque? Animi motus triſtes, ingrati, v. gr. terror, metus, taedium etc. nonne maiora mala in corpore patrant, quam oppoſiti grati ſcil. ſpes, laetitia praeſtant boni?

ni? Anne damna priorum reparare valent? Quousque anima imperans priores impedire, tollere aut ſupprimere, earum noxas emendare, poſteriores excitare valeat, cuilibet periculum faciundum.

Quae vera notio ſanationis? An quavis methodo ſanitas? ſeu: diverſa methodo ſalutaris idem effectus morbo eidem? An methodus perverſa anomala ea, quae contra ſyſtemata recepta? An ex morbi exaſperatione, aut aegri letho concluſio ad eam aequa?

Quousque notitia cauſae morbificae ad morbi ſanationem poſſibilis, abſoluta et neceſſaria? Cortice febres ſanantur intermittentes; quorum cauſa latet: quanti non ſanabiles, quorum cauſa patet, morbi?

Therapia erronea ſine noxa: iuxta normam artis ſine euphoria: gradus ad empiriam rationalem per methodum medendi ſimplicem, ſaltem vulgari ſimpliciorem: quandoque de recepta deflexio modeſta; aut inquilinae oppoſitio exoticae? nonne notas hucusque methodos deſerendo nova calcanda foret via audaci? Quantum interea obſervando et expectando et clinicis et aegris boni? Therapiae cardo animi ſedatio?

Magnum indolem remediorum expiſcandi obſtaculum, clandeſtina adſtantium, alia magni nominis remedia aegris obtrudentium opera. An medicus aegrotans ea quoque admiſſurus? Inde pharmacorum plurimorum aeſtimatio, virtutes ſpecificae ſubleſtae fidei, eorumque tempeſtiva parca ſobria manu praeſcriptio.

*) In Noſocomiis a parte aegrorum minus doloſae morborum remediorumque hiſtoriae concinnandae forent; niſi nimius aegrorum numerus vires ſuperarent obſervantis.

Pharmaca rariſſime abſolute aut ad oculum, aut nutum, aut ſenſum agentia morbis gravibus pauciora; levioribus

plura porrecta: omnia fere infida. Domeſtica quaedam certiora: Euporiſta plurima ſecura: quorum cenſui certus inter incerta remedia Cortex iure quoque adſcribi meretur.

An ſanitati tuendae motus et potus et V. S. aequinoctialis &c. iuxta boreales prophylaxis univerſalis? tentamen limitantis hanc Theſin Morbonae ſparſim: modo praeiudiciis opponere praeiudicia?

An boni aliquid ex hac Morbona redundaturum, philautia ſperat, notitia mei ipſius negat. Quicquid ſit, minima utilitatis ſpes votis reſpondens opellae poenitere avertet ſcriptorem ſubtimentem, ne cum propria aliis non tanti momenti ac ſibi videantur nimis frequenti in minutias delapſu, ut et *egoismo* repetito vix vitando ſtomachus iure moveatur Lectori, facile tamen adſenſuro: ex minimis oriri maximos morbos.

Ao. 1756. occaſione anni huius morbiferi morbique praecipue puſtularis moleſtiſſimi de Morbona iam cogitare, ſchedasque ſparſas colligere inchoavi; ob ſemiſeculum vero, tum temporis nec adtactum, nec me unquam impleturum eſſe firmiter perſuaſus, diſtuli. M. octobri 1762. ſemiſeculo, minime expectanti, ad finem properante, inter belli murmura ea ruditer in chartam congeſta. Pace ſancita, Ao. 1763. elaborationi demum manus admotae, ob morbos vero ſerius ad finem perducta.

FONTES: Memoria morborum, dolorum chronologica, infantiae tenaciſſima, Schedae mobiles a multis retro annis in hunc finem collectae, Adverſaria, Diaria, Ephemerides morborum.

OBSERVATIONES ſalutae; cum vulgaris nimis methodus: praeiudiciis quantum per ſenſuum inter- et externorum fallaciam licuit, factae. In rationes inquirere ex diffidentia aciei vix auſus, rariſſimae et ſi quae, coniecturarum

quae-

quaeſtionum meticuloſa forma, adiectae erudiri cupienti. Quid morbi maiores, ac minores? deſcripti indicant: maiores ſaepe minoris periculi quam minores.

Anachronismi, errores, quantum ſcriptori obvelata ſcripto ſivit acies, correcti, emendati; multa adhuc reſtare ſuae tenuitatis haud inficias ibit conſcius: forte corrigendorum nullus finis?

Cum proprii corporis hiſtoria morborum ſit Morbonae obiectum, Caſuum parallelorum pauciſſimi e praxi propria natorum additi. Auctores quidam, at pauci citati; eorum augere numerum inſtituti et loci vetabat ratio.

Anima ſubinde plagiaria fit inſons ac inſcia, placita, dicta aliorum pro ſuis ſaepe venditat. Simile humani quid inſcio et nolenti accidere, iuncto memoriae lapſu, facillime potuiſſe, minime diffitendum.

Dictioni lugubri acerbitas quaedam, ſed invita; ſolitudinis et dolorum comes: Styli paupertas, inaequalitas praeceptorum multitudine contracta vix vitanda agnoſcenti, ſed emendare non valenti.

PARAGRAPHI nimium forſan citati materias, cauſas, iudicia, rationes, loca parallela etc. diſperſa indicant nectenda, repetitiones eliminant; earum vicarii.

An ex locis adpoſitis quaeſtio ſolvenda: Num itinera, coeli, locorum mutatio, commoratio, diaeta varia ibi, contra morbos ſint praeſidio aut valetudinem in melius mutent connatam, debilique robur conciliare valeant? Procul a patria quis procul a morbis et ſe!

ORDO chronologicus optimus viſus. Anni, et, quantum fieri potuit, menſes ſub initium morborum poſiti. Qualis annis climactericis, temporibus anni, ſolſtitiis et aequinoctiis tribuendus influxus diiudicanda offerunt.

Quae-

Quaenam vitae periodus morboſior aut ſanior, an aetas infantilis, iuvenilis, virilis?

Cum tota VITA MORBUS, etiam valetudinarius ultra quartam ſeculi partem (ex quibus quatuordecim anni in Sileſia ἀναργυρὸς) medicinam feci, virium defectu Ao. 1764. ab ea ultro me abdicavi, ne animo iuvandi, impotens inpoſterum aegris nocerem.

„Num valetudo medici in aegrorum commodum vergat„ uti SOCRATES, RAMAZZINI, HOFFMANNUS, TRALLES aliique autumant, adhuc ſub iudice lis eſt. Quicquid ſit; cui animus adeo excelſus, qui tanti hanc praeſtantiam emat?

MORBONAE Templum in Atrium et Fanum diviſum. Atrio columnae inſcriptae ſeptem: Fano Tabulae quinque adpenſae hiſtorias morborum iuxta totidem decennia; Tabula ſexta, (acceſſoria) morbos ultra annos decenniaque perennantes ſiſtunt.

„Triſtibus quoque rebus ſua ſaepe ineſt voluptas.„

Scribebam Peylaviae Sileſiorum die 24. Nov. 1768.

CONSPECTVS MORBONAE.

PARS PRIMA

ATRIVM.

§. 1-6	Parentum Characteres.	§. 10.	Facultates Animi.
- 7 -	Nati habitus.	- 11-25.	Idiosyncrasia.
- 8 -	Character.	- 26-33.	Educatio.
- 9 -	Temperamentum.	- 33 &.	Eruditio.

FANVM.

Tabula prima. Decennii primi. Morbi *Maiores.*

§	Annus.	Mensis.	Aetas.	Locus.	MORBVS.	
34	1714	Iulio	1	Bernae.	Nativitas?	
35	—	—	—	- -	Tormina.	
36	1719	Vere	5	- -	Variolae verae.	
37	1720	—	6	- -	Scabies humida.	
38	1722	—	8	- -	Colica inflammatoria I.	
39	—	—	—	- -	Abscessus I. Scroto.	
40	—	—	—	- -	Hernia scrotalis.	
41	1723	—	9	- -	Febris lenta I.	Sa. 8.
42	no. 1-9	-	-	- -	Morbi *Minores.*	Sa. 9.

Tabula secunda. Decennii secundi. Morbi *Maiores.*

§						
43	1726	Iulio	13	Bernae.	Colica inflammatoria II.	
44	—	—	—	- -	Phtiriasis capiti.	
45	1728	August	15	- -	Febris acuta I.	
46	—	Sept.	—	- -	Abscessus II. Lumbis.	
47-49	1730	Majo	16	- -	Melancholia I.	
50	1733	August	20	Basileae.	Febris acuta II.	
51	—	Sept.	—	Bernae.	- - lenta II.	
52	—	—	—	- -	Abscessus III. Alae.	
53	—	—	—	- -	Arthritis I.	
54	—	Octob.	—	Basileae.	Haemorrhoides primae fluentes.	Sa. 10.
55	no. 1-17	-	-	- -	Morbi *Minores.*	Sa. 17.

Tabula tertia.			Decennii tertii.		Morbi *Maiores.*
§ 56-65	1736	Febr.	22	Bernae.	Febris lenta III.
66-67	—	Majo	—	Lauſannae.	
68	—	Auguſt	23	Genevae.	Icterus I.
69	—	Octob.	—	Neocaſtri.	
(*. 69	—	Dec.	—	Bernae.	Morſus a cane irato.)
70-71	1738	Febr.	24	Argentor.	Arthritis II. (Podagra I?)
72	—	Martio	—	- -	Metus purpurae &c.
73	—	—	—	- -	Dyſpepſia.
74	1741	Iulio.	28	Islae. Tornaci.	Febris acuta III.
75-79	—	Auguſt	—	Tornaci. Duaci. Bernae.	a. Melancholia II.
80-81	—	Sept.	—	Bernae.	Arthritis III. (Podagra II?)
82	—	—	—	- -	Palpitatio cordis.
82*	—	—	—	- -	Haemorrhoides.
83	—	—	—	Morati.	
84-85	—	Octob.	—	Tornaci.	
	—	Nov.	—	Bredae.	b. Melancholiae continuatio.
86-87	—	Dec.	—	Homburg.	
	1742	Maj-Aug	29-30	Bredae.	
88-90	1744	Ianuar.	30	Bernae.	Haemorrhagia Ani ex ſacco. Procidentia Ani.
(90 *	1745	—	—	Lauterbac.	Caſus parallelus.)
91	1744	Febr. Martio	* 30	Bernae.	Palpitatio cordis. Febris lenta IV.
92	—	April.	—	- -	Febris catarrhalis I. Sa. 15.
93 no. 1-16			- - - - -		Morbi *Minores.* Sa. 18.

Tabula quarta.			Decennii quarti.		Morbi *Maiores.*
§ 94	1745	Febr.	31	Lauterbac.	Febris morbilloſa I.
95-101	—	—	—	- -	Herpetis Inſultus primus (I)
102	1746	Januar.	32	- -	Febris catarrhalis rheum. I.
103-104	—	Febr.	—	- -	Herpetis Inſultus II. recrud.
105-108	—	Mart.	—	- -	Arthritis IV. (Podagra III?)
109	1747	Febr.	33	- -	Herpetis Inſultus III. recrud.
(* 110-114	1745-1748	Mart.	31	- -	Strepitus Aurium: Synchronus.)
115	1747	Iulius.	34	Portu Amſt.	Morbus navalis.
(* 115	—	Auguſt	—	Franequer.	Noſtalgia non helvetica.)

§. 116.

Tabula quarta.		Decennii quarti.		Morbi *Maiores.*
§ 116-117	1747 Octob.	34	Franequer.	Palpitatio cordis.
118	— —	—	- -	Sputum cruentum.
119-120	— Nov.	—	- -	Febris tertiana vera I.
121	— —	—	- -	Palpitatio cordis.
			- -	Icterus II.
(121 *	— —	—	- -	Haemorrhoides.)
122-123	1748 Dec. Januar.	—	- -	Cardialgia.
124-126	— Mart. April.	—	- -	Febris tertiana notha I.
127-128	— Maj. Iunio	—	- -	Melancholia III.
129-130	— Iul.	35	op Zeyst.	Febris scarlatina.
131	— Augusti	—	- -	Febris exanthematica rubra I.
132-139	1750 April. Mai.	36	Saxonia Lusatia.	Febris tertiana notha II.
140-141	— ---	—	- -	Febris lentescens V.
142	— Iun.	—	Peylaviae.	Febricula continua lentescens VI.
143-145	— ---	—	- -	Febris tertiana notha III.
				Angina notha I.
146-148	— Iul.	37	et Neosalii.	Febris exanthematica rubra II,
				Diarrhoea.
149-150	— Augusti	37	Peylaviae.	Febris catarrhalis II.
151	1752 Iun.	38	- -	Rheumatismus.
152	— Nov.	39	- -	Angina notha II.
153-154	1754 Mart. April.	40	- -	Febris arthritica (V)? Malae.
(* 154	— Maj.	—	- -	Matrimonium!) Sa. 29.
155 no. 1-14.	- -	-	- -	Morbi *Minores.* Sa. 16.

Tabula quinta.		Decennii quinti.		Morbi *Maiores.*
156	1756 Ianuar.	42	Peylaviae.	Angina notha III.
157-177	— Febr. Mart.	—	- -	Arthritis VI. (Podagra IV?)
178-190	— April.	—	- -	Pustulae miliares heterogeneae.
191-197	— Augusti	43	- -	- - - - homogeneae.
198-202	— Iul.	—	- -	Phlyctaenae.
203-207	— Iul.	—	- -	Furunculi.
208	— Augusti	—	- -	Febris topica cruribus.
209-214	— Iun-Aug.	—	- -	Remedia pustulari morbo generalia.
215	— Sept.	—	- -	Historia scarificationis.

Tabula quinta. Decennii quinti. Morbi *Maiores*.

§ 216-221	1756	Octob. Nov.	43	Peylaviae.		Abſceſſus IV. Dorſo.
(*. 221)	---	---	—	-	-	Specierum Morbi puſtularis Tabu Synchrona.
(**. 221)	---	---	—	-	-	Tabula Meteorologica Anni 1756.
222-228	1759	Auguſt	46	-	-	Dyſenteria.
230				-	-	
232-238				-	-	
229	---	---	—	-	-	Febris tertiana vera II.
231	---	---	—	-	-	Tenſio Muſculis gracilibus.
239-243	1761	Octob.	48	-	-	Abſceſſus V. Ori. Sa. 12.

244 no. 1-74. - - - - Morbi *Minores*. Sa. 100.

245 Decenniis Morborum minorum communium *Syntagma*.

†) Summa Morborum *maiorum*: 74; *minorum*: 160;

Tabula ſexta acceſſoria: Morborum perennantium hiſtoria.

246	---	---	---	-	-	Hernia ſcrotalis.
247-256	---	---	---	-	-	Malum hypochondriacum.
257-260	---	---	---	-	-	Palpitatio cordis.
261-268	---	---	---	-	-	Haemorrhoides.
(269-270	---	---	---	-	-	Venae ſectionis hiſtoria.)
271-279	---	---	---	-	-	Haemorrhoidum continuatio.
280-283	---	---	---	-	-	Ani procidentia.
284-285	---	---	---	-	-	Oculis maculae nigrae volitantes.
286-287	---	---	---	-	-	Auribus ſtrepitus.
288-296	---	---	---	-	-	Morbi puſtularis reliquiae.

297 Tabula Morborum, ultra Morbonae terminum, ſynchronorum.
298 Mantiſſa: Acidularum, Thermarum &c. Tabula.
(*. 298) Fontium mineralium Claſſificatio.
299 Index Morborum.
300 Corollaria. Finis.

†) Quivis eiusdem morbi inſultus recurrens pro morbo ſingulari numeratus fuit. Reductis morborum minorum Inſultibus 160, ad 44 Species, erit Morborum ſumma = 118; Et Inſultuum omnium (74 + 160) = 234. Sic quotans *quatuor* et ultra! (alternis annis 4 et 5. etc.)

A. SYNTAGMA Morborum maiorum DECENNIIS pluribus *communium*.

Abſceſſus.	I	II	—	—	V	Febris catarrhalis.	-	--	III	IV	—
Angina notha.	-	--	—	IV	V	- exanthemat. rubr.	-	--	—	IV	V
Arthritis.	-	II	III	IV	V	- lenta.	I	II	III	IV	—
Colica inflammat.	I	II	—	—	—	- tertiana vera.	-	--	—	I	V
Dyſpepſia.	-	--	III	IV	V	Haemorrhoides fl.	-	II	III	IV	V
Febris acuta.	-	II	III	—	—	Herpes.	-	--	—	IV	V
						Icterus.	-	--	III	IV	—
						Melancholia.	-	II	III	IV	—

*) Morbi *aetatis* plurimi; incongrui quidam; periculoſi acutiſſimi perrari; quorum ad acutos ratio :: 1: 2. moleſtantes inſtantis periculi expertes frequentiores; quorum ad acutos ratio :: 3: 1. De non ſanatis ad calcem Morbonae § 297.

(1) Morbi eodem Decennio pluries *recurrentes* iidem:

Bis.	Abſceſſus.	-	II	—	—	V	Bis.	Febr. exanth. r.	-	-	—	IV	—
	Angina notha.	-	--	—	IV	—		- - lenta.	-	-	III	IV	—
	Arthritis.	-	--	III	IV	—	Ter.	Febr. tert. noth.	-	-	—	IV	—
	Febris acuta.	-	II	—	—	—		Herpes.	-	-	—	IV	—

*) Invaſio triplex ad duplicem uti 1: 3. Acutorum et chronicorum ratio inter ſe aequalis.

(2) Morbi toti periodo *frequenter* occurrentes iidem.

Sexies.	Quinquies.	Quater.	Ter.	Bis.
Arthritis.	Abſceſſus.	Herpes.	Angina notha.	Colica inflammat.
Febris lenta.			Dyſpepſia.	Febr. catarrhal.
			Febr. acuta.	- - tertiana vera.
			Febr. exanthem. r.	Icterus.
			Febr. tertian. noth.	
			Melancholia.	

Ratio acutor. ad chron. :: 2: 1.

Ratio generalior inversa scil. chronic. ad acutos: 29: 14 :: 2: 1. fere.

*) Ejusdem morbi invadentis ratio ad alium v. gr.

{ Arthritidis aut febr. lentae } : ::

ad { Angin. n. { acutam / exanth. r. / tertian. n. } } 2: 1.

ad { Colic. infl. / Febr. catarrh. / -- tertian. ver. / Icterum. } 3: 1.

**) Insultus, reditus, recidivae morbi in ratione periculi inversa, proclivitas in morborum Species v. gr. in Arthritidem, triplo major, quam in colicam: Febris acutae ad catarrh. 3: 2. et sic porro etc.

(3) Morbi interni quidam iuxta *maximum* Decenniorum numerum.

			Decenniis.				
Arthritis.				Angina notha.			
Febris lenta.	—	—	IV	Colica inflammator.	—	II.	
Haemorrhoides.				Febris acuta			
				- - exanthem. r.			
Dyspepsia.	—	—	III	- - tertian. vera.			
Melancholia.				Icterus.			

*) *Proclivitatis* in *genera* morborum: Lentorum aeque cum ac sine doloribus, ad acutos ratio :: 9; 5? Hinc adfinitas morborum et subiecti Indoles?

**) *Quae*, ratione Decenniorum, *Morbositas*? Morbi acuti in inversa; chronici in directa. (cf. conspectum.) Forte Vitae totius Morbositas in ratione annorum directa?

(4) Sit Morborum maiorum summa = 74. erit *susceptibilitas* quorundam prae caeteris, aut *proclivitas* in *species* datas v. gr. in febrem tertianam veram, in colicam inflammatoriam, aut febrem catarrhalem aut icterum, seorsim = $\frac{1}{74}$; in Anginam notham, febrem acutam, aut exanthematicam rubram, tertianam notham

notham et melancholiam, quaevis $= \frac{1}{14}$; in herpetem $= \frac{1}{18}$; abſceſſus $= \frac{1}{14}$. arthritidem et febrem lentam ſeorſim $= \frac{1}{12}$. etc.

*) Morbi Inſultuum plurimorum ad ſimplices :: 35: 39. :: 7. 8. fere.

(5) Quaenam Lex *alternatione* et *ſucceſſione* inter acutos et chronicos Morbos maiores?

			Quoties.	Decenniis?				
(A) Alternatio.	α. acutorum cum chronicis.		bis	I	II	III	IV	V
			quater	—	—	—	IV	—
	β. chronicorum cum acutis.		ſemel	—	—	—	IV	V
			bis	—	—	—	IV	—
			ter	—	—	III	—	—

*) Ratio α. β :: 2: 1.

(B) Succeſſio absque intervallo.	γ. acutorum	binorum	— ſemel	—	II	—	—	—
		trium		—	—	—	IV	—
		quinque		—	—	—	IV	—
	δ. chronicorum	binorum	— ſemel	—	II	III	—	—
		trium		—	—	—	IV	—
		quatuor		—	—	III	IV	—
		ſex		—	—	—	—	V

*) Ratio γ: δ :: 2: 3.

Maximum alternationis et ſucceſſionis minime frequens: prioris ratio Maximi ex α ad β :: 4: 3; et poſterioris ex γ ad δ :: 5: 6. Sic chronicorum major quam acutorum catena. *Alternorum* caſus ſpecialis in α, v. gr. duplicis combinationis dato Decennio ratio ad eundem in β :: 10: 1. Et *ſucceſſivorum* paralleli caſus ratio in γ: δ :: 2: 1.

(6) *Suc-*

(6) *Succeſſiones* Morborum toti periodo juxta annorum intervalla.

				Quoties:	Decenniis:				Summa.
(A) Alternatio:	a) acutor. cum chronicis	Anno eodem	ſemel bis	—	—	—	—	V	ſexies.
		Anni unius	ter bis	—	—	—	IV	—	
		binorum	bis	I	—	—	IV	—	quater.
				—	II	—	—	V	quater.
	b) chronicor. cum acutis	Anno eodem	ſemel ter	—	—	III	—	—	ſemel.
				—	—	—	IV	—	ter.
		unius	bis	—	—	—	IV	—	bis.
		trium	ter	—	II	III	—	V	novies.

*) Quale *maximum intervallum*? a, b, :: 2: 3. annorum. Induciae chronicorum ad acutos uti 3: 2. maxima intervalla ad minima:: 3: 1. morbis minoribus attamen non vacantia. Ratio in a) morborum dati intervalli v. gr. unius anni ſe excipientium, ad b) inverſa :: 3: 2. et ſic porro.

(A.) Succeſſiones una ſerie.	a) acutorum.	binae quinque	anno eodem	ſemel	—	—	—	IV	—	una.
					—	—	—	IV	—	una.
		binae	anni unius	bis	—	—	—	IV	—	duo.
			(duorum)	ſemel	—	II	—	—	—	una.
	b) chronicorum.	binae	anno eodem	quater ſemel	—	—	III	IV	—	octo.
					—	—	—	—	V	una.
		ſex								
		Binae	(duorum	ſemel	—	—	III	—	—	duo.

*) Numerus Morborum ſuccedentium in ratione Intervallorum inverſa. Succeſſio utrique generi maxima; unica quidem; acutorum et chronicorum inter ſe :: 5: 6.

Dato caſu ſpeciali: v. gr. Intervallo Annorum duorum ex chronicorum genere, in b), ad acutorum in a) aequalis erit ratio in b: a:: 4: 1. Et numerus ſucceſſionum v. gr. duarum diverſis annis ex chronicis in b) ad acutos in a) :: 5: 2. et ſic porro.

(7) Num ex pluribus *Hiſtoriis* medicis *individualibus*, quorum ſpecimina inter alios b. CARLIUS ex FORESTI operibus (facile nunc augenda) collegit, datis, ſubiecto et primis tribus vel quatuor

quatuor morbis, eorumque succeſſionis lege, et intervallis &c. per regulas probabilium praevideri, determinari, et praecaveri queant morbi futuri?

B.) Morborum, Valetudinis Provinciae, Regiones, Urbes, Loca, etc.

Alſatia
Altwaſſer, Siles.
Amſtelodamum.
Argentoratum.
Baſilea.
Berna.
Berthelsdorf, Luſat.
Breda.
Budiſſa.
Dresda.
Duacum.
Francofurtum ad Moen.
Franequera.
Friedberga, Wetterav.
Geneva.
Gieſſa.
Gotha.
Harlinga, Friſior.
Herrnhaag, Wetterav.
Herrnhuth, Luſat. ſup.
Hoinga, Wetterav.
Homburgum ad Montes.
Iena.
Isla, Flandriae.
Lauſanna.
Lauterbacum Riedeſeliorum.
Leowardia.
Lipſia.
Loebavia.
Miſena.
Moratum.
Neocomum, Helvet.
Neoſalia ad Viadrum.
Peilavia Sileſiorum.
Schlangenbad.
Striga.
Tornacum.
Valentinianae.
Urſchaz, Miſn.
Weiſſenburg, Therm. Bernenſ.
Wisbadenſes Thermae.
Zeyſt (Seſtum), Ultraiect.

ATRIVM.

COLVMNA PRIMA.

PARENTVM CHARACTERES etc.

§. 1.

Avus paternus. Pius, cultus Dei publici frequentator diligens, temperamenti cholerici, laboriosissimus, aedificator, agilis, habitus macilenti, staturae mediae, facie pallida, gloriae cupidus, honores ambiens, abstemius tota vita, valetudinarius, podagricus, cui mater podagrica, haemorrhoidibus anomalis fluentibus obnoxius, cephalalgia brevi sed acuta praegressa, apoplexia subito extinctus mense Iulio 1713. aetatis quinquagesimo anno. Conjunx ejus:

§. 2. Avia. Temperamenti cholerici, staturae infra mediocrem, oculis caesiis vividis, prosperae sanitatis, laboriosa, macilenta, septem liberorum mater, hydrope ascite octogesimo aetatis anno, 1742, obiit stans.

§. 3. Avus maternus. Generosus, pius, iustus, prudens, de Republica optime meritus, muneribus negotiisque clarus, staturae ultra mediocrem, robustus, anno circiter LXX. apoplexia nocte correptus, lecto mane extinctus repertus anno 1722. omnibus flebilis bonis. Conjunx:

§. 4. Avia. Temperamenti sanguinei, mansueta, benigna, benefica, staturae procerae, robusta, vitae tranquillioris, felix tredecim liberorum mater, hydrope ascite septuagesimo aetatis anno 1733. obiit.

§. 5. Pater. Temperamenti cholerici, cultor Dei rationalis, Theologorum parcus amicus, iustus ad rigiditatem usque, candidus, probus, amicus fidelis, integritate nimia in iram pronus, gloria actionum eius ratio finisque, liberalis, erga quosvis, praecipue miseros, officiosissimus, honores, munera, officia anhelans, voti parum compos, animi fortis, intrepidi, inquieti, propositi tenax, diversa secutus, hilaris, facundus, facetus, melancholicus aut hypochondriacus minime, nec credulus, nec superper-

perſtitioſus, agilis, indefeſſus, pluribus eodem tempore laboribus par, clinicus, aedificator, oeconomus ruralis.

a) Staturae mediae, quadratae, lacertoſus, robuſtus, facies florida, oculi caeſii ſcintillantes, crines fuſci, auri harmoniae nulla perceptio, muſicen nec amans nec intuens.

b) Abſtemius usque ad annum triceſimum; ab hoc tempore vini in coena modicus uſus, ſanitate optima fruens, febre acuta quandoque, podagra calida circa annum quinquageſimum demum irregulari correptus (§. 1.); de haemorrhoidibus coecis quandoque dolens, venae-ſectioni prophylacticae non adſuetus; dentium non carioſorum firmorum a iuventute, nimia arte, nigredo.

c) Idioſyncraſia talis: Ex iuſculo cancrorum fluviatilium ilico febris urticaria per nychthemeron; caſei, peti averſio plenaria, conſtansque; presbyops a trigeſimo anno.

d) Vere et autumno raucedo, naribus ſiccitas, pedibus tota vita frigiditas minime licet otioſis. (§. 5.) Iſchuria ex podagra retrograda lente obiit dolorifice primo Ianuarii 1748. aetatis 62. Coniunx eius.

§. 6. Mater. Decus ſui ſexus, pia, optima, benefica, manſueta, animi conſtantis, ſedati; ſtaturae ultra mediam; ſana, robuſta; felix ſeptem liberorum genitrix; abſtemia ad quinquageſimum usque annum; muſicam et amabat et callebat, ſeria licet. Facies florida, oculi glauci languentes; membra toroſa.

a) Haemorrhoidibus coecis dolentibus ſub finem graviditatis adflicta, puerperio ſolvebatur.

b) Nec melancholica, nec hyſterica. Matrimonium aerumnoſum. Sollicitudines tacitae cum me utero geſtaret.

Vomitu incoercibili absque febre fato placide ceſſit Octobri 1748. aetatis 57. feliciori vita digna. Sectio ſcirrhum pancreatis pylorum cingentem declaravit.

*) Ex arbore genealogico-characteriſtica animi quam corporis dotes, avorum indoles, miſcela horum, quo gradu, qua ratione, an in linea directa, aut per ſaltum; origo morborum haereditariorum, eruenda: Quae futurae ſoboli indoles inde vaticinanda?

**) An, et qua parentum parte morbi lethiferi in liberos derivantur?

§. 7. Hiſce parentibus (§. 5-6.) primigenitus in lucem editus. Habitu laxo; fibra debili; lacertis flaccidis, membris gracilibus; pilis criſpis fuſcis; oculis caeſiis, languidis, cavis. Incrementum ad ſtaturam modo mediocrem lentum, tardum. Facies proſapiae (an indolis quoque?) maternae index, pallida.

*) An omnes primogeniti matriſſant? an liberi ſequentes aequali portione indolis parentum participes? Lex nondum conſtat.

COLVMNA SECVNDA.

ANIMI INDOLES. CHARACTER

§. 8. a) - - - *connatus.* Amare et amari amans; amicitiam anhelans; amicos me praeſtantiores, doctioresque magni faciens, ſeligens; neminem ſtudio offendens; offenſam vero alta reponens mente; timore pacificus, puſillanimus, manſuetus inanitione; nec imperando, nec obediendo, nec ad negotia aptus; nec valde gaudens, nec vehementer moerens; nec fortibus agitatus (virium defectu?) deſideriis; propoſiti raro tenax; amicorum ſuaſu ſententiam facile mutans; flexibilis.

Gloria a patre adcenſa; philautia proprii foci; ad ſtudia, virtutesque calcar et ratio; ad eius exemplar ſaepius in obpoſita ruens, oblata recuſans, negata anhelans; vitam inſtituere ſyſtematicam nunquam valens, ſpecie recti deceptus.

Si quae animabus eſt differentia ſpecifica; certe inferioris gradus; et, ſi iis ſexus, feminina mea.

*) Philautia ſaepius cohobata foecunda mater morborum?

b) - - *adventitius.* A tenera juventute inquietus, de ſalute aeterna ſollicitus ardenter in viam ad eam inquirens, nullibi inveniens, agitatus interne, tranquillitatis ſpecie externe. Hinc amor ſolitudinis; haec ratio vitae; paucorum conſortii amicorum; ſtrepitus fugae. Anima numquam ſua ſorte contenta ſemper eſuriens, inſatiabilisque!

*) Forte non quivis character felicitatis capax? An fata formant characteres? An characteres mortalibus tota vita iidem? An, et quousque a fabrica corporis pendent? nonne quovis mutantur decennio?

Quae-

Quaenam conſtantiae eius per totam vitam ratio? Si malus, quo modo in meliorem mutandus? Si bonus, quomodo ſervandus idem? An animae character id, quod igni ſplendor? An bonus character, virtus; an malus, morbus? Quicquid ſit: difficile eſt pingere ſemet ipſum.

Ipſe Problema mihi: Homo ſum, mihi IDOLUM ipſe!

COLVMNA TERTIA.

TEMPERAMENTVM.

§. 9. Sit iuxta receptam definitionem et numerum, miſcela quatuor temperamentorum = 100 graduum, erunt ſanguinei = 40; melancholici = 30, cholerici = 20, phlegmatici = 10. Sanguineo-melancholicum hucusque praedominans. Sanguineum ab annis 10-30; melancholicum a 30-40, cholericum a 40-50. Mixtum primarium reliquis conſtanter emicuiſſe viſum.

*) Tot ſcripta de temperamentis caliginem, ambiguitatem non penitus ſuſtulere. Notae earum ex non viſis plerumque deſumtae. Aut tota reiicienda, aut de novo, Botanicorum more, ex characteribus e corpore deſumtis concinnanda foret doctrina: tum demum uniſona eorum definitio omnibus etc.

Aetas, morbi, fata, fabrica mutata corporis temperamenta mutare, praedominante ſemper obtinente, videntur.

*) An virtutibus ſedes in charactere aut temperamentis, aut utroque? an connatae, aut adquiſitae? Malum fieri vetabat virium tenuitas; bonum roboris animi defectus; adeoque virtutes, ſi quae mihi, negativae!

COLVMNA QUARTA.

FACULTATES ANIMI.

§. 10. Imaginatio foecunda multis bonorum, mihi malorum, mater, primum; memoria, ſecundum; iudicium, infimum tenet locum.

Iudicii defectum, iuvenis adhuc ex ludo chartarum, quod nec arridebat, nec victorem unquam me praeſtabat, augurabar triſtis; adultiori formatio prognoſeos ſaepe haerens confirmabat clinico.

 *) Ludi

*) Ludi tales, amatoribus, iudicii caeterarumque animi facultatum vigentium certi indices?

Imaginatio memoriae quandoque vicaria, limen senectutis adtingenti utraque vividior, concuti aptior: Iudicium nec experientia, nec annorum numero auctum!

An Ingenium, et, si quod, quale? iudicent aequi Lectores. Mathesis inventrix, poesis, pictura, musica, naturam facultatem saltem inveniendi mihi negasse, repetito docuere.

*) Iudicium Senum, nonnisi memoria factorum; Prudentia, casuum similium combinata recordatio, timorque futuri?

COLUMNA QUINTA.

IDIOSYNCRASIA.

a) ANIMO, MENTI, CORPORI.

§. 11. Animo tota vita irritabilitas, agitatio involuntaria; quaecunque, ex distante licet, in me agunt; quaevis me movent. Coelo sereno activitas maior nubilo. Ex otio inquietus; negotiorum acervo tranquillus: an turba turbam trudit?

§. 12. Menti Ideae cumulatae, rapidissimae, figi se aegre patientes, disiunctae, specie novae, insolitae, ingenium mentientes. An inde corpori infirmitas, maciesque? Otii horror, fugaque vacui; nunquam sine obiecto.

*) Unicum huiusmodi me extare in orbe mihi persuasissem; nisi TRALLESII candida confessio pluribus locis operum suorum „propriae „menti sensibilitatis, syntaxis nervosae, mollioris irritabilisque in cor„pore macilento, et *Viri hysterici* denominatio sibi ipsi inposita, solatio „fuisset.„

**) An illis, quibus animus adeo irritabilis, mensque nimis meditabunda, felicitate illa inconcussa, qua pacatiores, lentioresque beantur, frui liceat? (§. 8. b) *)

§. 13. Pulsus mollis; quieto ieiuno ictus 65-70. in uno minuto primo: quo haec scribo. Vasa venosa magna, rara.

*) Pulsum quovis aetatis periodo variare etc. omnibus notum. Quale temperamenti signum (§. 9. *)? *Respiratio* una ad quatuor aut quinque pulsus.

§. 14.

§. 14. Digestio de die lenta, tardaque, corpore moto licet postea, dormienti facilior, celerior. Cibi molliores ad duodecim, 18 horas in ventriculo, duriores brevius morantur non corrupti. Alvus nunquam dura, *Segnis* tamen; ob stimulum rarissimum voluntatis imperio quotidie officii sui admonendus. Caro bovina et vervecina ab anno quadragesimo difficilioris digestionis. Coena largiore ex consuetudine, cibis praesertim assatis, somnus placidior.

*) Meridionalibus coena lautior, prandioque gratior, adpetitu meridiano calore languente; contra quam insurgunt Boreales largiori adsueti prandio, id omnibus suadentes.

§. 15. Pani ex zea aut tritico adsuetus, ex secalino Alvi obstructio; mutato pane ei solutio. Fructus horaeos, acetaria, aceta ad annum usque tricesimum tuli; ab hoc tempore inde cardialgia.

§. 16. Ab eodem anno ad hunc usque diem ad mensam parcus aquae, imo ad plures annos nullus cuiuscunque potulenti usus, aestivo calore vix sitiens: a potu frigido hyeme minor noxa aestate.

§. 17. Abstemius a duodecimo aetatis anno; nausea ex inebriatione sapienti patris indultu orta perenni, puero alias vini cupidissimo. Inde vini cuiuslibet unciam modo unam aut alteram rarissime delibanti ventriculo gravitas, ructus, ciborum longior ventriculo mora, digestio difficilior. An ex vino ventriculo robur? ieiuno, vacuo potius quam impleto; ante prandium potius, quam cibis intercalatum confert, debilibus.

§. 18. Infusi Thèe *Boey* (*Bohea* Linn.) cum lacte sorbillationi matutinae pauco saccharo a teneris annis; decocti Coffee *Levantici* ab anno demum tricesimo adsuetus; ab huius statim post prandium cum vel sine cremore lactis remixti usu eadem ac ex vino modo memorata symptomata; itaque hoc spem digestionis fefellit promovendae. Sano gratum, aegrotanti ingratum statim Coffee infusum: Thee vero nunquam fastidio.

*) A Potu Coffee *Levantici* urinae odor violaceus, uti a terebinthina: forte vires ei analogae?

§. 19. Fumisuctionis Peti constans horror. (§. 42. *6*). an propter narium siccitatem connatam (§. 5. d)? pulvis eius

(*Hispa-*

(*Hiſpanici* mitiſſima quaedam ſpecies) per plures alternos annos attractus naribus, motus hyſtericos; v. gr. nauſeam, hemicraniam, vertiginem, frigus, tremoremque extremis, abdomini inflationem ructibus ſolutam, ſubinde vomitum etc. excitando, ulteriori uſu ſibi obicem poſuit aegre ferenti.

*) Similia TRALLES de ſe Tr. de uſu Opii Sect. II. Cap. VI. §. 2. p. 277. narrat. Quid opus Peto: cui Ialappae odor alvum ſolvit?

§. 20. Nec ſputator, nec borborygmis nec flatibus vexatus. CAPUT calidum ſudans; VOLAE manuum calidae, PEDES ſicci, iam ab anno Aet. 27. FRIGIDI, motu aut hauſtu vini calefaciendi aegre. (§. 4. d) An podagricis familiares? (§. cit. c.)

§. 21. CUTIS perſpirabilis, ad quemlibet motum ſudor; fronti praeſertim: Secretionum maxima per urinam ſano; per tranſpirationem aegro.

*) Idioſyncraſia inconſtans, variabilis, periodica, emendabilis: an morbis potius quam ratione, aut vitae mutatione aut medicamentis?

b) SENSIBUS EXTERNIS.

§. 22. OLFACTUS, GUSTUS ad moleſtiam uſque perfecti. AUDITUS acutior ſtrepitum percipiens minimum.

§. 23. VISUS obtuſior fit aetate. (ab anno 45. PRESBYOPIAE initium (§. 4. c) in dies increſcens.) Splendorem ſolis meridiani aut parietis albae aegre ferunt oculi tota vita, ambobus oculis obiecta diſtincta clara quaecunque. Oculo dextro aperto, ſiniſtro clauſo, litterae ad diſtantiam unius pedis obſcurae, ad pedem unum cum ſemiſſe clariores: Siniſtro ſolo aperto omnia aeque ac ambobus oculis patentibus diſtincta, ad diſtantiam unius pedis adhuc clara; ultra viſus fit obtuſus: hinc axis viſus termini?

*) Videtur uno ſaltem oculo intueri obiecta, altero quiescente.

§. 24. Quemadmodum uni oculo prae altero viſus acrior; (§. 23.) ſic aurium alterutri auditus acutior; (hinc ſeneſcenti concentus muſici, olim in deliciis, nunc moleſti.) Forte naribus par ratio? manui dextrae tactus ſenſibilior; exercitio; ſed unde oculo, auri, naſo?

*) Cur

*) Cur in tenebris obiecta sub angulis spuriis, sonum ex erroneis percipimus punctis? an tenebrarum, an educationis culpa?

§. 25. Cum *Somnus* profundus sit in ratione composita ex animo sedato, corpore lasso, et absente quocunque stimulo; animus mensque agiles nimis (§. 11. 12.) somnum nec profundum, nec blandum capere ab anno iam 1730. sinunt. Minimo strepitu excutitur somnus; praesenti animo. Quo minus reficiens, eo longior somnus; longitudo profunditatem refarcit. Matutinus ab hora quinta ad octavam profundior, gratior magisque restaurans nocturno. Somnolentia vesperi nulla; Immo

Nunquam vegetus praescripta ad munia surgo. HORAT.

Matutinum esse tota vita non tuli. Ab anno 1738. sic aet 24. somnus nec tranquillus, nec securus. Anima sub lecti introitum inopportunis capta ideis, curisque agitata invitis tacitisque. Mane expergefacto debilitas gravitasque corpori; vesperi maior menti alacritas corporique robur. Aestate ob virium dispendium maius, somni pluris, quam hyeme, necessitas. Ex decubitu ad annum 1761. sic per 40. circiter annos, in latus dextrum costis ibi spuriis gibbositas aliqualis. Ab hoc tempore decubitus in dorso sine molestia.

(* §. 25.) Insomnia, quavis nocte vivida, grata; attamen sensorio communi quietem perfectam negantia.

*) Morbi genus a causa stimulante occulta? Ab anno decimo sexto illusiones iuxta poetam:

Quod vigilans videt, dormiens videre videtur.

**) Iuvenibus puris, quo iuniores, eo frequentius caro sine ludibriis in dorsum aut latus cubantibus fluit dormientibus. Pubertatis initium?

A carne anatina, anserina, columbina, leporina, vervecina, in coena, noctes inquietae, iectigationes, insomnia anxia, terrifica, laborioſa.

COLVMNA SEXTA.

EDUCATIO.

§. 26. Bonus parens, cultum divinum, pietatem vulgarem pro more suasit a teneris annis. Obediens ei me plane devovens,

(§. 8. b.) utque eam promoverem, anhelata bona, quae mundus subpeditare non valebat; spreta quae obtulit; recusatione glorioſior (*) iram Patris, jacturam inde bonorum aequo ferens animo.

*) „Et saepe homo de ipso vanae gloriae contemtu vanius gloria„tur. — Non enim eam contemnit, cum gloriatur intus.„ Augustinus Confeſſ. Lib. X. c. 38.

**) Quomodo pietatis cum obedientia erga parentes colliſio vitanda?

§. 27. Animo ab eo praeter christianas virtutes, gloriae amor, famae desiderium, ut aeternum omnibus caro: „Honos no„menque meum laudesque manerent; praecepta ethica incul„cabantur strenue.„

*) An philoſophia moralis iuvenes imperio cupidinum subducere aut pectora contra ea munire valet? quousque methodus socratica attingit? Gloria se ipsum, et quidem provectiore aetate, qua impetus temperatiores, vincendi, malam refrenavit, sed non eradicavit indolem? sic vitium coercetur vitio obposito.

**) Mortis infernique metum contra impetus libidinum effrenes indicare, inane remedium! Auctoribus obprobrium; cum: Libidinum furor spernat pericula lethi.

§. 28. Menti ad omne scibile excitabatur stimulus; ne in ullo hoſpes, ex ignorantia nunquam erubescerem; aliisque, non mihi, doctus fierem. Ars vero: se noscendi, secum habitandi, colloquendi, seque fruendi; sibi aliisque opportune imperandi; otii fuga; animi praesentia, constantia: „Fortiaque adverſis opponere pectora rebus„ et similia, non tradebantur.

§. 29. Corpori exercitia gymnastica, tam ad conciliandum robur, quam ad agilitatem, gratiamque, nulla prius inita cum viribus ratione, imperabantur; effectus eorum: virium exhauſtio; ceſſatio ab iis praematura.

§. 30. Diaetae in pueritia minime studioſus, magnos sine noxa errores patre non obstante commiſi. Ne vero noceant; vere et autumno, sano, nolenti, ieiuno, infusum foliorum sennae minax obtruſit nauseabundo parens.

*) Non modo infantibus, imo cuiuscunque aetatis sanis nociva haec prophylaxis. Laxantia aeque ac purgantia intempeſtiva spasmos, uti venena, (quae talia, sed mitioris gradus), morbos excitant;

primas

primas vias debilitant; digestionem laedunt. Cur incerto, forte nunquam futuro, remedia morbo?

§. 31. Adultior ipse rudiori me adstrinxi vitae generi; v. gr. Tempore quovis brumali, imo rigidissimo gelu M. Januar. Febr. 1740. leviter vestitus, capite de die nudato, nocte linteo tecto, cubiculo non calefacto, lecto duro, dormivi: imo in Germania ab annis 1740 - 1747. postea Medicinam facienti nulla cura, num ab alterno subitoque ex aegrorum hypocaustis praecalidis sudanti in aerem apertum egressu, noxa futura?

*) Adsueto forte ab hac alternatione minor noxa? maior solito timor.

**) Rarissimus infusi Coffee in domo paterna usus infantibus (§. 18.) concessus; parentibus licet frequens.

§. 32. Morum moderamen mox severum, mox blandum; indesinenter intempestivum. Tacita perpetuaque inde repugnantia. Educatio haec moralis nonnisi contradictio, obpositio, suppressio naturae instinctuum licitorum (adolescentiae absynthium!) visa. Sequelae eius: (inexpectatae)?

§. 33. Emancipato ulterioris impatientia ingi, Libertatis amor, Patris, Patriae, Munerumque Fuga; sed:

Quis Patriam deserens, ipsum se deserit unquam?

Ardor, ut IPSE meae fortunae faber, neminique nisi MIHI fierem subditus!

*) Experimenta, theses et quaestiones circa educationem liberorum, quarum solutio curae cordique est; opportuniori loco adservandae.

In morborum historiis causae occasionales quoque recensendae. Nonne licet iis studia, eorumque sub - et - obiecta adnumerare; cum Eruditio sit morbus? Itaque addita

COLVMNA SEPTIMA.
ENUMERATIO

§. 33*. Facultatum, disciplinarum, scientiarum, artium, linguarum, praeceptorum, locorum chronologica in tres dispertita periodos: gratissimi in Genitorem animi perenne

MONIMENTUM.

PERIODUS PRIMA.

Ab Infantia usque ad promotionem ad Lectiones publicas circa Festum Paschatis: ab anno 1718 - 1729; seu aetatis quarto ad decimum quintum.

Nro.	Aetas.	Locus.	Annus.	Linguae.	Scientiae.	Artes.	Praeceptores.
(*)	4 - 7	BERNAE.	1718-1721	Rudimenta Germanicae ac Latinae.	— — —	— — —	Femina. 1.
(* 1.)	6 - 14		1720-1728	— — —	— — — —	Calligraphia	— — — 7.
(* 2.)	— —		— — — a b	Latina. Graeca.	— — — —	— — —	— — — 8.
— —	7 - 15		1721-1729	— — — a	Instit. religion.		
(* 3.)	— —		— — —	— — — b c	Histor. Universf. Geographia.	— — —	— — — 2.
(* 4.)	11 - -		1725 - - -	— — —	— — — —	Armorum Exercitium	— — — 1.
(* 5.)	12-13		1726-1727	Gallica.	— — — —	— — —	Parens. 1.
(* 6.)	12-14		1726-1728	— — —	— — — —	Rudimenta Delineandi	Femina. 1. Mascul. 1.
						Vocalis.	— — — 1.
(* 7.)	12-15		1726-1729	— — —	Musica.	Instrum.	— — — 2.
(* 8.)	13-15		1727-1729	— — —	— — — —	Chorearum.	— — — 1.
(* 9.)	14-15		1728-1729	— — —	Arithmetica	— — —	— — — 1.
(* 10.)	15.		1729. - - -	— — —	Poesis latina.	— — —	— — — 1.
Suma.	4-15.	1.	11.	4.	5.	5.	28.

PERIODUS SECUNDA.

A Promotione usque ad primam Universitatem. Ab anno 1729 - 1733. aetatis decimo quinto ad decimum nonum.

Nro.	Aetas.	Locus.	Annus.	Linguae.	Scientiae.	Artes.	Praeceptores.
(* 11.)	15.	BERNAE.	1729 — a Latina. b Graeca. c Hebraica.		— — — —	— — —	— — — 3. Parens. — 1.
(* 12.)	15 - 16.		1729-1730.	— — —	Logica.	— — —	— — — 1.
(* 13.)	16.		1730 - -	— — —	Osteologia.	— — —	— — — 1.
(* 14.)	16 - 17.		1730-1731.	— — —	— — — —	Delineandi. Archit. Civ.	— — — 1.
(* 15.)	16 - 18.		1730-1732.	— — a b c d	Arithmetica. Geometria. Trigonometria Algebra.	— — —	— — — 1.
(* 16.)	17.		1731 - -	— — —	— — — —	a Pictura. b Gladiatoria.	— — — 1. — — — 1.
(* 17.)	17 - 18.		1731-1732.	— — a b c d	Botanica. Histor. patriae. Jus. Nat. Feud. Instit. Philos. Wolfian.	— — — — — — — — — — — —	— — — 1. — — — 1. — — — 1 — — — 1.
(* 18.)	— —		— — —				
(* 19.)	18. --		1732 - -	— — —	Arithm. unio.	— — —	— — — 1.
(* 20.)	19.		1733 - -	— — —	Section. Conic.	— — —	— — — 1.
Summa	15 - 19.	1.	4.	3.	11.	4.	16.

*) Praeterea proprio marte applaudente patre ab anno 1731-1740. horis subsecivis historiae naturali, collectioni Musei, et antiquitatibus romanis, arti numismaticae, historiae litterariae immo, ecclesiasticae otium operamque impendi.

A prima Universitate usque ad gradum Doctoris, tota vita academica; ab anno 1733-1737. aetatis decimo nono ad vicesimum tertium.

Nro.	Aetas.	Locus.	Annus.	Linguae.	Scientiae.	Artes.	Praeceptores.
(*21.)	19. —	Basileae.	1733. ---	— — —	- - - - - - a	Chorearum.	- - - 1.
					b	Choreograph.	
(*22.)	19-20.		1733-1734.	-- -- --	a Mathesis	--- --- --	- - - 2.
					Sublimior.		
					b Botanica.	-- --- ---	- - - 1.
			1734. ---	--- --- ---	-- -- -- c.	Music. Instrum.	- - - 1.
(*23.)	20.		1734. ---	--- --- ---	-- -- -- --	Vitra optic. pol.	- - - 1.
(*24.	20-21.	BERNAE.	1734-1735.	--- -- a	Anatomia.	- - - -	- - - 1.
				b	Botanica.		
(*25.)	21.		1735. ---	-- --- --.	Osteologia.	- - - - -	- - - 1.
(*26.)	— —		— — —	Italica.	-- -- -- --	- - - - -	- - - 1.
(*27.)	21-22.		1735-1736.	-- --- ---	-- -- -- --	Fasciarum Adplicatio.	- - - 1.
(*28.)	22.		1736. ---	-- --- ---	Musica.	Vocalis.	- - - 1.
						Instrum.	- - - 2.
(*29.)	22-23.		1736-1737.	-- --- ---	Medic. Practic.	- - - - -	Parens. 1.
(*30.)	— —		1737. ---	-- --- ---	--- --- --- --	Equitatio.	- - - 1.
(*31.)	23.	Bfileæ	1737. ---	-- -- -- a	Medic. Theoretic.	- - - - -	- - - 1.
(*32.)				b	Chemia.	- - - - -	- - - 1.
(*33.)	— —	Argentorati.	— — —	--- --- a	Osteologia.	- - - -	- - - 2.
				b	Anatomia.		
(*34.)	23-24.		1737-1738.	-- -- --	-- -- -. --	Fasciarum Adplicatio.	- - - 1.
(*35.)	24. —		1738. ---		a Chirurgia.	- - - - -	- - - 2.
					b	-- -- -- -- Music. Instrum.	- - - 1.
Suma.	19. 24.	3.	5.	1.	8.	6.	23.

PERIODORUM SUMMA.

Per	Aetas.	Loca.	Anni.	Linguae.	Scientiae.	Artes.	Praeceptores.
1ma	4-15.	1.	11.	4.	5.	5.	28.
2da	15-19.	1.	4.	3.	11.	4.	16.
3tia	19-24.	3.	5.	1.	8.	6.	23.
3.	4-24.	5.	20.	8.	24.	15.	67.

*) Quot cuivis Linguae, Scientiae, Arti docendis Praeceptores?

(* 36) Demtis pluries occurrentibus iisdem; ergo

Ex { 24. Scientiis. / 15. Artibus. / 8. Linguis. } { 67. Praeceptoribus. } restant { : 14. / : 10. / : 5. (*) / : 58.

*) Post obitum Patris ob necessitatem Lingua Batava Anno 1747. et 1748 ex usu: ex libero arbitrio Anglica 1749, aet. 36. Praeceptore, agmen claudunt.

(*37.) Hoc Docentium ingenti numero non obstante, quosdam memoriae lapsu omisisse certus scio: sic citra errorem eorum numerus = 60! quanti Praeceptores discipulum perdidere!

(*38.) Scientiarum, methodi eas docendi discendique Epicrisis metu nimiae opusculo molis omissa.

FA-

FANUM.

TABULA PRIMA.

DECENNIUM PRIMUM.

$17\frac{15}{7}14 - 17\frac{15}{7}24$.

MORBI MAIORES.

§. 34. NATIVITAS (§. 7.) BERNAE Helvetiorum die decimo quinto Iulii 1714. Parentibus (§. 1 - 6.) descriptis:

Cui tantum in vita restat superare dolorum! *Lucret.*

Ex matris (§. 6.) uberibus mala (*) (utinam quoque bona!) sucta.

*) Nonne per rationes morales matribus sensibilioribus, tectis agitatis curis, saltem iis, quarum parentes mente capti, infantum lactatio dissuadenda? minora mala (moralia) in lacte vaccino aut asinino, quam materno latent.

§. 35. Ex Eius relatione: macilento et aegrotanti (adeo, ut de vita statim desperarent parentes) in mundum edito, toto puerperio ob TORMINA fletus fere continui.

§. 36. Anno 1719. aet. 5to vere VARIOLAE epidemicae, *verae*, discretae, magnae, copiosae, palpebrarum aliquot dies conglutinatio, sine foveis. Memoria earum recens adhuc.

*) Sponte saneſcunt benignae; malignae remedia spernunt.

**) A parentibus sine foveis ex variolis, ad infantes itidem absque cicatricibus emersuros non valet consequentia.

§. 37. Anno 1720. aet. 6to. SCABIES humida ultra semiannum. Balnea ex aqua fontana tepida sale culinari saturata, prurítum immaniter auxere, intacta scabie: quomodo inde liberatus? memoria non subpetit.

§. 38. Anno 1722. aet. 8vo. Vere COLICA INFLAMMATORIA, dolorosa. Morbi initio lumbricus magnus ex ano vivus praesagium aut lethi aut morbi gravis? Dolores acuti circa inguina. Balneo insidenti Venaesectio brachio dextro Patre auctore, cui soli sanitatem tribuit.

§. 39.

§. 39. Abscessus Scroto dextro (Criticus?) morbi terminus. Lanceola apertus, turundis quotidie vexatus more solito.

*) Nimius Chirurgis harum regionum adhuc usus turundarum.

Ex testiculo lateris adfecti maiore chirurgus pius metuens, ne fundus nimis cito coalescens pus contineret clausum; vulnus semiclausum stilo eburneo perfodit sine sperato puris effluvio. Abscessu clauso suspensorium scroti, herniae suspicione? ultra trimestre gestatum.

*) An omnibus masculis testis dexter sinistro maior?

§. 40. Morbi violentia intestina per annulum dextrum protrusa, ad inguen subsidentia, viro huic anatomiae alias perito*) eruditoque inponebant, ut ei tumor eorum nonnisi glandulae inguinalis videretur, adsentiente patre. An fletus, tenello continui (§ 35.) causa praedisponens?

*) Quem puer adhuc in cadavere virili publice dissecto ductum thoracicum mercurio inpletum exhibere vidi. Anno 1730 aet. 16. Osteologiam exponentem audivi prima vice; domique saepius praeparationibus anatomicis occupatum offendi.

Ab eo emplastra discutientia strenue ad plures septimanas tepide, sed incassum imposita tumori inguini residuo, omissa; tempori credens, quae arte praestare non valebat; successiva enim dilatatione processus peritonaei intestina absque dolore in scrotum dextrum sensim ad ovi gallinacei molem puero socordi Herniam nescienti descendebant. Eam tractu temporis animadvertens, tam obiurgationis quam sectionis crudelis et infidae metu celata patri. Hoc modo ad totam vitam hernioſus: Cuius culpa?

§. 41. Anno 1723. aet. 9. Vere Febricula lenta ex matutina nimis, hora quinta scil. lecti ob frequentationem scholae publicae, desertione invita, liberatione ab illa, somno longiore, lacte caprillo tarda sanitas.

§. 42. MORBI MINORES Decenn. Imi. Memoria dolorum manet, annorum excidit aegro.

*1.) Achores.
*2.) Aurium dolor.
*3.) Colici dolores. cf. §. 36.
*4.) Convulsiones.
*5.) Coryzae.
*6.) Dentium dolor. (*).
*7.) Dentitio secunda (**)
*8.) Narium haemorrh.
*9.) Singultus. Remedium: Timor.

*) Remedium: Fumus poti ex baiuli fistula parcus, illico temulentia, vertigo, vomitus, somnus profundus: horror eius in perpetuum (§. 19.)

**) Ex praematura paterno iussu primorum evulsione, secundi dentes denticulati, difformes, inaequales succrevere. Felices plebeii! quibus dentes sine opera et dolore mutantur.

***) Sanandi adhibita methodus oblita teneri.

TABULA SECUNDA.

DECENNIUM SECUNDUM.

$17\frac{15}{7}24 - 17\frac{15}{7}34.$

MORBI MAIORES.

§. 43. Anno 1726. aet. 13. sub finem Iulii COLICA INFLAMMATORIA clysmatum copia iniecta calidorum immoto morbo, inguinibus maxime dolentibus (§. 38.) olea mollissima lenimine inuncta imaginario. Parens primogenito orbari metuens, medicum adgnatum in auxilium vocavit; ambo misturas cum vini malvatici portione frigide sorbillandas praescribebant; dolores inde (forte a frigiditate?) aucti: Sanitate precibus ad Deum fusis unice et vix recuperata esu pyri Gallis: *Bon chretien d'Eté; Pyrus sativa fructu magno (turbinato) oblongo odorato I. R. H.* recidiva priori vehementior morbo. Sub finem surditas, haemorrhagia narium, (crisi perfecta?) sanitas.

§. 44. Eam plurium septimanarum intervallo excipiebat capitis exulceratio, MORBUSQUE PEDICULARIS. Pediculi linteis spiritu vini ebriis capiti impositis, et alterna seminis petroselini insperfione, necabantur.

§. 45. Anno 1728. aet. 15. M. Augusto FEBRIS ACUTA gravis, anxietatibus, deliriis stipata. Unicum memoria adhuc colens: Patrem infusum rosarum vitriolatum, ingenti aestu sitique mitigandis ipsum parasse, ac propinasse; gratissimi saporis, promtissimique effectus.

§. 46.

§. 46. Abscessus Septembri in Lumborum regione sinistra supra cristam Ilei eam (§. 45.) excepit criticus (§. 39.) Emplastro diachylo simplici sine lanceola, turundisque sponte sanatus.

§. 47. Anno 1730. aet. 16. Maio. Melancholia subitanea, inter iuvenilia gaudia otioso incendii spectatori nocturni. Idea peccati irremissibilis (nunquam licet) commissi abstracta animam diu noctuque et timor poenae aeternae animum spasmodice per insultum (*) torquebat: ludicio laeso?

*) An melancholicis loquela duplex, in- et externa; uti hypochondriacis iuxta Sydenham „ duplex homo, scil. unus alteri inclusus, aut ad latus iunctus„ sub unica individui forma?

**) Ex consiliis scriptisque doctorum dissentientibus maior perturbatio animo!

§. 48. Paroxysmi de die frequentiores, fortiores, circa vesperam diminuti. Vita licet aerumnosa, oeconomia animalis non turbata. Morbus non obstabat, quin scientiis variis, praesertim geometriae adplicatae sedulo incumberem campis. (cf. §. 33. Per. secund. n. 13-15.) Idearum circa salutem aeternam (§. 8-b.) series rapidissime sibi succedentium (§. 11.) sollicitam turba exhauriebat sensim viribus mentem.

*) An gentibus christianae religionis rudibus, eadem, aut membris christianorum coetuum solis propria, solicitudo ex religionis aut educationis praeiudicio?

Patri ex diffidentia metuque celata adflictio. Ex amicorum, quibus anxie mens leniminis spe aperta, consortio, consiliis, utplurimum inadaequatis, mancis, nullum solamen! remedia pharmaceutica ne quidem somnianti; nec in sacris nec profanis auxilium tres annos adflicto!

§. 49. Eodem Anno M. Iunio thermae *Weissenburgenses* potandi gratia proprio nutu aditae; ibi per plures commoranti septimanas copioso potatori nulla euphoria. Anno 1731. M. Iulio ex itinere botanico, cum praeceptore Hallero, gratissimo nulla tranquillitas. Anno 1732. aestate idearum tumultui tandem sopitio aliqualis spontanea earum successiva sine remediis deletio, morbo se ipsum conterente: cicatrice irritabili relicta menti, ut quavis data occasione idea modo dicta abstracta recurrat invito, renitentique.

*) Melancholia idiopathica? a causa immateriali a qua parentes immunes (§. 56.)? Ideae toti periodo sine aliarum intermixtione eaedem: Hernioſi in melancholiam proclives?

**) Quaenam huic morbo remedia moralia, physica, medica, cita, certa, fidelia?

§. 50. Basileae. Anno 1733. M. Auguſt. aet. 20. Febris acuta.

*) Nimii in ſtudium mathematicum ardoris, ac angoris ex paternis litteris effectus?

Praecedebat ingens laſſitudo per plures dies, contra quam conſilio medici iunioris infuſi trifolii fibrini theiformis calidi unciae octo de die quater ſorbillatae; ob ſaporem amariſſimum vix triduum ferente ſepoſitum: an inde fomiti morbi augmentum? Paucis poſt diebus deliranti rerum geſtarum vix, niſi ſub morbi declinatione, urinae ſcil. craſſae urentis, ſudorum matutinorum copioſorum, anxietatum memoria continuarum (§. 8. b. 48.), conſcio. Sub initio Septembris morbo declinante parens ex improviſo Baſileam venit, quo comite lectica cubans, coelo ſereno nec nimis aeſtuoſo Bernam vehebar. Alvus triduo obstructa itinere, paucis poſt adventum horis clyſtere ſennato unico reſerabatur. Viribus, ſomno, adpetitu acetariis acuato, redeuntibus. Anxietatibus fuga hoc itinere.

§. 51. Bernae. Febricula lenta remanens per quatuordecim dies lecto adfigebat emaciatum. Parens parcus pharmacorum praeſcriptor, nulla, niſi cibos eupeptos, infuſum *Thee* cum lacte, iubebat, quorum virtute ſanitas ſenſim redintegrata fuit.

§. 52. Abscessus ſub ala ſiniſtra (criticus? §. 46.) febricula (§. pr.) diſcedente pediſſequus, lanceola apertus turundis vexatus dolorificis (§. 39.) ſedula nimis (ſcil. bina de die) deligatione ultra terminum moratus, tandem clauſus.

*) Abſceſſus huiusmodi (§. 39. 46. praec.) virium criſibus perfectis inparium index?

§. 53. Dolores oſſibus metatarsi veſpertini, Abſceſſum (§. pr.) vix ſanatum, obtuſi, compreſſorii, fixi, greſſum inpedientes, cute concolore, absque tumore, ultra duas ſeptimanas, erga pediluvia, proprio nutu, rebelles, viribus redeuntibus demum ſponte ceſſantes, excipiebant: Arthritis critica?

*) Ex

*) Ex his doloribus (arthritico-rheumaticis) vates parens podagram futuram, eventu aeque certo ac funesto, praedicebat. Prophylaxin, aquam, pro potu unico et constanti; MATRIMONIUM aut nullum aut serum, infirmo alias certissimae noxae, suasit benignus providusque. Et ne morbus recurrat, V. S. praeservatoriam iussit; quae vere 1734. semel in brachio celebrata dextro, dein neglecta.

§. 54. BASILEAM M. Octobr. Ai. ej. reverso, equitando sanitate recuperata; cui, tam domi, quam itinere SUDORES copiosi matutini, (an critici?) HAEMORRHOIDES fluentes prima vice, sine praeviis molestiis. Novembri sequente ALOPOECIA.

§. 55. MORBI MINORES Decennii IIdi.

(a) Alphabetice.

Temporis immemor, quamvis adhuc memor dolorum.

Praeter morbos Decennii primi (§. 42.) quosdam communes; Nro. *3. *5. *6. *9. adhuc sequentes:

*1.) BERNAE. COLICAE insultus (§. 42. *3.) sorbillatione Thee cum lacte calida, aut haustu spiritus ceratorum per fermentationem, mitigati.

*2.) CORYZAE (§ 42. *5.) vere et autumno cuiusvis anni frequentes cum raucedine (§. 5. d)

*3.) DENTIBUS DOLOR (§. 24. *6.) locisque munditiei inaccessibilibus caries: dolores erga quaevis furentes topica.

CARIOSAE dentium cavitati plumbum foliatum (*stanniol*) laxe conglomeratum intrusum a serpente ulterius carie ultra 25. annos utiles servavit dentes. Index tam corrosi, quam novi substituendi plumbi: Dolor incipiens,

*4.) Dorso ABSCESSULI pruriginosi (VARI?) aestate, autumno clausi sponte?

*5.) Gingivis externis abscessus, (PARULIS?) Saliva sola purgati, sanati.

*6.) Labiis FISSURAE hyeme unguento rosato *) illinitae.

*) Sebum bovinum candelarum praestantius illo calide sub lecti introitum adfrictum.

*7.) OPHTHALMIAE leves ex frigore; sponte discussae.

*8.) PANARITIA benigna digitis diversis sine praevia causa; unguibus separatio: Empl. de *Chambodry* tecta, ad consolidationem usque, unice.

*9. a.) Perniones pedibus, manibusque sub brumae finem. Inflammatio, pruritus, tantis incassum aliis adhibitis, spiritu e fecibus cerevisiae stillatitio linteis ebriis tepide inposito vesperi, egregiae mitigabantur.

*9. b.) Sirones manuum volis aestate prurientes.

(b) Iuxta annorum seriem:

*10.) Anno 1727. Aet. 13. Vermes (*Lumbrici*) pulveribus ex musco corallino ieiune deglutitis, fugati. Sapor eorum nauseosissimus ad hunc usque diem, pro voluntate praesens.

*11.) Eod. Verrucae utrique supercilio frictione pisorum sympathetice eradicatae: foveis hodie conspicuis.

*12.) Anno 1729. Vere. Aet. 15. Tussis ferina, praegressa febricula catarrhali epidemica, extra lectum degenti syr. capillor. Veneris, cum infuso Thee delinita.

*13.) Anno 1730. Aet. 16. Fronti vari, (*Ionthi?*) copiose repullulantes, multis irritis cosmeticis adultiori sponte evanidi.

*) An Abscessuli Nro. 4? an scabiei humidae species?

**) Maturi digitis pressi pus cum sanguine fundebant rubore et dolore postea; sibi relicti siccabantur cuti concolores.

*14.) Eod. Varices Vasorum spermaticorum, (*Hernia varicosa* inproprie); scroto sinistro sano (§. 40.). Varia spirituosa, sed male, inuncta patre nescio. Eos non amplius curanti annis quibusdam praeterlapsis sponte evanuere.

*) Forte pubertatis cum varis (13) comites? seu signa novae evolutionis corpori?

*15.) Anno 1733. Aet. 19. Clavi pedum digitis minimis a calceis nimis angustis etc. prima vice observati. Omnibus aliis irritis, eradicatio quiete laxisque calceamentis certa.

*16.) Basileae. Eod. Anno aestivis mensibus Fronti *dolor obtusus*, (ob acre studium mathematum hypochondriacus?) supra nasum matutinus. Mane frigidae lotione per plures menses minime sublatus; annorum decursu deletus.

*17.) Ib. Eod. Soda fere continua a prunis acidis coctis(*) Decocto Coffee cum cremore lactis, patre litteris auctore, sublata.

*) Frequens sodae causa.

TABULA TERTIA.

DECENNIUM TERTIUM.

$17\frac{15}{7}34 - 17\frac{15}{7}44.$

MORBI MAIORES.

§. 56. Bernae. Anno 1736. Aet. 22. ſub Februarii initio ex animi diuturno angore, timore curisque mixto, occultis fluxus haemorrhoidum nimius, largus quovis die. Diſpendium virium, Febris lenta (haemorrhoidalis?) Lecti ultra trimeſtre iugis cuſtodia.

§. 57. Cruor haemorrhoidibus quavis veſpera poſt alvi exonerationem e lecto ideo ſurgenti, absque pruritu, tumore aut dolore praegreſſis, rutilus, ſaliens (arterioſus?) manabat. Vaſe in inſulam ſero ſupernatans coeuns unciarum ad minimum quatuor ſingula vice.

§. 58. Quovis die poſt prandium illico Palpitatio Cordis trihorium, ſine praegreſſa horripilatione, tranquillo tolerabilis. Solutio leni tranſpiratione, paroxyſmi poſt barbitondium exacerbatio.

§. 59. Veſperi pulſus citatior, aeſtus augmentum, nulla ſitis. Somnus naturalis ad ſeptem vel octo horas, reficiens. Adpetitus conſtans; ſapor ciborum ſolito acutior.

§. 60. Animo pacato medio morbi (§. 56.), nec morbo nec ſymptomatis eius (§. 57. 58.) ulla diminutio ante terminum trimeſtrem. Haemorrhoidum fluxus bimeſtris continuus: Palpitatio ad decem ſeptimanas, febricula vero lenta ultra extendebantur.

*) An ex inanitione, contractione vaſorum frequentiore aut irritabilitate cordis nimia Febris?

§. 61.

§. 61. REMEDIA: Parens principio essentiam aperientem, in febribus acutis ipsi quoque familiarem: ex mixturae simplicis partibus quatuor, extracti panchymag. CROLLII parte una, ad guttas 60-80. in vino albo mane ieiuno per plures septimanas; dein pulveres ex sale ammoniaco, nitro, conchis etc. mane et vesperi ad semidrachmam ex aqua, iis sine successu consumtis Elixir. propriet. sine acido PARACELSI iisdem horis ad guttas quadraginta c. aqua (*) octiduo praescribebat ambigens, quae vera morbi causa (§. 56.)?

*) An aqua essentiis spiritu extractis adpropriatum vehiculum?

§. 62. Hisce irritis ad corticem peruvianum confugiebat; sed vix una alterave dosi deglutita, duplicabatur paroxysmus: primus (§. 58.) hora solita, secundu vero hora sexta vespertina, priori similis, ludebant scenam, noctes nunc inquietae, adpetitus prostratus, omnia peiora. Sepositio electuario pulveres modo dicti (§. 61.) repetebantur, quibus paroxysmus vespertinus fugatus, meridianus vero remanebat.

§. 63. Sanitatis spe aliqua adfulgente licet, parens de ambiguo eventu solicitus Medicum practicorum expertissimum in consilium adcersivit, qui aegro trementi prognosin vitalem ex vultu, pulsuque (celeri licet) formabat: laetissimus vivere cupienti nuncius verax.

§. 64. Tandem vires vitae arte sagaciores viam ad sanitatem indicavere medenti: Esu nempe vespertino piscium butyro frixatorum avido, nausea, vomituritio. Sequenti die vomitus solutione tartari emetici granorum trium in infuso Thee Boey excitabatur hernioso (§. 40.). Paroxysmus huius diei multo remissior, febricula lenta mitiorque, pulsus mollior. Perendie ex eadem tartari emetici dosi, reliquiis huius morbi removendis deglutita, minor vomituum numerus, maior anxietas; symtomata vero cessabant circa finem Aprilis, quo lectum deserere absque pedum oedemate, licebat.

*) Tartarus emeticus more germanorum paratus ad grana tria pro dosi, motus magnos, conatus inanes, peracta operatione vini aut aquae potoribus; cerevisiae adsuetis creat minores. Vomitus situ corporis prono in lecto, asthmaticis, hernioso strumosisque tolerabilior innoxiusque.

§. 65.

§. 65. Virium augmentum tardum; animus meticulosus; facies pallida; anhelitus ad adclivia gravis; palpitatio cordi fere indefinens; toti corpori pigrities; cruribus plumbea gravitas; oculi vero absque icterico colore: Icterus? (obstructio hepatis?)

*) Insultus mali hypochondriaci ei mixtus?

§. 66. Lausannam M. Maio profecto, symptomatibus (§. praec.) adhuc sequentia: Capitis dolor gravativus; stupiditas intellectui. Lingua latina vix, ac nisi maxima demum intentione, intelligibilis; sermonis concinnitas, elocutio, enunciatio operosa. Lactis intolerantia.

*) Paucae guttulae infuso Thee *Boey* instillatae illico horrorem ingentem aestumque parcum, febrem ephemeram excitare; eodem die finito aestu infuso foliorum sennae citrato alvus aliquoties laxata: vesperi sanitas. A potu Coffee levantici anxietas intolerabilis, abstinentia ab eo ultra annum.

§. 67. Parens litteris circa haec (§. pr.) instructus, electuarium contra icterum, chlorosin, salubre aliis, ex confervis amaris, limatura martis etc. mittebat: vix semel deguſtatum, ob amaritudinem sepositum.

§. 68. Genevae M. Augusto aet. 23. valetudinarius (§. 65. 66.) acidulas *Vallesinas* Occitaniae (*les Eaux de valls*) ieiunus, per aliquot dies haurire coeperam. Sed legi, quovis, mane ampullam librarum sedecim exhauriendi, non obedire valens, non sitiens urente licet sirio, aegre intermissae.

*) Aestas sicca, calida Helvetiae; pluviosa, frigida, annonae caritas Silesiae.

§. 69. Neocomi. M. Octobri ab uvis et lacticiniis illico Cardialgia. b. Bourgueti consilio pulveris corticum aurantiarum siccarum drachmam semis bis de die, mane, ieiuno, & vesperi deglutita: constantia per quatuor septimanas rediit ventriculo vigor, praedictorum tolerantia, Bernae M. Novembre demum reduci.

*) An et quantum itinera, anni tempus, vita mobilis iucunda, loca mutata, absque potu, otium, amicitia, ad sanitatis restitutionem contulere?

(§ *69) Bernae. M. Decembri eiusdem anni a cane genubus insidente, blandiente, sed tactu irato, cuti alae nasi sinistrae morsu vulnus infligebatur leve murmurando, fugato illico mansuetudo, alacritas solita.

Vulneri nullus sanguinis effluxus: sed naso hora vix praeterlapsa tumor, vulneri inflammatio. Parens terrore magis perculsus laeso, aquam sclopetariam Gallorum (*Eau d'arquebusade*) linteo calide inponendam vulneri pelle leporina tegendo postea imperabat providus. Tumor carnei coloris octiduum absque suppuratione subsistebat. Vulnus claudebatur cicatrice ad hunc usque diem visibili.

Animus sequelarum metu diu noctuque agitatus non prius, nisi canis, praesente vulnerato post aliquot dies, internecione, sedabatur; ne forte rabidus inposterum sympathia retrograda inficeret morsum rabie?

*) Num huic metui ratio sufficiens? An observationes de huiuscemodi retrograda rabie extant?

**) Si canis irati (minime rabidi) morsus levis haec producat symptomata; qualia a *vere* rabido iure timenda. cf. Degneri de hydrophobia ex morsu canis irati, non rabidi, nata, lethali: E. N. C. Obs 91. Vol. VI. p. 313. 1742. An de absentia symptomatum demorsis, ad canem non rabidum valeat conclusio? videtur.

***) Ad morbos *casuales* seu non spontaneos prodromo Morbonae post *Darlue*, Nro. 13. p. 222. Tom. III. App. nov. A. N. C. ob adfinitatem canis et lupi iuxta Zoologos, huic casui locus fuisset, nisi ei inserendo obstitisset aegritudo. Ne vero enumerationi morborum quidquam deesset; iuxta annorum ordinem ille heic sic inserendus.

§. 70. Argentorati. Anno 1738. sub fine Februar. Aet. 24. Arthritis vaga (Podagrae insultus §. 53.) frigore in Theatro anatomico anatomiae incumbenti ochreato?

Initium: horripilatio levis, lassitudo, noctes inquietae; dolor hora sexta vespertina prima vice Calci tendinique Achillis dextro, per viginti quatuor horas fixus, dein eodem intervallo ad sinistrum, inde ad genua ambo infra patellam ad tuberculum tibiae, incipiendo a dextro migravit; digito compressum dolor per tres septimanas ibi constantem figebat sedem calcibus liberis; circa mediam noctem remissior somnum capessere tandem sinebat.

Poplitis

Poplitis flexio cum modico dolore superstes; tibiae extensio vero summe dolorifica, scabritiei sensatione quasi linimentum articulare exsiccatum; nec aestus, nec sitis unquam, alvus dura, urina limpida, nullus unquam tumor ruborque partibus adfectis: arthritis frigida?

§. 71. REMEDIA; *externa*: genubus ampullae figulinae calida repletae linteo obvolutae adpositae.

- - - *Interna:* Pharmacopoeus, Chemiae Praeceptor, pulveres ex millepedibus, antimonio diaphoretico, nitro depurato, ad drachmam semis mane et vesperi; post hos, gelatinam cornu cervi saccharatam cochleatim quovis trihorio ad nauseam usque porrigebat. Nullum inde lenimen: morbus omnia quasi respuens periodum absolvebat pertinax. Tardum lentumque viribus incrementum.

§. 72. Finis: Cuti crurum desquamatio (Podagrae alias symptoma?) nec transpiratio, nec purpura, (quae alba praesertim ibi endemia) morborum pediſſequa, peregrinis saepissime lethalis; eam toto commorationis periodo pertimescenti.

*) An METUS ad certum gradum exaltatus, corpus suscipiendo demum morbo disponit? forte subitaneus nocentior lento? tum temporis contagii critici nulla susceptibilitas? serius borealibus contracta regionibus.

§. 73. Ventriculo gravitas, adpetitus laesus (DYSPEPSIA), potu aquae putealis crudae (calcariae nimis?) coctione et infusione seminis anisi emendata.

*) Puteus unicus syrupo violarum constanter coeruleo parando suppeditabat aquam; reliqui ei virideſcentem inducunt colorem invitis pharmacopoeis.

§. 74. INSULAE, (Islae) FLANDRIAE, Anno 1741. Aet. 28. Anno climacterico quarto, DUACO reduci FEBRIS ACUTA, noctu cum aestu, palpitatione cordis, anxietate, prostratione virium Tornacum statim vecto die sequente ex vena brachii dextri sectione obliqua (*), lanceola, sanguinis unciae quasi medici mittebantur octo.

*) An sectio obliqua lanceola *Gallis*, Germanorum parallelae venae claſtro (*Schnepper*), saepius fallaci, anteponenda?

§. 75. Tornaci febris inpetus per ptisanas, clysmata frigidiuscule iniecta crebra, septem diebus aliquomodo sopitus, mediis aulae deliciis, amicitia exhilarato, Melancholia Augusti initio ex perculso ob libitinae quavis nocte momentaneum metum (idiopathica?); animo inquietudo summa, fere desperabunda, quam nec Theologi, nec Philosophi sedare valebant, tandem fatigati (§. 47.*) confabulatione. An ratiociniis hic morbus eradicari queat? Iudicium superatum imaginatione. An effectus temperamenti aut educationis haec meticulositas (§. 48.*)?

Vigiliae ultra septimanas continuae; hausto unico Laudani liquidi Sydenhami gutt. duodecim, cum totidem spiritus nitri dulcis guttis sub vesperam vix per paucas suspendendae horas; destitit ab eo medicus porro.

Maxima animi perturbatione amici Duacum rursus mittebant aegrum; sed ibi vix paucos dies commoratus omnibus molestus, Tornacum, aeque anxius ac antea, repetebam fere delirus.

§. 76. Medicus sagax amicissimusque Nostalgia (*) tecta melancholicum laborare autumans, iter longum medio Augusti Tornaco Bernam indicabat, quod fuga lethi obediens suscepi invitus, viribus exhaustus, anxius, tremensque sub fine eius domum paternam salutavi inexpectatus.

*) Nostalgia species melancholiae; moeror ex iactura boni, quo procul a patria orbati se opinantur adfecti. Helvetiis non modo, imo aliis gentibus observata. Utinam ea laborassem!

§. 77. Somnus hoc itinere in integrum non restitutus; eum alternis noctibus vix capessere licuit fatigato licet.

In patria nec a parentibus, cognatis, amicis ullum solamen, Tornaci quidem promissum. Idearum turba vesperi disparebat, sub mediam noctem iterum torquens. Die post noctes somniferas maior, quam post vigiles, meticulositas. Imaginationes terrificae destructionem annihilationem plenariam abhorrenti minantes, involuntariae, copiosae, acervatim quasi irruentes! etc.

§ 78. Spasmi praecordiis, nocturni, metu corpori frigidus, quandoque sudor. Noctes graviores diebus; horror earum. Animus acriter calculo probabilium: num data nocte subito obeundum? fatigatus inparatum mori reluctanti!

*) Thesis:

*) Thesis: a posse ad esse valere consequentiam, contra regulas logicas, animo terrefacto quam verissima, nullo invertenda ratiocinio, infixa. Delirus fere animo saepe volvens: cur miseris mortalibus iter ad immortalitatem per viam mortis?

Sed ex calculo incertitudo; ex ratiociniis dubiorum propullulatio; ex metu probabilitas, futuri contingentia, maior: sic ex uno vortice in alterum abreptus, nec ei plane immersus, nec eo emersus integre, iactitabar agitatus continuo; opem ab omnibus efflagitans, nisi surdos offendens impotentesque.

*) Quanta arcendae morti molitus: modo potestas fuisset melancholico regia!

§. 79. Bernae. Lectum ob vires itinere (§. 76.) nondum restitutas tenenti, Septembris medio parens balneum tepidum aquae fontanae matutinis suasit horis: sed nec animo quies de die, nec noctibus somnus.

§. 80. Arthritis principio vaga calcibus, postmodum tuberculis tibiae fixa (similis, quae §. 70); (Podagrae irregularis insultus?) post paucos balneo (§ 79.) insessus adliciebatur absque febre, aestuque, rubore, siti, tumore (frigida?). Eo abstinendum fuit genubus clauso, invito: noctes plures ob dolores vigiles, adsueto ferme vigiliis: (arthritis melancholica iuxta Musgrave?)

§. 81. Remedia: *externa*: genubus ampullae figulinae, et vasa cylindracea stannea fervida plena linteo obvoluta (§ 71.), aliquale, saltem ex opinione, lenimen attulere doloribus. Proprio nutu, refragante licet patre, leniendorum spe dolorum ex vena brachii sinistri sanguinis malae consistentiae colorisque obscur, unciae sex missae: Nec dolor cruribus, nec animo angor sedati; immo potius aucti.

Interna: Amici chymiatri consilio, deficiente patre, ab initio, panaceae antimonialis contra podagram eximie ab eo laudatae grana quindecim mane et vesperi cum frigida deglutita; sed vano eventu: morbus etenim tenax (§. 70.) viginti et unius demum dierum spatio lecto iugiter adfixo, sponte, sine ulteriore crisi discedebat: melancholia minime soluta.

§. 82. Palpitatio cordi totius morbi ac commorationis in patria periodo diu noctuque molesta; contra quam parens acidulas *Vallis Petri*, frigide quavis hora pro lubitu potandas indica-

bat; sed itidem incassum. Caeterum alvo quotidie solutio. Ciborum sapor exquisitus, adpetitus constans: nec indigestio, nec borborygmi, nec ructus, flatusque; deambulatione fatigato noctes insomnes; negotiis dedito ideae adfligentes, animo vividiores fixiores magis inpactae.

(§. 82.*) Haemorrhoides Tornaci tam ante invasionem huius melancholiae, quam maximo eius in patria fervore (§. 77.), quandoque sed irregulariter fluebant, absque aut melancholiae praecavendae aut abbreviandae leniendaeque ope.

*) Haemorrhoidum fluentium iustae forte morbis a causa materiali, v. gr. atrabilaria; immeritae, fallentes ab immateriali laudes.

§. 83. Viribus paulatim auctis, sub fine Septembris Moratum salubre octiduum petenti salubritas nulla; initio Octobris iter Berna Tornacum officii causa rursus suscептum quidem lubentissime; sed uti itineri priori (§. 77.) noctes alternae insomnes; idearum constantia mirificarum; nec mutatio, nec sedatio, nec deletio priorum §.78); nec obiectorum variatione novarum proventus impeditus, immo auctus. Palpitatio cordi indefinens. (§. 82. Soda toto itinere *).

*) Soda; an melancholiae indivulsus comes? Esu carnium nimio diversoriis gallicis frequentiore, absque vegetabilium connubio proportionato haud dubie nata, reduci Homburgo ad montes mutata diaeta demum cessans.

Soda ex acido: aquae calcis vivae primae solutionis, aut succoladae ea dilutae cochleari uno vel altero; ex alcali, aut rancido: infuso Thee aut Coffee cum cremore lactis saccharato (§. 55. * 17.); emulsione amygdalina, masticatione amygdalarum, aut nucum iuglandium; ex causa ignota: succo liquiritiae, pyris clibano siccatis esis; frigida copiosa, somno, obtusa.

§. 84. Tornacum adpulso, eodem die iter per Bredam Homburgi ad montes subeundum erat: durante eo symptomatis prioribus (§. 83.) augmentum, scil. Ideae mirificae adfligentes, spasmo ex penetralibus cordis excitatae ascendentes, imaginationi insculptae, indelebiles, picis ad instar adhaerentes, imperio voluntatis nec removendae, nec mutandae; aegro summi visae momenti; eloquendi difficiles, definiendi difficiliores.

§. 85.

§. 85. Ex hoc itinere longo, (§. 76. 83. 84.) fatigante, succuſſorio moleſto, parum emolumenti (cf. §. 49). Tenax vitae vero, viribus licet exhauſtus (§. 76. 79.), itineris incommoda absque oeconomiae animalis detrimento tulit.

*) Quid valent itinera melancholicis ex cauſa immateriali? unde melancholicis tenacitas laborum, vigiliarum tolerantia?

§. 86. Homburgo ad Montes redux, hyeme labores clinici, amicorum conſuetudo; ſequenti aeſtate 1742. iter novum Bredam, ideas (§. 75. 77. 78. 83. 84.) terrentes, meticuloſas ſenſim debilitavere. Vere 1743. demum melancholia ſeſe conterendo ipſam, (§. 49.) evaneſcebat triennalis; contradictoria: vitae enim taedebat eius adeo tenacem.

Animo tamen nulla integritas: vulnus clauſum cicatrice, data leviſſima ſimilitudinis cauſa recrudeſcebat: ſic duplex nunc menti laeſio (§. 49.). Animo cum corpore laeſo analogia quaedam?

§. 87. Sanitas corpori ſero quidem, nullam diaetam obſervanti durante melancholia, animo laeſo agitatoque, rediit.

*) Qualis animi tranquillitatis gradus ad ſanitatem requiritur? quomodo melancholico anima morbida ſanitatis directrix? An melancholiae ſpecies, gradusque in vultu viſibiles oculatis?

) Qualis Therapia moralis praeſertim idiopathico morbo? (§. 49.).

§ 88. Bernae 1744. die 24. Ianuar. aet. 30. Haemorrhoides ex varicibus externis hucusque ignotis, animi ob excandeſcentiam patris ſubita commotione, proſilientes; lipothymia; fluxus biduum, lectum licet cuſtodienti continuus. (*) Tunicae inteſtini recti internae villoſae prolapſus ad caſtaneae molem, (**) tactu ſaccus mollis, prima obſervatus vice. (Ani protruſio ſeu procidentia? Haemorrhagia Ano ex ſacco?)

*) Haec lecti iugis cuſtodia Cometae contemplationem ne quidem ſemel permiſit Aſtronomiae amantiſſimo!

**) Prolapſus pyriformis pendulus retruſus, a ſanguine iugiter a tergo irruente poſt quosvis ſedes extra ani orificium denuo protrudebatur, mole auctior ſine dolore pulſans; ſic integre reponi et condi negans.

§. 89. Parens cum chirurgo expertiſſimo conſilium inibat de ſacco ligatura tollendo; cui adſentiebam futurorum ignarus. Filo craſſiori mane eo conſtricto fortiter, tanti illico dolores, ut tota die me lecto volvens, iectigansque ſolutionem vinculi veſperi

vesperi intolerabilis enixe expeterem. Ligaturam sublatam statim tumoris, sanguine turgidi, ultra pugni molem cum dolore pulsante, tensivo, sine cruoris effluxu excipiebat protrusio excrucians, die noctequc somnum fugans. Tensioni relaxandae lanceola elastica (§. 74.*) scarificando, incisione dolor dulcis, sanguini aliqualis exitus, nulla flacciditas sacco protuberanti.

§. 90. Genitor commiserans, chirurgum adgnatum (§. 38.) priori iungebat. Ambo cataplasmata aquae incocta calida tumori strenue imponi iubebant; paucarum horarum decursu dolorum mitigatio, somno reditus, attamen plurium dierum usu nec tumori subsidentia, nec abscessus, nec spes eius; duntaxat mador serosus viscidus. Cultrum reformidans ob dolores aeger, ob haemorrhagiam chirurgus, qui lapidem infernalem semel de die mane adfricandum, balsamum Arcaei superinponendo, tumori absumendo seligebat. Sex hebdomadum spatio febre lenta laboranti, viribus fracto, noctibus licet somniferis tumor in ichorem mutatus lapide corrosus evanescebat totus; nulla quidem alvo obstructio, musculis integris. Ani sphincter vires recuperabat constringentes, alvo laxata nec varices externae, nec haemorrhoides fluentes, nec tunicae villosae, seu ano procidentia. Deligationibus finis cum linteis carptis spiritu vini rectificato ebriis.

*) Dolor a lapide infernali uti prunae quavis adplicatione trihorium indesinens. Ille dum rodit, absumit partes suppositas, vascula simul contrahit, haemorrhagias praecavet, sanatque; non adeo, uti mercurialia, dolorificus: anne iis anteponendus lapis?

(§. 90.*) Casus fere parallelus tota praxi unicus: Anno 1745. in ditione *Riedeselia*, haud procul a *Lauterbaco*, mulieri rusticae quadraginta circiter annorum haemorrhoidariae ani tunicae internae, villosae, versus os sacrum natium commissuram tegentis, protuberantia, placentae moli, figurae, coloris, sanguinolenta, per annos sine dolore aut alvi obstructione, gestata. Cultro resecatae, me praesente, nulla haemorrhagia; vulneri cita sanatio. Pauco post tempore haemorrhoidum copiosus fluxus denuo, inde febris lenta, anni spatio mors placida. Sectio, viscera integra, vasa abdominalia inanita, sana, nullum infarctum viscerum, venae portarum etc. observare avido, speranti, monstravit.

*) Quam

*) Quam fallaces saepius haemorrhoidum causae!

§. 91. PALPITATIO cordi toti morbo (§ 88-90.) post quemvis pastum (§ 58-60. 65.) imo a iusculo carnis bubulae cui limaces duo duntaxat infusi, aucta. Nil praeter potum Thee cum lacte iubebat pareus. Febris lenta diaeta sola (§ 51.) tarde cessabat. Pedibus nullum oedema. Glutini sanguinis restituendo, iuscula gratissimi saporis, ex pedibus vervecinis, glutinosa per septimanam sorpta: quonam effectu? non constitit.

§. 92. FEBRIS CATARRHALIS epidemica sub fine mensis Martii, et initium Aprilis lecto adhuc (§ 90. 91.) detento; palpitatio (*) cordi fortior, noctes inquietae, tussis humida ultra septimanam. Thee potus cum lacte unicum remedium. Sub fine Aprilis gradus tandem sanitatis, ad PATRIS irati (§ 26), gravisque PATRIAE FUGAM, laetanti, asylumque anhelanti securum! aptus.

*) Ob palpitationem ex ATONIA ventriculi? Ei roborando suasore Pharmacopoeo regioni epigastricae Empl. divinum supra alutam per mensem impositum: Atonia eadem.

§. 93. MORBI MINORES Decennii III.

Praeter Nro. *5. *9. Decennii I. § 42. aliosque Decennio II. § 55. Nro. *1. *2. *4. *6. *7. *9. *13. *15. *17. communes, sequentes occurrunt ordine chronologico:

*1.) BERNAE 1734. M. Novembre aet. 21. anno climacterico tertio. Febricula CONTINUA cum CEPHALALGIA alias infrequenti, ex nimiis studiis lectum aliquot dies tenenti, septem diebus transpiratione, sine remediis iudicata.

*2.) IB. 1735. M. Maio aet. eod. Febris URTICARIA, sero lactis dulci quatuordecim diebus evanida.

*3.) IB. 1736. M. Decembri et 1737. M. Iunio aet. 23. odontalgia, evulsione dentium cariosorum sublata. (cf. Nro. 6. § 42. Nro. 3. § 55.)

*4.) IB. 1737. Iulio aet. 24. glandulis coronae glandis inflammatio, pruritus, lymphae pellucidae stillicidium, urethra incolumi. Panaceae Mercurialis (*), mane et vesperi inspersione trium hebdomadum spatio sanata.

*) Suo

*) Suo tempore communicanda.

*5.) ARGENTORATI 1738. Ianuar. Febr. aet. 24. CARDIALGIA, tam ex frigore, quam acido frequens, liquoris carminativi oleosi off. guttis sexaginta in aquae melissae, frigidae licet, haustu statim sopita.

*6.) BERNAE 1739. d 25. Iulii aet 26. ob VERTIGINEM et VOMITURITIONEM mane e lecto surgere non potenti, (an hesternis placentis butyro frixis nondum digestis?) laxante ex salis sedlicensis uncia, frigido soluti eodem die sanitas.

*) Vertiginis sedes utplurimum in ventriculo? symptomatica frequentior idiopathica, forte vertigini ac hemicraniae par ratio?

**) Mos obtinet, laxantia ieiuno deglutire ventriculo, citius nausea; torminibus solito rarioribus mediis inter ientaculum et prandium horis, imo pomeridie repleto hausta ventriculo, quam ieiune mane adsumta, operantur.

*7.) IBID. eod. M Decembr. Scroto PHTIRIASIS pruriginosa, unguento ex herbis amaris absque mercurio quatuor septimanis fugata.

*) TULPIUS obs. medic. lib. III. cap. 4. p. 249. Amstel. 1685. 12. horum animalculorum descriptionem dedit, contra ea unguentum praescripsit, simile; tum temporis ignotum.

*8. a) HOMBURGI ad montes 1740. August. aet. 27. LIPOTHYMIA a situ erecto corporis diutino. STANDI INPOTENTIA, actiones musculorum non diu ferenti?

*8. b.) IBID. hyeme 1740-1741. a BRASSICA fimbriata (B. *crispa laciniosa* I. B. I. R. H. p. 220. *nigra* DOD. *Brauner Kohl*) minutim concisa, elixa etc. prandio comesta; eodem die hora circiter quinta vespertina VOMITU semper reiecta integra, quamvis hora quarta decoctum Coffee aut infusum Thee *Boey* cum lacte superpota. Abstinentia a Brassica nullus amplius vomitus. An decantata haec infusa digestionem promovere?

*9.) In Thermis SERPENTARIIS Hassiae infer. 1740. M. Septembr. aet. eod. HAEMOPTYSIS levis, pectoris angustia a potus acidularum Swalbacensium, non ieiuno, unica vice.

*10.) TORNACI 1741. Iunio aet. eod. GINGIVAE TUMOR acute dolens, incremento dentis inferioris molaris sinistri ultimi tecti, sectione eius decussata, coronam nudante sublatus: quaenam odontalgiae species?

*11.) IBID. eod. ASCARIDES vermiculares, pruritu ani interno peculiari noto se prodentes.

*12.)

*12.) Ibid. eod. M. Augusto aet. 28. Odontalgia iter Tornaco in patriam (§ 76.) facienti. Valentinianis mulierculae consilio urinae propriae in ore detentio absque lenimine (Nro 3.).

*13.) Eod. Maculae Volitantes oculis itinere (§ 76.) citato in Alsatia, primo, coelum serenum inspicienti, observatae vesperi.

*14. a) Francofurti ad M. 1742. M. Febr. aet. eod. Odontalgia, evulsione dentis liberatus. (Nro, 3.)

14. b) Eod. M Maio Hoingae Wetteraviae Nausea, Vomitus quadrihorio post assumtum in prandio cibum amygdalinum, inde anorexia per plures dies sequentes (8. b).

*15.) Giessae 1743. Iulio aet. 30. Varices Haemorrhoidales externae, inflammatae cum dolore pulsantes (equitando). Unguento albo camphorato frigide inuncto, ardor sopitus retrusis postea.

*) Repositio digitis oleo lini inunctis matura omne tulisset punctum?

*16) Rheumatismi Vagi quovis fere huius decennii anno, menseque; vita licet mobili, itineribus, laboribus, fatis etc. non obstantibus.

TABULA QUARTA.

DECENNIUM QUARTUM.

17^{15}_{44} — 17^{15}_{54}.

MORBI MAIORES.

§. 94. Lauterbaci 1745. M. Februar. aet. 31. Febre Catarrhali epidemica laborans ad mulierem febre morbillosa decumbentem ruri inpavidus accessi vocatus; iam ibi pransus carnem aversatus. Vesperi coelo pluvioso domum reverso febricula cum oppressione pectoris, pruritus corpori, lassitudo, nox inquieta. Crastina die lecto surgere non valenti corpus maculis rubris latiusculis elevatis, similibus aegrae, conspersum. Siticulositas, coryza levis, oculis debilitas. Custodia lecti per aliquot dies, potus Thee cum lacte, missa alia remedia, desquamatio pulverulenta albida, pruriens; sanitas, quatuordecim dierum intervallo.

 *) Febris

*) Febris exanthematica, Morbillosa? an ex contagio? probabile, prima: cum nunquam hoc morbo laboraſſe meminerim aut ab aliis acceperim.

**) Vulgo Sileſiaci huius ducatus duae ſpecies diſtinctae, maiorum et minorum etc.

***) Strepitus aurium excepit hunc morbum, cuius hiſtoria, chronologia heic deficiente, ad Ann. 1748. infra iunctim dabitur § 110-114.

§. 95. Ib. eod. anno menſis Februar. fine Herpes Miliaris exedens manibus. *Serpigo humida*, Auctoribus.

) Cauſa forte occaſionalis: Haemorrhoidum fluxus (§. 54. 57. 82. 88.) a menſe Aprilis (§. 90.) ad Septembrem 1744. ceſſare viſus; menſe Octobri eiusd. anni more ſolito, irregulariter redibat. Cui revellendo ultra venae ſectionem in brachio, vere et autumno prophylacticam, parente auctore, adhibitam, imo a menſibus Decembri 1744. Ianuario 1745. praegreſſis ſingulis ternis diebus ante lecti introitum manus ad cubitum ſero lactis acidulo ad ſemihoram immerſae calido.

§. 96. Herpetis principium, gibboſitati articulationis indicis cum oſſe metacarpi, manus dextrae. Epidermidi fiſſurae, rubedo, ſeparatio prurigine ſquamularum trapeziorum figurae. Dorſo indicis et manus tumor levis rubellus: Puſtulae parvae, pellucidae, ſcalptione lympham initio morbi tenuem, adultiori immo ad finem properante ſerum flaveſcens, glutinoſum plorantes.

§. 97. Pruritus a cibis ſalitis, ſalſis nimium, piſcibus quibusvis, carne bubula, vervecina, vini hauſtu, elapſis vix quinque minutis, ut et motu corporis auctior.

§. 98. Continuatio balnei §95.* (an bene?). Menſe Aprili Herpes manus dorſo ſiniſtrae, ſeparatio epidermidis ſquamoſa (§ 96.), pruritus ardens, ſcalptione abraſae nova cuti inflammatio doloroſa, lacunis repletio ſero flaveſcente aere in cruſtam ſquamoſam formato; ſerum a tergo adfluens novam cum pruritu elevabat cruſtam. Ab itinere ſub fine M. in Wetteraviam Fridbergae, Maii initio, prima dorſo artubusque ſcarificatione nulla diminutio.

§. 99. Herpes eodem tempore dorſo digitorum manus dextrae omnium, ſiniſtrae tribus: Volae manuum nullus.

Cica-

Cicatrici dorso manus sinistrae ad ossium metacarpi ultimorum extrema, pollicis longitudine, lineae latitudine, vulneris puero securi inflicti, nullae unquam pustulae, sed inflammatorius modo levis rubor, pruritusque, margini vero eo plures, elevatiores caeteris, acutius prurientes: An pustulae absque epidermide?

§. 100. Mense Augusto insultui huic primo, morbo septimestri, finis: pustulae depressae, lympha cum epidermide in crustam deciduam elevata coalescebat; sedi vacuae rubor, pruritus, sensibilitas; cuti exesae epidermidique incrementum a peripheria ad centrum, lentum, rubens.

§. 101. Remedia (§ 95-100.) *interna* nulla; *externa*: dorso brachiisque scarificatio vesperi pluries; pediluvia frequentia; sed ob fluxus haemorrhoidalis (§. 95 *) proritationem omissa. Cerato ex oleo rosarum et cera alba nocte involutae partes, pruritus saepius de die aceto lithargyrii fervido, linteis, indicibili voluptate molestiam compensante, obtusus inpositis. Lenimen ab adplicatis calidis, secus a frigidis.

§. 102. Ibid. Anno 1746. M. Ianuar. aet. 32. Febris Catarrhalis. Ob Dolores Rheumaticos artubus, lecto per aliquot dies detentio.

* Herpeti praecavendo hyemis quovis mense praeter motum ex officio assiduum, scarificatio dorso, brachiis, cruribusque. Aliquando statim post eam M. Ianuarii de die vulgi more adhibitam, rigidissimo gelu ad aegram vocato, toto corpore adhuc aestuante, bene licet vestito, vix domum reverso dolores, a quibus actiduo, sine remediis, regimine solo lectique calore liberatus.

**) Vulneratum scarificatione corpus plus curae postulat, quam vulgo adhibetur; huius neglectui vanus effectus, contemtusque eius, plurimum haud inique tribuendus.

§. 103. Herpeti (§ 95-100.) induciae ab autumno 1745, per quinque menses usque ad Februar. 1746. quo secunda vice manui dextrae loco pristino (§ 96.) recrudescentia, progressus, migratio ad sinistram, symptomata uti priori, imo e cute profundius corrosa seri spissioris glutinosi flavescentis ubertas, duratio usque ad finem Augusti, per spatium itidem septimestre (§ 100).

§. 104. Remediis prioribus (§ 101.) pruritus nunc indomabilis; inpatienti amici ſuaſu, ſolutio ſaturni, tepida multa diluta, partibus epidermide nudatis, exeſisque mane et veſperi fine Februarii, ſepoſitis priſtinis topicis, adplicata.

§. 105. Hoc epithema (§ pr.) herpeti metam ponens, fluxum copioſum ſeri (§ 103) ſiccans, pruritum demulcens, morbum in melius mutare videbatur; ſub Martii initium vero laſſitudo, horror veſpertinus, aeſtusque, noctibus inquietudo, febricula continua, glandularum ſubaxillarium tumor, adpetitus proſtratio, ſiticuloſitas: Arthritis Fixa tibiarum tuberculis, cute concolore, absque inflammatione, aut tumore (frigida?) invadebat pro ratione diminutionis morbi primarii. An Metaſtaſis?

*) Podagrae inſultus (ſimilis § 53. 70. 80.) regularis?

§. 106. Genubus dolore rigidis per quatuordecim dies lectulo adfixus. Vix eo ſurgere et ſedere valenti de revocando balnei ope (§ 95 *) Herpete cogitatum. Manibus vix una vel altera vice immiſſis redibat herpes, arthritide cum reliquis ſymptomatibus (§ pr.) ratione inverſa diſcedentibus.

§. 107. Remedia inſultui arthritico (§ 105.) Interna: Infuſum lignorum theiforme mane et veſperi ad lenis tranſpirationis uſque promotionem: Pulveris temperantis nitroſi drachmam ſemis cum frigida ſomni tempore: quonam lenimine? Morbus etenim ſtadium trium hebdomadum ſuum abſolvebat pertinax uti priores (§ 71. 81.)

— — *Externa*: manibus topica priſtina (§ 101.) lenientia, non repellentia, fluxum non ſiccantia; palliativa rurſus adplicata.

§. 108. Auguſti fine ſerpigini iterum ſeptimeſtri (§ 100.) finis manibusque puritas (§ 103.), eodem uti priori inſultui (§ 100.) modo.

§. 109. Induciae iterum ad Ianuarii 1747. uſque finem per quinque menſes (§ 109). Hyems prophylacticis (§ 101. *) vacuus. Februarii initio aet. 33. ſerpigo manui dextrae ſoli tertia vice recrudeſcens, more antiquo (§ 103.), remedia (§ 101.) externa eadem: menſe Iunio thermis ſerpentariis per tres ſeptimanas uſu herpetis eradicationi, manibus puritatis initium; cui iter in Friſiam ſequens, nullum regimen quidem obſervare potenti, colophonem addidit.

Historia Strepitus Aurium Herpeti ſynchrona.

*) §. 110.

(*§. 110. Ibid. Anno 1745. M. Martio aet. 31. Ex febre catarrhali epidemica (§. 94.) reconvalescenti Strepitus Aurium ab initio continuus, post intermittens.

Auditus depravatus: obauditio, Zvving. Theatr. prax. Tom. 1. p. 118. b.

Auri sinistrae *sibilus* indesinens triennium, visitationibus clinicis, itineribus, excursionibus botanicis frequenter ac fortiter moto. Borea flante, & pro frigoris intensitate acutior. Aestivo calore & flante Favonio diminutus, non cessans; dextrae intermittens. Haemorrhoidibus large fluentibus (§. 87.*) fortior; parcioribus debilior Sibilus.

§. 111. Remedia: *externa* varia corrasa: Fotus litteris paternis, suffimigia, otalgica gossypio intrusa, capillorum rasio, thermae modo dictae (§. 109.), motus, Ven. S. (§. 95.*), iter longum etc. sed omnia incassum.

§. 112. Franequerae 1747. M. Iulio aet. 34. rediit fortior vix advenae, sibilus auri dextrae molestus. Vesicatoria per quatuordecim dies successiva eidem brachii loco, serum continuum elicientia, inposita: Emplastrum Diachylon simplex tepide inpositum epidermidi restituendae favebat: nulla inde remissio.

*) Epidermidi vesicatoriis elevatae pendulae nova inposita eiusdem ac nudaaae cuti effectus. Cuticula flaccida more vulgari decerpta, papillae cutaneae aere tactae inflammatae dolent, eiusque redintegrationem morantur.

§. 113. Insultibus arthriticis (§. 105.) et rheumaticis (§. 93), odontalgia saeviente, silentium; iis cessantibus sibilo reditus: An arthritici quid? an species?

§. 114. Anno 1748. M. August. aet. 35. climacterico quinto, itinere longo, sponte in posterum ad annos cessavit.)

§. 115. In portu Amstelodamensi Anno 1747. Nocte 15-16. Iul. aet. 33. fine, Morbus marinus (Navalis), navem prima vice vix conscendenti: nausea, vertigo sedenti; lecto vero supino oculis clausis cubanti nocte procellosa licet, navique vehementer mota, nihil molestiae ultra, praeter somnum interruptum.

*) Quam

*) Quamdiu navigantes vadum sentiunt, incolumes; simulac supra abyssum navigant, mari licet tranquillo, vertiginosi etc. fiunt plurimi. Motus oscillatorius navis, odor piceus, aer clausus, putidus nares primum feriendo, hysterica haec excitat robustioribus frequentius, quam debilioribus symptomata?

(§. 115.*) (Franequerae 1747. M. Augusti Nostalgia vera famulo sartori, homini non helvetico, animo corporeque debili, Febri tertianae duplici, cortici peruviano in substantia copioso indomabili (*), iungebatur ratiocinio invincibilis. Medio Septembris viribus fractum Leovvardia rheda veredaria, quam vix conscendere valebat, in patriam, qua ei res angusta, haud procul Lauterbaco mittebam. De eventu anceps, litterae inde acceptae felicem eius adventum incolumitatemque adnuntiarunt. (§. 76.*).

*) In Belgio Cortex, debito porrectus licet modo, eo tempore intermittentes ex voto non semper fugabat. An climatis, medentum, aegrotantium, epidemiae, morbi, corticis, aut regiminis culpa? Corticem copiosum intermittentibus inparem fallacemque clinicus, plus una vice aliis regionibus quoque, expertus. Cur?)

§. 116. Ib. Anno eod. medio Octobr. aet. 34. Palpitatio Cordi nocte subitanea, praegresso saniissimo die, (Insultus hypochondriacus?) ictus celerrimi vix numerabiles, respiratio satis libera, noctes plures succesivae insomnes. Mens serena, nulla cephalalgia, aestus vix sensibilis, sitis nulla, adpetitus constans, nec linguae ariditas, urina flammea absque sedimento, lecti viribus fracto plures septimanas custodia.

*) An mutatio aeris, vitae generis, victus, taedium, aquae fontanae purae inopia, melonum copia (quorum succus saponaceus, diureticus, ac detersivus), causae procatarcticae?

§. 117. Remedia: statim ab initio ex venae dorso cuiusvis manus mihi ipse medicus, viginti quatuor horarum spatio alterne prope bifurcationem lanceola sectae sanguinis sex unciae effluxere; sanatis nullus thrombus. Sanguini rubro gelatinoso nec crusta inflammatoria, nec insula.

Sequelae: palpitationi (*) augmentum, cordis ictus prioribus multo rapidiores, anxietas, respiratio integra, noctes insomnes.

*) Pal-

*) PALPITATIO frigida idiopathica: a ſublato aequilibrio?

§. 118. Medicus accerſitus venae ſectionem jure redarguens; ex vultu oculisque ſedem mali in duodeno autumans; (Ei ſymptomaticus morbus) Infuſum laxans ex Rheo & ſale ſedlicenſi plures dies mane jejuno calidum ad uncias tres, nauſeabundo; veſperi aliud theiforme ex floribus calendulae, cheiri, ſambuci, tiliae &c. ſorbillandum praeſcripſit. Aegre obedienti dolores in duodeno praeſertim; alvus laxata; palpitatio pro ſedium numero remiſſior; motus febriles vagi. Poſtea extracti taraxaconis e ſucco quavis die uncia partitis vicibus deglutita: hujus defectu ex planta ſicca inſpiſſatum ejusdem amaricantis gratique ſaporis, efficaciae, aeque ac priori, excitatis antea duodeno borborygmis alvus blande ſoluta, excrementis nigricantibus, lectum cuſtodienti. Inde ſomni reditus &c. interruptus; adpetitus ſolito acrior; digeſtio ciborum duriorum facilior mollioribus; pulſus immutatus frequens duriuſculus; menti intentio involuntaria; ideis rapidiſſima ſucceſſio vaga; animo inconſtantia, absque metu; viribus incrementum lentum; lecto paulatina deſertio; a cereviſiae hauſtibus biduo duntaxat SPUTUM CRUENTUM, rutilum, ſine tuſſi aeſtuque; illa ſepoſita finis.

§. 119. Initio Novembris FEBRIS TERTIANA vera (REGULARIS ſtataria). Paroxyſmis invaſio hora quarta pomeridiana; primi duratio cum horrore & aeſtu, modo hora; ſecundi, bihorium; tertii, trihorium; horrore & aeſtu ea ratione auctis, nec cephalalgia, nec ſitis, nec ſudor finito. Diebus intercalaribus vera apyrexia, adpetitus conſtantia gulae indulgenti; poſt tertium paroxysmum oedema malleolis.

§. 120. REMEDIA: Oedema ſpiritu vini camphorato tepido irroratum bis de die forte praeter neceſſitatem, cum lectus tenendus fuerit?) poſt aliquot dies ſubſidens. Pediluvium die quarti paroxysmi ſemihora ante horroris inſultum tepidum profundum; nullus amplius paroxysmus: an vi pediluvii? ſaepe ejusdem ac corticis praeſcindendo paroxysmo virtutis; an ſpontaneus terminus tertio febris inſultu?

§. 121. A Febre liberato PALPITATIO CORDI continua, ad ſcalae adſcenſum fortior, pulſus duriuſculus, faciei pallor, adpetitus acutus, animo inquietudo, menti labor. OBSTRUCTIONE HE-

patis seu hepatico laborare autumanti, mihi sapiens, Medico consentiente, praescripsi sub fine Novembris elixirium sequens: Recipe: Rhei el. unciam semis; Cortic. peruvian. drachmas duas; aurantior. recent. drachmas sex; Extract. Taraxac. aquos. unciam semis; Rad. Gentian. rubr. drachmas duas; Rad. Curcum. scrupul. quatuor; R. Pimpin. alb. drachm. unam semis. Croci austr. scrupulos duos; Anisi stell. drachm. semis; Balsam. Peruv. drachm. duas, c. Sacchar. q. s. triti; Salis Tartar. drachm. tres. Misc. infunde in vini portugallici alb. unciis sex; digesta triduum cola, serva usui.

*) Quae tum temporis concinna formula, nunc farrago!

Triduum, hora undecima matutina, ut & statim post prandium, & quarta pomeridiana guttae sexaginta in cerevisia, sapore croci praevalente, deglutitae. Aestus toti corpori, frigido antea (§. 116); pulsus celerior; nocte inquietudines auctae; sepositis statim omnia pacatiora.

§. (121. *) Haemorrhoides tam ante hujus morbi invasionem, quam sub ejus medio ac fine irregulares more solito (§. 82. *), mox copiosae, mox parciores. Cujus prophylaxeos? salubritatisque?

§. 122. Sub fine Decembris an. ej. Cardialgia, ignota causa, continua; viribus jam redeuntibus, adpetitu salvo, sine motibus febrilibus (frigida?). Lacticiniis ad paucas modo guttas; Fructus *Ananas*, Pyri recentis frusto; acescentibus; frigidis, exasperata, palpitatione cordis intensiore simul. Duriora, non acescentia ferebat ventriculus. (§. 118.) Nec ructus, nec flatus; dolor fixus scrobiculo cordis ab hora quarta pomeridiana ad undecimam noctis usque exacerbatus. (Cardialgia remittens periodica?) Somnus quidem tardus, sed cum refocillatione majore, profundior. Alvus solito adstrictior, lectum denuo petere coacto.

§. 123. Remedia *interna:* Medici consilio enemata lenientia, resolventia, egelida ultra sex hebdomadas alterna vesperi, uno syringae, tubulo brevi, crassiusculo munitae, ictu ad uncias octo injecta; rejecta ilico, absque notabili levamine; sepositis alvus quotidie respondebat.

*) Num Clysmata quaecunque hystericis & hypochondriacis salutaria? Turbas iis excitari docuit experientia. Fuller *Pharmac. extempor.* Ed. VII. p. 116. *Enem. Colic.* ea illis quoque dissuadet.

Ao-

— — Ao. 1748. Ianuar. Pulveres praescripti ab Eo. Recipe: Ol. stillat. cinnamom. gutt. duas; sacchar. alb. sicciss. scrupul. duos. Misce & fiat terendo Elaeosaccharum, cui adde, succin. alb. grana viginti quatuor. Castor. sibirici. gr. octo. Nitri puri drachm. semis. Camphor. gran. unum semis. Cinnabar. nativ. gran. sedecim. Laudan. liquid. Sydenh. gutt. novem. M. & F. pulvis in sex doses aequal. dividendo. Mane & vesperi sedulo per septimanas cum frigida deglutitis nulla sopitio. A jusculis dilutis aquosis tepidis copiosis majus lenimen.

— — *Externa*: Scrobiculo cordis pauxillum tumenti, Camphora q. s in Oleo amygdalino soluta mane & vesperi inuncta, panno laneo superimposito, diu, sed frustra.

*) In Belgio nomine Olei bezoardici WEDELII tum temporis nondum insignita haec solutio.

Ianuarii fine cardialgiae spontaneus finis; viribus reditus; labor academicus toties interruptus iterum reassumtus. Symptomata HYPOCHONDRIACA menti aeque ac corpori similia (§. 116. 118. & 121.) citatis: aut continuata eadem majore nunc gradu: aut insultus praeteriti morbi pediſſequus, aut futuri nuncius?

§. 124. Anni ej. initio Martii FEBRIS TERTIANA NOTHA regularis bihorium anticipans epidemice grassata.

*) An ex diaeta lactea Februario; cujus salubritatis fere universalis valetudinariis in Belgio rumor, illam tentare quoque movit? nulla quidem inde cardialgia uti olim (§. 122.) sed palpitatio vehementior trihorio; ex oryza cum lacte praesertim.

Paroxysmo primo pomeridiano pro levis horroris ratione anxietas major in Belgio vulgaris, Germaniae minus frequens. Secundo, horror & anxietas multo majores, lecto licet excepto; tertio anxietas tanta (**), ut quartum sine cortice expectare nollem; aestus cuivis modicus; nec sitis, nec cephalalgia, nec sub fine sudor; sed transpiratio. Intervallo paroxysmorum longo nulla vera apyrexia.

**) An a jusculo farinaceo cum pane, horroris accessione sitienti sorbillato? quod cum sem. carvi quandoque flatulentum, ventriculo oneri fuit: An luitio peccati in HIPPOCRAT. Aphor. XI. Sect. I. „*In accessionibus a cibis abstinere* oportet; *nam illum adhibere noxium?*„

§. 125. Itaque Corticis cerevisia decocti unciae quatuor calide quovis trihorio, incipiendo a remissione aestus tertii paroxysmi, potae: de die duntaxat. Paroxysmus quartus non quidem penitus sublatus; sed sine anxietate multoque mitior; continuato hujus decocti regulari usu febris sub fine Martii, terra multa & insolita nive tecta, coelo rigido, absque oedemate, fugata. Regioni epigastricae frigidae nudae pellis agnina per menses adpensa (incassum!).

§. 126. Sub usu decocti, ex prioris sedimento, repetiti, (*) adpetitus modicus. Lingua mucosa, praesertim radici. Sapor purus. Somnus tranquillior. Alvus adstrictior, cui (imprudens?) infusum rosarum pallidarum lacte ad uncias octo matutinis a cortice vacuis horis per biduum obponebam theiforme; quae inde placide referata, Cortice febris nihilominus, lacticinia praeter morem avide tum adpetenti, adjuvante forte coeli asperitate roborante (§. pr)? victore.

(*) Uncia unica corticis quater imo sexies, viginti cervisiae unciis cocta, multiplicatis quavis coctione horis, semper ejusdem saporis amaricantis virtutisque.

§. 127. M. April. Melancholia, seu Malum hypochondriacum (§. 116. 118. 121. 123.) (an febris praegressae, an corticis (§. 125.) productum?) exaltatum, jam saneicenti: Metus continuus plurium rerum imaginarius vagus, recidivae febris vero fixus, tantusque, ut ad leviss imam horripilationem ea correptum iri firmiter persuasus, illico corticis pulverisati drachmam, plus minus, deglutiverim avidus. Sic spatio plurium hebdomadum ultra semilibram corticis devoravi jejunus, aut pluribus post pastum horis absque molestia; statim post prandium vero orificio ventriculi pressio, anxietas. Urinae saturate rubrae, sedimentum lateritium crystallis pellucidis exilissimis frigida aegre solubilibus copiosum. Idearum terrificarum torrens ineffabilis; inquietudo summa; securitas nullibi (§. 75.). Aliud mundi systema, mutationem habitationis aliaque inepta, tranquillitati obtinendae desideravi. Vitae, malorumque exoptans finem: destructionem licet abhorrens. Iudicium laesum? (§. 47. 48.) Diebus serenis inquietudo major; nubilis minor. Somnus ab initio parcus, inquietus; incremento vero alternis modo noctibus (§. 77.)

77.). Inde linguae ficcitas absque siti; circa praecordia, dorsi spinam aestus; quem nec nitrum, nec potus frigidus, nec emulsiones, sed somnus plurium noctium successivu temperare unice valebant.

A Spiritu nitri dulci, ut & liquore anod. min. (*) Hoffm. saccharo exceptis, aqua postea pota, aestus, ructus; ventriculo gravitas, ut et a linguam urente amaro, magna duntaxat dosi, refrigerante nitro.

(*) Liquores illi longa digestione, leniſſimo igne, lentiſſima deſtillatione gratiores, ventriculo minus graves; imo calidi ex se, temperatiores evadunt.

Spasmi nocturni praecordiales somnum inpedientes. (§. 78.) Ob ejus defectum quaevis, Cathedra Academica ne quidem excepta, taedioſa. Nullibi, nec ullibi comparanda anxie quaerenti quies!

Menſe demum Aprili muneris memor, officio impulſus, noctibus fractus inſomnibus, animo turbato semiabſens, vix ſibi conſcius, mente febricitans, semi-lipothymicus, demonſtrationibus anatomicis publicis in duobus cadaveribus me accinxi, ultra quatuordecim dies extendere eas non valens. Grato hoc negotio, ut & Majo ſequenti lectionibus botanicis in horto medico gratioribus, ne minimum quidem allevamenti malo!

Adpetitus conſtans. A Lapatho hortenſi, folio oblongo ſecundo Dioscoridis C. B. I. R. H. p. 504. Belgis: *patience;* ut & a Spinacia, tam folio rotundiore, quam acuminato C. B. I. R. H. p. 533. a Brassica capitata rubra cocta I. R. H. p 219. Germaniae culinis minus uſitata, magna anxietas, ſine ructibus, palpitatione cordi, durante digeſtione.

(§. 127.*) Haemorrhoides toti morbi ſtadio fluentes ſubinde; ſine Melancholiae ſolamine. (§. 121. *)

§. 128. M. Majo & Junio, ſaniſſimis Belgio alias menſibus, eadem ludebatur ſcena (§. 127.), ſub fine Iunii tandem ſanitatis menti & corpori initium. Attamen ſomnus inquietus parum reficiens. Menti nimia agilitas, nullo modo frangenda. Corpori mobilitas ſpasmodica; faciei color pallidus; labra conſtanter rubra; palpitatio cordi; pulſus frequens, duriuſculus; adpetitus acrior, digeſtio facilis (§. 118. 122.); urina copioſa, limpida.

*) Nec a febre tertiana autumnali vera (§. 119.) nec vernali ſequente notha (§. 124.) morbi primarii hypochondriaci (§. 116.) ſolutio, nec melancholiae poſteriori (§. 127.) prophylaxis.

§. 129. Sesti Ultrajectini *(op Zeyſt.)* anni ejuſdem medio Iulii aet. 35. anno climacterico quinto, Febris Scarlatina. Praecedebant laſſitudo, quam, praejudicio de ſalubritate motus univerſali quoque imbutus, equitando quotidie minuere incaſſum conatus, horripilationes leves, vagae, adpetitus proſtratio, linguae ſiccitas, capiti membrisque gravitas: inde recidivam febris vernalis (§. 124.) timens, corticis crebra cum decocti coffee puri deglutitione uti, (§. 127.), praeſcindere, ſed fruſtra, adnitebar. Lectus etenim ob auctam laſſitudinem petendus: iterum noctes inquietae, cephalalgia, horrores, brachiis pruriginoſis cruribusque maculae latae rubrae, rotundae, floreni dimidii area, novem dierum decurſu a peripheria ad centrum flaveſcentes, ſquamis albis, levi cum prurigine, evaneſcentes; corpore, leviter tecto, leni madore perfuſo.

§. 130. Remedia: cognito tandem genio morbi ex acutorum genere, nulla nota cauſa profecti, cortex ſepoſitus; cujus uſu aeſtus augeri viſus. Omnia reſpuenti pharmaca, ceraſa dulcia cocta, infuſum earum aquoſum copioſe deglutitum. Potus: aqua fontana ibi ſcaturiens cocta, cui fruſtum citri immerſum. Initio Auguſti ſanitati reſtitutio. Lecti derelictio.

§. 131. Ib. eod. Diebus poſt paucis, de novo lingua mucoſa, laſſitudo, capiti gravitas, faſtidium carnis, horripilatio, calor inteſtinus, ſomnus parcus, inquietus, taedium, cutis ſicca, pruriens per plures dies, reſpiratio libera, lectum non tenenti. Exanthemata ſ. Pustulae miliares limpidae circulo rubro cinctae (*) corpori tenuiter veſtito.

In Aere calido verſanti ſymptomata pro ratione eruptionis ceſſabant; quatuordecim diebus cum pruritu deſquamatio albida, cuti nitor, corpori vigor, nec remediis, nec regimine ſanitas, morbo geminato calido (§. 129.) poſt tot frigidos (§. 116. 119. 122. 127. Auguſto vergente demum perfecta.

*) Febris exanthematica rubra. An purpura *rubra ſpuria* (critica)?

§. 132.

§. 132. Anno 1750. M. April. aet. 36. Febris tertiana notha (irregulariter §. 124.) anticipans. Itinere ex Wetteravia per Saxoniam in Silesiam, animi ac corporis motu: Errores diaetae, salubritati itinerum fidens, committenti.

Paroxysmus primus mitis die 24. Aprilis triduo post plenilunium, jam quatriduum in itinere constituto, coelo variabili. Adpetitus meridie laesus, vesperi rheda Gotham petenti. Initium: sitis radici duntaxat linguae viscidae; oesophago nulla, (*) frigida in via saliente affatim hausta, sed incassum extinguere conatus, viscido ea ablui negante; horror, aestusque vix sensibiles, nox placida sequens.

(*) Sitis non a defectu liquidi in corpore, sed a viscido & siccitate spasmodica linguae ingruentis cuiusvis paroxysmi nuncius, in ratione visciditatis aut spasmi orta, gargarizando egelida immo calida, certius quam frigidae ingurgitatione sublata. Siti tam naturali, scil. ex defectu liquidi, quam ex viscido, aut ex spasmo egelidus potus praestantior frigido, praevia praesertim gargarisatione.

§. 133. Paroxysmus IIdus die ☉. 26. ej. Ienae in templo hora decima matutina: horror, sitis linguae viscidae (§. pr.), sapore apici puro, illaeso; hospitium reverso calidus potus coffëe lecto; quadruplo horrore longiore, adpetitus meridie denegatus, aestu modico pomeridie iter prosequenti rheda circa vesperam transpiratione deferbuit, quem nox, uti fere semper post paroxysmos, excepit placida.

§. 134. Paroxysmus IIIus. die 28. ej. Lipsiae, nocte more solito inquieta praegressa. Tota die lecto adfixus; hora quinta matutina jam horror siti solita junctus, levior; aestus modicus, octuplo (*) longior priori. Sitis vino rhenano cum succo citri aqua egelida diluto saccharato extincta. Finis vesperi transpiratione larga, os glutinosum. Adpetitus nunc die quoque intercalari prostratus.

(*) Incremento morbi data horroris duratione, aestus in proportione geometrica augmentum?

§. 135. Paroxysmus IVtus die 30. ej. Urschazii. Initium: hora prima matutina somnum nocti reliquae fugans, horror modicus. Aestus duodecim horarum moderatus. Aestuanti mane Misena petita. Ibi meridie sitienti (§. 132. *) acidaque anhelanti

lanti acetaria ex Lactuca in prandio devorata; gelidum copiose superbibendo inde refectio. Aestus haec non moratus rheda uniformis vesperi transpiratione copiosiore terminabatur.

§. 136. Paroxysmus Vtus die secunda Maji Dresdae hora secunda matutina priori similis. Vigiliae aestu molestae. Medio ejus fervore sitiente iter Budissam prosequutum; nocte ibi somno stipata. Vires fractae adeo, ut nunc pedibus incedere negatum.

§. 137. Die IIIa ej. Dies intercalaris Loebaviae. Ibi symptomata eadem: prandium ex acetariis uti Misenae (§. 135.) sequelae eaedem, vesperi transpiratio rheda. Nulla vero inter paroxysmos apyrexia. Tertianae nothae vernales ex continuarum genere?

§. 138. A Die IVta lectum Herrnhuthio plures dies tenere ob debilitatem (§. 136.) coacto, nec paroxysmorum distinctio, nec amplius horror; sed aestus continuus; noctes inquietae; somnus modo matutinus cum remissione, & transpiratione modica. Pulsus duriusculus frequens; urinae rubrae tardum sedimentum. Febricula continua? Sitis potu vinoso (§. 134.) simili extincta. Linguae orique mucus gargarismate egelido vinoso ablatus (§. 132. *).

§. 139. Ib. eod. Remedia: Corticis alcoholisati, triennium scatula clausa servati, nulla apyrexias paroxysmorum parium aut imparium, sedimenti urinae praesentis, aut alius crisios habita ratione, vesperi drachma semis cum vino rubro deglutita (*), a quo alvo laxitas (conf. §. 126.). Febris coelo frigido non obstante pluvioso pededentim diminuebatur, sapor adpetitusque cum viribus medio Maji redibant.

(*) Vehiculum vinosum (rubrum praesertim) corticis vires exaltat?

§. 140. A febre liberato paroxystica, nondum perfecta sanitas: remanebant lectum relinquenti, aere aperto ambulanti, aestus internus lentescens, (*) siticulositas continua ori mucoso; tunicae albugineae color thalassinus; lassitudo de die; inquietudo noctibus involuntaria; somnus turbatus non reficiens; facies florida; Insultus Hypochondriacus, sub fine (§. 127.): agilitas taedioſa

taedioſa menti laſſo corpore; adpetitus acrior, digeſtio cita; alvus naturalis (§. 139.).

(*) Febris lentescens.

§. 141. Remedia: continuatus corticis (*) priori modo (§. 138.) uſus. Decoctum Coffee cum cremore lactis, alterne cum potu vinoſo (§. 134. 137.) diluto ſitim absque ventriculi onere fallebat, gratum toto morbi decurſu. Aeſtu cedente nitori oculorum reditus. Finis ſeu potius induciae morbi ſub fine menſis.

* Cortex febrem continuam quidem temperavit, ſed non penitus ſuſtulit. Cujusvis paroxyſmi ſtadium, reliquorum ſymptomatum, & rhedae vectio, & iter, & vires praemature fractae (§. 136.) ulterius obſervare non ſivere.

§. 142. Eod. Peylaviae Sileſiorum ſecunda Iunii terminum itineris attigi valetudinarius, ſpecie ſani. Aeſtus internus, continuus; ſiticula, laſſitudo, adpetitus modicus raro eſurienti; carnium averſio, cuti ſiccitas, ſomnus gravis, interruptus; nec animo alacritas, nec corpori robur faciendae ex officio medicinae neceſſarium. (Febricula continua lentescens?)

§. 143. Ib. eod. 25. Iunii. Febris tertiana notha poſt inducias ſex hebdomadum (§. 139.). Die ante ultimam quadram initium: Calore aeſtivo huic regioni montoſae inſolito bene pranſo pomeridie levis inopinus horror brevis, aeſtus mitis ad veſperam uſque tranſpiratione ſolutus. Paroxyſmi ſequentes diebus ſucceſſivis anticipantes matutini augente numero longiores (§. 134. **) ad 6. 8. 10. horas. Quarto finis hujus recidivae ſub ſchemate quotidianae remittentis. An tertiana notha (recidivans) anticipans 24 horas? Quotidiana perſonata? Tempus intercalare tolerabilius priori (§. 137. 140.) nulla quidem vera apyrexia.

§. 144. Remedia: Corticis drachma una cum vehiculo aquoſo, mane & veſperi ſtatis horis medio quandoque aeſtu. Potus in paroxyſmo mox aquoſus, mox vinoſus dilutus; (§. 137.) mox infuſum Thee, cum lacte.

§. 145. Symptomata: a potu aquoſo frigido crudo durante paroxysmo, (§. pr.) Oeſophago ſpaſmus; ventriculo tumoris ſenſus, ructu ſolutus a decocto Coffee cum cremore lactis, ante paroxyſmi finem cordi palpitatio (ſecus ac primae febri §. 141.)

linguae quaedam viſciditas; adpetitus auctus; oculis color naturalis (§. 140.); alacritas animo rediens. Paroxyſmi extra lectum aut domi, aut foris ſub dio ſuſtenti, & aeſtus fervore aegris viſitatis, ſtadium abſolvebant nec turbati nec exacerbati; extra lectum juxta SYDENHAMUM mitiores, imo facilius ferendi paroxyſmi.

(*) Cortex hanc remittentem (§. 132.) ex genere continuarum (§. 137. 141.) eradicare non valuit: qua cauſa?

§. 146. Fugatis Cortice paroxyſmis (§. 144.) reſtabat FEBRICULA CONTINUA ſimilis (§. 140.) mitior tamen forte eadem priore, (§. 140.) tranſpiratio matutina vappida. Lingua, adpetitusque uti (§. 145.). Die IIItia Julii officio fungenti levi praegreſſo veſpertino horrore, nocte ſequente ANGINA SPURIA; non epidemica; faucium aſperitas; ſenſus globi pharyngi, uvulae, tonſillisque inflammatio; lingua viſcidior; deglutitio moleſta; ſiticuloſitas; adpetitus conſtans; ſapor exquiſitus; ſomnus difficilis. Die IVta veſperi cruribus horripilatio tenſioque. Die Vta EXANTHEMATA ſ. PUSTULAE miliares limpidae baſi rubella (uti §. 131.) (*) cruri dextro, manui dextrae, cui hauſtu unico vini tumor eryſipelaceus ſubitaneus cum calore pulſante per nychtemeron, inde diebus VI. VII. VIII. ſequentibus ad crus ſiniſtrum, lumbos, brachia, cum pruritu nocturno, inquietudine ſerpentia.

(*) FEBRIS EXANTHEMATICA *rubra*.

An PURPURA *rubra ſpuria* (critica)? (§. cit.)

Die IX. HAEMORRHOIDES fluentes DIARRHOEAE ex refrigerio frequenti ſociae. Die XII. exanthemata trunco, corpori reliquo major efflorescentia. INSULTUS HYPOCHONDRIACUS durante fluxu.

§. 147. REMEDIA: Die VII. Julii ſalis Seignette uncia ſemis, quovis trihorio ad drachmam unam aquae putealis unciis quatuor ſolutam, hauſta, alvus blande laxata; tumor pharyngi tonſillisque illico diminutus. Exanthemata priora florida immutata; pedibus ſponte, manibus calidae immerſione, nova prolecta. (*) Potus coffee cum lactis cremore averſio (§. 145.)

(*) Nec a laxante ſalino, nec diarrhoea forti, nec fluxu crebro haemorrhoidum retroceſſio purpurae ſpuriae? imo incrementum efflorescentiae.

§. 148.

§. 148. Sub fine Julii aet. 37. constantibus superficiei corporis exanthematis rubris (§. 146.) urente sirio, tenuiter vestito nocte utplurimum iter NEOSALIAM ad Viadrum. Ibi quoque calor intestinus, adpetitus prostratus (§. 140.); membris languor; somnus parcus &c. Peylaviae adulto Augusto eadem valetudine redux. Medio ejusdem pruritus nocturnus calore lecti acrior; a tibiis desquamatio, inde ad superiora sensim, brachia ultimo; sic cuti mundities; indesinens, lentescens; tectus calor (§. cit.) clinico molestus.

§. 149. IB: eod: 26. Augusti. FEBRIS CATARRHALIS non epidemica; pruritus denuo, exanthemata suris, cruribus, brachiisque rubra, symptomatibus solitis (§. 131.) juncta, versus medium septembris desquamari coepta, sine regimine remediisque evanescebant.

(*) Febris catarrhalis exanthematica: an recidiva, an continuatio prioris (§. 131.)? purpura rubra spuria (critica tertia) (§. 131.) an scorbutica, s. depuratoria?

§. 150. Ab hoc tempore calori delitescenti cum reliquis symptomatibus (§. 131. 140. 142. 148.) demum finis. Sanitas seu potius valetudo correcta? an haemorrhoidum beneficio? saltem simili morbo ab iis, crebris licet, nullum levamen (conf. §. 146. sub fine). An effectus coeli sub aequinoctio autumnali temperatioris? aut combinatione utriusque?

(*) Series horum (§. 132-149.) forte unus idemque morbus, ab aequinoctio circiter vernali ad autumnale usque protensus? Febris ex continua & periodica remittente composita? (**) An materia exanthematica (§. 146. 149.) ab initio peccans causa vel effectus motuum febrilium? an critica sub fine demum orta? an singulis tribus septimanis nova evolutio exanthematis? (§. 146-149.)

§. 151. IB: Ao: 1752. sub fine Junii aet. 38. RHEUMATISMUS ossi sacro ad scapulam sinistram usque, an refrigerio terrae aestuans insedenti humidae vesperi? brachio movendo difficultas; scapulae humeroque postmodum triennium molestus pro anni tempestate vario dolorificus gradu, nunquam penitus cessans. Varii morbi ei sine diminutione successu temporis juncti; absque medela sponte evanidus.

§. 152. Ib: Eod. Novembre vergente Aet. 39. Angina spuria epidemica, inflammatio tonsillis ab initio; reliqua uti (§. 146.); ad lectum non cogens.

Remedia: Statim ab initio diei spatio, quovis trihorio, a salis Seignette drachma, uti (§. 147.) soluta, diarrhoea lenis; inde derivata congestione paucis post diebus sanitas. Frustulo sacchari candi albi ori siccitas sublata quidem; sed sitis, mucus aciditasque inducta; sepositum. Succus liquiritiae, nec siccitatem, nec sitim, nec acidum, sed blandam humiditatem induxit ori.

*) Injectiones syringa, gargarismata studio omissa: iis adhibitis absceſſus, morbo atrocitas, suffocationis metus: omissis placidus decursus.

§. 153. Ib: Anno 1754. sub fine Martii post aequinoctium vernale Aet 40. Febris catarrhalis epidemica solitis symptomatibus stipata, sine pharmacis terminata; ea decrescente vespertina horripilatio, initio Aprilis: Tensio per quinque dies circa tempora (an nervis?) capitique, tinnitus auribus (§. 110. sq.) auctior, mucus naribus cruentus. Noctes absque aestu, sitique, dolore tranquillae, tamen insomnes fere, a die prima ad sextam somnus demum matutinus ab hora tertia ad nonam; adpetitus auctus, ructus ventriculo, a cibis gravitas, somnus a potu Coffee plane sublatus. Mens serena, tranquilla. Die sexta ad XII. post noctem somniferam mane ab hora undecima, praegressa nulla horripilatione, dolor malae sinistrae terebrans lente pulsans, acutus ad foramen infraorbitale (forte nervo ipsi maxillari superiori?) absque rubore aut tumore ad quintam vespertinam usque continuo saeviens; Borea intensior; digiti pressione vix ferendus (§ 70. 80.) post remissio plenaria; absque transpiratione aut alia crisi; noctes somno stipatae, dolore liberae. Vires jam inde a secunda paroxysmi die fractae; lectus petendus, quo quidem mitiores, ejusdem tamen durationis, insultus.

*) Arthritidis fixae personatae (podagrae errore loci?) frigidae (§. 105.) insultus? anni tempus, morbi genius, symptomata, decursus, id suadent?

§. 154. Remedia: *interna*, die III. Aprilis, infusum salis Seignette (§. 147.) inde dolor temporibus tensivus major; IVto, ante

ante paroxyſmi invaſionem rhei el. drachma ſemis, cum decocto ſolo Coffee aquoſo maſticando deglutita.

*) Coffee decoctum ſine lacte ſaporem rhei corrigit nauſeoſum.

Alvus hiſce blande ſoluta; ſed nullum lenimen doloribus tenſivis; imo inde ſpaſmi univerſales concutientes corpus inducti circa veſperam, ſomnum nocte arcentes. An Rhei parcae doſi tanta vis; aut corpori irritabilitas? Vlto ejusd. Emulſio amygdalina cum aqua cocta (etenim ex cruda ventriculo moleſtia) circa lecti introitum ad uncias viginti partitis vicibus hauſta: nocte ſequente ſomnus placidus. Reliqui dies abſque remediis. Die XIV. a ſpiritus nitri dulcificati guttis aliquot in fruſto ſacchari ventriculo gravitas (§. 127.*)

- - *Externa*: Morbi initio pediluvia profunda tepida X. mane ſcarificatio cruribus tepidae immerſis ante paroxyſ- abſque levamine. Die ante lecti introitum mum. Lecto dolor terebrans hora ſolita diminutus; ſequentibus diebus tenſio ſpaſmodica toti corpori; ultimo temporibus evanuere. Somno paulatinus reditus: abſque ulterioribus remediis Aprilis medio ſanitas; ſaltem doloribus ſolutio, nulla adparente criſi. Vix reconvaleſcenti in itinere Coffee decocti ſaccharati cum cremore lactis intolerantia, (uti morbi initio §. 57.) imo SENSUS ventriculo GRAVIS uti lapidum, plurium dierum, rhedae vectione minime tollendus.

(*)An a cremoris coagulo; ſaccharo id impedire non valente?

154.) Fine Maii MATRIMONIUM: ſterile. (Arthritico, §. 53.*)

§. 155. MORBI MINORES Decennii IVti.

praeter communes { No.* 5, *6, *9, Decennii I. § 42.
No.* 1,* 2,* 4,*6,*7,*9,* 13,* 15.* 17, Decennii II. §. 55.
No.* 1,* 13, *16, Decennii III. §. 93.

Sequentes adhuc occurrunt ordine chronologico.

*1.) LAUTERBACI Anno 1744. Iunio Aet. 30. FEBRIS CATARRHALIS; oppreſſio pectori; coryza; ſeptem dierum ſpatio infuſo Thee c lacte, terminata?

*) Mutatione loci, aeris advenae?

*2.) IB. 1746. Martio Aet. 32. RHEUMATISMUS ODONTALGICUS cum febricula, odontalgia calida? tempori cedens.

*3.) Ib. 1747. Iunio Aet. 33. Vomitus humoralis nocturnus; indigestione; motu licet praegresso ambulatorio.

*) Ab haustu Riverii non, nisi ventriculo evacuato, vomitui finis.

**) Riverii haustum, vomitui spastico unice conducibilem, in puncto fermentationis tepide propinare, non adeo facile.

*4.) Harlingae. 1747. Augusti. aet. 34. odontalgia dentiscalpio vehemens: evulsione duorum dentium carioforum octiduo, unius sesti, alterius Amstelodami (conf. no. *3. *13, §. 93.) sublata.

*5.) Bernae. 1748. M. Octobr. Aet. 35. Icterus? reliquiae morbi (§. 116-131?) scil. oculorum flavedo, hypochondrio dextro tensio; Cordi palpitatio, ex longo itinere nihilominus.

Remedium: Saponis albi veneti mollis per duas septimanas quotidie mane drachma una cum decocto Coffee et pauxillo lactis cremore jejuno nauseabundo ante molestiarum terminum missum.

*6.) In Wetteravia (Herrnhaag.) 1749. Iunio aet. eod. Colicae insultus pedum refrigerio nocturnus; potu Thee cum lacte copioso sublatus, (cf. n. *1. §. 55.)

*7. a.) Peylaviae 1750. Aet. 37. tota aestate Rheumatismus humero sinistro vario gradu paroxysmorum febris tertianae nothae (§. 143-146.) tempore cessans. Intervallis eorum redeunti, sub Autumno spontaneus finis.

*7. b.) Strigae 1751. Iun. 9. Cardialgia in prandio a Cerevisia alba avenacea (*Breyhahn?*) quae ibi exclusive coquitur famosa, gelida temperata.

*8.) Peylaviae 1752. Ianuar. Aet. 38. Ori sapor *acidus* per septimanam omnes inquinans cibos prima vice diu, notabiliter molestans; ore humido, saliva abundante. An symptoma hypochondriacum?

*9.) Ib: 1753. Initio Ianuar. aet. 39. Hemicrania a frustulo dentis molaris, ante plures annos ferro candente tacti superioris, evulso; somnum negotiaque turbans, sponte cessans.

*10.) Ib: eod. Ianuario medio Pustula *aphtosa* urens labro inferiori ad frenulum cum gingivis, aceti lithargyrii attactu destructa.

*11.) Ib: eod: Martio et Aprili Ori sapor *acidus*. (n. 8.)

Reme-

Remedia: Ore variis incassum eluto; ab opii grano dimidio vel uno retento edulcoratus.

*) Sapor aestate quandoque *acido-austerus*; hyeme potissimum *salsus*, cibis licet fere insulsis; *ammoniacalis* aqua calcis vivae ore detenta mitigatus.

**) Opii effectus: Sapori acido austero &c. tollendo virtus fallax: Animo alacritas, menti tranquillitas. Quandoque somni fuga aut somnolentia. Voluntatis minimo abigenda nutu vis. Insomnia modo anxia, modo hilaria, noctesque inquietas excitabat. Mane transpiratio copiosa. (cf. Tralles de Opio Sect. I. Cap. II. §. XV. p. 92. sq.)

*12.) Ib: eod: Med. Martii vesperi rigor febrilis absque aestu, aut dolore, aut decubitu materiae sequentibus.

*13.) Neosalii ad Viadrum 1754. M. April: Aet: 40. Diarrhoea per plures dies: an ex aquae palustris, Viadri stagnantis sabulum transudantis potu, non adsueto? sine remediis sopita.

*14.) Taceo (a) sanguinis *stillicidium* absque praegressa cephalalgia; (b) *Cordis palpitationes* subitaneas sine nota causa, &c. (c) 1754. Febr. *Diarrhoeae* insultus leviores vernales.

TABULA QUINTA.

DECENNIUM QUINTUM

et ultimum $17\frac{15}{7}54 - 17\frac{15}{7}64$.

MORBI MAIORES.

§. 156. Peylaviae. 1756. vergente Ianuar. Aet. 42. Anno climacterico sexto, Angina spuria levis febri catarrhali epidemicae graviori juncta. Cephalalgia alias rara. Urina pauco sedimento pro ratione aestus nimis rubra. Noctes inquietae. Sitis pauca. Linguae asperitas. Uvulae, Tonsillarum tumor levis, deglutitio libera. Remedia: Infusum foliorum Thee cum lacte frequens calidum ac copiosum: unicum. Effectus: Sudor copiosus,

piosus, fine mensis morbi solutio. An imperfecta? Etenim lectum deferenti lassitudo cruribus insolita, dolores pungitivi volatici plantis pedum.

*) Quandoque angina spuria, nuncius podagrae? cf. ZWINGER Th. Pr. T. I. p. 86. a.

§. 157. Ib. eod. Februario. ARTHRITIS VAGA potissimum frigida? (PODAGRAE personatae insultus? §. 70.)

Die prima mensis & morbi, & novilunii animus reconvalescenti inquietus, taediosus, irritabilis fine ansa, inpatiens; de die siticulositas. Coffee fastidium. Sapor aquae peregrinus, reliquorum naturalis imo exaltatus. Vini acidiusculi (§. 17.) desiderium. Vesperi dolor modicus pressorius immobilitasque PEDI MALLEOLOQUE SINISTRO. Lectum petenti post excandescentiam horripilatio fortis absque aestu (§. 154. no. 12.). Nox gravis, insomnis, jectigatio, nulla tranquillitas; ori siccitas absque siti. Coelum serenum sedatum frigidum. Venti S. W. (Zephyro-notus.)

*) Ob discrepantiam nomenclatorum denominatio ventorum ex HOFFMANNI Opusculor: Physico-Medic. Tom. I. Obs. Barom. p. m. 26. sq. 80. *Ulmae* 1725. desumta.

§. 158. Die IIda ej. mane dolori evanescentia, nulla transpiratio. GENU DEXTRO gravitas, lassitudo, inpotentia movendi. Circa meridiem ibi dolor pungens ad motum; pomeridie domum gelu a visitationibus aegrorum reverso auctus; MALLEOLO SINISTRO urens, flectere inpotenti, cute concolore; ructus frequentes etiam jejuno (signum podagrae pathognomonicum?) (§. 153.) Urina citrina, cruda, copiosa. Alvus quotidie respondens. Ab infuso Thee cum lacte ventriculo gravitas. Adpetitus solito acrior. Nocti sequenti minor inquietudo; parum dormienti quies duntaxat aliqualis. Coelum tota die nebulosum. NO: (Euro-boreas p. 26) sedatus.

§. 159. Die IIItia ej. mane genu (§. 158.) libero, sed PLANTAE PEDIS DEXTRI circa articulationem HALLUCIS, & MALLEOLUM DEXTRUM dolor lancinans per intervalla remittens. De die sputum salsum, pomeridie ab hausto vini meraci hungarici circa vesperam ardor pedi SINISTRO pulsans, cum sensatione tumoris (sed falso) & formicationis absque rubore, ad mediam usque noctem, a cibis ventriculo gravitas (§. 153.) & PALPITATIO CORDI per plu-

res

res dies; caro, olera, cibi duriores prae ovis lacticiniisque etc. mollioribus (uti ſano §. 14.) digeſtu faciliores. A gelida moleſtia, poſt mediam demum noctem quies. Coelum nubilum, tranquillum: O. (Eurus, vel Vulturnus? (ib.)

§. 160. Die IVta ej. (ſemicritica?) evigilanti, doloris migratio ab halluce dextro (§. pr.) ad TENDINEM ACHILLIS eiusdem pedis: cui rigiditas, preſſio, denegata movendi facultas. GENU eidem dolor pungens (§. 158.) redeuns heſterno maior: ſic crus integrum adfectum. Circa veſperam febricula intenſior; pulſus celerior; ſitis maior; an Podagra calida nunc? Vires animi exhauſtae intentioni inpares? Tendini Achillis ſiniſtro ſub veſperam dolor ſubitaneus tremulus: inde hora nona ad priſtinum locum ſub hallucis dextri (§. cit.) articulatione redibat tota nocte ſaeviens pungendo, ſomnum arcens, inquietudo, micturitio crebra. Coelum de die nubilum SO (Euro notus) frigidus. Noctu S. (Auſter) procelloſus.

§. 161. Die Vta ej. mane tranſpiratio; ſitis nulla; dolorum diminutio elapſis demum duodecim horis. De die cruribus gravitas. Veſperi dolor rediens TENDINI SINISTRO Achillis rodens, recto minor; utrique movendo labor. Nox inquieta, pauco ſtipata ſomno; ſitis nocturna rara, iectigatio. Coelum ſerenum. S. frigidus, tota die procelloſus.

§. 162. Die VIta ej. mane tranſpiratio copioſior heſterna. Urinae ſaturate rubrae ſedimentum citum, craſſum, rubrum, (lateritium) primum (§. 158.) criticum praematurе? nulla iudicatio morbi: an modo lyſis? dolor nunc rodens UTRIQUE GENU ad TUBERCULA TIBIAE (ad locum ſolitum §. 70. 80. 105.) ſimulque ultimae POLLICIS MANUS SINISTRAE articulationi tenſorius; tumor cuti concolor levis. Veſperi manibus efflorescentiae rubrae volaticae prurientes; (cuius ſigni aut praeſagii?) ob doloris circa utramque patellam rodentis augmentum inſomnis nox. Coelum nubilum tranquillum W. (Zephyrus) (ib.)

§. 163. Die VIIma ej. (critica?) tranſpiratio matutina; urina uti heri (§. pr.); idearum rapiditas involuntaria. Dolor et tumor pollici (§. cit.) aucti, novus circa VERTEBRAM LUMBORUM PRIMAM, quaſi pali infixi. Dorſo motus moleſtus. Decubitus tamen facilis in eo; prioribus locis nulla exinde doloris,

licet partiti, diminutio aut remiſſio. ORI ſoli linguaeque SICCITAS (*ſpasmodica* §. 132.*) absque ſiti; aeque a potu calido copioſo v. gr. infuſo Thee cum lacte (§. 158.) ac a frigido parco ventriculo gravitas (§. 159.), cordique palpitatio diuturna. Nocte ſomnus aliquot duntaxat horarum, inſomnia laborioſa. Coelum nubilum, S. ſedatus.

*) Ab initio morbi ad hunc usque diem (I-VI.) (§. 157-162.) tantae adhuc vires, ut pomeridie lectum deſerere, negotiis vacare liceret; ſed die ſeptima ſtandi, ambulandi inpotentia; ut ſequentibus lectus iugiter tenendus viribus exhauſto.

§. 164. Die VIIIa ej. mane urina uti heri (§. 163.). Dolor infra patellam ſiniſtram ad MEDIUM TIBIAE usque urens, frictione linteo urentior absque rubore; tranſpiratione, infuſo lignorum calido, copioſo ſedatus? pondere cruri ſuperſtite. De die dolor patellis tuberculisque tibiae (§. 162.) fixus, adpetitus proſtratus. Tenſio integumentis occipiti, circa veſperam nullum menti virium diſpendium: an defectu ſomni; an vigor adparens? pollicis tumori rubor levis, dolor diminutus (§. cit.) mobilitas maior. An manui ſiniſtrae arthritis (podagra) calida, cruribus frigida una? Nocte decubitu in dorſum inſolito (§. 25. 163.) ſomnus gravis, parcus. Coelum irradiatum trans nubes. S. W. (Zephyro-notus) procelloſus frigidus. Quadra lunae prima.

§. 165. Die IXa ej. (ſemicritica?) mane urina priorum; (§ pr.) tranſpiratio copioſa ſpontanea, ſitis, dolores mitigati, remiſſiores, maior cruribus movendi inpotentia. Sanguinis e naribus ſtillicidio nulla tenſioni capitis (§. pr.) relaxatio. Frictione plantarum manu ad ardorem usque dolori patellis nulla revulſio. Alvus ſolito adſtrictior. Auribus tinnitus acutior (§. 110 ſq.). Vaſorum haemorrhoidalium externorum tumentium (varicum) pulſatio non doloroſa. A potu aeque calido ac frigido ſymptomata (§. 163.) notata.

Circa ſomni initium MOTUS SPASTICI concuſſorii ſubitanei univerſales, terrifici, ſomno excitantes, eum morantes; ſenſatio praecipue capitis in profundum ruentis ſomni capeſſendi momento. An ex atonia aut inanitione? Palpebris clauſis CORUSCATIO

scatio oculis interna; apertis evaneſcens. Nocte ſomnus largior maiore dolorum remiſſione in latera cubanti; imo poſt mediam noctem ſubitanea abſentia; an varicum ope? Coelum ſerenum. Procella eadem S. W. uti heri frigida arbores eradicans etc.

§. 166. Die Xa ej. mane urina cum ſedimento uti (§. pr.), tranſpiratio nocte continua, laſſitudo magna; (abeuntis morbi index?) vox debilis; ventriculo atonia, potus aeque calidi ac frigidi intolerantia (§. 163. 165); palpitatio inde cordi. Spaſmi pavoresque ſomni momento iidem (ſicuti §. pr.) ad decrementum usque morbi quovis veſperi. Coelum ſerenum. S. procelloſus.

§. 167. Die XIa urinae ſedimentum priorum (§, 162. 168.). Tranſpiratio corpori matutina; pedibus vappidum ſpirans acetum, raro humidis (§. 20.); ſitis magna, dorſo inprimis mucido linguae, potu non extinguenda (§. 132.*). Pomeridie ſedili per horulam prima vice inſedenti, uti et ad minimum motum, ori ſiccitas (ſpasmodica? § 163.). Torpor genubus, flectendi inpotentia, attactus preſſioque locorum adfectorum doloroſa (§. 70. 81.); tumor nonniſi pollici (§. 162.). Nocte decubitus naturalis iterum in latus dextrum (§. 25. 165.) cruribus contractis, dolores modici genubus flexis: ſomnus ſatis placidus maturus. Coelum ſerenum nubibus ſparſis. S. de die fortis.

§. 168. Die XIIa ej. mane urina clara absque ſedimento. Tranſpiratio inſenſibilis. Pollicis tumori ſubſidentia cum doloris fine. Ex vini rubri (*Pontac* vel *Cahors*) hauſtu poſt prandium, ne quidem calor pedibus veſperi. An vini an morbi qualitate? Lecti cuſtodia tota die debilitato neceſſaria. Nocte placidus ſomnus. Coelum ante meridiem nubilum, W.S.W. (Africus p. 36.) pomeridie ſerenum. S. W. ſedatus.

§. 169. Die XIIIa ej. mane tranſpiratio glutinoſa; laſſitudo maior, ſitis (§. 132.* 167.) ſponte diminuta; circa veſperam pedibus pruritus exanthematum nuncius, cephalalgia lectura. A cibis ſolidis nulla ventriculo moleſtia (§. 159.); praegreſſis ſomni tempore ſpaſmis (§. 165. 166.) nox ſomniſera. Coelum de die nubilum. S. W. procelloſus, pluvia ſedatus veſperi.

§. 170. Die XIVa ej. (critica? ex hypoth:) mane nec urina cocta, nec transpiratio. Facultas pedum movendorum, eundique aliqualis. Os pultaceum, lingua mucida toto morbi periodo ad hunc usque diem; sitis a motu (§. 167.). Ab haustu vini hungarici meraci pomeridie nulla molestia vesperi, uti die III. (§. 159.)

*) An vini usus incremento aut statu morbi magis quam declinatione nocivus? An potius in podagra frigida quam calida avara manu concedendus? nonne satius ab eo penitus abstinere; (§. 17.) cum in omni podagra suspectum sit vinum?

Coelum nubilum sole irradiatum, modo nix, modo pluvia. N.W. (Zephyro-boreas p. 26.) nox serena, frigida.

§. 171. Diebus XV XIIX. reconvalescentia, coelo variabili; venti, N. W. et S. W. D. XIXa Rheumatismus humero dextro, movendo inpotentia. An ab aeris in hortulo attactu? Nox placida. Coelum nubilum, solis radiis paucis, N. W. procellosus. Die XXa ej. mane transpiratio (critica?); urina cum sedimento: an haustu hesterno vespertino vini meraci? Coelum et ventus uti heri.

§. 172. Die XXII. mensis morbique die ante ultimam quadram, Rheumatismo non obstante (§. pr.), pomeridie e domo egressus macilentus, vacillans, pallidus; absque doloris augmento. Nocte somnus interruptus, ori siccitas a somno. Urinae sedimentum uti (§. 127.). Ventriculo molestiae uti (§. 159. 163. 165. 166.) Coelum nubilum temperatum. S.W. sedatus.

*) Intervallo ad Martium nulla vera sanitas; sensus aegritudinis vix determinabilis.

§. 173. Recidiva? Die Martii secunda, nocte praegressa somnifera, expergiscenti mane hallucis pedis sinistri dolores lancinantes pungentes novi, motum impedientes, lecto adfigentes tota die. Ima Martii coelum nubilum, temperatum, irradiatum subinde. Novilunium. N. N. W. (Circius p. 32.) sedatus. Ilda. Coelum uti heri. N. W. sedatus. An ambulatione die 27. Febr. opinione roboris ex motu capiundi, circa stagnum ad lassitudinem usque? nocte modica; coelo nubilo. N. N. W. sedato, recidiva.

§. 174.

§. 174. Die IIIa ej. nocte praegressa inquieta, dolor AD GENU DEXTRUM migrans pressorius; (uti §. 158.) rigiditas ei ad meridiem usque: die extra lectum acto pedibus liberis, negotiis domi vacanti, sequentibus diebus peius; maximam diei partem lecto trahenti. Coelum irradiatum. S. W. temperatus. Die VIIIa ej. dolor pungens mane HALLUCI PEDIS DEXTRI (cf. §. 159.) tolerabilis, pomeridie remissior: exitum ad aegrotos e domo concedens. Vesperi haemorrhoides coecae uti (§. 165.). Coelum nubilum ante meridiem. S. W. D. IXa prima quadra. Dolor halluci ad XV. usque quovis vespera rediens tolerabilis cum immobilitate, non curanti tandem cessans. Coelum serenum. N. (Boreas rarissime) vehemens.

§. 175. Die XVa INSULTUS mali *hypochondriaci* MENTI praesertim (§. 163. 146.); a motu siccitas ori (§. 167.); cruribus, praegresso pruritu, desquamatio furfuraceo albida: An critica sex demum hebdomadum spatio (§. 157 169)? Vesperi halluci pedis sinistri debilitas, motus cum dolore obtuso (§. 160 161.) gressum non morans, paucis diebus evanidus. Ab haustu vini hungarici meraci iterum ventriculo gravedo (§. 159.), acido nunc abundante; an inde? Die XVIa et plenilunii rediit voci sonus naturalis; viribus robur, fastidium coffee ad hunc usque diem et inde molestia (§. 157.).

*) Recidiva, forte idem cum priori, sed interruptus, morbus?

**) Migratio dolorum recidivae ad articulos eodem ordine, uti morbo primario.

§. 176. REMEDIA: *interna*, (a) ad VII. Februar. mane et pomeridie infusum Thee cum lacte copiosum calidum (§ 156.) tecto corpore ad transpirationem usque; sepositio hoc, b) die VIII. sequentibusque decoctum lignorum temperatum primarium mane, secundarium pomeridie: Effectus iam (§. 164.) notatus.

*) Lignum iuniperinum resinosum ingratumque saporem decocto impertiens submovendum erat.

Die IXa alvo adſtrictiori (§. 165.) clyſma emolliens tepidum iniectum unicum, ne plura podagram ad interiora adlicerent verito. (quo iure?) Alvus eo laxata ſemel, poſtea iterum ſegnior.

**) Podagricis clysmatum adplicatio ardua, ob difficultatem corpus movendi, motique refrigerio dolorum exacerbatio.

Die Xa fruſtulis corticis peruviani aliquot, ventriculo roborando (§. 166., maſticando deglutitis ori ſiccitas, ſcrobiculo cordi compreſſio (ſpaſmodica, cf. §. 127.), miſſa Forte ſtatui minus quam decremento morbi conducibilis cortex? Die XIII. ſiti ſponte diminutae (§ 169.) penitus extinguendae cremoris tartari fervida ſoluti cochlearia quaedam ſorbillata, inde ventriculo onus, contra ab eſu cochlearum terreſtrium (certe cibi non molle genus) nullum. (cf. §. 159. 169.)

***) An cremor tartari in corpus agit ſolutus, aut crudus mechanice? Sed cum nonniſi fervida ſolubilis; an ubi, et unde fervidus corpori calor? aut quo latet menſtruum, tepidius ſolvens tamen acrius?

Die XIV. alvum ſegniorem (cf. d. IX.) iuſculum Reginae (Gallis: *Bouillon á la Reine.)* ſeu Infuſum Thee *Boey* c. lacte et vitello ovi cum ſaccharo conquaſſato; addita pro lubitu Aq. flor. naphae drachma una vel altera. laxavit, lubricam ſervavit. Sitim fallens, nutriens, vires reſtaurans absque moleſtia ventriculo, gratumque palato.

- - - *Externa*: Die VIII. Februar. frictionis linteo (§. 164.) manibus, die ſequenti effectus notati (§. 165.) Veſpera dierum VIII. IX. ſomno adliciendo ſpasmisque mitigandis (§. 165.) opii crudi halitus naribus fortiter et diu tempore ſomni attractus. Fronti lintea aqua roſarum ebria frigida inpoſita: utrumque incaſſum. Morbus haec parum, uti reliqui inſultus, morans ſuum decurrit pertinax ſtadium. Regimen calidum vitatum; hypocauſtum tepidum; ſtragula textilia levia.

*) Haemorrhoides M. Febr. et Martio ſilebant: An inde morbi pertinacia?

§. 177.

§ 177. ADNOTATIONES et COROLLARIA ad historiam PODAGRAE: §. 156-176.

(* 1.) Dolor continuus octo primis diebus vehemens; (an ob denegatam initio lecti custodiam (§. 163.*)?) quasi a statu incipere podagra; remissio modo horis meridianis XI. IIa. Exacerbatio tam initio, quam statui hora quarta aut quinta vespertina circa crepusculum absque horrore; incrementum usque ad mediam noctem; remissio horis matutinis Quovis die bihorium protensus dolor, ut iam die sexta duodecim horas inpleret. (§ 162.) Declinationi intermissio de die plenaria; vesperi reditus periodicus. Dies noctesque alternae acerbiores, uti febribus intermittentibus.

*) An arthritis morbus periodicus? An cor ex fugare declinantem modo (§. 176. ad d. X), in statu omnia eludentem pharmaca, futurumque praescindere valeat?

(* 2.) Subiecta fibrae laxae debilisque frigidae; et fortis rigidaeque, calidae obnoxia podagrae? An cuique speciei sedes peculiaris, v. g. frigidae cutis; calidae tendines nervi, ligamenta, etc. aut sedes utrique cutis sola? An attactu et sensatione determinatio sedis vera? Ventis borealibus doloris exacerbatio, australibus maximam partem lenimen. Qualis coeli, ventorum influxus? Quale urina signum (§. 162.)? Transpiratio matutina, ut et urinae sedimentum non semper in ratione noctium somniferarum.

(* 3.) An causa procatarctica anxietas permagna primo Ianuarii vesperi, inopina; qua tremuere artus, vox faucibus haesit, steteruntque comae, palpitavit cor, sine aestu, celerime; vesperi haemorrhoidum fluxus, (per aliquot dies) nocte somnus interruptus, lassitudo diebus sequentibus?

Morbus demum 32. dierum spatio excluſus. Sic causae forti morbum immoraturae tanti inpendendum temporis, coelo et subiecto frigidis. Intervallum causae, ad dolorum vehementium perio-

periodum :: 32 : 8 :: 4 : 1. et ad totum morbi periodum : : 32 : 42 :: 4 : 5. Calidis forte brevius inter cauſam et initium morbi intervallum? Morbi atrocitas in ratione inverſa intervalli cauſae?

(*4.) Toto huius ut et praecedentium arthritidis (vel podagrae) inſultuum (§. 53. 70. 80. 105. 153.) decurſu animus alacrior; mens ſerenior; iudicium ſolito acrius; imaginatio vividior. Solutio problematum ſano indiſſolubilium; enodatio quaeſtionum difficillimarum. Quanto haec bona pretio! nonne praeſtaret acies obtuſior ſano?

(*5.) Sedi arthriticae futuri gelu, nivis, procellae, imminentis tonitru etc cuique peculiaris, nunquam fallax ſenſatio attento doloroſa conſtans, ſano nuncius. An hoſpitantis perennis ibi materiae index? An abſtinentia a carne bovina, vervecina, leporina, columbina, abſtemio (§. 17) praeterea, delitescentis induciae podagrae ad hunc usque diem? Motus ac quietis eſt ſoboles aeque podagra.

*) Quo frequentior morbi arthritici etc. recurſus, eo vehementior, diuturnior etc. (§. 53. 70. 80. 105. 153. 157.)

DESCRIPTIO
MINERALIVM
PRAECIPVORVM,

QUAE

IN REGIONE VRBIS HENNEBERGICAE SVHLAE REPERIVNTVR, ET NOTATV DIGNA HABENTVR;

TRADITA

a

IOANNE FRIDERICO GLASER,

MEDICINAE DOCTORE ET PHYSICO ORDINARIO SVHLANO, ACADEMIAE CAESAREAE NATVRAE CVRIOSORVM COLLEGA MOSCHIONE III. SOCIETATISQUE ELECTORALIS OECONOMICAE LIPSIENSIS MEMBRO HONORARIO.

Praefatio.

Multum iuuare, patriae naturalia eorumque hiſtoriam noſſe, exterisque, niſi quid obſtet, ante oculos ponere, nemo erit prudentum, qui inficias ibit: id enim non ad ſcientiam ſolum phyſicam, rem medicam atque oeconomicam facit, ſed mercaturae etiam prodeſt. Qua de veritate perſuaſus ab illo tempore, quo munus Phyſici hic ſum adgreſſus, operam dedi, ut agri Sublani, naturae divitiarum, praeſertim ſubterranearum, fertiliſſimi, naturalia inveſtigarem. Fructus, quem ex hac diligenti perſcrutatione tuli, me impulit, ut eius et alios redderem participes. Licet autem plenariam naturae hiſtoriam Sublanam hoc loco deſcribere mihi non ſumſerim, tamen quae ex iſtis, tam a me noviter detectis, quam ab aliis iam inventis, memoratu digna mihi videntur, enarrabo.

Quodſi has traditas deſcriptiones fontium, aquarum mineralium, et dulcium, itemque ſalſularum, ac mineralium Sublanorum naturae curioſis non diſplicuiſſe animaduerterim, fortaſſis in ſequenti volumine nouorum Actorum Phyſico-Medicorum et vel Floram totam Sublanam, vel ſaltem de primariis agri Sublani plantis, inter quos et multae alpinae occurrunt, mentionem ſum facturus.

Ceterum lectores beneuolos perhumaniter rogo, ut, quum in deſignandis mineralibus Sublanis vires mihi defuiſſe deprehenderint, voluntatem tamen aequi bonique conſulant. Sublae, pridie Idus Febr. MDCCLXXI.

SECTIO I.

DE AQUIS MINERALIBUS BENNSHUSIANIS NOVITER INVENTIS.

Mentionem facturus de Mineralibus Suhlanis, primo itaque agam de Aquis medicatis, seu fontibus martialibus, antea incognitis, ad vicum *Bennshausen*, qui vix milliaris intervallo ab urbe Suhla distat, studio meo inventis, quum herbarum quaerendarum causa istum campum anno superiori, nimirum MDCCLXIX, die vigesimo quarto Maii, pervagarem.

Duae sunt ibi aquarum mineralium venae, quarum altera minor, sed praestantior, quadrantis circiter horae spatio a vico isto distans, sita est in valle pratensi, vulgo *der Groehles-Grund* dicta, ad radices montis, eiusdemque altioris, atque abietibus maribus, seu rubris, obsiti, qui *der Grauberg* appellatur; et tam mons iste, quam adiacens vallis, fundum arenosum habent. Radius aquae huius mineralis effluentis et ex incili delabentis crassitiem, tempestate diu serena atque aestuosa, digiti minoris aequat. Aqua ipsa pellucida, tunc lente demanans, ac rivulo, *das Groehles-Wasser* dicto, a fonte non procul praetersluenti, se immiscens, ochreaceam terram copiose in fundo deponit. Alteram venam aquae mineralis, plus sexies priore maiorem, viribusque parum inferiorem, reperi infra vicum *Bennshausen*, in plano atque quodammodo uliginoso prato vix ducentorum passuum intervallo a domibus distante. Tanta copia ex hoc maiori fonte aqua mineralis scaturit, quantae situla exhauriendae unicus operarius non par est. Utriusque venae aqua mineralis unius eiusdemque est naturae, attamen haec, maioris venae fontis mineralis, aqua quoniam contra facile accedentem aquam communem, pluvialem et nivalem, nondum ulla crepidine praemunita, ab hac communi, praesertim pluviatili tempestate, minerali se associanti, tantum hebetatur, ut viribus medicis ista in valle *Groehles* quodammodo inferior inveniatur. Ve-

nam minorem in valle *Groehles* quidem interim dolio aliquo modo circumdandam curavi; quod tamen aquam pluvialem haud satis arcet, eaque de causa et hic fons meliori praecinctione opus habet. A multis quidem retro annis hi fontes incolis Bennshusianis iam noti fuerunt, siniſtro vero praeiudicio capti (praefiſcine dixerim) illorum aquam pro impura, lutoſa et inutili, imo nociva, habuerunt, ea propter hos fontes, praeprimis illum in valle *Groehles*, dumetis curioſe obtegerunt, ne pecora, in iis pratis quandoque paſcentia, ex illis fontibus, pro inſalubribus putatis, bibere poſſint. Nemo igitur hucusque hanc aquam pro minerali medicata, utili et ſalutari aeſtimavit.

Perſcrutans ergo huius aquae mineralis naturam, ad illius contenta indaganda certoque exploranda ſequenti examini phyſico-chymico, partim publice ad fontes ipſos, in praeſentia Dominorum, Actuarii PETRI et Iudicis Praefecturae Bennshuſianae (Amts-Richter) SCHAEFERI, ac Scabinorum omnium, ex Praefectura Kühndorfiana per Dominum Conſiliarium a Commiſſis et Praefectum BLEYMULLERUM eo delegatorum, partim privatim Suhlae, in aedibus meis, uſus ſum.

Experimentum

1) *Guſtu* factum eſt; quo ſenſi, hanc aquam mineralem pellucidam *ſaporem* leviter vitriolicum habere, ſeu quodammodo atramentum reſipere.

2) Quod attinet *odorem*, redolet illa ferrum, vel, ut forſan magis plane et lucide loquar, accedit odore ad ſimilitudinem aquae iſtius, de cotibus aquariis ſamiatorum, ferrum acuentium, defluentis.

3) Cum hanc aquam mineralem d. 7. Septembris, 1769. tempeſtate nubiloſa, quoad *eius frigoris gradum*, ope thermometri Reaumuriani, explorarem, eaque de cauſa hoc inſtrumentum ad quinque minuta in ſcaturiginem immergerem, indicavit tunc thermometrum gradum IX ſupra punctum glaciale; aqua vero communis in rivulo praeterfluens, aeque ac mineralis, pellucida, eodem tempore et modo tentata, ſupra iſtud punctum glaciale gradum XI et $\frac{1}{4}$ in thermometro monſtravit.

4) *In Bilance* haec aqua mineralis eandem habet *gravitatem ſpecificam*, atque aqua pluvialis, vel alia pura levisque pendit.

5)

5) *Iuxta Hydrometrum* vero meum magnum orichalceum *aquam tamen communem dimidium gradum praeponderat*: de qua gravitatis huius et aliarum aquarum mineralium, in Bilance et Hydrometro, diverſitate notatu digniſſima, poſtea ſum plura dicturus.

6) *Pulvere vel infuſo Gallarum* huic aquae immiſto, mox in illa color badius vel fuſcus, cereviſiae ſimilis, oritur, qui vero, ſpatio unius vel duorum minutorum, in coeruleo-atrum mutatur.

7) *Syrupus Violarum* huic aquae immiſtus primo immutatus coeruleus, ſeu violaceus, manet; praeterlapſis autem aliquot temporis minutis, huius mixturae color violaceus vertitur paulatim in ſubviridem et aliquantulum cineritium, id eſt, in olivarum colori ſimilem, ſed aliquot tantum (decem circiter vel duodecim) horas conſtantem; tunc enim color iſte ſubviridis ſenſim quoque evaneſcit, ac priſtinus violaceus redit.

8) Additione *Tincturae aquoſae laccae muſicae* idem obſervatur, quod nimirum haec aqua, hoc modo colore coeruleo infecta, hunc colorem non ſtatim variat, ſed aliquot minutorum intervallo poſt demum in coeruleo-rubellum, quem noſtrates Lilla-Farbe appellant, immutatur; praeterlapſis vero decem vel pluribus horis color rubellus pedetentim ſe quoque ſubtrahit, et mixtura, ut antea, coerulea iterum comparet.

9) Ab inſtillata *Lunae ſolutione* haec aqua neque lacteſcit, neque alio modo turbatur, praeterquam quod, poſt aliquot temporis minuta, aqua tantillum coloris ſubflavo-rubelli concipiat, remanente tamen pelluciditate.

10) A *Spiritu Vitrioli acido*, ad aliquot guttas inſtillato, quoad colorem et pelluciditatem haud immutatur, verum odorem fragrantem citreum ab eo acquirit.

11) *Succi vegetabilium acidi*, ut Citri etc. quoque huic aquae nullo ſubſequente conflictu, immiſceri poſſunt.

12) *Cremoris Tartari pulvis* inſperſus quidem albedine ſua primo aliqualem lacteum colorem in aqua effingit, qui vero mox diſparet, quam primum pulvis albus in fundo ſubſedit.

13) *Vitriolum album* in hac aqua colorem ſubflavum producebat, inturbata tamen aquae pelluciditate;

14) *Vitriolum Martis* autem turbulentiam et colorem ſubflavum efficiebat.

15) Ab *Aluminis communis et crudi pulvere* albicans et ſublividus color oriebatur.

16) Ab admiſſo *Tartari ſale*, vel *Oleo Tartari per deliquium*, nullatenus efferveſcentia fiebat; color autem ſubflavus ab oleo in aqua progenerabatur.

Haec aqua mineralis igitur neque cum alcalinis, neque cum acidis efferveſcit.

17) *Solutio Salis Ammoniaci* nullam evidentem alterationem, quoad aquae colorem et odorem, procreabat.

18) A *Spiritu Salis Ammoniaci* aquoſo, cum calce viva parato, aqua ſubflavum induebat colorem, at nequaquam efferveſcentia ſequebatur.

19) *Haec aqua mineralis, pro re nata, commode tam cum vino, quam cum lacte dulci, permiſceri valet:* nam neque a vino turbatur, neque lac ab aqua coagulatur.

20) Aliquot guttulae *liquoris vini probatorii*, vel atramenti ſympathetici (ex Auropigmento et Calce viva parati) aquae inſtillatae, in hacce talem viredinem efficiebant, qualem ab ſucco viridi baccarum ſpinae infectoriae obſervamus.

21) Addita *Sacchari Saturni ſolutione* haec aqua lacteſcebat; quod tamen ab inſtillata lunae ſolutione, uti iam antea indicavi, non obſervabatur.

22) *Mercurii ſublimati corroſivi* ſolutio aquoſa huic aquae inſtillata procreabat ei tantillum coloris ex albicante-coeruleſcentis, nulla vero praecipitatio alicuius materiae in aqua ſequebatur.

23) *Tam ferrum politum, quam moneta argentea, probe polita,* in hanc aquam ad horam et diutius immerſa, colorem ſuum naturalem ſervant, et neque ferrum cupreo, neque argentum nigro colore obducuntur.

24) *Lintea hac aqua minerali madefacta* ſenſim luteo colore, aegre, immo vix, delendo, inficiuntur.

25) *Aquae mineralis* ex valle Groehles *librae duae et unciae ſex*, ponderis civilis Norimbergenſis, in vaſe murrhino (Porcellan), ea, qua decet, cautione charta bibula tecto, ne quid peregrini inci-

incideret, hocque experimentum dubium redderet, paulatim a me ad ficcitatem *evaporatae* relinquebant materiam ochraceam et salinam, ponderis granorum sex. Quum ex hoc residuo elixivatione, aqua pluviali facta, salsam materiam debito modo separassem, obtinui *terrae ochraceae siccatae grana quinque, et salis alcalini fixi*, crystallisationem respuentis, quoque siccati, *tantum granum unicum;* quod sal syrupum Violarum mox colore ex viridi-cinereo, seu uveo, tingebat, ochra vero, simulac calcinata erat, a magnete quoad maximas partes attrahebatur.

Miratus sum, qui fieri possit, ut unicum tantum granum salis alcalini fixi, evaporatione relicti, et quinque grana terrae ochraceae, aquae mineralis libris duabus ac sex unciis immista, tantam aquae gravitatem specificam efficere valeant, ut ab ea gravitate Hydrometrum ad dimidium gradum in hacce aqua minerali magis, quam in aqua communi fieri solet, elevetur, quum tamen haec aqua in bilance cum aqua communi communem habet gravitatem; me insuper tentantem experientia docuit, necesse esse, aquae simplici salis tartari vel culinaris grana quadraginta sex admisceantur, si in hac simplici tantam gravitatem specificam efficere volumus, quantam mineralis nostra habet, ut Hydrometrum dimidio gradu magis, quam in simplici aqua, evehatur: ergo, *praeter iam indicata ingredientia*, adhuc aliud quid *huic aquae infit*, necessarium est, quod aquam in Hydrometro graviorem sistit, verum inter evaporationem cum aqua et spiritu minerali vitriolico volatili, in hac aqua quoque hospitante, simul avolat; id quod nihil aliud esse, quam *sal alcali volatile*, sequentibus experimentis convictus existimo.

Dari eiusmodi sal volatile alcalinum in quibusdam aquis mineralibus iam diu Wallerius, *) Zückertus **) aliique viri haud exiguo praediti ingenio, non minus ac experti, indubitanter statuerunt; ego vero hoc tam experientia, quam rationibus probare nunc conabor. a) Aqua haec mineralis, quo magis evaporata est, eo magis odorem lixivioſum, b) imo etiam saporem salinum acquirit; c) eoque magis et promte Syrupum Violarum viridi colore

*) WALLERIUS in sua Hydrologia.

**) ZÜCKERTS systematische Beschreibung aller Gesundbrunnen und Baeder Deutschlandes.

colore inficit; neuter autem horum effectuum ab unico salis alcali fixi grano, per evaporationem remanente, et in aqua latente, sequi posset, nisi maior salis alcalini quantitas aquae inesset. d) Non reticendum quoque est, quod aqua, ex qua inter evaporandum volatilis spiritus vitriolicus in auram evolavit, ochreaque terra praecipitata est, et quae aqua tunc pulvere gallarum non amplius tingitur, adhuc secundum Hydrometrum aquam communem dimidio fere gradu praeponderat: quae ponderatio ab unico tantum salis alcalini fixi grano, in aqua praesente, effici haud posset. e) Aqua haec mineralis destillata, et sic sale suo fixo et terra ochracea orbata, secundum Hydrometrum adhucdum aqua communi et pura quartam gradus partem gravior deprehenditur, atque salini quid sapit; evidenti indicio, non tantum aquam simplicem insipidam, sed etiam sal alcali volatile, in aqua latens, cum hac simul alembicum transcendisse. f) Effectus, seu vis medica, etiam ostendit, dum haec aqua potatur, quod in compluribus hominibus, praeprimis in illis, quorum primae viae saburra acida exuberant, alvum laxat, quae operatio non tam a principio martiali, intestinorum fibras nimium relaxatas intendente, seu constringente, quam potius a copia salis alcalini volatilis, qua haec aqua scatet, est derivanda; quae nimirum copia salis volatilis alcalini, dum coniunctione cum spiritu vitriolico acidulo volatili naturam medii salis aliquo modo induit, fibras intestinorum irritando, alvum laxat, praesertim cum hoc sal alcali a saburra acida, in primis viis haerente, salutariter in sal mediae naturae eo magis convertitur. Atque g) unicum granum salis Tartari, etiamsi siccissimi purissimique, in duobus libris et sex unciis aquae communis solutum, huic nequaquam vim infert, Syrupi Violarum colorem coeruleum in viridem mutandi; sed a tali aqua, tam pauculo sale alcali fixo impraegnato, Syrupi Violarum color, id quod expertus sum, plane non evidenter mutatur.

Ne forsan fallacia causae me decipiat, sed quo magis veritate convincar, causam auctae gravitatis aquarum mineralium Bennshusianarum, in Hydrometro contingentis, maxime sal alcali volatile, in hac aqua latens, subesse, et alias aquas minerales, tam Bilance et Hydrometro, quam evaporatione tentavi,

quo

quo ex harum similitudine vel dissimilitudine ingredientium, atque earum gravitate specifica invenienda, ad scopum meum aliquid discerem. Inter quas aquas, quoque a me exploratas, praecipue nominabo *martialem Libenſteineaſem* nobis vicinam, satis notam, specifica gravitate in Hydrometro penitus Bennshusianae convenientem, quoad ingredientia vero huic longe disparem. Etenim *Libenſteinenſis* in Hydrometro, aeque ac Bennshusiana, aquam communem dimidium gradum praeponderat, in Bilance autem eandem propemodum gravitatem, ut aqua fontana pura vel pluvialis, habet, ita, ut illius aquae unciae quatuor in Bilance aqua communi vix unico grano graviores a me deprehenderentur; attamen ex aquae mineralis *Libenſteinenſis* tribus libris et uncia semisse, cum tribus drachmis (ponderis civilis), evaporatis remanebant terrae alcalinae, cum ochracea atque insuper materia salina mistae, grana quadraginta unum (ponderis medicinalis); ex quo residuo, debito modo elutriato, obtinui materiae salinae grana viginti unum; cuius materiae dimidia circiter, vel maxima pars est sal culinare, quod visui crystallisatione sua non solum se sistit, sed etiam gustu ab aliis salium speciebus dignosci potest, atque in igne crepitat; pars reliqua est terra alcalina et sal alcalinum, in Syrupum Violarum colorem viridem inducens. Quum igitur aqua mineralis *Libenſteinenſis* in Hydrometro, ratione gravitatis, cum aqua medicata *Bennshuſiana* plane conveniat, et in Bilance parum differat; in illa autem multum salis culinaris magnaque quantitas terrae alcalinae offenditur, neque vero haec, neque illud, in aquis medicatis Bennshusianis reperitur, necessario tamen praesentia alicuius materiae talem gravitatem aquae Bennshusianae in Hydrometro efficientis, requiritur, haud video, quid vetet, quo minus, experimentis antedictis pensitatis, summa probabilitate statuendum sit, nihil aliud, quam sal alcali volatile, aquis medicatis Bennshusianis intermistum esse, quod in iis tantam gravitatem efficiat, quantam in Hydrometro animadvertimus. Cur autem aquis mineralibus Bennshusianis multisque aliis aquis medicatis id solenne, quod in Hydrometro aquas simplices purasque praeponderent, in Bilance autem aquis communibus gravitate aequales, imo quaedam leviores, sint, is, qui rationes, quas autores de causis huius

effectus admirandi, et de modo agendi proferunt, late et accurate percipere cupit, adeat praelaudatum ZÜCKERTUM *) ac publicam Berolinenſium huius ſcripti Zückertiani recenſionem **), nec non SPRINGSFELDIUM ***). Quo vero aliquid tantum ex illorum, quas hac de re fovent, ſententiis hic attingam, in eo convenire videntur, quod ſpiritus vitriolicus volatilis atque aër, in aquis mineralibus quoque contentus, materiam mineralem ſive metallicam, et ſalinam terreſtremque gravem quaſi attollat, ſeu in ſuſpenſo teneat, ut ita illorum gravitas non in Bilance, verum in Hydrometro animadvertatur. *Aeris in aquis mineralibus incluſi praeſentia* ſe omnino prodit, dum bullulae, poſt aquae infuſionem, in illis oriuntur, parietibus vitrorum vel aliorum vaſorum adhaerentes, et ſenſim ſenſimque ſe augentes; *ſpiritum vitriolicum* vero valde *volatilem* aquis medicatis martialibus ſpeciatimque Bennshuſianis ineſſe, non odor tantum et ſapor vitriolicus docet, ſed id etiam ex eo facile eſt intellectu, quod hae aquae ab addito pulvere gallarum colore ex caeruleo-nigro tinguntur, quamdiu ſcilicet ille ſpiritus in hac aqua hoſpitatur, et cum ochra martiali coniunctus eſt; iſto autem avolato, ochra, antea in aqua a ſpiritu volatili inviſibiliter ſoluta, coit, viſibilis fit, ac ſubſidit, aqua autem fatua redditur, et non amplius ab infuſo vel pulvere gallarum colorem ducit.

Spiritus vitriolicus volatilis quidem per ſe pulverem vel infuſum gallarum nigro colore non tingit, ſed ferrum ſolutum atque in aqua martiali inviſibiliter diffuſum pendens, ſeu a ſpiritu in aqua allevatum, vel in ſuſpenſo tentum, *proprie id eſt, quod in gallis ſimilibusque auſteris vegetabilibus, aquae martiali immiſtis, colorem nigrum efficit*, qui color deinde et aquae ipſi communicatur; id quod experientia certo docet, ſi nempe pulverem gallarum ope lintei albi, vel linteum album ſolum, ſed infuſo gallarum aliquoties madefactum iterumque exſiccatum, ſupra vitrum apertum, ſpiritu vitrioli communi

*) Pag. 39.

**) Berliniſche allgemeine deutſche Bibliothec, Tom. IX, Part. II. pag. 19.

***) Springsfeldii Iter med. ad thermas Aquisgr. et Spad. §. 28.

muni ad dimidias repletum, ſive ſupra urceum, aqua martiali adimpletum, ita expandimus, ut ſpiritus evolans per linteum penetrare cogatur: tunc enim gallas nullatenus nigro infici colore, ſed quoad colorem manere immutatas, clare videmus. Idem obſervatur, ſi ſub deſtillatione huius aquae martialis in alembico pulvis gallarum, vel linteum infuſo gallarum imbutum, ſuſpenditur, quod neque gallae, neque linteum ab aſcendente ſpiritu vitriolico volatili mutentur. Contrarium autem huius rei contingit, ſi pulvis gallarum atque ochrae, ex hac aqua martiali ſubſeſſae, cum aqua communi miſcentur: tunc enim in hac miſtura ſenſim color primo nigricans et tandem niger oritur. Spiritum vitriolicum volatilem vero ſe non in ochra figere, ſed, ſi aqua martialis deſtillatur, una cum ſalis alcalini parte, alembicum transcendere, vel ex eo quoque apparet, quod haec aqua deſtillatione abſtracta maiorem frigoris gradum, quam aqua communis, perferat, antequam glaciari incipit: evidenti indicio, ſpirituoſi aliquid, congelationi reſiſtens, vel hanc impediens, huic aquae ineſſe. Notatu tamen et hoc dignum eſt, quod hic *ſpiritus vitriolicus volatilis non per ſe ſolus et acidulus evolet*, ſeu purus alembicum transcendat, *ſed ſalis alcalini*, quoque in hac aqua pendente, *partem ad ſui ſatietatem ad ſe rapiat*, *volatiliſet*, *ac ſecum ſupra alembicum in receptaculum ducat*: unde eſt, quod haec aqua deſtillata, etiamſi ſalini quid ſapiat, et ſecundum Hydrometrum adhuc graviorem, aqua communi, ſe ſiſtat, Syrupi tamen Violarum colorem neque in viridem, neque in rubrum immutet; quia ſale medio volatili, e ſpiritus vitriolici aciduli ac ſalis alcalini connubio orto, eſt impraegnata. Unde etiam ſequitur, ut flores Violarum adhuc eleganter caerulei, ſupra orificium vaſis, eiusmodi aqua martiali adhuc ſpirituoſa repleti, in linteo expanſo ita poſiti, ut ſpiritus aſcendens et linteum penetrans, illos tangat, quoad colorem haud evidenter mutentur.

Glacies huius aquae mineralis deſtillatae demum frigore, in vitro obturato, congelatae innumeras, ſed minimas, aëris bullulas in ſe continebat; glacies autem aquae fontanae purae, eodem tempore et loco, in vitro aeque clauſo, quoque congelatae, longe maiores, verum multo pauciores, bullulas in ſe habebat.

SEIPII *) et ZÜCKERTI **) ſententia, ſpiritum hunc mineralem vitriolicum volatilem ex aquis martialibus non avolare, ſed cum ſale alcalino, in his aquis quoque latente, ſe coniungere, ut ex illorum combinatione ſal medium, peracta evaporatione ex aquis Pyrmontanis remanens, naſcatur, hic locum non habet: nam ex aquae Bennshuſianae mineralis duabus libris et ſex unciis, ponderis civilis, evaporatis tantum unicum granum ſalis eiusque fixi alcalini, non medii, relinquitur: ergo neceſſario, ex mea ſententia, ſequitur, ſpiritum vitriolicum volatilem ex vaſis apertis, non bene obturatis, evolare, ac ſal alcali, cum quo ſe coniunxit, quoad maximam partem abripere et volatile reddere.

Ex his omnibus, ut opinor, ſatis apparet, quam *miram aquarum*, uti in genere mineralium, ita in ſpecie *martialium Bennshuſianarum eſſe conditionem*, ac, quoad ingredientia et horum connubium, a multis aliis aquis martialibus diſcedentem. *Conſtant nempe ex aqua ſimplici, ſpiritu vitriolico volatili acidulo, terra ochracea martiali, ſeu ferrum in ſe continente, tantillo ſalis alcalini fixi, et multo ſalis alcalini volatilis.* Acidum et alcali volatile in hac aqua ita coniuncta ſunt, ut, quamdiu haec coniunctio durat, liquorem mediae naturae, neque alcalinum, neque acidum referant, eaque de cauſa tam cum vino, quam cum lacte dulci, absque turbatione ſequenti, commode permiſceri poſſunt. Simul vero ac ſpiritus vitriolicus acidulus fugaciſſimus ſeiunctus ex aqua minerali effugit, haec aqua, antea limpida atque pellucida, vinculo unionis particularum ſuarum diverſarum ſic orbata, turbatur, terra ochracea martialis, antea in aqua diaphana inviſibiliter diffuſa, nunc autem, in hac turbida facta, viſibilis reddita, ſubſidit, aqua ſaporem leviter vitriolicum amittit, et fere fatua redditur, niſi quod ſalini quid etiamnum ſapiat: nam id tantillum, id eſt granum unicum, ſalis alcalici fixi, finita evaporatione remanens, in tam magna aquae, nondum evaporatae, copia diffuſum, vix, ac ne vix, odore aut ſapore percipitur; eaque de cauſa et maior pars ſalis alcalici volatilis, aut,

*) Seips Beſchreibung des Pyrmonter Stahlwaſſers.
**) In Tractatu ſuo, iam antea indicato.

aut, si mavis, medii volatilis (nam cum spiritu vitriolico acidulo volatili combinatum, sal medium refert), quae quoque in hac aqua hospitatur, ac cum spiritus acidduli adhuc relicti parte ab aqua se nondum sustulit, non admodum gustatur. Quo magis vero haec aqua evaporatur, eo magis sal alcali, tam fixum, quam volatile, cuius reliqua pars nondum cum spiritus parte subtilissima ex illa evolavit, praedominium obtinet, atque eius praesentia tam odore, quam gustu, certo proditur.

Patet igitur ex antea descriptis experimentis, praeprimis ex 9, 10, 16, 20, 21, 22 et 23, *aquas martiales Bennshusianas nil de Arsenico, Cadmia, Zinco, Plumbo et Cupro, vel aliis venenosis et nocivis particulis mineralibus in se continere.* Quo vero hac de re quosdam suspicioſos eo magis convincerem, et illis metum, quem fovebant, clandestinum adimerem, iis conscii tam de hac aqua minerali adhuc spirituosa, quam ad dimidias evaporata, ut et de ochra, ex hac aqua deposita, et sale alcali fixo, repetita novae aquae evaporatione impetrato, variis quadrupedibus atque aliis animalibus, avibus ac muscis esui potuique porrexi, nulla inde observata veneni vi, nulloque damno subsequente; quid? quod has aquas multi hominum, nunc curiositate allecti, ad fontes ipsos domique biberunt, et adhuc bibunt. *In plerisque hominibus hae aquae minerales Bennshusianae potatae, teste experientia, aluum leniter laxant, in aliis urinam cient, et in quibusdam tantum sudorem eliciunt.*

An vero haec aqua mineralis absque sui detrimento in difficitas transportari possit provincias, nec ne? hoc nondum satis cognitum et compertum habeo. Certo quidem scio, multos urceos, hac aqua minerali repletos, ac subere probe obturatos, *Bennshusia Suhlam* partim vehiculo transvectos, partimque manibus translatas esse, quorum aqua contenta, et in cellis asservata, aliquot septimanis post imperdita adhuc fuit; contrario autem rescivi, aquam hanc mineralem, in duobus urceis, publico vehiculari cursu, Suhla Dresdam missam, haud incorruptam ibi advenisse: dubitatione igitur adhuc fluctuo, an non huius aquae natura, vectionem haud bene ferens, diuturna violentaque vectione corrumpatur, aut potius eiusdem corruptio negligenti urceorum obstructioni, vel aliis iniuriis externis tribuenda: quam dubitationem ulterior experientia erit decisura.

Nullus dubito, quin hae aquae medicatae puriores et aqua communi, pluviali atque nivali, ſcaturiginibus illarum facile accedente, immunes, nec adulteratae, ſeu viribus debilitatae, ſed potius auctae, haberi poſſint, ſi modo crepidine lapidea, ut decet, praecingantur.

Sunt itaque aquae minerales Bennshuſianae ex claſſe martialium, et quidem ſalinarum, ac pro eo et eorum vires medicae diiudicandae veniunt. Copia quidem ſpiritus mineralis has aquas Pyrmontanis aequiparare non valeo, cum, quod ingenue fateor, quoad ſpiritus mineralis copiam, inferiores inveniantur; ſale vero alcalino ſuo peculiari volatili, quo copioſe repletae exiſtunt, multis aliis aquis martialibus praecedunt, eoque in haud paucis morbis ſanandis ſecurius et cum maiori utilitate, quam numeroſae aliae aquae martiales, efficaciores quidem habitae, minus autem temperatae, adhiberi poſſunt. Sal alcali volatile autem, quo ſcatent hae aquae minerales, cum ſpiritu vitriolico acidulo volatili ita coniunctum eſt, ut ex amborum combinatione in hac aqua quaſi ſal volatile mediae naturae, quod neque alcalinum, neque acidum eſt, oriatur. Medici, experientia inſtructi, callent, quantis viribus polleant ſalia media, mucum viſcidum, multorum morborum cauſam, tam in primis viis haerentem, quam alibi in corpore humano latentem, diſſolvendi, infarctus et obſtructiones viſcerum morboſas reſolvendi, ſecretiones atque excretiones fere omnes leniter ſtimulandi, ac promovendi, vermes exturbandi, ventriculi concoctionem ſecundandi, ſanguinem fluidiorem et puriorem reddendi, atque eius reliquorumque humorum impuritates per alvum, urinam et ſudorem educendi. Quum igitur ſalia alcalia fixa et media, reſpectu volatilium adhuc cruda, tam laudabiles edant effectus, eo magis hae virtutes a ſalibus alcalibus et mediis volatilibus expectandae ſunt; quippe quae longe aptiora ſunt, ad minima corporis vaſcula perreptanda inibique tollendos infarctus et viſcerum obſtructiones. Terra ochracea martialis, quae praeterea his aquis ſimul ineſt, earum vires ſalutares adauget: acidum enim in primis viis abſorbet, lumbricos quoque expellit, et fibras machinae humanae, praeſertim ventriculi et inteſtinorum, nimium relaxatas intendens,

tonum

tonum viſcerum debitum, magna utilitate reſtaurat, eoque complures infirmitates chronicas debellat.

Morborum vero cunctorum, in quibus aquae minerales Bennshuſianae magna cum utilitate, tam interne pro potu, quam externe pro balneo, uſurpari poſſint, deſignationem hic tradere, ſuperfluum duco, praeſertim cum animus mihi ſit, Deo annuente, de viribus harum aquarum medicis, et quibus morbis ſanandis ſpeciatim aptae ſint, ac de earum iuſto idoneoque modo utendi, pro commodo publico, peculiarem deſcriptionem in vernacula lingua divulgare.

Quod ſupereſt, non deſinam, huius aquae mineralis naturam pluribus ac novis experimentis ulterius indagare, quo, ſi res ex ſententia ſuccedit, eam adhuc penitius cognoſcam.

Hoc unicum hac vice addam, me nempe tam ſupra, quam infra vicum Bennshauſen, imo et hic, prope Suhlam, alios quoque numeroſos aquarum martialium fonticulos hinc inde inveniſſe, quorum unus vel alter fortaſſis in fontem largiter ſcatentem mutari poſſet, ſi quis periculum faceret, effoſſione hos fonticulos magis elicere.

ADDITAMENTA.

1) In aquae mineralis Bennshuſianae naturam ulterius inquirens, poſthac et illam ſolutione argenti vivi, cum aqua forti facta, tentavi, atque huius ſolutionis aliquot guttulas aquae martiali inſtilliavi; neque vero inde oriebatur effervescentia vel turbatio, neque ulla ſequebatur praecipitatio alicuius materiae flavae, aut aliter coloratae, ſed aqua mineralis manebat pellucida. Quum autem conſtet, ope ſolutionis argenti vivi, alcali in liquoribus reconditum, certo explorari; nulla vero materia flaveſcens vel lutea mercurii ſolutione, aquae minerali admiſta, praecipitetur, neque ſal armoniacum, in hac aqua ſolutum, odorem volatilem excitet, concludendum eſſe puto, ſal alcali in aqua minerali non explicite adeſſe, ſed potius implicite (nimirum cum ſpiritu vitriolico acidulo volatili ita implicitum, ut, quam diu haec implicatio ſeu coniunctio ſalis alcalici et ſpiritus vitriolici aci-

aciduli volatilis in aqua durat, ſal ſeu liquorem mediae naturae referat) in aqua latere.

2) Sunt ex autoribus, quorum de fontibus medicatis divulgata proſtant ſcripta, qui ſtatuunt, aquis martialibus verum vitriolum ineſſe, provocantes ad iſta experimenta ſatis cognita, quod nimirum eiusmodi aquae minerales aeque ſaporem auſterum vitriolicum habeant, et ab admiſto eis pulvere gallarum colorem nigricantem vel plane nigrum induant, ac idem de aqua communi, in qua tantillum vitrioli, praeſertim martis, ſolutum eſt, obſervatur. Verum enim vero, quum nemo Chymicorum, etiamſi exercitatiſſimorum, huc usque, tam evaporatione, quam alio modo, ſeu ulla arte, verum vitriolum ex eiusmodi aquis martialibus producere valuerit, minima autem pars vulgaris vitrioli, aquae communi vel martiali ſimplici admiſta, finita huius evaporatione, vel plane immutata, vel pro diverſitate aquae mineralis ingredientium, tamen parum mutata remaneat: ideo veri vitrioli in iſtiusmodi aquis mineralibus praeſentiam credere non ſum convictus, ſed in opinionem potius adducor, aquas martiales tantum vitriolici quid, ſive vitriolo vero, quoad effectus, aliquid fere analogi, aut, ſi plura concedere placet, ſolummodo vitriolum ſubtiliſſimum et ſumme volatile in ſe continere.

SECTIO II.

DE SALSULIS SUHLANIS.

Salſulas, ſi quae in provincia quadam praeſto, eaeque tanta ſalis copia impraegnatae ſunt, ut coctu dignae aeſtimentur, omnino pro magno terrae munere habendas eſſe, nemo, ut ſpero, diffitebitur: quum, teſte experientia, quotannis ex eiusmodi theſauris fere inexhauſtis, multae divitiae exhauriantur. Si vero tales tantum ſalſulae extant, quae ſalis ita inopes exiſtunt, ut vix operae pretium ſit, cocturam cum illis inſtituere; hae ſalſulae animum curioſorum incertant, utrum ſale divitiores inveniantur

veniantur, si sumtibus impendendis eae effossione indagentur, an de earum emendatione spes vana sit? Eiusmodi salsulae, salis pauperes, et hic intra atque extra urbem nostram offenduntur, quarum libra una ponderis civilis, ut me propria experientia docuit, tantum scrupulum unicum, vel ad summum drachmam semissem, salis culinaris in se continent. Casu inopinato has salsulas, quarum memoria hic fere penitus excidit, cognovi, de quibus antea nil compertum habebam. Scisciranti autem hac de re tum demum mihi relatum est, olim Suhlae salinas extitisse, sal vero in salinario excoctum non eleganter album, sed fere coloris cineritii fuisse. Deinde et litterae beneficiariae a Comitibus olim Hennebergicis, WILHELMO et GEORGIO ERNESTO (*patre et filio*), ante ducentos atque viginti, et quod excurrit, annos de his salinis datae a) in manus meas inciderunt, quarum tenor lectores edocet, tum temporis revera salem culinarem Suhlae esse excoctum; insuper designationi locorum, in Actis Wratislavienſibus b), atque in Lexico universali c) extanti, et ex L. IOANNIS ERNESTI MÜLLERI, Coburgensis, historia salinarum d) desumtae, ubi sal culinare olim coctum est, sive adhuc coquitur, nomen Suhlae quoque insertum reperitur; quam salis coctu-ram Suhlae priscis temporibus factam insuper GÜTHE e), ZEHNERUS f) et WENDELIUS g) quoque confirmant; qua de re et in Collectio-

a) Lehnbrief über das Salzwerk zu Suhla, anno 1548. ertheilet.

b) Sammlung von Natur- und Medicin- wie auch hierzu gehoerigen Kunst- und Literatur-Geschichten, ann. 1722, Mens. Aug.

c) Universal-Lexicon, Tit. Salzbrunn.

d) L. Ioh. Ernest. Müllers, in Coburg, gemachter kurzer Entwurf einer Salzhistorie.

e) GÜTHENS Beschreibung der Stadt Meiningen.

f) M. IOACHIM ZEHNERS, Consistorialis et Pastoris zu Suhla, 1593. gehaltene Bergpredigt.

g) IOANNIS WENDELII, olim Rectoris scholae Suhlanae, Carmen, in patriae laudem scriptum et concinnatum; anno 1600 typis evulgatum.

lectionibus Franconicis h) quaedam ſpecialia leguntur; quid? quod et hiſce temporibus quandoque in urbe noſtra vaſa ad ſalis coctūram quondam adhibita, humo congeſtitia, tempore dirorum incendiorum, quae proh dolor! Suhla aliquoties i) eſt perpeſſa, obruta, e terra effodiuntur. Dolendum vero magnopere eſt, quod illa incendia horribiliter devaſtantia, et commentaria actorum ſalinariorum omnia exuſſerint; unde, abſumtis hiſce documentis, nil certi de harum ſalſularum conditione ſcimus, num olim ſale divitiores effluxerint, et ſalis coctura magno cum lucro inde capto facta ſit, nec ne?

Relinquebat haec aqua ſalſa, a me evaporatione explorata, ſal commune aſpectu pulchrum, et non tam impurum, quam fama hic fert, illud antehac, impuritate inquinatum, excoctum fuiſſe. Quoniam vero haec res dubio magno vexatur, num effoſſione terrae et indagatione, etiamſi ſumtuoſa, horum fontium aquae ſalſae, acceſſione aquae communis, ſeu, ut ferunt, ferae liberatae, ſincerae et ſale bene ſaturatae acquirendae ſint, aliaeque circumſtantiae hic obvenientes ſalis excoctionem, niſi ſalſulae ſale divites inveniantur, inſtituere diſſuadeant: mihi haec omnia penſitanti aliud in mentem venit. Notum eſt, ſalſulas omnes ortum ſuum ſali ſubterraneo foſſili, ingenti copia hinc inde in terra latenti, debere; ergo et praeſentia Suhlanarum aeque ac Schmalkaldenſium, Salzungenſium atque Creuzburgenſium ſalinarum fructuoſarum, illi ſali foſſili, in tellure cumulato, tribui debet. Iam commemoratae, nobis vicinae, urbes infra Suhlam in una fere ſerie ſitae ſunt, et ſupra nos inter vel ad montes ſylvae thuringicae, nobis finitimae, quantum mihi conſtat, nullibi ſalſulae extant. Ex his et pluribus aliis rationibus phy-

h) FRAENCKISCHE SAMMLUNGEN von Anmerkungen aus der Naturlehre, Arzeneygelahrheit und Oeconomie, 31ſtes Stück, Seit. 56.

i) Nimirum anno 1509, 1590, 1634 et 1753. Vide ſis: Meine durch die Erfahrung bewaehrte Vorſchlaege, bey Feuersbrünſten, Haeuſer und Mobilien zu retten, und groſſe Feuersbrünſte zu verhüten. Edit. 3. pag. 2 et 3.

phyſicis (quarum quarundam iam antehac in Collectionibus Franconicis k) obiter mentionem feci, et quas fortaſſis alio tempore et loco accurate deſcriptas proponam, omniumque prudentum aequae tradam diiudicationi) mihi ſumme probabile eſt, in regione Suhlana primario magnum iſtum ſalis gemmae theſaurum in terra latere, unde haud noſtrae ſolum, ſed urbium etiam vicinarum, antea nominatarum, ſalſulae ortum ſuum ducant; ac operae pretium eſſe, hoc permagnum terrae donum provide inveſtigare, atque e latebris ſuis eruere; quo nimirum tunc de illo invento ſalis foſſilis theſauro, quantum lubet, cum praegrandi lucro, commode effodi poſſit.

SECTIO III.

DE FONTIBVS SVHLANIS, AQUAM PVRAM SCATENTIBVS.

Beneficiorum, quibus Deus omnipotens hanc vel illam provinciam, prae aliis, complectitur, praecipua et fontes aquae dulcis puraeque merito exiſtunt. Igitur, recenſitis huius provinciae aquis mineralibus, ac ſalſulis, nunc quoque de fontibus aquam puram largientibus regionis Suhlanae verba quaedam facere dignum mihi viſum eſt. Vrbs noſtra, licet prae multis aliis vicinis urbibus elatius et ad radices montium altiorum ſylvae thuringicae ſita ſit, attamen eius ſolum circumcirca, tam in montibus, quam in vallibus, fontibus numeroſis irriguis ſcaturit. Si itaque nos fontes aquae dulcis bonaeque notae deficerent, neque haberemus, quo, pro ſanitate conſervanda, ſitim pro lubitu levare et permultas res oeconomicas adminiſtrare, neque prata in vallibus montium arida irrigare poſſemus; imo et molis

k) Fraenckiſche Sammlungen (iam antea commemoratae) 23ſtes Stück, pag. 401.

aquaticis frumentariis, olearíis, acuminariis et id genus aliis, in fabrica noſtra ferri et armorum, atque in officinis ferrariis ſumme neceſſariis, carere deberemus: aqua vero tam numeroſorum fontium confluentia ſua dat rivulos, et horum unione rivus ſive amnis Suhlanus, qui *Au*, ſeu *der Au-Fluſs*, nominatur, oritur. Fontium noſtrorum fere omnium aqua ſcaturiens pura, levis bonaeque notae, ac nullis particulis metallicis vel terreſtribus nocivis inquinata eſt, praeterquam quod ex tam multis fontibus noſtris vix duo vel tres inveniantur, qui pauxillulum ſalis culinaris participant, quod tamen eius aquae uſum domeſticum vix parum impedit.

Cauſam phyſicam perſcrutans, cur in noſtra ſoli montoſi regione, non ſolum in vallibus, ſed etiam in montium lateribus, et propemodum in illorum cacuminibus, fontes aquae dulcis tam numeroſi adſint, quam in multis aliis provinciis, aeque montoſis, vel excelſe ſitis, minime offenduntur, nullam aliam invenire valui cauſam, quam quod in iſtis aliis regionibus montes ex terra arenoſa, vel mollibus lapidibus, fiſſuras quoque hinc inde habentibus, congeſtis conſtent, per quos montes aqua pluvialis vel nivalis intrans, gravitate et fluentia ſua ſine impedimento penetrare, et infra montes in humum altius ſubſidere poteſt; montium noſtrorum vero conditio longe aliter ſe habet, quippe qui, prout in ſectione ſequenti enodate narrabo, mineris et mineralibus ac lapidibus, varii generis, quam duriſſimis, aqua non penetrabilibus, ſunt impleti, tantumque cruſta terrea, pro variatione locorum, plus minus alta, operti. Hinc eſt, quod aqua pluvialis montium noſtrorum humum intrata, iſto impedimento in intimo montium illi illato, ob quod montes non penetrare valet, alias vias quaerere, ſive ſibi parare cogitur, et ſic in montium hiatibus quibusdam collecta, in illorum lateribus vel radicibus ſcaturit.

SECTIO

SECTIO IV.

DE MINERIS ALIISQUE MINERALIBUS, QUAE IN TELLVRE REGIONIS SVHLANAE REPERIVNTVR.

Tellurem Suhlanam mineris ac mineralibus multifariis, teste experientia, esse refertissimam, iam in praecedenti sectione indicavi. Nunc autem, ut ibi promissa hic praestem, et praecipuas mihi notas mineras aliaque mineralia, in sectionibus antecedentibus nondum indicata, quae in regione Suhlana reperta effodiuntur, recensebo.

CLASSIS I.

TERRAE.

1) *Terra nigro-brunea, seu Creta umbria, sive Umbra:* quae copiose in quadam fodina reperitur, ac siccata admodum levis est. In der Grube *Glück auf*, bey der Kalkhütte, beym Dorfe Albrechts, einer Stunde weit von Suhla.

2) *Hujus Umbrae alia species*, quae etiam ex alia fodina, et minus copiose, tantum in fodinae spelunculis invenitur. In der Grube, *die weisse Nachtviole* genannt, nahe bey der Stadt Suhla.

3) *Terra atra.* Haud copiose, et duntaxat in Quarzo crystallisato offenditur. In der gedachten *weissen Nachtviole.*

4) *Terra fusca, mica ferrea* (Eisenglanz) *intermista.* Humo communi ulnae unius altitudine operta, in terra cuiusdam loci copiose latet. *Am Dellberge*, an Suhla.

5) *Bolus rubra;* ex clivo quodam (Berg-Halde) vetusto ferri fodinae, olim cultae, prope urbem nostram.

6) *Marga alba;* tam in urbe nostra, sub domibus, quam extra hanc, hinc inde affatim in terra latens, imo in quibusdam locis et ex humo communi prostans.

7) *Marga lapidifica dendritica*, seu Dendrites fuscas in se continens. In nonnullis locis, haud procul Suhla, supra terram est conspicua.

8) *Creta flaveſcens, ſeu terra Tripolitana, ſ. Tripela dura*, ſive Rubricae duritiem habens. In quodam regionis Suhlanae loco, e terra prominens; de qua magna fruſta poſſunt excidi. *Zwiſchen Subla und* dem Wald-Dorfe *Schmiedfeld*, am Wege.

9) *Tripela mollis;* quae in quadam fodina abundanter invenitur. Bey *Dillſtaedt*, drey Stunden weit unter Suhla, in der Grube *wie Gott will.* Cum ambae hae Tripolae ſpecies tenerrimae ſeu ſubtiliſſimae ſint, Suhlani et exteri aurifabri aliique artifices iis ad polienda metalla commodiſſime utuntur.

10) *Arena micacea* (Glimmerſand) e terra haud procul Suhla eminens facile erui, ac pro pulvere ſcriptorio, ad ornatum, uſurpari poteſt.

11) *Lithomarga, ſ. Lac Lunae, ſ. Creta friabiliſſima, leviſſima, non cohaerens, alba.* In quadam ferri cuprique fodina lapidibus, craſſitie unius vel plurium linearum, adhaeret. *In der weiſſen Nachtviole.*

12) *Terra ſigillata rubens.* Non procul a Suhla.

CLASSIS II.

LAPIDES.

1) *Marmor unicolor nigrum, vel parum variegatum, ac durum.*

2) *Marmor fiſſile unicolor nigrum, ſeu lapis fiſſilis durus, et polituram admittens;* qui non procul ab urbe noſtra, infra humum latet, et de quo fruſta magna excidi poſſunt.

3) *Marmor variegatum glaucum, ſeu griſeum, et album*, (grau und weiſs geſprengelt) *conchis petrificatis refertum.* In loco, a Suhla aliquot horarum intervallo diſtante, ab humo exſtans.

4) *Marmor variegatum griſeum atque album cum ſtriis flavis.* Eodem in loco antea commemorato.

5) *Marmor lividum, cum nigris Dendritis.* In eadem regione.

6) *Spatum album, non durum, et ad chalybem haud ſcintillans*, variaeque aliae Spati ſpecies. In locis diverſis hinc inde offenduntur.

7) *Spa-*

7) *Spatum vitreum violaceum, cui minera ferri haematitica ſparſim intermiſta eſt.* Non procul ab urbe noſtra, (*am Ringberge*) in antiquo clivo, fodinae ferri, olim cultae, reperitur. Veriſimile mihi fit, hanc Spati ſpeciem eſſe *Lithophoſphorum iſtum Suhlenſem*, cuius, WALLERIO l) indicante, Anglorum WOODWARD m) iam diu mentionem fecit.

8) *Spatum cryſtalliſatum, ſ. Druſa ſelenitica, ſ. Druſa ſpatica.* Aus der Grube, das *froeliche Geheide* genannt, non longe a Suhla.

9) *Silex opacus coeruleus, ſ. colore violaceo.* In monte quodam vicino ſylvae thuringicae, attamen extra territorium noſtrum Hennebergicum, ibique in vehis aliisque locis hi ſilices iacent.

10) *Silex opacus vireſcens* (dunkelgrün) (forſan Iaſpidis ſpecies,) *et ſtriis albis tenerrimis notatus.*

11) *Silex candidus vireſcens* (hellgrün), maculis albis et vireſcentibus, ac opaco-viridibus, nec non punctis lateritii coloris eleganter variegatus. Ambae horum ſilicum ſpecies, non procul ab urbe noſtra, ſuper terram et in eius ſuperficie iacentes inveniuntur.

12) *Quarzum album ac durum, cum figuris dendriticis fuſcis pulchrisque pictum.* E clivo, ſeu tumulo antiquo, ex cupri fodina olim egeſto, ab urbe noſtra non procul diſtante.

13) *Quarzum cryſtalliſatum varii coloris;* cujus cryſtalli hexagonae partim in apicibus ſuis pellucidae atque interſperſa ferri minera exſtructae ſunt (Quarzdruſen). Ex clivo fodinae ferri antiquo.

14) *Fluor amethyſtinus, ſ. Cryſtallus amethyſtina, ſ. Pſeudo-Amethyſtus.* Variis in locis ad Suhlam.

BRÜCKMANNUS, in ſuis Magnalibus Dei ſubterraneis p. 91, ex MYLII *Saxonia ſubterranea* Part. I. pag. 57. ſeq. citata, praeterea

l) WALLERIUS Mineralogie, verſionis Germanicae, Berolini 1750. edit. pag. 87.

m) WOODWARD in ſuo Catal. Tom. II. addit. for. nat. foſſil. p. 9. n. 29.

terea commemorat, ad Suhlam multifarios Fluores, e. g. Pseudo-Amethystos, Pseudo-Adamantes, pluresque alios reperiri. Quoniam vero hunc Mylii librum inspicere mihi nondum contigit, haud asseverare valeo, an fluores omnes, speciatim a Mylio allegati, olim in regione Suhlana reperti, etiamnum inveniantur, nec ne.

15) *Ollaris (lapis) albus.* In loco quodam montium nobis vicinorum, sub humo, non alte in terra latet.

16) *Ollaris, colore rubescente-glauco seu griseo.* Ibidem.

17) *Ollaris, striis albis et viridibus notatus.* Eodem in loco.

18) *Lapis specularis, seu Glacies Mariae,* (Fraueneis, Frauenglas, Marienglas). *Zwischen Suhla und Schmiedfeld,* beym so genannten tiefen Loche.

19) *Lapides cotarii, albi et rubelli, minores.*

20) *Gypsum.*

21) *Calcarius communis.*

22) *Dendritae calcarii elegantes,* seu Calcarii nigris figuris arborum et fruticum minoribus eleganter picti. In der *Kalksteingrube beym Dorfe Albrechts,* einer Stunde weit von Suhla.

23) *Lapides arenarii vulgares,* tam duriores, quam molliores, variarum specierum.

24) *Saxum* (Felsenstein). De quo multifariae species in regione Suhlana extant.

25) Qua occasione et istas *pilas seu globulos lapideos famosos* commemorabo, qui *ad montem,* eundemque inter alios montes sylvae thuringicae altissimum, *Schneekopf,* in nobis finitimo Ducatus Gothani territorio situm, atque unius et semissis milliaris intervallo a Suhla distantem copiose inveniuntur, ac de quibus Brückmannus n) iam diu mentionem fecit. Sunt hi globuli externe inaequales, asperi vel scabrosi et diversae magnitudinis, ita, ut illorum multi vix castaneam, seu nucem iuglandem, nonnulli vero pugnum, immo caput infantis, plerique autem ovum

n) Brückmanns Magnalia Dei in locis subterraneis, oder unterirdische Schazkammer, Braunschweig, 1727, in Fol. pag. 91.

ovum gallinaceum magnitudine ſua aequent. Eorum tantum pauciſſimi exactam rotundam, ſed plerumque depreſſam formam habent, vel quodammodo oblongatam referunt. Pars illorum exterior ex ſaxo apyro, duro et rubente, marga lapidifica tophacea albeſcente hinc inde maculoſo, interior autem utplurimum ex Achate fuſca, vel albicante, vel aliter colorata, centrum, ceu putamen nucleum, ambiente, conſiſtit. In centro ipſo communiter eſt cavitas latens, piſi vel avellanae, vel caſtaneae (plus minus) magnitudine, et in huius cavitatis parietibus circumcirca adhaerentes cryſtalli, utplurimum hexagonae, plerumque non coloratae, ſaepe tamen et colore rubello, vel rutilo, flaveſcente, coeruleſcente atque alio belle infectae, inveniuntur, quarum apices in plerisque his globulis verſus cavitatis centrum ſunt directae. Quandoque in his globulis lapideis lapillus mobilis eſt, qui, ut in Aetite, ſub concuſſione crepitat. Non autem hi globuli omnes cryſtallis adornati ſunt elegantibus; dantur enim et illorum multi, cryſtallos tantum inelegantes in ſe continentes, vel plane non excavati, atque nucleo duntaxat cryſtallorum rudium exſtructi. Adſcendentem me iſtum montem altiſſimum *Schneekopf* experientia docuit, hos globulos lapideos non in eius ſummo cacumine, ſed ad latus, verſus orientem et meridiem ſpectans, hinc inde, ſpeciatim autem ad veham publicam, quam pontem aureum, *die goldene Brücke*, vocant, in terra latentes inveniri. Sub humo nimirum externa vegetabili fibroſa, e terra nigricante, ſeu turfa ericea, conſiſtente, et ſpithami altitudine aggerato, ſtratum terrae pallide rubentis, atque unius et dimidii circiter ſpithami altae, poſitum eſt, in quo illi globuli lapidei copioſe latent, et ex quo facili negotio ligone eruuntur. Infra hoc ſtratum offenditur terra arenoſa, particulis inaequalibus maioribus, quae a metallurgis *Grus* nominatur. Neque infra, neque ſupra iſtud terrae rubentis ſtratum ullum iſtiusmodi globulum invenire valui. Si magnos et ad aliquot dies aſſiduos imbres habuimus, quibus humus externa in veha illa lapidoſa abluta eſt, tunc et in illa veha horum globulorum multi in conſpectum veniunt, ita, ut eorum non pauci ibi in aprico iacentes ſaepe reperiantur. Cryſtalli horum globulorum ad aſpectum venuſtae, comparant ſibi multos amato-

res curioſos, non in noſtro ſolum territorio, ſed in exteris etiam provinciis. Si modo hae Cryſtalli gemmarum haberent duritiem, magni eſſent aeſtimandae; aſt, quamvis cum illa, ut cum duro ſilice, vitrum ſcalpi vel caelari poſſit, ſiliçum duritiem veruntamen non ſuperant.

CLASSIS III.

DE PETRIFICATIS.

1) *Lignum petrefactum nigrum, ſtriis ac maculis aliis notatum,* polituram admittens.

2) *Lignum petrefactum nigrum unicolor,* atque ad polituram accipiendam magis aptum.

3) *Lignum petrificatum nigricans, martialis proſapiae.*

Hae tres ſpecies omnes haud procul Suhla, ſupra et in humo exteriori, ſunt repertae.

4) *Cornu Ammonis lapideum.* Ex regione pagi *Kühndorf*, ad quem duorum milliarium itinere itur, ſupra terram iacens repertum; in qua regione et ad pagum *Rohr*, ac *Kloſter Rohr* (ubi terra lapidibus calcariis referta atque obſita eſt) multifaria petrificata copioſe, tam ſupra humum, quam in ea, haud alte latentia, inveniuntur. Quo etiam pertinent

5) *Conchitae* variarum ſpecierum, et

6) *Cochlitae*, aliaque animalia petrificata teſtacea. Ibidem.

7) *Trochitae*, eadem in regione.

8) *Ichthyolithi*, ſeu *Piſces petrificati*, vel mineraliſati, nec non

9) *Conchae petrificatae ſ. mineraliſatae.*

Ambo haec petrefacta in fodinis fiſſilium cupri atque argenti, ad pagum *Goldlauter*, ſemimilliaris intervallo a Suhla diſtantem, reperiuntur. *In den Silber-Schiefer-Gruben, St. Iacob*, die *Hirſchzunge* und die *güldene Roſe* genannt.

10) *Phytotypolithi plantarum variarum;* partim quoque in iam commemoratis fiſſilium argenti fodinis, ad pagum *Goldlauter*,

ter, partim et inter lithanthraces, qui haud procul a pago *Schmiedfeld* occurrunt, effodiuntur, et ibi plerumque istos lithanthraces, ceu tectum, operiunt.

Ex Petrificatis, in fodina quadam fissilis argenti, prope a pago *Goldlauter* repertis, et quoddam praeprimis memoratu dignum asservo, cuius plantae, quam refert, figura herbae Ceterach (alpinae) officinarum, seu *Asplenio* MATTHIOLI, simillima est; cum tamen haec herba hodie in regione Suhlana nullibi invenitur, licet herba *Filix* et *Osmunda* (Spicant) LINNAEI, seu *Struthiopteris Halleri (i. e. Lonchitis* altera foemina *Theodori* TABERNAEMONTANI) quas etiam petrificatas reperimus, hodie in montibus sylvae thuringicae nobis vicinis copiose crescant.

At non negandum, quod, cum ob temporis acerbitatem fodinarum huius provinciae nunc multo pauciores, quam olim, colantur, ac numerus curiosorum, qui venas minerarum et mineralium hic rimantur, iam longe minor sit, hodie eiusmodi petrificata, ea de causa, et rarius inveniantur.

CLASSIS IV.

DE MINERIS.

1) *Minerae ferri multifariae species* primatum hic obtinent; quippe quibus et prae ceteris in fabrica ferri atque armorum, quae Suhlae est, ad instrumenta bellica, ac multa alia ferramenta, partim oeconomica, partimque variis artificibus necessaria, tam cudendo, quam fundendo conficienda, opus habemus. Huius Minerae multifariae species prope Suhlam in variis fodinis inveniuntur, quales fodinae sunt: *der Friedrich- und Sandstollen, das Reuenthal, der Seegen Gottes* am Sauerberge, *der grosse und kleine Bock, der rothe, schwarze und gelbe Crux &c.* Mineras ferri vero, quae ex his fodinis effodiuntur, primarias habemus sequentes:

a) Minera ferri solida varii coloris;

b) Minera ferri mollis, seu ochracea rubens;

c) Haematites hemisphaericus ruber. Schistus;

d) Haematites hemiſphaericus niger et ruber.

e) Haematites turritus;

f) Haematites botryoides.

g) Ad has ſpecies et lapis martialis piſiformis ac verticoſus, haemiſphaerium ſeu ſuperficiem cerebri referens, pertinet; de quo BRÜCKMANNUS o), de mineris Suhlanis agens, mentionem fecit; quae ferri minerae ſpecies praeſertim in den Gruben *des treuen Friedrich* und *des braunen David*, auf der Roeder, bey den Haeuſern der Stadt Suhla, reperitur.

h) *Minera ferri, cui cuprum admixtum, et quod Arſenico et Sulphure mineraliſatum eſt;* vulgo *Crucs* vel *gelber Crocus*, der kein gutes Eiſen giebt. In fodina, olim culta.

i) *Minera ferri alba.* E fodina ferri antiqua, *am Ringberge*, quae hodie non colitur.

k) *Minera ferri micacea*, ſeu *Mica ferrea. Eiſenglimmer, Eiſenglanz.* Bey *Schmiedfeld*, aliisque in locis vicinis.

l) *Minera ferri granulata ſolida, punctulis rubris micans, ſeu Mica ferrea dura, punctulis rubris nitens;* quam BRÜCKMANNUS loco citato nominat: *Eiſenglanz mit rothem Glimmer*, ſo durch das Microſcopium wie rothe Rubinen durchſichtig ſcheinet. Effoditur bey Suhla, *am Soole*, in der Grube *der weiſſen Nachtviole*, und *am Ringberge*, in der Grube *Gotthilf.*

m) *Minera ferri rubra atque mollis*, vulgo *Schmierglanz.* Haec et illa ſub (k) commemorata ſpecies inter ſe ſunt diverſae.

n) *Minera ferri coeruleſcens et mollis.* Ambae hae ſpecies e variis fodinis eruuntur.

o) *Minera ferri druſica.* Aus der Grube zum *braunen David.*

p) *Minera ferri ſpeculata; ſpiegelndes Eiſenerz.* Ibidem.

De pluribus aliis ferri mineris Suhlanis iam taceo.

2) *Fiſſi-*

o) BRÜCKMANNUS in Magnalibus ſuis, antea allegatis, pag. 91.

2) *Fiſſiles* (lapides) *cupri et argenti, rudes et reniformes;* qui ad pagum *Goldlauter*, vix ſemimilliaris intervallo a Suhla diſtantem, ex aliquot fodinis, iam antea commemoratis, *St. Iacob, die Hirſchzunge et die güldene Roſe* dictis, quarum cultura etiamnum continuatur, copioſe eruuntur. Praebent hi fiſſiles, praeprimis reniformes, rudibus hinc inde immiſti, ſi ſecundum artem flaturae tractantur, ſat cuprum atque argentum, cum lucro inde capiendum; imo quandoque *argentum nativum dentatum, ſeu in forma filorum aeneorum cretum*, in his fiſſilibus invenitur. Metallicae rei gnari, ac fide digni non ſolum fidem mihi fecerunt, interdum, licet raro, et *mineram argenti rubram* (*Rothgülden-Erz*) in his fodinis inter fiſſiles reperiri, ſed etiam eiusmodi mineram ipſam, inde deſumtam, mihi monſtrarunt.

3) *Minera cupri nigreſcens, cum pyrite flavo et viredine radioſa, ac ſpatho vitreo violaceo.* In der Grube zum *froelichen Geheide.*

4) *Eiusmodi minera cupri nigreſcens, cum viredine radiato ac flavo pyrite.* Ex fodina iam inculta.

5) *Minera cupri, cum aerugine nativa ſtriata.* Alia ſpecies.

Atque varias alias cupri minerarum ſpecies e fodinis, olim cultis, relictas habemus.

6) *Mineram plumbi*, haud procul pago *Schmiedfeld* etiam inveniri, ab artis perito perſuaſum habeo, ipſe vero hanc mineram hic nondum offendi.

7) *Pyrites ſulphurei rudes.* Non longe a pago *Schmiedfeld.*

8) *Magneſia* (*Braunſtein*). In fodina, cuius cultura iam negligitur. *In der finſtern Erla*, bey Suhla.

9) *Fiſſiles* (lapides) *bituminoſi*, ſeu *lithanthraces;* qui ad pagum *Schmiedfeld*, et in aliis locis montoſis, ſylvae thuringicae, nobis finitimae, etiam nunc effodiuntur.

Quum tellus regionis Suhlanae fere ubique minerarum et mineralium copia, ut constat, abundet, coniecturare omnino licet, praeter iam detectas anteaque indicatas mineras ac mineralia, et adhuc alia posse inveniri, si qui opulenti curiosi, sumtibus necessariis impendendis, periculum facerent, huius telluris mineralia maiori cura animique constantia, effodiendo indagare.

Caeterum hac occasione silentio non praeteribo, documenta et coniecturas de tractus Suhlani et vicini territorii mineris et mineralibus p), quae in Collectionibus Franconicis q) recensentur, vera, mixta falsis, continere.

DIS-

p) Auszug bergmaennischer Urkunden und Vermuthungen, den Suhlaer Distrikt und andere Gegenden im Henneberg-Schleusingischen betreffend.

q) Fraenkische Sammlungen (iam antea allegatae) 3ites Stück, pag. 56, seq.

DISSERTATIO

DE

DRACVNCVLO

SIVE

VENA MEDINENSI

AVCTORE

DAVIDE HENRICO GALLANDAT

ANATOMIAE, CHIRVRGIAE ET ARTIS OBSTETRICIAE DEMONSTRATORE, SOCIETATIS SCIENTIARVM FLISSINGENSIS MEMBRI ET THESAVRARII.

DISSER-

DISSERTATIO
DE
DRACVNCVLO
SIVE
VENA MEDINENSI.

§. I.

Qui Medici aut Chirurgi peregrinas et longinquas regiones inviſerunt, hi ſane cenſendi ſunt bene mereri, ſi ea evulgant, quae ipſi invenerunt aut obſervarunt notabiliora, circa morbos Europae ignotos: ut poſſint alii easdem ad regiones accedere paratiores, artemque felicius exercere, acquiſita quippe iam ſibi accuratiore theoria. Idque fieri oportet imprimis, cum de morbis agitur maxime ſingularibus, ſingularemque curationem exigentibus.

Tales inter morbos referendus omnino is eſt, qui *Dracunculus* dicitur, ſive *Vena Medinenſis.* Qui morbus, quo in Europa rarior, eo etiam eſt periculoſior. Hinc fit enim, ut Medici et Chirurgi ferme eius inquiſitione ſuperſedeant, atque experimentorum inſtituendorum occaſionem, ſi qua datur, prorſus negligant. Quare nec mirum eſt, erraſſe ipſos artis principes, cum ſingularis huius morbi deſcriptionem ſuſceperunt, praecipueque cum eius naturam et cauſas indagarunt.

Mihi autem contigit ſaepenumero, hunc morbum obſervare et curare, tum in hac ipſa urbe Fleſſingae, ubi is non oppido rarus eſt, ob noſtrum cum Guineae incolis commercium, tum praecipue in iſta Africae parte, ubi frequens eſt admodum. Licet ergo libetque, veram et accuratam huius morbi deſcriptionem tradere, deſumtam ex propriis mihi obſervationibus ſat copio-

copiosis. Errores autem eorum, qui eodem de morbo scripserunt, notabo non tantum, sed et remedia, ad eiusdem curationem adhibenda, indicabo.

§. 2.

MORBI DESCRIPTIO.

Morbus hic obvius est non tantum in Guinea et in India Orientali, sed et Medinae, a qua urbe nomen *Venae Medinensis* assumsit. Invadit promiscue, tum indigenas, tum peregrinos cuiuscunque nationis; senes, iuvenes, infantes, nullo sexus discrimine. Partes corporis adficit varias; pectus, ventrem, scrotum, saepius tamen crura; unde et *Vena cruris* dicitur. Soli capiti parcit. Nullum saltem mihi occurrit adfectae huius partis exemplum.

Morbus incipit a tumore inflammatorio, qui plerumque ab ordinario furunculo nil differt; adiuncta habet eadem symptomata, semperque suppurationis via terminatur. Fit apertura, qua exit maior minorve puris quantitas, simulque corpus quoddam longum, rotundum, flexile, albicans, a) funiculi speciem figura et crassitie referens; quod corpus est organicum ac vivum, verboque ut dicam, verus mirae longitudinis vermis; cui inditum fuit nomen *Dracunculi.*

Hoc animal, quod plerumque octo, novem, decemve, imo et duodecim pedum longitudinem b) aequat, attrahitur prudentissime, volviturque circum laminam ligneam, ut facilius exeat. Extrahitur autem sensim, magisque ac magis, quoties renovatur deligatio; sed adhibita summa cautela, ne discindatur. Si enim discideris, periclitatur vita aegroti. Sin autem extraxeris integrum,

a) Sive *lineae contortae*, ut ait *Amatus Lusitanus. Andry* in Tractatu Gallico *de la generation des vers* etc. pag. 17, figuram exhibet, sumtam ex Velschii Dissertatione *de Vena Medinensi, sive Dracunculis Veterum*, pag. 309.

b) Quin et octo ulnarum longitudinem memorat *Fermin*, in opere, quod Gallice inscripsit, *Description de Surinam*, Tom. 2, pag. 334.

grum, nulla sequentur symptomata maligna; vulnus coalescet propediem, aegerque ad pristinam redibit sanitatem.

§. 3.

DE MORBI NATVRA.

De morbi natura et causis parum consentiunt Autores. Nec mirum; quandoquidem de re scripserunt, quam oculis observare ipsi nunquam potuerant. Soli observatores oculati hic aliquam lucem affundere poterunt. Quare iam taceo eorum sententiam, qui, nulla ratione verosimili inducti, crediderunt, istum quasi-funiculum, qui tumore exit, esse venam, tendinem, aut nervum. Contrarium satis evincit anatomiae cognitio quantulacunque.

Non minus a verosimili aberrat quorundam Chirurgorum Gallorum, utut celebrium, sententia; quam non operose refutarem, nisi recenter consignatam reperirem in geminis optimae notae operibus; quorum alterum, ad tradenda tyronibus artis principia, alterum, ad lucem etiam eruditis afferendam destinatum est. Sed quanto maior est virorum in arte principum auctoritas, tanto magis oportet, sicubi errant, eos ab errore revocare.

1) Docet celeberrimus de la FAYE a), Apostema, quod format sanguis in vasis retentus, exinde provenire, quod sanguis pristinam fluiditatem prorsus amiserit, *ut in Dracunculo et concretionibus polyposis.* Dracunculum igitur non nisi sanguinem condensatum esse iudicat.

2) Idem sentit expertissimus chirurgus PETIT b). Id saltem quod nobis Dracunculi nomine venit, vivens animal esse, sibi non persuasit. Quidquid eo nomine oculis lustravit, id (eius iudicio) nil habebat, quo organicum corpus dignosci posset; sed polypi erant, iis similes, qui reperiuntur in corde, in sinubus durae matris, et quandoque in vasis sanguineis quorundam eorum,

a) *Principes de Chirurgie*, Part. V. Sect. 1. Cap. 1.
b) *Histoire de l' Academie Roiale des sciences de Paris*, pag. 23.

rum, qui obierunt peripneumonia, ſcrophulis, inflammationibus eriſypelatoſis, etc.

3) Duo hi Auctores, ni fallor, ſecuti ſunt PARAEUM a), qui, cum nunquam hunc morbum ante oculos habuiſſet, pronunciavit, id quod Arabes Auctores animal vivum cenſuerunt, nil eſſe, niſi ſpiſſum pus apoſtematis. Ipſe PARAEUS amplexus eſt ſententiam quorundam Medicorum Graecorum, quibus ipſis contigerat nunquam, ſingularem hunc morbum obſervare.

Prudentiae litaſſet, meo iudicio, PARAEUS, ſi DALECAMPII imitatorem egiſſet potius quam cenſorem. Notat enim Dalecampium b), quod hic non niſi varias veterum opiniones, ea de re, curioſe conquiſiverit, propriam autem minime aperuerit. Atqui multo conſultius ſane eſt, rem indeciſam relinquere, quam ſententiam ferre, validis deſtitutam argumentis. Certe Paraei argumenta recenſere, vix operae pretium duco, docto hoc noſtro ſaeculo. Satis erit, ſi evicero, erraſſe Paraeum, et quotquot ſunt eius ſententiae ſuffragati.

1) Fateor, quod et ipſe obſervavi ſaepius, in vaſis ſanguineis quorumdam cadaverum reperiri concretiones polypoſas, quae vermi Dracunculo ſimiles aliquatenus videntur. Aſt quis medicus aut chirurgus comperit unquam, homines, quorum in cadaveribus reperta ſunt filamenta polypoſa, Dracunculo antea laboraſſe? Si ita eſſet, certe frequentiſſimus foret in Europa hic morbus, eiusque exempla videremus quotidie; qualia non ſiluiſſent PARAEUS et PETITUS. Conſtat e contrario, experientia magiſtra, Dracunculo laborare neminem, niſi verſatum in iis regionibus, ubi regnat hic morbus c). Quod eorum ſententiam iam ſatis infirmat.

2) Fateor item, et obſervavi ipſe, aperto furunculo exire haud raro corpus longum et albicans, figura et craſſitie vermi

a) Vid. Opera lib. 8, cap. 13.

b) *Chirurgie* cap. 83.

c) *Andry* in Tractatu *de la generation des vers dans le corps de l'homme*, pag. 62, opinatur, Americanos hunc morbum contrahere contagione Aethiopum. Sed errat omnino; morbus non eſt contagioſus.

non abſimile. Aſt vel levis attentio evincet, minime organicum eſſe hoc corpus, nec quidquam praeter collectionem puris ſpiſſi ac tenacis, cui figuram una cum exitu dedit apertura. Corpus hoc eſſe vivum animal, nullus unquam ſibi finxit chirurgus. Praeterea ubi rumpitur hoc quaſi- filum puris ſpiſſi, nulla unquam ſubſequuntur accidentia, qualia ſubſequuntur fere ſemper, ubi idem locum habet in Dracunculo. Et quis chirurgus unquam vidit corpus, ex rubro pure formatum, longitudinis decem aut duodecim pedum, eiusque tenacitatis, ut poſſet volvi circum corpus rigidum. Atque haec ſufficiunt ad evincendum, eam, quam impugno ſententiam, nulla niti veriſimilitudine, nec poſſe fautores habere chirurgos, niſi qui morbum nunquam oculis obſervaverunt.

3) Vera ſententia, quae argumentis comprobari poteſt indubiis, ea una eſt, quam iam indicavi: Dracunculum eſſe animal organicum, verum puta vermem, qui, poſtquam diu vixit ſub cute deliteſcens, abſceſſum procreat, cutemque perforat, ſibi quaerens exitum.

Ita ſenſerunt Medici Arabes, quibus perſpectus fuit hic morbus. Ita ſenſerunt itineratores, qui eiusdem morbi, ſibi obſervati, mentionem fecerunt. Lege, ſis, eorum relationes; aut conſule modo Hiſtoriam Generalem Itinerum a), ea parte, qua de Guineae oris agitur; comperies, omnes ea de re conſentire. Nec dubitarunt, qui rem penitius examinarunt, Europaei Medici expertiſſimi et perſpicaciſſimi, ut patet ex eorum obſervationibus. AMATUS LUSITANUS b) meminit hominis ſervi hoc morbo correpti, pronunciatque, illud quod ipſe extraxit corpus, eſſe verum vermem. Recitat WEPFERUS c) ſe in urbe, quam proprio nomine Winterthur dicunt Helveti, vidiſſe chirurgum, duobus Dracunculis laborantem, ſibique de veris vermibus perſuaſiſſimum eſſe affirmat. Idem ſtatuit FERMIN d), cui frequens fuit

a) Vid. Verſ. Belg. Vol. 5. pag. 402.
b) Curat. Medic. Cent. 7. Curat. 64.
c) Ephemer. German. Decur. 2. An. 10. Obſ. 171.
d) *Deſcription de Surinam*, Tom. 2, cap. 24, pag. 333.

fuit occasio observandi hunc morbum apud Surinamenses. Idem statuunt chirurgi plurimi, testes oculati, quibuscum sermones hac de re habui multoties. Quin et affirmare possum, horum neminem mihi repertum fuisse aliter sentientem.

Ipse ego praeterea testor candide, me attentissime et scrupulosissime examinasse hoc animal, atque in eo deprehendisse certissima vitae criteria. Neve quis de re dubitet, plures Dracunculos mihi, ope spiritus vini, asservo; quorum inspectione liquido patet, nec concretiones polyposas esse, nec pus spissum, sed veros vermes a).

Validiora argumenta desiderari nequeunt. Litem certe dirimunt. Num autem et illos ab errore revocabunt, qui PARAEUM, PETITUM, et de la FAYE autores secuti sunt? hac de re nil pronuncio. Regenerari cancrorum pedes, pro certo habent hodie docti, fabulosum censuissent ante saeculum. Nec deerunt, qui rideant, audientes, quod apud Guineenses ostrea, aestu maris advecta, in arboribus, prope littora sitis, remanent ramis impedita; veneuntque ramalium fasciculis implexa: cuius tamen rei testes sunt quotquot ad ea littora appulerunt navigatores.

§. 4.

DE MORBI CAVSIS.

Postquam evici, Dracunculum esse verum vermem, proximum foret in eius generationem et multiplicationem inquirere. Verum hac in re, sicut in aliis multis, natura sibi sua reservat arcana, quae exsculpere nondum potuit ulla ingenii humani sagacitas. Nemo, quod sciam, satis explicavit originem variorum vermium, in Europa frequentium, ut qui reperiuntur in hominum intestinis, in canum renibus, in vervecum iecoribus, etc. Quae latent nostro saeculo, expiscabitur forte aetas felicior.

a) Hi vermes sunt bicipites. Nimirum unaquaeque extremitas proprium sibi caput habet. Altero autem capite vivente, alterum semper videtur mortuum.

Morbo Aethiopes causas affingunt alii alias; hi esculenta quaedam, ut pisces et frumentum Indicum; illi venerem immodicam; alii etiam ventos terrestres, et rorem vespertinum, Guineae familiarem. Quam ultimam causam assignavit etiam Medicus VILLALTUS. Sed mitto has aliasque opiniones, quae nulla nituntur probabilitate.

Quantum colligere potui, sive ex meis ipsius observationibus, sive ex relatione plurium chirurgorum, quos ipse, qua examinator, rogaveram, ut si quid hac de re invenirent, id mecum communicarent, coniicio, Dracunculum simul cum alimentis in corpus humanum intrare. Credibile est, aquam (quo potu plerumque utuntur non Africani tantum, sed et Europaei de grege navigatores) vehiculum esse ovorum perexiguorum et non sensibilium, quae ventriculum ingressa, se una cum chylo in sanguinem insinuant, et ope circulationis deponuntur in tunica cellulosa variarum partium; ubi tandem ovis excluſi vermes adolent, et magis magisque crescunt, donec possunt aptum sibi exitum parare a). Haec coniectura mihi fit eo verisimilior, quod observatum est, eos qui in Guinea abstinuerunt ab aqua, quam suppeditat haec ora, nunquam isto morbo laborasse.

Confirmatur amplius haec coniectura exemplo variorum vermium, qui similiter gignuntur in corporibus animalium, ipsiusque praecipue hominis. Hominem quippe prae reliquis animantibus invadunt, nec ulli fere humani corporis parti parcunt; ita ut, qui maxima et validissima animalia sibi subdit, qui equi, cameli, elephanti, robur suos in usus vertit, leonis tygridisque ferocitatem domat, idem haud raro succumbat exigui animalculi dentibus aut veneno obnoxius b). Certe vix explicari aliter potest, meo iudicio, productio vermium in sanguine natantium; quales vena incisa exire aliquando, vidi ipse, et testantur plures Autores. Vide sis RHODIUM c), RIOLANUM d), ETTMÜLLERUM

a) Suspicari licet, eos commodiorem sibi locum quaerere, quo possint in chrysalides primo, dein in muscas aut papiliones mutari.

b) Vid. *Andry* cap. 3. pag. 39.

c) *Rhod.* Cent. 3. Obs. 6.

d) *Riol.* Encheir. Anat. pag. 247.

RUM a), et Ephemerides Medicas b). Verosimile est, ut ANDRY c) bene monet, hos vermes sanguineos, sanguinis vehiculo, ferri in cor, exinde in arterias, et in ipsas carnes, unde et in venas recipiuntur. Verosimile est etiam, quosdam eius esse magnitudinis, ut nequeant cum sanguine in venas recipi; qui fit, ut retenti maneant in carnibus, ibique procreent furunculos, tubercula, et saepe scabiem, universum corpus inficientem.

Quemadmodum autem sanguinei vermes, ut notum est, homini non nocent, quamdiu in vasis libere natant; ita et se habent Dracunculi. Vidi enim et curavi varios navigatores, qui morbi, in Guinea contracti, symptomata sensserunt demum elapsis pluribus post reditum in Europam mensibus, optima eousque usi valetudine.

§. 5.
DE SYMPTOMATIBVS.

Cum Dracunculus, in tunica cellulosa delitescens, in certum volumen accrevit, incipit partes vicinas irritare. Tum nescio quam gravedinem experitur pars affecta, fit et aliquando oedematosa. Saepe aeger pruritum sentit valde incommodum, quandoque etiam dolores intensos; quippe animal, dum sibi exitum quaerit, motibus suis dolores ciet violentos, inflammationemque parit, et maiorem minoremve tumorem, qui plerumque sponte aperitur. Tunc demum apparet clare Dracunculus, motu sibi viam parans. Forcipe prehenditur quamprimum, extrahiturque, donec potest circum laminam volvi. Continuatur extractio, ad finem usque, sed prudentissime; si enim ruptus fuerit vermis, subsequetur inflammatio notabilis. Sin integer exierit, vulnus sponte coalescet.

Cum in nave Nehalennia chirurgi maioris munere fungerer Ao 1754 et 1755, in oris Guineae invasit Dracunculi morbus brachia et crura plurium sociorum navalium, qui tamen feliciter sanati sunt, ope remediorum ordinariorum, ex artis praescriptis administratorum. Quodsi vermis rumpitur, sive propria fragilitate,

a) ETTMÜLL. Schroed. dilucid. Phys. Class. 2, de aceto.
b) Avril et Iuillet 1757.
c) De la generation des vers, Cap. 4. pag. 103.

tate, sive minori chirurgi prudentia aut dexteritate, corrumpitur pars animalis, quae in corpore remanet, gignitque saepe ulcus fistulosum, curatu difficillimum. Aegri pars affecta inflammatur, sequentibus symptomatibus malignis, vehementibus febribus, deliriis, convulsionibus etc. ac tandem supervenit gangraena, et mortem efficit inevitabilem. Id viro accidisse memini, cum in Guinea versarer Anno 1755, et vocatus essem in navem Danicam, ut consulerem de Dracunculo, qui scrotum occupaverat. Rupto quippe verme, periit aeger. Quod ubi fit, eo magis poenitendum est, quod morbus in se consideratus funestum nil praesagit. Similia autem exempla non rara sunt. Nec longe abfuit a morte foemina, quam curavi in eadem Africae parte, Anno 1756. Brachium sinistrum prope cubitum occupaverat Dracunculus. Rupto verme, quem tamen trahebam quantum poteram caute, supervenit inflammatio, comitante febre ac delirio adeo vehementi, ut summum aegrae immineret periculum. Ope tamen cataplasmatum emollientium, venae-sectionis, aliorumque evacuantium refrigerantium, siluerunt symptomata, et disparuerunt omnino, simulac vermis aliam sibi fecit viam; qua facta, animal extraxi ad extremum usque, sed lentissime, adhibitaque ea, qua opus erat, patientia.

§. 6.

DE SIGNIS DIAGNOSTICIS.

Dracunculi morbus notissimus est chirurgis in Guineam navigantibus. Quod si cui minus notus est, dignosci facile poterit extradita ante descriptione. In regionibus ubi regnat hic morbus, licet iam eundem suspicari merito, ubi quis queritur, se experiri aliquam gravedinem, simulque pruritum incommodum, in aliqua corporis parte, et praecipue in cruribus. Maior fit certitudo, ubi partem adfectam invadit tumor, assurgens in modum furunculi. Maxima est certitudo, ubi aperto abscessu, appareti pse vermis.

§. 7.

DE SIGNIS PROGNOSTICIS.

Morbus magis minusve periculosus est pro circumstantiis. Variat quippe periculum, 1) pro variis partibus adfectis. Didici enim,

enim, duce experientia, graviora esse plerumque symptomata, ubi scrotum, venter, pectusve, quam ubi crura invaduntur. 2) Pro accidentibus. Si enim Dracunculus, antequam sibi exitum invenerit, dolorem, inflammationemve, more solito maiorem, cieat, (quod fit non raro) maius etiam esse periculum, nemo non videt. 3) Prout vermis magis minusve resistit extractioni, ac prout magis minusve est longus, crassus, contortus, et frangibilis. Valde enim periclitatur aeger, si vermis rumpitur, ut iam monui; et praecipue si ruptus, vivere tamen non desinit. Observavi nimirum, verme moriente, nullam fere supervenire inflammationem, sed supereſſe duntaxat ulcus fistulosum, tempore curandum: Sed verme ruptioni supervivente, subsequi plerumque inflammationem notabilem, aliaque symptomata maligna, a quibus summum aegro imminet periculum.

§. 8.

DE CVRATIONE MORBI.

Curatio Dracunculi ita instituenda est, ut variis indicationibus satisfiat; et quidem tam interne, quam externe.

Internam curationem quod attinet, 1) minuenda est quantitas sanguinis ad partem adfectam fluentis, ut ita praeveniatur aut minuatur inflammatio. Quem in finem adhibendae sunt venae-sectiones, quarum frequentia varie determinatur, pro variis aegroti viribus, morbique gravitate, violentia, et periculo. 2) Diluendus etiam est sanguis, et abstrahenda nimia eius rarefactio, ne validiori nisu feratur ad partem adfectam. Qui finis obtinebitur, si adhibeantur ptisanae ordinariae, addito spiritu nitri aut vitrioli dulcis ad gratam aciditatem; et praescribatur aegro regimen moderatum et refrigerans. 3) Tandem repurgandae sunt primae viae; adeoque adhibendae sunt purgationes, magis minusve validae, pro variis indicationibus. Internis his remediis prudenter, secundum artis regulas, administratis, praevenientur fere semper metuendae sequelae inflammationis, hunc morbum saepe comitantis.

Externam autem curationem constituunt sequentia. 1) Cum ex signis diagnosticis manifestatur morbus, iamque formatur tumor, tunc parti adfectae adplicanda sunt cataplasmata emol-

lientia et anodyna, ter quaterve de die renovanda, ad moderandos dolores, accelerandamque suppurationem. 2) Absceſſu iam aperto, vermis quaerendus eſt quamprimum, forcipe prehendendus, lenteque extrahendus, ac prudentiſſime volvendus circum lignum oblongum, et aliquatenus planum, ad modum laminae formatum. Pus autem evacuandum eſt, leniterque exprimendum. Tum vulnus obligabitur, adhibito plumaceolo, melle roſarum imbuto, additoque emplaſtro, ea firmato ligatura, quae adfectae parti maxime erit adcommoda. 3) Si parti adfectae imminet inflammatio, vermisque nimium reſiſtit, tum continuabitur internorum remediorum uſus: externe etiam adplicari pergent cataplaſmata emollientia et anodyna. Frequentes fient embrocationes, adhibito melle roſarum. Bis quotidie vulnus religabitur, pus leniter exprimetur, vermisque ulterius extrahetur, ea, quam dixi, arte et cautela. Ita fiet ſenſim, ut tandem animal ad extremum uſque extrahatur. Quod ubi obtinueris, aeger brevi convaleſcet, tractato vulnere non aliter, ac ſolet vulnus ordinarium. 4) Quod ſi acciderit rumpi vermem, tunc reſiduum animal denuo apprehendendum eſt, ſi apprehendi poteſt. Sin vero ſub cute ita lateat, ut apprehendi nequeat; hoc in caſu abſtinendum eſt ab omni adfectae partis inciſione, quippe inutili non tantum, ſed et periculoſa. Obſervatum eſt enim, ſupervenire plerumque intumeſcentiam et inflammationem notabilem; adeoque tali operatione accelerari gangraenam. Quare multo ſatius erit, rem naturae committere, adhibitis tantum tam internis quam externis remediis jam indicatis, ad minuendam inflammationem ſedandosque dolores, usque dum animal tandem ſponte novum ſibi paret exitum.

Coronidis loco, convenientiſſimum arbitror, aliquo exemplo declarare, quomodo ipſe ſingularem hunc morbum tractaverim, ſimulque remedium evulgare, quod mihi viſum eſt ad accelerandam ſanationem efficaciſſimum.

Anno 1752. cum Flesſinga in Antillas Inſulas iter facerem, vectus nave oneraria, cui nomen erat *Statiaanſche Vriendſchap*, ibique chirurgi munere fungens, quemdam ex navalibus ſociis, qui antea in Guinea verſatus fuerat, curavi, hoc morbo laborantem in inferiore parte interiore cruris dextri. Adhibitis remediis

diis generalibus, apertoque iam tumore, prehendi Dracunculum, volvique circum laminam ligneam. Bis quotidie vulnus religavi, plumaceola adhibens melle roſarum imbuta, ſingulisque religationibus lignum verſans prudentisſime. Viginti novem dierum tempus ſatis fuit ad extrahendum hunc vermem, quinque aut ſex pedes longum. Paulo poſt apparuit et alius Dracunculus in inferiore parte poſteriore ejusdem cruris. Cumque hunc, ad longitudinem ſemipedis jam extractum, rupiſſem, quamvis cautisſime procedens; vidi, non ſine admiratione, eundem poſt duas ſeptimanas aliam ſibi viam facientem, comitante nulla fere inflammatione. Quin et tunc extractionem abſolvi felicisſime, vidique vermis extremitatem ſeſe ſubinde moventem. Tertius et Dracunculus paulo poſt ſibi ſedem fixit ad malleolum externum pedis ſiniſtri ejusdem hominis. Cumque, adhibitis remediis ſolitis, videretur hic vermis difficilius exiturus quam priores duo; experiri volui, numquid mercurius crudus, (quem conſtat eſſe optimum vermifugium) hoc etiam in morbo prodeſſet. Dedi igitur uſui pilulas mercuriales, ad perfectam usque ſalivationem. Non tamen ſolito citius ſucceſsit extractio. Quin et poſt quinque aut ſex ſeptimanas apparuit quartus Dracunculus, itemque quintus, vitam ſatis manifeſtantes. Unde colligere licuit, hoc, efficaci alias, vermifugio nequaquam necari id genus vermium.

Poſtea etiam mihi teſtatus eſt expertisſimus NIEZER, arcis Guineenſis, quae ſancti Georgii Delmina dicitur, chirurgus major, ſe idem remedium eodem in morbo ſaepius tentaſſe, at ſemper ſine ullo ſucceſſu. Meminit quoque WEPFERUS chirurgi, cui perſuaſum erat, hunc vermem frictionibus mercurialibus reſiſtere.

Cum autem mihi iter fuit in Guineam ultimum, anno 1758, contigit mercurii ſublimati corroſivi, ſpiritu frumenti diſſoluti, virtutem experiri, in ſcabie maligna, quam a) *Iaws* dicunt Afri,

 eidem

a) Huius morbi cutanei deſcriptionem ſi quis deſiderat, conſulat *Iames* Dictionarium Medicum, cura Buffonii emendatum; nec non et *Fermini* Tractatum Gallicum de morbis Surinamenſium maxime frequentibus,

eidem valde obnoxii. Atque ex eo tempore Dracunculos etiam ope mercurii ſublimati corroſivi curavi ſaepe, non in Guinea tantum, ſed et in hac urbe; ac paucis abhinc menſibus, in homine maritimo, qui morbum, in Guinea contractum, non ante ſenſit, quam exacto poſt abitum ex Africa anno. Quotiescunque autem hoc remedio uſus ſum, obſervavi ſemper, 1) Dracunculos multo citius, ſimul et facilius, exiiſſe; 2) Doloris et inflammationis ſymptomata leviora fuiſſe; 3) Vermes nunquam fuiſse ruptos; 4) Ante diem vigeſimum abſolutam fuiſſe extractionem, cum tamen alioquin viginti quinque aut triginta, quin et quadraginta, dierum ſpatium vix ſatis eſt ad extrahendum vermem, dimidio breviorem; 5) Tandem me nunquam in verme, poſt ejus exitum, deprehendiſſe ulla vitae indicia. Quare arbitror hoc remedio necari animal, necatumque exire facilius; adeoque minus gravia contingere ſymptomata, ut jam ante monui.

Modum adminiſtrandi mercurii ſublimati corroſivi hic operoſe explicare, ſupervacuum cenſeo. Noverunt quippe omnes artis periti, et tradiderunt recentes Auctores plurimi. Mihi ſatis ſit monuiſſe, hujus remedii (ut et mercurialium omnium) doſin adhibendam eſſe minorem, in regionibus ſub Zona torrida ſitis, quam quae in Europa adhiberi ſolet, ex praeſcripto conſultiſſimi Medici *van* SWIETEN, cui acceptum debemus ſpecificum hoc adverſus morbos venereos antidotum. Unum id addam; praeter hoc remedium, adhibenda eſſe et alia, tam interna quam externa, ante memorata.

Fleſſinga Norimbergam miſſa
d. 2. Decembris 1771.

SYNO-

tibus, cap. 17, pag. 117. Latina etiam de eodem morbo Diſſertatio nuper edita eſt a G. M. Schellingio, et iam Belgice verſa.

SYNOPSEOS METHODICAE
STIRPIVM AGRI ISENACENSIS

IN

NOV. ACTOR. NAT. CVRIOSOR. TOM. III. et IV.

APPENDICE

EXHIBITAE

EMENDATIONES ET SVPPLEMENTA

AUCTORE

IOANNE FRID. CAR. GRIMM

M. D. SER. DUCIS REGN. SAXO GOTHANI CONSILIARIO ET ARCHIATRO,
MEDICO FONTIS SOTERII RONNEBURGENSIS ET SOCIO
ACAD. NAT. CURIOS.

 Quam-

Quamprimum in plantas circa patriam urbem ſponte creſcentes inquirere coepi, id potiſſimum mihi curae fuit, ut inventas ad bona optimorum auctorum nomina reducerem. Quis enim uſus totius rei herbariae cognitionis eſſet, niſi plantarum utilitatem in vita ſuſtentanda et alenda probe haberemus perſpectam, quod profecto fieri nunquam poterit, niſi et aliorum experientia ducti vires et proprietates illarum rite cognoſcamus. Sunt autem nomina tituli bonarum deſcriptionum, quibus inventis aditum ad illas nanciſcimur, atque hac ratione indicatum uſum ad veram ſtirpem referre poſſumus. In adſequendo autem hoc neceſſario ſcopo, interdum ſub primis moliminibus inveniebam tanta impedimenta, ut aut dubius manere, quorſum mea ſtirps referenda, aut fruſtra plane adaequatum nomen quaerere, coactus eſſem. Quum interim aliquo tempore elapſo maxima pars obſtaculorum vera ſcriptorum nomina eliciendi eſſet remota, SYNOPSIN THESAVRI BOTANICI ISENACENSIS in TOM. III. et IV. NOVOR. ACTOR. NAT. CVRIOS. APPEND. evulgavi.

Sub continuata hac ſtirpium disquiſitione et perpetua comparatione mearum vivarum ac exſiccatarum cum bonis auctorum deſcriptionibus iconibusque, et quum optimi viri ipſi multa in ſuis operibus ad faciliorem plantarum cognitionem aut mutarent, aut nova adferrent accuratiusque determinata: tandem animadvertebam in meum opuſculum hinc inde irrepſiſſe errores valde taedioſos. Licet enim vere paucae plantae omni bono nomine boni auctoris carerent et plane falſo dictae eſſent, detegebam tamen numerum illorum haud exiguum, quorum ſynonyma addita aut falſa, aut plane dubia reſtarent. Vt itaque commiſſos errores reſtitutis genuinis ſynonymis emendarem, meum eſſe putavi, et quae perfeci, hac occaſione impetrata offerre volui. C. BAVHINI ſynonyma raro mutavi, quamvis certus, induſtrioſum et celebrem virum ſub propriis, non ſemper certa aliorum, ut ipſe monet, nomina congregaſſe. Si quis vero error irrepſit, hunc praeſtantiora ſynonyma Perill. DE HALLER et DE LINNE auferunt. Sic ſpero fore, ut ubique vera auctorum nomina, paucis forſan) exceptis, data ſint;*

*) Huc referas, aut de quibus dubius locutus ſum, quae revera pauca erunt, aut ubi in addita deſcriptione aberrationes indicavi.

ſint; ita ut quisque ſuam ſtirpem, quam voluit, reperiat indicatam. Quae enim interdum in minimis occurrunt mutationes, ſolo aut coeli naturae adſcribendae, neque eſſentiales ſunt. / Sub continuata hac) *Florae Iſenacenſis perveſtigatione, ad annum 1767. producta, fieri non potuit, quin interdum ſtirps antea non animadverſa occurreret atque illa 86. novis civibus augeretur, quos ad illam completiorem reddendam quoque ſubjungo. Mirum eſſet, in adeo anguſto ſpatio tot plantas habitare, et forſan multis incredibile. Vivunt enim 1039. diſtinctae ſpecies intra $6\frac{7}{25}$ milliaria quadrata vulgaria, omiſſis etiam ab uno alterove botanico peregrinatore feſtinanter nec a me obſervatis, variisque cryptogamiae ſtirpibus, quarum incerta nomina addere nolui, quum illas, remotus non nihil a patria urbe, certo determinare nequeo, inveſtigandas, quum ſaepe minimae ſint, in natali loco. Sed ignorandum non eſt, Iſenacenſe ſolum mirifice variare. Invenies profecto intra iſta $6\frac{7}{25}$ milliaria quadrata, ſalinas, rivos, flumina, ſtagna, paludes, prata uliginoſa, paſcua, agros, calcareas calidiſſimas rupes, anguſtiſſimas valles, tranquillum aerem continentes, et inter excelſos montes, denſiſſimis ſylvis tectos atque amoeniſſimis nemoribus cinctos, hinc inde horridas et frigidiſſimas ſpeluncas* **), *quae quamvis non ultra ſemihoram longae ſint, ſub ſeri veris aucto calore diu adhuc nivem et glaciem continent, et quarum ſaepe unica jam totam alit muſcorum familiam in jucundum herbariſantis laborem. Credere itaque perſuadeor, Iſenacenſem Floram ex Germaniae ditiſſimis eſſe, illamque magnam partem divitiarum vegetabilis regni poſſidere, quae in Thuringia occurrunt, atque in quibus colligendis, ſuſceptis in hunc finem itineribus jam compluribus, huc uſque etiam occupatus fui. Gothae d. XVIII. Decembr. 1771.*

EMEN-

*) Neminem detegere potui, qui ex profeſſo huius agri Floram coluerit.

**) Sit exemplo anguſtiſſima et interdum vix duos tresve pedes lata ſpelunca *das Landgrafenloch*, cujus ſaxoſi parietes, utrinque ad 100 et 120 pedes alti, ſolis radios media aeſtate arcent, varie flexa et medio rivulo irrigata, in fine vallis *beati virginis* verſus orientem ſita, ſuaviſſimum herbariſantis calore delaſſati diverticulum. Memorabiles etiam plantarum ſtationes ſunt mons *Hoerſelberg*, prata *Ruhlana* et *Mosbacenſia*, ſylvae *Stedtfeldenſes* etc. paſſim nominatae.

EMENDANDA
IN SYNOPSI STIRPIUM AGRI ISENACENSIS ACTOR. NOV. ACAD. NAT. CURIOSOR. TOM. III. APPEND.

p. 252. *MONANDRIA.*

SALICORNIA *virginica.*

eiiciantur incerta C. BAUHINI adducta Synonyma.

*) Radix *fibrosa, annua.* Caulis *erectus.* Rami *ramosissimi, ancipites, horizontales, ramulique articulati, patentes, oppositi.* Articuli *apice compressi, emarginati, bifidi.* Spicae *terminales obtusae, squamis rhombeis tectae congestis tribus.* Semen *oblongum, utrinque convexum, nitidum, intra squamas latens, quarum margo membranaceus est.* *Substantia* plantae *lignosa interior inprimis caulis et versus radicem.* *Sunt specimina quorum* rami *simplices, erecti, reliqua eadem.*

p. 254. *DIANDRIA.*

VERONICA *latifolia.*

exulet diversissima a mea planta perill. HALLERI nomine bene indicata, et subiungatur aliud nuper datum

VERONICA (*Teucrium*) *racemis lateralibus longissimis, foliis ovatis, rugosis, dentatis, obtusiusculis, caulibus procumbentibus L. S. N. XII. pag.* 58.

p. 263. *TRIANDRIA.*

AIRA *caespitosa.*

deleatur appositum nomen dubium C. BAUH.

p. 264.

POA *trivialis.*

exulet gramen, quod, ni fallor, in *Isenacensi* Flora nunquam vidi, et cui levem varietatem Poa *pratensis* falso substitui.

p. 265.

FESTUCA *rubra.*

exulet incerta civis Florae nostrae. Festuca *duriuscula* fuit.

BROMUS *secalinus.*

eiiciatur varietas *β*, planta enim, in pratis et versuris quam decerpsi, est distincta species illa

BROMUS (*mollis*) panicula erectiuscula, spicis ovatis, pubescentibus, aristis rectis, foliis molliſſime villosis *L. S. N. XII. pag.* 97.

Bromus

Bromus hirsutus, locustis octifloris, ovato conicis HALLER *H. Helv. St. n.* 1504. *Tom. II. p.* 236. SCHREBERS *Graeser.*

Natalis locus β. referatur ad Bromum *secalinum.*

p. 266.

BROMUS *arvensis.*

H. in locis sequenti speciei additis.

*) *Illius* culmus *praealtus* pedunculique *laxissimae* paniculae *hirti.* Folia *glabra retroversa asperrima*, vaginae *pilosae, sulcatae*, spiculae *distichae, laxae*, glumae *calycis florisque medio violaceae, margine albo hirtae.*

Bromi *arvensis* natale solum pertinet ad illum, qui dicitur

BROMUS foliis hirsutis, oris asperrimis, locustis glabris, teretibus, novemfloris HALLER *H. Helv. St. n.* 1503. *Tom. II. p.* 236.

F. ½ *Iul.* anter.

*) *Cubito altiorem nunquam vidi.*

BROMUS *tectorum.*

H. in solo argilloso arena mixto, in muris et ad vias publicas; distinguendus a Bromo *sterili.*

F. ¼ *Iun.* et ⅓ *Iul.*

BROMUS *pinnatus.*

Varietas β ex DILLENIO citata separetur cum loco natali et florendi tempore, tanquam distincta species nomine

BROMUS *Triticum* locustis exiguis, teretibus, remotis, culmis floriferis gracilibus HALLER *H. Helv. St. n.* 1432. *Tom. II. p.* 213. ut videtur.

p. 267.

ARUNDO *epigeios* deleatur: nam mea planta, ut nunc scio, est

ARUNDO (*calamagrostis*) calycibus unifloris laevibus, corollis lanuginosis, culmo ramoso *L. S. N. XII. p.* 100.

Arundo HALLER *H. Helv. St. n.* 1519. SCHEUCHZER *Prod. Tab. V.*

LOLIUM *perenne.* Varietatem β. *Isenaci* nunquam reperi, exulet itaque.

HORDEUM *murinum* β. notabili varietati addatur nomen:

Hordeum spica disticha, folliculo brevi, glumis calycinis aristatis. HALLER *H. Helv. St. n.* 1538. *Tom. II. p.* 248.

TETRANDRIA.

p. 270.

GALIUM *uliginoſum:* excidat incertum nomen incertae plantae: mihi eo loco indicandum eſt

GALIUM caule ſubaſpero, foliis ſenis elliptico lanceolatis ariſtatis HALLER *H. Helv. St. n.* 713. *T. I. p.* 316.

GALIUM *ſpurium* itidem deleatur; planta, quam memoratis locis collegi, eſt certiſſime

GALIUM caule anguloſo, foliis ſenis ſubaſperis ariſtatis HALLER H. *Helv. St. n.* 715. *Tom. I. p.* 316.

p. 271.

GALIUM *ſaxatile*, cum hoc LINNAEI nomine coniungo

GALIUM caule decumbente ramoſiſſimo, foliis quinis ſubrotundis lanceolatis ariſtatis, petiolis ramoſis HALLER H. *Helv. St. n.* 717. *Tom.* I. *p.* 317.

H. quoque ad ſaxa per rivulum inter *Caberts* et m. *Inſelberg* diſperſa, a Galio *paluſtri* diverſiſſimum.

GALIUM *mollugo:* nomen hoc *Linnaeanum* pertinet ad ſpeciem inſequentem: copuletur igitur cum ſynonymis HALLERI et BAUHINI: ſuperſtiti autem cum natali loco nomini *Bauhiniano* praemittatur

GALIUM (*ſylvaticum*) foliis octonis laevibus, floralibus binis, pedunculis capillaribus, caule laevi *L. S. N. XII. p.* 118.

GALIUM *glaucum:* eiiciatur et coniungatur potius cum *Halleriano* nomine, quod meam plantam revera exprimit

GALIUM caule erecto foliis octonis ſubtus canaliculatis, petiolis multifloris umbellatis H. *Helv.* S*t. n.* 714. *Tom. I. p.* 316. atque ex ſummi viri auctoritate, quod vix credidiſſes ſecundum ſynonyma,

GALIUM (*montanum*) foliis ſubquaternis linearibus laevibus, caule debili ſcabro, ſeminibus glabris *L. S. N. XII. p.* 117.

p. 272.

SHERARDIA *arvenſis:* deleatur incertum BAUHIN. nomen et ſubſtituatur

Rubeola arvenſis repens caerulea C. BAUH. *Prodr.*

PENT-

PENTANDRIA.

p. 280.

CAMPANULA *rotundifolia*, pro maiori distinctione cum hoc nomine copuletur:

Campanula foliis serratis, radicalibus cordatis, caulinis lanceolatis HALLER *H. Helv. St. n.* 701. *Tom. I. p.* 310.

p. 281.

CAMPANULA *patula* excidat: quae mea planta esse nequit, volo ibi illam a bonis auctoribus cum Campanula *Rapunculo* coniunctam, et quae est

CAMPANULA nemorosa angustifolia parvo flore RUPP. *Flor. Ienens. edit.* HALLER. *p.* 30.

*) Panicula *diffusa*, pedunculi *trifidi*, *rari subhirsuti*, *ut arbitror separanda etiam ob alias constantes notas.*

p. 284.

HEDERA *Helix:* addatur

β. Hedera maior sterilis C. BAUH. in sylvis vulgaris.

THESIUM *linophyllum* excludatur: planta in m. *Inselberg* pascuis proveniens est potius, mutata nonnihil facie,

THESIUM (*alpinum*) racemo foliato foliis linearibus. *L. S. N. XII. p.* 188.

Thesium caule diffuso, floribus alaribus, foliis linearibus HALLER *H. Helv. St. n.* 1574. *β. Tom. II. p.* 265.

p. 285.

GENTIANA *Amarella:* eiiciatur cum *Bauhiniano* dubium nomen et substituatur certius, quod meam plantam exprimit

GENTIANA faucibus barbatis calycis segmentis quinis aequalibus HALLER *H. Helv. St. n.* 651. *Tom. I. p.* 289.

p. 292.

CHAEROPHYLLUM *Myrrhis* radice lignosa perenni, foliis hirsutis etc. HALLER ENUM PLANT. GOETTING. *p.* 184. sit

CHAEROPHYLLUM (*aureum*) caule aequali, foliolis incisis, seminibus sulcatis coloratis muticis. *L. S. N. XII. p.* 214.

p. 294.

PIMPINELLA saxifraga.

Varietas indicata α. eſt
Tragoſelinum foliis pinnatis, pinnis ovatis HALLER *H. Helv. St. n.* 786. *Tom. I. p.* 349.

Varietas β. Deleatur ſynonymum C. BAUHINI: volo enim
Tragoſelinum foliis duplicato pinnatis, pinnulis profundiſſime lobatis HALLER *H. Helv. St. n.* 787. *Tom. I. p.* 349.

HEXANDRIA.

p. 297.
ALLIUM *ſeneſcens.* Eiiciatur hoc LINNAEI nomen et ſubſtituatur
ALLIUM (*anguloſum*) ſcapo nudo ancipiti, foliis linearibus, canaliculatis, ſubtus ſubangulatis, umbella faſtigiata *L. S. N. XII. p.* 239.
Allium radice lignoſa ſeneſcente transverſa, foliis radicalibus gramineis, floribus umbellatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1227. β.

*) Folia *hinc convexa angulata, inde excavata ſtricta, umbella faſtigiata,* ſtamina *corollam excedentia.*

p. 298.
ALLIUM inodorum umbella bulbifera etc. HALLER *Enum. pl. Goetting.* expungatur et ſubſtituatur
ALLIUM (*oleraceum*) caule teretifolio bulbifero, foliis ſcabris, ſemiteretibus, ſubtus ſulcatis *L. S. N. XII. p.* 239.
ALLIUM *bulbo ſimplici, foliis fiſtuloſis, ſpatha bicorni, umbella bulbifera* HALLER *H. Helv. St. n.* 1223. *Tom. II. p.* 307.

p. 301.
IUNCUS *bulboſus*, deleatur: planta ibi danda, eſt potius
IUNCUS foliis carinatis panicula ſparſa, fructu globoſo HALLER *H. Helv. St. n.* 1318. *Tom. II. p.* 169.
IUNCUS *piloſus* ut melius diſtinguatur, addatur
IUNCUS planifolius umbellatus, petalis aequalibus HALLER *H. Helv. St. n.* 1327. *Tom. II. p.* 173.
IUNCUS foliis planis latis panicula etc. HALLER *Enum. Pl. Goetting. p.* 58. addatur, ut vere cognoſcatur
Iuncus foliis planis hirſutis, floribus umbellatis ſolitariis ariſtatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1325. *Tom. II. p.* 172.

p. 302.

RUMEX *sanguineus* exulet: planta mea eſt

RUMEX (*Lapathum*) petiolis lateſcentibus, foliis longe lanceolatis, floribus verticillatis verrucoſis HALLER *H. Helv. ſt. n.* 1590. *Tom. II. p.* 271.

OCTANDRIA.

p. 307.

POLYGONUM *perſicaria.*

Varietas *β.* ſynonymo C. BAUHINI notata, removeatur et combinetur, ut diſtincta ſpecies, cum nomine

POLYGONUM foliis ovato lanceolatis glabris, ſpicis ſtrigoſis, vaginis ciliatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1555. *Tom. II. p.* 257.

p. 308.

POLYGONUM *ſcandens*: removeatur et coniungatur cum RUPPII nomine

POLYGONUM (*dumetorum*) foliis cordatis, caule volubili laevi, floribus carinato alatis. *L. S. N. XII. p.* 276.

DECANDRIA.

p. 310.

GYPSOPHILA *muralis*: deleatur ſynonymum C. BAUHINI.

p. 312.

DIANTHUS *arenarius*: deleatur LINNAEI nomen cum *Bauhinians* addito et ſubſtituatur

DIANTHUS (*plumarius*) floribus ſolitariis, ſquamis calycinis ſubovatis breviſſimis, corollis multifidis fauce pubeſcentibus. *L. S. N. XII. p.* 308.

Tunica foliis glaucis patentibus, floribus ſerratis, faucibus lanuginoſis HALLER *H. Helv. St. n.* 897. *Tom. I. p.* 392.

p. 314.

SEDUM *rupeſtre*: deleatur, certius eſt

SEDUM (*reflexum*) foliis ſubulatis ſparſis baſi ſolutis, inferioribus recurvatis *L. S. N. XII. p.* 317.

Sedum n. 967. HALLER *H. Helv. St. p.* 415. *Tom. I.*

p. 315.

SEDUM sempervivum minus etc. deleatur additum LINNAEI nomen et substituatur

SEDUM (*sexangulare*) foliis subovatis adnato sessilibus gibbis rectiusculis sexfariam imbricatis. *L. S. N. XII. p.* 317. *Sedum* HALLER *H. Helv. St. n.* 965. *Tom. I. p.* 415.

CERASTIUM *viscosum:* eiiciatur planta, quam circa *Isenacum* nondum inveni, et copuletur cum natalibus locis ibi traditis

CERASTIUM (*semidecandrum*) floribus pentandris, petalis emarginatis *L. S. N. XII. p.* 320.

ICOSANDRIA.

p. 320.

PRUNUS *cerasus:* exulet falsum nomen et substituatur

PRUNUS *avium* umbellis sessilibus, foliis ovato lanceolatis subtus pubescentibus conduplicatis *L. S. N. XII. p.* 342. *Cerasus n.* 1082. HALLER *H. Helv. St. p.* 28. *Tom. II.*

p. 322.

ROSA *eglanteria:* apponatur etiam

ROSA *spinis aduncis foliis subtus rubiginosis* HALLER *H. Helv. St. n.* 1103. *Tom. II. p.* 39.

p. 323.

ROSA *spinosissima.*

Dubito si spontaneis nostris adnumerari possit.

*) *In fine generis notatum fruticem omitto, qui Rosae species Florae aliena est.*

POLYANDRIA.

p. 327.

TILIA *europaea.*

Deleatur Varietas *β.* C. BAUHINI nomine notata, neque hic a me reperta.

p. 331.

RANUNCULUS *aconitifolius:* addatur

Ranunculus caule ramoso multifloro, foliis venosis quinquelobis, lobis rhomboideis acutis acute serratis. HALLER *H. Helv. St. n.* 1164. *Tom. II. p.* 69.

RANUN-

RANUNCULUS *aquatilis:* removeatur ipſi additum BAUHINI ſynonymon et reſtituatur

Ranunculus aquaticus folio rotundo et capillaceo C. BAUHIN. *Prodr. p.* 180.

p. 332.

RANUNCULUS foliis capillaceis circumſcriptione circulari HALLER *Enum. pl. Goetting. p.* 102. removeatur ab RANUNCULO α ut diverſa ſpecies, quae eſt

RANUNCULUS caule fluitante, petiolis unifloris, foliis capillaribus laciniis divergentibus HALLER *H. Helv. St. n.* 1162. cum varietate β. *Tom. II. p.* 69.

H. uterque in ſtagnis circa *Iſenacum*, praeſertim indicatis locis.

DIDYNAMIA.

p. 333.

MENTHA *verticillata:* omiſſa in *S. N. XII.* editione eſt illa, ad quam mea planta proxime accedit, ſatis quidem ſimilis Menthae *arvenſi*, diverſa tamen notis in ſequenti deſcriptione adductis:

Radix *ramoſa, fibroſa, perennis.* Caulis *erectus ramoſus acute quadrangularis, hirſutus, pilis ad genicula incraſſata congeſtis retroverſis.* Rami *patentes cauli ſimiles.* Folia *ovato lanceolata, ſerrata, nervoſa, hirſuta, Petiolis carinatis, angulatis, hirſutis; Verticillorum ovata integra hirſuta.* Verticilli *denſi, ſpicati, foliis floralibus longiores.* Pedicelli *filiformes piloſi, calyces campanulati ſtriati, hirſuti, denticulis quinque aequalibus longitudine calycis ſuperiori reflexo* ⅓. Corolla *hirſuta.* Stamina *tubo multo longiora*, ſtylus *ſtigmate bifido ſtamina ſuperans.*

Habitus *plantae obſcure viridis, triſtis,* ſapor *acris aromaticus,* odor *ſubdulcis ex aromatico nauſeoſus.* Corolla *roſea.* Statura Mentha *aquatica non minor.*

MENTHA *gentilis* deleatur, et ponatur ad ductum ſynonymi DILLENII

MENTHA floribus verticillatis, foliis glabris, lanceolatis, verticillis ſubhirſutis HALLER *H. Helv. St. n.* 224. *Tom.* I. p. 98.

Radix *ramoſa, fibroſa, perennis.* Caulis *obtuſe quadrangularis ſulcatus, ruber, hirſutus pilis retroverſis ad verticillos congeſtis, ramoſus.* Rami *cauli ſimiles.* Folia *ovato lanceolata, ſerrata, ſubhirſuta, nervoſa, floralia ovata,*

ovata, ſerrulata, hirſuta, verticillis duplo longiora, petiolis breviſſimis canaliculatis hirſutis.

Pedicelli *filiformes, piloſi, calycem vix aequantes.* Calyx *campanulatus, ſtriatus, piloſus, denticulis quinque aequalibus, ſubulatis, rectis.* Corolla *piloſa.* Stamina *minima in tubo corollae latentia.* Stylus *corolla duplo longior ſtigmate bifido reflexo.*

Habitus *ex viridi violaceus, luridus*, odor *ſubdulcis aromaticus ingratus.* Sapor *ſubdulcis tandem acris; altitudinem duarum ulnarum attingit.*

p. 335.

BETONICA *hirta:* deleatur LINNAEI nomen et ſubſtituatur certius

BETONICA foliis hirſutis, ovatis, rotunde crenatis, bracteis ovato lanceolatis, ariſtatis, integerrimis HALLER *H. Helvet. St. n.* 262. *Tom. I. p.* 115.

Sideritis vulgaris, hirſuta, erecta C. B. *Pin. p.* 233.

p. 336.

LAMIUM *album:* deleantur ſynonyma C. BAUHINI ſub α et γ. data, ut huic ſpeciei unicum β ſuperſit.

TETRADYNAMIA.

p. 345.

ALYSSON *campeſtre* deleatur et ſubſtituatur

ALYSSUM (*calycinum*) caulibus herbaceis, ſtaminibus omnibus dentatis, calycibus perſiſtentibus *L. S. N. XII. p.* 436.

Thlaſpi alyſſon dictum campeſtre maius C. BAUH. *Pin. p.* 107.

p. 346.

CHEIRANTHUS *eryſimoides* eiiciatur et ponatur cum ſynonymo C. BAUHINI, de quo incertus eram,

ERYSIMUM *hieracifolium*) foliis lanceolatis ſerratis L. S. N. XII. *p.* 441.

Keiri ſylveſtre foliis hieracii RUPPII *Flor. Ienenſ. edit.* HALLER *p.* 77.

p. 348.

TURRITIS *pauciflora.* Deleatur *Arabis Turrita*, falſiſſimum nomen ibi ex LINNE additum plantae, quam dixit

BRAS-

BRASSICA (*alpina*) foliis caulinis cordato ſagittatis amplexicaulibus, radicalibus ovatis, petalis erectis L. S. N. XII. *p.* 444. *Mant. p.* 95.

et eſt

Turritis foliis glaberrimis curvis rotundis petiolatis, ſuperioribus amplexicaulibus ſagittatis obtuſis HALLER *H. Helv. St. n.* 454. *Tom. I. p.* 197.

H. copioſiſſime *Iſenaci* in ſylvula collis ante pagum *Stedtfeld* ad latus ſeptentrionale regiae viae.

p. 348.

CARDAMINE *hirſuta* removeatur a LINNE genuino nomine falſum C. BAUHINI et ſubſtituatur

Cardamine caule foliisque pinnatis hirſutis ſubrotundis HALLER *H. Helv. St. n.* 472. *α Tom. I. p.* 205.

p. 350.

SISYMBRIUM amphibium, deleatur cum adpoſitis duobus LINNAEI et *α.* BAUHINI ſynonymis. Superſtiti nomini C. BAUHINI ſub *β* adiungatur

SISYMBRIUM *Radicula* foliis pinnatis, pinnis dentatis, petalis calyce brevioribus HALLER *H. Helv. St. n.* 487. *Tom. I. p.* 211.

MONADELPHIA.

p. 353.

ALTHAEA *hirſuta;* deleatur ſignum dubitandi, eſt enim mea planta vera *Linnaeana* ibi referenda, aut

ALTHAEA foliis radicalibus reniformibus, caulinis palmatis, trilobis et quinquelobis, calycibus hiſpidis HALLER *H. Helv. St. n.* 1073. *Tom. II. p.* 23.

DIADELPHIA.

p. 354.

POLYGALA *vulgaris;* addatur

β. Polygala vulgaris maior C. B.

Polygalam *amaram* circa *Iſenacum* nunquam vidi, quamvis adductam *vulgarem* ſubinde rotundioribus foliis ludentem.

p. 358.

TRIFOLIUM *rubens* removeatur, cum nomine BAUHINI. Planta ibi nominanda eſt

TRIFOLIUM (*alpestre*) spicis subglobosis, villosis, terminalibus, caule erecto, foliis lanceolatis, serrulatis L. S. N. XII. *pag.* 502. IACQUIN *Observ. botan. in fol.*

Trifolium foliis ovatis, nervosis, supremis coniugatis, vaginis lanceolatis HALLER *H. Helv. St. n.* 376. *Tom.* I. *p.* 163.

p. 358.

TRIFOLIUM spicis villosis, foliis insidentibus etc.

nuper a bonis auctoribus cum Trifolio *alpestri* coniunctum tot modis recedit, ut separatum relinquam, alio tempore fusius describendum.

p. 360.

CORONILLA montana HALLER. est reiecto synonymo C. BAUHINI

CORONILLA (*coronata*) fruticosa, foliis novenis, obovatis, foliolis intimis, cauli approximatis, stipulis oppositifoliis bipartitis L. S. N. XII. p. 491. HALLER H. *Helv. St. n.* 388. *Tom. I. p.* 169.

POLYADELPHIA.

p. 362.

HYPERICUM *fallax* est mera varietas Hyperici perforati, ut diu ante C. BAUHINUS notavit in *Pin. p.* 279. producta a soli humiditate.

EMENDANDA

IN SYNOPSI STIRPIVM AGRI ISENACENSIS CONTINVATA TOM. IV. ACTOR. NOV. A. N. CVRIOSORVM APPEND.

SYNGENESIA.

p. 82.

LEONTODON *hirsutum* deleatur cum suo synonymo, est mea planta LEONTODON *danubiale* IACQUIN. *Flora Vindob. p.* 139. *Observ. p.* 71.

Picris scapo unifloro, foliis semipinnatis, glabris, calyce laevi HALLER *H. Helv.* St. *n.* 26. *Tom. I. p.* 12.

p. 83.

p. 83.

SCORZONERA *graminifolia;* deleatur LINNAEI nomen, ut ſolummodo reliqua duo ſuperſint plantam meam bene indicantia.

p. 84.

CREPIS *tectorum;* mittatur ſynonymum illuſtr. deLINNE et ponatur certius eiecto quoque *Bauhiniano*

CREPIS caule ramoſiſſimo, foliis glaberrimis, teneris, integris et dentatis HALLER H. *Helv. St. n.* 33. *Tom. I. p.* 14.

LACTUCA *viroſa* gerat mutatum nomen accuratiusque

LACTUCA foliis horizontalibus carina aculeatis dentatis L. S. N. XII. *p.* 520.

p. 85.

HIERACIUM *anguſtifolium* non ſinuatum C. B. huic praemittatur HIERACIUM (*cymoſum*) foliis lanceolatis, integris, piloſis, ſcapo ſubnudo, baſi piloſo, floribus ſubumbellatis L. S. N. XII. *p.* 522.

p. 88.

CARDUUS *criſpus* hoc nomen et ſynonymum BAUHINI coniungantur cum Carduo inſequenti ex HALLER *Enum. pl. Goetting. p.* 358. adducto. *Polyacantha* TABERNAEMONTANI ſuperſtes erit *hybridus* Carduus LINNAEI notatus in HALLER *H. Helv. St. n.* 166. *p.* 72. *Tom. I.* ad Carduum *acanthoiden* accedens.

p. 89.

CARDUUS *tuberoſus* et ſynonymum TABERN. exulent, certius nomen eſt

CIRSIUM foliis ciliatis, ſemipinnatis, pinnis anguloſis, ſpinoſis, ſuperioribus amplexicaulibus, HALLER H. HELV. *St. n.* 176. *Tom. I. p.* 76.

neque *Goettingae* unquam verum Carduum *tuberoſum* auctorum vidi.

p. 93.

MATRICARIA *ſuaveolens:* deleatur incerta planta, eademque cum Matricaria *chamomilla.*

p. 95.

INULA *pulicaria:* deleatur ſynonymum adiectum BAUHINI et ſubſtituatur

Conyza maior flore globoſo C. BAUH. *Pin. p.* 266.

p. 98.

ANTHEMIS *arvenſis:* removeatur dubium BAUH. nomen, quod etiam ad Matricariam *inodoram* trahi poteſt.

p. 100.

FILAGO *tertia* eſt

FILAGO (*germanica*) panicula dichotoma, floribus rotundatis, axillaribus, hirſutis, foliis acutis L. S. N. XII. *p.* 580.

GYNANDRIA.

p. 102.

ORCHIS *globoſa*, exulet et reſtituatur

ORCHIS radicibus ſubrotundis, ſpica breviſſima, labello breviter quadrifido, circumſerrato, punctato HALLER H. *Helv. St. n.* 1275. *Tom.* II. *p.* 139.

p. 103.

ORCHIS *militaris;* addatur, ut clarior evadat,

ORCHIS radicibus ſubrotundis, ſpica longa, labello quadrifido, brachiolis anguſtis, cruſculis latis, ſerratis HALLER H. *Helv. St. n.* 1276. *Tom. II. p.* 140.

MONOECIA.

p. 107.

CAREX *elongata;* dubito adhuc, num ſit vera planta auctorum, an potius mutata Carex *arenaria*, quod magis placet.

p. 108.

CAREX *montana* exulet et ſubſtituatur vulgaris ſtirps *Germaniae*

CAREX cyperoides minor ſpicis denſioribus HALLER *Enum. pl. Goetting. p.* 53. H. *Helv. St. n.* 1381. *Tom.* II. *p.* 192.

CAREX *capillaris* deleatur, mea planta eſt

CAREX ſpicis femineis pendulis, raris, praelongis, capſulis roſtratis, bifidis HALLER H. *Helv. St. n.* 1395. *Tom.* II. *p.* 196.

Gramen cyperoides ſylvarum, tenuius ſpicatum Scheuchz.

p. 109.

p. 109.

CAREX *vesicaria;* deleatur additum nomen BAUHINI et ipsi substituatur

CAREX *spicis maribus, una pluribus, femineis teretibus pendulis, capsulis rostratis, bicornibus* HALLER H. *Helv.* St. *n.* 1409. *Tom. II. p.* 200.

GRAMEN *cyperoides* montanum humile SCHEUCHZ. *T. X. F.* 2. praemittatur

CAREX spica mare unica, femininis appressis, calycinis glumis maximis, caule senescente prostrato HALLER H. *Helv.* St. *n.* 1370. *β. Tom. II. p.* 189.

DIOECIA.

p. 114.

SALIX *purpurea* exulet, *Isenaci* vere illam non vidi et varietas fuit salicis *amygdalinae.*

SALIX *caprea.*

Varietas *β* nomine BAUHINI adducta eliminetur; illius natalis locus pertinet ad arborem, quae dicitur

SALIX *(aurita)* foliis integerrimis, utrinque villosis, obovatis, appendiculatis L. S. N. XII. *p.* 648.

Salix foliis rugosis reticulatis integerrimis inferne tomentosis, iulis ovatis HALLER H. *Helv.* St. *n.* 1652. *Tom. II. p.* 310.

Salix folio rotundo minore DILLENII *Catal. Giss. p.* 38. *App. pag.* 36.

SALICIS *capreae* varietas in m. *Inselberg* lecta est, Frutex vix *ramosa, contorta,* foliis *ovato lanceolatis margine undulatim inflexo, superne glabris, subtus valde tomentosis.*

CRYPTOGAMIA.

p. 118.

EQUISETUM *fluviatile* deleatur, et nomen BAUHINI cum suo natali loco reducatur tanquam varietas *β* ad

EQUISETUM *palustre*, quamvis rariſſime caules *ramis spiciferis* inveniantur, et habitu multum recedat a primaria specie.

MUSCI.

p. 122.

POLYTRICHUM *commune.*

Varietas γ, DILLENII nomine insignita, sit distincta species, cum qua copuletur

Mnium calyptris villosis, foliis serratis, pilo aristatis, capsulis quadrangulis, insidentibus disco HALLER H. *Helv. St. n.* 1836. *T. III. p.* 51.

MNIUM *androgynum* ex adducto synonymo DILLENII H. *Muscor. p.* 230. *n.* 1. est

Mnium caule simplici, capitulis rosiferis nudis HALLER H. *Helv. St. n.* 1854. *Tom.* III. *p.* 56.

p. 126.

BRYUM *pellucidum*: exulet incertum nomen, neque DILLENII figuris mihi declarata planta describatur alia occasione.

BRYUM *hypnoides* non sufficit. DILLENII nomen declarabit meam plantam.

p. 129.

HYPNUM *Illecebrum* deleatur; est enim, quod volo

HYPNUM ramis teretibus, foliis ovato lanceolatis, setis praelongis, capsula crassa, operculo conico HALLER H. *Helv. St. n.* 1742. *Tom.* III. *p.* 28.

p. 130.

HYPNUM *myosuroides* eiiciatur: planta indicatis locis crescens est

HYPNUM foliis ovato lanceolatis, ramis teretibus, compressis HALLER H. *Helv. St. n.* 1745. DILLENII H. *Musc. p.* 316. *n.* 50.

ALGAE.

p. 133.

IUNGERMANNIA *ciliaris.*

diversissima a Lichenastro 35. DILLENII. Illud *n.* 4. calycem *exteriorem oblongum compressum, glaberrimum, nitidum, apice inflexum, caulis ac ramulorum terminalem,* filamentum 1¼ *pollicem longum, pellucidum, flaccidum* habet, hoc *n.* 35. calycem *exteriorem exacte cylindricum, truncatum, apice obtuso, valde*

valde villoſum, erectum, in ſuperficie caulis ramorumque erumpentem durum ſucculentum, filamentum *pollicem longum, rigidius.*

p. 134.

LICHEN *reiectorum* legatur *ericetorum*, neque in arborum corticibus creſcit, habitat potius

Iſenaci in terra argilloſa ericetorum denudata e. g. in ſylva *Moſeberg*, *Kloſterholz* etc. copioſe, ut RUPPIUS olim quoque vidit.

p. 138.

BYSSUS *miniata* etc.

H. in foliis putreſcentibus *auctumno* circa domicilia venatoria *Hoheſonne.*

FUNGI.

SCHAEFFERI *Icones Fung. Bavaricorum* addo, ut melius mei cognoſcantur.

p. 139.

AGARICUS GLEDITSCH. M. F. *n.* I. *c.*
SCHAEFFER *Bayer. Schwaemme T. XC.*

p. 140.

AGARICUS GLEDITSCH. M. F. *n.* II. *c.*
S. B. *Schw.* T*ab. XX.*

AGARICUS GLED. M. F. *n. X.*
S. B. *S.* T*ab.* VII.

AGARICUS GLED. M. F. *n. X. d.*
SCHAEFF. B. S. T*ab. XV. XVI. bene LXXV. XCII. optime.*

AGARICUS GLED. M. F. *n.* XI.
SCHAEFFER B. S. T*ab.* XI.

AGARICUS GLED. M. F. *n.* XI. *a.*
SCHAEFF. B. S. T*ab.* XII. *optime item* CXXVII. et CXXVIII.

AGARICUS GLED. M. F. *n.* XII.
SCHAEFF. B. S. T*ab.* LXXXII.

p. 141.

AGARICUS *chantarellus β.*
SCH. B. *Schw.* T*ab.* CLVII.

AGA-

AGARICUS *clavus;* eiiciatur falsum nomen et substituatur
SCH. *B. S.* T*ab.* II.

AGARICUS GLED. M. F. *n.* XX.
SCH. B. S. T*ab.* XXII. *et* XXIII.

AGARICUS *campestris β.*
SCH. B. S. T*ab.* XVIII.

AGARICUS *fimetarius* varietas α. GLED. M. F. *n.* XXIV. *vix* huc referri poterit; sit igitur distincta species.

AGARICUS *umbelliferus* deleatur, ut non nisi GLED. nomen supersit.

AGARICUS *violaceus;* addatur
Amanita violaceus pileo convexo, petiolo gracili HALLER H. *Helv. St. n.* 2457. *Tom.* III. *p.* 176.

p. 143.
AGARICUS *alneus*
SCHAEFF. B. S. T*ab.* CCXLVI. Fig. I. et IX.

p. 144.
BOLETUS *β.* GLED. M. F. *n.* I. *b.*
SCHAEFFER B. S. T*ab.* CIII.

BOLETUS γ. GLED. M. F. *n.* I. *d.*
S. B. S. T*ab.* CIV.

BOLETUS δ. GLEDITSCH. M. F. *n.* I. *g.*
SCHAEFF. B. S. T*ab.* CXXXIII.

BOLETUS GLEDITSCH. M. F. *n.* III.
Polyporus fessilis, caespitosus, planus, hirsutus, annulis versicoloribus
HALLER *H. Helv. St. n.* 2283. *Tom.* III. *p.* 140.

p. 145.
BOLETUS *igniarius* α. GLED. M. F. *n.* XII.
SCHAEFFER B. S. *Tab.* LXXXVII.

HYDNUM *imbricatum* deleatur, est ut nunc video
HYDNUM (*flexuosum*) stipitatum, pileo convexo, laevi, flexuoso
L. S. N. XII. *p.* 724.
SCHAEFF. B. S. T*ab.* CXLI.

HYD-

HYDNUM *acaule imbricatum* etc. addatur
Echinus cryſtallinus, *gelatinoſus*, HALLER H. Helv. St. n. 2319. Tom. III. p. 148.

PHALLUS *eſculentus*
SCHAEFF. B. S. Tab. CXIX. *Fig.* II. *et* III.

PHALLUS *impudicus*
SCHAEFF. B. S. Tab. CXCVII. *et* CXCVIII.

p. 146.
ELVELA *mitra*
SCHAEFF. B. S. Tab. CLIV. *et optime* CLXII.

ELVELA GLED. M. F. *n.* IV. *p.* 40. deleatur et ſubſtituatur
ELVELA corpore infundibuliformi, intus fuſco, extus cinereo, margine tumido, extrorſum reflexo GLED. M. F. *n.* V. *b. p.* 41. HALLER H. Helv. St. n. 2216. Tom. III. p. 128. SCHAEFF. B. S. Tab. CLXV.

ELVELA GLED. M. F. *n.* VII. *p.* 44. removeatur et ponatur
ELVELA SCHAEFFER B. Schw. Tab. CLV. *Fig.* III.

ELVELA GLED. M. F. *n.* XI. *a.*
SCHAEFF. B. S. Tab. CLI. *Fig.* II. III. VI.

ELVELA GLED. M. F. *n.* XI. *g.*
SCH. B. S. Tab. CXLVIII. HALLER *H. Helv. St. n.* 2222. Tom. III. p. 129.

p. 147.
ELVELA GLED. M. F. *n.* X.
Agaricum intortum, gelatinoſum, et meſenteriforme HALLER *H. Helv. St. n.* 2261. Tom. III. p. 136.

PEZIZA *lentifera* GLED. M. F. *n.* 1. *p.* 137. eiiciatur et ſubſtituatur ſpecies vera

PEZIZA GLED. M. F. p. 138. *b.*
SCHAEFF. B. S. Tab. CLXXIX.

PEZIZA GLED. M. F. *n.* 1. *a. p.* 138. *ſit*
SCH. B. S. *Tab.* CLXXVIII.

CLAVARIA GLEDITSCH. M. F. *p.* 30. *n.* 11. addatur

CLAVARIA *rugosa et tuberculosa ramis obtusis* HALLER H. *Helv.* St. *n.* 2202. *Tom.* III. *p.* 125.

CLAVARIA GLEDITSCH. M. F. *n.* III.
SCHAEFF. B. S. *Tab.* CLXXV.

CLAVARIA GLED. M. F. *n.* III. *b.*
SCHAEFF. B. S. *Tab.* CLXXVI.

p. 148.

CLAVARIA GLED. M. F. *n.* III. *d.*
SCHAEFF. B. S. *Tab.* CLXXVII.

LYCOPERDON *epidendron* GLED. M. F. *n.* IV.
SCHAEFF. B. S. *Tab.* CXCIII. item
Lycoperdon laeve, sphaericum, miniatum HALLER H. *Helv.* St. *n.* 2173.

PLANTAE

CIRCA ISENACVM NOVITER REPERTAE ET SYNOPSI STIRPIVM APPEND. TOM. III. ET IV. NOVOR. ACTOR. ACAD. NAT. CVRIOSOR. SVPPLENDAE.

TOM. III. APPEND.

MONANDRIA.

p. 252.

1) CALLITRICHE foliis imis linearibus, superioribus subrotundis HALLER H. *Helv.* St. *n.* 554. *Tom. I. p.* 238.
Alsine aquis innatans, foliis longiusculis I. BAUH. H. *Pl.* Tom. III. *p.* 778.
H. in fundo limoso et putri aquarum limpidarum: *Isenaci* in fossis orientalibus praecipue *die schwarze Pfütze.*
F. *Iunio* et *Iulio.*
*) Folia *omnia apice leviter fissa sunt.*

DIANDRIA.

p. 256.

2) CIRCAEA (*alpina*) caule adscendente, racemo unico L. S. N. XII. *p.* 56.
Circaea foliis cordatis, acute dentatis HALLER H. *Helv.* St. *n.* 814. *Tom. I. p.* 362.
H. vera

H. vera *alpina* auctorum in solo humido, umbroso, frigido: *Isenaci* in fine speluncae ad dextra petrosae viae *der gehauene Stein*, raro cum rarioribus aliis.

F. $\frac{1}{3}$. *Iul.* et *Augusto.*

TRIANDRIA.

p. 260.

3) PANICUM (*verticillatum*) spica verticillata, racemulis quaternis, involucris unifloris bisetis, culmis diffusis L. S. N. XII. p. 87.

Panicum spica unica, paniculata, setis paucioribus HALLER H. *Helv.* St. *n.* 1543. *Tom. II. p.* 250.

Gramen paniceum, spica aspera C. B. *Pr.*

H. in solo pingui hortorum et agrorum circa *Isenacum* passim, praesertim in collibus meridionalibus.

F. toto *Augusto et* $\frac{1}{3}$. *Sept.*

p. 261.

4) PHLEUM (*nodosum*) spica cylindrica, culmo adscendente, foliis obliquis, radice bulbosa L. S. N. XII. *p.* 88.

Gramen typhoides, asperum, alterum. C. B.

H. in solo lapidoso, argilloso, aprico: *Isenaci* in collibus orientalibus *Hoerselberg, Petersberg, Wadenberg.*

F. $\frac{1}{3}$. *Iun.* et $\frac{1}{3}$. *Iul.*

p. 262.

5) AGROSTIS (*stolonifera*) paniculae ramis patentibus, muticis, culmo repente, calycibus aequalibus L. S. N. XII. *p.* 90.

Poa stolonifera, monantha, calycibus leviter exasperatis HALLER H. *Helv.* St. *n.* 1473. *Tom.* II. *p.* 225.

H. in solo lapidoso, humo tecto, aprico: *Isenaci* in versuris collium et pascuis suburbanis.

F. $\frac{1}{4}$. *Iun.* et $\frac{1}{2}$. *Iul.*

p. 263.

6) AIRA (*caryophyllaea*) foliis setaceis, panicula divaricata, floribus aristatis, distantibus L. S. N. XII. *p.* 92.

Caryophyllus arvensis, glaber, minimus C. B.

H. in collibus arenoſis, humo pinguefactis: *Iſenaci* in ſemitis *um den Maedelſtein* praeſertim verſus *orientem.*

F. $\frac{2}{3}$. *Jul.* prior.

*) Pediculus *floſculi ſuperioris etiam villis t gitur, ut vitrea lens oſtendit.*

p. 265.

7) FESTUCA (*decumbens*) panicula erecta, ſpiculis ſubovatis, muticis, calyce floſculis maiore, culmo declinato L. S. N. XII. *p.* 97.

Feſtuca locuſtis teretibus, muticis, octifloris, floſculis alternis imperfectis HALLER H. *Helv. St. n.* 1434. *Tom.* II. *p.* 213.

H. in ſolo argilloſo, arena mixto, humidiuſculo, dumetis raris obſito: *Iſenaci* in paſcuis vallis *St. Georgii* e regione xenodochii *St. Spiritus*, rarius.

F. $\frac{1}{3}$. *Jun.* et $\frac{1}{4}$. *Jul.*

8) FESTUCA (*bromoides*) panicula ſecunda, ſpiculis erectis, calycis altera valvula integra, altera ariſtata L. S. N. XII. *p.* 96.

Gramen paniculatum, bromoides, SCHEUCHZER *Agroſt. p.* 297.

H. in ſolo ſicco, argilloſo, ſabuloſoque: *Iſenaci* in ripa *des Kippings unter der Fiſchbacher Brücke.*

F. $\frac{1}{3}$. *Jun.* ult.

p. 263.

9) POA panicula diffuſa, ſpiculis linearibus ſeptemfloris laxis, floſculis obovatis, petalis membranaceis lineatis.

H. in ſolo argilloſo humidiuſculo pingui: in pratis circa ſalinas *Cruciburgenſes.*

F. $\frac{2}{3}$. *Jul.* prior.

*) Radix *fibroſa, reptans, apice nodoſa.* Culmus *baſi infractus, erectus, nitidus, ſtriatus, bipedalis.* Folia *radicalia lineam lata convoluta, reliqua anguſtiora, erecta, ſtriata, glabra.* Vaginae *ſtriatae aſperiuſculae.* Panicula *longe ſpicata, patens, pedunculis ternatis, alterne ſitis, ſubdiviſis, flexuoſis, hiſpidis.* Glumae *calycinae ovato lanceolatae, acuminatae, margine membranaceo, inaequales, apice lacerae, exteriore maiore,*

re, tribus viridibus lineis percursa. Spiculae *lineares septem ad decemflorae, distichae, laxae, petalum exterius sursum latius membranaceum apice lacero, convolutum, violaceum ob transparentes antheras, nitidum quinque lineis viridibus percursum, interius et minus, lanceolatum, apice convoluto, fisso, marginibus inflexis, utrinque linea hispida notatum, exterius paene aequans.*

**) Media inter Poam *aquaticam* et *eragrostid.* Synonymum certum non invenio.

p. 264.

10) POA panicula diffusa, paniculis trifloris, glabris HALLER H. *Helv. St. n.* 1465. *Tom.* II. *p.* 223.

Gramen paniculatum, pratense, maius C. B.

H. in solo argilloso campestri, pingui pratorum *Isenacensium* suburbanorum.

F. $\frac{1}{2}$. *Jun.* et *Jul.*

11) POA panicula stricta, locustis bifloris, folliculis basi villosis HALLER H. *Helv. St. n.* 1468. *Tom.* II. *p.* 224.

H. in solo lapidoso umbroso: *Isenaci* in semitis infra *Wartenburg.*

F. $\frac{1}{3}$. *Jun.* et $\frac{1}{4}$. *Jul.*

p. 266.

12) BROMUS (*giganteus*) panicula nutante, spiculis quadrifloris, aristis brevioribus L. S. N. XII. *p.* 97. SCHREBERS *Graeser.* T. II.

H. in solo lapidoso, humo tecto, umbroso: *Isenaci* infra sepes *Taschengehaege*, circa *die Stedtfelder Bergwercke*, circa *Wartenburg.*

F. $\frac{2}{3}$. *Jul.*

13) BROMUS *Festuca* locustis teretibus, multifloris, glumis semimembranaceis, breviter aristatis HALLER H. *Helv. St. n.* 1433. *Tom.* II. *p.* 213.

Bromus *inermis*, SCHREBER *Graeser Tab.*

H. in solo argilloso, dumoso: iuxta viam regiam non procul a pago *Stedtfeld*, rarius.
F. $\frac{2}{3}$. *Jul.* pr.

14) BROMUS glaber, panicula nutante, locustis quadrifloris, glumis subhirsutis HALLER H. *Helv.* St. *n.* 1506. *Tom.* II. *p.* 237.

H. in solo argilloso, umbroso: *Isenaci* infra *Wartenburg* in dumetis versus orientem.
F. $\frac{1}{2}$. *Jul.* pr.

15) AVENA (*fatua*) paniculata, calycibus trifloris, flosculis omnibus basi, pilosis aristatis tortis, laevibus L. S. N. XII. *p.* 99.
Festuca utriculis lanugine flavescentibus C. B.
H. in agris segetis aestivae circa *Isenacum* copiose.
F. *Julio.*

16) AVENA triantha, locustis teretibus, erectis, petiolis sericeis, gluma exteriori lacera HALLER H. *Helv.* St. *n.* 1498. *Tom.* II. *p.* 234.

H. in solo lapidoso, argilla tecto: *Isenaci* in pascuis *des Hellthals* et *Wartenburg*.
F. $\frac{2}{3}$. *Jun.* et $\frac{1}{4}$. *Jul.*

p. 267.
17) LOLIUM perenne, locustis diffitis, quadrifloris HALLER H. *Helv.* St. *n.* 1418. *Tom.* II. *p.* 205.

H. in solo argilloso campestri: *Isenaci* in pratis ad *Nessam*.
F. *Julio.*

*) Culmus *teres, ulnaris.* Folia *convoluta.* Locustae *imae diffitae, triflorae.* Calycis *glumae locustam aequantes lanceolatae, muticae.* Florales *lanceolatae, muticae, concavae, subaequales.*

p. 268.
18) ELYMUS (*caninus*) spica nutante, arcta, spiculis rectis, involucro destitutis, infimis geminis L. S. N. XII. p. 101.

Tri-

Triticum radice fibrosa, foliis hirsutis, locustis quinquefloris aristatis HALLER H. *Helv. St. n.* 1429. *Tom.* II. *p.* 212.

H. in solo lapidoso, humo obtecto: *Isenaci* in dumetis circa *Wartenburg ueber dem Hellthale.* Rarius.

F. *Julio.*

*) Diversus a Tritico *canino* LINNAEI *Sp. edit. prim. p.* 86, quod varietas Tritici *repentis* est.

HEXANDRIA.

p. 301.

19) JUNCUS foliis teretibus, articulatis, panicula repetito ramosa HALLER H. *Helv. St. n.* 1323. *Tom.* II. *p.* 171.
Gramen iunceum, folio articulato, sylvaticum C. B.

H. in solo uliginoso, dumetis obsito: *Isenaci* in pratis palustribus infra sylvam *Klosterholz.*

F. $\frac{1}{4}$. *Jun.* et $\frac{1}{3}$. *Jul.*

20) JUNCUS foliis planis, hirsutis, floribus paniculatis, fasciculatis HALLER H. *Helv. St. n.* 1324. *Tom.* II. *p.* 171.
Gramen hirsutum latifolium maius C. B.

H. in solo arenoso, humidiusculo sylvarum montosarum: *Isenaci* inter *Hohe Sonne und Creuzberg*, circa casas venatorias *Rühlerhaeusgen*, in m. *Inselberg* et *Breitenberg.*

F. speciosa planta $\frac{2}{3}$. *Maii* post.

OCTANDRIA.

p. 305.

21) EPILOBIUM (*palustre*) foliis oppositis, lanceolatis, integerrimis, petalis emarginatis, caule erecto L. S. N. XII. *p.* 264.
Epilobium foliis glabris, ellipticis, integerrimis HALLER H. *Helv. n.* 998. *Tom.* I. *p.* 426.

H. in solo uliginoso campestri: *Isenaci* in pratis *des Johannes Thals, um Mosbach*, in pratis uliginosis.

F. *Julio.*

p. 307.

p. 307.

22) POLYGONUM foliis ovato lanceolatis, subtus tomentosis, spicis ovatis, vaginis ciliatis HALLER H. Helv. St. n. 1556. Tom. II. p. 257.

H. *Isenaci* in solo arenoso humido, *am Kipping vor Oberellen* in agris.

F. *Augusto.*

DECANDRIA.

p. 313.

23) ARENARIA (*tenuifolia*) foliis subulatis, caule paniculato, capsulis erectis, petalis calyce brevioribus, lanceolatis L. S. N. XII. p. 313.

Alsine tenuifolia I. BAUH.

Alsine petalis calyce brevioribus, foliis linearibus glabris HALLER H. Helv. St. p. 383. Tom. I. n. 866.

H. in solo argilloso aprico circa rupes versus meridiem prope villam *Gefilde* rarius.

F. *Augusto.*

*) *Decem* stamina *semper habere observavi.*

ICOSANDRIA.

p. 321.

24) SORBUS (*hybrida*) foliis semipinnatis, subtus tomentosis L. S. N. XII. p. 343. Spec. pl. 11. p. 684.

H. in solo lapidoso, humo tecto, sylvarum montosarum; prope *Schmerbach* versus meridiem, circa *Vasungam* frequentius; singularis et speciosa arbor.

F. ½. *Maii* post.

p. 323.

25) ROSA spinis recurvis, foliis glabris, septenis, calycibus tomentosis, segmentis pinnatis, tubis longis, barbatis HALLER H. Helv. St. n. 1102. Tom. II. p. 39.

H. circa *Isenacum* in collibus sterilibus: inter *Neukirchen* et *Mihl.*

F. ½. *Jul.* prior.

p. 330.

p. 330.

26) RANUNCULUS (*reptans*) foliis linearibus, caule repente *L. S. N. XII. p.* 378.

Ranunculus caule reptante, foliis linearibus fasciculatis HALLER H. Helv. *St. n.* 1183. *Tom. II. p.* 79.

H. in solo sabuloso, udo campestri: *Isenaci* in valle *St. Georgii.*

*) Caulis *flexuosus, striatus, geniculis subradicatis.* Folia *lineari lanceolata, striata, in petiolum vaginantem baseos margine membranaceum terminata, coniugata, falcata, floralia angustissima.* Flores *minimi pallidi*, perianthii *foliola subrotunda, margine membranaceo.* Proximus semper Ranunculi *flammulae*, nisi idem.

p. 331.

27) RANUNCULUS (*lanuginosus*) calycibus patulis, pedunculis teretibus, caule petiolisque hirsutis, foliis trifidis lobatis crenatis holosericeis *L. S. N. XII. p.* 379.

Ranunculus montanus, subhirsutus, latifolius C. B.

H. in sylvis et nemoribus *Isenacensibus* praecipue *occidentalibus.*

F. *Jun.* et *Jul.*

DIDYNAMIA.

p. 336.

28) LAMIUM (*maculatum*) foliis cordatis, acuminatis, verticillis decemfloris *L. S. N. XII. p.* 393.

Lamium foliis cordatis, acutis, serratis, verticillis pauciflоris HALLER H. Helv. St. *n.* 270. *Tom. I. p.* 180.

Lamium purpureum, non foetens, folio oblongo C. B.

H. in dumosis humidiusculis camporum: *Isenaci* in salicetis ad *Nessam* praecipue *der Pulvermühle.*

F. *Maio - Augustum.*

p. 343.

29) LIMOSELLA (*aquatica*) *L. S. N. XII. p.* 421.

Plantaginella palustris C. B.

H. in solo pingui, aqua subinde tecto, campestri: *Isenaci* in scrobibus: *vor der Herrenmühle.*

F. *Augusto.*

MONADELPHIA.

p. 350.

30) GERANIUM (*ſylvaticum*) pedunculis bifloris, foliis peltatis, quinquelobis, inciſo ſerratis, caule erecto, petalis emarginatis *L. S. N. XII. p.* 455.

Geranium batrachioides, folio aconiti C. B.

Geranium caule erecto, foliis rugoſis, ſeptilobis, lobis acutis, ſerratis, petalis emarginatis HALLER *H. Helv. St. n.* 932. *Tom. I. p.* 403.

H. in ſolo humidiuſculo, lapidoſo, dumoſo montium editiorum: rariſſime in occidentali iugo m. *Inſelberg.*

F. $\frac{1}{2}$. *Aug.* et $\frac{1}{2}$. *Sept.*

DIADELPHIA.

p. 355.

31) OROBUS (*niger*) foliis ſexiugis, ovato oblongis, caule ramoſo *L. S. N. XII. p.* 488.

Orobus ſylvaticus, viciae foliis C. B. *Pin. p.* 352.

H. in ſolo lapidoſo, argilla tecto, dumoſo, calido: *Iſenaci* rariſſime in m. *Hoerſelberg* ſupra *Kaelberfeld.*

F. $\frac{2}{3}$. *Jul.* prior.

p. 357.

32) VICIA foliis imis ovatis, ſuperioribus linearibus, ſcapis breviſſimis bifloris HALLER *H. Helv. St. n.* 430. *Tom. I. p.* 186.

Vicia nigra LINN. *Sp. pl.* 11. *edit. p.* 1037.

Vicia anguſtifolia RIVINI.

Vicia ſylveſtris, vulgaris, ſemine parvo, nigro, frugum. I. B. H. *Pl. T.* II. *p.* 312.

H. in agris editis bene ſtercoratis circa *Iſenacum.*

F. *Julio.*

p. 358.

33) TRIFOLIUM (*hybridum*) capitulis umbellaribus, leguminibus tetraſpermis, caule adſcendente L. S. N. XII. *p.* 502.

H. in ſolo pingui, campeſtri, humidulo: *Iſenaci* in agris et pratis praeſertim verſus *occidentem.*

F. *Julio* et *Auguſto.*

APPEND.

APPEND. N. ACTOR. NATVRAE CVRIOS. TOM. IV.

p. 84.

34) CREPIS foliis ad terram pinnatis, ſuperne amplexicaulibus, pinnatis, haſtatis HALLER *H. Helv. St. n.* 31. *Tom. I. p.* 13.

H. in ſolo argilloſo ſicco: *Iſenaci* circa *Schmerbach* et *Burbach* ad montis *Hoerſelberg* radiçes, rarius.

F. *Julio.*

p. 91.

34*) BIDENS foliis ſeſſilibus, ſerratis, floribus nutantibus, circumvallatis HALLER *H. Helv. St. n.* 120. γ. *Tom. I. p.* 51.

Verbeſina minima DILLENII *Cat. plant. Giſſenſ. App. p.* 66.

H. in inundatis ad viam verſus *Mosbach*, ultra villam *Gefilde*.

F. *Septemb.*

p. 102.

35) VIOLA (*paluſtris*) acaulis, foliis reniformibus *L. S. N. XII. p.* 584. HALLER *H. Helv. St. n.* 560. *Tom. I. p.* 241.

H. in ſolo ſpongioſo, udo, edito: *Iſenaci* circa *die Rühlerhaeusgen* in turfoſis, verſus *Septentr.* ad viam, rarius.

F. $\frac{1}{2}$. *Maii* ant.

36) VIOLA (*biflora*) caule bifloro, foliis reniformibus, ſerratis *L. S. N. XII. p.* 385.

Viola alpina, rotundifolia, lutea C. B.

H. in ſolo rupeſtri, frigido, quod ſolem vix experitur: *Iſenaci* in fine ſpeluncae iuxta viam rupeſtrem *der gehauene Stein* rarius cum Circaea *alpina* et aliis rarioribus plantis.

F. $\frac{2}{3}$. *Maii* med.

GYNANDRIA.

p. 103.

37) ORCHIS ſpica conica, radicibus ſubrotundis, labello quadrifido, brachiolis et pectore peranguſtis HALLER *H. Helv. St. n.* 1277. *Tom. II. p.* 140.

H. in ſolo argilloſo, lapidibus mixto, calido: *Iſenaci* in collibus dumoſis ad latus rivuli *Hoerſel* verſus *das Gefilde* et circa villam *Frommeshoff*, rarius.

F. $\frac{1}{4}$. *Maii* et $\frac{2}{3}$. *Jun.*

MONOECIA.

p. 107.

38) LEMNA (*gibba*) foliis ſeſſilibus, ſubtus hemiſphaericis, radicibus ſolitariis *L. S. N. XII. p.* 614.

H. in aquis ſtagnantibus, uliginoſis: *Iſenaci* cum reliquis ſpeciebus *in der ſchwarzen Pfütze.*

F. et viget *aeſtate.*

39) CAREX (*arenaria*) ſpica compoſita, ſpiculis androgynis, inferioribus remotioribus, folio longiori, inſtructis culmo triquetro *L. S. N. XII. p.* 616.

Carex ſpicis in ſummo caule congeſtis, imis foliolis inſidentibus HALLER *H. Helv. St. n.* 1362. *Tom.* II. *p.* 186.

H. *Iſenaci* in ſolo argilloſo, lapidoſo *am Rammesberge und gegen das Gefilde.*

F. $\frac{1}{4}$. *Maii* poſt.

40) CAREX ſpicis cylindricis, femininis ſeſſilibus, maſculae adproximatis, paucifloris, inferiori folio capillari viridi excepta.

An Carex ſpicis ſeſſilibus approximatis breviſſimis, glumis lanceolatis mucronatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1374. *Tom.* II. *p.* 390? ob *folia* dubito.

H. in ſolo ſicco argilloſo collium: Iſenaci locus excidit.

F. $\frac{2}{3}$. *Maii* med.

*) Radix *fibroſa, fibris congeſtis ſimplicibus, apice ſetis coronata.* Folia *ceſpitoſa, lineam lata, ſuperne ſulco, inferne linea acuta eminente percurſa culmo paullo breviora, parum dura, retroverſu aſpera.* Culmus *acute triquetrus, retrorſum aſper, inferne folioſus, ſpithamam longus.* Spica *maſcula ſemipollicem longa, tenuis.* Squamae *lanceolatae, muticae, linea viridi percurſae, fuſcae margine albo;* Spicae *femininae duae ſeſſiles pauciflorae, maſcula duplo breviores, inferiori maiori. Squamis ovatis ſpadiceis, margine albo, nervo medio*

medio viridi in argutum mucronem abeunte. Semen *ovatum, triquetrum, ſubhirſutum, longitudine ſquamae, breviſſime acuminatum.*

**) Carici *n.* 1372. HALLERI adfinis et forte idem, *H. Helv. St. Tom. II. p.* 190.

p. 109.

41) CAREX ſpica ſuprema maſcula, ſecunda androgyna, femininis ſeſſilibus, capſulis breviter bifurcatis HALLER *H. Helv. St. p.* 1398. *Tom.* II. *p.* 197.

H. *Iſenaci* in foſſarum ſylvaticarum argilloſo et humido ſolo.

F. ½ *Maii* poſt.

CRYPTOGAMIA.

p. 119.

42) ACROSTICHUM (*Thelyptris*) frondibus pinnatis, pinnis pinnatifidis, integerrimis L. S. N. XII. *p.* 687.

Filix ſaxatilis foliis non ſerratis C. B.

H. in ſolo pingui humido: *Iſenaci* verſus *Mosbach* in viis cavis rariſſime.

F. *aeſtate.*

p. 120.

43) POLYPODIUM pinnis pinnatis, lobis ſemipinnatis, dentatis, ariſtatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1705. *Tom.* III. *p.* 14.

H. circa *Iſenacum* in ſylvis, locum oblitus ſum.

F. *Auguſto.*

44) POLYPODIUM pinnis pinnatis, pinnulis ovatis, obtuſis dentatis, dentibus imis bifidis HALLER *H. Helv. St. n.* 1701. *Tom.* III. p. 14.

H. in rupibus vallium meridionalium circa *Iſenacum.*

F. *autumnum* verſus.

MUSCI.

p. 121.

45) LYCOPODIUM (*ſelago*) ſpica ſeſſili, foliis linearibus, lanceolatis, confertis HALLER H. *Helv. St. n.* 1716. *Tom.* III. *p.* 19.

Lycopodium foliis ſparſis, octifariis, caule dichotomo, erecto faſtigiato, floribus ſparſis. L. S. N. XII. p. 697.

H. in ſolo pingui, humido, rupibus ſuperſtrato: *Iſenaci* ad introitum ſpeluncae *Landgrafenloch* dextrorſum, raro.
F. *Maio* $\frac{1}{4}$. ant.

45*) SPHAGNUM (*paluſtre*) cauliferum, ramis teretibus, pendulis
HALLER *H. Helv. St. n.* 1724. *α. T.* III. *p.* 23.
DILLENII H. *Muſc. Tab.* XXXII. *Fig.* I. *p.* 240.

H. in ſolo ſpongioſo udo: *Iſenaci* in m. *Creuzberg* circa caſas venatorias *Rühlerhaeusgen*, rarius.
F. *Novembr.*
*) *Coniungatur cum varietate altera p. 121. iam allegata.*

p. 122.
46) PHASCUM (*ſubulatum*) acaule, anthera ſeſſili, foliis ſubulato ſetaceis, patulis *L. S. N. XII. p.* 699.
Sphagnum acaulon, trichoides DILLENII *H. M. p.* 251. *Tab.* XXXII. *Fig.* 10.

H. in ſolo ſabuloſo, humo mixto: *Iſenaci* in viis cavis infra *Wartenburg* et in *Johannesthale.*
F. *Aprili.*

47) POLYTRICHUM (*alpinum*) caule ramoſiſſimo, pedunculis terminalibus L. S. N. XII. *p.* 700.
Polytrichum alpinum, ramoſum, capſulis e ſummitate ellipticis DILLEN. *H. M. p.* 427. *Tab. LV. Fig.* 4.

H. in ſolo lapidoſo, humido, nive diu tecto: in ſemitis meridionalibus iugi ſummi m. *Inſelberg*, raro.
F. *vere* adulto.

48) POLYTRICHUM (*urnigerum*) caule ramoſiſſimo, pedunculis alaribus L. S. N. XII. *p.* 700.
Polytrichum ramoſum ſetis ex alis urnigeris DILLEN. H. *M. p.* 425. *Tab. LV. Fig.* 6.

H. in ſolo pingui, argilloſo, montium: *Iſenaci* infra *Wartenburg* ad ſemitas, et *vor der* Hohenſonne in via regia.
F. *vere.*

49) MNIUM (*pellucidum*) caule ſimplici, foliolis ovatis L. S. N. XII. p. 700.

Mnium

Mnium ſerpylli foliis tenuibus, pellucidis DILLEN. H. *M. p.* 232. *n.* 2. HALLER *H. Helv. St. n.* 1853. *p.* 56. *Tom.* III.

H. in humo putreſcentium ſtipitum: *Iſenaci hinter der Spitalswieſe, und im Johannes-Thale*, rarius.

F. *Aprili.*

*) Varietas *minor* loco ultimo.

50) MNIUM (*fontanum*) caule ſimplici, geniculis inflexo L. S. N. XII. p. 700.

Bryum capitulis teretibus, ſtellatis, capitulis magnis, ſubrotundis DILLEN. H. *M. p.* 340. *n.* 2.

H. in ſolo ſpongioſo, udo, liberiori aeri expoſito: *Iſenaci* in vallium pratis uliginoſis et in ſcopulis riguis ſylvarum e. g. *im Johannes-Thale.*

F. *Aprili.*

51) MNIUM (*paluſtre*) foliis ſubulatis, caule dichotomo L. S. N. XII. p. 700.

Mnium maius, flagellis longioribus bifurcatis DILLEN. H. *M. n.* 3. *p.* 233.

H. in ſolo humido, ſpongioſo pratorum: *Iſenaci* in pratis *des Johannesthals*, in m. *Kreuzberg, Inſelberg, Breitenberg.*

F. *vere.*

52) MNIUM (*proliferum cuſpidatum*) pedunculis aggregatis, foliis alternis, acutis ſerratis L. S. N. XII. *p.* 710.

Mnium foliis ovato lanceolatis confertis ſerratis, capſulis nutantibus obtuſis HALLER *H. Helv. St. n.* 1841. *Tom.* III. *p.* 52.

H. in ſolo uliginoſo, ſemper madido, pratorum et in humo arborum putreſcentium: *Iſenaci* in vallibus e. g. *im Johannesthale.*

F. *April.*

*) Operculum *hemiſphaericum roſtro acuto.* *Hallerianum* nomen certum eſt, neque de *Linnaeano* dubito.

53) MNIUM caulibus rubiginoſis, foliis lanceolatis, alternis, capſulis pendulis, pyriformibus, obtuſis HALLER *H. Helv. St. n.* 1847. *p.* 54.

Bryum

Bryum lanceolatum bimum, capsulis longis et setis pendulis DILLEN. H. *M. p.* 405. *n.* 73.

H. in solo spongioso, udo, campestri: *Isenaci* in pratis turfosis *am Ende des Johannesthals.*

F. $\frac{1}{2}$. *Maii* pr.

p. 125.

54) BRYUM cirrhatum, capsulis et setis brevioribus DILLEN. *H. M. n.* 41. *p.* 378.

H. in rupibus riguis: *Isenaci* in rupibus *des Landgrafenloches.*

F. *Martio.*

p. 126.

55) BRYUM *Hypnum* caulibus teretibus, foliis lanceolatis, imbricatis, capsulis erectis, ovatis, aristatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1781. *Tom.* III. *p.* 37.

Bryum hypnoides, aquaticum, calyptris acutis DILLEN. *H. M. n.* 26. *p.* 367.

H. in rupibus riguis: *Isenaci im Landgrafenloch und gegen die Hohesonne.*

F. *hieme.*

56) BRYUM unguiculatum et barbatum, surculis in summitate crassioribus DILLEN. *H. M. n.* 47. *p.* 383.

H. in solo arenoso, humo mixto: *Isenaci* in muris et regiae viae pavimento.

F. *Februario* et *Martio.*

p. 128.

57) HYPNUM (*rugosum*) surculis vagis, erectiusculis, foliis secundis, recurvatis, basi rugosis *L. S. N. XII. p.* 703. *Mant. p.* 131.

Hypnum lutescens, crispum, lycopodii facie DILLEN. H. *M. n.* 37. *p.* 289. HALLER *H. Helv. St. n.* 1735. *Tom.* III. *p.* 27.

H. in solo arenoso, humo mixto: *Isenaci* in sylvis circa *Wartenburg*, ubi et vidi.

F. *auctumno.*

58) HYPNUM foliis rusciformibus, capsulis subrotundis DILLEN. H. *M. n.* 31. *p.* 298. HALLER *H. Helvet. St. n.* 1731. *p.* 26. *Tom.* III.

H. in

H. in rivulorum alveo rupestri: *Isenaci in Landgrafenloch* et *Johannesthal.*

F. *Novemb.* ad *Mart.*

*) Proximum Hypno 29. DILLEN. sed opercula *mammillaria.*

59) HYPNUM foliis ovato lanceolatis, acutissimis, operculis aristatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1731. *Tom.* III. *p.* 26.

Hypnum vulgare, dentatum, operculis cuspidatis DILLEN. H. *M. n.* 30. *p.* 297.

H. in humo putri, ad arborum radices: *Isenaci* versus *meridiem* in umbrosis sylvarum.

F. *Febr.* et *Mart.*

60) HYPNUM (*filicinum*) surculis pinnatis, ramulis distantibus, foliis imbricatis, incurvis, acutis secundis *L. S. N. XII. p.* 703.

Hypnum repens, filicinum, crispum DILLEN. H. *M. n.* 19. *p.* 282.

H. in solo spongioso, udo, campestri: *Isenaci* ultra *Rothenhof* versus *Mosbach.*

F. *vere.*

61) HYPNUM (*abietinum*) surculis pinnatis, teretiusculis, remotis inaequalibus *L. S. N. XII. p.* 704.

Hypnum lutescens, ramis subulatis tenacibus DILLEN. H. *M. n.* 17. *Tab. XXXV. p.* 280.

H. in rupibus et saxis humo tectis: *Isenaci* ubique in montibus.

F. nunquam reperi.

p. 129.

62) HYPNUM (*loreum*) surculis reptantibus, ramis vagis, erectis, foliis secundis, antheris subrotundis L. S. N. XII. *p.* 704.

Hypnum loreum, montanum, capsulis subrotundis DILLEN. *H. M. n.* 40. *p.* 305.

H. in solo lapidoso, humo et arena tecto, edito: ultra *Caberts* in sylvis versus m. *Inselberg.*

F. *vere.*

63) HYPNUM ramis compreſſis, foliis pilo ariſtatis, nitentibus, capſulis erectis, operculis conicis HALLER *H. Helv. St. n.* 1784. *Tom.* III. *p.* 38.

Hypnum paluſtre, erectum, trichoides DILLEN. H. *M. n.* 37. *p.* 303.

H. in ſolo ſpongioſo, udo, pratorum: *Iſenaci* in pratis ultimis *des Johannes-Thals.*

F. *Aprili.*

*) Differt tamen *noſtrum:* Seta *longiſſima*, capſula *cylindrica curva*, *margine aperturae tumido*, operculo *conico*, *foliis minus patulis*, ramis *imis et caule repente*, *tomentoſo.* *Fructificationis* partes paene Hypni *cuſpidati* ſunt.

64) HYPNUM ramis pinnatis, pinnis ramoſis, foliis cincinnatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1767. *p.* 34. *Tom.* III.

Hypnum repens, ſericeum, molle et pallidum, mucronibus aduncis DILLEN. H. *M. n.* 22. *p.* 286.

H. in ſolo arenoſo, humo mixto, humido: *Iſenaci* in rupibus *des Landgrafenlochs.*

F. *Novemb.* ad *ver* uſque.

p. 130.

65) HYPNUM caulibus teretibus, foliis pilo terminatis, capſulis obliquis, ariſtatis HALLER *H. Helv. St. n.* 1753. *Tom.* III. *p.* 31.

Hypnum ſericeum, ſurculis erectioribus, et longioribus, capſulis incurvis DILLEN. H. *M. n.* 60. *p.* 325.

H. in ſolo lapidoſo, humo tecto: *Iſenaci* in vallium ſaxis frequens.

F. ſero *autumno.*

ALGAE.

p. 131.

66) MARCHANTIA (*hemiſphaerica*) calyce communi quinquefido, hemiſphaerico, perichaetio nullo L. S. N. XII. *p* 707.

Lichen pileatus, parvus, folio crenato DILLEN. H. *M. n.* 2. *pag.* 519. HALLER *H. Helv. St. n.* 1890. *Tom.* III. *p.* 63.

H. in

H. in solo pingui, umbroso: *Isenaci* in umbra rupium in aditu *des Johannes-Thals*, rarius.

F. $\frac{1}{3}$. *Mart.* et *April.*

BLASIA 1199. S. N. *Edit. XII.*

67) BLASIA (*pusilla*) L. S. N. XII. p. 707.

Mnium lichenis facie DILLEN. H. *M. n. 7. p. 237.*

H. in solo arenoso, argilla mixto, humido: *Isenaci* in viis cavis infra sylvam *Klosterholz.*

F. *Octobr.* et $\frac{1}{4}$. *Nov.*

RICCIA 1200.

68) RICCIA (*glauca*) frondibus glabris, canaliculatis, bilobis, obtusis L. S. N. XII. *pag.* 708.

Lichen minimus, foliis venosis, bifariam progredientibus DILLEN. H. *M. n. 10. p. 533.* BUXBAUM *Cent. II. T. V. F. 5.*

H. in solo sabuloso vervactorum: *Isenaci* ad agros laterales *des Johannes-Thals.*

F. primo *vere.*

ANTHOCEROS 1201.

69) ANTHOCEROS (*laevis*) frondibus indivisis, sinuatis, laevibus L. S N. XII. p. 708.

Anthoceros foliis maioribus, minus laciniatis DILLEN. H. *M. n. 2. p. 476.* HALLER *H. Helvet. St. n. 1893. Tom. III. pag. 67.* SCHMIDEL *Icon. p. 71. Tab. XIX.*

H. in solo argilloso saepe inundato, inter alias plantas aquaticas: *Isenaci* in viis cavis infra *das Klosterholz.*

F. *autumno.*

70) ANTHOCEROS (*punctatus*) frondibus indivisis, sinuatis, punctatis L. S. N. XII. p. 708.

Anthoceros foliis minoribus, magis laciniatis DILLEN. H. *M. n. 1. p. 476.*

H. in eodem loco cum priori, cuius forsan *varietas* est, nil, nisi *punctis nigris, elevatis in superficie*, diversus.

F. eodem tempore.

71) IUNGERMANNIA caulibus convexis, foliis descendentibus, imbricatis, tridentatis HALLER H. *Helv. St. n.* 1866. *Tom. III. p.* 59.

H. in solo pingui, umbroso, humido: in rupibus circa *die Johannes-Kirche.*

F. nondum vidi.

*) Ad fidem missorum exemplarium.

72) IUNGERMANNIA (*trilobata*) frondibus subtus bipinnatis, foliis quadratis, obsolete trilobis L. S. N. XII. *p.* 706.

Lichenastrum pinnulis obtuse trifidis nervo geniculato DILLENII H. *Musc. n.* 22. *p.* 493.

H. in rupibus riguis *des Landgrafenloches.*

F. *Aprili.*

*) Nisi potius IUNGERMANNIA *quinquedenta* est.

73) IUNGERMANNIA (*dilatata*) surculis repentibus, foliis inferne auriculatis, duplicato imbricatis, ramis apice latioribus L. S. N. XII. *p.* 706.

Lichenastrum imbricatum, minus, squamis convexo concavis DILLEN. *n.* 27. *p.* 497. *H. M.*

H. in humo putrescentium arborum: in sylvis *Isenacensibus* occidentalibus.

F. *vere.*

74) IUNGERMANNIA (*platyphyllos*) surculis procumbentibus, subtus imbricatis, foliis cordatis acutis L. S. N. XII. *p.* 706.

α) *Lichenastrum arboris vitae facie, foliis minus rotundis* DILLEN. *H. M. n.* 32. *p.* 503.

β. *Li-*

β) *Lichenaſtrum arboris vitae facie, foliis magis rotundis* DILLEN. *H. M. n.* 33. *p.* 505.

H. α. in ſolo pingui, humido rupium: *Iſenaci im Georgenthal.*

β. in terra putreſcente arborum: *Iſenaci* circa *templum St. Johannis*, et viis cavis *unter Wartenburg.*

F. α. et β. raro *vere.*

75) IUNGERMANNIA caule pinnato, foliis criſpis, capillariter multifidis HALLER *H. Helv.* St. *n.* 1281. *p.* 63. *Tom.* III.

Lichenaſtrum filicinum pulchrum villoſum DILLEN. *H. M. n.* 35. *p.* 503.

H. elegans alga in humo arena mixto ſemper udo: *Iſenaci* ad latera declivia rivulorum *ſylveſtrium* et in pedibus rupium *im Landgrafenloch, Kloſterholz, Johannesthal.*

F. ½. *April.* poſt. diverſiſſima a vera *J. ciliari*, aut potius a Lichenaſtro 3. DILLENII *p.* 481.

76) IUNGERMANNIA (*trichophyllos*) ſurculis teretibus, foliis capillaceis aequalibus L. S. N. XII. *p.* 706.

Lichenaſtrum trichoides minimum in extremitate florens DILLEN. *H. M. n.* 37. *p.* 505.

H. in ſolo argilloſo, humido: *Iſenaci* in rupibus riguis *des Johannesthals*, in viis cavis *unter Wartenburg* verſus *occidentem.*

F. *April.*

77) IUNGERMANNIA (*epiphyllea*) acaulis, foliolo frondi innato L. S. N. XII. p. 706.

Lichenaſtrum capitulis rotundis e foliorum medio enaſcentibus DILLEN. *H. M. n.* 41. *p.* 508.

H. in ſolo argilloſo, umbroſo: *Iſenaci* in viis cavis *nemorum.*

F. nunquam vidi.

p. 134.

78) LICHEN (*candelarius*) cruſtaceus, flavus, ſcutellis luteis L. S. N. XII. p. 709.

Lichen fronde laciniata, rotunde lobata, flava concolore HALLER *H. Helv. St. n. 2023. Tom. III. p. 93. ex adducto* DILLENII *ſynonymo.*

H. in arborum truncis et tectis *Iſenacenſibus* abunde.

F. et viget *toto anno.*

79) LICHEN (*criſpus*) imbricatus, foliis lobatis, imbricatis, truncatis, crenatis, atro viridibus, ſcutello concoloribus L. S. N. XII. p. 710.

H. in ſolo ſabuloſo et rupeſtri: *Iſenaci* in rupibus circa villam *Gefilde.*

V. *auctumno* et *vere.*

p. 139.

80) TREMELLA (*lichenoides*) erecta, criſpa, margine plano, laciniulato L. S. N. XII. p. 714.

Lichen atrocaeruleus laciniatus et ciliatus HALLER H. *Helv. St. n. 2032. Tom. III. p. 94.*

H. in rupibus riguis, ſaepe implexa aliis muſcis: ut *Iſenaci* in rupibus *des Landgrafenlochs.*

V. *vere.*

p. 139.

81) CHARA (*hiſpida*) caulium aculeis capillaribus, confertis L. S. N. XII. p. 615.

Chara caule fragili ſpinoſo HALLER H. *Helv. St. n. 1682. Tom. III. p. 4.*

H. in ſolo ſpongioſo, putrido rivulorum: *Iſenaci* ſupra *Rothenhof* in pratis rarius.

F. *aeſtate.*

FUNGI.

FUNGI.

p. 143.

82) AGARICUS *Amanita* annulatus, pileo convexo, caeruleo viridi, lamellis roſeo caeruleis HALLER H. *Helv. St. n.* 2444. *Tom.* III. *p.* 173.

SCHAEFFER B. S. T. I.

H. in ſtipitibus *fagi* emortuis: *Iſenaci* rarius *im Eichhoelzgen.*

F. *auctumno.*

83) AGARICUS *Amanita* violaceus, petiolo bulboſo, annulato, pileo plano HALLER H. *Helv. St. n.* 2455. *T. III. p.* 175. SCHAEFFER B. S. *Tab.* III.

H. in ſylvis circa *Mosbach* verſus *Ruhl.*

V. *Sept.*

84) AGARICUS *Amanita* ſeſſilis, hirſutus, fulvus, lamellis concoloribus HALLER H. *Helv. St. n.* 2231. *Tom. III. p.* 151.

SCHAEFF. B. S. *Tab. LXXVI.*

H. in truncis ſeneſcentibus: *Iſenaci* in m. *Kohlberg.*

V. *auctumno.*

p. 146.

85) ELVELA. *Agaricum* gelatinoſum, petiolatum, capitatum, flavum HALLER H. *Helv. St. n.* 2269. *Tab.* III. *p.* 138.

SCHAEFF. B. S. *Tab. CXLIX.*

H. in paſcuis editis gregatim: *Iſenaci* in m. *Creuzberg*, circa *Rahlerhaeuſgen.*

F. et *v.* $\frac{1}{2}$. *Aug.* et $\frac{1}{2}$. *Sept.*

p. 147.

p. 147.

86) Elvela *Agaricum* gelatinoſum, imbricatum, zonis ſuperne diverſicoloribus, inferne unicolor, rugoſum Haller H. *Helv. St. n.* 2262. *Tom.* III. *p.* 136.

Schaeffer B. S. *Tab.* CLXVIII.

H. ad radices arborum moribundarum: *Iſenaci auf der Weinſtraſſe*, rarius.

V. *Septembr.*

*) Noſtra, ut Schaefferus illam pinxit, *laeviſſima* et *unicolor eſt.*

Gotha Norimbergam
miſſae Calend. Ian. 1772.

DESCRIPTIO PLANTARVM

QUARVNDAM

PARTIM MINVS COGNITARVM

ASTRACHANENSIVM

ET

PERSIAE PROVINCIARVM

CASPIO MARI ADIACENTIVM

IVXTA METHODVM SEXVALEM

EXCELLENTISSIMI DOMINI ARCHIATRI

CAROLI DE LINNE.

ACCEDIT

PLANTARVM CATALOGVS

ISTARVM REGIONVM

CUM VARIIS OBSERVATIONIBVS

IO. IAC. LERCHE.

Peregrinationis medicae, et literariae, egregios hosce fructus, ab ill. autore, amico veterano, nuper acceperat perill. COTHENIUS, *Acad. Imp. Nat. Cur. nunc Director, qui, ex Eius voluntate, ad* perill. *nunc Praesidem* BAIERUM *comiter istos miserat, ut Actis his nostris inserantur. Communicavit perill. Praeses, pluribus nunc negotiis distractus, benevole nobiscum munus. Pro perutili, et dignissimo, quod typis exscribatur, facile nobiscum illud reputabunt aequi iudices. Verum, cum, prouti ex* additamento *liquet, bonum temporis spatium effluxerit, ex quo compositae hae paginae sunt, visum est, nonnullis observationibus botanicis eas illustrare. Amice isthanc operam suscepit Cel. in academia nostra Friderico Alexandrina Botanices Prof. publ. ordin. D.* IOANN. CHRIST. DAN. SCHREBERUS, *cui itaque hasce notas debemus, quas neque ill. autori, ob plura alia merita clarissimo, neque L. B. ingratas fore, confidimus.*

Erlangae d. XXI. Nov. MDCCLXXII.

D. H. F. DELIUS.

I. PLANTARVM ASTRACHANENSIVM MINVS COGNITARVM DESCRIPTIO.

1. TOURNEFORTIA *ſ. Aſtrachania Schoberi*, ſ. Meſſerſchmidia. Linn. Spec. Plant. 202. a)

Calyc. perianthium monophyllum, piloſum, quinquefidum: laciniis acutis, anguſtis, vix ad dimidium corollae erectis.

Corolla monopetala infundibuliformis, alba. Tubus anguſtus, viridis, interius luteus. Limbus in quinque lacinias albas

a) Hanc plantam proprium genus conſtituere nuper agnovit perill. a LINNE', cui nomen dedit MESSERSCHMIDIAE, eiusque characteres genericos ſuppeditavit in *Mantiſſa plantarum* Holmiae 1767. edita *p.* 5. Hi characteres cum deſcriptione Ill. LERCHII ex aſſe conveniunt, ſi baccam excipias, quam perill. *a* LINNE' ſiccam, ſuberoſam, e cylindraceo rotundatam, umbilico retuſo, dentibus quatuor obtuſis munito inſtructam, in duas partes fiſſilem eſſe dicit, quarum ſingulas duo ſemina, quaſi conglutinata continere perhibet. Ill. HEBENSTREITIUS, Botan. quondam Prof. Petropolitanus meritiſſimus, duo tantum ſemina in ſingula bacca obſervavit, quorum quodlibet in parte exteriore convexa duos nucleos oblongos incurvatos angulatos loculamentis ſeparatis incluſos continet; haec ſemina facie plana leviter cohaerent et ſubſtantia ſpongioſa exterius veſtiuntur. Conf. *Nov. Comm. Acad. Imp. Petropol. tom. VII. p.* 315. Hae relationes maxime quidem diſcrepare, nihilo tamen minus facile conciliari poſſe videntur. Ill. LERCHIUS baccam vidit recentem, adeoque carnoſam, quam perill. a LINNE et ill. HEBENSTREITIUS ſiccam tantum habuerunt, ſed forma a recenti parum diverſam, quam ob cauſſam ad baccas natura ſua ſiccas retulerunt. Huius loculamenta ad ipſam baccam immediate retulerunt, et per paria arctius tantum cohaerere rati ſunt. Contra ea Ill HEBENSTREITIUS in duo hemiſphaeria illam premendo dividi poſſe, perinde ut Noſter, expertus eſt. Haec itaque pro ſeminibus bilocularibus, qualia et in aliis plantis obſervata ſunt, potius habenda eſſe cenſet.

diviſus, patens: laciniae magis obtuſae cum crenula lutea interna, et viridi externa, ad longitudinem tubuli.

Staminum filamenta quinque breviſſima, medio tubi inſerta, minima. Antherae oblongae, pendentes, diviſae, acuminatae.

Piſtilli germen conicum, in cuius apice ſtigma inſtar capituli, ad germinis craſſitiem, cum collo breviſſimo, tenui. Stigmatis altitudo cum antheris aequalis utique ad faucem corollae.

Pericarp. piloſum, viride, bacca oblonga, viridis, carnoſa. Semina quatuor oblonga, dura, ſulcata, ex uno latere convexa, ſuis loculamentis incluſa.

OBSERV. Flores congregati, ex quibus pauciſſimi dant baccas. Corolla variat, et ſaepe in quatuor et ſex lacinias diviſa, et in iisdem corollis perianthium eſt vel quadrifidum vel ſexfidum; ſtaminum etiam filamenta totidem quatuor vel ſex. Radix alba, parva, filamentoſa. Plantae altitudo ad dimidiam ulnam, cum tribus et pluribus ſaepe ramulis. Folia parva, lata, acuminata, lanuginoſa. In ſummitate ramulorum floribus viginti et pluribus ſaepe gaudet. Floret per totam aeſtatem. Bacca ad piſi magnitudinem, dehiſcit in duo hemiſphaeria; folia ſaporis ſalſi. Habitat in hortis, ſed in locis deſertis nunquam.

a) NITRARIA *Schoberi* b).

Cal.

b) LINN. *ſp. pl.* 638. Vberiorem huius fruticuli deſcriptionem acutiſſimo MURRAY, Botanices apud Goettingenſes Profeſſori celeberrimo, acceptam referimus. Vid. EIUSDEM *prodromus deſign. ſtirp. Gott. p.* 191. *ſq.* Spinas iſte in ſuis individuis obſervavit nullas, neque ego in iis, quae ipſe et Upſaliae vidi, et Lipſiae aliquamdiu colui. Rami tamen, praecipue foliis orbati, ſpinas non inepte referunt, Noſtrumque, ceterum accuratiſſimum, inducere potuerunt, ut cum ſpinis confunderet. — Praeter hancce vulgatiorem Nitrariam, alium in horto fruticem alit ill. MURRAY, illi ita ſimilem, ut pro congeneribus haberi poſſint; ſpecie tamen differre videri, monet l. c. His tertiam et quartam ſpeciem aſſociare poſſem, quarum ramuli ſiccati penes me ſunt. Icones et deſcriptiones alio loco dabo.

Cal. perianth. monophyllum, quinquedentatum, parvum, perſiſtens.

Cor. petala quinque, albiſſima, oblonga et aliquantiſper concava, in apice cucullata, parumper reflexa.

Stam. filamenta quindecim (rarius 14. et 16.) ſubulata, ad longitudinem petalorum, inferius paullo latiora. Antherae ſimplices, incumbentes, bifidae, luteae.

Piſtilli germen conicum, viride, leviſſime piloſum. Stylus nullus. Stigma obtuſum, ad ſtaminum altitudinem, luteum.

Peric. Bacca conica, rubra, ſaporis amaricantis et ſalſi.

Sem. unicum in nuce dura, conica, ſcabra.

Obs Planta habet ſpinas longas, paucas. Folia oblonga, anguſta, obtuſa, ſalini ſaporis. Creſcit in locis aridis ad lacus ſalſos: occurrit rarius: floret Iunio. Eſt fruteſcens plus decumbens ad ulnae longitudinem: radix lignoſa.

3. CACHRYS.

Calyc. perianthium coloratum, luteum, pentaphyllum, parvum, revolutum, deciduum.

Cor. nulla, niſi calycem ſumas.

Stam. filamenta quinque erecta, filiformia. Antherae bifidae, minimae, luteae.

Piſt. germen compreſſum, emarginatum, luteum. Styli duo minimi, cylindracei, ad dimidiam filamentorum longitudinem. Stigmata ſimplicia.

Peric. nullum.

Sem. Capſula alba, magna, farinacea, oblonga, in duo hemiſphaeria dehiſcit: ſemina duo, longa ut cimini, ſaporis aromatici.

Radix magna, nigra, acris.

Obs. Planta umbellata, floret Iunio, ad ulnae longitudinem. Multi ex floribus carent piſtillis et capſula ſeminali.

4. ZYGOPHYLLUM *Fabago.* c)

Cal. perianthium pentaphyllum, foliolis oblongis, ovatis, concavis, erectis.

c) LINN. *ſp. pl. p.* 551.

Cor. pentapetala, basi calycis inserta: petala superius latiora, obtusa cum incisura parva in medio marginis, calyce paullo longiora, striis miniatis et albis colorata, concava.

Nectarium, decem squamis basi filamentorum adnatis, acuminatis, germen tegens.

Stam. filamenta decem subulata, corolla paullo longiora, alba. Antherae lanceolatae, bifidae, luteae.

Pist. germen cylindraceum. Stylus filiformis, albus, ad longitudinem staminum. Stigma obtusum.

Pericarp. capsula oblonga, pentagona, quinquelocularis.

Sem. subrotunda, compressa.

Obs. Habitat in locis aridis, copiosa: floret Maio et Iunio; folia ovata, succulenta, instar portulacae. Ramulos spargit plurimos ad ulnae longitudinem.

5. Dodartia *Tournefortii.* d)

Cal. perianthium monophyllum, semiquinquefidum, persistens.

Cor. monopetala; tubus cylindraceus, calyce longior, coloris violacei; labium superius erectum, bifidum; inferius patens, latum, trifidum, lacinia media minore, pilosum.

Stam. filamenta quatuor tubo inserta, longa, ad labium superius inclinata. Antherae ovatae duplices, coloris violacei.

Pist. germen conicum, sessile. Stylus ad longitudinem corollae. Stigma bifidum, obtusum, violaceum.

Peric. capsula globosa, bilocularis.

Sem. minima, numerosa.

Obs. Altitudo plantae saepe ad ulnam dimidiam. Floret Iunio. Schoberus in Memorabilibus suis Volgensibus sic describit: „Crescit haec Dodartia e limosa terra ad altitudinem spi„thamae maioris. Radice gaudet alba, brevi. E caule plan„tae, plures excrescunt ramuli, pauca habet foliola angusta, „acuta. Flores sunt monopetali irregulares, violacei colo„ris:

d) Linn. *sp. pl. p.* 883.

„ris: galea eſt diviſa et barba tripartita; ſtamina habet lu-
„tea, quae excipiunt quatuor ſemina laevia minora. „
Not. Error eſt: nam ſemina ſunt plurima.

6. HARMALA *ſ. Peganum.* Schobero Ruta ſylveſtris. e)
Cal perianthium pentaphyllum, foliolis linearibus, erectis, acutis, corolla paullo longioribus, perſiſtentibus. Not. His foliolis ſaepe unus vel duo proceſſus parvi adnati ſunt.
Corollae petala quinque oblonga, ovata, erecta, patentia, parumper convexa, alba.
Stam. filamenta ſubulata quindecim, baſi latiora. Antherae oblongae, erectae, trifulcae, fere ad corollae longitudinem.
Piſt. germen trigonum, ſubrotundum. Stylus filiformis, cylindraceus, in ſummitate triqueter, et in nonnullis uno angulo caret, longitudine antherarum, perſiſtens uſque ad maturitatem ſeminum. Stigmata tria longitudine antherarum.
Peric. capſula trigona, ſubrotunda, trilocularis.
Sem. plurima minima.
OBS. Plantae altitudo ad dimidiam ulnam. Multis ramulis gaudet. Caulis viridis, folia longa, anguſta, linearia. Floret Iunio et Iulio.

7. HELIOTROPIUM *an?* f) Planta humilis, ſpithamae dimidiae, latifolia, aſpera, floribus albis monopetalis in quinque lacinias diviſis, racemoſis. Ratione fructificationis et figurae floris convenit plurimum cum Tournefortia. Vide no. 1.
Cal. perianthium monophyllum quinquefidum, ad longitudinem corollae, perſiſtens.
Cor. monopetala regularis in quinque lacinias diviſa; tubus parvus, albus.

Stam.

e) Peganum Harmala LINN. *ſp. pl.* 638. quamvis folia indiviſa plantae ſuae adſcribere videatur Noſter, Pegano daurico propria. Loquitur enim de foliorum laciniis. Eandem infra recenſet n. 56.
f) Heliotropium europaeum LINN. *ſp. pl. p.* 187. quod ab Ill. LERCHIO Aſtrachaniae lectum fuiſſe teſtis eſt *Flora ſibirica tom. IV. p.* 74.

Stam. filamenta quinque breviſſima infra medium tubuli inſerta. Antherae erectae, pyramidales, ad longitudinem tubi, in fauce corollae, minimae.

Piſt. germen rotundum, quadrifidum. Stylus brevis. Stigma conicum ad corollae longitudinem.

Sem. quatuor nuda, oblique acuminata, fere ut aſperuginis, minima.

Obs. Habet tres et quatuor ramulos, folia latiora, ſtriata, lanuginoſa, oblonga, acuminata. Floret tota aeſtate. Creſcit in officina nitraria iam deſerta, et ad lacum Kalpizkoi oſer, ſalſum, in via ad Kislar.

8. ABUTILON *Avicennae*. *Sida*. g)

Cal. perianthium monophyllum, profunde quinquefidum, fere ad corollae altitudinem, perſiſtens; foliola eius lata, acuta, villoſa.

Corollae petala quinque, lutea, inferius anguſta, ſuperius lata, fere cordiformia, in fundo circa germen inſerta, coalita.

Stam. filamenta filiformia plurima 40-50. inferius in tubum coalita, ſuperius libera in capitulum congeſta. Antherae reniformes, in dorſo ſulcatae, ad corollae altitudinem.

Piſt. germen ſubrotundum, ſulcatum, e cuius medio lacunari ſtylus cylindricus brevis ſurgens dividitur in quindecim filamenta, ſtaminibus paullo breviora. Stigmata capitata, lutea.

Peric. capſula cum ſeminibus maturis, magna, ad formam cyathi, hirſuta, quindecies ſulcata et in extremitatibus cornuta. Capſulae ſeminales quindecim, arcuatae, dehiſcentes, tria ſemina continentes, quae accreta corpori columnari membranaceo in medio, cuius pars ſuperior plana, circularis.

Sem. in quovis loculamento tria, cordiformia, compreſſa, punctata, fere nigra.

Obſ.

g) Sida aſiatica LINN. *ſp. pl.* 964?

Obs. In hortis Tartarorum inter angurias et melones ſponte creſcit, ad ulnae longitudinem. Caule gaudet unico, viridi, cylindraceo, lanuginoſo, cum plurimis hydatidibus minimis, ex quibus, digito contritis, ſtillat liquor aquoſus. Ramulos gerit plures; folia magna, tiliae ſimillima, lanuginoſa, mollia. Floret diu, Iunio et Iulio. Floſculi parvi, qui ante meridiem prodeunt, poſt meridiem vero claudun-tur et cum ſtaminibus et piſtillis coaleſcunt: ſequentibus diebus effloreſcunt alii. Planta eſt annua. Caulis medullam albam inſtar ſambuci continet.

9. Hedysarum, *Alhagi.* h)

Cal. perianthium monophyllum, ſemiquinquefidum, parvum, perſiſtens.

Corolla papilionacea. Carina ſ. galea ſub collo diviſa, binis pedunculis perianthio inſerta. Vexillum reflexum, in medio marginis parva inciſura. Alae oblongae, anguſtae, ad longitudinem galeae. Flores ſunt pallide rubri.

Stam. filamenta decem diadelphia (ſimplex et novemfidum) aſſurgentia. Anth. ſimplices luteae.

Piſt. germen oblongum. Stylus ſimplex, ſtaminibus longior. in regione filamenti ſupremi inclinatus. Stigma obtuſum.

Peric. legumen oblongum, anguſtum, recurvum, univalve, viride.

Sem. reniformia, compreſſa quinque et ſaepe duodecim.

Obs. Planta annua, ſpinoſa, foliis viridibus et incanis lanuginoſis. Habitat in campis deſertis, altitud. unius vel ſeſqui ulnae. Caules protrudit lignoſos, quatuor et ſex, virides. Folia ordinarie viridia, craſſiora, ovato-oblonga, latiora, in ramulis vero ſuperioribus exiliora, anguſtiora. In quolibet geniculo folium unicum, et ſpina acuta folio longior. Notabile in permultis huius plantae ramificationibus ſuperioribus, quod degenerent vel monſtroſae fiant: nam ſpinis et foliis ordinariis carent: eorum loco aliud genus folio-

rum

h) Linn. *l. c. p.* 1051.

rum obſervatur incertae figurae, quae partim ovata, partim contorta, incana, lanuginoſa, parva, in ſummitatibus floris ſpeciem efformantia, qui vero nil certi denotat. Iſta plantae monſtroſitas eſt frequentiſſima. Siliculae uniloculares, parvae, arcuatae. Floret Iulio et Auguſto.

10. Lythrum *virgatum.* i)

Cal. perianthium monophyllum, tubulatum, longum usque ad limbum corollae, ſexfidum, crenatum.

Cor. petala ſex, pallide rubra, oblonga, anguſta, longitudine calycis, patentia, plana, inſerta inciſuris perianthii, in ipſa ſummitate marginis. In plurimis aliis corollis haec petala baſi calycis inſerta.

Stam. filamenta duodecim, quorum ſex longitudine calycis, et ſex ad eius dimidium breviora, perianthio incluſa. Antherae reniformes, incumbentes, in dorſo binis ſulcis notatae, luteae.

Piſt. germen cylindricum, oblongum, viride. Stylus filiformis, ſtaminibus longior, coloris rubri. Stigma capitatum, luteum.

Peric. capſula oblonga, bilocularis, perianthio incluſa.

Semina numeroſa, minima.

Obs. Creſcit in pratis: folia anguſta, longa, acuta, oppoſita; caulis cylindricus ad pedis altitudinem. Floret Iulio et Auguſto.

11. Kali *bacciferum ſalicorniae facie* k) Buxbaum. Cent Pl. Cent. I.

Cal. perianthium triphyllum, membranaceum, concavum, album, nitens.

Corolla nulla.

Staminum filamenta quinque, brevia, longitudine perianthii. Antherae duplices, pendulae.

Piſt.

i) Linn. *l. c. p.* 642. ubi folia perperam alterna dicuntur, ipſo perill. viro alibi monente.

k) Anabaſis aphylla Linn. *l. c. p.* 325. Conf. *Florae ſibiricae tom. III. p.* 101, ubi plenior deſcriptio exſtat, et *tab. XVIII.* icon.

Piſt. germen conicum. Stigmata duo, minima, vix oculo armato diſtinguenda. Piſtillum longitudine ſtaminum.

OBS. In locis aridis, ad dimidiae ulnae altitudinem: floret Auguſto.

12. SALSOLA, *Kali altiſſimum, foliis linearibus.* l)

Cal. perianthium monophyllum, quinquefidum, foliolis ovatis, concavis, margine membranaceo, perſiſtens.

Corolla nulla, niſi perianthium.

Staminum filamenta quinque. Antherae bifidae, longitudine perianthii.

Piſt. germen fere pentagonum, viride. Stylus nullus. Stigmata duo, nigra, minima.

Peric. capſula oblongo-rotunda.

Sem. unicum cochleatum, nigrum, parvum.

13. CONVOLVULUS *flore albo maiori, folio cordato.* m)

Cal. perianthium duplex: exterius diphyllum, foliolis latis, cordatis, acutis, perſiſtens. Interius pentaphyllum, eiusdem longitudinis, foliola anguſta, acuta; perſiſtens.

Corollae petalum campanulatum, plicatum, poſtea patens, decem inciſuris in margine, parvis; album.

Staminum filamenta ſubulata quinque, ad longitudinem tertiae partis corollae. Antherae ſimplices, convexae, erectae, albae.

Piſt. germen conicum. Stylus filiformis, ſtaminibus longior usque ad dimidiam corollam. Stigmata duo, capitata, alba.

Peric. capſula ſubrotunda, calyce obvoluta, univalvis, bi- et trivalvis.

Semina nigra, minima.

OBS. Folia lacteſcentia, cordiformia, lobis emarginatis. Floret Iulio et Auguſto.

l) Salſola caule fruticoſo ramoſiſſimo glaberrimo etc. *Fl. ſibir. tom. III. p. 93. n. 62. t. XIX.* cui nomen Salſolae altiſſimae var. *β.* LINN. ſynonymis ſubiungitur, ſed addito ſigno dubitationis.

m) Convolvulus ſepium LINN. conf. *Flor. ſibir. tom. IV. p. 96.*

14) CONVOLVULUS *flore coeruleo-albicante, altiſſimus, folio trilobato.*
Cal. perianthium pentaphyllum, foliolis erectis, anguſtis, acutis, perſiſtens.

Cor. campanulata, plicata, decem inciſuris levioribus in margine.

Stam. filamenta quinque usque ad medium tubi erecta, uno altero longiore, piloſa, alba. Anth. ſimplices.

Piſt. germen capitatum. Stylus filiformis ad longitudinem ſtaminum ſuperiorum. Stigma globoſum, ſimplex, granulatum, candidum.

Peric. capſula calyce obvoluta, ſubrotunda, tri-quadriloculari.

Semina duo in quolibet loculamento, triangulata.

OBS. In hortis creſcit ad lupuli fere altitudinem; flores gerit plurimos, lucente ſole apertos, coelo vero nubilo clauſos. Folia piloſa, mollia. Floret Iul. Aug. Caulis et folia lacteſcunt.

15. MELONGENA *fructu violaceo;* Armenis Badimſchan.
Cal. perianthium monophyllum, acutum, ſemiquinquefidum, perſiſtens.

Cor. monopetala, rotata, fimbriata. Tubus brevis, limbus magnus, ſemiquinquefidus, plicatus, reflexus, pallide coeruleus.

Stam. filamenta quinque, fundo corollae inſerta, ſubulata, breviſſima. Antherae erectae, triſulcatae, oblongae, luteae.

Piſt. germen ſubrotundum. Stylus filiformis, albus. Stigma globoſum, viride, trifidum et quadrifidum. *Not.* Stylus ſtaminibus paullo longior: In floribus aliis fructum non ferentibus, ſtylus breviſſimus, qui non niſi remotis ſtaminibus apparet, qui tribus vel quatuor tuberculis ſive ſtigmatibus praeditus.

Peric. bacca ovata, oblonga, bilocularis.

Sem. plurima, ſubrotunda, compreſſa, parva.

OBS. In multis corollis occurrunt ſex, ſeptem et octo ſtamina, et in iisdem corollis etiam totidem laciniae, et calycis ſubdiviſiones. Melongena vel pomiformis vel oviformis, oblon-

oblonga. Floret Iulio et Auguſto. Caulis altitudo fere ad unam ulnam. Flores multi, ſed vix unum vel alterum fructum fert planta.

16. CAPSICUM *coroniforme, rubrum.* n)

Convenit ratione floris cum Capſico ordinario, variat quoque ratione ſtaminum, quorum in plurimis quinque, in quibusdam vero ſex, ſeptem et octo: capſula ſeminalis ſexlocularis, in altero fructu oblongo, bilocularis. Folia eius emarginata. Saporem non tam acrem habet. In hortis curioſitatis gratia ſervatur.

17. DOLICHOS *Armenorum, album, minimum.*

Calyc. perianthium tubulatum, breve, irregulariter quinquefidum, perſiſtens.

Corolla papilionacea, maior quam in phaſeolis. Vexillum magnum, ſubrotundum, fere cordiforme, latum, reliqua petala ambiens: deinde, corolla aperta, vexillum planum, aſſurgens (non reflexum, ut in phaſeolis) externe luteum, interne pallide coeruleum: Alae eiusdem coloris. Carina alba.

Alae ovatae, obtuſae, longitudine carinae. Calli duo alas comprimentes. Carina lunulata, compreſſa, inferne arcte clauſa.

Stam. filamenta decem diadelphia (ſimplex et novemfidum) ſimplici e baſi adſcendente. Antherae ſimplices, luteae.

Piſt. germen lineare, oblongum, viride, ſuperne in regione antherarum lanuginoſum; capitulum duplex, unum rotundum, inclinatum, alterum erectum, minus, acutum inſtar criſtae.

Peric. legumen longum, rectilineare, bivalve.

Sem. elliptica, parva, alba cum barba nigra, plura XII-XVII.

OBS. Caulis repens, rectilineus, ad longitudinem trium ulnarum, non ſcandens. Folia fere ſicut in phaſeolis, ſed laevia magis

n) Capſicum groſſum. LINN. *mantiſſ. p.* 47.

gis, mollia, albicantia. Semina saporem singularem habent, mucilaginosum: sub coctione ob barbam nigrescunt.

18. ASTRAGALVS, *Cicer flore pallide luteo.*

Cal. perianthium tubulatum, monophyllum, quinquefidum, foliolis angustis, acutis, longis usque ad corollam.

Cor. Flos papilionaceus:

Vexillum ovato-oblongum cum levi incisura. Alae angustae, vix ad carinae longitudinem. Carina compressa, tegens stamina et pistillum.

Stam. filamenta decem diadelphia, aequalis longitudinis. Antherae simplices, luteae.

Pist. germen oblongum, cylindraceum, pilosum. Stylus filiformis. Stigma divisum cum levi hiatu sicut in Dodartia.

Per. legumen biloculare, arcuatum, fere circulare.

Sem. parva, reniformia.

Obs. Floret Augusto in hortis ad prata. Planta parva, vix ad spithamae longitudinem. Foliola rotunda, villosa, cum levi incisura supra in medio marginis. In quovis caule sex, ad decem flosculi.

19. MARSILEA, *Quadrifolia Astrachanensis.*

Haec planta alias rarissima, Astrachaniae frequens in pratis ad vineas et in Insula Bolda. Progerminat sub aqua durante inundatione Volgae annua, et postea mense Iulio apparet. Est repens, instar Fragariae, et ex geniculis emittit radices. Folia quatuor cordiformia, ut in Trifolio pratensi, cum pedunculis longissimis: rarissime folia quinque et sex, nunquam vero tria reperiuntur. Flores observare non potui: floret planta forsitan durante inundatione, qua, post 7. et octo septimanas, cessante, apparent Iulio folia et capsulae seminales, ovatae, compressae, duae vel tres, pedunculis foliorum ad caulem accretae, nigrae, pilosae. In his capsulis seu folliculis semina plurima, ovata, alba, vix oculo armato distinguenda. Sollicitus de flore, inveni in geniculis lanuginem incanam, subtilissimam, ex qua dicti folliculi seminales proveniebant. In ista lanugine forte latent fru-

fructificationis partes, quas vero inveſtigare, mihi non contigit.

20. TRIONUM, *Hibiſcus.* o)

Cal. perianthium duplex: exterius plerumque undecaphyllum (interdum in 10, 12 et 13 partes diviſum) foliolis linearibus, perſiſtens. Interius monophyllum, ſemiquinquefidum, globoſum, inflatum, membranaceum, pellucidum, ſulcis et ſtriis viginti rubicundis ornatum, perſiſtens.

Cor. petala quinque ad baſin calycis coalita, cordata, patentia, inferius violacei, ſuperius lutei coloris, qui poſtea mutatur in viridem.

Stam. filamenta numeroſa, inferne coalita in cylindrum violaceum. Antherae reniformes, luteae.

Piſt germen ſubrotundum. Stylus quinquefidus, ſtigmata in capitulum congeſta.

Peric. capſula ovata, obtuſe pentangularis, incluſa perianthio globoſo; quinquelocularis, quinquevalvis, nigra, hirſuta.

Sem. magis cordiformia, ſicut Abutili, ſed minora, numero 25 - 30.

OBS. in hortis paſſim, floret Auguſto, ad pedis altitudinem. Caulis hirſutus ſpargit ramulos quatuor ad ſex, in quorum ſummitatibus flores tres vel quatuor. Folia triloba, dentata; ſed inferiora rotunda, integra.

21. RUMEX.

Cal. perianthium exterius monophyllum, trifidum, foliolis acutis, parvum, perſiſtens; interius maius, triangulare cum denticulis longis, acutis; valva exterior habet quinque, binae reliquae ſeptem denticulos. His valvis incluſum ſemen triquetrum, unicum. In valva exteriore tuberculum gibboſum, longitudinale.

Corollam et ſtamina non vidi, quia planta tunc temporis iam defloruit.

OBS.

o) LINN. *ſp. pl. p.* 981. var. *a.*

Obs. Habitat in locis paludosis salsis, variae altitudinis. Fert unum, duos et tres caules, ab initio virides, postea vero fiunt rubri coloris. Folia pauca, oblonga, angusta, saporis austeri. Vidi etiam in via in deserto ad lacus salsos et in Hircania.

22. Alyssoides, *Sisymbrium an?* Ratione floris convenit cum Sinapio, sed differt ratione saporis.

Cal. perianthium tetraphyllum, luteum; foliola eius angusta, acuta, concava.

Cor. tetrapetala, cruciformis, petala ovata, patentia, unguibus angustis, lutea.

Stam. filamenta sex, longitudine corollae. Antherae oblique incumbentes, oblongae, simplices.

Pist. germen ovatum, oblongum. Stylus cylindricus, brevis. Stigma obtusum, orbiculare. Stylus ad longitudinem staminum.

Peric. capsula ovata, oblonga, parva.

Sem. minima.

Obs. Crescit in pratis ad dimidiam ulnam, folia dentata, radix alba, tenuis. In multis quoque notavi stamina quinque, in plurimis sex.

23. Androsace. p)

Cal. perianthium pentaphyllum, magnum, foliolis ovatis, longioribus, acutis, erectis, hirsutis, persistens.

Cor. monopetala, stellaris, alba, patens, quinquefida, parva, multo minor ipso perianthio. Corolla inferius globosa, ad formam germinis, quod ambit. Faux angusta, fere clausa.

Stam. filamenta quinque, brevissima, lateribus germinis insidentia. Anth. erectae, minimae, luteae.

Pist. germen globosum, stylus brevis, cylindricus. Stigma globosum, intra faucem.

Peric.

p) Androsace maxima Linn. *sp. pl. p.* 203. In meis speciminibus pili sunt pauciſſimi.

Peric. capsula globosa.
Sem. plura, minima.
OBS. Floret Aprili & initio Maji. Planta minima, trium vel quatuor pollicum altitudinis: leviter pilosa, caulis cylindricus, folia parva ad terrae superficiem, in extremitate paullo latiora. In locis siccis hortorum.

24. ATRIPLEX *orientalis Schoberi. Atraphaxis.* q)
Cal. perianthium constat ex duobus albis foliolis parvis, inflexis, rotundis, deciduis.
Cor. alba bipetala, ex utroque latere reflexa; petala fere scutiformia, post aliquot dies rubicunda, paullo maiora, plana.
Stam. filamenta sex, inferius triangulata, crassiora, superius tenuiora, subulata, ad longitudinem petalorum. Observavi in aliis corollis quatuor, quinque et septem filamenta. Anth. simpl. incumbentes, luteae.
Pist. germen compressum, rubicundum, verticaliter cordatum. Stylus nullus. Stigmata duo, capitata, ruberrima.
Peric. nullum.
Semen fere cordiforme unicum, nudum, deciduum.
OBS. Planta frutescens, perennis, ad dimidiam ulnam. Foliola minima, fere myrtiformia, lateribus parumper reflexa, numerosa. Flores plurimi congregati. Radix lignosa, fibrosa, longa. Floret Maio in campis siccis.

25. CUCUMIS *acutangulus* flore luteo noctu olente, instar tuberos *Turi Indorum.* Linn. spec. pl. p. 1436.
Momordicae species.
Calyc. perianthium quinquephyllum, latum, acuminatum, persistens.
Corolla pentapetala, petala fere cordata, striata, dentata. Flores masculini et foeminini.
Fructus viridis, oblongus, magnitudinis ovi anserini, decem sulcis donatus, trilocularis. In fructu maturo fibrae innumerae instar retis, in quibus nidulantur semina nigra, ad formam fere seminum Anguriae, plurima. Folium triangulatum. Altitudo quatuor ulnarum.

II.

q) Atraphaxis spinosa LINN. conf. *Fl. sibir. t. III. p. 28.*

II. PLANTAE SINGVLARES DESERTI ASTRACHANENSIS IN ITINERE AD KISLAR LECTAE ET DESCRIPTAE Anno 1746. Septbr.

26. Limonivm. r)

Cal. perianthium *exterius* diphyllum, breviſſimum, foliolis concavis, exteriore minore. Interius perianthium monophyllum, infundibuliforme, leviſſime quinquefidum, dentatum, plicatum, coeruleum.

Cor. pentapetala, unguibus anguſtis, tubo inſertis; ſuperne petala latiora, ovata, patentia, coerulea.

Stam. filamenta quinque erecta ad faucem corollae. Antherae ſimplices, ovatae, rubicundae.

Piſt. germen quinquangulare, minimum. Styli quinque, filiformes, ſtaminibus longiores, diſtantes. Stigmata ſimplicia, reflexa.

Semen unicum.

Obs. Staminum filamenta mediis unguibus petalorum inſerta folia magna oblonga ad latitudinem trium et quatuor pollicum. Plantae altitudo vix unius ulnae. Radix craſſa, longa, fibroſa, cum cortice fuſco; adhibetur pro parandis coriis. Limonium minus, foliis parvis, ad ſpithamae vix altitudinem Habitat ad lacum ſalinum, Ruth. Kalpitzkoi Oſer.

27. Tribvlvs *terreſtris* s).

Cal. perianthium pentaphyllum, foliolis latis, acutis, piloſis, deciduis.

Cor. pentapetala; petala plana, ovata, lutea.

Stam. filamenta decem, ad longitudinem corollae. Antherae ſimplices, erectae, luteae.

Piſt. germen conicum, pentagonum, cum ſtigmate quinquangulari. Stylus nullus.

Peric. legumen ſpinoſum, echinatum, durum, ſpinis viginti praeditum: dehiſcit in quinque partes, cuique quatuor ſpinae inſident.

Sem. oblonga, in quolibet loculamento tria.

Obs.

r) Statice flexuoſa Linn. *l. c. p.* 395. *n.* 9 ?

s) Linn. *l. c. p.* 554. ſed pericarpium legumen dici vix poterit.

OBS. Curiosa haec planta crescit copiose in locis arenosis. Est repens, ramos spargit ad trium et quatuor ulnarum longitudinem. Caulis cylindraceus tenuis ad straminis crassitiem ex viridi flavescens. Folia instar liquiritiae, minima. Caulis genicula unam spithamam distantia. Tota planta hirsuta, glabra. Leguminis cortex et eius spinae durissima. Inter spinas eminet dorsum tuberculatum, hirsutum. Duae spinae paullo longiores, duae breviores. In legumine integro superius figura crucis Maltensis repraesentatur.

28. MELILOTVS *Polonica*, Trifolii species.

Cal. perianthium monophyllum, tubulatum, semiquinquefidum, apicibus acutis, persistens.

Cor. papilionacea, parva, lutea. Vexilli ungues angustae; superius ovatum, oblongum, leviter incisum, reflexum. Alae oblongae, concavae. Carina ad alarum altitudinem.

Pist. germen oblongum, compressum. Stylus filiformis. Stigma simplex, acutum.

Stam. filamenta decem diadelphia. Antherae simplices, erectae, omnes unius longitudinis.

Peric. legumen uniloculare, rugosum cum apice acuto, parvum.

Semina duo, subrotunda, fere reniformia.

OBS. Semina saporem habent lentibus similem. Florum odor fere meliloti. Haec planta rarior, in collibus arenosis. Caulem habet unicum, crassum, viridem, ramulos plurimos, ad sesqui ulnae altitudinem. Flores et siliculas profert plurimas. Folia parva, angusta, tria, sicut in meliloto. Radix lignosa.

29. ATHAMANTA, *Daucus montanus*, *rad. esculenta.*

Cal. perianthium tubulatum, striatum, inaequaliter quinquefidum, persistens.

Cor. alba, pentapetala, plicata, inflexa, ovata.

Stam. filamenta quinque inter petala inserta. Antherae simplices, erectae.

Pist. germen conicum. Styli duo, distantes, reflexi. Stigmata obtusa, alba.

Peric. nullum.

Sem. duo, nuda, striata, instar carvi.

Obs. In deserto passim obvenit. Planta umbellata, ramuli multi in caput sphaericum congesti, cum flosculis innumeris.

30. GYPSOPHILAE *species*, vel alia ignota.

Cal. perianthium pentaphyllum, foliolis ovatis, persistens.

Cor. pentapetala, minima; petala ovata, oblonga, plana, albissima.

Stam. filamenta quinque: Antherae simplices.

Pist. germen rotundum. Styli duo, reflexi. Stigmata longa, reflexa.

Peric. capsula rotunda, ad magnitudinem coriandri.

Sem. unum, duo vel tria.

Obs. Planta dichotoma, ramosissima, radice nigra, crassa, supra arenas ad quadrantem ulnae eminente. Folia parva, linearia, angusta, acuta, semper duo sibi opposita. Vidi huius plantae tantummodo duo exemplaria, haud procul a lacu salso albo, Ruth. Biela Oser. Radix ad trium pollicum crassitiem. Caulis ramosissimus, figuram sphaericam efformans, ad dimidiae ulnae altitudinem. Flosculos habet quam plurimos. Planta non spinosa.

31. FRANCKENIAE *species forte.*

Cal. perianthium duplex: externum ordinarie quinquefidum; saepe etiam in sex, septem et octo partes divisum; internum monophyllum, tubulatum, semiquinquefidum, crenatum, quantisper pilosum, ad longitudinem corollae.

Corolla pentapetala, rubra: ungues petalorum angusti intra perianthium inserti: in limbo petala plana, fere cordiformia, leviter dentata.

Stam. filamenta sex, filiformia, altitudine corollae, alternatim breviora. Anth. reniformes, oblongae, luteae.

Pist.

Pist. germen orbiculare, magis ovatum, viride. Stylus filiformis, in staminum superiorum altitudine tripartitus in filamenta tenuissima, parumper inflexa, cum apicibus s. stigmatibus capitatis paullo crassioribus, luteis.

Peric. capsula cylindrica, acuminata.

Semina plura, minima, oblonga.

Obs. Est planta frutescens, sed vix ad spithamae altitudinem, saporis salsi. Externo habitu serpillo similis. Ad lacum salsum, Kalpitzkoi Oser. Postea eandem Astrachaniae vidi florentem Iunio et Iulio: magis est repens.

32. SALSOLA *salsa an? singularis species Kali.* ss)

Cal. perianthium quinquefidum, foliolis ovatis, succulentis, persistens.

Cor. nulla, nisi perianthium sumas.

Stam. filamenta quinque, unguibus perianthii inserta. Antherae incumbentes, rubicundae, perianthio longiores.

Pist. germen conicum, viride. Styli duo, reflexi, iam ante floris apertionem supra eminentes, rubicundi.

Sem. unicum, nigrum, cochleatum.

Obs. Plantae altitudo ad pedem dimidium. In quovis caulis geniculo inter medios flores foliolum unicum succulentum, oblongum, planum, quod exterius convexum. In quovis geniculo sex usque ad decem flosculi. Hoc Kali non adeo ramosum, ut aliae quaedam species. Ad lacum Kalpizkoi.

33. HEDYSARUM *an?* vel Rumicis species?

Eodem loco vidi plantam singularem cum legumine cristato bivalvi, parvo: valvae tridentatae: in basi valvarum utriusque lateris tria et plura tubercula viridia, ita ut totum legumen repraesentet Echinum, spinis tamen carentem. Semen in una valva subrotundum, in altera curvatum, angustum, gracile. Folia succulenta, longa.

ss) Anabasis foliosa LINN. ex mente Cl. GMELINI *Fl. sib. tom. III. p. 99.*

III. DE PLANTIS EIVSDEM DESERTI IN CERTO DISTRICTV XL. MILLIARIVM RVTHENICORVM, QVI A FORTALITIO KISLAR DISTAT XXX. MILLIARIA, A RIVVLO AMARO, GORKA RETSCHKA INCIPIENS ET FERE VSQVE AD LACVM SALSVM, KALPITZKOI OSER, SE EXTENDENS. IN ILLO DISTRICTV HERBAM EQVIS VENENOSAM ET LETHALEM HABITARE PERHIBENT. t)

Hac de re ſententiam meam explicabo. Perveni ab initio mei muneris ad Aſtrachaniam Anno 1732. et cum tempus ultra pergendi inſtaret, quidam ex ſenioribus officialibus mihi indicabant locum iſtum equis fatalem, quo Anno 1722. periculi inſcii, cum legionibus pernoctaſſent, et ultra mille perdidiſſent equos. Ex eo tempore locus innotuit peregrinantibus, per quem feſtinantes tranſeunt, equos vero fiſcella e funibus facta capiſtrant, ne herbam, quam timent, capere poſſint: De camelis, bobus et ovibus non ſunt ſolliciti, quia ipſis haec gramina non adeo nociva. Ego per hunc diſtrictum iter feci tribus vicibus, ſcilicet Anno 1733. Martio, Anno 1735. Octobri, et Anno 1746. Septembri; collegi omnis generis plantas, guſtavi, et nonnullas deſcripſi. Rogavi Coſacos et Tartaros, viae ductores, ut herbam venenatam monſtrarent: afferebant abſinthium ponticum, artemiſiam et ſalſolam, alii aliam accuſabant; ſed incerti erant omnes. Meo quidem iudicio, non una vel altera ex iſtis plantis, ſed fere omnes ſunt noxiae, propter ſaporem valde adverſum, amarum et ſalſum, quo propter ſolum ſterile ſunt imbutae. Rivulus ibidem fere ſtagnans eſt ſalſus, auſterus, foetidus et valde amarus, unde etiam nomen habet Gorkaia Reka. Eiusdem indolis ſunt quoque plantae ibi creſcentes, v. g. Kali folio clavato perianthio roſeo, tamariſcus, abrotanum, abſinthium ponticum, artemiſia minima, harmala, fabago, cynanchum, hyoſciamus, convolvulus minor, limonium, atriplex orientalis etc. quae tamen, excepto hyoſciamo, alibi non nocivae animalibus. Ipſe vidi aliquot equos in dicto diſtrictu morientes, qui debito more non erant capiſtrati.

t) Conf. *Fl. ſibir. tom. III. p. 92.*

ſtrati. Eiusmodi locus equis pernicioſus, ſed minoris diſtantiae, etiam obſervatus eſt non procul a fortalitio Bunaeenſi in via ad Derbentum. - Ex plantis deſcripſi ſequentes.

34 KALI *humile, coloris obſcure viridis*, foliolis minimis, copioſiſſimis, ad figuram et magnitudinem ovulorum formicarum maiorum. Eo tempore carebat floribus et ſeminibus. Saporis valde amari, ſalſi: hanc plantam Tartari prae aliis magis venenoſam eſſe dixerunt. u)

35. SALSOLA, *Kali fruticoſum, non* adeo ramoſum. v)
Perianthium triphyllum craſſum, ſucculentum, perſiſtens.
Corolla pentapetala membranacea, alba, candida, petala fere cordata, quorum tria paullo maiora, et duo ad tertiam partem minora, anguſtiora.
Stam. filamenta nulla. Stylus brevis, cylindricus.
OBS. In medio corollae circa ſtylum quinque tubercula viridia, petalis ad fundum calycis inſidentia. Demptis petalis, apparet germen orbiculatum ſeſſile ſ. compreſſum, cui ſemen ineſt curioſum circulare ad figuram cornu Ammonis. Folia oblonga, ovata, minima. Plantae altitudo duorum pedum. In ſummitatibus ramulorum folia gerit plurima, inferius nulla; quae coloris ex viridi luteſcentis, et ratione formae praecedentibus ſimilia. Flores fert plurimos.

36. SALSOLA *roſacea* humilior. vv)
Cal. perianthium triphyllum, foliolis craſſioribus acutis, ad longitudinem corollae, quo differt a priori: hocque perianthium eſt plus ſucculentum, cylindricum.
Corolla pentapetala, membranacea, rubra: petala tria maiora, plana, figurae hemisphaericae, in unguibus foveolam ha-

u) Ad Anabaſin folioſam LINN. refertur a Cl. GMELINO *Fl. ſibir. l. c. p.* 99. 100, an recte, autoptae viderint.

v) Salſola foliis ternis, floribus ſubſtratis, teretiuſculis, ovatis, flore brevioribus. *Fl. ſibir. l. c. p.* 98. Kali fruticoſum ericae facie. BUXB. *cent.* I. *p.* 8. *tab.* 14. *f.* 1.

vv) Salſola roſacea LINN. *ſp. pl. p.* 323. Salſola foliis ternis, floribus ſubſtratis, ex conico ſubulatis, flores aequantibus. *Fl. ſib. l. c. p.* 96.

habentia; petala duo minora, anguſtiora, ſed eiusdem longitudinis.

Piſt. germen orbiculatum, paullo maius, quam in praecedente. Stylus duplex, niger.

Sem. circulare, inſtar cornu Ammonis.

Obs. Caulis ruber, craſſus, ſucculentus. Flores plurimi. Folia nulla, niſi perianthii.

IV. PLANTAE PROVINCIARVM DAGISTANIAE, SCHIRWANIAE ET HIRCANIAE.

37. Convolvulus *albus maritimus Perſicus, Thee Perſicum. Linn. Amoenit. Academ. Vol. II. pag.* 341. x)

Cal. perianthium quinquefidum, perſiſtens; foliolis concavis, ovatis, villoſis, exterioribus paullo maioribus.

Cor. petalum campanulatum, patens, albiſſimum, magnum, quinquies plicatum, crenatum.

Stam. filamenta quinque, ſubulata, vix ad dimidium tubi erecta. Antherae longae ad ſtylum parumper inclinatae, tenues, exiles.

Piſt. germen ſubrotundum, bifidum. Stylus filiformis, ſtaminibus longior. Stigmata duo, oblonga, fere cylindrica, ad dimidiam corollae altitudinem, alba. Not. Sub germine baſis calicis quinquangularis.

Peric. capſula ſubrotunda, nigricans, bi- et trivalvis.

Semina duo, ſaepe unum et tria. Notabile in hoc ſemine eſt, ſi eius cuticula aperitur, nullam reperiri ſubſtantiam ſeminalem ſ. nucleum, ſed potius bina foliola parva, craſſiuſcula, curvata, viridia.

Obs. Plantae longitudo pedalis; caulis et folia lanuginoſa. Folia ovata, oblonga, craſſa, tantiſper lacteſcentia, inſipida. Radix lignoſa. Flos odoris roſei. Floret Maio et Iunio. Haec planta perperam a Ruthenis inſignita Thée Perſarum, nam illis non eſt in uſu, neque etiam bibunt Thée Chinenſe, ſed loco eius zingiber cum ſaccharo coquunt et pro potu adhibent. Aliqui noſtrorum Chirurgorum folia cum aliis vege-

x) Convolvulus perſicus. Linn. *ſp. pl. p.* 225.

vegetabilibus miſcuerunt et in forma decocti aegrotis ſcorbuto adfectis cum fructu exhibuerunt. Creſcit ad litus Maris Caſpii arenoſum in abundantia.

38. RHINANTHUS, *Elephas* y): *Singularis profecto planta ſuo flore, quam, quoad potui, deſcripſi.*

Cal. perianthium monophyllum viride, leviter piloſum, perſiſtens: pars inferior bifida, denticulis acutis, reflexis, ſuperior cucullata, oblonga, acuminata, erecta.

Corolla monopetala, lutea, mirabiliter figurata et ornata. Tubus brevis: labium inferius ſcutiforme, patulum, ſemitrifidum, trilobatum. Superius galeatum, repraeſentans ferme caput elephantinum cum proboſcide longo, cavo, aperto, piſtillum continente, in parte inferiore ſecundum longitudinem fiſſo: in huius tubi media parte, ex utroque latere, prominent duo parvi proceſſus acuti, os repraeſentantes, ſupra vero in galea duo puncta nigra inſtar oculorum: talia duo puncta etiam circa os tubi in labio inferiori conſpicua.

Stam. filamenta quatuor, circa os tubi inſerta, filiformia. Antherae incumbentes, bifidae, oblongae, coalitae in tubi dimidii regione, ubi nominata quatuor puncta nigra apparent.

Piſtilli germen conicum, viride. Stylus filiformis, longus, ſupra tubum prominens. Stigma obtuſum.

Peric. capſula ſphaerica, nigra, bivalvis, in medio dehiſcens cito, ſemina emittens, quae propterea non facile colligenda.

Sem. plura, minima, magis reniformia, nigra.

OBS. Huius plantae altitudo unius ulnae, habitat in ſylvis Hircaniae ubique, floret iam a Martio usque ad Auguſtum, et frequens obſervatur. Folia oblonga, dentata, menthae foliis fere ſimilia, piloſa: Bina ex adverſo poſita. Flores lutei, coloris egregii, plurimi. Radix tenuiſſima, circa quam folia iuniora, albicantia, in terra adhuc latentia bulbum quaſi quadratum efformant rugoſum. Semina collegi menſe Au-

y) LINN. *ſp. pl. p.* 840. Elephas campoclarenſium. COLUMN. *ecphr. XI. p.* 186. *fig. p.* 188.

Auguſto. Deſcriptionem plantae, tunc temporis mihi incognitae, feci, neſciens, Rhinanthum eſſe.

39. GERANIUM, *Cicutario proximum, minimum.*

Cal. perianthium pentaphyllum, foliolis anguſtis, ſtriatis, acutis, concavis, apicibus reflexis.

Cor. pentapetala, coloris carnei, petalis latioribus, concavis, erectis.

Stam. filamenta quinque. Antherae ſimplices, ovatae, luteae, ad dimidiam corollae longitudinem.

Piſt. germen quinquepartitum. Stylus conicus, ſtigmata quinque.

Capſula ſeminalis, ut in aliis geraniis. Sem. non vidi.

OBS. Eſt planta minima, procumbens, foliis anſerinae. Floret Martio et Aprili ad rivulum Karaſu non procul ab urbe novae Schamachiae, et in deſerto Mungan.

40. ANAGALLIS *arvenſis an?*

Cal. perianthium pentaphyllum, foliolis anguſtis, acutis, perſiſtens.

Cor. pentapetala, pallide rubra; petala fere ſicut Adonidis; invicem voluta, ovata, obtuſa, concava, inferius anguſtiora.

Stam. filamenta quinque, ad dimidiam corollam erecta, ſubulata, inferius latiora, piloſa, bruni coloris. Antherae erectae, ſimplices, parumper reflexae, luteae.

Piſt. germen ſphaericum. Stylus filiformis. Stigma ſimplex, capitatum.

Peric. capſula globoſa, in medio dehiſcens, hemiſphaerio ſuperiore decidente, ut in Rhinantho.

Sem. plura, minima, nigra.

OBS. In provincia Aſtarae, ad ripas torrentium floret Aprili. Eſt magis repens, ad dimidii pedis longitudinem. Folia fere cordiformia, in caule oppoſita, ſaporis amaricantis, grati. Ramuli plures.

41. SYRINGA *Perſica alba, odorata, ſpontanea.*

Cal. perianthium tubulatum, breviſſimum, perſiſtens.

Cor.

Cor. monopetala, tubulata, limbus quadrifidus, laciniis planis, acutis, albiſſimis.

Stam. filamenta duo, medio tubo inſerta, breviſſima. Antherae bifidae, reflexae, ad longitudinem corollae.

Piſt. germen ſubrotundum. Stylus filiformis. Stigma bifidum, craſſiuſculum, ad longitudinem antherarum.

Obs. Creſcit in Hircania ſponte et in hortis urbis Reſchtſch. Folia myrtiformia, parva.

42. MELIA, *Azedarach*, *arbor maxima*. z)

Cal. perianthium pentaphyllum, breve, deciduum.

Cor. pentapetala, petalis anguſtis, longioribus parumper reflexis, coloris pallide rubri et coerulei, petala facile decidua.

Nectarium nigricans, violaceum, cylindricum, membranaceum, ad longitudinem petalorum, ore dentato, decem ſtriis longitudinalibus: in ſummitate nectarium terminatur viginti denticulis l. apicibus anguſtis, brevibus; facile quoque poſt corollam deciduum.

Stam. filamenta decem, breviſſima, nominatis apicibus inſerta, albicantia. Anth. erectae ſimplices.

Piſt. germen conicum. Stylus cylindraceus, ad longitudinem ſtaminum. Stigma capitatum.

Peric. capſula quinquelocularis eſſe videtur. Drupa ovata inſtar olivae. Nux quinquelocularis.

Obs. Binas eiusmodi arbores vidi in urbe Reſchtſch. Flores innumeri, odorati. Folia ſingularia, compoſita.

43. APARINE *an? Stellata.*

Caulis quadrangularis: in ramulis quatuor vel quinque foliola anguſta. Perianthium nullum, niſi germen didymum; in reliquis cum aparine convenit. Corollae laciniae ordinarie quatuor et ſtamina totidem. In quibusdam petalum quinquepartitum, in paucioribus tripartitum, inque iisdem totidem ſunt ſtamina quinque vel tria. In Peninſula Enſili ad litus Maris Caſpii.

z) LINN. *l. c. p.* 115.

44. LYTHRUM *thymifolium forte.* α)

Cal. perianthium monophyllum, infundibuliforme, quadrangulare, quadridentatum, perſiſtens.

Cor. tetrapetala, pallide coerulea: petala ovata, anguſta, ſummitatibus perianthii inſerta, plicata, marcentia.

Stam. filamenta quatuor, ſubulata. Antherae duplices, in fauce perianthii ſitae.

Piſt. germen cylindricum, breve, compreſſum. Stylus filiformis. Stigma capitatum.

OBS. Folia anguſta, linearia, plurima, flore coeruleo. Planta ſemipedalis. In pratis pagi Peribaſar ad ſinum Hircaniae. Floret Maio et Iunio.

45. HIBISCUS *pentacarpos aquaticus.* β)

Cal. perianthium duplex: exterius octophyllum et enneaphyllum, foliolis linearibus, perſiſtens: interius monophyllum, ſemiquinquefidum, cyathiforme, foliolis acutis, perſiſtens.

Cor. petala quinque, verticaliter cordata, ad baſin coalita, apice uno altero maiore, coloris pallide rubri.

Stam. filamenta plurima, inferne cum germine coalita. Antherae reniformes.

Piſt. germen conicum. Stylus filiformis, quinquefidus, ſtaminibus longior. Stigmata capitata.

Peric. capſula quinquelocularis.

Semina ſolitaria, fere reniformia.

OBS. Faux corollae anguſtior, quam in Malva, neque piſtillum erectum, ſed inclinatum, pendens. Floret Iunio. In rivulo inter arundines ad pagum Peribaſar.

ADDI-

α) LINN. *l. c. p.* 642. ex hac deſcriptione non alia videtur.

β) l. c. p. 981.

ADDITAMENTVM.

His descriptis paucioribus plantis, non inutile fore iudicavi, aliarum quoque in Astrachaniae confiniis et regionibus Persicis crescentium, mentionem facere, ut illarum maneat memoria. Binis mihi vicibus contigit, annis scilicet 1732. usque ad 1736. cum exercitu Rhutenico, et postea 1746. usque ad 1749. cum Legatione ad Persiae Regem, in istis locis versari, cuiusmodi occasiones raro obveniunt. Apparuit subinde ex missis a me seminibus et plantis tam ad curiam Medicam, quam ad Amicos Philobotanicos, non paucas fuisse hactenus incognitas, quae nunc publici iuris factae. Communicabo itaque plantarum et stirpium istarum regionum ex meis herbariis catalogum, adiectis nonnullis observationibus.

I. *In Hortis Astrachanensibus.*

1. Morus alba et nigra.
2. Poma varia bona; melioris vero notae, quae ex Crasnogaria non procul abhinc afferuntur.
3. Pira optima.
4. Cerasa nigra et alba.
5. Pruna nigra, non tam frequentia.
6. Pruna lutea, parva, tartarice Litscha.
7. Cydonia mala.
8. Mala Persica, quae etiam siccata optima: a Ruthenis et Armenis vocantur Schaptala.
9. Armeniaca mala maiora et minora in abundantia.
10. Armeniaca sylvestris, frutescens, in deserto.
11. Mespilus minori copia.
12. Vitis cultura maxima: uvae dantur varii generis, nigrae, rubrae, albae, baccis rotundis et oblongis, maioribus, quam aliis locis. Ex albis quaedam species est baccis minimis sine acinis, saporis dulcissimi, cuius uvae magnae, ad pondus saepe quatuor librarum. Astrachaniae uvae citius maturescunt, non alia de causa, quam propter solum nitroso-salinum fertile et calorem continuum solis,

qui aeſtate nubibus raro obſcuratur; tum etiam propter vinetorum perpetuam irrigationem, quae per aquaeductus vel molas alatas peragitur. Uvae miſcentur, et vinum paratur rubrum non adeo ſpirituoſum, nec durabile, quod nunquam deponit tartarum, propter ingredientia, ut creditur, nitroſa. Vocatur ibi nomine Perſico Tſchichir l. melius Tſchächir.

13. Frutices berberorum, ribium, rubi idaei, groſſulariae, rariores et non tantae aeſtimationis.

14. Cucumeres Perſici, magni, ad longitudinem ulnae dimidiae, in hortis Armenorum, Tartarorum et Indorum, ubi fructus exoticos varii generis vidi, qui ſunt ſequentes.

15. Cucumis acutangulus, ad ovi anſerini magnitudinem, decies ſulcatus, trilocularis, flore luteo noctu ſuaviter olente, quod primus obſervavi. Indis appellatur *Turi*, qui fructum viridem, cortice deglubato valde amaro, aſſant cum butyro et comedunt. Deſcriptionem plantae vide ſupra ſub numero 25.

16. Cucurbita lagenaria flore albo: pro cibo non adhibetur; ob corticem durum inſervit loco lagenarum.

17. Cucurbita longa, cylindrica ſ. farciminaria, ad ſeſqui ulnam, quae viridis, ſeminibus nondum maturis, cocta vel aſſata Indis et Armenis in uſu eſt. Eodem modo nunc et alii comedunt.

18. Cucurbita pomiformis, alba, parva.

19. Cucurbita piri ſ. oviformis minima, ex viridi et albo ſtriata: inſervit pro capſulis.

20. Cucurbita coroniformis lutea, egregia, inferius globoſa, ſuperius decem proceſſibus obtuſis ornata; flore luteo magno; cortice molli, quapropter non diu ſervatur. Ramos profert plurimos, luxuriantes, ad duas ulnas.

21. Melonum variae ſpecies maiores et minores, maxima in copia et viliſſimi pretii, e quibus iſti, qui a Bucharia nomen trahunt, prae aliis delicatiores. Creſcit etiam nova melonum Indicorum ſpecies, fructu oblongo, laevi, luteo, cum carne viridi, grati ſaporis, qui ſerius matureſcunt et usque ad autumnum ſervari poſſunt.

22. Melo Perſicus puſillus, inſtar pomi, ſphaericus, cortice variegato, odoratiſſimus, qui a Botanicis *pro Dudaim* habetur. LINN. Sp. Pl. p. 1437. Propter odorem aeſtimatur: comedibilis non eſt.
23. Anguria Citrullus carne rubro et albo, fructu ſphaerico, viridi, magno ad pondus ſaepe xxx et XL. librarum. In Hircania ſunt figurae oblongae ovalis. Aſtrachanenſes anguriae rubrae bonitate omnes aliarum regionum antecellunt, et ad Moſcoviam et Petropolim feruntur. Quae carne alba, nunquam tam grati ſaporis. Anguriae atque melones a ſolis Tartaris coluntur maxima copia.
24. Melongena, Badimſchan Armenis dicta, fructu pomiformi et oblongo, violacea et alba. Comeditur cocta vel aſſata; vel etiam fructus excavatus herbis petroſelini et coriandri, allio cocto et ſemine ſinapios farcitus in aceto vini ſervatur, qui loco acetarii in prandiis adhibetur.
25. Goſſypium herbaceum, annuum.
26. Capſicum, Piper Indicum, in abundantia, quod ſiccatum venditur, et multis loco piperis nigri in uſum venit.
27. Capſicum coroniforme, quod rarius et ſine acredine.
28. Milium Bucharicum ββ) altiſſimum trium et quatuor ulnarum; ſpica unica, magna, penſili: ſemina alba, e quibus farina et placentae parantur.
29. Ciceres albi et rubri, griechiſche Erbſen.
30. Phaſeolorum variae ſpecies, maiores et minores, albi, punctati, variegati, nigri, adſcendentes et luxuriantes, maxime in campis et hortis Tartarorum.
31. Dolychos, caule et legumine hirſuto, ſem. parvo, nigricante.
32. Frumentum Turcicum album et rubrum. Ex ſeminibus apud Armenos et Georgianos confectionem vidi curioſam, primo intuitu mihi ignotam, quae vero facili negotio ſic paratur: Frumentum cum butyro recenti, vaſi operculo clauſo imponitur ſuper carbones candentes: tum poſt aliquot minutas, bulliente butyro, auditur notabilis ſtrepitus ex ſeminibus ſalientibus ad operculum in varias figuras

ββ) Holcus bicolor. LINN. *mantiſſ. alt. p.* 301.

guras, fere inſtar papilionum, abientibus; quae confectio inter bellaria menſis apponitur.

33. Foenum graecum in hortis Indorum, qui eius herbam, quam narcoticam eſſe dicunt, cum oryza coquunt: ſaepe vero addunt folia cannabis ſponte creſcentis in campis, et fol. aſae foetidae ex Perſia allata, ut et crocum orientalem: hanc oryzam ſic paratam et valde butyratam comedunt avidi, unde ipſis primo hilaritas, ſubinde vero ſomnus conciliatur profundus. Ceterum iſta natio Indica ſobriae eſt vitae generis, et non niſi aqua pura pro potu ordinario utitur.

34. Impatiens lutea, cuius ſucco Indi et Armeni ungues tingunt colore pallide rubro.

35. Sinapi nigrum copioſum in hortis Tartarorum.

36. Coriandri herba Georgianis et Armenis loco petroſelini in uſu eſt.

37. Dracunculus eſculentus.

38. Cepae Aſtrachanenſes, cuticula luteſcente.

39. Cepae Crasnaiarienſes, cuticula alba; magnae ad libram ſemis, compreſſae, ſubdulces, quae hoc ſingulare habent, quod, ſi Aſtrachaniae ſeminantur, ſemper mutent cuticulam ſuam albam in luteſcentem ſubrubram, ſimulque ſaporem et magnitudinem amittant.

40. Braſſica cauliflora ex miſſis huc ſeminibus ad notabilem pervenit magnitudinem.

41. Roſae rubrae centifoliae.

42. Cynosbatus hortenſis et ſylveſtris.

II. *Vegetabilia in diſtrictu Aſtrachanenſi ſponte provenientia.*

43. Rubus Volgenſis niger, magna copia venditur, ex quo paratur potus cum aqua vel confectio cum ſaccharo.

44. Tournefortia ſ. Aſtrachania Schoberi. Deſcr. no. 2.

45. Nitraria Schoberi: eius deſcript. vide no. 3. et Linnaei in novis Commentariis Petropolitanis cum delineatione Tomo VII.

46. Marſilea quadrifolia, quae aliis locis rariſſima, hic vero frequen-

quentiſſima in pratis; ſed non apparet prius, quam poſt inundationem Volgae, menſibus Iulio, Auguſto et Septembri. Deſcript. no. 19.

47. Tribulus aquaticus, in ſtagnis ad vicum Müſchaik: Tartaris audit Batlatſchik.

48. Cyclamen: tartarice Tſchelim. Recens ad forum fertur venalis, et comeditur.

49. Nelumbo glandifera, perſice Pachley Deria, i. e. nuces marinae. Huius plantae fructum facie plane peregrina, prima vice vidi in Hircaniae urbe Reſchtſch ann. 1747, ubi vendebatur in foro publico. Fructus erat magnitudine ovi anſerini in medio quaſi truncati, in cuius diſco glandes figura circulari erant reconditae decem et plures, maiores, quae circa peripheriam, minores, quae circa centrum ſitae: ſaporem habebant gratum nucum fere avellanarum. Referebant mihi Perſae, hunc fructum creſcere inter arundines in ſinu Maris Caſpii, non ultra duodecim milliaria ruthenica ab urbe diſtante. Rogabam, ut afferrent quam primum plantas iuniores cum floribus et foliis, ut illas examinarem; ſed fruſtra: in cauſa erat rumor, qui iſtis diebus pervenit de ſubita Regis (Schach Nadir) morte, quam ſequebatur ſtatim inter incolas magna ſeditio, quapropter nemo tutus exire poterat. Glandes interea ſervabam, quae ſubinde corticem durum, nigrum obtinebant. Redux poſtea ad Aſtrachaniam, monſtravi fructum cum glandibus Indis ibi degentibus, qui mox illum cognoſcebant, et certum me faciebant, iſtum quoque inveniri ad ripas Volgae, ubi mare Caſpium influit, inter arundines et algas, ſexaginta milliaria ab urbe. Dabant mihi nucleos maturos, et modum ſimul plantandi indicabant, nempe ut includerentur argillae et in aqua ſtagnante immitterentur; ſed plantam cum floribus obtinere non potui; et licet aliis, poſt meum diſceſſum hoc diligenter commiſerim, nunquam tamen voti mei compos factus ſum. Glandes quidem recentes poſtea quotannis fere inde accepi, et Petropoli in horto botanico quasdam dicto modo in loco paludoſo ponere iuſſi, e quibus pro-

germinaverunt folia magna, peltata, integra, ſubtus radiata; ſed fructus cum floribus non apparuere. Communicavi de his glandibus expertiſſimis Botanicis, Linnaeo, Gortero et Gleditſchio, qui procul dubio ſuis climatibus benignioribus plantam ad perfectionem perducent, et accuratius examinabunt. Linnaei Spec. Plantarum pag. 730.

50. Atriplex orientalis, perennis, fruteſcens. Deſcript. n. 24.

51. Chenopodium glaucum, anguſtifolium, altiſſimum ad duas ulnas, florum racemis plurimis, longis. Ex miſſis a me ſeminibus in horto medico Göttingenſi planta progerminavit, quam celeberrimus Hallerus tanquam ſingularem meo nomine inſignire dignatus eſt. Conf. Halleri Enumer. plant. Goetting. p. 21. 22. et Commentar. Goetting. Anno 1751. p. 223. Vide Commentar. Lipſienſ. de rebus in ſcient. medic. et natur. Tomi IIdi part. 1. pag. 18. Linn. Spec. Pl. pag. 320. 321. γ)

52. Chenopodium minimum, foliis triangularibus, ſagittatis, nitentibus.

53. Ranunculus lingua, longifolius.

54. Cannabis Indica ſpontanea, narcotica: vid. n. 33.

55. Zygophyllum portulacae fol. petalis obtuſis, miniatis.

56. Peganum, Harmala, Ruta ſylveſtris Schoberi, fruteſcens, floribus albis, foliis multifidis.

57. Indigofera, quam plantam rariſſimam poſt meum diſceſſum detexit Dnus Pharmacopoeus Madeburg; creſcit ad Volgae ripas occidentales haud procul ab urbe.

58. Aſtragalus tragacanthoides, flore luteo.

59. Aſtragalus phyſalodes L. veſicalis, fl. coeruleo.

60. Aſtragalus erectus anguſtifolius.

61. Aſtragalus alopecuroides, in locis ſabuloſis.

62. Hedyſarum erectum, anguſtifolium flore carneo.

63. Hedyſarum, Alhagi, foliis ſimplicibus, lanceolatis, obtuſis, caule fruticoſo, ſpinoſo, flore rubro, ſiliculis recur-

γ) Seu potius p. 324, ubi planta iſta Salſola fruticoſa audit. Aliam plantam in honorem meritiſſimi LERCHII dixit Perill. Eques in *Mantiſſa altera p. 256.*

curvis. Saepiſſime reperitur monſtroſum. Deſcript. n.9. Linnaei Species Plant. pag. 1051,
64. Ornithopus compreſſus.
65. Coronilla herbacea, varia. Linn. Sp. Pl. p. 1048.
66. Coronilla, Emerus Tournefortii. ibid. p. 789.
67. Vicia Cracca, flore coeruleo.
68. Lathyrus flore purpureo.
69. Anonis flore albo.
70. Abſinthium anguſtifolium, odoratiſſimum.
71. Abſinthium ponticum maius et minus.
72. Artemiſia altiſſima.
73. Chryſocoma.
74. Bidens cernua.
75. Bidens tripartita.
76. Ephedra monoſtachia, Schobero Pſeudo-Rubus.
77. Glycyrrhiza vulgaris, §) abundantiſſima. In pharmacopolio e radicibus coquitur ſuccus pro toto Imperio Ruſſiaco.
78. Glycyrrhiza leguminibus echinatis, quae rarior.
79. Cynoſurus ſpicis tenuiſſimis.
80. Orobanche ramoſa.
81. Conium maculatum. Zarizin.
82. Lythrum virgatum. Deſcript. no. 10. et 44.
83. Lyſimachia.
84. Numularia.
85. Androſace.
86. Lycopſis veſicaria.
87. Rumex. Deſcript. Plant. no. 21. et 33.
88. Aſperugo procumbens.
89. Cerinthe echioides.
90. Cucubalus tartaricus.
91. Myoſotis.
92. Dodartia Tournefortii flore coeruleo.
93. Ornithogalum vernale maius, flore albo.
94. Ornithogalum minus, flore luteo.

§) Intelligit Glycyrrhizam echinatam LINN. *ſp. pl. p.* 1046. conf. *Flora Sibirica Tom. IV. p.* 32.

95. Tamariſcus.
96. Horminum aethiopicum, Phlomis.
97. Lepidium perfoliatum.
98. Lepidium latifolium, acre.
99. Trionum, Hibiſcus.
100. Gnaphalium arenarium.
101. Elychriſum flore luteo.
102. Perſicaria non acuta ſ. Polygonum amphibium.
103. Perſicaria acuta, Hydropiper, ε) Ruthenis Tſchetſchunaja travva, quam denominationem traxit a morbo Aſtrachanenſi endemio, dicto Tſchetſchui, qui nihil aliud eſt, quam cancri ſpecies aquoſi, faciem et fauces valde inquinantis: inficit homines tam ſeniores, quam infantes. Hoc malum producit exulcerationes ſerpentes cum puſtulis, foetidas, mali moris, chronicas, deglutitionem impedientes. Mulierculae fuerunt primae, quae huic malo poſuerunt obicem, idque praeſtiterunt ope huius Perſicariae, cuius folia ſiccata in pulverem redigunt, et cum tantillo vitrioli de Cypro l. aluminis et zingiberis miſcent: iſtum pulverem calamo inflant naribus, faucibus, vel aliis partibus exulceratis, poſtea fricant, et purificant, et pro re nata reiterant aliquoties, talique methodo malum curant feliciter. Chirurgi noſtri poſtea compoſuerunt aliam formulam ex perſicar. acr. ʒiij, cort. citrull. vſt. ʒi zingib. alb. ſal. ammoniac. aa ʒiß, nitr. pur. caryophyll. aromat. vitriol cypr. calcin. aa. ʒj, ex his pulverem fecerunt et optimo effectu adhibuerunt.
104. Aſclepias, Cynanchum acutum.
105. Calamus aromaticus, in abundantia.
106. Sida, Abutilon Avicennae, flore luteo.
107. Dulcamara.

108.

ε) In *Fl. ſib. t. III. p.* 49. varietas eſſe dicitur Perſicariae anguſtifoliae C. B., quae ibidem Polygonum ſpicis interruptis rariſſimis, foliis ex lineari lanceolatis, ſeminibus obtuſe triangulis, vaginis ciliatis audit; ab hac aliter differre, quam vaginarum ciliis brevioribus, ibidem negatur, et quae hic relata leguntur, paullo plenius narrantur.

108. Potentilla bifurca.
109. Lotus.
110. Heliotropium.
111. Limonium maius et minus.
112. Rhaponticum, ad fluvium Iaik.
113. Salsolae, Kali et Salicorniae species multae, ex quibus combustis Tartari parant Sodam nigri et albi coloris, acerrimam, quae inservit pro tingendis linteis bombaceis et pannis sericis, quibus ope sodae color redditur constantior. Adhibent illam quoque pro sapone suo nigro tartarico praeparando.
114 Esula pratensis maior, Euphorbia.
115. Esula angustifolia.
116. Galium boreale.
117. Convolvulus arvensis, flore coeruleo, fol. sagittato.
118. Alius flore rubente.
119. Convolvulus sepium, flore albo, folio lanceolato.

III. *In itinere per desertum ad fortalitium Kislar.*

120. Tribulus terrestris, luxurians, seminibus aculeatis quadricornibus, habitat in locis sabulosis. Ob eius raritatem descripsi supra sub numero 27. Confer. Linn. Sp. Pl. p. 554.
121. Melilotus Polonica, Trifolii species, multiramosa, flore luteo. Descript. n. 28. Linn. ib. p. 1078.
122. Athamanta, Daucus montanus, floribus albis, radice esculenta. Not. Haec est ista radix, quam Armeni et Tartari in itinere effodiunt, atque recentem comedunt.
123. Gypsophila forsan, superius n. 30. descripta.
124. Franckeniae species forte; externo habitu serpillo similis. Descr. Plant. n. 31.
125. Plantas venenatas equis praesertim lethales, in certo districtu huius deserti ad rivulum Gorka Reka, supra descripsi n. 34. et seq.
126. Camphorosma crescit ibidem.
127. Armeniaca pumila, persicae foliis, fructu exsucco, hinc inde copiosa. Eius altitudo vix ad ulnam semis pervenit, quia singulis fere annis per Tartaros et Calmuccos deser-

ti fit deflagratio. Ex nucleis eius hic Petropoli creſcit in horto botanico ad trium ulnarum altitudinem. Planta eſt fruteſcens, et floribus roſei coloris gaudet quam plurimis, egregiis.

128. Amarillis ζ), Tulipa ſylveſtris, coloris varii, albi, rubri, violacei, lutei, variegati. Tempore vernali hae Tulipae iucundiſſimum praebent adſpectum. Habitant maxima copia in deſerto ad Volgam inter urbes Zarizin et Tſchernojar.

129. Anchuſa.

130. Medica, cochleata.

131. Cachrys, deſcripta n. 3.

132. Spiraea crenata, maior, cortice bruno, laevi: Tartaris audit Tavvalga, et pro baculis ambulatoriis adhibetur.

133. Liguſtrum.

134. Chelidonium corniculatum flore luteo et rubro.

135. Hibiſcus flore viridi, magno.

136. Ceraſus ſylveſtris, fruteſcens, nana.

137. Serpillum.

138. Eupatorium.

139. Phlomis.

140. Pulegium cyprium candidum.

141. Scutellaria.

142. Senecio.

143. Echinops.

144. Xeranthemum flore coccineo.

145. Abſinthium incanum.

146. Periclymenum.

IV. *In diſtrictu Kislarienſi et ad fluvium Terec, in campis et ſylvis, ubi habitant Coſaci Grebenskienſes.*

147. Capparis η) repens, fruteſcens, ramulos virides ſpargens ad longitudinem duarum ulnarum. Folia oblonga, ovata; fructus ad magnitudinem ovi columbini, cortice viridi, qui

ζ) Non eſt Amaryllis, ſed ipſiſſima Tulipa gesneriana LINN.

η) Capparis ſpinoſa. LINN. *ſp. pl.* 720.

qui ad maturitatem pervertus, dehiscit in tres vel quatuor partes: pulpa eius coccinei coloris, semina fusca. Flores nondum evoluti colliguntur, cum aceto vini vel aqua salsa condiuntur, et pro usu servantur. Floret Iunio et Iulio in locis sterilibus non procul ab urbe Kislar usque ad distantiam viginti milliarium ruthenicorum. Vidi etiam ad fluvios Agrachan et Curam, copiosam.

148. Armoracia nigra, acris, longitudine ulnae cum dimidia, ad crassitiem brachii humani. Crescit ad Cumae fluvium in confiniis Cabardiae, unde saepius adfertur.

149. Evonymus Europaeus.

150. Rhus.

151. Pruna sylvestria, parva, rubra, Kisil vocata.

152. Arbor peregrina, non satis nota. In lingua tartarica venit *nomine Dugustum*, *i. e. decem corticalis.* Crescit in sylvis ad radices Caucasi montis. Prima vice innotuit anno 1747 per Tartaros nostros Tscherkassienses Kislariae degentes, qui ex huius arboris ramis conficiebant sagittas, quae varium colorem viridem, album et brunum exhibebant. Hoc videntes, Tartari, plures postea maiores, longiores ramos arboris afferebant, et pro baculis aptabant, vendebantque. Non ultra brachii hominis crassitiem crescit. Commisi quidem nonnullis Kislariae habitantibus, ut flores, folia et fructus istius arboris l. fruticis procurarent, sed obtinere non potui, nisi ramos cum cortice et cuticulis tenuissimis, quarum decem et plures detexi.

153. Lonicera, Ruthenis Gordovvina derevva, ex qua parantur tubuli longissimi pro fumigatione tabaci.

154. Dictamnus, Fraxinella.

155. Rubia tinctorum copiosa: radix colligitur, et mercatoribus venditur.

Obs. Non licuit mihi, in hac regione aestatis tempore diu versari, qua plurima notatu digna vegetabilia reperiuntur, ut ex Manuscriptis Clarissimi *Doctoris Schoberi* cognovi. Aequum est, huius digni Viri memoriam hac occasione revocare. Petrus Magnus Imperator mittebat illum ad haec loca anno 1717 et 1718, ut scrutaretur omnis generis naturalia,

turalia, inprimis etiam ut examinaret thermas, non ultra centum milliaria ruthenica ſitas a fortalitio Kislar. Poſthaec ille redux Moſcoviam, conſcripſit librum ſub titulo memorabilium Ruſſico-Aſiaticorum, qui tamen lucem non vidit. Digniſſimus Vir anno 1731 ſuum librum mihi communicabat, quem feſtinanter deſcripſi Avtographum poſt Auctoris obitum infeliciter periit; copia eius vero adhuc in meis manibus eſt; apographum etiam a me communicatum, reperitur in Bibliotheca Curiae Medicae. Ex hoc Manuſcripto iam transſcribam vegetabilia in his confiniis habitantia.

Ex Arboribus.

Quercus, acer, platanus, fraxinus, ſalix, olea ſylveſtris odoris florum ſuaviſſimi, poma, pira, ceraſa, pruna ſylveſtria rubra, parva, morus, mespilus, cydonia, vitis ſylveſtris ſ. labruſcum baccis nigris minimis, quas Coſaci cum uvis ſativis miſcent, et vinum non ingrati ſaporis exprimunt.

Not. Hoc Labruſcum vidi in omnibus ſylvis ad mare Caſpium, maxime vero in Hircania (Gilan) ubi creſcit ad mirabilem altitudinem ſummorum arborum cacuminum, et ſaepe ad hominis craſſitiem.

Porro frangula, rhamnus, paliurus ſ. ſpina Chriſti, acacia, liguſtrum.

Ex Plantis.

Horminum foliis ſalviae maioribus, erica arboreſcens ad duas tresve ulnas flore coccineo, lamium flore luteo maiori, lathyrus, aphaca flore rubro et albo, ſatyrium flore purpureo et albo odorato, papaver erraticum flore ruberrimo, lychnis chalcedonica flore ſcarlatino, gratiola, blattaria flore a bo, fraxinella flore rubro, eryngium caule amethyſtino, delphinium flore coeruleo et albo, ſcorzonera, origanum, ſatureia, ſerpillum, carvum, mentha verticillata, ſmyrnium ferulae folio caule multiplici, ſtachys perianthio amplo, thlaſpi perfoliatum, clematis ſcandens flore purpureo, biſtorta, allium ſylveſtre, filipendula flore luteo, apocynum anguſtifolium flore minore ruberrimo, iris

flore

flore ex luteo et albo mixto, millefolium flore luteo, glycyrrhiza flore rubro et albo, lychnis viscosa angustifolia flore luteo noctu saltim florens, esulae variae species folio angusto, longo, obtuso et crenato, astragalus flore albo, elychrisum lavendulae folio, et aliud prolificum i. e. ex uno flore alterius progerminatio, libanotis, aristolochia rotunda, cassida flore coeruleo, lycopodium, muscus clavatus minor foliis latis et dentatis hinc et inde crinibus obsitus, viscum. Hactenus Schoberus.

V. *De Plantis in Provinciis Persicis Dagistaniae, Schirvaniae et Hircaniae.*

156. Oryza in campis declivioribus ad mare Caspium; requirit continuam irrigationem per aquaeductus usque ad incipientem aristarum maturationem.

157. Gossypium herbaceum copiosum in Peninsula Apscheron, in Hircania, maxime vero in provincia Masanderan.

158. Milium in Dagistania Tartaris magis in usu est.

159. Echium villosum, hirsutum, angustifolium, floribus plurimis coeruleis, altum ulnam unam semis; in via a Nisovva ad Schavvran. Offendi bina exemplaria valde monstrosa, caulibus latis trium pollicum, compressis, floribus plurimis obsessis, quae tanquam miratu digna hucusque asservo.

160. Stachys villosa. Ad Sulacum.

161. Millefolium flore luteo et rubro.

162. *Gramen Bunacense rariſſimum*, humile, vix ad spithamam dimidiam, spicis pendentibus, contortis, variae, mirabilis figurae, plerumque instar ciconiae cum collo longo. Spicae omnes carebant seminibus, erant cavae, per vermiculos exesae. Inveni proxime ad fortalitium Bunaeense in prato; alibi nunquam vidi. Bis quidem, sed hiemali

tempore tranſivi per hanc viam, ideoque gramen recens non obtinui.

163. Convolvulus maritimus, Thée Perſicum, foliis lanuginoſis. vide Plant. Deſcript. n. 37.

164. Lithoſpermum.

165 *a.* Phaſeolus fructu virente minimo, piſiformi.

165 *b.* Iris alba et violacea.

166. Dipſacus folio magno laciniato.

167. Hedera arborea ſcandens ad altiſſimas arbores, quarum innumeras hederae frondibus (viridibus) vidi obvolutas iucundo ſpectaculo. In Hircania.

168. Ruſcus in ſylvis ibidem frequens, baccis rubris et ſeminibus albiſſimis, magnitudine piſi maioris, inſtar margaritarum.

169. Pervinca anguſtifolia flore coeruleo. Derbent.

170. Epilobium anguſtifolium.

171. Aſter maritimus, Tripolium.

172. Ranunculus ſceleratus.

173. Ceratocarpus arenarius.

174. Cynanchum acutum.

175. Abſinthium ponticum maius et minus.

176. Apium verum ſpontaneum, in ſylvis Niſovvae copioſum.

177. Artemiſia campeſtris.

178. Nicotiana Perſica, foliis magnis, grati odoris. Cultura eius eſt notabilis ad Curae fluvium et in aliis provinciis : quae melioris notae, regia vocatur, *Schach-Taback*. Perſae in uſu habent machinas curioſas aqua repletas, quas Kalian appellant, ex quibus fumant nicotianam.

179. Anabaſis aphylla. Buxbaum Plant. centur. I.

180.

180. Verbena nodiflora, ſpinis capitato-conicis, foliis ſerratis, caule repente. Linn. Spec. Plant. pag. 28. Enſili ad ſinum maris Caſpii in Hircan.

181. Caucalis maritima, ibid.

182. Veronica aquatica. ibid.

183. Veronica longifolia, ſpicis maximis. ibid.

184. Veronica minima cymbalariae folio, flore coeruleo. Aſtarae in Hircania.

185. Syringa Perſica vera, floribus albis, foliis maioribus et minoribus, ſpontanea et hortenſis. Hircan. Floribus coeruleis ibi non reperitur.

186. Rubus fruticoſus aculeatus, longiſſimus, inter ſe valde luxurians, in ſylvis montanis Hircaniae, tranſitum reddens difficilem. Vidi menſe Martio adhuc ſine foliis et floribus.

187. Valeriana rubra.

188. Arundo arenaria.

189. Arundo minima ad ſpithamae altitudinem.

190. Arundo calamogroſtis, fuſca, nigricans, qua Perſae et Armeni loco pennarum ſcribere ſolent. Creſcit in provincia Maſanderan.

191. Ibidem quoque arundinem ſaccharifera reperiri, licet non magna copia, relatum eſt.

192. Arundo ad craſſitiem ſaccharifera, altiſſima trium et quatuor orgyarum. Habitat in locis paludoſis ad Araxim fluvium, maxime vero in deſerto Munganenſi ad litus Caſpii maris. Pro baculis et aliis uſibus inſervit: in pagis ſepes circa hortos et caſas limo obfirmatas ex hac arundine conſtructas vidi.

193. Crocus vernalis ſylvaticus.

194. Crocus orientalis ſativus, in hortis colitur Derbenti, Schavvran et Baku. Incolae miſcent cum cera, et formant

placentulas, qua ratione diutius ſervatur crocus, quod ipſe expertus ſum.

195. Viburnum, Opulus flore albo, magno. In ſylv. Hircan.

196. Sium Falcaria.

197. Glaux maritima minima. Enſili.

198. Paliurus ad litus maris. ibid.

199. Blattaria.

200. Convolvulus coeruleus hortenſis, folio hederaceo trilobato. Reſchtſch.

201. Campanula flore rubro et albo, perſicifolia. Enſili.

202. Campanula flore coeruleo, folio cordato. ibid.

203. Anagallis flore rubro. Aſtarae.

204. Primulae floribus albis, coeruleis, purpureis. ibid.

205. Levcoium bulboſum, odoriferum, flore albo, in pratis ad urbem Kesma in Hircan.

206. Levcoium bulbiferum arvenſe flore croceo. Karasbaſar ad ſinum maris.

207. Scylla amoena ſ. Hyacinthus ſtellatus arvenſis.

208. Oxalis corniculata, pentapetala, lutea, minima, repens. Reſchtſch.

209. Hibiſcus muſcheutos. Linn. Sp. Pl. p. 175.

210. Malva maior. Enſili.

211. Geranium flore coeruleo. Aſtarae.

212. Geranium rotundifolium, minimum. ibid.

213. Trifolii variae ſpecies, floribus luteis, albis et purpureis, foliis maculoſis. Hircan.

214. Trifolium agrarium. ibid.

215. Trifolium fragiferum pratenſe. Linn. Sp. Pl. p. 1086.

216. Callitriche paluſtris ſ. Stellaria. ibid.

217.

217. Fumaria ſpicata, foliis tenuiſſimis. In deſerto Mungan.

218. Vicia Faba, *vvilde Bauerbohnen*, in eodem deſerto non procul a mari Caſpio. Linn. Sp. Pl. p. 1039. Not. Locus creſcendi ſpontaneus antea latuerat Botanicos.

219. Aſplenium, Trichomanes, in puteis Hircan. copioſe.

220. Rhinanthus. Elephas flore luteo mirabili, in ſylvis Hircaniae ubique per totam aeſtatem florens. Deſcript. Plant. n. 38.

VI. *Ex Arboribus.*

221. Platanus orientalis, foliis palmatis, Perſis audit *Tſchinar*: eſt arbor altiſſima, craſſa et ramoſa, inſtar quercus magnae, cortice cineritio. Fructum non fert, niſi capitula echinata, hirſuta. In urbibus et pagis ſaepe occurrit, et ab incolis ſancte ſervatur, eiusque abſciſſionem non permittunt. Alias habitat in ſylvis Dagiſtaniae et Hircaniae, non tamen frequenter. Lignum praebet egregias flammeas figuras; ſed non aliter, niſi rite ſcindatur truncus, nempe ex centro ad peripheriam.

222. Clutia Arabum pulchella, baccis parvis, cubebis fere ſimilibus, Unicam tantum vidi arborem Derbenti in horto Chani, altitudine ceraſi.

223. Melia, Azedarach, arbor procera, deſcripta no. 42.

224. Buxus arboreſcens, ad abietis altitudinem et craſſitiem. In ſylvis Hircaniae abundat.

225. Mimoſa, Acacia, ſpinoſiſſima a trunco usque ad ramulos, floribus purpureis congregatis, filamentis capillariis longiſſimis. Siliquae compreſſae parvae. Folia poſt ſolis occaſum invicem clauſa. Arbor ad ceraſi magnitudinem. In ſylvis Hircaniae.

226. Mimoſa maior, minus ſpinoſa, ſiliquis longis compreſſis, foliis bipinnatis, noctu quoque clauſis, quibus pro feri-

co tingendo utuntur. Perſae vocant ſua lingua, Schachuſt et Haſar beg i. e. mille homines regens, *ein Herr über tauſend.* ibid.

227. Iuglandium arbores plurimae ſpontaneae, magnae; in ſylvis Hircaniae.

228. Aurantium in omnibus fere hortis Hircaniae, et ſaepe in ſylvis eius magnas arbores vidi.

229. Citrii poma rara, Maſanderani plura.

230. Citrus fructu oblongo, nodoſo, magno. Ruthenis audiunt Bodraenki. In hortis urbis Reſchtſch.

231. Mori albae plantationes plurimae in omnibus Hircaniae pagis. Incolae adhibent iuniorum arborum folia pro nutriendis vermibus bombaceis. Sericum lucratur magna copia.

232. Acer montanum platanoides altiſſimum, in ſylvis Hircaniae.

233. Cupreſſi arbor rara; frequentior in provinciis Maſanderan et Terabat.

234. Labruſcum ſcandens, altiſſimum, copioſum, baccis nigris, maioribus et dulcioribus. Ex his Armeni parant vinum, additis paſſulis ſiccis nigris Perſicis, vulgo Kiſchmiſch, valde ſpirituoſum.

235. Vitis ſativa in Hircania rarior; ſed Derbenti, Baku, Schamachiae, et in Peninſula Apſcheron in abundantia habetur. Vina ſunt optima, praecipue Schamachicum rubrum. Servatur ibi in vaſis figulinis rubris maximis. Si vero more Perſarum in utribus ovillis ad alia loca transfertur, et in illis diutius retinetur, gratum ſuum ſaporem perdit.

236. Mala punica ſylveſtria, parva, plurima, ſed auſtera; quae vero ex Ardevilio, Tevriſio et Casbino allata, ſunt magna, ſaporis gratiſſimi.

237.

237. Ficuum arbores in ſylvis Hircaniae et muris urbium ſpontaneae, fructus ferunt innumeros, ſed parvos, exſuccos, non comedibiles.

238. Ultimo loco nominabo Lycoperdon ſubterraneum, eſculentum, *Träffeln*, quod in diſtrictu urbis Baku reperitur copioſum: colligitur Aprili ab incolis Perſis, quibus locus natalis notus, et eo tempore, dum exeunt, obſervant terram, quam ſi elevatam et in forma crucis fiſſam vident, ibi fodiunt et inveniunt radices. Officiales noſtri germani avide illas emebant, et tam recentes, quam in taleolas ſciſſas, ſiccatas comedebant. Erant magnitudine ovi gallinacei: Recentes examinare, defuit occaſio, quia iuſto tempore non adfui. Optime deſcripſerunt hoc Lycoperdon Linn. Flor. Lapp. p.526. Gleditſch Method. Fungor.p.157. et Mich. Nov. Plantar. gener. pag. 102.

Haec ſunt potiora vegetabilia in meis itineribus obſervata: plura certe adieciſſem, ſi fortuna ſecundaſſet. Rex Perſiae Schach Nadir) Legationem Ruthenicam, cui ego interfui, anno 1747. Jamiam usque ad Gilaniae provinciam appropinquatam, invitaverat ad ſe, qui eo tempore Choraſſani non procul ab urbe Madſched commorabatur, ubi adhuc nemo Botanicorum fuerat. Ad iter proſequendum parabantur omnia; eodem vero tempore curſores triſtibus pervenerunt relationibus de ſubito Regis obitu, quem ſequebantur confeſtim ſeditiones maximae per totam Perſiam, immo in ipſa urbe Reſchtſch. Hoc permovit Legatum, cum omni comitatu reverti Aſtrachaniam per mare Caſpium. Itaque ſpes mea plura colligendi vegetabilia, quod maxime dolui, fuit irrita.

Antequam

Antequam opuſculo meo finem fácio, ſicco pede non poſſum praeterire egregias ſylvas, quibus Hircaniae provinciae ad montium fere cacumina ſtipatae, quod plurimis abundent peregrinis arboribus et herbis, ex quibus pauciſſimas tantummodo in tranſitu obſervare mihi contigit: inter arbores in Ruſſia familiares nonniſi ſalices et alnos paſſim vidi. Operae pretium eſſet, ſi quis rei herbariae amator in futuro, pacatis in Perſia rebus, quod optandum, cum noſtris mercatoribus iter illuc faceret, et omnia penitius inveſtigaret, quod non ſine notabili foret Botanices incremento.

MEMORIA

MEMORIA

VIRI EXCELLENTISSIMI ET EXPERIENTISSIMI

MAVRITII ANTONII CAPPELERI

PHILOSOPHIAE ET MEDICINAE DOCTORIS, INCLVTAE REIPVBLICAE LVCERNENSIS CENTVMVIRI ET POLIATRI, ACADEMIAE CAESAREAE LEOPOLDINO-CAROLINAE NATVRAE CVRIOSORVM, SOCIETATVM REGIAE ANGLICANAE SCIENTIARVM ET PHYSICAE TIGVRINAE COLLEGAE HONORARII.

Ex memorabilibus Actis Tigurinorum.

Hic de arte salutari et seorsim rerum naturalium indagatione optime meritus Senator, fama praeclara Celebris, lucem aspexit Willisaviae, quae civitas ad pagum Lucernensem pertinet, d. IX. Iunii A. R. S. MDCLXXXV. Patrem coluit Dominum *Sebastianum* CAPPELER, Medicinae Doctorem; qui tunc temporis Lucernae praxin iatricam exercuit, ibidemque vivere desiit A. MDCCXII. d. XXVIII. Octobris. Mater ipsi obtigit matrona honestissima *Anna Maria an der* ALLMEND, ex nobili Lucernensium prosapia ortum ducens. In patria ab istis studiis, quae ad humanitatem spectant, primordia cepit, gymnasioque mature depositis tirocynii rudimentis valedixit, annum aetatis decimum sextum vix emensus. Vt vero pergeret tenere istam viam, quam instituit, Milanum mittebatur, ubi vitam cum virtute degebat in aedibus *Aureliani* THUTT Pagorum Helveticorum administri negotiorum, postea vero mutata sede Collegii Helvetici eiusdemque disciplinae fiebat alumnus. Quoniam vero secum constituit parentis legere vestigia et artem salutarem addiscendi spem bonam habuit, ad Academiam Mussipontanam tunc temporis florentissimam appulit, eum in finem, ut se scrutinio Professorum sisteret et honores doctoris ambiret. Peracta non sine insigni laude virium exploratione, candidatus dignus unanimi consensu declaratus fuit, qui mereretur, summum dignitatis gradum tenere. Solemniter proin renunciatus a Brabeuta spectatissimo Professore GUEBIN d. X. Decembris A. MDCCVI. medicinam ulterius faciendi caussa Argentoratum petiit, et brevi post in Italiam se contulit, non obstante Bellonae facibus suis undique furentis saevitia. Id, quod maxime in votis habuit, obtinuit, secutus exercitum Caesareum, qui eo temporis tractu duodecim millia militum continens A. MDCCVII. regnum neapolitanum occupavit. Merita CAPPELERI non diu latuerunt, verum mox fiduciam Doctoris IERGERI sibi pepererunt, adeo, ut nostrum dignum iudicaret, quem commendaret medicum castrensem in nosocomiis Caesareis. Supremus belli Dux Comes de WALLIS praestans ingenium ipsius in obeundis muniis Architecti mili-

militaris probe cognitum atque perſpectum habuit, ideo in obſidione Peſcarae operam magna cura et multo labore expertus eſt. Tanti autem in hac ſcientia emicuerunt profectus, quanti requiri ſolent in architecto centurione bellico inter Caeſareas legiones, cuius ſpartam honorificam ornavit, ita, ut in diverſis ſibimet invicem contrariis ſtudiis verſatus, haud vulgarem tam hominem ſervandi, quam cito enecandi, comprobaret peritiam. Poſt expugnationem huius caſtelli perpetuam ibidem et in circumiacente regione Abbruzo ſuſtinuit dignitatem. Cum vero paulo poſt a parente, occupationibus clinicis obruto, domum revocatus fuiſſet, amor patriae et cultus filialis magis apud eum valuerunt, quam conditiones ampliſſimae, et tantum abfuit, ut feſſo Anchiſae humeros ſubſternere recuſaret, ut potius oblatum munus docendi medicinam apud neapolitanos modeſte deprecaretur. Reditum itaque paravit ad patrios lares anno aetatis vigeſimo quinto, et in itinere amicitiam ſancivit cum viris eruditione Romae, Bononiae et Milani clariſſimis. Ingruente bello inteſtino A. MDCCXII. inter milites ſui ſtatus memorato munere iterum fungebatur. Poſt pacem conciliatam pater deceſſit, cuius ſucceſſor in phyſicatu conſtitutus, ampliſſimam brevi temporis ſpatio acquiſivit famam, advolantibus multis medelam petentibus ad invidiam uſque Collegarum, quibus impoſſibile videbatur, Martis aſſeclam in Aeſculapii aditus penetrare poſſe, medicinae cum re militari convenientiam ignorantes. A. MDCCXVI. magiſtratus decreto fons medicatus Rusweilenſis quondam celebrior commendabatur CAPPELERO, ut penitius inquireret in virtutes aquarum, quarum phyſica relatio anno eodem in lucem prodiit. Haec et alia inſignia merita efficiebant, ut adſcriberetur ampliori Senatui, et praefectura promi condi ſalinarii ipſi concrederetur. Quamvis multitudo negotiorum concatenatorum quotidie accreverit; nihil tamen temporis reliquum fecit, quo minus muſas amoeniores impenſe coleret, et praeter medicinam, matheſin, botanicam, opticam, geometriam, hydraulicam, algebram, geographiam, peculiari ſedulitate hiſtoriae naturali, quae phyſica ſpecialis audit, totum ſe conſecraret. Rerum naturalium penitior cognitio, quae iam luce clariori radiare incipiebat, praecipuum animi oblectamentum illi attulit, et quo-

ties unumquodque otioſe et conſiderate contemplatus eſt, toties infinita tenebatur iſtud ſingulare obiectum perſcrutandi aviditate. Divitis Florae gazas medicum ſibi cognitas et perſpectas reddere neceſſario decet. Servata hac regula, hodegum elegit Tournefortium, qui a ſingulari floris totius forma, qua notioris alicuius rei imaginem prae ſe fert, claſſium differentias deduxit In facienda medicina ut plurimum conſulto meditabatur, qua ratione in caſibus difficillimis et morbis periculoſis cito, tuto et iucunde ſuccurrendum eſſet aegrotis, ut amiſſam recuperarent ſanitatem. Cryſtallifodinae A. MDCCXXIV. in Grimſelberg pagi Bernenſis patefactae, omnium naturae curioſorum attentionem excitarunt. CAPPELERUS veritatem de figura generica iſtorum lapidum diaphanorum coram intueri geſtiebat, montem aſcendens revera obſervavit, inter omnes cryſtallos nullam alteri prorſus ſimilem eſſe, licet omnes eadem planitie gauderent. Hoc phaenomenon noſtro redeunti anſam dedit, Cryſtallographiam contexendi, quae ſub titulo: Adumbratio cryſtallographiae hiſtorico- phyſico- medicae in diurnis eruditorum annunciabatur. Verum negotiorum cumulus impedivit editionem integram, cuius caput IV. prodromus cryſtallographiae, de cryſtallis improprie ſic dictis commentarius, in publicum prodiit Lucernae A. MDCCXXIII. cum figuris, quarum delineationes aeri inciſas propria manu fecit, ut et reliquas operibus ſuis deſtinatas. Prodromi huius elenchum recenſent Transactiones Anglicanae philoſophicae, proptereaque Praeſes Societatis Magnae Britanniae, Perilluſtris NEWTON, autorem dignum iudicavit, ſalutare collegam. Praecipua pars manuſcripti in ſcriniis latet fautoris maxime conſpicui, cui defunctus complementum collectaneorum tradere promiſit, quae vero tremula manu exarata, ob copioſas emendationes et additiones, vix ac ne vix quidem intelligi poſſunt. Amicitiae vinculum, quod a multis retro iam annis cum Helvetiorum Plinio, Celeberrimo Doctore *Joanne Jacobo* SCHEUCHZERO ſancivit, cuius conatus nunquam ſatis laudandi, opitulantibus WODWARDO et LUIDIO Anglis, et D. LANGIO Lucernenſi, ſtudium lithographicum egregie colluſtrarunt, invitabant CAPPELERUM, ut ſucceſſive meditationes ſuas eruditas communicaret. Tale argumentum praebet perdocta epiſtola de en-

tro-

trochis et belemnitis, quam clariſſimus naturae indagator KLEINIUS Gedanenſis prooemii loco nomenclatori de lapidibus figuratis praefixit, ibidem MDCCXL. edito, lubensque fatetur, in hoc ſchediaſmate originem horum animalium optime hucusque dilucidatam fuiſſe. Interea, durante ſic labore propemodum alieno, patriae non plane immemor, pietatis monimentum ſtatuere in animo habuit. Famoſus Pilati mons eo magis CAPPELERUM alliciebat, quo magis viri magni nominis, VADIANUS, KIRCHERUS aliique traditiones male fundatas merasque fabulas de hoc portento in publicum propoſuerunt. Vicinia montis ſatis opportuna aſcenſum facilem pandebat explorandi rariora, et exquiſitam ſcribendi hiſtoriam. Integram vero chorographiam ſiſtere moliebatur, ita, ut iſta deſcriptio haud incongrue Pagi Lucernenſis hiſtoria naturalis vocari poſſet. Delineationes mapparum proprio marte confecit. Sciagraphiam iam ante quinquaginta annos Sereniſſimo Principi regenti Galliam p. m. obtulit, quam Academiae Scientiarum Pariſienſi mittendam curavit, et inſertam legimus diario memorabilium eiusdem. Tandem deſcriptio, quae avide deſiderabatur, ſuperſtite adhuc autore, cura et diligentia generoſi et doctiſſimi Senatoris et Xenodochii Praefecti Domini BALTHASARIS, Lucernae, cui autographum committebatur, typis exſcriptum fuit ſub titulo: *Pilati Montis hiſtoria* ab amico *) in lucem protracta atque Academicis Helvetiae Societatibus ſacra 4 Baſileae A. MDCCLXVII. cum figuris. Quae cum a noſtro omni diligentia peragebantur, non potuit non fieri, quin plura meritis ipſius parata eſſent praemia. Anno igitur ſecuſi, quod vivimus, trigeſimo, Naturae Curioſorum Academiae, quae duorum Auguſtiſſimorum LEOPOLDI et CAROLI nominibus coruſcat, Collega cum *Archytae Tarentini* cognomine adſcribebatur, Praeſide *Jo. Jac.* BAIERO, qui tunc ſpartam Profeſſoris Medicinae primarii in alma ſtudiorum Univerſitate Altorfina ornavit, viro eruditionis ac meritorum dignitate illuſtri. Varias communicavit obſervationes lectu dignas cum ephemeridibus eiusdem tam philoſophici, quam iatrici argumenti, quarum copiam etiam

*) Cura d'Annone P. P. in Academia Baſileenſi.

fecit aliis diurnis. Et quamvis interdum notatio et animadverſio modeſta cenſorum aſſurgeret; absque omni tamen acerbitate reſpondit promptus atque paratus, ideas vel explicandi, vel hallucinationes ſuas emendandi. Omnem fervorem et rixam, quibus contradicere ſolemne eſt, ſedulo removit, in aliorum verba neutiquam iuravit, per experientiam probe edoctus, nihil eſſe facilius, quam propria opinione falli. Ipſi probe conſtabat, errores in philoſophia commiſſos ſaepius pari paſſu ambulare, quam veritates, et in pluribus caſibus aliorum ſententiam non amplectendam eſſe, niſi hiſtoriam errorum humanorum probe perſpectam haberemus, qui tamen primae fixaeque lineae ſunt, de quibus recedendum erit. Nova eaque A. MDCCLXII. inaugurata Societas celebris Tigurina phyſicalis cum primum extraneos honorarios cooptaſſet, CAPPELERUM conterraneum ſub *Praeſidio celeberrimi Doctoris* et *Canonici* GESNERI in numerum eorundem recepit, ſimulque invitavit, ut conſilio ſuo ſaluti humanae provideret. Id quod opportune contigit, dum ſuccincta ipſius deſcriptio novae praeparationis vel ſaturationis lapidum cancrorum et uſus in variis morbis, praeſertim febribus ardentibus, tomo tertio collectaneorum inſerta fuit. Magna autem experientiae ac ſcientiae fama etiam extra patriam longe lateque ſurrexit. In hac per complures annos dignitatem Decani ordinis medici ſuſtinuit, et multum ſibi laudis, gloriae, honoris et exiſtimationis conciliavit non ſolum inter cives, verum etiam apud alios foederatos Helvetiorum pagos et dominatus, qui praeſentiam eius ſummopere deſiderabant, ſiquidem noſtro Friburgi in Nuithonia A. MDCCXXXIX. et Soloduri A. MDCCXLIV. protophyſici honor deferebatur, quem in utroque loco aliquamdiu tenuit, ibidem iure civitatis privato donatus. De hac celebritate ampliſſimum quoque literarium commercium teſtatur, quod non ſolum in univerſa Helvetia foederata, verum etiam cum viris fama et eruditione maxime conſpicuis, in regionibus longinquis, uſque ad vitae finem ſtudioſe coluit. A. MDCCL. a ſummo Magiſtratu Lucernenſi concredebatur ipſi officium artis tormentariae praecepta docendi et baliſtarios in geometria et architectura militari fingendi peritos. Verum ingruente ſenectute, ingruebant etiam incommoda corporis, neutiquam animi. Tremor

mor vehemens iam ante multos annos neceſſarium manuum uſum, potentiam ſcribendi puta, abſtulit, quare in ſubſidium vocare cogebatur iuvenem philiatrum. Vt vero melius conſuleret rebus ſuis, ante quatuor circiter annos Lucernae valedixit, et ad filium ſuum Diaconum Ruswylenſem, dein Canonicum Monaſterii Argovienſium ſe contulit, cum quo reliquum vitae ſuae tempus tranſegit. Aſt in hoc tranquillo rerum ſtatu nunquam otioſus erat, quotidie legendo, meditando et precando indefeſſus. Aegroti cuiuscunque fuerint ordinis, qui CAPPELERI implorabant opem, vel coram vel per literas ſalutaribus conſiliis, interdum etiam medicamentis recreabantur, ſeorſum vero pauperes, erga quos liberaliſſimus munificentiſſimusque fuit, genuinum in hoc medico patrem amiſerunt. Licet crebris taediis ac moleſtiis per totam vitam ſuam expoſitus erat; ſemper tamen animum laetum et contentum ſervavit una cum conſuetudine et familiaritate gratiſſima. Admodum felici et conſtanti gaudebat memoria uſque ad extremum ſpirandi ſpatium, iudicio ſolido, paucis multa; egregii animi dotes ita ſemper praelucebant, ut philoſophum chriſtianum decet, cuius pietas cum eruditione apprime concordat. Prompte pronunciabat linguam gallicam, germanicam, italicam et hiſpanicam, nec non idiomatis graeci et ebraici haud expers et ignarus erat. De aſſiduo et fere indefeſſo ſtudio legendi adhuc notari meretur, quotiescunque paſſus memoratu dignos legerat, diligenter in locum congruum ac titulum retulit, vel referri iuſſit. Rarius aliquid evolvit, quod non commentario illuſtraſſet. Exinde memoria eius confirmatior facta tantum invaluit, non obſtante moleſto diuturno morbi decubitu, ut amanuenſi, durante ſic ſtatu, literas ſine mora cum admiratione adſtantium dictare poſſet. Quid? quod paulo ante animus acer ac praeſens fuit, ut omne, quod ante viginti et plures annos legerat, et iterum in memoriam revocaverat, indicaret, in quo autore tale quidpiam obſervavit, quo capite, pagina, imo qua linea locus allegatus occurrit. Coniunctio familiaris cum amicis et cognatis indelebili conſervatur memoria, praeſertim cum paratus atque inſtructus reſponſionem dediſſet interrogantibus per ſeria et iocos de quolibet argumento. Et ſi a quadraginta, et quod excurrit, annorum ſpatio parum

rum vel rarius vinum deguſtaſſet, in ultimis vero vitae periodis abſtemius fuiſſet, integrum tamen corporis robur quodammodo obtinuit, et ſummum vere gradum aetatis attigit. Ad ultimum usque vitae annum erecto incedebat corpore, aeque forti et citato greſſu tam in montibus, quam in planitie, ut iuvenes frūſtra conarentur pari paſſu ambulare. Pleraque itinera pedibus confecit. Ante decem circiter annos, verno tempore turbulenta tempeſtate, a Rusvvyl per vias nive obtectas iter direxit trans Lütſchemen prope Williſau per montes ad Romoos et Entlibuch, tandem per Hasle et Wertenſtein domum reverſus eſt. Ad morbi emortualis hiſtoriam quod attinet, d. VII. Iulii A. MDCCLXVIII hora ſecunda pomeridiana, cum in legendo occupatus eſſet, hemiplegia fortis totius lateris dextri paralyſin et loquelae balbutiem concitavit. Mox in ſubſidium vocabantur praeſtantiſſima eaque uſu probata remedia, quae tantum attulerunt allevamentum, ut poſt tres hebdomades lectum deſerere, et ex hypocauſto prodire, nunquam vero ſe domo commovere poſſet. Tali valetudinis ſtatu bono ſemper fuit animo, hilarisque affirmavit, religionem et philoſophiam ſibi pridem didiciſſe mori. Vale ſingulis amicis dixit per literas, et gratias devinctas egit pro exhibita benevolentiae coniunctione. Interim vires evidenter decreſcebant, usque dum d. XIII. Aug. A. MDCCLXIX. poſt prandium hora ſecunda vehemens catarrhus impetuoſam induceret ſuffocationem, unde facile colligi poterat, CAPPELERVM vix per noctem fore ſuperſtitem. Innata naturae ἀυταρκεία animum linquentem quadantenus revocavit, et placidam quietem conceſſit, recrudeſcente vero praefocatione graviori die XVIII. eiusdem hora decima antemeridiana, poſt adminiſtrationem ſecretorum ſacramentorum, e lecto in ſellam collocabatur, in qua per quinque ſeptimanas die nocteque, inter magnos dolores et agrypniam, tempus conſumere cogebatur, inſigni tranquillitate ac patientia praeditus. Die IV. Septembris per intervalla delirare coepit, redeunte ut plurimum ſanae mentis diſpoſitione. Cum dies decimus quintus illuxiſſet, in affectum ſoporoſum incidit, ita quidem, ut ingentes ſtrepitus eum ſomno ſuſcitare non poſſent, et iſta inſenſibilitas ad diem ſequentem continuabat, quo verſus veſperam, anno aetatis glorioſae octogeſimo quarto, placidam et beatam nactus eſt analyſin. Cor-

pus

pus exanimatum die XVIII. in templo cathedrali Monasterienſi magna cum pompa et frequenti comitatu terrae committebatur: Epitaphium, ab ipſo iam ante aliquod tempus conditum, ita ſe habet:

DEPOSITA
HIC
DISCORS MATERIA
MAVRITII ANTONII CAPPELER
QUAE SEMPER EHEV MEMORATA EST
SPIRITVM
DEO
IVGITER VNITVM ESSE
QVOD IAM EO MISERENTE
PER CHRISTI MERITA AETERNVM
DVRAVIT LVCTA ANNOS LXXXIV
MENSES IV DIES X.
FINIIT ANNO MDCCLXIX.

Ad levandas curas domeſticas domum duxit virginem nobiliſſimam FEER A. MDCCX. quae die XXIX. Maii MDCCLII. ſubitanea morte ipſi erepta eſt. Suſtulit ex hoc connubio, foecunditate ac ſtabili mutuoque coniugum amore fortunatiſſimo, octo liberos, de quibus in tenera adhuc iuventute quatuor animam Deo reddiderunt. Filii ſuperſtites religioni ſe devovere, Canonici capitulares, filiae nupſere viris. Scripta CAPPELERI potiora quatuor iam ſupra leguntur, reliqua diverſis eruditorum diurnis inſerta proſtant.

In Actis phyſico-medicis N.C. Vol. IV. Obſervatio de ſiniſtro curationis per equitationem ſucceſſu in phthiſi emicat. Literae ad D. Scheuchzerum de Cryſtallorum generatione in appendice leguntur. In collectionibus Wratislav. Tentam. XVII. Obſervatio de mania et abuſu croci, in Tentamine XXVII. Obſervatio de disruptione venae iugularis adeſt. In operibus laudati Scheuchzeri praeter alia plura proſtat Deſcriptio atmosphaerae Lucernenſis in Specim.

II. differt de Helvetiae aeribus, aquis et locis Tig. MDCCXXVIII. In Professoris Altmanni Descriptione historico-physica de montibus Helvetiae glaciferis, soli CAPPELERO debemus tractationem de montibus glaciferis in Grimselberg et crystallifodinis eiusdem loci.

Copiam quoque insignem manuscriptorum reliquit beatus Autor, quorum praecipua sunt Institutiones rei herbariae emendatae et auctae. Collectanea physica et miscellanea cum figuris propria manu delineata, Fol. Vade mecum practicum seu apiarium medicum, Fol. Schematismus universae matheseos, 4to. Pharmacopoea domestica, 4to. Apiarium seu cumulus scientiae attinentium notatuque dignum cum figuris autographis 8vo. Variae descriptiones de acidulis fontibus medicatis, v.g. Leukerbad in Wallis, Iben, Mooserbad in pago Lucern, frigido fonte Sarnensi in Untervvaldia. Descriptio regni mineralis, vegetabilis et animalis Helvetiae.

Designatio machinarum hydraulicarum inclutae urbis Lucernensis, variaeque delineationes, quae ad matheſin, geographiam, architecturam militarem et balisticam spectant, amplo sat numero.

MEMORIA

VIRI EXCELLENTISSIMI ET EXPERIENTISSIMI

DOMINI

IOANN. WOLFG. FRID. BOENNECKEN

SERENISSIMI PRINCIPIS DE LOEWENSTEIN WERTHEIM ARCHIATRI ET CONSILIARII AVLICI ET REGIMINIS ACTVALIS REVERENDISSIMI AC CELSISSIMI PRINCIPIS EPISCOPI BAMBERGENSIS ET WIRCEBVRGENSIS CONSILIARII AVLICI DESIGNATI INCLVTAE AC LIBERAE REIPVBLICAE SVEVOFVRTENSIS SENATORIS ET SCABINI SENIORIS EIVSDEMQVE PHYSICI ORDINARII ACADEMIAE IMPERIALIS NATVRAE CVRIOSORVM COLLEGAE

BASSVS II. DICTI.

Pia recordatio Collegae desideratissimi, viri eruditione ac honorum dignitate maxime conspicui, admonet nos, ut rerum ab ipso laudabiliter gestarum copiam ab oblivione vindicemus et posteritati commendemus.

Is nascendi auspicia habuit A. MDCCVI. die IV. Ianuarii in pago Hopfgarten ditionis Erfordiensis. Pater ei fuit IOANNES RÜDGER BOENNECKEN, tunc temporis Ecclesiae eiusdem pastor, dein Adiunctus Superintendurae Generalis Vinariensis in Mellingen, pari vigilantia sacram operam navans. Matrem coluit matronam honestissimam *Susannam Margaretam* IOANNIS GEORGII LAYRIZII, muneris gravitate summe Reverendi, *Sereniſſimi Ducis Saxo-Vinarienſis* Proto-Ecclesiastae et Superintendentis Generalis filiam. Praecipua parentum cogitatio eo intendit, ut fundamenta pietatis et literarum tenellus poneret sub institutione praeceptorum domesticorum perquam industriorum, quibus iam multa excitatae indolis magnaeque ad virtutem et bonas artes propensionis signa dedit. Elapso anno aetatis octavo adolescens Vinariam migravit, ut in illustri, quod ibi eminet, gymnasio sub cura et sedula instructione clarissimorum docentium *Kiesevvetteri* Rectoris, *Gesneri* Conrectoris, *Richteri* Subconrectoris, et *Reineccii* Cantoris ea studia, quibus aetas iuvenilis imbui solet, addisceret. Post exantlata examina Anno XXIV. musis Vinariensibus valedixit, et Academiam Salanam, quae Ienae floret, petiit, ibidemque in excolendis Philosophiae dogmatibus duces elegit celeberrimos ZEHMANNVM et SYRBIVM, nec non D. TEICHMEYERI acroasibus publicis physici argumenti sedulo interfuit. Anno finito in perantiquam Hieranam Universitatem abiit, et laudabili flagravit desiderio intimius rimandi philosophiam, cuius iam praecepta delibavit. Universum, quem aiunt, cursum philosophiae ingressus est ad normam Professoris MOTSCHMANNI, et in stilo perpoliendo applicuit se ad regulam STYBERI I. U. D. et Gymnasii evangelici Directoris.

Quum vero se primum studio theologico consecraret, insigni delectatione alliciebatur ad graecae linguae ac hebraicae cognitionem, docentibus M. GEBHARDO, ad aedem divi Ioannis Pastore, hellenismum, et ICto SCHÜTTE, Professore eiusdem extraordinario, hebraismum, viris ob meritorum amplitudinem memorandis. Tandem consensu parentis arti salutari sese initiandum tradere ge-

geſtiebat, et praeclaros medicinae Doctores FISCHERVM, LVDOLFVM, IVCHIVM, STAHLIVM et LVTHERVM incredibili audire coepit ſtudio, inprimis autem illuſtris BÜCHNERI fidam expetiit manuductionem, et intra triennium omnes medicinae partes accuratus diligensque auditor addidicit. Huius inſtitutione magis magisque confirmatus eſt, ut primum A. XXVI. ſub moderamine Büchneriano cathedram conſcenderet, et contra oppugnantes diſputationem de naturali bilis conſtitutione ſtrenue defenderet. Poſt biennium ſolemnia cum laude ſubiit tentamina, et ſine praeſide de *Melancholia* inauguraliter, applaudente Senatu populoque academico, diſputavit, et lauream doctoralem ſtatim obtinuit.

Iam de ſtabilienda ſede, ubi praxin exerceret, ſolicitus, ex conſilio parentis et cognati cuiusdam Veſaliam inferiorem Rheno vicinam profectus eſt, ibidemque medicinam felici auſpicio per triennium bene recteque fecit, inſimulque illuſtriſſimorum Comitum de STYRVM et de VEHLEN rationem ſanitatis habuit.

Quandoquidem vero in regionibus potentiſſimi Boruſſorum Regis lege ſancitum eſt, ut quilibet neo-practicus in metropoli Berolinenſi ſpecimina anatomica et practica exhiberet, iuſſa rata et firma habens iter Berolinum direxit, ac non ſolum in theatro anatomico per ſex lectiones praeſtanda praeſtitit, verum etiam caſum de angina propoſitum dextre reſolvit, et ſic praevio iuramento approbationem et licentiam regiam in quavis provincia aegris medendi nactus eſt.

Poſt reditum A. XXXI. ad Geldriae civitatem Arnhemiam, ut militum praeſidiariorum valetudini proſpiceret, ibidemque operam et auxilium reliquis incolis ferret, vocabatur. Rogantibus vero et ſuadentibus cognatis morem geſſit A. XXXV. Veſaliam repetere, et ſpartam deſertam iterum ſuſcipere, illum laborem priſtinum tanta infirmorum approbatione inſumtum. Verum enim vero longe aliter viſum fuit divinae providentiae, dum fama et exiſtimatio eius apud confinia et vicinitates increbuit. Invitabatur nimirum A. XXXVIII. ad munus Phyſici civitatis Rees in Ducatu Cliviae, quod cum honorifica ſcabini amplitudine iunctum erat. Specimen certe dedit egregium virtutum ſuarum in duplici officio iſto, et eximiam ex eo magiſtratu laudem collegit. Finito biennio proſperam expertus eſt ſortem, quam conciliavit illi commendatio celeberrimi TIMMERMANNI Profeſſoris medici Duysburgenſis. Siquidem fato admodum benigno accidit, ut BOENNECKEN SERENIS-

SIMVM PRINCIPEM LOEVVENSTEINIO-WERTHEIMENSEM febre quartana decumbentem tempestive salvum restitueret, quae fausta medela Principem permovit, ut sospitatorem dignitate Consiliarii aulici et Archiatri condecoraret, qua etiam per dies vitae omni devotione, fide et submissione perfunctus est. Et quemadmodum viri solida eruditio et profunda cognitio amplissimi medicinae campi claritatem nominis dilatavit: ita facilis ipsi patuit aditus post elaborata documenta ad inclutam Academiam Imperialem Naturae Curiosorum, cuius inter Collegas cooptatus fuit A. XLII. sub agnomine BASSI II.

Ast Wertheimium nondum ipsi locus erat definitus, ubi sedem fixam collocare voluit summus rerum arbiter. Anno enim XLIV. concessione Sereniſſimi Principis, reservatis dignitatibus, Suevofurtum migravit, ut tanquam medicinae practicus uberiorem inveniret occasionem commodandi proximo. Adeo constans et perpetuus fuit favor clementissimi Domini erga BOENNECKEN, iterum iterumque desiderans praesentem, cuius gratiosissimo nutui obtemperans Wertheimium rediit, et paulo post iussa capessivit, ut Plenipotentiarii charactere donatus aeque ac Consiliarius aulicus et regiminis actualis praecelsi Circuli Franconici Conventum, qui Norimbergae A. XLVIII. celebrabatur, frequentaret. Sequenti anno *Magnificus* et *Illustris Suevofurtensis Magistratus* meritorum quondam Medici probe memor solemniter ei Physicatum obtulit, quam spartam, annuente sic Sereniſſimo Principe, auspicatus, usque ad laudabilem vitae finem magna fide et incomparabili dexteritate ornavit. Unde factum est, ut officia studii plena magis magisque innotescerent, et ab uno honoris gradu ad alterum viam sternerent. Eodem nimirum anno ab illustri Magistratu membrum amplioris Senatus eligebatur, dein A. LVII. in arctiorem Senatum solemni suffragio recipiebatur, et A. LXIII. collega Scabinatus renunciabatur. Verum in hac sorte splendida nondum acquievit divina voluntas. Famae eiusdem celebritas perlata est ad REVERENDISSIMVM et CELSISSIMVM PRINCIPEM ac EPISCOPVM BAMBERGENSEM et WIRCEBVRGENSEM, qui dignitatem Consiliarii aulici clementissime impertiendam decrevit.

Rerum domesticarum quoque facienda est mentio, vixisse illum in matrimonio duplici; et primum quidem contraxerat Vesaliae inferioris cum virgine lectissima *Anna Maria Elisabetha*, viri spectatissimi inter mercatores *Ian Willem Heuvels* filia, cuius amore et con-

concordia per annos XVII. gaviſus, ex eademque decem liberorum pater factus eſt, e quibus quatuor non diu ſuperſtites fuerunt. Inter reliquos ſex *Ioannes Wilhelmus Fridericus* paternarum virtutum ex aſſe haeres, medicinae Doctor et practicus Suevofurtenſis, Sereniſſimi Principis Loevvenſteinio - Wertheimenſis conſiliarius et aulae medicus ſequenti poſt obitum parentis anno vitalia lumina praemature liquit. Vitam vivunt *Fridericus Matthaeus* inclutae Societatis Belgicae, quae Samarangae in littore orientali magnae Iavae floret, rei tormentariae et baliſtariae locumtenens, *Maria Suſanna*, dignitate ſexus et virtute egregia, *Georgio Friderico Gunzelio* memorato Sereniſſimo Principi a conſiliis cameralibus nuptui collocata, *Carolus Philippus* chirurgiae ſtudioſus, tonſor militaris ſub agmine pedeſtri legionis Electoralis Saxonicae, virgines ornatiſſimae *Magdalena Henrietta Charlotta*, et *Franciſca Henrietta Friderica*. Cum Wertheimio A. XLVIII. abſens ſuaviſſimam coniugem ſuam in puerperio amiſiſſet, anno vertente die XXIV. Ianuarii ob negotia publica Norimbergae commoratus, ad ſecunda vota deſcendit, et virginem nobiliſſimam *Albertinam Mariam* Sereniſſimi Marchionis Onoldino-Brandenburgici Centurionis eiusdem metropolis Praetoris *Wilhelmi Godofredi Weiſii* unicam filiam domum duxit, quae ſingulari prudentia et frugalitate familiam eius ornavit, iam vidua triſtis, tametſi hoc matrimonium ſterile fuerit.

Valetudine minus proſpera utebatur ultima aetatis periodo, cuius cauſſam a diminutione ſpirituum vitalium et debilitate nervorum derivare licuit. Varia adhibebantur, quae innatum reſtituerent vigorem, ab ipſo uſu probata remedia. Et quamvis virtutes eorundem ſperatum interdum praeſtarent effectum; iſte tamen non plenarie reſpondit expectationi, ut minantes invaſiones cohibere potuiſſet, quando conſideratur, illum per quadraginta, et quod excurrit, annos tam officio medico, quam politico cumulatiſſime ſatisfeciſſe, et ſeorſim crebris itineribus vires attriviſſe. Acceſſit vitium hepatis, quod in aſthma ſiccum permoleſtum degeneravit, ita, ut ab initio per aliquot horas, tandem vero per integras noctes in ſella erectum tenere ſitum cogeretur. Ingraveſcente malo per octiduum ante vitae finem omnes Collegas ad conſilium invitabat medicum, qui pro ſincero affectu exquiſita ſuadentes auxilia crebra viſitatione recreare ſtuduerunt patientem. Aſt maior vis morbi renuit probatiſſimam medelam, et convale-

valescendi spes per impotentiam diutius extra lectum versandi, proh dolor! evanuit per auctam pectoris oppletionem et rhonchum, ita, ut natura, per agrypniam diuturnam prostrata, non amplius resistere valeret ingruenti pectoris hydropi, et comati somnolento in catarrhum suffocativum degenerantibus. Talem vitae eventum mature praesagiens vir optimus ab initio statim morbi ad ultima se comparavit, totumque Deo se commisit, viaticum coeli epuli sanctissimi tempestive ex voto consecutus, Deoque innixus inter preces et gemitus circumstantium necessariorum cognatorum mortalitatem complevit, placideque obiit d. XXV. Dec. A. LXIX. cum annos expleviset sexaginta quatuor infra septimanam unam, et tres dies.

Scripta Io. Wolffgangi Friderici Boennecken edita.

Dissertatio inauguralis de melancholia, Erfordiae sine Praeside habita 1728.

Abhandlung von erdhaften Mitteln, Wehrtheim 1742. 8vo

Anmerkungen uber Friederich Rübels Wahrnehmung vom Frieſel unter dem Namen D. Ernst Wahrsager ib.

Bigae casuum medicorum de mania nosimatode prostant in appendice Vol. VIII. Act. Phys Med.

Idem Volumen locupletavit observatione de haemorrhagia enormi et impetuosa e faucibus, gingivis et lingua prorumpente in viro haemorrhoidario feliciter tandem sanata. Vol. X. Observ. de calculis vesicae urinariae. Tom. I Nov. Act. Observ. de Vitiligine, et quidem illa specie, quae a Celso λεύκη vocatur, de exulceratione tonsillarum pertinaci, de carcinomate faucium velum palatinum, tonsillas atque uvulam obsidente. Tom. II. Observ. ex febre quartana perverse curata oborta leucophlegmatia, feliciter tandem sublata. Febris quotidiana intermittens cum tumore crurum oedematoso coniuncta in febrem quartanam tandem mutata, cortice peruviano feliciter curata. De cortice Simarubae, eiusque saluberrimis affectibus in diarrhoea. Fluxus hepaticus chronicus cortice Simarubae curatus. Lienteria cortice Simarubae curata.

Plura notatu digna continent Collectiones Franconicae.

Im 7. Stück, Abhandlung von den Blutflussen uberhaupt.— 9 Nachricht von den Verlezungen bey einem Entleibten.— 15. Von einem vvie Wachs zerschmolzenen Nez. Von einer ungevvöhnlich schvveren und in eine Brey-Geschvvulst veränderten Leber. — 20. Von der Wirkung des kalten Wassers bey dem Frott-oder Wundvverden.— 24. Ob eine kranke und vviedergenesene Person könne Gift bekommen haben.—25. Von Eheleuten, die in einer Nacht melancholisch vvorden, hernach aber genesen.— 27. Bemerkungen bey einer Grassation der Ruhr. — 28. Von Gemüthskrankheiten. — 29. Von der Heilung der Schvvindsucht vermittelst eines Dunstes und mit Gurken. —31. Bemerkungen von einem allgemeinen Seitenkrampf.— 35. Von einer verschlossenen Mutter und sehr grossen Magen.—36. Von einer geheilten Vervvirrung des Verstandes mit Esels blut. — 37. Von unvermuthet doch glücklich geheilten Speichelfluss.

INDEX.

Aſteriſcus numeris praefixus indicat Appendicis paginas.

A.

Abdominales ſpasmi bubonoceles cauſſa 198
Abdominis paracenteſis, vid. Paracenteſis
Abortus non adeo facile procuratur, ac vulgo creditur 119
Abutilon *Avicennae* *166
Acacia, arbor *203
Acetum ſolvit ſagapenum 63
Acida, animalium olea deſtillata colore inficiunt 196
Acido-auſterus ſapor oris opii grano edulcoratus *63
Ackermannus citatur 309
Acrelius citatur 107. 109
Acroſtichum Thelyptris *149
Acus triangularis cannulata curva ad perforandum inteſtinum rectum et veſicam urinariam pro educenda urina 283. 286
Adcumulatio electrica 133
Aerugo nativa Suhlana *101
Affectio hypochondriaca, vid. Hypochondriaca affectio.
Affectus animi graviores ileum morbum producere poſſunt 258. ſeq.
Agaricum gelatinoſum *159. 160. intortum, gelatinoſum et meſenteriforme *137
Agaricus *135. 136. alneus 136. campeſtris 136. chantarellus 135. clavus 136. fimetarius ibid. violaceus ibid. umbelliferus ibid.
Agaricus amanita *159
Agroſtis ſtolonifera *139
Aira caeſpitoſa *120
— caryophyllaea *139
Albedo capillorum debilitatem corporis indicat 340
Alberti (*Mich.*) citatur 153
Albinus citatur 3. 5
Alcali volatile ſal aquis mineralibus ineſſe, experimentis probatur *79
Alcalia volatilia, vegetabilium olea eſſentialia colore inficiunt 196
— — ſalia, fixa et volatilia, ſolvunt gummi laccae 57. 58
— — fixa ſalia non favent putredini, ſed eidem reſiſtunt 89
Alefeld citatur 326
Alhagi *167. 192
Allium *124. anguloſum ibid. inodorum ibid. oleraceum ibid. ſeneſcens ibid.
Alſine *138. 144
Althaea *129. hirſuta ibid.
Althaeae radicis mucilago ſolvit myrrham 60. ſagapenum 63
Alveoli dentis evulſi dolor periodicus, cortice peruviano diſcuſſus 86
Alvi contumax obſtructio pane ſecalino reſerata 152
Alvinae faeces cum urina excretae 21. 22
Aluminis ſolutione violarum ſyrupus

mixtus, noctu rubicundus, interdiu viridis apparebat 334 seq.
Alvo excretus calculus felleus, singularis magnitudinis ac ponderis 276
Alvus ab odore ialappae soluta *16
Alyssoides *174
Alysson calycinum *128. campestre ibid.
Amanita violaceus *136
Amaryllis *196
Amatus Lusitanus citatur *108
Amavrosis dentium dolorem et rheumatismum faciei, fumo ex floribus sambuci sopitos, insequens 142. imperfecta dextri, et perfecta sinistri oculi, utraque purpuram rubram insequens 137
— cur plerumque mydriasin comitem habeat? 142
— venerea incipiens, mercurio sublimato corrosivo, in spiritu frumenti soluto, depulsa 85
Amethystinus fluor Suhlanus *95
Ammoniacalis oris sapor aqua calcis vivae mitigatus *63
Ammoniacum gummi, vid. Gummi ammoniacum.
Amygdalae et ex iis parata emulsio sodam obtundunt *38
Anabasis aphylla *168. 200
— foliosa 179. 181
Anagallis *184
Analysis chimica exuviarum hominis e sepulchro erutarum 339
Anatome foeminae ascitiae 156. seq.
— foeminae hydrope saccato demortuae 210
— viri ascitici 164
— foetus humani bicipitis et bicorporei 206
Androsace *174
Andry citatur *105. 107. 110. 111
Anevrysma spurium cum scrophuloso glandulae thyreoideae affectu coniunctum 247
Angina iniectionibus per syringam et gargarismatibus exasperatur *60
Angulis sub spuriis obiecta in tenebris percipimus *17
Anguria *189
Angustatio et contractio violenta intestini coli vehementis colicae caussa 8
Animalium olea destillata ab acidis colore inficiuntur 196
Animi affectus graviores ileum morbum producere possunt 258. seq.
Anthemis arvensis *132
Anthoceros *155. laevis ibid. punctatus ibid.
Antimonii sulphur auratum, vid. Sulphur.
Anus vid. Intestinum rectum.
Aparine *185
Apoplexiae imminentis speciem habebant morbi bilioси Nordlingae 1771. grassantes 220
Apoplexiam serosam secuta paralysis electricitate sublata 120. seq.
Aqua calcis vivae sodam obtundit *38
Aquae hydropicorum vomitu saepe reiiciuntur 113
— uteri hydropici cathetere eductae 117
Aquarum mineralium Bennshusianarum fontes *75. examen physico-chimicum 76. seq. ingredientia 79. 84. sal alcali volatile 79. effectus 85
Aquis mineralibus martialibus non inest verum vitriolum *88

Arabici gummi mucilago, vid. Mucilago gummi arabici &c.
Arabis turrita *128
Arena micacea Suhlana *94
Arenaria tenuifolia *144
Argenti minerae Suhlanae *101
Argentorati purpura alba morbus endemius *35
Argentum finiſſimum largitur colorem ſaphirinum 332
— nativum dentatum Suhlanum *101
Armoracia nigra *197
Aromaticorum ſyruporum legitima praeparatio 191
Aromatico-viſcoſis ex plantis ſyruporum praeparatio 193
Artuum inferiorum gravis ſpaſmus olei calidi diuturna perunctione ſolutus 87
— tremor et ſingularis viſus imbecillitas ex atonia partium ſolidarum 42
Arundo *201
— ſaccharifera, ibid.
— epigeios *121. calamagroſtis, ib.
Aſcaridum antidotum eſt daucus ſativus 110. in inteſtino recto haerentium ſigna 107
Aſcites hydrops, vid. Hydrops.
Aſthma convulſivum, variis ſymptomatibus et inprimis oeſophagi ſpaſmo ſtipatum, ſanatum 301
Aſthmaticis vomitus ſitu corporis prono tolerabilior *32
Aſtrachanenſe vinum nunquam tartarum deponit *188
Aſtrachanenſes plantae ſponte provenientes *190
Aſtrachanenſis deſerti plantae equis venenoſae et lethales *180. 195
Aſtrachanenſium et Perſiae provinciarum Caſpio mari adiacentium plantarum deſcriptio *159 ſeq.
— — hortorum plantae *187
Aſtrachania *161. 190
Aſtragalus *172. 192
Athamanta *177. 195
Atoniam oculorum thermae Lauchſtadienſes ſanant 45
Atonia partium ſolidarum tremoris artuum et ſingularis viſus imbecillitatis cauſſa 42
Atraphaxis *175
Atriplex orientalis *175. 192
Avena *142 fatua ibid.
Aurantia mala ſunt remedium ad haemorrhoides veſicae, menſtrua inordinata et deglutitionem laeſam 25. 26
Aurantiorum corticum ſiccorum pulvere cardialgia ſublata *33
— folia ſunt remedium antepilepticum 244
Auris ex meatu effluentis cruoris, puris etc. iter exacte explicari nequit 182
Azedarach *185. 203

B.

Bada-Durlacenſes phyſici caſus rariores ſtudio perquirere et adnotare tenentur 156
Bakerus citatur 32
Balneis curata virgo hydrophoba 240
Bardanae radicis vis non diuretica ſolum, ſed et lithontriptica 195

Bauhiniana coli valvula, vid. Valvula coli.
Bdellium solvitur mucilagine gummi arabici 51. melle 51. liquore magnesiae vitriariorum 52. vitello ovi 52. mucilagine seminis cydoniorum 52. non autem cerevisia concentrata 52
Bennshusianarum aquarum mineralium fontes *75. examen physico chymicum 76. seq. ingredientia 79. 84. sal alcali volatile 79. effectus 85. seq.
Bergerus citatur 318
Betonica *128. hirta ibid.
Bezold (*Io. Ge.*) citatur 279
Bidens *147
Bilarius calculus, vid. Calculus felleus.
Bilioſi morbi, vid. Morbi.
Blasia pusilla *155
Boennecken (*Io. Wolfg. Frid.*) memoria *217. scripta 219. 222
Boletus *136. igniarius ibid.
Bolus rubra Suhlana *93
Bonetus citatur 82. 279
Borellus citatur 7
Bouillon à la Reine *70
Bovis fordae terroris in foetum effectus 241
Boyle citatur 7
Brassica alpina *129
Brehm citatur 114
Brendelius citatur 95. 326
Bromus arvensis *121. mollis 120. pinnatus 121. secalinus 120. tectorum 121. triticum 121. festuca 141. giganteus ibid. glaber 142. inermis 141
Brückmannus citatur *95. 96. 100
Brüningius citatur 326
Bryum *151. 152. cirrhatum 152. hypnum ibid. lanceolatum ibid. unguiculatum et barbatum 152. hypnoides 134. pellucidum ibid.
Bubonocele a spasmis abdominalibus orta 198
Bucholtzius citatur 325
Büchnerus citatur 44. 46
Bunacense gramen rarissimum *199
Byssus miniata *135

C.

Cachrys *163. 196
Caecitas incipiens electricitate sublata 120. seq.
Caerulei coloris varia productio et mutatio 332. seq.
Caeruleus color alcalinis et acidis producitur, destruitur, restituitur 333
Caesareae sectionis historia 96
Calculi diversarum corporis humani partium recensentur 106
— in intestinis ilei morbi caussa 253
— octo semunciarum pondere felix extractio, patiente in integrum restituto 291
Calculum conterit et pellit radix bardanae 195
Calculus felleus, singularis magnitudinis ac ponderis per alvum exclusus 276
— sub lingua extractus 105
Callitriche *138
Calor visus imbecillitatem inducit, quam frigus tollit 44. seq.

Cam-

Campanula rotundifolia *123. patula ibid. rapunculus ibid.
Camphora et moschus in hydrophobo vehementia excitabant symptomata 203
Canales corporis membranosi valde possunt dilatari 279
Cancri aquosi species, morbus Astrachaniae endemius, persicaria acuta sanatur 194
Cancro in exulcerato mammae cicutae exiguae sunt vires 76
Cancrosum ulcus, cum carie ossis temporum, cicutae usu externo sanatum 74
Candelarum usus ad praecavendam urethrae concretionem, post institutam lithotomiam 300
Canis rabidi morsus in aliquibus feliciter curatus, in alio, ob negligentiam chirurgi, lethalis 280
Cantharidum usus ad morsus animalium rabidorum 12. seq.
Capillorum albedo debilitatem corporis indicat 340
— cadaveris ex sepulchro extractorum analysis chimica 341
Capitis tinea, vid. Tinea.
Capparis *196
Cappeleri (*Maurit. Anton.*) Memoria *207. scripta edita 209. 210. 211. 212. 215. 216. inedita 216. epitaphium ab ipso conditum 215
Cardamine *129. hirsuta ibid.
Cardialgia pulvere corticum aurantiorum siccorum sublata *33
Carduus crispus *131. hybridus ibid. tuberosus ibid.
Carex *148. 149. 132. 133. arenaria 148. capillaris 132. elongata ibid. montana ibid. vesicaria 133
Cariei ossis temporum iunctum ulcus cancrosum, cicutae usu externo sanatum 74
Carotae luteae (*gelbe Möhrrüben*) sunt remedium contra vermes 110
Cartilagines noviter enatae, unde oriantur? 7
Caryophyllus arvensis *139
Capsicum *171
Caspio mari adiacentium Persiae provinciarum et Astrachanensium plantarum descriptio 159. seq.
Castoreum, chinae cortici nuptum, efficax in tussi infantum convulsiva remedium 326
Castratio feminarum, quomodo instituenda 288
Cathetere uteri hydropici aquae eductae 317
Catoptrica geometria 34. seq.
Catoptrico-geometrica nova quaedam problemata 27. seq. 34
Cavitas glenoidea artificialis difformis ossis humeri cum luxatione claviculae 1
Caustici mercurialibus lapis infernalis anteponendus *40
Celsus citatur 171
Cera flava per spiritum vini et vitellum ovi solvitur et liquatur 47
Cerastium semidecandrum *126. viscosum ibid.
Cerasus *126

Cerebro arctior est consensus cum membranis ventriculi 45
Cerevisia concentrata solvens corpora gummosa et resinosa 48. gummi ammoniacum 51. non autem bdellium 52. nec gummi laccae 56. sed myrrham 59. opopanacem 62. sagapenum 63
Ceti sperma vitello ovi solvitur 47
Chaerophyllum aureum *123. Myrrhis ibid.
Chaisius citatur 320
Chalybis virtus emmenagoga fallax 143
Chara hispida *158
Cheiranthus erysimoides *128
Chenopodium *192
Chiliani citatur 327
Chimica analysis exuviarum hominis e sepulchro erutarum 339
Chinae cortex vid. Cortex peruvianus.
Chinensia poma remedium ad haemorrhoides vesicae, menstrua inordinata et deglutitionem laesam 25. 26
Choledochus ductus a calculis felleis valde dilatari potest 279
Chordapsus (χορδάψος) *Hippocratis*, quid? 267. seq.
Cicer *172
Cicutae exiguae vires in exulcerato mammae cancro 76. maiores in ulceribus mali moris et duris glandularum tumoribus ibid.
— usu externo cancrosum ulcus, cum carie ossis temporum, sanatum 74
Circaea *138. alpina ibid.
Circulus electricus concussorius 137
Cirsium *131
Citrullus *189
Clavaria *137. 138
Claviculae luxatio cum cavitate glenoidea artificiali difformi ossis humeri 1
Clossius citatur 326
Clutia Arabum *203
Clysma cum urina redditum 23
Clysmata ano iniecta, vomitu reiecta 266
— hystericis et hypochondriacis turbas excitant *50. conf. Clyster.
Clysteres nutrientes in deglutitione abolita sunt adhibendi 82
Clyster hypochondriacum virum insigniter levabat 68
— in omnibus fere morbis utiliter adhibetur ibid. inprimis in infarctibus vasorum abdominalium ibid. et spasmis 70
— tabacinus nullius usus in ileo 270
Coalitus intestinorum variae causae 260
— — ileum morbum producere potest 260
Cochlitae Suhlani *98
Coffee decoctum cum lacte sodam tollit *30. 38
— Levantici potus urinae violaceum conciliat odorem *15
Colica vehemens, a violenta contractione intestini coli, cum uteri incremento scirrhoso et ossium corporis singulari degeneratione 8
Coli intestini valvula Bauhiniana non impedit ascensum faecum ex intestinis crassis ad tenuia et ipsum ventriculum 266

Coli inteſtini violenta contractio et anguſtatio vehementis colicae cauſſa 8
Colli ſcirrhoſus tumor, oeſophagi functionem tollens 83
Color caeruleus, vid. Caeruleus.
— ruber, vid. Ruber.
— viridis, vid. Viridis.
Compreſſio inteſtinorum ileum morbum producere poteſt 259
— eius variae cauſſae ibid.
Conceptio foeminae, non obſtante inſigni mola in ipſius utero hoſpitante 15
Conchitae Suhlani *98
Conformatio mala uteri eſt cauſſa rupturae in partu eiusdem 183
Conglutinatio inteſtinorum ileum morbum producere poteſt 261
Conſtrictio inteſtinorum ileum morbum producere poteſt 255
— eius variae cauſſae ibid.
Contortuplicatio inteſtinorum ileum morbum producere poteſt 262
— eius variae cauſſae ibid.
Contractio et anguſtatio violenta inteſtini coli vehementis colicae cauſſa 8
Convolvulus *169. 170. 182
Convulſiones moſcho ſublatae 146. 148
Convulſivum aſthma, vid. Aſthma
Conyza maior flore globoſo *132
Cordis palpitationem flatus producere poſſunt 67
— polypi vid. Polypi cordis.
Cornua Ammonis Suhlana *98
Coronilla coronata *130. montana ibid.
Corpus ligneum ex veſica urinaria egeſtum 19
Cortex peruvianus febrem continuam non penitus ſuſtulit *57. 58
— — in tuſſi infantum convulſiva laudatur 326
— — in variolis malignis ſummo cum fructu exhibetur 324
— — non ſemper febres fugat intermittentes *48
— — ſaepius cereviſia coctus, ſemper decoctum eiusdem ſaporis et virtutis praebet *52
— — tollebat febrim tertianam ſoporoſam 76
— — tollit fere omnes dolores periodicos 86
Cortice peruviano diſcuſſus dolor periodicus in evulſi dentis alveolo 86
Corticis peruviani vires vehiculum vinoſum, praeſertim rubrum, exaltat *56
Cotarii lapides Suhlani *96
Cowper citatur 4
Cramer citatur 320
Cranii fracti fruſta magna in puero quatuordecenni feliciter exemta 338
Cranzius citatur 184
Crepis *147. *131. tectorum ibid.
Creta flaveſcens ſ. terra Tripolitana Suhlana dura et mollis *94
— umbria Suhlana *93
Crocus *201
Cruentus mictus vid. Mictus.
Crucs, minera ferri *100

Cruris vena vid. Dracunculus.
Cryſtalli varii coloris intra globulos lapideos contentae *96. ſeq.
Cryſtallus amethyſtina Suhlana *95
Cucumis *188
Cucumis acutangulus *175. *188
Cucurbita *188
Cupri minerae Suhlanae *101
Cydoniorum ſeminis mucilago vid. Mucilago.

D.

Dagiſtaniae plantae *182. ſeq. 199
Danneil citatur 320
Daucus montanus *177. 195
— ſativus (*gelbe Möhrrüben*) eſt remedium contra vermes 110
Deglutiendi difficultas in phthiſicis oritur ex paralyſi muſculorum pharyngis 240
Deglutitio difficilis, per plures quam quadraginta annos durans 80. eius cauſſa 81. remedia in principio morbi adhibenda 82
— impedita a ſcirrho inter oeſophagum et aſperam arteriam delitescente 83
— laeſa a contractione muſculorum, per poma Chinenſia ſanata 26
— per ſpiritum vitrioli cum ſyrupo violarum mixtum ſanata 26
Degnerus citatur *34
Deliquii ſolis partialis, d. 26. Octobr. 1772. celebrati, Norimbergae habita obſervatio 329
Delius citatur 67. 109
Dendritae Suhlani *96
Dentis in evulſi alveolo dolor periodicus, cortice peruviano diſcuſſus 86
Dentium dolorem et rheumatiſmum faciei, fumo ex floribus ſambuci ſopitos, amavroſis ſequebatur 142
Deſcriptio mineralium praecipuorum, quae in regione urbis Suhlae reperiuntur 43
— plantarum Aſtrachanenſium et Perſiae provinciarum Caſpio mari adiacentium *159. ſeq.
Deſerti Aſtrachanenſis plantae equis venenoſae et lethales *180. 195
Dianthus arenarius *125. plumarius ibid.
Diarrhoeam fortem nulla ſequebatur purpurae ſpuriae retroceſſio *58
Dimsdalius citatur 317
Dippeliani olei, rectificati licet, fuſco-ruber color unde? 196
Diuretica vi non ſolum ſed et lithontriptica gaudet radix bardanae 195
Diureticis hydrops aſcites ſanandus 88
Dodartia *Tournefortii* *164
Doeveren (*van*) citatur 108. 184
Dolichos Armenorum *171
Dolor periodicus, in dentis evulſi alveolo, cortice peruviano diſcuſſus 86
Dracunculus non eſt concretio polypoſa *106. nec ſpiſſum pus 107. ſed verus vermis 107. ſeq. biceps 109. non eſt morbus contagioſus 107. nec in ſe conſideratus funeſtus 112. a mercurio crudo, ad ſalivationem uſque dato, non necatur 115. ſed a mercurio ſublimato corroſivo in ſpiritu frumenti ſoluto 116
Dracunculi ſive Venae Medinenſis deſcri-

descriptio *105. natura 106. causae 109. symptomata 111. signa diagnostica 112. signa prognostica ibid. curatio 113. seq.
Dracunculo disrupto vita aegroti periclitatur *105. 112. mortuo nulla supervenit inflammatio 113
Ductus corporis membranosi valde possunt dilatari 279
Duguetum s. arbor decemcorticalis *197

E.

Echinus crystallinus, gelatinosus *137
Echium villosum monstrosum *199
Eclipseos solis partialis, d. 26. Octob. 1772. celebratae, Norimbergae habita observatio 329
Electrica fomentatio 122
Electricitas mixta 134
Electricitate paralysis et caecitas incipientes sublatae 120. seq.
Electricitatis sunt tria genera 130. sc. transitus 131. adcumulatio s. positiva electricitas 133. evacuatio s. negativa electricitas 134. eorum effectus in corpore 135
Electricus concussorius circulus 137 — ventus 121. effectu diversus 127
Elephas *183. 203
Elvela *159. 160. 137. mitra 137.
Elymus caninus *142
Emmenagoga ferri virtus fallax 143 — fortissima saepius abortum non promovent 119
Emendationes et supplementa Florae Isenacensis *117
Emetica, vid. Vomitoria.
Emetici tartari optima praeparatio 190
Enema cum urina redditum 23. vid. et Clyster.
Enemata hystericis et hypochondriacis turbas excitant *50
Enumeratio morborum spontaneorum *Io. Iac. Ritteri* *1. seq. conf. *Ritteri* etc.
Epilepsia curata radice valerianae 244. 247. foliis aurantiorum 245. moscho 246
Epilobium palustre *143
Equisetum fluviatile *133. palustre ibid.
Equis venenosa et lethalis herba in deserto Astrachanensi *180. 195
Erysimum hieracifolium *128
Essentialia olea vid. Olea.
Ettmüllerus citatur *110
Evacuatio electrica s. negativa electricitas 134
Exostoses innumerae ossium maiorum extremitatum 11
Exostosis maxillae superioris feliciter exemta 71
Experimenta solutionem corporum gummosorum, gummi resinosorum, resinarum, ad materiam medicam pertinentium, spectantia 46
Exulceratio vehemens glandulae parotidis in febre maligna salutaris 179
Exuviarum hominis, e sepulchro erutarum, chimica analysis 339

F.

Fabago *163

Faciei musculorum paralysis, vermibus per alvum excretis, evanescens 89
Faeces alvinae cum urina excretae 21. 22
Faye (de la) sententia de dracunculo refutatur *106
Febre artificiali scabies curata 24
Febres intermittentes non semper cortice peruviano fugantur *48
— biliosae, vid. Morbi biliosi.
Febris acuta nervosa Nördlingae per semestre hybernum ann. 1771-1772. epidemia 219. seq. sequebatur morbos biliosos varios 220. 230. eius tria stadia 230. 232. 233. methodus medendi 235 seq.
— continua cortice peruviano non penitus sublata *57. 58
— tertiana pediluvio tepido, ante horroris insultum adhibito, fugata *49
— — soporosa, cortice peruviano sublata 76
Febrium intermittentium paroxysmi extra lectum mitiores *58
Felis rabidae morsus absque insequente hydrophobia curati 12
Felleus calculus, singularis magnitudinis ac ponderis per alvum exclusus 276
Feminarum castratio, quomodo peragenda 288
Feminis quibusdam lactatio infantum dissuadenda *24
Fermin citatur *105. 108
Ferri minerae Suhlanae *99. seq.
— virtus emmenagoga fallax 143
Festuca *142. bromoides 140. decumbens ibid. rubra 120
Filago germanica *132. tertia ibid.
Filix saxatilis *149
Fischerus citatur 318
Flatulentus mictus, vid. Mictus cruentus.
Flatus cordis palpitationem producere possunt 67. et pulsum intermittentem ibid.
Florae Isenacensis emendationes et supplementa *117. seq.
Fluor amethystinus Suhlanus *95
Foemina gravida facta, non obstante insigni mola in ipsius utero hospitante 15
Foeminae rupto in partu utero demortuae anatomica sectio 186. 189
Foetus humani bicipitis et bicorporei anatome 206
— monstrosus, velamentis suis inclusus et velamentis alterius infantis recenter nati adhaerens 169
— vivi et sani post effluxos XXVII. menses exclusio 112
Folia aurantiorum, vid. Aurantiorum.
Fomentatio electrica 122
Fontes Suhlani aquam puram scatentes *91. quare tam numerosi 92
Fordae bovis terroris in foetum effectus 241
Franckenia *178. 195
Freindius citatur 318
Frigus visus imbecillitatem tollit, quam calor inducit 44. seq.
Frumento ex Turcico confectio paratur curiosa *189
Fumus ex floribus sambuci, dentium dolo-

doſorem et rheumatiſmum faciei ſopiens, amavroſin inducebat 142
Fumus tabaci, ano inflatus, nullius eſt uſus in ileo 270

G.

Galbanum ſolvitur mucilagine gummi arabici 53. melle 53. vitello ovi 55. ſyrupo dialthaeae Fernelii 55. oxymelle ſimplici 55. non autem perfecte mucilagine ſeminis cydoniorum 53. nec liquore magneſiae vitriariorum 54
Galenus citatur 81. 88
Galium glaucum *122. mollugo ibid. montanum ibid. ſaxatile ibid. ſpurium ibid. ſylvaticum ibid. uliginoſum ibid.
Gallandat (*Dav. Henr.*) Diſſertatio de Dracunculo ſ. Vena Medinenſi *103. ſeq.
Gallina, ovi loco, officulum albiſſimum excludebat 73
Gangraena ſcroti ob ruptum dracunculum ibi hoſpitantem *112
Gargariſmata et iniectiones per ſyringam in angina, morbum exaſperant *60
Gaſtroraphia poſt ſectionem caeſaream ſtudio intermiſſa 104
Gatti citatur 308
Gentiana *123 Amarella ibid.
Geometria catoptrica 34. ſeq. optica 37
Geometricum ſpeculum conficiendi modus 32. ſeq.
Geranium *184. batrachioides 146. ſylvaticum ibid.
Glacies Mariae ſ. lapis ſpecularis regionis Suhlanae *96
Glandula maxillaris calculum continens 106
— parotis vehementer exulcerata ſalutaris 179
Glandulae thyreoideae affectus ſcrophuloſus cum anevryſmate ſpurio 247
Glaſeri (*Io. Frid.*) Deſcriptio mineralium praecipuorum Suhlanorum *73
Globuli lapidei, intus cavi, cryſtallos varii coloris includentes *96. ſeq.
Gmelin (*Phil. Frid.*) citatur 68
Gramen Bunacenſe rariſſimum *199.
— cyperoides ſylvarum *132
— montanum humile *133
— hirſutum *143
— iunceum *143
— paniculatum bromoides *140.
— paniculatum, pratenſe maius *141.
— paniceum *139
— typhoides *139
Graviditas foeminae, non obſtante inſigni mola in ipſius utero hoſpitante 15
Graviditati iunctus uteri hydrops 111. et aſcites 114
Graviditatis ſigna admodum ſunt fallacia 18
Grimm (*Io. Frid. Car.*) emendationes et ſupplementa Florae Iſenacenſis *117. ſeq.
Grotius citatur 320
Guaiaci ligni decoctum febrim producens 24
Güldenklee (*Balth. a*) citatur 46
Guineae et Indiae orientali morbus endemius eſt dracunculus ſ. vena medinenſis *105

Güthe citatur *89
Gulae ſpaſmus, vid. Oeſophagi ſpaſmus.
Gummi ammoniaci ſolutio per mucilaginem gummi arabici 49. per liquorem magneſiae vitriariorum 50. per vitellum ovi 50. per mucilaginem ſeminis cydoniorum 51. per cereviſiam concentratam 51. imperfecta per mel 49
— arabici mucilago, vid. Mucilago gummi arabici etc.
— bdellium vid. Bdellium.
— galbanum, vid. Galbanum.
— laccae, vid. Lacca.
— myrrhae, vid. Myrrha.
— olibanum, vid. Olibanum.
— opopanax, vid. Opopanax.
— ſagapenum, vid. Sagapenum.
Gummoſorum, gummi reſinoſorum corporum, reſinarum, ſolutionem ſpectantia experimenta 46
Gutta ſerena, vid. Amavroſis.
Gypſophila *178. 195. muralis *125
Gypſum Suhlanum *96

H.

Haematitae Suhlani *99. 100
Haemorrhoides veſicae periodicae pomis chinenſibus ſublatae 25
— veſicam urinariam perforantes 171
Haemorrhoidum fluxum largum nulla ſequebatur purpurae ſpuriae retroceſſio *58
Haen (*de*) citatur 86
Haller citatur 7. 248
Harmala ſ. Peganum *165. 192
Hauſtus *Riverii* vomitui tantum ſpaſtico conducit *62
Hedera Helix *123
Hedyſarum *167. 179. 192
Heliotropium *165
Helvetii non modo, ſed et aliae gentes noſtalgia laborant *36. 48
Henslerus citatur 321
Herba equis venenoſa et lethalis in deſerto Aſtrachanenſi *180. 195
Hernia ex incarcerata et ſuppurata lumbrici egrediebantur 274
— inguinalis chirurgo male non niſi tumor glandulae viſa *25
— inguinalis a ſpaſmis abdominalibus orta 198
Herniae inteſtinales incarceratae ileum morbum producere poſſunt 259
Herniarum diagnoſis ſaepe difficilis 275
Hernioſis vomitus ſitu corporis prono tolerabilior et innoxius *32
Hibiſcus *173. pentacarpos aquaticus *186
Hieracium anguſtifolium *131. cymoſum ibid.
Hildanus citatur 190
Hippocrates citatur 88. 94. 95
Hircaniae plantae *182. ſeq. 199.
— ſylvae plurimis abundant peregrinis arboribus *206
Hirſchelius citatur 324
Hoffmannus (*Frid.*) citatur 70. 276
Holtzhauſen citatur 109
Hominis exuviarum, e ſepulchro erutarum, chimica analyſis 339
Hordeum murinum *121
Hortorum Aſtrachanenſium plantae *187

Humani foetus bicipitis et bicorporei anatome 206
Humeri offis cavitas glenoidea artificialis difformis cum luxatione claviculae 1
Huxham citatur 94. 324. 326
Hydnum acaule imbricatum *137. flexuofum 136. imbricatum ibid.
Hydropem ovarii penitus tollendi methodus 287
Hydrophoba virgo balneis curata 240
Hydrophobiae lethalis hiftoria 201.
— prophylaxis poft morfus felis rabidae 12
Hydrophobo camphora et mofchus vehementia excitabant fymptomata 203
Hydropici uteri aquae cathetere eductae 117
Hydropicorum aquae vomitu faepe eiiciuntur 113
Hydropiper, vid. Perficaria acuta.
Hydropis facccati lethalis hiftoria 209
— — ortus 215
— — figna diagnoftica 218
Hydrops afcites in foemina, quae fedecim in annis paracenteftn per XLVI. vices perpeffa eft 153
— — liquore nitri fixi fanatus 88
— — non femper purgantibus impugnandus ibid.
— — in viro, qui fex in annis paracenteftn per XXVI. vices pertulit 159
— — et uteri, graviditati iunctus 114
Hydrops cum graviffimis fymptomatibus fanatus 197. feq.
— ovarii extra peritonaeum generatur 290. in principio cognitu facilis ib. ex fcirrho oritur 291
— uteri, graviditati iunctus 111. 114
— — eft difficillimae diagnofeos 118
Hypericum fallax *130
Hypnum *134. illecebrum ibid. myofuroides ibid.
— *152. 153. 154. abietinum 153. filicinum ibid. loreum ibid, lutefcens 152. 153. paluftre 154. repens 153. 154. rugofum 152. fericeum 154
Hypochondriaca affectio gravis, periculum vitae minitans, cum falfa imaginatione polypi cordis 64
Hypochondriacis et hyftericis clyfmata turbas excitant *50
Hyfterica paralyfis fanata 23
Hyfterici motus ab attracto naribus pulvere tabaci Hifpanici *16
Hyftericis et hypochondriacis clyfmata turbas excitant *50
Hyfterotomia, vid. Sectio caefarea.

I.

Ialappae odor alvum folvebat *16
Iaws, fpecies fcabiei malignae *115
Ichthyolithi Suhlani *98
Icterus periodicus 328
Ileus morbus a natura fanatus 250. 270. 272
— oritur ab inteftinorum obturatione 251. ftatu praeternaturali vario 254. conftrictione 255. compreffione 259. coalitu 260. con-

glutinatione 261. contortuplicatione 262. mutuo ingreſſu 262. periſtaltico motu inverſo 265
Ileus morbus, quibus remediis ſanandus 268. ſeq.
Iliaca paſſio, vid. Ileus morbus.
Imaginatio viri hypochondriaci falſa polypi cordis 64
Imbecillitas ſingularis viſus et tremor artuum ex atonia partium ſolidarum 42
Infantes tuſſi convulſiva correpti a variolis immunes 327
Infantibus recens natis minus tuto variolae inoculantur 317
Infantis bicipitis et bicorporei anatome 206
— recenter nati ſecundinis adhaerens foetus monſtroſus, propriis incluſus tunicis 169
Infantum lactatio feminis quibusdam diſſuadenda *24
— tuſis convulſiva, vid. Tuſis.
Infernalis lapis, vid. Lapis infernalis.
Inflammatio et ſphacelus perinaei, penis et ſcroti, cum urinae ſuppreſſione, ſingulari operatione chirurgica ſublata 282
Ingreſſus mutuus inteſtinorum ileum morbum producere poteſt 262
— — eius variae cauſſae 263
Iniectiones ſyringa et gargariſmata anginam exaſperant *60
Inoculatio variolarum, vid. Inſitio.
Inſitio variolarum non nimis ſeveram praeparationem expoſcit 308. quomodo inſtituenda? 310. 312. fruſtranea in perſonis variolis naturalibus iam perfunctis 310. 311. 321. maxime propter abſentiam febris ſecundae commendanda 316. 319. interdum venae ſectionem expoſcit 318. in infantibus recens natis minus tuta 317
Inſitio variolarum Veſaliae feliciter inſtituta 307. ſeq.
— — a theologis commendata 320
Intermittens pulſus, vid. Pulſus.
Inteſtini coli violenta contractio et anguſtatio vehementis colicae cauſſa 8
— recti aſcaridum ſigna 107
— — et veſicae perforatio artificialis ad urinam educendam 283
— — tunicae villoſae procidentia *39. reſecta 40
Inteſtinorum obturatio 251. ſtatus praeternaturalis varius 254. conſtrictio 255. compreſſio 259. coalitus 260. conglutinatio 261. contortuplicatio 262. mutuus ingreſſus 262. periſtalticus motus inverſus 265. ileum morbum producere poſſunt.
Inteſtinum rectum et veſica ab ulcere perforata 22
— — et veſica urinaria a ſanguine haemorrhoidali collecto perforata 177
— — in parturiente enormiter dilatatum, et quaſi in duo labia diviſum 184
Intus ſuſceptio inteſtinorum ileum morbum producere poteſt 262
— — eius variae cauſſae 263
Inverſus motus periſtalticus inteſtinorum

norum ileum morbum producere poteſt 265
Inverſi motus periſtaltici variae cauſſae ibid.
Inula pulicaria *132
Iſchuria, vid. Vrinae ſuppreſſio.
Iſenacenſis Florae *Io. Frid. Car. Grimm* emendationes et ſupplementa *117 ſeq.
Iuncus *124. 143. bulboſus 124. piloſus ibid.
Iungermannia *156. 157. dilatata 156. epiphyllea 157. platyphyllos 156. trichophyllos 157. trilobata 156
— ciliaris *134
Iuſculum Reginae (*Bouillon à la Reine*) *70

K.

Kaau citatur 7
Kali altiſſimum *169
— bacciferum *168
— fruticoſum 181
— humile 181
Keiri ſylveſtre *128
Kirkpatrik citatur 319. 321
Krauſius citatur 243
Krügerus (*Barth.*) citatur 106

L.

Labruſci ex baccis Armeni parant vinum *204
Lac lunae Suhlanum *94
Lacca in granis haud ſolvitur cereviſia concentrata 56. nec mucilagine gummi arabici 56. ſed ſalibus alcalicis fixis 57. et volatilibus 58
Lactatio infantum feminis quibusdam diſſuadenda *24
Lactis paucae guttulae febrim ephemeram excitarunt *33
— effectus, cardialgia ibid. *50
Lactuca *131. viroſa ibid.
Lapidei globuli, intus cavi, cryſtallos varii coloris in ſe continentes *96. ſeq.
Lapides fiſſiles cupri et argenti Suhlani *101
— — bituminoſi *101
— regionis Suhlanae *94. ſeq.
Lapidis infernalis agendi modus *40. an mercurialibus anteponendus? ibid.
Lapillus, vid. Calculus.
Lapis ſpecularis Suhlanus *96
Lamium album *128
— maculatum *145. purpureum ib.
Lauchſtadienſes thermae proficuae ſunt in atonia oculorum 45
Laxans ſalinum nulla purpurae ſpuriae ſequebatur retroceſſio *58
Laxantia, prophylaxeos cauſſa data, ſanis nociva *18
— repleto ventriculo hauſta, minora tormina efficiunt *42
Lemna gibba *148
Leontodon danubiale *130. hirſutum ibid.
Lerche (*Ioh. Iac.*) Deſcriptio plantarum Aſtrachanenſium et Perſiae provinciarum Caſpio mari adiacentium *159. ſeq.
Leſſius citatur 320
Levantici coffee potus urinae violaceum conciliat odorem *15

Lichen *158. atrocoeruleus ibid. candelarius ibid. crispus ibid.
— ericetorum *135
— minimus *155
— pileatus, parvus *154
Lichenastrum *156. 157. filicinum 157. imbricatum 156. trichoides minimum 157
Ligneum corpus ex vesica urinaria egestum 19
Ligni guaiaci decoctum febrim producens 24
Lignum petrefactum Suhlanum *98
Limosella aquatica *145
Limonium *176
Linea alba pro loco sectionis caesareae eligebatur 98. quare? 103
Linguae subiacens calculus extractus 105
Liquiritiae succus sodam obtundit *38
Liquor ex magnesia vitriariorum et sulphure paratus, plurima resinosa corpora solvens 48. gummi ammoniacum 50. bdellium 52. non autem galbanum 54. sed myrrham 60. opopanacem 62. sagapenum 63
Liquor nitri fixi solvit myrrham 59
Liquoris nitri fixi in hydrope ascite efficacia 88
— mineralis anodyni *Hoffm.* et spiritus nitri dulcis optima praeparatio *53
Lithanthraces Suhlani *101
Lithomarga Suhlana *94
Lithontriptica vi gaudet radix bardanae 195
Lithotomia in viro LXV. annorum feliciter peracta 291
Lixiviosa salia, fixa et volatilia, solvunt gummi laccae 57. 58
Locherus citatur 309. 317
Loeberus citatur 320
Loeseke citatur 1. 2
Loew citatur 190
Lolium perenne *121. 142
Loof (*Andr. Iul. Aug.*) citatur 244
Lumbrici ilei morbi caussa 252
— ex hernia incarcerata et suppurata egredientes 274
Lumbricis per alvum excretis, evanescebat paralysis musculorum faciei 89
Luxatio claviculae cum cavitate glenoidea artificiali difformi ossis humeri * 1
Lycoperdon epidendron *138. laeve sphaericum, miniatum ibid.
— subterraneum, esculentum *205
Lycopodium selago *149
Lythrum *186. virgatum *168. 193

M.

Magnesia (*Braunstein*) Suhlana *101
— vitriariorum et sulphur dant liquorem, plurima resinosa corpora solventem 48
Mala aurantia, vid. Aurantia.
Mammae in exulcerato cancro cicutae exiguae sunt vires 76
Marchantia hemisphaerica *154
Marga alba Suhlana *93
— lapidifica dendritica Suhlana *93
Marinus seu navalis morbus, unde *47. 48
Marmora Suhlana *94

Marſilea *172. 190
Martiales aquae minerales non continent verum vitriolum *88
Martis emmenagoga virtus fallax 143
Matricaria chamomilla *131. ſuaveolens ibid.
Maty citatur 318. 321
Mauchartus citatur 82. 306
Mauriceau citatur 184
Maxillae ſuperioris exoſtoſis feliciter exemta 71
Mead (Rich.) citatur 83. 324
Meatu ex auditorio effluentis cruoris, puris etc. iter exacte nequit explicari 182
Medicinae electricae ſpecimen 120
Medina ab urbe dracunculo nomen venae medinenſis *105
Medinenſis vena, vid. Dracunculus.
Meibomius citatur 318
Mel non perfecte ſolvit gummi ammoniacum 49. nec opopanacem 61. ſed bdellium 51. galbanum 53. myrrham 60. olibanum 63
Melancholicus adfectus in foemina, moeſtitia ſubortus, per 4. annos cum dimidio durans, et repentino terrore ſublatus 166
Melia *185. 203
Melilotus Polonica *177. 195
Mellinus citatur 326
Melo *188. 189
Melongena *170
— comeditur *189
Membranis ventriculi arctior cum cerebro eſt conſenſus 45
Memoria *Ioann. Wolfg. Frid. Boennecken* *217
— *Mauritii Antonii Cappeleri* *207 ſq.
Menſium inordinatorum remedium ſunt poma Chinenſia 25
— fluxus ferro potius cohibetur, quam promovetur in debilibus 143
Mentha *127. gentilis 127. verticillata ibid.
Mercurialibus cauſticis lapis infernalis anteponendus *40
Mercurio ſublimato corroſivo, in ſpiritu frumenti ſoluto, amavroſis venerea incipiens depulſa 85
Mercurius crudus, ad ſalivationem usque datus, non necat dracunculum *115. quod efficit mercurius ſublimatus corroſivus in ſpiritu frumenti ſolutus 116
Meſſerſchmidia *161
Metaſtaſis materiae acris ilei morbi cauſſa 257. ſeq.
Metaſtaſis materiae morbificae ad glandulas parotides raro ſalutaris 180
Mica ferrea Suhlana *100
Mictus cruentus, purulentus, acuto dolore ſtipatus et flatulentus 20
Mictus verminoſus 17
Miller citatur 320
Mimoſa, arbor *23
Minerae Suhlanae argenti *101. cupri ibid. ferri 99. 100. plumbi 101
Minerales aquae martiales non continent verum vitriolum *88
Mineralium Suhlanorum praecipuorum deſcriptio *73
Mnium *134. androgynum ibid.

Mnium *150. 151. 155. fontanum 151. paluſtre ibid. pellucidum 150. proliferum cuſpidatum 151.
Möhrrüben (gelbe) ſunt remedium contra vermes 110
Moeſtitia ſubortus in foemina adfectus melancholicus, per 4. annos cum dimidio durans, et repentino terrore ſublatus 166
Mola inſignis in utero foeminae conceptionem non impediens 15
Monro citatur 5. 184. 324
Monſtri humani bicipitis et bicorporei anatome 206
Monſtroſus foetus, vid. Foetus.
Monſtrum a vacca praegnante, terrore perculſa, editum 241
Morbi bilioſi varii ann. 1771. Nordlingae animadverſi 220. ſpeciem habentes apoplexiae imminentis 220. rheumatiſmi 221. pleuritidis 222. eorum curatio 220. 221. 223
Morbona *Io. Iac. Ritteri* *1. ſeq. vid. *Ritteri* etc.
Morbonae *Ritteri* Conſpectus *1. ſeq. Atrium 10. ſeq. Fanum 24. ſeq. conf. *Ritteri*.
Morborum ſpontaneorum *Io. Iac. Ritteri* enumeratio *1. ſeq. conf. *Ritteri* etc.
Morbus navalis ſeu marinus, unde? *47. 48
Morgagnus citatur 248
Morriſius citatur 327
Morſus canis rabidi feliciter in aliquibus curatus, lethalis, ob negligentiam chirurgi, in alio 280
Morſus felis rabidae absque inſequente hydrophobia curati 12
Moſchi virtus antepileptica 244. non eſt univerſalis 245. ſed maxime in epilepſia ab exanthematibus retrogreſſis conſpicua 247
— uſus internus contra tetanum et convulſiones 146. aliosque plures morbos 148. ſeq.
— ſyrupi praeparatio 147
Moſchus et camphora in hydrophobo vehementia excitabant ſymptomata 203
Motus periſtalticus inteſtinorum inverſus ileum morbum producere poteſt 265
— — eius variae cauſſae ibid.
Mucilaginis gummi arabici ad ſolvenda corpora reſinoſa praeparatio 48. vis ſolvens gummi ammoniacum 49. bdellium 51. galbanum 53. non autem gummi laccae 56. ſed myrrham 61. opopanacem 63. ſagapenum 63
Mucilago ſeminis cydoniorum ſolvit gummi ammoniacum 51. bdellium 52. non autem perfecte galbanum 53
Mucilago radicis althaeae ſolvit myrrham 60. ſagapenum 63
Müller (Jo. Ern.) citatur *89
Müllerus citatur 190
Muriae ſalis marini uſus ad morſus animalium rabidorum 12. ſeq.
Muſculorum faciei paralyſis, vermibus per alvum excretis, evaneſcens 89
Muſculorum pedum gravis ſpaſmus diu-

diuturna calidi olei perunctione solutus 87
Musicum organum novum 40. seq.
Mutuus ingressus intestinorum, ileum morbum producere potest 262
Mydriasis, quare amavrosin plerumque comitetur? 142
Mylius citatur *95
Myrrha solvitur saliva 59. cerevisia bene lupulata 59. liquore nitri fixi 59. liquore magnesiae vitriariorum 60. melle puro 60. syrupo dialthaeae Fernelii 60. mucilagine radicis althaeae 60. mucilagine gummi arabici 61. non autem cerevisia secundaria 61

N.

Navalis seu marinus morbus, unde? *47. 48
Nelumbo glandifera *191
Nervosa febris, vid. Febris.
Nicotiana Persica *200
Nitraria *162. 190
Nitri fixi liquor solvit myrrham 59
— — liquoris efficacia in hydrope ascite 88
— spiritus dulcis et liquoris anodyni mineralis *Hoffm.* optima praeparatio *53
Nordlingae per semestre hybernum anno 1771-72. epidemiae febris acutae nervosae historia 219. seq. conf. Febris.
Nostalgia est species melancholiae *36. Helvetiis non modo, imo aliis gentibus observata ibid. 48

O.

Obiecta in tenebris sub angulis spuriis percipimus *17
Obstructio alvi contumax pane secalino referata 152
Obturatio intestinorum ileum morbum producere potest 251
— — eius variae caussae ibid.
Oculorum atoniam Lauchstadienses thermae sanant 45
— imbecillitas, vid. Visus.
Odontalgia, vid. Dentium dolor.
Odor plantarum non semper oleo essentiali debetur 193
Oesophagus, conf. Pharynx.
Oesophagi functionem tollens scirrhosus colli tumor 83
— scirrhus deglutitionis difficilis caussa 81. remedia in principio morbi adhibenda 82
— spasmus, asthmati convulsivo iunctus, vapore medicato sublatus 301
— — deglutitionem impediens, pomis Chinensibus sublatus 26. conf. Deglutitio laesa.
Olea vegetabilium essentialia ab alcalinis volatilibus, animalium vero ab acidis, colore inficiuntur 196
Olei calidi diuturna perunctione gravis artuum inferiorum spasmus solutus 87
Oleo essentiali non semper plantarum odor debetur 193
Oleorum ex animalibus rectificatorum colorationis vera caussa 196
Oleosorum usus in ileo morbo 273

Olibanum solvitur melle 63. felle bovino 63
Ollares lapides Suhlani *96
Omenti corrupta pars, absque praevia subligatione, abscinditur sine noxa 275
Opii varii effectus in eodem subiecto *63
Opopanax non solvitur melle 61. sed oxymelle simplici 62. syrupo dialthaeae Fernelii 62. cerevisia concentrata 62. liquore minerae marcasitae martis 62. mucilagine gummi arabici 63
Optica geometria 37. seq.
Orchis *132. 147. globosa ibid. militaris ibid.
Organum musicum novum 40. seq.
Oris sapor acido-austerus opii grano edulcoratus *63
— — ammoniacalis aqua calcis vivae mitigatus *63
— uteri angustia est caussa ruptu. rae in partu uteri 183
Orobus niger *146. sylvaticus ibid.
Osliculum albissimum, loco ovi, a gallina exclusum 73
Ossis humeri cavitas glenoidea artificialis difformis cum luxatione claviculae 1
— temporum cariei iunctum ulcus cancrosum, cicutae usu externo sanatum 74
Ossium totius corporis singularis degeneratio 8. concretio quorundam 11. exostoses ibid.
Ovarii hydropem penitus tollendi methodus 287. conf. Hydrops ovarii.
Ovi loco gallina osliculum albissimum excludebat 73
— vitellum ceram flavam et sperma ceti solvit 47
— — solvit gummi ammoniacum 50. bdellium 52. galbanum 55
Oxymel simplex solvit galbanum 55. opopanacem 62. sagapenum 63

P.

Pallas citatur 108
Palpitatio cordis, vid. Cordis palpitatio.
Panicum *139. verticillatum ibid.
Panis secalini efficacia in contumaci alvi obstructione 152
Paracentesis in foemina ascitica sedecim in annis per XLVI. vices administrata 153. in viro ascitico sex in annis per XXVI. vices 159
Paraei sententia de dracunculo refutatur *107
Paralysis hysterica sanata 23
— incipiens electricitate sublata 120. seq.
— musculorum in sinistro faciei latere, post plurimorum vermium excretionem evanescens 89
— — pharyngis est caussa deglutitionis difficilis phthisicorum 240
Paroxysmi febrium intermittentium extra lectum mitiores *58
Parotides raro bonis cum rebus infirmi contingunt 180
Parotis vehementer exulcerata salutaris 19

Partium solidarum atonia tremoris artuum et singularis visus imbecillitatis caussa 42
Partu rupti uteri historiae 182. 188. caussae efficientes 183. signa 187. seq.
Partus infantis vivi et sani post effluxos XXVII. menses 112
Passio iliaca, vid. Ileus morbus.
Pediculi a spiritu vini et semine petroselini necantur *26
Pediluvium tepidum febrem fugabat tertianam *49
Pedum musculorum gravis spasmus diuturna calidi olei perunctione solutus 87
Peganum *165
Penis, scroti et perinaei inflammatio et sphacelus cum urinae suppressione, singulari operatione chirurgica sublata 282
Percivall citatur 318
Perinaei, penis et scroti inflammatio et sphacelus cum urinae suppressione, singulari operatione chirurgica sublata 282
— punctioni praeferenda perforatio vesicae per intestinum rectum, mediante acu triangulari 286
Peristalticus motus intestinorum inversus ileum morbum producere potest 265
— — eius variae caussae ibid.
Persiae provinciarum Caspio mari adiacentium et Astrachanensium plantarum descriptio *159. seq.
Persicaria acuta est remedium contra cancri aquosi speciem, morbum Astrachaniae endemium 194
Peruvianus cortex, vid. Cortex peruvianus.
Peti Hispanici pulvis, naribus attractus, motus excitabat hystericos *16
Petit citatur 2
Petiti sententia de dracunculo refutatur *106
Petrificata Suhlana *98
Petroselini semen necat pediculos capitis *26
Peziza *137. lentifera ibid.
Phallus esculentus *137. impudicus ibid.
Pharyngis musculorum paralysis est caussa deglutitionis difficilis phthisicorum 240
— tumor imaginarius in phthisica 239
Phascum subulatum *150
Phleum nodosum *139
Physici Bada-Durlacenses casus rariores studio perquirere et adnotare tenentur 156
Phytotypolithi Suhlani *98. seq.
Picris *130
Pilae lapideae, intus cavae, crystallos varii coloris includentes *96. sq.
Pilorum albedo debilitatem corporis indicat 340
Pilulae hydragogae *Shaw.* 115
— non semper ab aegroti ventriculo solvuntur 47
Pimpinella saxifraga *123
Pisces petrificati Suhlani *98
Placenta uterina, vid. Secundinae.

Planta equis venenosa et lethalis in deserto Astrachanensi *180. 195
Plantae hortorum Astrachanensium *187
— in districtu Astrachanensi sponte provenientes *190
Plantaginella paluitris *145
Plantarum Astrachanensium et Persiae provinciarum Caspio mari adiacentium descriptio *159. seq.
Plantarum odor non semper oleo essentiali debetur 193
Plantis ex aromatico-viscosis syruporum praeparatio 193
Platanus *203
Platerus (*Felix*) citatur 108
Pleuritidis signa quaedam prognostica 95
— speciem habebant morbi bilioli Nordlingae 1771. grassantes 222
Pleuritis gravidis non absolute lethalis 96
— vera vapore quodam medicato insigniter alleviata 90
Plitt citatur 320
Plumbi minera Suhlana *101
Poa *140. 141. stolonifera 139. trivialis 120
Pocula pro construendo novo organo musico 41
Polygala amara *129. vulgaris maior ibid.
Polygonum *125. 144. dumetorum 125. persicaria ibid. scandens ib.
Polypi cordis falsa hypochondriaci imaginatio 64. seq.
Polypodium *149
Polyporus sessilis *136
Polypus cordis non est unica pulsus intermittentis causa 67
Polytrichum alpinum *150. ramosum ibid. urnigerum ibid.
— commune *134
Poma Chinensia remedium ad haemorrhoides vesicae et menstrua inordinata 25. ad deglutitionem laesam 26
Potiuncula *Riverii* vomitui tantum spastico conducit *62
Potus egelidus siti praestantior frigido *55
Praeparatio inoculandorum non sit nimis severa 308
— optima tartari emetici 190
— — legitima syruporum ex aromaticis compositorum 191. 193
Pringle citatur 89. 94.
Problemata nova geometrico-catoptrica, nec non catoptrico-geometrica 27. seq. 34
Procidentia tunicae villosae intestini recti *39. resecta *40
Prophylaxis per purgantia sanis nociva *18
Prunus avium *126. cerasus ibid.
Pseudo-Amethystus Suhlanus *95
Pueri quatuordecennis cranium terebra feliciter perforatum 336
Pulsus intermittens non a solo cordis polypo, sed et a flatibus oritur 67
Punctio perinaei, vid. Perinaei punctio.
Purgantia non sunt certa abortiva 119
— prophylaxeos caussa data, sanis nociva *18

Purgantia, repleto ventriculo hausta, minora efficiunt tormina *42
Purpura alba Argentorati morbus endemius *35
Purpurae spuriae nec a laxante, nec diarrhoea forti, nec fluxu haemorrhoidum retrocessio *58
Purpuram rubram sequebatur amavrosis imperfecta dextri et perfecta sinistri oculi 137
Purulentus mictus, vid. Mictus cruentus.
Putredini non favent salia alcalina fixa, sed eidem resistunt 89
Pyra clibano siccata remedium contra sodam *38
Pyritae sulphurei Suhlani *101

Q.

Quadrifolia Astrachanensis *172. 190
Quarzum Suhlanum *95

R.

Rabidae felis morsus absque insequente hydrophobia curati 12
Rabidi canis morsus in aliquibus feliciter curatus, in alio ob negligentiam chirurgi, lethalis 280
Radicis bardanae vis non diuretica solum, sed et lithontriptica 195
Ranunculus *126. 127. aconitifolius 126. aquaticus 127
— lanuginosus *145. reptans ibid.
Rectum intestinum, vid. Intestinum rectum.
Regenhertzius citatur 326
Reginae iusculi praeparatio *70
Resinarum, corporum gummosorum, gummi - resinosorum solutionem spectantia experimenta 46
Rheumatismi speciem habebant morbi bilioſi Nordlingae 1771. grassantes 221
Rheumatismum faciei et dentium dolorem, fumo ex floribus sambuci sopitos, amavrosis sequebatur 142
Rhinanthus *183. 203
Rhodius citatur *110
Riccia glauca *155
Riolanus citatur *110
Ritteri (*Io. Iac.*) parentes *10. nati habitus 12. animi indoles 12. temperamentum 13. facultates animi 13. idiosyncrasia 14. seq. educatio 17. seq. eruditio 19. seq.
— Morbonae conspectus *1. seq.
— morbi maiores: nativitas *24. tormina ibid. variolae 24. scabies humida 24. colica inflammatoria 24. 26. abscessus scroto 25. lumbis 27. alae 28. hernia scrotalis 25. febris lenta 25. 28. 31. 41. 57. phtiriasis capiti 26. febris acuta 26. 28. 35. melancholia 27. 36. 38. seq. 52. arthritis 28. 34. 37. 46. 60. 64. haemorrhoides 29. 38. 50. icterus 33. 50. morsus a cane irato 34. metus purpurae 35. dyspepsia 35. palpitatio cordis 37. 41. 48. 49. haemorrhagia ani ex sacco 39. procidentia ani 39. 40. febris catarrhalis 41. 45. 59. febris morbillosa 44. herpes 44. 45. 46. strepitus aurium 47. morbus

bus navalis 47. ſputum cruentum 49. febris tertiana vera 49. cardialgia 50. febris tertiana notha 51. 55. 57. febris ſcarlatina 54. febris exanthematica rubra 54. 58. angina notha 58. 60. 63. diarrhoea 58. rheumatiſmus 59. matrimonium 61

Ritteri (*Io. Iac.*) morbi minores: achores *25. aurium dolor ibid. colici dolores ib. 29. 62. convulſiones 25. coryzae ib. 29. dentium dolor 25. 29. 41. 43. dentitio ſecunda 25. narium haemorrhagia ib. ſingultus ib. abſceſſuli 29. parulis ib. fiſſurae labiorum ib. ophthalmiae ib. panaritia ib. perniones 30. ſirones ib. vermes ib. verrucae ib. tuſſis ferina ib. vari in fronte ib. varices vaſorum ſpermaticorum ib. clavi pedum ib. frontis dolor obtuſus ib. ſoda ib. cephalalgia 41. 62. febris urticaria ib. glandularum coronae glandis inflammatio etc. 41. cardialgia 42. 62. vertigo et vomituritio 42. phtiriaſis ſcroti 42. lipothymia et ſtandi impotentia ib. vomitus ib. 43. 62. haemoptyſis levis ib. gingivae tumor 42. aſcarides 42. maculae volitantes oculis 43. varices haemorrhoidales 43. rheumatiſmi vagi ib. febris catarrhalis 61. rheumatiſmus odontalgicus 61. ictterus 62. rheumatiſmus 62. ori ſapor acidus 62. hemicrania 62. puſtula aphtoſa labii inferioris 62. rigor febriſis 63. diarrhoea 63

Riverii hauſtus vomitui tantum ſpaſtico conducit *62

Rivulus amarus deſerti Aſtrachanenſis *180. 195

Roempler citatur 326

Roſa *126. 144. eglanteria 126. ſpinoſiſſima ibid.

Roſenſteinius citatur 319. 321. 324. 325. 326.

Rouppeus citatur 324

Rubeola arvenſis repens coerulea *122

Ruber color non omnis ab acido derivandus 333

Rubus *201

— Volgenſis niger *190

Rumex *173. 179. 193.

— Lapathum *125. ſanguineus ib.

Ruptura uteri in partu ſaepius contingit, ac vulgo creditur 183. conf. Vterus.

Ruta ſylveſtris *165

S.

Sagapenum ſolvitur liquore minerae marcaſitae martis 63. aceto 63. mucilagine gummi arabici 63. oxymelle ſimplici 63. mucilagine radicis althaeae 63. cereviſia concentrata 63

Sal alcali volatile aquis ineſſe mineralibus, experimentis probatur *79

Salia alcalica fixa et volatilia ſolvunt gummi laccae 57. 58.

Salia alcalina fixa non favent putredini, sed eidem resistunt 89
Salicornia virginica *120
Salis marini usus ad morsus animalium rabidorum 12 seq.
Saliva solvit myrrham 59
Salix *133. aurita ibid. caprea ib. purpurea ibid.
Salmuthus citatur 190
Salsola *181. 195. altissima *169
— salsa *179
— rosacea *181
Salsulae Suhlanae *88. sunt salis pauperes 89. earum ortus 90. seq.
Sambuci florum fumus, dentium dolorem et rheumatismum faciei sopiens, amavrosin inducebat 142
Sanguinis mictus, vid. Mictus cruentus.
— vermes, unde? *110
Saphirinum colorem largitur argentum finissimum 332
Sapor oris acido-austerus opii grano edulcoratus *63
— — ammoniacalis aqua calcis vivae mitigatus *63
Sauvages (*de*) citatur 109
Scabies febre artificiali curata 24
— maligna *Iaws* dicta *115
Scapulae cavitas glenoidea artificialis difformis cum luxatione claviculae 1. 5
Schaarschmid (*Sam.*) citatur 153
Schach-Taback *200
Schererus citatur 196
Schirwaniae plantae *182. seq.
Schoberi liber memorabilium Russico-Asiaticorum manuscriptus *197. plantae in illo descriptae recensentur *198. seq.
Schreiber citatur 8
Schurigius citatur 184. 190
Scirrhosum uteri incrementum 8
Scirrhosus colli tumor, oesophagi functionem tollens 83
Scirrhus oesophagi deglutitionis difficilis caussa 81. remedia in principio morbi adhibenda 82
— uteri est caussa rupturae eiusdem in partu 183
Scorzonera graminifolia *131
Scrophulosus affectus glandulae thyreoideae cum anevrysmate spurio 247
Scroti a dracunculo occupati gangraena lethalis *112
— penis et perinaei inflammatio et sphacelus cum urinae suppressione, singulari operatione chirurgica sublata 282
Secalini panis efficacia in contumaci alvi obstructione 152
Sectionis caesareae historia 96. seq.
— — felix successus 98. sed lethalis, ex culpa puerperae, exitus 100
Secundinae ad mensem et ultra in utero sine noxa retentae 150. quare non putrescant? 151

Secundinis infantis recenter nati adhaerens foetus monstrosus, velamentis suis inclusus 169

Sedum *125. 126. reflexum 125. rupestre ibid. sempervivum 126. sexangulare ibid.

Seip citatur *84

Semen petroselini remedium contra pediculos *26

Seminis cydoniorum mucilago, vid. Mucilago.

Shaw pilulae hydragogae 115

Sherardia arvensis *122

Sida asiatica *166

Sideritis vulgaris *128

Signa graviditatis admodum sunt fallacia 18

— rupturae uteri instantis et iam factae 187. seq.

Silices regionis Suhlanae *95

Sisymbrium amphibium *129. Radicula ibid.

Sisymbrium *174

Siti egelidus potus praestantior frigido *55

Soda continet sulphurei quid 333

— decocto coffee cum lacte sublata *30. 38

Sodae, secundum diversas causas, diversa quoque remedia *38

Solenander (*Reiner.*) citatur 109

Solidarum partium atonia tremoris artuum et singularis visus imbecillitatis causa 42

Solis deliquii partialis, d. 26. Octob. 1772. celebrati, Norimbergae habita observatio 329

Solutionem corporum gummosorum, gummi-resinosorum, resinarum, ad materiam medicam pertinentium, spectantia experimenta 46

Sonum in tenebris ex erroneis punctis percipimus *17

Soporosa febris tertiana cortice peruviano sublata 76

Sorbus hybrida *144

Spasmi abdominales bubonoceles causa 198

Spasmus gravis artuum inferiorum olei calidi diuturna perunctione solutus 87

— oesophagi, asthmati convulsivo iunctus, vapore medicato sublatus 301

— — pomis Chinensibus sublatus 26. conf. Deglutitio laesa.

Spati regionis Suhlanae variae species *94. seq.

Specularis lapis Suhlanus *96

Speculum geometricum conficiendi modus 32. seq.

Sperma ceti vitello ovi solvitur 47

Sphacelus et inflammatio perinaei, penis et scroti cum urinae suppressione, singulari operatione chirurgica sublata 282

Sphagnum acaulon, trichoides *150 palustre ibid.

Sphin-

Sphincteris ani in parturiente enormis dilatatio 185
Spiritus nitri dulcis et Liquoris mineralis anodyni *Hoffm.* optima praeparatio *53
Spiritus salis ammoniaci solvit gummi laccae 58
— vini remedium contra pediculos *26
— — ceram flavam solvit et liquat 47
— vitrioli, vid. Vitrioli spiritus.
Springsfeld citatur *82
Statice flexuosa *176
Strandberger citatur 326
Struma cum anevrysmate spurio coniuncta 247
Strumosis vomitus situ corporis prono tolerabilior *32
Strumosus tumor post vomitorium imminutus 146
Suhlanae regionis praecipua describuntur mineralia, sc. aquae minerales Bennshusianae noviter detectae *75. salsulae 88. seq. fontes aquam puram scatentes 91. terrae 93. lapides 94. petrificata 98. minerae 99
Süssmilch citatur 318
Sulphur antimonii auratum laudatur ad tussim infantum convulsivam 326
— et magnesia vitriariorum dant liquorem plurima resinosa corpora solventem 48
Superfoetatio non prorsus neganda 170
Supplementa et emendationes Florae Isenacensis *117. seq.
Suppositoria vomitu reiecta 266
Suppressio urinae, vid. Vrinae suppressio.
Swieten van (citatur) 82. 88. 95. 96
Sylvae Hircaniae plurimis abundant peregrinis arboribus *206
Synopseos methodicae stirpium agri Isenacensis emendationes et supplementa *117. seq.
Syringa persica alba *184. 201
Syruporum ex aromaticis compositorum legitima praeparatio 191
— ex plantis aromatico-viscosis praeparatio 193
Syrupus dialthaeae Fernelii solvit galbanum 55. myrrham 60. opopanacem 62
— violarum cum vitrioli spiritu mixtus deglutitioni laesae medetur 26
— — vid. et Violarum syrupus.

T.

Tabaci fumus, ano inflatus, nullius usus in ileo 270
— Hispanici pulvis, naribus attractus, motus excitabat hystericos *16
Tartari emetici in diversis subiectis diversus agendi modus *32

Tartari ſtibiati ſ. emetici optima praeparatio 190
Tartarum Aſtrachanenſe vinum nunquam deponit *188
Teichmeyerus citatur 318
Temporum oſſis cariei iunctum cancroſum ulcus, cicutae uſu externo ſanatum 74
Tenebris obiecta ſub angulis ſpuriis, ſonum ex erroneis percipimus punctis *17
Teneſmus abortum poteſt efficere 120
Terra ſigillata rubens Suhlana *94
— Tripolitana Suhlana dura et mollis *94
Terrae regionis Suhlanae enumerantur *93
Terror repentinus tollebat adfectum melancholicum, moeſtitia ſubortum, et per 4. annos cum dimidio durantem 166
— paralyſin producens hyſtericam 23
Terroris bovis fordae in foetum effectus 241
Tertiana febris, vid. Febris tertiana.
Tetanus moſcho ſublatus 146. 148
Thee Perſicum eſt Convolvulus albus maritimus Perſicus *182. 200
Theologi commendant inſitionem variolarum 320
Thermae Lauchſtadienſes proficuae ſunt in atonia oculorum 45
Theſium alpinum *123. linophyllum ibid.
Thlaſpi alyſſon dictum *128
Thyreoideae glandulae affectus ſcrophuloſus cum anevryſmate ſpurio 247
Tilia europaea *116
Tineam capitis repulſam ſequebatur urinae ſuppreſſio cum inflammatione et ſphacelo in perinaeo, pene et ſcroto 282
Tiſſot citatur 94. 321. 324
Tormina minora efficiunt purgantia, repleto ventriculo hauſta *42
Tournefortia *161. 190
Tragoſelinum *124
Tralleſius citatur 318. 325
Tranſitus electricus 131
Tremella lichenoides *158
Tremor artuum et ſingularis viſus imbecillitas ex atonia partium ſolidarum 42
Trepanatio in puero quatuordecenni feliciter peracta 336
Tribulus terreſtris *176. 195
Trifolium *129. 130. alpeſtre 130. rubens 129
Trifolium hybridum *146
Triller citatur 95
Trionum *173
Tripela Suhlana dura et mollis *94
Triticum *143
Trochitae Suhlani *98
Trois-cars, vid. Acus triangularis.
Trüffeln *205

Tschetschui eſt morbus Aſtrachaniae endemius, cancrique aquoſi ſpecies 194
Tulipa ſylveſtris *196
Tulpius citatur 109
Tumor colli ſcirrhoſus, oeſophagi functionem tollens 83
— pharyngis imaginarius in phthiſica 239
— ſub lingua calculum continens 105
— ſtrumoſus poſt vomitorium imminutus 146
Tumores oſſium carne fungoſa repleti 11
Tunica *125
Tunicae villoſae inteſtini recti procidentia *39. reſecta *40
Tunicis infantis recenter nati adhaerens foetus monſtroſus propriis incluſus tunicis 169
Turcico ex frumento confectio paratur curioſa *189
Turi Indorum *175
Turritis *128. 129. pauciflora 128
Tuſſis infantum convulſiva, quibus remediis debellanda 325. ſeq.
Tuſſi convulſiva correpti infantes a variolis immunes 327

V.

Vaccae praegnantis terroris in foetum effectus 241
Vainigliae decocto ventriculi dolor ſanatus 149
Valeriana *101
Valerianae radix praecipue epilepſiae a vermibus ortae medetur 247
Valvula coli Bauhiniana non impedit aſcenſum faecum ex inteſtinis craſſis ad tenuia et ipſum ventriculum 266
Vapor medicatus inſignis efficaciae in ſpaſmo oeſophagi 301
Vaporis medicati inſignis efficacia in graviſſima pleuritide vera 90
Variolarum inſitio non nimis ſevera praeparatione indiget 308. quomodo inſtituenda 310. 312. fruſtranea in perſonis variolis naturalibus iam perfunctis 310. 311. 321. maxime propter abſentiam febris ſecundae commendanda 316. 319. in infantibus recens natis minus tuta 317. interdum venae ſectionem expoſcit 318
— — Veſaliae feliciter inſtituta 307
— — a theologis commendata 320
Variolis an quis bis corripi poſſit? 321
— in malignis cortex peruvianus maxime conducit 324
— raro corripiebantur infantes tuſſi convulſiva laborantes 327
Vegetabilium olea eſſentialia ab alcalinis volatilibus colore inficiuntur 196
Velamentis infantis recenter nati adhaerens foetus monſtroſus itidem velamentis ſuis incluſus 169
Vena cruris vid. Dracunculus
— Medinenſis vid. Dracunculus

Venaesectio in curatione variolarum saepe necessaria 318
— licet saepius iterata, non semper abortum promovet 119
Venaesectione larga paralysis hysterica sublata 23
Venerea amavrosis incipiens, mercurio sublimato corrosivo, in spiritu frumenti soluto, depulsa 85
Ventriculi dolor vainigliae decocto sanatus 149
— membranis arctior est cum cerebro consensus 45
Ventriculo repleto hausta purgantia, minora efficiunt tormina *42
Ventriculus aegrotorum non semper pilulas solvit 47
— utplurimum causa vertiginis *42
Ventus electricus 121, effectu diversus 127
Verbena nodiflora *201
Verbesina minima *147
Vermes vid. et Lumbrici
Vermes ex vena incisa cum sanguine exeuntes *110
— saepe furunculorum, tuberculorum et scabiei causa *111
— ilei morbi causa 252
Vermibus per alvum excretis, evanescebat paralysis musculorum faciei 89
Vermis verus et vivens est dracunculus 107
Vermium antidotum est daucus sativus 110
— in corporibus animalium generatio *110
— mictus 107
Veronica *201
— latifolia *120
— Teucrium ibid.
Vertiginis sedes utplurimum in ventriculo *42
Vesaliae insitio variolarum feliciter instituta 307
Vesalius citatur 3. 5.
Vesica ex urinaria ligneum corpus egestum 19
— urinaria et intestinum rectum ab ulcere perforata 22
Vesicae calculi, octo semunciarum pondere, felix extractio 291
— haemorrhoides periodicae pomis Chinensibus sublatae 25
— urinariae per intestinum rectum perforatio artificialis ad educendam urinam 283
Vesicam urinariam perforantes haemorrhoides 171
Vesicatoriorum usus ad morsus animalium rabidorum 12
Vicia *146 angustifolia ibid. nigra ibid. sylvestris ibid.
Vini spiritus vid. et Spiritus vini
Vini spiritus remedium contra pediculos *26
Vinum ex baccis labrusci paratum *204

Vinum nunquam tartarum deponens *188
— rubrum corticis peruviani vires exaltat *56
Viola alpina 147* biflora ibid. paluſtris ibid.
Violantius citatur 318.
Violarum ſyrupus cum aqua, e ſolo argillaceo ſcaturiente, mixtus, in viridem, dein purpureum, tandem rubrum colorem vergebat 334
— — vitrioli ſpiritu mixtus deglutitioni laeſae medetur 26
— — ſolutione aluminis mixtus, noctu rubicundus, interdiu viridis, apparebat 334. ſeq.
Viridis color non omnis ab alcalino derivandus 333
Viſus ſingularis imbecillitas et tremor artuum ex atonia partium ſolidarum 42
Vitellum ovi vid. Ovi vitellum
Vitrioli ſpiritus cum ſyrupo violarum mixtus deglutitioni laeſae medetur 26
Vitriolum verum non ineſt aquis mineralibus martialibus *88
Vlcus cancroſum, cum carie oſſis temporum, cicutae externo uſu ſanatum 74
— veſicam urinariam et inteſtinum rectum perforans 22
Vmbra Suhlana *93
Vnzerus citatur 326
Vogel citatur 88
Volvulus vid. Ileus morbus
Vomitoria non ſunt certa abortiva 119
Vomitorio imminutus tumor ſtrumoſus 146
Vomitu ſaepe eiiciuntur aquae hydropicorum 113
Vomitui tantum ſpaſtico hauſtus *Riverii* conducit *62
Vomitus ſitu corporis prono, aſthmaticis, herniosis et ſtrumoſis tolerabilior et innoxius *32
Vrethrae concretio, poſt lithotomiam peractam, candelarum uſu praecavenda 300
Vrina foetidiſſima cum ſedimento ſtercoreo ob ulcus veſicam et inteſtinum rectum perforans 21. 22
Vrina verminoſa 107
Vrinae violaceus odor ex potu coffee Levantici *15
Vrinae ſuppreſſio cum inflammatione et ſphacelo in perinaeo, pene et ſcroto, ex repulſa capitis tinea, ſingulari operatione chirurgica feliciter ſublata 282
Vrinaria ex veſica ligneum corpus egeſtum 19
Vrinariam veſicam perforantes haemorrhoides 171
Vteri hydropici aquae cathetere eductae 117
— hydrops graviditati iunctus 111. 114. eſt difficillimae diagnoſeos 118

Vteri incrementum ſcirrhoſum 8
— in partu rupti hiſtoriae 182. 188. cauſſae efficientes 183. ſigna 187. ſeq.
— — — pars vulnerata membranae inſtar attenuata 190
— rupturae inſtantis et iam factae ſigna 187. ſeq.
Vtero foeminae incluſa mola inſignis conceptionem non impediens 15
Vulnus leviſſimum, a cane rabido inflictum, ob negligentiam chirurgi, lethale 280

W.

Wallerius citatur *79. 95
Wallius citatur 324
Weberus citatur 326
Weisſius citatur 184
Weitbrecht citatur 3. 4
Wendelius (*Io.*) citatur *89
Wepferus citatur *108
Werlhof citatur 311
Whytius citatur 326
Williſius citatur 82
Winslow citatur 5
Winter (*Fridr.*) citatur 7
Wolfius citatur 320
Woodward citatur *95

Z.

Zanders citatur 327
Zehner (*Ioach.*) citatur *89
Zückert citatur *79 84.
Zygophyllum *163. 192

Nov. Act. N. C. Tom. V. ad Observ. 1. pag. 5.

Tab. I.

Fig. 5.

Fig. 2.

5.

Fig. 1.

Fig. 3.

Fig. 4.

4.

ad Observ. V pag. 20.

NATURAL HISTORY

Fig. 1.

pag. 28.

Fig. 3.

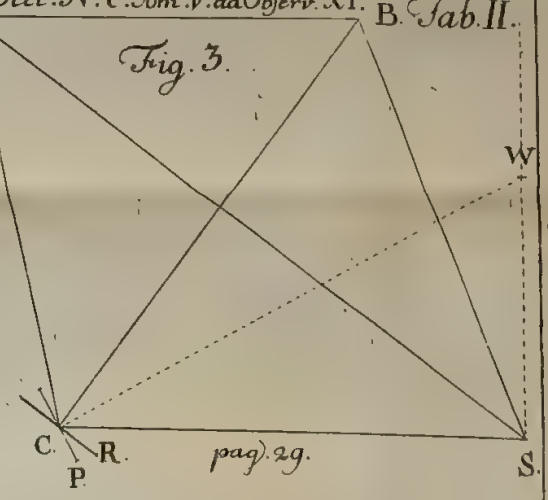

pag. 29.

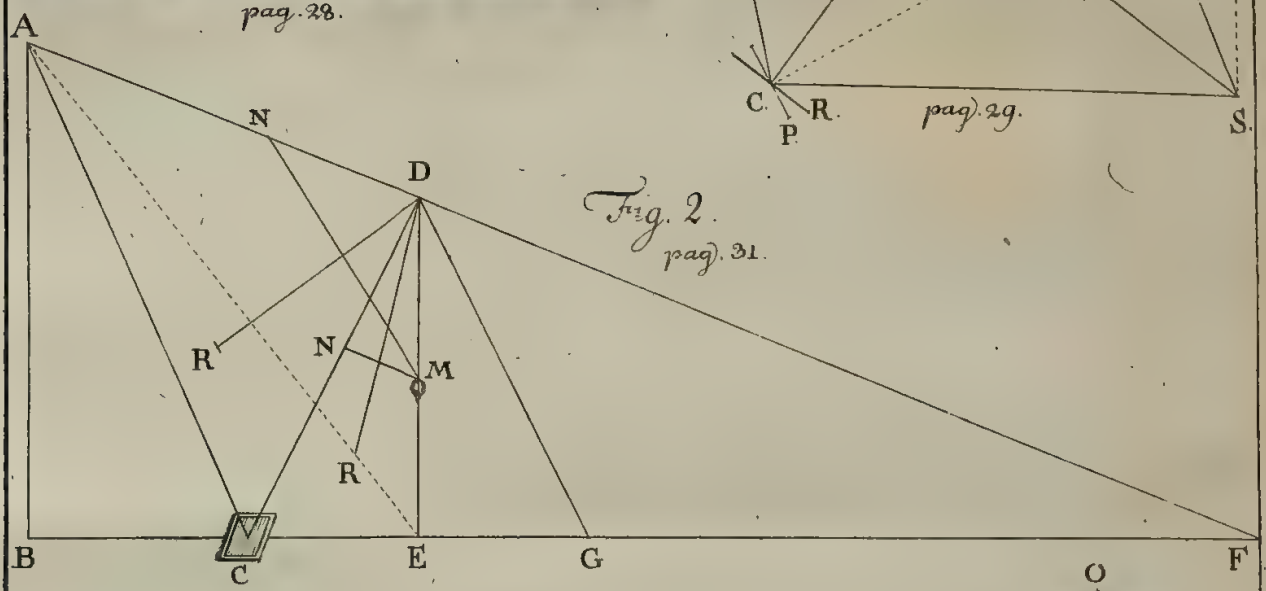

Fig. 2.
pag. 31.

Fig. 5.
pag. 31.

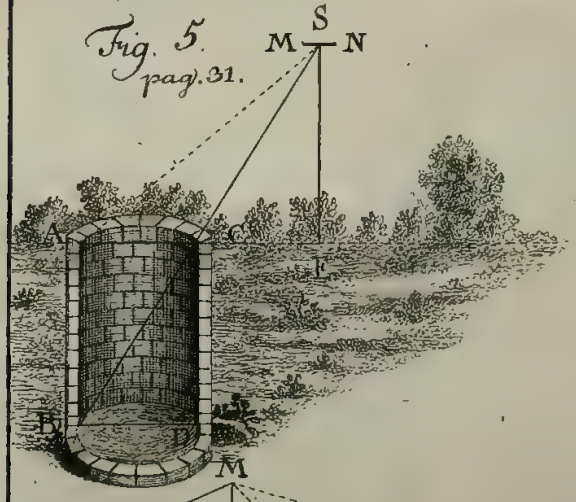

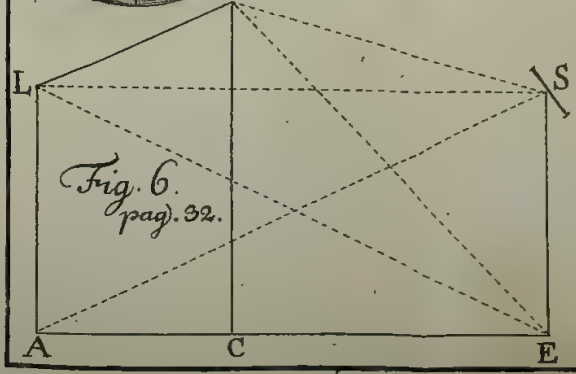

Fig. 6.
pag. 32.

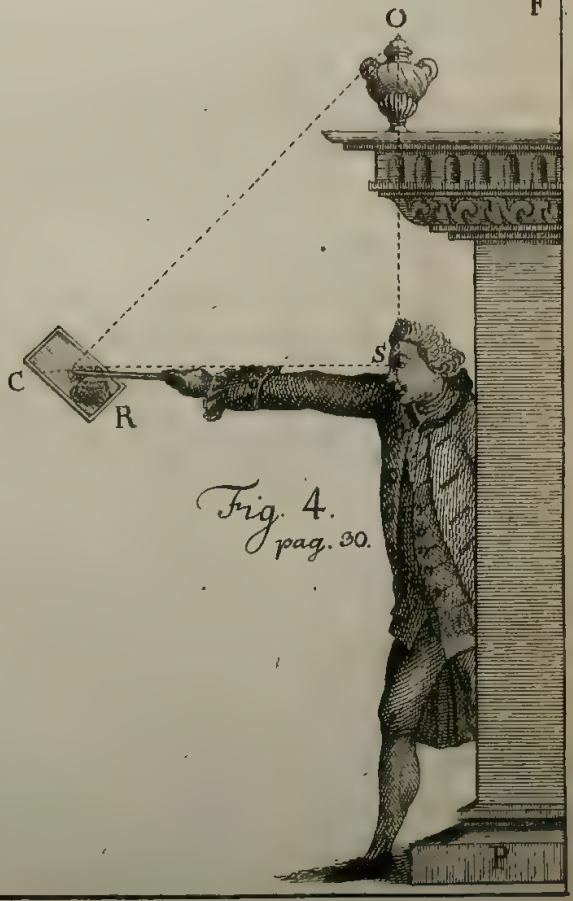

Fig. 4.
pag. 30.

Nov. Act. N. C. Tom. V. ad Obſerv. XII. pag. 32.

Tab. III.

Speculum Geometricum

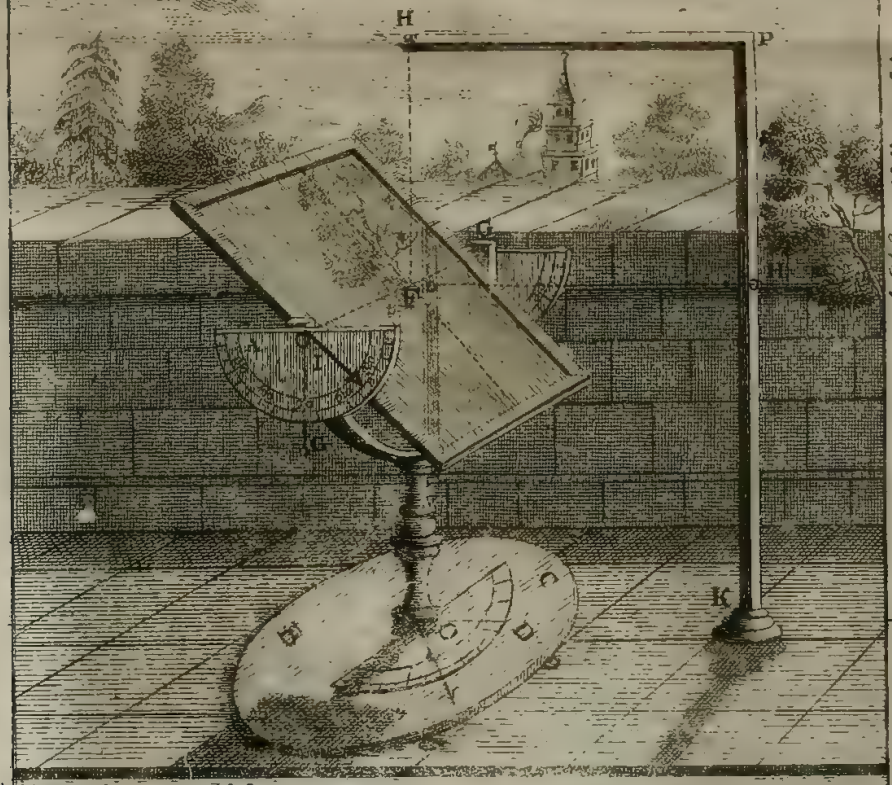

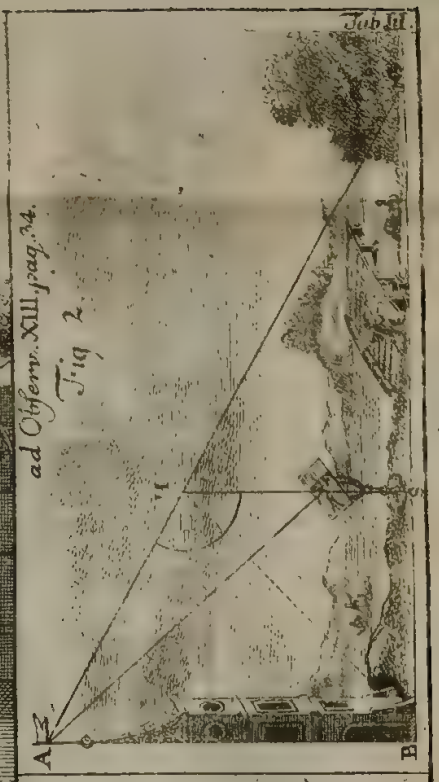

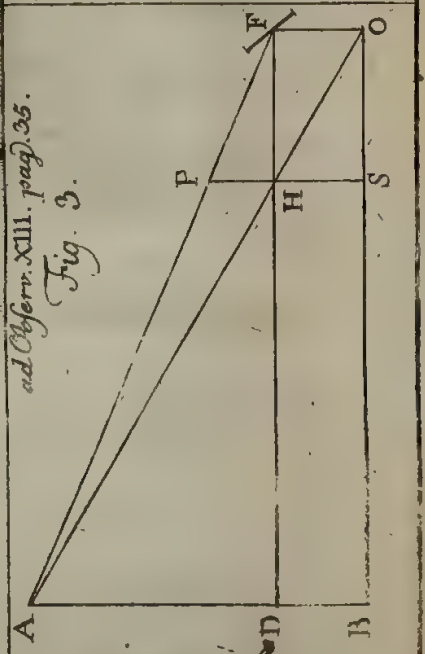

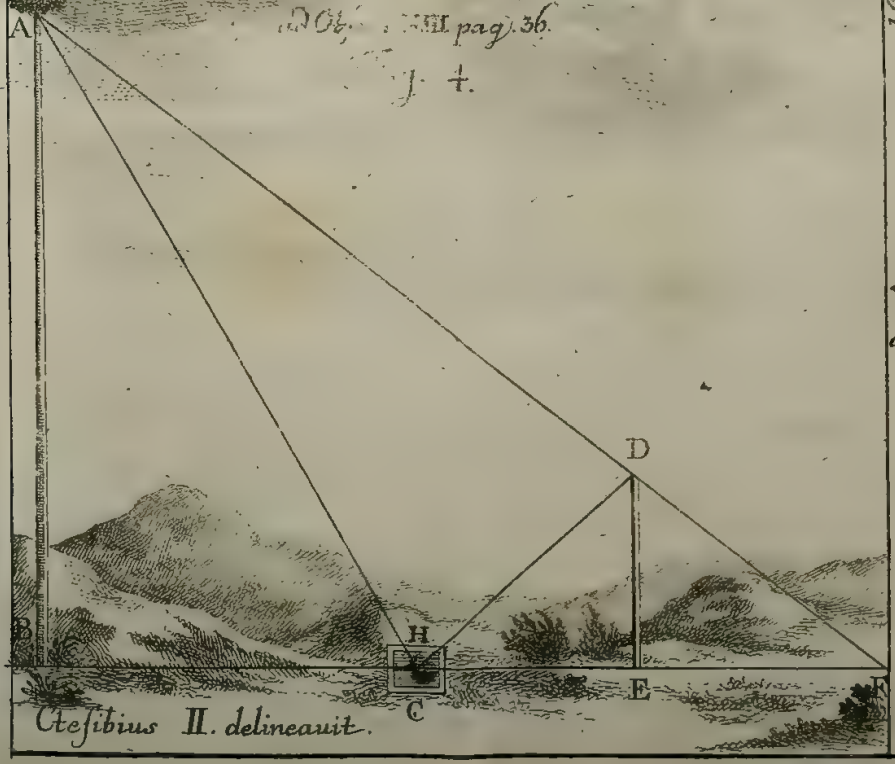

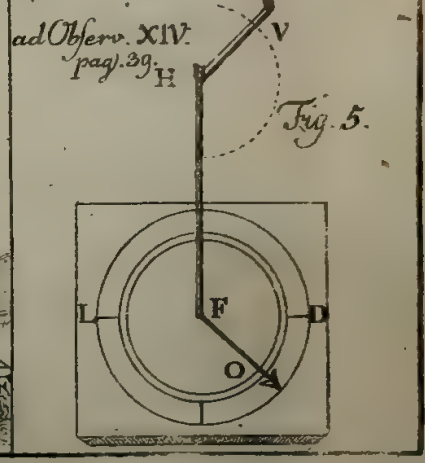

Cteſibius II. delineauit.

ad Observ. XIII. pag. 37. Fig. 2.

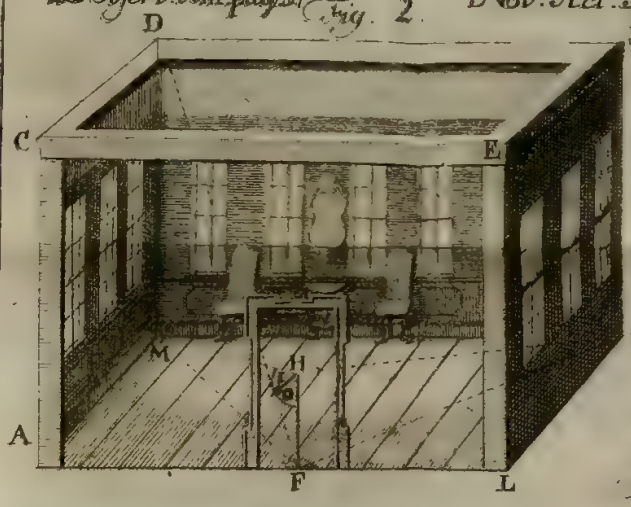

ad Observ. XIII. pag. 36. tab. IIII. Fig. 1.

ad Observ. XV. ib. Fig. 4.

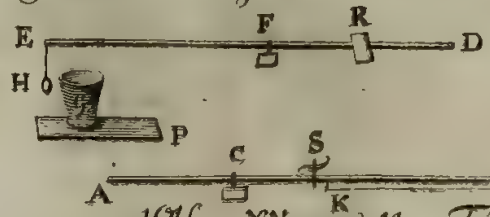

ad Observ. XIV. pag. 40. Fig. 5.

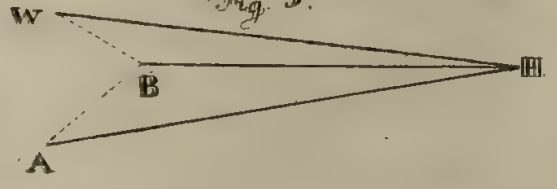

ad Observ. XV. pag. 41. Fig. 3.

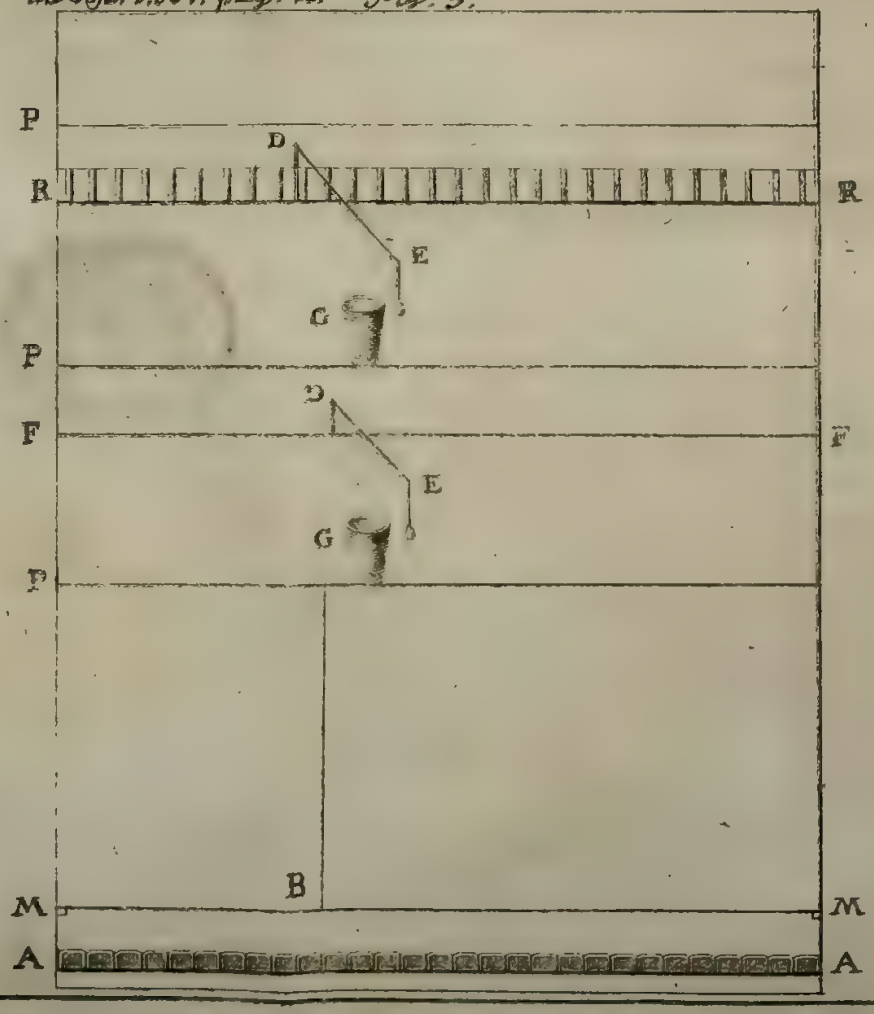

Fig. 4.
ad Observ. LVIII. pag. 206.

Fig. 1.

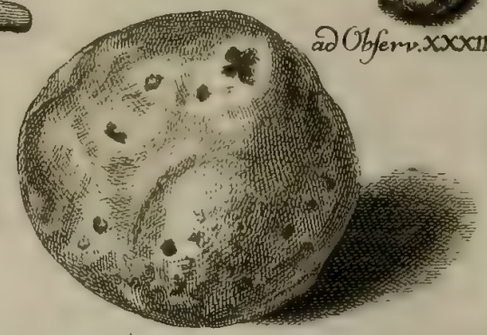

Fig. 3.
ad Observ. XXXII. pag. 105.

Fig. 2.

Fig. 5.

ad Observ. LXII. pag. 241.

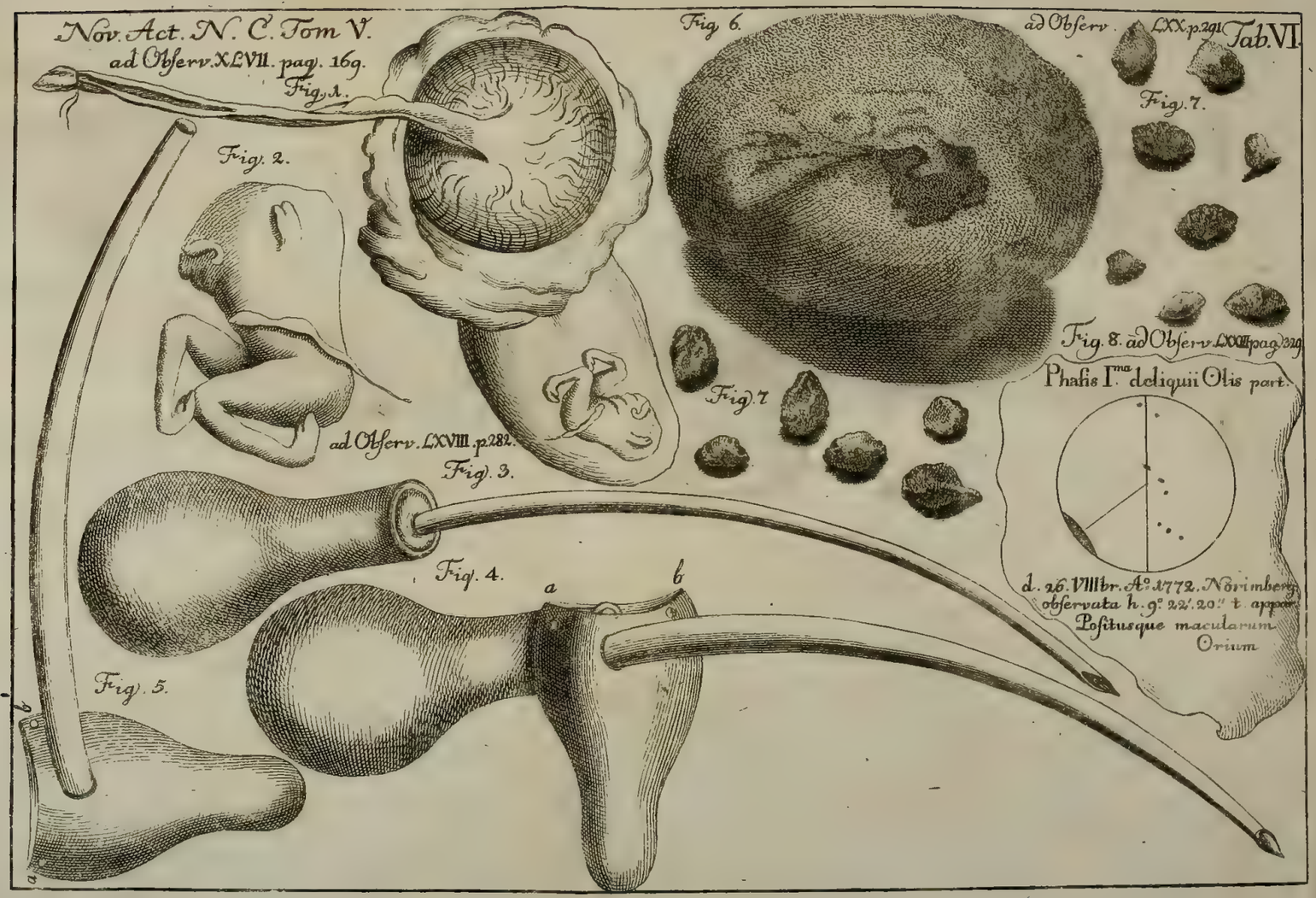
Nov. Act. N. C. Tom V.
ad Observ. XLVII. pag. 169.
Tab. VI
Fig. 1.
Fig. 2.
ad Observ. LXVIII. p. 282.
Fig. 3.
Fig. 4.
a
b
Fig. 5.
Fig. 6.
ad Observ. LXX. p. 291
Fig. 7.
Fig. 8. ad Observ. LXXII. pag. 319
Phasis Ima deliquii Olis part.
d. 26. VIIIbr. Ao. 1772. Norimberg.
observata h. 9o. 22'. 20". t. appr.
Positusque macularum
Orium

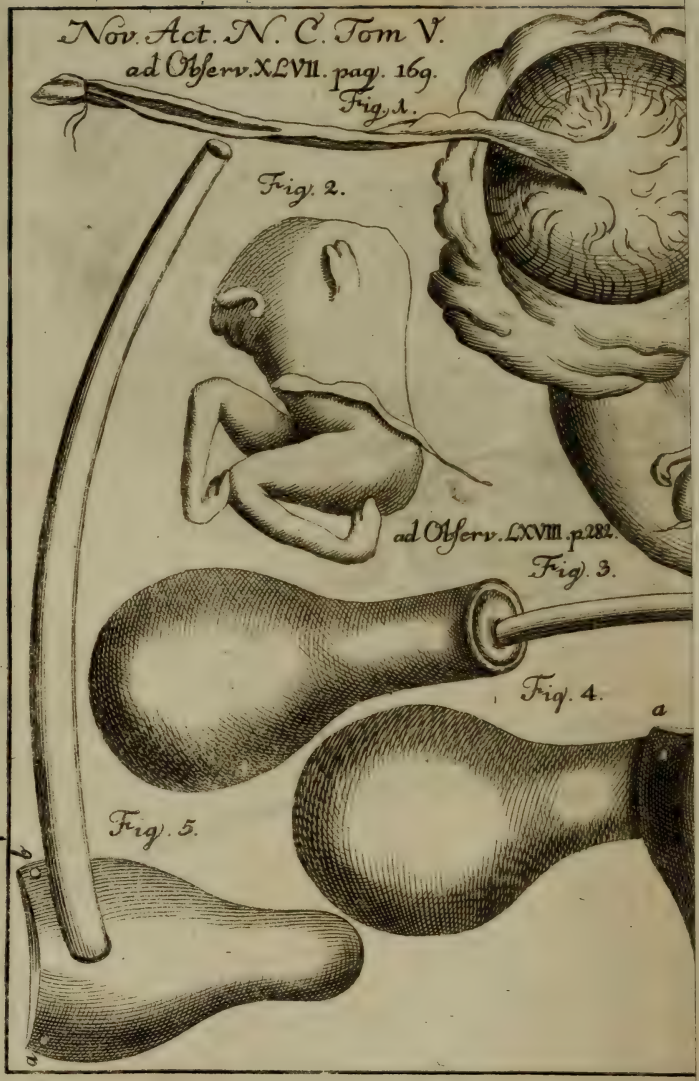
Nov. Act. N. C. Tom V.
ad Observ. XLVII. pag. 169.
Fig. 1.
Fig. 2.
ad Observ. LXVIII. p. 282.
Fig. 3.
Fig. 4.
a
Fig. 5.
b